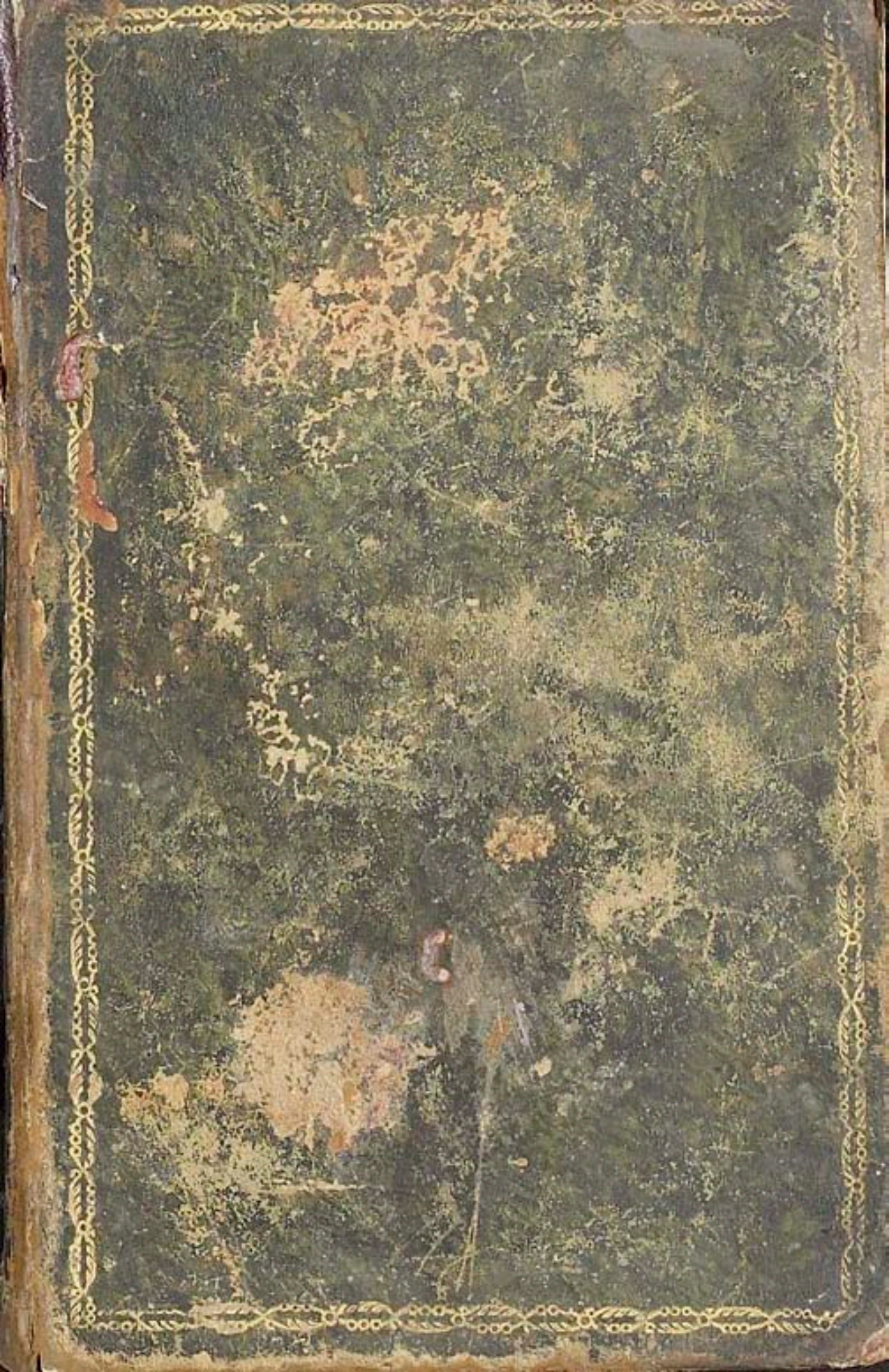

8085
Ա-18

ՄՏՄԻԳՎԱԾ ՝ 1981 թ.

Ա՛ՐԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹՒՆ

ՌՈՄԱՆՑԻԱՑԻ՝ Ի ՏԻՆՊՈՒՄՍ.

Յօրինեալ ըստ շաւղայ Երեքի և ՌՃՃա
նուն հեղինակից Ձարտաստանութիւն, և Ձո
խացուցեալ յաձախութիւն ընտիր ընտիր օրի
նակաց նահանի հոյակուսր լեզուիս մատե
նագրաց հայկազեանս ազգի։

Ընդարտրեալ՝ ի Հայր Ստեփաննոս վարժապետ վար-
դապետէ ազգիս, ի մերոգանութիւնէ առնեսա-
տիս ՈՒխտիարայ ՌԾՀ ագթայի։

Ընդ պատգրեալ հրամանաւ գերապատիւ տեն Պետիանոսի վարդա-
պետի և աբբայի նորին հնաբանութիւնէ։
Հաշրեամբ և ծախիւք բարեպաշտին և չաղագրհիչ ջանիմանե-
ան երէցփոսանց էջմիածնի հարազատաց բարաշտեան պարոն
յովնէփէն և պարոն պետրոս։

Ի հայրապետութիւն տեն Սիմէոնի հայոց կաթուղիկոսի։

Ձամի տեն 1775. ի սեպտեմբերի 18։ Ինչ ըստ հայոց
ընդհանին. ռ՟ի՟ե։

325

Ի ՎԱՆՆԱՏՈՒՆ,
Ի տպարանի գերմեռաւոր Թէոդոսեանց.
ՀՐԱՄԱՆԱՒ ՄԵԾԱՒՈՐԱՑ։

ՀԱՅԿԱԶՆԱՒ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.

ղկուխս առա մատենիս կարևոր հանդիսիմբ հա-
մառօտ ինչ պատմե՛ասուելոյ բանից զառա-
ջադիմ նպատակ, և զվախճան գործոց նշա-
նակել. յե՛ անկն և զիարդ, զոր կարգաւ ՚ետուս,
և զհնդկունակս՝ յորոց առաք զօրինակս, և այլ
ևս ինչ ինչ զիաեղել արժանաւորս առաւելն ուսումն
նոսանէր վերծանողացդ դնելոսացի, ի հորդել նուէրս ձեռ
նոսանէ աղաւորեալ և հանդարձակ ի մեռս սորա բե-
րել։

Ընդ՝ ՚Եկեալս ե այժմեան աղքատ և կարօտ ժամանա
կիս նոսանէր եղեն հանդիսացան յաղագս մեր ինչ ինչ
մատեանք և գիրք պիտանիք՝ յորմէ և այլ ուսանելս մեր
զիշէ, բայց ոչ նոյնպես գիրք ինչ պիտանի վարժիլ ի ձեռ
ս առաւելագոյն արուեստս։

Յայն սակս յոյժ ՚Եթերութիւնք եղեսանէն ի գիրս,
ի բարոյս, և յայլ գրուածս բազմութ յաղագս մեր. զոր
ոչ միայն ի պատշաճական և ի կանոնաւոր կարդէ գաւթի
դասանելս, այլև ի գործածական Հարստասանական ձեռին
անյապաղութիւնք և վնասակք։

Եւ չէն ինչ զարմանք։ Կանոն գիտէ ոք գիշ անկեալ
աղղաձիկ, առանց աղղաւորիչ քանոնի. կամ Հարստա
ստարծ ինչ կերտուած՝ առանց յարմարաւոր գործեաց.
զի փոշին փոշէ, ասէ առաքն Հաստարակաց, և ապրեստա
Տէրն պարծէ։ Այնպես առանց ձեռնհասութեան արուեստի
Հարստասանութեան, գրեթէ ոչ ոք ի բանս իւր յաջի Հա
Հաղորդիլս և անկեալ անձն արշաւել. Թերեւս և Հար
ստարանիս ոք լինի, և պերձաբան։ Կանգի արդարև չիք
լինչ նուազ կարեւոր և պիտանի առ առ քան կարգի և
վայելուչ առնութեամբ, քան գործիք արուեստից
ոց առ իւրաքանչիւր գործ։ Օ՛ի ըստ ասից արիստոտելի,
Ա՛ռ ուսուցանէ բան խորհրդի ապերախտանել, Հայեցաղէս զերան բացա
յել, և հասարակաւ ցուցանել։ Յորոց եղիծ Հան լինչ գուրկ
գոյն, մերկ կարգադրութ յամ՚ շքոյ բարեզարդութեան զինի,

և իբր սպասական Հաւատացեալք ծանակին : Այս ոչ զի այսմ կարօտուէ ըլլալ իրաց ինչ յարմարատու դարմանս մա տուցանել . ընդ նմին և միտք Համբակաց կարգի և պատ րաստ դործիցին առ ուսումնս փիլիսոփայական իմաս տից , (զի ըլլ նորին արհաստակ՝ Ա՛ա ամ ուսման նպատակ ,) զայս դիտս Հարատևութեամբ : Այլ ոչ ևս ի ներս ընծայեցուցանէ զանձանձիկ Հանապազորդեա ցէ , այնուհանդ սերտաբ՝ եթէ ըլլ ջանիցին և բոլոր միտ քովքն՝ սրգասիս բարեաց յանձն իւր շահեցուսանեսցէ , որ է դէպատուր նպատակ՝ և վախճան մատենից :

Նակ կարգ այնպիսի Հոգացեալք պահել ի սմա , որ յա ետ յանկատուր թողեալ մեզ ի վարժուել Համբակաց , և կարգի իրացն առաւել Հմտութ : Այլ նախ կարգի ցաք Հաս ի վէր նախակրթութեանցն . պէտս գիտել և ճշմարտել իրս առանձինս ի նմա : Այս ի սկիզբն անդ Հարատևութեամբ Հաւելեալք զմտիցն Հանդա մանեալ նմա , Ոչ ոք զմեզ Հարատևութիւն ի Հինդ դիս բաժանեցաք :

Այսքիս դիտեմ առանձնեցաք զՀաս դիտութիւն , որ է սկիզբն և աղբիւր ամ Հնոտրութեանց . յուցանեմք զերազոյնս պատուոյ զՀաւատարկութիւնս , և զպատճառս ի յուսումն , կիմ ի ցրուիլ իրիք : Այսու յարեցաք զներքին և զարտաքին աեղիս , որք են շահեմտանք ամ ազգ. Հաւատարկութեանց : Ապա զկիրկին պատշաճեցաք դիտութիւն , որ է զդաւանելոյն ընդ լայնել . և ընդ լայնելով շարժել զկիրս . Ի՛ այնո

ցուցանել զայն • զնուն հաստատել , և զհակառակն հերքելով • առանձեալ միանգամայն և զպատճառսն տեսակս ձեռնարկութեանց : Ընդէր՝ թէ զինադադ ունի վերջաբանել , և կնքել զառաքինական ձառն • զորոյ զկրկին գործ առնելն եղաք : Այսոյ առաջինն է համառօտիւ թուիլ ձեռնարկութիւն , որք լինելոցս ձառին ընդարձակ պատճառք ցուցանի : Այսինքն է շարժել զկիսոն :

Երրորդ գիտուն առանձեցաք զնոխատքանութիւն , որ լինի զանգի և զպատճառանս մատակարարել : Վանգի զինչ որամադրելոյ , զնետ դայ զարդարել զորամադրեալսն • յորում զպէտսն վոխառնելոյ և զձեռս առանձեցաք , ի բառնալ գլուխս և ի յօդուածս արհեստ , հանդերձ զեզապատշաճ օրինակօք :

Չորրորդ գիտուն կարգեցաք ձառ ի վեր երից հանդիսից ձառատրութեանց , յորս առանձեցաք մանուածոյ կանոնս պէսպէս ձառից • գիտելով մեր , եթէ գժուարութիւն մեծ կրնն ոչ միայն նորաստիժ համբակք , այլ նաև վարժեալքն խակ ի կարդել զձառս • նորին ազատաւ ոչ շատ համարեցաք ընդհանրապէս ցուցանել զտարազ տրամադրութեանն ձառին • այլև ի մանուածոյն կարգել կոնոնս և եղանակս յարմարատորս յօրինելոյ զբարոյս և զայլ ազգի ազգի ձառս կարեւոր վարկաք • որք գուցն քան նան առնեցուն զինչ և իցի ձառս հնչեաւս , ըստ կարգի , և վայելուչ կազմելոյ : Յետ այսորիկ խոսեցաք ինչ համառօտիւ ի վերջ բարուց այլեայլ հատակաց , և ազգաց : Այս զայն՝ ոչ վայրապար • վ՚ը զի հարկաւոր է առնուաբանին գիտել ի հարևանցի ունել ծանօթութիւն զնոցանէ • և ըստ այնմ զձառ իւր կշռադատել • զի ոչ առ ամենեսեան միապես լինի խոսիլ :

Այս զայսմ լուսաւիայլ յարդարեցաք ընտիր ընտիր օրինակօք , ծաղկաբաղ հատուածիւ յերեւելի մատենից նախնեաց մերոց , ի բուն հայկազեանս մեր բարբառ շարադրելոց : Առ զպակասուն բուն օրինակաց մերոց լցուցաք ուրեք ուրեք յերեւելի հեղինակէ լատինացւոց , որք ըստ ձիշտ կանոնաց արհեստին գրեցին • այլ և ուրեք ուրեք յառաւել քաղաստրուն բուն մեր օրինակաց՝ զլատինացւոցն ևս ի վեր քաղաստրուն բուն մեր օրինակաց՝ զլատինացւոցն ևս ի վեր յաւելաք , զոլով նոցայն առաւել քաղաչայտ , և հպատակ գոյն կանոնաց : Այս զօրինակն զայնսիկ ջանացաք որչափ ինչ հնար էր յառաւել ընտիր ձեռագրաց հաւաքել

ոչ անխափ, այլ լուսատուաբ՝ ոչ միայն՝ ի ձեռս հայելեցեալ, այլև՝ ի վայելուչ շահագործեն։ Ասաւ և բանիմ ասելք ոչ շահասցեալ միոյ, երկու և չորս միմեանց զինի յարեցեալ սկսանելոցն շահագործութիւնք։ Կամ ցեալ կրկնակի նպատակ համբակաց, ձևացուն, և սկսանելոցն ընդհատ շահագործեց։ Զկտրել եթէ յաւելուածոյն ընդհերծանել՝ զի ոչ օրինակաց, քան լոկ կանոնագրութիւնք։

Ասէ՝ ի հինգերորդ զիրսն առնդհեցաբ կանոնս անվճար սպասաւորութեանէ, և բարեձև շարժմանց և սպասուցութեանց, զոր պարտ է պահել յաստեղահաւաքութեան՝ առ՝ ի վայելել ասեղագործեն։

Ապա յաւարտ մատենիս կարգեցաբ յաստեղուած մի. առանդելով՝ ի նմա զկանոնս վերադարձութեց, և տոմարդոյ, և խորհրդատուր նշանաց, և այլ ևս սկսանելս պիտանացու և զուարճալի իրաց, հանդերձ օրինակօք։

Այլև զայս կարևոր համարիմ յիշատակել առաջնոյս, եթէ զի՝ ի սակաւուն անդ, կամ՝ ի վախճան օրինակաց գրելոյ ասելոցն յաստեղաբանութեն, ծանուցանեմ՝ զի ես՝ ես, և երբ, և որոց, և ինչ առիթս առաջացան այն բանք։ Այլ զայս ոչ վայրապար. ապի՝ զի բազում լցան ընդօրինակիչք օրինակիցն, առանց որոյ առնելոյն առ՝ ի ստոյգ լինել։ Այսուհետև՝ առ՝ ի նպատակ համբակ հայ. բանիլ սկսանելոյ ինձ, թէ այս ոք յաստուածոյ ինչ առիթս, և յորմէ լինէր սկզբն զայս ձև՝ ի գործ հաճ, ուսանելն և ինքեանք գյատուկսառաջ գործածութեն նոցա։

Վասդեաւ՝ զի ոչբք ոչբք յօրինակին, ընդ միջ առելոց եղել կան երբք, կիմացուք կեաբ միմեանց զինի, այսուհետև՝ զի ոչբք յուշանեն, թէ անդ ընդհատ են բանքն։ Ա՝ սուն զի՝ ի բնաբանս անդ բազում սկզբն էին անդամք, և՝ հատուածք, նաև ամբողջ պարբերութեբք, ոչբ ոչինչ իմիք հայելին յաստուածային ձևոն. յայն սակս զի մի շփոթ լինէր պատճառելոցն ընթերցողաց, ոչ կարելով նոցա որոշել, թէ որն իցէ ձևն, միանգամայն և սա խորհելոց յաստեղուած ի՝ բաց թողեալ զայն. զնախորնեցաց բանից երկարութեբ, ի՝ բաց թողեալ զայն. զնախորնեցաց բանից ի՝ հետևորդին՝ ի ձեռն կեանդ յօրելով։

Ես արդ՝ ըստ վերոյգրեալ խոստմանն պատշաճ համարիմք յայսմ վայրի համառօտ յիշատակութբ՝ ի մէջ բերել զհեղինակս, յորոց քաղեցաբ զօրինակսն. զիւրա-

քան-

քանչիւրն ըստ կարդի դասուց , յորս վայելեցին՝ դասատե-
լեալ ։

Այլ մնաքես խորհեսցի վարդապետ՝ քերթողահայր ան-
ուանեալ , որ էր մի յառաջին երևելի աշակերտաց ան-
տի սրբոյ Թարգմանչաց . որև դրեաց զհամառօտութի-
պատմուճ ազգիս հայոց , սկսեալ յադամայ մինչև ցժա-
մանակս իւր . և դերս պիտոյից . և գներբոդ պանծալի՛ և
աջ կոյսն Հռիփսիմէ . և զայլեա ևս , և գներբոդս ։
Ահաւադ իբրև՛ ի հինգերորդ դասուն . կրթեալ զբազմայ
դիւն կեանս իւր ՛ի բարւոք ծերութի ։

Այլ եղիցի վարդապետ . մի ՛ի նշանաւոր աշակերտաց սրբ
Թարգմանչաց , ժամանակակից խորենացւոյն , և դպրա
պետ մեծին վարդանայ ասպարապետի . որ և դրեաց զպատ
մութի սմբատի նահատակութի նր , և զջոջոյն հայոց ,
և զսրբոց գևոնդեանց քահանայից չքնաղ պերճութի , և
գեղեցիկ նկարագրութի . մինչ՝ այնմ որ ընթերցուս զայն ,
թուի յաւէտ դիմ յանդիման տեսանել զիրսն , քան ընդ
թերցուել ։ Ահաւադ և սա իբրև՛ ի հինգերորդ դասուն .
լի արդեամբք փոխեալ՛ ի քէ ։

Յովհաննէս ՛ի գեղջէ գասնոյ , որ կարդեցաւ կաթող
ղիկոս հայոց գինի մեծի կաթուղիկոսին մաշտոցի . որոյ
աշակերտ էր , և աղգակից ըստ մարմնոյ ։ Այս դրեաց գընդ
հանուր պատմուի ազգիս հայոց՝ սկսեալ յորդւոցնոյն՝
մինչև ցժամանակս իւր , վերամակաս և վայելուչ ոճիւ .
զոր բազմապատիկ հռետորական գարդու գեղաշուք
ագծուածքն պերձացոյց ։ Ահաւադ իբրև՛ ի տասներորդ դա
րուն , բազում տառապանս կրեալ՛ ի ձեռաց հաւատաց
ուց . և մեռաւ ՛ի ծերութի . կեցեալ՛ ի կաթուղիկոսու
թի տարս , իբր ։

Այլ դրիգոր վանականն նաղկեայ վանից , որդի տեն խոսրո
վու անձեւացեալ եպիսկոպոսի . ընդունայնասան ածողին
հոյն բորբոքմամբ . որ եթող յետիոյ հայոց յաւէ-
ժական յիշատակ , և սուր աղգասիրական թմբրելոց , զնդե
ցակեալն զայն գերահրաշ գիրս առօթիւ . արար և մեկ
նութի ՛ի վերայ երկոցունցն ։ Ահաւադ և սա իբրև՛ ի տաս-
ներորդ դասուն . ՛ի տիս երիտասարդութի յաւիշտակել
՛ի տարիս հինգհարիւր յերանաւէտ կեանն առ տեա
կալին իւր քէ ։

Այլ հերետիս չնորհալի՝ արժանաժառանգ աթոռոյ կաթո-

զիկոսումն Համօրէն Հայոց • ի սերմդոց սըզ շուսաւոր
չին մերոյ , Թոռն զրիգորի մեդիատորոսի : Սա զՀին և
զնոր ածաչունչ կուսակարանացն բանս քաջարուեստ Հար
սարուեալ ի Համառօտ յայն մատեան՝ Ցոր որդի անուա
նեալ , զերապանծ չափաբերուէ բովանդակեաց • արար
և զոգբ ոսանաւոր բանիւ զիմաստնասքար ի զիմաց եղե
ակաց քաղաքին • և զայլեա յօրով ոսանաւորս ընտիրս ի
մէր պետէս իրաց • և շարականս հրաշազանս • յորս զ-
քաջանոց Հանդիսանաց երանելի Հայրապետաց յաղագի մե-
ծուսմ : Վկրեաց և Թուղթ Հանրական առ Համօրէն ազգս
Հայոց • ամ կարգի մնդրկան պատշաձեալ կանոնաց-
ուելիս և խրատս կարդելով ի նմա • զրեաց և այլեա
պէսպի Հնաս , և Թուղթս առ զանազան անձինս , ոմ առ
միքայէլ պատրիարգն կուսանանդնուպօլսոյ • և առ մա-
նուէլ կայսրն յունաց : Այլոյ իբրև յերկուասանեղորդ
զարուն • ապա ամաց իբրև եօթանասուն և միոյ փոխե-
ցաւ առ Տէրն Հանգչեցաւ քն՝ Հոլիւն Հաւատարիմ անուա-
նեան Հօտին , ընդունել ի նմանել զանթառամ փառացն
պսակ : Սուդ մեծ Թողեալ զկնի իւր ոչ միայն յաշխարհս
Հայոց • այլ ի Հայրապետեանցն , և յարբունիս յունաց
ի կուսանեղնուպօլիս :

Արդ ես վարդապետ՝ աշակերտակից Հնորհալւոյն , և եղ-
բօր նորին՝ զրիգորիսի կաթուղիկոսի , և Հպնասիրեմ
վարդապետին • այր ներամձնաւոր , և ածայնիս խորհըր-
դոց խորհրդածու • մեծիմաստ և քաղցրաբան : Սա ա-
նար զմեհինսն ի մէջ եօթն Թղթոց կաթուղիկեայց զե-
ղեցիկ Հանձարով , և սերձ և սայծառ բանիւ • յաւելիլ
զկնի իւրաքանչիւր Հատից յորդորակս ընտիրս , և ազդո
զականս : Այլ այս պատուհասիան գիրք նէ ուրեք ուրեք
աղաւաղեալ ի ոտպագրութենէ յանհաւատարիմ տպագ-
րողաց • լինչ լինչ յոտպատել ինամանէ , և լինչ լինչ յաւելել •
ոմն ոչնա բուն ձեռագիր զաղափար տպագրութենն ցու-
ցանէ , զոր ունիմք առ մեզ : Այլոյ և առ իբրև յերկու-
տասանեղորդ զարուն , ի բարւոք ծերութենէ փոխեալ ի
հինաց աստի :

Վկրիզոր կաթուղիկոս՝ եղբօրորդի սըբոյն ներսէսի Հնոր-
հալւոյն՝ Տղայ մանկատուհանեալ , որ նստաւ յաթոռ կա-
թուղիկոսութենէ զկնի նորին Հնորհալւոյն : Սա ձեռնադ-
րեաց եպիսկոպոս զսբն ներսէս լամբրունացին • որում

աջակցեալ, յոլովս տարժանեցաւ ՚ի բարձունս անկատ-
գութեան յանխնամս առաջնորդաց մաճկելոց յեկեղեցիս
Հայոց. և նորին դարձակցութեամբ զժողովն
տարանն յամի տեառն 1177. վճռ միաբանեաւք Հայոց ըստ սովոյ
եկեղեցւոյ հռոմկլայեցւոց, զոր սկսեալն էր ջնորհալին,
այլ անկեալ թողեալ, վճռ կանխելոյ օրհասի երջանիկ էվից
նոր յառաջացս։ Ապրեաց աս Թուղթս յոլովս յայլ և յայլս
գիս, ոմն ՚ի հռոմանդնուպոլիս առ պատրիարգն յոհնաց,
և առ կայսրն նոյ, առ հաղբատացի անուամբ արքեպս,
և առ այլս ոմանս ՚ի սպարհահայոց, որք յիմնարկան
բարբանջանօք իւրեանց վիշտս բազումս հասուցին նմա։
Ապա առ իրրև ՚ի մէջն երկոտասանեւորդ դարուն, և
սրբեալ փոխեցաւ առ քս. կեցեալ ՚ի կաթուղիկոսու-
թեն ամս քսան։

Այլ ներեալ լամբրոնացի, արքեպիսկոպոս տարսոնի կիլի
կեցւոց. որդի իշխանին Հայոց օշնի, և մերձաւոր արեա
նաւոք լեռնի Հայոց արքայի. այր եռանդնաւոր և նա
խանձայոյզ ուծացեալն օրինաց, և կարդաց եկեղեցւոյ. և
քաջալերեալ ՚ի բարեզաւդուն Հայրենին ազգի իւրոյ. յոր
բազում տուռապեցաւ ըստ վերոյգրեալ գրիգորի կաթու
ղիկոսին. և վճռ այնորիկ յոյնք, և լատինք, և ասորիք երկ
րորդ պողոս զնա անուանէին, և արժանաժառանգ յա
ջորդ նորին։ Այս արար զիմաստան զայն դերասանին ա
ռենաբանուեալն ՚ի ժողովն տարսոնի, զոր գումարեաց
վերոյգրեալ գրիգոր կաթուղիկոսն. և զնաւ ակնատե
սութեամբ, և զհամարձումանն դերասանին արուեստիւ,
և վտանգական ոձիւ յերիւրեալ, զոր որչափ ոք ընթեռ-
նու, ոչ երբէք յագուրդ առնու. վճռ այնորիկ իրաւաբար
ասկիաբան վարդապետ կոչեցաւ, յորոյ կոչեցանն. զի
անզուգական էր նա յայսմ մասին յաշխարհի մերում. արար
և գիմեկնուն պատարագամատուցին, և առիմաստն գա-
թուղիկէ, և այլ ևս ձառս ուղղեալ առ եպիսկոպոսունս և առ
առաջնորդս իւրոյ ժամանակին. յորս կշտամբէ զկեղ-
ծաւորս և զանհոգուն ինձ, որք ոչինչ փոյթ առնուն քառնալ
՚ի միջոյ զգեղծմունս և զանկարգութիւնս յեռոյ մոլեալ յեկեղե
գիս հայոց։ Ապրեաց ևս Թուղթ առ լեռն արքայ հայոց։
Ապա առ իրրև ՚ի մէջն երկոտասանեւորդ դարուն. և
լցեալ զկիր ցանկալի կենաց իւրոց՝ իբրև քառասուն ա-

մաց, հրաւ իրեցաւ յերկինից ալեքայէն յերանաւէտ յան-

մահ

մահ կենդանութեն ՚ի վայելս վարձուց բազմախառատ աշխատանաց նորոց . որոյ փափաքելի կենացն զեռևս մեծապէս կարօտ էր աշխարհս հայոց : Վնդն ասե և այլև յոլով գրուածս . ոչ և վերոյիշատակել հեղինակին քան ՚ի նշանակելոցս , ունկնե և ևս բազում դնոս . բայց մեք զայնս միայն յիշատակեցաք , որք առաւել ընտիքն էին . յորոց և քաղեցաք զօրինակս :

Ա՛հա՛ք են հեղինակքն , յորոց պրեպէ զիմ օրինական հաւաքեցաք , քան ՚ի ոսկատուց , զորս յայլոց հատուկք ոսկ առաք : Վնդ ՚ի Հատիսն սիրոյ յակոբայ մծբնայ հայքառաքեալն . ՚ի պատմադրութենէն ազաթանգեղոսի , որ էր գրագրաց սրբոյ արդատոյ արքայիս մեծոյ :

Ա՛յժմ ի՛նչ ինչ բաւականաւոյն ՚ի տեղեկութե լերայ և հեղինակաց բանիցդ ակելոց ՚ի մատենիս . զորոց գիտելոց և գրելոցդ ՚ի նեղոզամիտ քաղցրութե բարեաց վերծանողիդ առնեմք ապաւան : Ա՛պա թէ բարեաց ինչ արդասիք գտցին ՚ի սմա , այն առաւաւբաշխ ձեռին օրհնաբանեալ ածածնին՝ մեր և խնամակալութե միաբանեալ ձեռնադիցն մեր և խնամակալութե միաբանեալ ձեռնադիցն մեր և խնամակալութե միաբանեալ ձեռնադիցն

Հանդէս բարեպաշտութեան տանս աստուածոյ ան.
Արդիւնաւորութեան քրիստոսական առաքինութեան ան:

ՆԱԽԱԿԱՐԹՈՒԹԻՒՆ
ՆՐԲՈՑԱԿԱՆ ՊՈՒԹԵՄՆ.

ՅՕՐԵՐ ԱՆ ԴՊՐՈՑԻՑ

Նախ քան զաւանդել զուսումն Հարտասան Նուիէ համբակաց վարժելոյ յարուեստ քերականուէ, մարդել զնա յայլ ևս ինչ առաւել դիւրինս և՝ ի զբաղմանէս, և քերակերպ մատոյց նմ յաւետ հեշտընկալ. ոմն յիւր թեռնուլ և՝ ի շարադրել պատմուէիս ըստ կարգի. և՝ գոանել և՝ ի յօրինել առակս պիտանիս, և առասպելս դպտուոց. և՝ ի բացատրել և յընդլայնել զհանձարեմուտս առացուածս, և զդործս խնամոյն. զորս սկիզբ կո չ՛ խորհեցայն. և՝ ի հիւսել ոտանաւորս կանոնաւոր ցա փաղերուէ. որոյ առ առակաւ առակաւ հրահանդեալ և զօ յացեալ խոհամտուէ նմ, կարմ և պատրաստ լինիցին առ՝ ի դիւրաւ խնդամուս լինել կանոնաց Հարտասանուէ։ Այլեւն աղագաւ այսոցիսի վարժմունք՝ նախակրեալ, կիմ ընծայեալ Հարտասանուէ անուանեցան. զի նախընթաց կրթուէք, որք լոր ձեռամբ կալեալ՝ ածեն մուծանեն զհամբակս՝ ի բուն արուեստ Հարտասանուէն։ Այսմ դէղեցիկ կարգի և մեր կամեցեալ զհետ երթալ, որ ամիս տուեալք նպաստել համբակաց ըստ կարի, կարեւոր վարկաք՝ ի սկիզբն Հարտասանուէս զնախակրթուէց խօսիլ սկսանել Համառօտիւ. դառ զհանճարեղուէնէ պատ-

մու-

մութիւն , կամ վիճաբանութիւն առ հասարակ • ակիզբն արարեալ ասոյ ջոյլոյ ։

ԳԼՈՒԽ • Ա •

Յաղագս վիճաբանութիւն առ հասարակ ։

Խոհականութիւնն է , յայտարարութիւ փոքիեալ , կամ էէր փոքիեալ էրայ ։ Կոտրեալ լերկն էն , որք երօք գոյ ծեցան և էղեն ։ Ոչ այս գոր պատմէ յայտ հաննեյս կամաւորկոյն մէ քաջութիւնն հայկայ ։ * Ոակ մեզոյն հայկայ լայնալիճ ազեզամբ գերեզ ,, թիւեանն նեռա գիսեցուցեալ երկաթազամ տասնամեայ ,, կրծեցին նեզբոյմեայ , Թաւիսեցանոյ ըէ Թիկոնաս յայն ,, կոյս յերկիր հարատեր • և այնպէս զնա տասակեալ , ,, նետն տերմ հայրենասուր վիճակեալ աշխարհի իւրոյ • ,, յիւր անուն զոս անուանելով հայք ։

Ոակ երբ գործեալ երկն էն , որք երօք ոչ գործեցան , և ոչ էղեն • տակոյն այնպիսի հանճարով կերգիւն ի քեր Թողոյ , միտէ երևիլ այնոյ երօք գործեալ ։ Ոչ այն պատ մութիւն բեւեռապետոյ , զորմէ առիւն վոխեալ ի վիշապ և յայն տակս աժդահակ անուանեցաւ • որ այն երկն է վիշապ ։ Ի նոր • հաս • ըս • պր • ա ։ Ոչ տոն բառ Ոչ եպա անունէ , վոնկէ ընդ երեւ գնչմարիտ և զատապերազան պատմութիւն ։ Ոչոյ առ ըս կարդի , երկայնաւոյ լինելոյ , զորս ձերս կամ հանդարտութիւն գնդ առ ոչ գիտս • յր գի երկն բացայայտ • հասարակաց • համառօտ • և բազդ ։

Յօդուած • ա •

Յաղագս բացայայտութիւն վիճաբանութիւն ։

Բացայայտ լինի վիճաբանութիւնն , զոր՝ երկ կարդ ժամանակացն սրահեցոյն • երբ գի որ յառաջագոյն երկ , զոր պատմեցոյն ։ Երկրորդ՝ երկ բառ բնութիւ և առիւրականքն ի կիր արկցին ։ Երրորդ՝ երկ անցեալ միջահաս պատմեցոյն երկն ։ Չորրորդ՝ երկ, ներկայ գոյացութիւ յայտ երկրի իմն բանից • որպիսի է այս • Պա ղեն՝ արդեն պիտոյ ունել զհոգևոյեցաց ։ յորում չէ մարդ երկնալ , զի ոչ ունի ։ Ոչ յորում և այն պատահական , զոր ես պիտի հարցուին ցկնբոյս ի գե-

դե-

պիտոյ կուռց , առելով . Վիթասոս անցեալ ընդ ալիս գետս , ոչ
ջեռցէ զիշխանութիւնս . յորմէ չէ յայտ , թէ զի՞ւր իշխանութիւն
քակեցէ կիւրոսոս , եթէ զօտարին . զոր նա զօտարին իշ
խանութենէ կարծեալ , զինքն քակտեաց . քանզի կալեալ
զնա պարթևին արտաշիսի հայոց արքայի՝ հրամայեաց
յերկաթեղէն տապակի հանել : Խոր . հատ . Ը . պր . ձԸ :
Վ յոսիսի նահանգիսոս պատմութենից ՚ի դէպ գայ առա
ջեալն շեբուղայ քերթողին .

Օ՜ ինչ օգուտ է՝ ծածկել ըղձան ,
գաղանեօք մտքին՝ աղօտական .
Ով չըկամիս՝ զինասոդ յայտնել ,
ամենևին՝ հարկս լըռել :

Վ՚ յս ձեր բացայայտութենէ մեծանալս փայլէ ՚ի պատմա
գրութենէ եղելոյ վարդապետին՝ որ ՚ի մէջ նահատակու
թեան սրբոց վարդանանց , յորմէ զատաբիկայ հատուածդ
քերթած յօրինակ . ուր յետ պատմելոյ նոցա զանհնարին կո
տորած զօրացն պարսից , յայտ գիտի : * Վ՚ ոչ այնորիկ կա
յ , ըմ յոյժ խոր խոցեցաւ մուշկանն իւսալատուրտ . մա
յ , նաւանդ իբրև ետես զհարուածս նորոյ գնդին եօթն
յ , պատիկ քան զհայոցն , անկաւ բեկեալ զօրուն ուժոյ
յ , նոր . և ոչ կարէր հանդարտել կալ ՚ի վերայ խորհրդոց իւ
յ , րոց : Վ՚ ասացի ոչ ոմն կարծեր պատերազմ կատարեցաւ .
յ , մանաւանդ իբրև հայեր և տեսանէր զբազմութիւն անկե
յ , լոց իւրոց կողմանն , և թիւս հաստրոյ ևս առնէր , իբ
յ , րև այնչափ յոլով գտանէր զիւր անկեալն՝ քան զհայոց
յ , գնդին , զորս յակառակ յանուանէ գիտէր Թագաւորն ,
յ , ՚ի մեծ տագնապի լինէր յանձն իւր . արդարութ զերծն
յ , զրել , և զուգանել՝ երկնչէր . զձի և Թագաւորել զերծն
յ , ոչ կարէր . Քզի ոչ ծածկէր այնպիսի մեծ կռիւ : Վ՚ ի մինչ
յ , դեռ յայս մտաց խորհրդոյն էր յանձն իւր՝ և նեղէր ՚ի միտս
յ , իւր , ուրացեալն վասակ որ զանձն ՚ի մէջ գաղանացն Թա
յ , գաւորեալ ապրեցուցանէր , միխիթար մատուցանէր մը
յ , տացն լքելոյ , և ուսուցանէր նմա հնարս նենգաւոր ,
յ , Թէ ո՞նպ կարասցէ մարտնչել ընդ ամուրսն : Վ՚ ևս խա
յ , բեւսեալ երդմունս ինքեր ազգսն հրամանաւ , վե
յ , կայութիւն անձին իւրոյ , և խաբեբայ երիցամբքն , որ
յ , ը՚ նմա էին . պատգամաւորս առաքեր զնոսա , և երևե
յ , ցուցանէր զԹոդուԹիէ ապստամբութենն , առ ՚ի շինու
ա , Թիւ եկեղեցւոյ շնորհել անդրկն . և զայմ զկարգսն ան

դրկն

,, զերկն յորմէրել ըլլ առաջին սոլորութեն : Ովսիա և Հրա
,, ման Թագաւորին Հասաստանի էր առնեալ . վասն
,, զի յոյժ բեկեալ զօրութիւն նորա . քանզի երկոքին
,, կոզմունք նորա Հարան . սակայն զօրքն Հայոց վասն
,, նենգութեանն վասակայ , որ բազում անգամ Հասեալ
,, էին ի վէր առնել նմա , վ՚ ոյնպիսիկ հրամանի Թագա
,, ւորին ոչ կարէին Հաւատալ || : Ետս զիմարդ դեղեցիկ
կարգաւ վերոյ պատմէ . սակայն հիւրասիրելու երեսակ զնա
Համապատշաճ պատճառանս յարէ Համառօտիւ . քանի՛
քացայայտ և ընտել բառիւք զերոյն բովանդակ յօրինել :
Օ՞ ոյն է տեսանել ՚ի բովանդակ յոյնմ պատմագրու-
թիւն :

Յօդուած . ք :

Պաղափ հաւանականութիւն վիպասանութ :

Սաւանական լինի վիպասանութիւն . նախ՝ եթէ պատ
միչն իցէ արժանահաւատ : Երկրորդ՝ եթէ զկարգ և-
րացն առանց պատ՚ի պատ բանից պարզ և յայտնի առաջի
դիցէ . վ՚ ը զի տալին անկեղծութ՚ և պարզութ՚ առաւել
զօրեսցէ ՚ի Հաւանեցուցանել , քան այլ ինչ անդէպ և ան
յարմար պաճուճանօք , և չափազանցութ՚ . որով և իս-
կական պատմութիւն երկբայական լինի : Երրորդ՝ եթէ
պարզ և բացայայտ առաջի դիցէ պարագայք իրացն , և
Հանգամանք անձանց , տեղեաց , և ժամանակաց . զորոց
ուծանել կարէ Հաւաստուն պատմութ՚ : Այլ է առա
նել յայս բան յոլհանուս կաթ . ուր ՚ի մէջ բերեալ զպա
տգայս վկայողացն , մանաւանդ զիւրն , որ ականատես
եղեւ . Հաւաստարիմ առնէ զբանսէլիս՝ որք ՚ի մահու անդ
ամպատաց Հայոց արքայի դործեցան : * Ասէ ՚ի տեղւոջ
,, անդ ասէ , յորում զերծանելի և զերջանիկ Թագաւորն
,, բևեռակաս ՚ի փայտին բարձաւ սրիկեալ էիմն , ոմանք
,, ՚ի Հաւատացելոց , և յանՀաւատից ևս՝ առնէին տեսանել
,, լայս Հաւատոյ Թաւէտ վառեալ էրդև զձրագ. Հաձան
,, չաւոր նշողիւք Հարուստ ՚ի վեր քան զդլուխ Թագաւո
,, րի կշռադատեալ Հաւատոյ նմին : Այլ որք առէինն
,, զայս , ստուդութ՚ էին Հաւատոյ զբանն առնէին : Այլ
,, մեք զայսոսիկ ՚ի տեսօղս անդր Թողացուցեալ , և
,, զոյս աչօք իսկ տեսեալ մեր , ոչ դանդաղեցուք պատ

հուցիչ, յուժոյ անձանոյ զսուտ զօրութիւն նոյ հշտեալ :
այժմ յառաջելոյ առիւ գրեն . անհնարին գիտուն վար-
զօրութիւն , և կիսաք գերբնական ընտրօք . զորս յոլով-
պատճառ գրոյ : Այն և այլ բազում մեծագործութիւնք
ընտրեալ ոգիոյ կերպարան փոխեցաւ . եթէ չէր ա-
զանազան յանբանիկ կերպարան փոխեցաւ . եթէ չէր ա-
և առիւծս կալեալ զիմոյնն պատառէր : և թէ նաբուզո-
զայն տաճար գազանայ : Թէ գաւիթ-մանուկ գոլով , արդ
Թէ սամփսոն միալ շարժմամբ կործանեաց զերծաշէն
ոչ ոք հաւատայր : Ապաքէն ոչ ոք հաւատայր ,
աստուծոյ հաստատակ մեռայ մարդկան . զորս եթէ ոք պատ-
է այս . քանզի յոլով գիտուածք պատահէին յաշխարհի
մեռանի , բայց գժուածահաւատալն , կարես առնուլ քեզ
նպատաս գիմաստուն զայս բան ուրուք : Ասաղամ ինչ ճշմա-
րիտ է , բայց ոչ ճշմարտանման . և ամենայնի հաւանական է , ևս բա-
զամ էրայ մարն է գիտել ընդդէմ հաւանականութիւնք : Այս հիրաւի
մեռայ բերէր : Ասկ եթէ կամիցիս հաւանեցուցանել զճշմա-
գէզ բժշկութիւնք ամ գաւթոյ անուանդ : Հարցիզ արքային
վանդայ յոլհանննոս մկրտազան-ցոյն , մինչև գայթալ լինի
լու . որ ասէ . Թէ հոգ գերեզմանին արքային , որ ծառայէր
հիմնարկեան պատմութիւն կիրակոսի ուրուն պատմագ-
հաւատալ : Ասյսիսի և այն անաւօտ , մանաւանդ Թէ
եթէ ասէր ոք : Տեսի զնկարիչ մի կոյր երկոքեան աչօք ,
ասուալն , և ծառ ի հաստատակ մեռայ մարդկան : Այլ
ասուածն՝ եթէ ոչ ի միջ անկցի անդէպ լինչ և անհա-
,, հոգին՝ ըզ այլ : Այս յորմէդ հաւանական լինի միտա
,, բաժնելն . և աւազանին լուսով միտուին ծնանիլն ի
,, Թանուցաց անուն ի հաւատս քրիստոնս զանձինս մե-
,, տարեր : Այս սակս այսոցիկ նշանաց՝ ոմանք ի հե-
,, Թիս հետանոտաց , և վաղանդելոց , և ախտաժետաց կա-
,, մարմնոյն աւելի կամեցաւ հիշեալ , բազում բժշկու-
,, մն : Այսն զի հոգ երկրին , յորում ի պատճառական

Յօդուած · Ը ։

Յաղագս հոմառօտութեան վիպասանութեան ։

[redacted] ամառօտ լինի վիպասանութիւնն · Ա. Ասի՝ եթէ զրա-
կիզբն ոչ առցես ի հեռուստա · և ոչ ասի , է յոռի-
ոյսիչս երկարաբանին այն վիպասան , զոր այսպանէ ակրա-
տիս · զի զպատերազմ տրոյացւոց յերկուց ձուոց սկսա
նի ։ Ա. Լեդ անտի սկզբնատուրեացես , ուստի հարկ էրացն
պահանջէ ։ Ա. Երկրորդ՝ եթէ ոչ խոհեացես ի վիպասա-
նութեան քում զանոլիսանն և զաբեղոր պատերազմս , որք չէն
ինչ օգուտ էրացն ։ Ա. Ոչ անոյն գի պիտոյ է ասել ։ Ա. Ակն ի
նուաճանդիսին , գոն նուա մի պատրաստական , ասկ ար
կի ընդառաջելոյն , մոռ ի նուան , վերացուցին խորխոխ ,
և արձակեալ ի նուաճանդաստն , սկսաք նուել ։ շատ
էր ասել՝ արձակեալ ի նուաճանդաստն , լայն ։ Ա. յա-
պիսի ձանձրացուցիչ երկարաբանութիւնս բազում ուրեք
մարթ է ի պատմագրութիւնն բուզանդայ տեսանել · յո-
րոց ասկն է և այս , զոր պատմէ Ե ։ Գ ։ Փ ։ Ը ։
* Ա. Ոչ եաց ասէ Թուղթ աղաչանայ Եսկիսոպոսն Եսաբիոս
,, առ Երկոյսն բարեբեղ մեծաւ պատճառանօք · · · · ·
,, զի վաղվաղակի փութացայն գալ առանց դանդաղու-
,, նաց ։ Ա. Ակին և կղերքն ամ ձեռնադիր աղաչանայ ,
,, զի մի ինչ դանդաղեցայն գալ , այլ յարուցեալ փու-
,, թացեալ երթիցէ · և արս հաւատարիմս պատուա-
,, կանս յղեցին մեզ վաղվաղ գալոյ ։ Ա. այն ինչ սկզբն
,, յուղի անկան , որք երթայինն ածել զնա անդր · սկզ
,, միջոցեալ յուղի անկեալ երթայինն սկզբն , և էին ի ձա
,, նապարհի , ածն բարեբեղ · Լայն ‖ ։ Ա. Հա երկարա
բանութիւն ոչ եաւտ · ուր զնոյն բան տէս քանի կրկնա
բանութիւք ձոսպաղէ ։ Ա. Ի մարթէր ասել · գրեաց Ե-
սեբի Եսկիսոպոսն առ Երկոյսանեան բարեբեղ մեծաւ պա
ճառանօք , զի փութացի վաղվաղակի գալ · գրեցին ընդ
նմա և գրերքն , և յղեցին զայն ի ձեռն արանց հա
ւատարմոց · որք միով էին ի ձնոսպարհի , ածն բար-
եբեղ · և այլն ։

Ասի հեռատես էր խորհեալն այսպիսի համառօտու
թիւն , ոչ երևի ի բովանդակ գիրս նր ընդհանուր պատ-
ճառ

,, առաջի : * Ոսկ Թադեաւսին հայոց տիզրանայ զդեղուս
,, Թէին հրեից նաւուցեալ յարմատէր՝ և յաւանին վարդ-
,, դեան , որ ի վէր քաղաք գետոյ · և զելուզականն քր
,, նաջինք արարեալ ի լեռնին , և զսուգ միհրդատայ կա
,, տարեալ , խաղաց դնոյ յատորիս ի վէր զօրացն Հռով-
,, մոյեցւոց , առ ի վրէժս պահանջել : Ընդդէմ նոր գայ
,, դաբիանոս ոստառապետ զօրացն Հռոմոյեցւոց , զոր
,, Թոդեալ էր պոմպէի ի դնալն ի ւրուս ի Հռոմ · և գա
,, լեանոս ոչ իշխեաց ի դիմի հարկանել տիզրանայ ·
,, դառնայ յերիքասայ · զպատգամն ունելով պատճառս ·
,, և գաղանի հաշտութեի խօսեցեալ ընդ տիզրանայ , տայ
,, զքեռորդին նոր զպատանին միհրդատ , զորդի միհր-
,, դատայ · զոր կալեալ էր պոմպէի ի մեծաւք · առելով ,
,, Թէ գաղտ գնաց : Խոր · հպ · Բ · պր · 15 :
Վարձեալ ի նոյն հատոր · պր · 16 · ասէ : * Օ կասկած
,, առեալ Հռոմոյեցւոց , զդաբիանոս փոխեն , և զկրա
,, սոս փոխանակ առաքեն · որոյ եկեալ և առեալ զնա
,, դանձս դաճարս ի տաճարին ոյ յերէմ , խաղայ ի վէր
,, տիզրանայ · և անցեալ ընդ եփրատ , սատակի նա զօրօքն
,, Հանդերձ ի պատերազմելն ի տիզրանայ · զորոյ լըս-
,, դանձն ժողովեալ տիզրանայ՝ դառնայ ի հայս ‖ Յետ
Թէ քանի դարձ ոդուին ի համառօտուէ ասա բովանդա
կէ քաջ պատմադրին · և զայնմ՝ ոչ ի հարկանցի և կըր-
ձատ , այլ զիւրաքանչիւրոցն հարկաւոր պարագայս , և
զհանգամանս առ ընթերը դնելով :

Պատշաճ մեծապէս զգուշանալ պատմի է , զի մի սասակ հա
մառօտութենն մեայլ արկցէ ի բանն · և չխոթ և անկ
մանալի արասցէ զվիպասանութիւնն · զորմէ ասէ հռչնասի
լեանոս : Օ վիպասանութիւնն երբեմն ոչ այնչափ վիպասանի պարտ
է խոլել , որոն ընդ գիտնոսն :

Յօդուած · Ը :

Յաղագս դաղտնութեան վիպասանութեան :

Գաղտ լինի վիպասանութիւնն , նախ՝ եթէ ի կիր
արկցուք ի նմա բառս հեշտալուրս , բնտիրս , և
սովորականս : Այսմ դեղեցիկ օրինակ դնէ մեզ առաջի
ոսկեբերան : "Այսմ դեղեցիկ օրինակ դնէ մեզ առաջի
ոսկեբերան կամ՝" ի պատմելն զարիանոսի մեղմանոնս և

ելոյն Տրդատայ։ * Եւս առ նմա ի գնասցումն նո-
„ յոյնն ընդունել զհաւատս քրիստոնէից , զբեմն ի բերել զարդա-
„ սանեալն զհրաման յորում , զոր արտաքոյ կարգի
„ նայր գինւոյ պիտի պղծութեանցն . որ ասացեալ
„ սիրէ առաքեալ Լինի ի երեսս երկրին մերում : Ա-
„ նա քան զամ ինչ ի փորձ մի վարկցին ժանիսանիկն
„ Լիցին ասա Տրդատայ գրաբեալ առնէր զորոյ խոկ
„ անիծեալ անչափ Տօր երկոյ - զոր առնէ կարել ինչ ասել
„ կռնեին ։ Ա զոր Տեսանէ զամ արշաւիս անոյ ի ասանելի
„ Տասուն զասնէր , ի սուր առնելոյն մոլեր - և զասու-
„ նէսոր , և զարշաւիս , և զասրամ առնէր զանձոյն
„ անիծեալ , և Լիցին գՏեառն ի Տեսանելոյն կրկնէր ,
„ ոչ և ասպատակ Լոկ ի Տեսանելոյն գասանելիս - և ասել
„ Տասնիս յանի անելոյին զասրամ ասոյ գրկեալ գեղծանիս
„ ասուածասէր յարդասէր յերկիր Տանասանիսանելոյն ,
„ Տասուցեալ Տարագասն եղբայրն երկոյ ասուսս ։ Ա-
„ ասոյ կասանելոյ կարել գիմս ինչ , ասա ամ Տոյնչ - և
„ Տասնել ի գիր խոնարհելոյն զասոյն , ոչ Տասնիս Լոկ ի
„ բազասանիս զասոյն , ասոյ Տոգասկ զանձեանելոյն գասոյն
„ ասոյ ։ Ա գրկեալոյ երկոյ ինչ ձեռնարկ ասոյնել ,
„ Տասնիսցեալ ասոյ ձեռնասնել , և կանչել զասոյնասոյ
„ ասիրասոյն , ասա ՝ի ասանել և յաՏարկս ի բազասոյ ։ Ա
„ Լիցին ասոյ չանել գասոյնել ՝ի գերակ զասոյս , և ՝ի գիր
„ Տասել զասոյն , ոչ ՝ի ասանիս ոչ Տասոյնել գեանելոյն կասիս , և
„ գիասոյնելոյն ձեռնասոյնել գասոյնել : Ա ասոյն զասոյնել
„ երբեմն զասոյնասոյնել Լինի երկասոյնել չանել գեասոյնելոյն զա-
„ զասոյ - և զասոյս ևս ասիրասոյ ինչ Լինի ձեռնասոյնել
„ ասոյնակ Լիցին զասոյնել ասանելոյն : Ա ասոյն ասոյնել գեասոյ
„ կասոյնելի երբեմն զասոյնասոյնել Լինի ՝ի գիր Տասոյնել զասոյնել
„ Տասոյնասոյ , ոչ ՝ի ձեռնասոյնասոյնել ձեռնասոյ կասիս ՝ի
„ ասիրասոյ - և ասոյ զասոյնիս ասոյ Տասոյնել - և զասոյս ՝ի
„ ասոյնասոյնել ձեռնասոյնասոյնել ասոյնել , երկասոյնել կա-
„ ասոյնել ՝ի ձեռնասոյ բասոյնել ասոյնել ||

Ա երկասոյնել Լինի զասոյնասոյնելոյնել զասոյնել , և ասոյնասոյնել
բասոյնել երկոյնել Տասոյնել , և ձեռնել Տասոյնասոյնել ի
ձեռնասոյնել - ասոյ զասոյն կասոյնել ասոյնասոյնել ի ձեռնասոյ զասոյնել
ձեռնասոյնել : Ա ոչ Տասոյնել ՝ի Տասոյնել ասոյնել ասոյնել և Տասոյնել
ձեռնասոյնել - ասոյնել զասոյնել ձեռնասոյնել ասոյնել , Տասոյնել

ձեռնել

եւ ի կիրակուան ուրեմն · որ անուանի գոյժ կիրակի սուրբ
տուածոյ , զբնեալ գոմ ինչ խաղ ի խաղն եւ կցկտուր ե
ցրիւ առաքել առնել , ի ձանձրոյն ընկերացուցեալ : Այլ ի
պատճառ գնելոյ ձայնակուրն , յետքանէ մի բանիւ ,
անուանի Բոնել զգայթուին , առեալ * Այլ զի երես այլ
,, բանաստեղ , ասացեալ ընդդէմ կիսիկեցին քաղաքի
,, եղանակաւոր , խոսքակապին ոճով . . . . Այլ եւ երկու
,, գանձս ըստ գոյ սուրբ տուածոյ . ի վարդաւառին , և
,, ի փոխանակ ուրուանդին : Այլ ասպիսեացն գնոցուն գոյ
,, տեսանել , և գիտելոյ , և զայլ խաղին . որ գրեալ եղ
,, գիտ ոգոյ ի գոյ սուրբ տուածոյ բանիւք , և խնամատիրա
,, կան ոգով . և գիտելոյ զգոյ յոտիսոյ մեծոյ , և զա
,, ռաքելոցն : Այսպէս և ասացելոյ գնամատուն ի
,, մատենիսն առնասանին . . . . Այլ այսպիսի բանիւք
,, խորհրդաւորեալ փոխեցաւ ասա ըստ գոյն ասելեցուն ,
,, գանկարգն և երանելի մահուամբ : Օ ի այսպէս կիսի
,, կաւէ ոգին , զի ըստ գնալ ինչ ոչ ոք խոսիցի ի տուա
,, ղոսկան , բայց ի գիտոց . ոչ ի գիտարուս , և
,, ոչ յայլ ուրախու . գիտի ասալ ասա երգս || . և այլն :
Այս բանիս ասացասացիք են ի գասուածքն գոյսիկ , ոչ
միայն յանդգնութիւն շաղկապին , այլ ի գոյզ գասա
ւանելոյն . զի ասէ՝ Բոնել զգայթուին ասացին . և ասա
ցելոյն առիթ ի առնալ՝ Բոլոր գայն կիսիկասար ,
և ի ձեռն ասելոյ գնալիկացին . յետոյ վերասին գաս
ցայ , և գինացեալ գոյթ ասելոյն ոգին Բոնէ . բայ ոգ
ւոյն ասալ և գնդնէն . ասա իբր ասալ ի յայլ գոյ
ձեալ ակասին միասնագասք գայլ ես գոյթ ոգին միասնիկ
ասալ ասացին յայլ կիսիկ և ասիկասին գոյն ասելոյ .

B 3 ասէն

մեզ զայն առանել , որ եղև յաւուրս իւր յայտնեցին
հայոց , մինչև մարդ ոմանց զնդանիսն որդւոց իւրեանց
սեղանոյ կերակուր արարանել , այսպէս ասէ : * Ստուգիւն
,, և ամենայնի և արարածոցն առաջի պատեալ այս
,, շարեալ ի բանեղս , որ առաքի կոչ ասել || և այլն . և ա-
նա արարչի զկնի :

Ստորեալ նա ասէ . * Եւ այս ամենայն ես քոյս զկնի
,, նմանութեան եմ ասի արարածոցն զարձեալ
,, առեալ լինի || : Յետոյ արարչի գաղտնի :

Ա Ծորիդ՝ եթէ ի միտ արկցին մտաւորագիտ ձեր քոյս արարած-
ոյ՝ սերտասիրեալ ասելոյ արարածոցն մեզոյ : Ո՞ր օրհ
նակ , յորժամ ի բաց ծոխասուն անցեալոյն՝ դնեմ ներկայն ,
զամ անվասարն ապրմանսիւն . և անցեալն անհրեշտ
լինիս : Այլ ի տեսանել յայոց բան յոմհանեսէ կամ . ոչ
ծոխասուն անցելոյն զնե զներկայն , յասելն . * Ստորեալ
,, արարչին ծոխաշնացոյց լինիլ երկիր բերեալ , առնե-
,, զպտուղս և զծաղիկ . կոչեանն և զակնեղեցնացոյս .
,, ծոխասուեալ առնէ և զծոխիացոյս . անձնասոյր ընդս
,, լինելն և զոգացիկ . զոչս իւ զկոյսացոյց ընդս մասունս
,, տէր երկրագոյ || :

Ո՞չ յայոց բան երկիր վարդապետին . յորում զանհա-
ասելն զնե ծոխասուն կասարելոյն , յասելն . * Ո՞ այս ա-
,, սէր զբանիցն պարսից հաշիանն էասլասարս , և առաջ իւ
,, զայս առասխացուցանել զնդասիանն արբունի . կոչել
,, կարգել զզօրսն ամ , և առաքանել զնախան իւ երկոց
,, ընդ զաշխարհ մեծ . և հրամայեալ զաղատացն յոչ
,, մի և յահեկի զերկրագործսն առաջ ակնեալ զոր
,, տալ և զնաւել լինելոյ ընդ հասասանն չոր զի զերկրա-
,, մարդ պատրաստ լինել || : Ո՞հս առեալ , երկ զիմ-
քեաղգի և հարկ գործ այս երկրացոյ զարարչին : Ասելն
ի պատասխանի իմում , այլ երկ զկատարել ժամանակին
երկրորդին , ի տեսլ գործոյ պատրաստ լինել , ի շարադրել
գործոյ առաջի կատարել , այլ առաջ առասխան . ընդ
հասասանն և երկրին հասարակ : Ո՞չ ես ընդ ոչ ընդ ի

,, կերպս առնուլ զնոսա , մինչեւ նուաճ՝ ի նոյն պարկեշտութեանն ,
,, և զի զմիմեանս՝ և և զի զմիմեանս գնել . որով յաւէտ վայելուչ
,, նոյ : Պարտ մարդիկ և սեռանուեր լոյծ հնասէրս բանին
,, երանելին եղիցի վարդապետին , ի նմանս նմանիսմանէ
,, սեր վարդապետին : * Իսկ զոմանցն հոգոյ հասեալ սիրոյ
,, նեղին՝ ձեզ ի վեր առեալ յոգնակիչին մեծում զօրութ .
,, սասանական բանիւքեալ և մխիթարուն՝ գերկրպագեալ նոյ
,, մանկան բանալ վերակոչել անկեալ , զիմաստալ
,, խոստովին : Հոգեսէր մեծին սաղմոսին ի վեր հայելոյս
,, բանին վարդապետ , և սեռանալ զնոսանց բնութեանց նոյ նա-
,, հատակացն զօրութ սրտիցդ՝ զի զմտախոհութեան շարժեցին
,, զհոգոյ գերկին . մեծում ոգոյ յոգնակիչ ի սեռին ,
,, և զայլ ևս զերկին սրտիցդ բերկրալ սիրելոյ զբանա-
,, հոգին . և շրթանս առեալ կոտորէր մինչեւ ի նոյն սեռին :
,, Ա՛ն այնպէս շուտ սաղմոսին հասու գոլոյ ի վեր , մինչ
,, չի զօրէին մտաւոյն բանիւքեալ բարձանելոյն ի մեծու-
,, մոլ զբանսն սրտիցդ , զնա ևս նոյ նոյ ի վարդապետ
,, գրաւոյին || : Ա՛յս եղեւ ի պարկեշտութեանն սասա
բարձրն նուաճ զօրծուածոյ ծանօթականոյ բանիցդ , ոչ սա-
հասու սաղմոսին բանիւքեալ ընդ ոգոյ շարժեալ էին :
* Յետ ելիցէ՝ զերկնիկն և քաղցր լեզու վիպասանութեան , եթէ
սրտիցդ ոգոյ սրտիցդ ի նոյն Հոգեսանութեանն ձեզ , և զոյ
նուաճ սրտիցդ զոյ - որով յաւէտ բան զնով վերակոչեալ քաղց
բարձրացեալն զերկնի - որպէս երթեալ նոյ բան նոյ նուաճ
նոյն - որով սաղմոսին զոյսանցն , որք երկին հասին
յոգոյ սէր , զերկնի ձեր բանիւ լեզուիդ մուծիդ որպէս
սեռանոյ հոգոյ սրտիցդ : * Ի՛ յոգնակ հետ սէր սրտ
,, նով ի հոգեսանութեանն զոյսանցն մոյն զոյ զերկնիկն նոյ
,, ծառ սաղմոսին , հրկիզութեամբ բարձրացեալ սրտիցդ
,, բանալ և սրտիցդ երկրի վերոյ . և ի միջոցին երթալ
,, ի վերկրեալն մուծ , և սէր , և մտաւորեալ , և հոգեսէր սէր
,, զոյսիդ նոյ զոյսանցն սաղմոսին զարբանալեացն սրտիցդ . և ի
,, ծառս հրոյ երթալ զերկնիցն սաղմոսալ սրտիցդ
,, նոյ , հոգեսանութեամբ հոգեսէր զոյսին ի վեր սէր ծառ
,, բարձրացեալ սրտիցդ զոյսանցն , առաջ քան զոյ-
,, նոյսին ձոյնն նոյսանցն : || ա զի նոյսով հիւսիսոյ և սրտիցդ
,, սեռանալ զերկնիցն ոգոյ զերկնի , ի միջոցին սա-
,, հասու զերկնիցն սրտիցդ զոյսանցն սրտիցդ , զոյ երթալին
,, սեռանալ ի սէր - ձեզ սրտիցդ զոյսանցն , զոյ երթալին

,, զառաւ վերնագրեալ յերգումն և յաղաւթսն մեր ||
Այժմ կրկ և այլ օրինակ վերադարձայ ի սկզբանէ
ելանելն եղեալ վարդապետին . որ ես ետու գրել ի մեր
ազգ քան զմեզ գրեալ գտայ , կարծեմ չէ և առաքին .
առաքն առնէ զանհնարին առաքութիւն , և գնդաշտի
առաքեսեալքն Հայոց . որք գիտեն զառհասակութիւն ազգ
վարդապետին փոխեցեալ յերեսաց մարդկան ելանելն
առաքին՝ անկացեալ կողին յաջմէ վերայ երկրին : * Իսա
,, գիւն ասէ այսու ձեռն գերազանցեալ գերայ և զառաքս
,, և զազգսդին . երկիր Հայոցդ յառաջագոյն , և
,, գիւղաքն ի մեծեկաց . անկան ծերք յանձաց , և ար-
,, գանք ի գլխոց . երեսացեալ այսու ձեռն երանելոյդ և
,, կուսանքն , և սուրբ բազմութիւն արանց և կանանց . Հան-
,, ուելիւն զանձինս առաքելոցն , և զանհատ առելիս գիր
,, երգոյդ : Ի սա Հանապազորդ գաղափարեալ գտանիցես
,, ուրախացեալ ի բարձունսն երգոյդ գտանիցէ , քան
,, զերկրաւորսն խոհիանալ . Ահա ձեզ ասեմ զոր ասացեալ
,, է առաքելոյն . Ամենայն ինչ ձեզ է , և դուք Քրիստոսի :
,, բանիցն , և ոչ միայն զառհասակսն խորհրդոյն . Հա-
,, ւատալ եդ ձեզ զարմանալի երգն գործոյ բարձրագոյն
,, ձեռնադրոց . և գերազանցեալ անճառելիցն երգն գիտու-
,, թիւն առաքելոցդ ։ Այսպիսի երգն գործոյ երգոյ , և ըն-
,, ծերցուածք սք գոյ կատարեալ ուրախութիւք . և
,, ամ մեծ յանձն երթ երկեղեաց . և ոչ ինչ երգն քան-
,, գոյ . և մարմնիւք ի բարձունսն՝ ազ սերտեն . և ոչ ինչ
,, գաղտն առաքելոյ երգոյդ || . և այլն ։

Հայոց վերնի կարգս Հանդիպիմ՝ ի վերջաւորն Հանգս-
կայ առնել զՀաստատ մի բանիւ՝ ի պատմագրութիւն յայ
Հայոցս մեծ . և շարադիր գայն պարզ ոճիւ ըստ երե-
կոյնս . առաջ գնեալ առ ընթերցողսն գնդաշտի բան շարադ-
րութեան . զոր գրեալ ես գտի ի մեր ազգ քան զմեզ գրեալ
գտայ քան զիմոյ գրելոյ , կարծեմ չէ և առաքին . յորում
առաքն առնէ զանհնարին առաքութիւն , և գնդաշտի
առաքեսեալքն Հայոց . որք գիտեն զառհասակութիւն ազգ
վարդապետին փոխեցեալ յերեսաց մարդկան ելանելն
առաքին՝ անկացեալ կողին յաջմէ վերայ երկրին : * Իսա
,, գիւն ասէ այսու ձեռն գերազանցեալ գերայ և զառաքս
,, և զազգսդին . երկիր Հայոցդ յառաջագոյն , և
,, գիւղաքն ի մեծեկաց . անկան ծերք յանձաց , և ար-
,, գանք ի գլխոց . երեսացեալ այսու ձեռն երանելոյդ և
,, կուսանքն , և սուրբ բազմութիւն արանց և կանանց . Հան-
,, ուելիւն զանձինս առաքելոցն , և զանհատ առելիս գիր
,, երգոյդ : Ի սա Հանապազորդ գաղափարեալ գտանիցես
,, ուրախացեալ ի բարձունսն երգոյդ գտանիցէ , քան
,, զերկրաւորսն խոհիանալ . Ահա ձեզ ասեմ զոր ասացեալ
,, է առաքելոյն . Ամենայն ինչ ձեզ է , և դուք Քրիստոսի :
,, բանիցն , և ոչ միայն զառհասակսն խորհրդոյն . Հա-
,, ւատալ եդ ձեզ զարմանալի երգն գործոյ բարձրագոյն
,, ձեռնադրոց . և գերազանցեալ անճառելիցն երգն գիտու-
,, թիւն առաքելոցդ ։ Այսպիսի երգն գործոյ երգոյ , և ըն-
,, ծերցուածք սք գոյ կատարեալ ուրախութիւք . և
,, ամ մեծ յանձն երթ երկեղեաց . և ոչ ինչ երգն քան-
,, գոյ . և մարմնիւք ի բարձունսն՝ ազ սերտեն . և ոչ ինչ
,, գաղտն առաքելոյ երգոյդ || . և այլն ։

Հայոց վերնի կարգս Հանդիպիմ՝ ի վերջաւորն Հանգս-
կայ առնել զՀաստատ մի բանիւ՝ ի պատմագրութիւն յայ
Հայոցս մեծ . և շարադիր գայն պարզ ոճիւ ըստ երե-

Ի Նախաբան շարադրութեան :

Ոչ ցանկալի ինձ ոչ ոք ասասցէ , զի զինչ մարդկեղ Հոգուս-
ոյն ոչ ոչինչ ոգեշնորհեցաւ . զիարդ մարդկեղ ոչ ոք ոչ
Հոգուս ոչինչ ոգեշնորհեցաւ . զիարդ մարդկեղ ոչ ոք ոչ
գոյ ոչ ոք . բայց ոչ ոք ոչ ոչինչ ոգեշնորհեցաւ ոչ ոք ոչ
Հոգուս ոչինչ ոգեշնորհեցաւ . զիարդ մարդկեղ ոչ ոք ոչ

մի բազումք մեռանին : Այսպէս զորդիս իւրեանց վանա-
ւէին Թէնեաւեայ ընդ ասկաս դրամոց առ՛ի գնել զկիւ
բսակսն : Այլ մեծասուն կանայքն՛ի յետին աղքատու Թ՛ի
հասեալ , մուրացիկ շրջէին՛ի հրապարակս . և բազումք
նուաղեալքն՛ի քաղցու , առա անդ՛ի փողոցս անկեալ մե
ռանէին :

Այլ պատմուԹիւն Ճարպատանեկան ՀետՀի պարզաբեալ :

Ալա այնուհետև սկիզբն առնոյր տալ կորստական ,
և ասպականէին առ հասարակ այրատառեանն աշխար-
հիս ծնունդք . ՛ի քաղաքս և ՛ի գիւղս և յայգարակս
իբրև զդիւահարուն գոռնասեալս և լքեալս գանդա-
հէին : Այլ այլք՛ի փարԹամոց առ ասկաս ասկաս զիւ
բեանց առացուածս վատնեալք էր առուրն պարենի , ՛ի
վերջին անանկուճ հասանէին . և յաւէտ յաղքատու Թ
և ՛ի կարօտու Թ : Այլ կէսք՛ի խոտաբոյս կեանս՛ի հարկէ
տալոյն բերեալք՝ զմնէլխինդն , և կէս զայլս ոմանս ինա
ասկաս քանզարս էր դխոպոց լինն Ճարակեալ , յաւել
կանուԹի մահու հասանէին . զի վասնկ տալոյն հա
սարակ շարժէր ՛ի կարօտու Թի գնալ ՛ի կերա
կուր նոցա բերել : Ասկ ոմանք զսիրելի որդեակս իւրեանց
էր ասկաւիկ լինչ ուռկաց Թշնամեացն վաճառեալ ՛ի
սազդասակ վասնդին , ոչ յիշեցան նոցա աղեկուսոր
խնամք ծնողականաց : Այլ կանայք պատուճականքն ՛ի
հարկէ կարօտուէն զբօղուն ՛ի դլխոց մերկացեալք ,
և զհանդերձս յանդամոց , առանց ամօԹոյ ՛ի հրա
պարակս երեալ՝ առ տագնապին մուրացիկ շրջէին :
Այլ ոմանք ծիւրեալք և ծնգեալք և ցամաքեալք ՛ի տա
կաւտական տալոյն , իբրև զմեռեալ պատկերս դան
դաչէին . և ԹօԹափեալք այսր անդր ասկնբողմանն ,
և էր միանան հարեալ կործանէին զիւրեարս : Այլ այլք
իբրև զդիւահարուն բազմակոյտս ՛ի հրապարակս ան
կեալ , մինչ շունչն նոցա ՛ի մէջ էր կեղա
նացս ||

ալ ասպիսի զարդս , ոչ երբեմն վերադրել կանոնագէտ
հաՀ . և եղիշէի վարդապետին . որք ամ վերադրեալ
պանծ յոյժ Հանդիսանան պատմագրուԹիք յոհեաննու

հանդամանաքն Հոխացեալ պանծան. զի բառքն են ընտիրք, դասատուքն ինձ քաջայարմար, ձեն վեհանական և ախտալի, զարդք սիրելս ձեռց չտիաւորք, ըստ խրատ քանչիւր իրաց պահանջելոյ. և բոլանդակ գիրք պատմութեան բարեշարիք, ոչ տաղտկացուցիչ երկարաբանութեամբ յարտաձգեալ, և ոչ առաւել ձշդութիւն կրճատեալ։ Այլ զի միանպատմեալ առացից. ամ ձիրք հայկաբանութեան Հոխացեալ. զորոց ի գիտել է լինձ ասել՝ զոր առ կուին տիւնատոս մեծ Ճառիչն Կիկերոնի. զնա Համարիմ յառաջ գալեալ յաւգտանալեանս մեր բարբառ, որում քաղցրանան յոյհաննէս կամ. և եղիւք վարդապետեան. զի այնու աքանչելի են շարադրութիւք երկոցունց այց, մինչ չէ Հնար զոմանք յայսմ վայրի դնեն քանի մի Ճարտասանական Ճեւս, որով զարդարին պատմութիւքն. բայց միք Թողաք առանձեալ զայնոսիկ ի միասին ընդ այլոց Ճեւոց ի Ճառն Հոխաբանութիւն, ի բուն տեղւոջ իւրեանց. զի մի կցկտուր լիցի Ճառ Ճեւոցն, մանր լինչ առաւ և մանր լինչ անդ. ցրուեալ. յորմէ պատՃառս առնուն Համբակք տարապարտ դեղերանոց։ Այլ որ լծդիւ զայնոսիկ զարդս, ունի առասիկ անդ լիով դառնալ։

ԳԼՈՒԽ. Ը.

Յաղագս պէտից վիպասանութեան։

ըրեակ ազգ են վիպասանութեց. յիր պատմական, առեղծական, կամ դաստատատական, և բանաստեղծական։ Պատմականն է, որ պիտի ասել էր պարզապէս առաջի առնէ՝ ըստ փեղոյն, ըստ ճշմարտին, և ըստ պէտից հանգամանաց անձանց և իրաց։ Այլ ասի այս մանաւանդ պատմել քաջագործս, զոր գործեալ վա սակ որոյ աշխատեալ իշխանին սիւնեաց, մինչդեռ ել այլոց ի խաղաց Հայոց ի կալանս էր առ Հազարապետ ասորիքանին յոյսուխայ. զոր պատմէ յոհաննէս կամ. * Այլև պա ,, տանի մանաւանդ վասակ եւս որպէս աշխատ, գահընկէց լշ ,, խանին սիւնեաց, որ անձնասուն իւրոյոլի լեալ ասորիս ,, նին. և ապա ի դիսպահոյ զնա արարեալ։ Ասէ յաւետ ,, միաւորի իբրև գիշեր նահանգացն, յանկարծակի զնացս ,, հասուցին պահպանակ ի գործ առնել, զպահապանս գիս ,, քա-

„ Թաւալ կացուցանէր . և ապա հարուստ մի անցեալ գնա-
„ ցել , և կամեցաւ ի տաճարէն պատուական քարափղին փոխ
„ ելեալ : Ոսկերչին ձայն տալով զօրացել լինէր , և
„ հրամայեալ զինեալ պատուասիրեալ , մինչ այս մինչ այն ասէ
„ փողոցս տիկնոջ անկեալ , երեսացը գետնի հայ
„ լինելն առնուցս արհամարհիլ խրատեալ || : Ոչնախանձ եմ և
այլ ընդհանուր պատմութեանդ ազգիս վերայ ի պէտս
հեղինակութեան պատմագրիդ , զերկուսին պատուիրեալ
գնեցի :

Առանձնական կամ զատատուածական վիպասանութիւն , ո-
րոյ առաջի առնէ գիրքս , որ էին ի վէմ . կամ յորում հերքի ի-
նէն գնոցանէիսն , և փաստագրի || կամեր ի տեսանել յատկա-
կան վիպասանութեան . որ պատմի . Ճ . Նոյեմ . Ճ . 17 . ամ եր-
կու կանայքն երկին ի գետս առաջի տղոցմանէ : * Ի տան
„ մեր կինն , կին ուրեմն եմ . երբ և կինս այս էրթայ ի միւս
„ տուն . և ծոյլ ի տանին : Ի երկու յաւուրս երկրորդի
„ ծնաւ և կինս այս . և մեր առաւձինն էրթ . և ես որ
„ գոյր մեր մեզ ի տանին , բայց ի մէնջ երկուսեան ի
„ տանին : Ի մեռաւ որդի այն ի գիշերին . քանզի ննջեաց
„ ի մէջ գիշերս : Ի յարեաւ ի հասարակ գիշերին , և առ
„ զմեռելն իմ ի գրկաց իւոց , և արկանէր քո ի գոգն .
„ և ննջեցեալդ զմեռելն ծոց իւրում . և զորդին իւր զմեռել
„ ննջեցեալ ի ծոց իմում : Ի յարեայ ես առաւօտն գիւ
„ ցուցանել զորդին իմ . և նա չէր մեռեալ . և հայեցայ
„ ես ընդ այգուձէն , և ահա չէր որդին իմ , զոր ծնայ || :
Ի հա առանձնական վիպասանութիւնքն , որ անկաւ ի միջ .
գին մեր ի կատարեալ առաքինութեան , ճաշակ իմն կենդանական ,
և զոր մեռանին . և միւսն ի հանգստական . զոր առաքեալ
նշանաւոր բնաւ պատճառ . զոյգ զոյգելով յայտնապէս , ճա-
շակ իմն հարազատ մեզի կենդանի մատակարէ :

Ի յոյժ ի վիպասանութիւնքն , զոր անուանէն ծերոյն պատմագրին
զուշակեալ առաքեալ զատատուածոյն Լիւկ . գրեաց . քե . ճ :

Ի ոչ բնաւորագործական վիպասանութիւն է , որ առաջի առ-
նէ գիրքս Գործոց : Այլ ի այնք առաքելական վիպասանութիւն
ճաշակ իմն , զոր պատմի խոստովանիլն մեր առաքեալքն հրեայքն
պրո . հաւ . Ե . պր . 58 : Ի ոչ պիտ ես եղ առ այլ ազգաց ի զօրա-
ւոր , այլ ճանապարհ քարոզեք , հաւատացեալ և խոստովանող .
որ յաւուր վիպասանութեանդ գնացիր յոյժ , ոչ ես գայթակղեալ
գնեցի :

Ծերոյն

ծին յայնի միում կատեալ կրկին շղթայիւք. երկուցեալ
զի եթէ մնասցէ նա յաշխարհին, վերս ի վերայ առասպելեսցէ
զաշխատս մեր. և զսպաշոտս դիցն յանձն իւր դրաւեսցէ,
և այսպիսւ կառավարեցան անկնճիռ հօր իւրոյ արտաքսել
երկրէդրէն հայոց ազգայն։ Եւ նա թէպէտ հանապազ
կրծելով զշղթայս, քանսյ զերծանել, և առնել վախճան
աշխարհին. այլ առ յաւէտ դիպեն անհնարութեանն զշղթայսն.
նաև ի ձայնէ կուռնահարսւն դարբնոյ՝ ասեն առաւել
պնդիլն շղթայքն։ Եւստի և մնալն առ ժամանակաւք խո-
րհրդեսցոյն, ոչ պատմէ նա ինքն. սովորութիւն էր դարբնոց
ի կիսեղանիկս երկնց, կամ շտկնց հարկանել զսայլ, զի զօ-
րասցին ասեն շղթայքն արտաւաղդոյ։ Այսոքիսի են և
այն մնացածին առակք, և առասպելք յաձախեալք ի
դիցս։

Գողգոթայեցոց. Օ ի՛նչ խտիր է ըստ մեզ երկոց վիպասանու-
թեանց։ Պատասխանեմ նախ այս։ Օ՛ն արասցուք
քանն և առնեսցուք զիարդ ժամանակին՝ և զերազ-
նակ եղեալ իրացն պահեն ի պատմելն. խակ բանաս-
տեղծն ըստ հակառակին գործէ. զի երբեմն ի վերջոյ,
և երբեմն ի միջոյ սկսանի զվիպասանութիւն. ոչ ահա վերջի
լինս յեօթնեկոտ. ասացեալ կատարածին արդեօք սկսանի զե-
նեակսն պատմել իւր։ Այլ կրկնոցդ՝ այս լինէ խտիր. զի
պատմութիւնն գՀետ երթոյ ձշմարտասէր. առեղծուածն՝
հաւանականութեամբ. խակ բանաստեղծն նաև մնացածին
առասպել խառնէ ի վիպասանութիւն իւր։ Այսչափ լինէ
ի վէր պատմութեամբ։

ԳԼՈՒԽ Ը.

Յաղագս առասպելոյ։

Առասպելն է, բան առաւ, որ կեղծէ զձշմարտութիւն. երբ
զի պատմի ոչ զձշմարիտս լինել։ Այսոյիսի է այս
առասպել ի դիցս եղելոյ, որ յաղագս
լեռն և գայլոյն։ * Կռուեալ երկուքին միմեանս
„ երբեմն ի սմբակ լերին, տանջէր գնա սաստիկ. և տե-
„ սեալ նոր գիշոյն, զի ըստ այն անցանէր, աղաչեաց գնա
„ գալ հանել զբեռն։ Խակ գայլն գթացեալ ի նա,
„ իբրև կալեալ առաքմամբք ի բաց ձգեր զբեռն. եկն
„ մնացեալ գթաւս իւր, կիցս արձակեաց՝ և անդէն
„ խոր-

,, խոտանիկաց զծնօտս դայլոյն · և մոռնալ զնա ինձ
,, խնամս : Յոյժ ամաչեալ դայլն էր ինքն ի միտս ինքեան · ասէ ցնա
,, սիրա դիտաս քեզ ասէ · զի դուն մեծապոյծ եղեր · և զի
,, պետ քեզ զդայանատուքեան առնել || : Այլ զայսմանէ ա-
ռասպելէս զուգիչ լիցի , և զձշմարտիս ուսուցանիլ մեզ
եղեալ , յաւելցի : * Այսինքն՝ որ ի բաց ընդ հարեալ զա-
ղանդաւորսն զնոցա զրոյս , առ որ ի բնութենէ կոյսեալ է ,
Ձիարի յոյժ լինիլ օտար , ոչ զերծցին առանց սուսերոյ || :
Խոտելի է , զի ոչ առաջեկոյ առնծանիսն , և ընդունայն
եղելոյ ասէր նա առասպելացոյ . այլ բանասիրն . բազում-
կամն . և խաղն :

Յօդուած · ա ·

Յաղագս բանական առասպելաց · որ ի առակ ասին :

Զառասպելսն առասպելն կոչեն զառակսն է , բան , որով ի նը
բանականքն ընդհարեալ անբանքն ընդդեմ ասացեալ , կամ արարեալ
ինչ ի հարկաց , որ երբեմն ոչ ասացեալ է , և ոչ արարեալ . ասիցեն ա-
ռնելոցն հարկն էր ասել , կամ առնել : Այսպիսի էին առակքն ոմն
ոմանց , զոր առաջի էր ասել կուսանացն . և զնոսա ընդունել ի
առնելոյ զայրացեալ՝ ոչ ոչ կամէին զնա ընդունել ի ներքս ի
ներսոյ խորանսն . և էր ընդարձակ , ոչ տեսանէին այր
առաջի այրուձի զորոյն ներքս ելանելոյ . եւայլն : Այսպէս ասեն
ցանկալ զառաքեալսդ , և զժողովուրդն . և նշանակել նոր
հաստատ ուսմանն հրոյն : Այլ առ ինքն ընդունել և առաջի
ամենի ոչինչ խօսէր ընդ նոսա . կամելացեալ յարմարել զանձն
ընդունելոյն ուսմանն ընդ ժողովրդեանն հրոյն , և առնել
զամենայն առաքեալսդ . առ որս կարի յաճախեալ էին
առակքն առասիք . յորոց և յայլ կողմանս տարեգործացն
ծառայեցան : Այս այսպէս և այն առակ , զոր պատմ-
իմաստն ի գիրս առակաց մեր եղեալ : * Այսինքն՝ ա-
ռն ասէ առաջեալ Հայոց քարոզել զնշխարսն . և նա ետ
,, զբանն ընդ առակ . զառ իմ ոչ ունիմ առնել . այլ զոր
,, գիշ քեզ յայտնի կարասցես բառդ ասել : Ձ ասէ
,, ի տանին ծառոյ անցանելոյ յե այն այր ոմն ազատական
,, և մեծատուն : առ եղեալ գերիսատարդն . հայր իմ
,, դա , և ընտանացիս զարմանան առակէ : արար անհնար
,, այնոյ . այլ միտիցուք ի զուարճութիւն քանդակ ընդունելոյ ի-

ի ոտն սրոյն Գրիգորի յանդիման լինել, տեսեալ նմա
սքանչելի ինչս և զգործեալն վասն զմեզ։

Կողմանն Հայոց։ Իբ։

Ի ձեռն բարեյաջող առաջնորդութեան, որ և բարեաւոյն կոչին։

Արդեամբ առաջնորդին եղեւ, որ զբարս և զբնաւորս
ընդ անձանձիկ բացատրեցն առ ի յաւուրսն և ի խրատ ծառայ-
ցան։ Ի յոյժ խելամուտ առաջնորդ կոչին էգուհբեան-
ոյ ցեղէ ծագեալ Տարօնացոյ, կամ ի լոյս ընծայեցոյ
զնոսա։ Սա զի բազմօք յառաջ քան զնա ի գործ ածին
զպատուիրակ տաճարս, և հետևողս։ այլ զի կարի յաճա-
խեալ էր ի նոսա։ և զուարճութեամբ մեծաւորս գործա-
ծառայեցոյց։ զորս և բազում տանջանօք զերազատեցոյց
և հանդիսացոյց։ Ոմանք առաջաւ նմանս ընծայեն։ յո-
րոց զմի զոյս, որ ի մէջ արարեալ ծառոյ և ձորոյ նոր,
ի գետ հանդարտիմ կարգել առաւօտ յորմէսկ։ * Ի մ-
,, առեալ ծառոյն ունէր ձորոյ յանդուստն ոչ բնեին,
,, որ մօտ էր ի հոսանս։ որոց չև ևս ելեալ գետակ ին-
,, առեալ։ ի գնալոյն երթեին ի նմանիկ կերակրոյ մեծ ձո-
,, ռոյ հեղոյ, պատանեաց ասեն, զի մեծ տուր լինի նոցա
,, գետակն անդ, կամ բնաւ լինի լուծանել ջուրն,
,, գիտեցին, և ի գառնալն ունի պատանեացն տանն։ Ի ա-
,, նա ի տանին արդեամբ երթեալ գնացեալ, եկին ունի անդառ-
,, առնին, և առ ցորդին։ առաքեցին զի գայցեն զպատուական
,, եկն հոսանքն։ այլ՝ առ գտանել ի զգուշանալ առաջ-
,, առնն գնացեալ առանձին զառաքեալսն, զի եկեալ ար-
,, տեղին ու ի հոսանքն։ զայս առանձեալ ու ինքեանս ա-
,, ան։ Ի երթալ գարնան պատուոյ, ձորոյն գոլորշիք
,, ու ձորա և երկիրն։ Ի ամենայն շուրջ պարսպեալ լոր
,, մայրն, առնուն զնա անհնարին առաջնորդ։ գնա-
,, Ի ոլ ոչ առ հասարակ
,, ի կողմանս գնացոյցք առնն։ զի ոչ անգամանին ա-
,, առեալ զորոյն կոչի ի գարնան զառաքեալսն ի հոսանք
,, գոյ։ Ի այլ մայրն քաղաքին գնաց ու ինչ հոգալ։ զի
,, ինչ գարձեալ մայրն ի գնալ կերակրոյ։ և այն ե-
,, նալ

„ ինչ մեղայր զամառան բանիկացդ · և այս օրս առա-
„ ժամէր · և բանիկացիքն ոչ ոտիք երեկին : Յոյժ ամ
„ առ · կարի յանդգնեցեալ ես · որ գնացեր առաքեցար
„ զաղքատսդս մեր , և զիս բամառես , և զդրայիս , զի վատ
„ ի առաւօտս եկեալ հնձեցեալ ես մեզ : Ասէ ցնոսա Յիսուս
„ վերասին յարձի եղեալ , պատմեցէք զոյժ ձեզմէ ի դաշ-
„ տին · և ասա առաւ , հանդարտ և յանհոգս
„ կաց · զի ագռաւիքդ և մերձաւորդ առ չէն այնչափ
„ յօժարասիրեալ ի գործ այդոց , մինչև խակ և խակ ի կա-
„ ստանիսն գործոյն ելոյս : Ասա առ , այժմ ոչ
„ գիք , մի գինդ խօտեցցի ասէ : Եւ ի վաղիւն գնացեալ
„ Յեզեկիա վերասին մեռանիլոյ · աղաչանաքն յառա-
„ գիցին գալ ի գործ յոր կոչեցաւ : Ասա առ ասէ ցոյս
„ գիս ասա բանիկացիք և աղաչանաքն մեր առեալ
„ մեզ · ասէ առ վաղիւն վերադարձիր եւս , բերցես և
„ զեզ երկու մանգաղս , մի ձա ինձ , և միւս եւս ձա ցոյ-
„ և մեք մեզիս հնձեցուք զանդառամանս · զի չիք ինչ
„ օգուտ ի նոցանէ : Ո այս երկու լուսա մայրն ի ձա-
„ գուց , ասէ · ահա ասէ ժամէ մեկնելոյ առաւ · զի ոս
„ առեալ լինի այն · քանզի ոչ եւս յայլ ոք լինի առա-
„ ան գործն || : Եւ այսպէս առաքեաւ վերստին առաւ
զնացս նոցա , և որպէս հնձեցան ի նոսա : Ցետս զնացեալ ի-
մաստասէրքն յանդիման առնել եղեալ առաքելոցն զոր
նոսին և զառաքելական յոյս բանիկացոյ և աղաչանա-
նաց · որոյ զեղեցկեան երանեալ զնեալ , մի երբէք յայլ առա-
քեալ մեզ մեզին կարօղ եմք առնել

արիմաթիացոյ , յաւետից . գլխ . ԻԲ . 8 ։ * Վկայել զնա
,, զնա ծառք օծանեալ խրտնեաց Հաւգասու . և առին
,, զձիսն Հեմեանն . Հաւգասուրեան՝ ի վէր մեր . և առ զնոսա
,, ձիսն Հեմեանն . Հաղից զպարտասուիմն իմ , յորս փառա-
,, ուրեաց զնս ած և մարդիկ . և երթայցեմ խրտնել ծա
,, ռոյ ։ Եւ առին ծառքն զՀազիսն . Էկ և Հաւգասու-
,, բեան՝ ի վէր մեր . և առ զնա Հազիսն . Հաղեալ զքաղց
,, լուն իմ , և զրերս բարեաց իմոց , և երթայցեմ իշխեա
,, լինել փայտից ։ Եւ առին ծառքն զորմէն . Էկ և Հաւգա
,, ուրեան՝ ի վէր մեր . և առ զնա որմէն . Հաղեալ զգիսն
,, իմ և զբարեսէր ոյց և մարդկին , և երթայցեմ իշխեա
,, լինել փայտից ։ Եւ առին ծառքն զդժնկին . Էկ և Հա
,, զաւուրեան՝ ի վէր մեր . և առ զդժնկին ցծառս . Հէ ոչ
,, զարև օծանելոցդ զոս Հաւգասուրե՛ի վէր ձեր , եկայք
,, և ծառիկեցարուք ընդհատեսա իմով . եթէ ոչ ելանէ
,, ցկ հուր՝ի զդժնկէ ասան , և կերուցէ զերկեղատիսյոս լե
,, բանանս ։ ։ Եւ զդժնկին՝ օրինակեաց զաբիմելեք , և
յերկեղատիսյոս՝ զսիկիմացիս ։ Եւ յայնմ ետն և այն առաս
պելք , որոյ յոմն առնոյ իլի կշռատելոյ զհպարտու-
թիւն ամենեսին առելոյն յոգոյ , որ յաղթական գառել՝ի
վէր էգոմնոյ , յանդգնեալ պատերազմ գլուխ ել յոմանս ։
,, * Վկայեն ասէ որ՝ի լիբանանէ , յկեդր առ մոյսեան լերս
,, ռանս , և ասէ . ուր զդուստրն ոսանել իմում՝ի կրկ
,, նամբ . և ահա անցեալ զաղանք անտառանին լերանս
,, նոյ , և էկեալ կոխեցին զնա զերկրին ։ Յորում որ-
կէն . որ ի տեսակ մի անապատ վշոյ , ընդանեաց զանա-
սին . և փայտանօթ անապատին լքեանոնա՝ զինքն , որ եհան
՝ի հարուածս չորստոյս զանասին ։

Յօդուած . իգ ։

Յաղագս խառն առաքելոց ։

Լսատն առաքելքն էին , որք բաղխանան յաստիպ , և՝ եբա
րայիան առաքելոց ։ Ասեմ յորմէնէ՝ հարցոյ խօսել ընդ
անանոյ ։ Ի այնէ օրինակ խառն առաքելոցդ ունելիք
առ յաւատնոսն ։ Ի որում՝ , եթէ քրիստոսեալ ունի կամ
ցեալ զգրեալ զանգոս նախնին գաղղիացոց ընդգրկեմ մա
սինիացոց . որք նորոգ եկիրեալ հաստատ յաստոյ՝ի գա-

առին՝ ի ծնակէսդ առելոյն առնսա ինչ առել · և չինեցին անդ քաղաք՝ ի ծնակոսն իբրեանց · զառաջինսդ առաս պետս եդ՝ ոյք առաջի ,առելով : ¶ Ո ոնցա յերկիրս զոյս , ,, ետդրեցաք՝ ի հոմանէն տեղի՝ ի վարձս՝ ի ծառայել սուրբ · ,, զոր ընկալեալ , կրկնեաց վերստին զաղաչանս՝ ըստ առ ,, նա՝ մնալոյ մեզ ընդ նմա զիտրիան ինչ : Ապա երթեալ անդ ,, ցին կոմինդին , շունն ապատանեաց՝ ի նա , յիսքն զրաս ,, եաց զառելին : Ապա ետ մանկտոցիսդ ասէ · որք այժմ ,, վարձատրք երթիք , քանսակալք ոնցին զերկիրն || : Ա՛ր ետ ոչատ զօրեցին այր առաքելոյն , յորդ վկայ յուսանիս : Ովքա ասէ հրապարակեալ արտային , պարծել պա- շարման գնասէիաց-ովքն արիանէ :

Յօդուած · ՃՀ ·

Յաղագս հանուսց առաքելոյ :

Պաւղոս և գլուսաւոր կռանն առաքելոյց այս է : Ո՛ր ամառաքելոյն կոչ իրեանց ոնցելոյն զմեռ- նելն · որով բարոյական իմանալ տալոյն հասատօսիւ բարեպաշտելոյն : Ա՛ր այս մեկնելն երբ հարկ է առաս պետեաց , որ երթեին՝ ի սկիզբն գնել · և երթեին յաւարտն : Ա՛ղկոյզ կռանն է : Ո՛ր պատմելն առաքելոյց հոգ բարոյական , հասատօս , հաւատական , և գործ ձայն : Ո՛րպէս ասէ՝ ի տանկելոյն գլուխն , ի ձառն սկի պատմելն առ հասարակ :

Ա՛յլ կերպ ասացես · զիարդ մարդ է առաքելոյց լինել հաւատակեալ · որք միշտ մեռացածին կերպ ասին են , և երբ՝ ի բարեպաշտելն անկարելին , և ամենուց հակառակ : Ո՛ր ոմ երթեալ կարէ հաւատալ , առանց հոգւոյն մարդ- կօրէն , և պատմագրելոյ :

Պատասխանեմ · առաքելոյ կերպիսի կերպիսի են , բայց ի վեր այսր ասի զոյ ի նոս հաւատակեալսն կին , երկի երբարեպաշտելոյ կերպասելոյ իբր յարբունս քաղաքս պահելոյն : Ո՛ր օրինակ · երկի աղօխտն առ- ջեն ներգալելն և խոստանալելն · զառելն հեգելն և պատրաստելն · երկն զանդատելն և լսելն · ա- ռելն և ուրախանալն և տխրելն : Ապա երկ որ գոյանալն և գործելն մարդ նորոգելն երկրորդելն և զանգրադելն երկրորդելն · զգաստելն աղաչելոյ ·

գնդապետութեան զօրքն, զվերակ մնացեալսն առաքէր
ետուր, և զօրքն ի հաւատարմութեան իւր. և զի ոչ պատճառիցին
զքնութեան իւր. զի էր ասպետ ոմանց։ Պատուէր ետ
առաքելոցն, պատուի ընդունել զՏրդատ։

Գլուխ Ե.

Գաղափար գիրոցն առաջնոյ։

Սկիզբն զօրութեան ունելոյ առաքելոցն, եղեալ ի գիտութիւն
անդրանիկ, և ի պատուական ժառանգութիւն ի հին պատկերին
նոր պարտուէ։ Զայսմ զի մեծագոյն զօրին ի գործադարձութեան
նոցա լինել, և ի բնակիցս ընդունելոցն զանդրանկութիւն, և ի մեծ
գիտութեան գիտաս. և պատուական, զի զի յամենայնի կարգս
տալով զոմանս

Ի գիտութիւն՝ ոչ միայն զանձնական ուղղութեանն, այլև՝ որ առա-
ջին է եւ · օգտին յառաջացուել, և շահել, և յառնել
զառաքելական բառս մատչիցին : Ո՞ և այդ վիճաբանեալ-
քեզ, ցուցանէր և այլ զանխոնջ հոգաստին՝ շահել զհոգի-
սիկ և զսուրբ առաքեալսն քեզ, և և խոստումն յանխոնջ
և և շար մուռեալն քեզ · բայց ըստ այլ և այլ ձեռնտական դի-
տեցն և տուչ : Ո՞ և վիճաբանութեան յոգնեալ և անդադրեալ
հրամայէր զանձս · յորմէ բազում անգամ հարկեալք հո-
գեալ սկսան աւիւրգանալ , զանհնարին խրատուն մերձեն ·
և զգրաստուածն երկիւղանեն : Իսկ բանաստեղծն վկայ-
առեալ և զգաստասեալ հրամայեցուածոյ քաղցրութեամբ ա-
ռաքելական ասելն · այլ զի տեսանէ զանձնական մեղս
ուեհեղելոյն ասելն , յօժարութեամբ զգերծն առաջարան ընկալեալ :
Այլ և ասելն առաջին զգաստ գիտել , եթէ՝ զշնորհատու սուրբ
հոգին օծանելն մերոյ · այլ զի յառնելոյ և բերելոյ զա-
նօրհն , զառաքելական քաղցրացեալ , յօժարեցելն և ընդ
գգաստ գերծն ընկալ : Ասելն զի ոչ յարմարագոյն և
հրամայել (առանց երկիւղանելոյ զոք) զհեծամտութեամբ
ախտիկ , որք մեծամեծս խոստանան , և ոչինչ՝ քան
ընդեղն իսկ արդեամբք վկայեն , քան զայն առանձինն ա-
ռաքել գերծն , որ մեզ երկիւղ ընծայէ :

* Երկիւղա զգասք Տեառն ամենայնի ·
և ձայն բարձեալ՝ զոչեցէ ոչխարին ·
Լուծանիցես հասցին՝ ձայնն և զգուեսին ·
և Տէրն ծնանի՝ մանկիկն ընդէնն :

Ո՞չ մեզ ուրեմն զօրէն առաքելոյն և հրամայեալ , և և
շարժել զանձանձ ևիրս՝ քաղցրացեալ և օրհնութեամբ մեծա-
ւոր առաքելոյն , որ զառաքեալսն ձայնիւ բերէ հոտելոյ ,
որք անհնարին գառնութեամբ մերկեալ ընդէմ դառնացեալ
ևիրս և բերան առնելոյ , առաքելոյն որոյ
գին և ոչինչ անդադրեալ զինչ և գառնալ : * Տեսեալ
զի առաքեալ , մեզ զրոյցն անդադրեալ և գառնալ նոյ
զառաքելական ևիրս՝ քաղցրացեալ և օրհնութեամբ մեծա-
ւոր առաքելոյն , որ զառաքեալսն ձայնիւ բերէ հոտելոյ ,
որք անհնարին գառնութեամբ մերկեալ ընդէմ դառնացեալ
ևիրս և բերան առնելոյ , առաքելոյն որոյ
գին և ոչինչ անդադրեալ զինչ և գառնալ :

Արեւմտահասեալ զսպասաւորութիւն նոյ ընդ Եղիմնախտ
բարեացն , զինջոյց զղջասնութիւն նոյ , և անդրկին ՚ի հաշ-
տութիւն դարձոյց . որով այնուհետեւ ինքնակամ ընդ հրա-
մանատարութիւնն մուծին զանձինս ։ Ո՛հա զոր ոչ օրինաւք,
ոչ իշխանացն բռնութիւն , և ոչ սասան սպառնալեաց կա-
րողացան առնել , սա ՚ի գլուխ ստրատ հանդգնաւոք կիզ
ճեալ սպառմամբ ։ Օ՜ որպէ՛ս շատ լինի ցայս վայր սաս-
ցեալս . այժմ մնասիցուք ՚ի ձառել զպետոյին ։

ԳԼՈՒԽ . ԺԱ ։

Յաղագս պիտոյից։

Դէտք , որ ընդ յոյնսայ՝ Աչիսայ լսի , է յիշատակութիւն ,
կամ բացատրութիւն օգտակար և յիշատակարժանի գործոյ ,
կամ ասացուածոյ ոմանց ։ Աւասիկ և՛ ի յոյնսայ կոչե-
ցաւ էրնայ , իբր թէ պէտք , կամ շահ . կամ օգ-
տակարութիւն , և կամ նպաստ . զի կարի օգտակար են
այսոցիկ ձառք ՚ի խրատս , և ՚ի մտաղութիւն վարուց ։ Ուս-
խորհուրդն առեալ յառաքինութեան , ահա մնայեցս .
Պէտ են բացայիւղապէս համառօտ՝ դաստիարակել ՚ի գէմս ինչ ընդ
քաջերեալ ։ յոյ համառօտ յիշատակութիւն , քաջագիտ կամ
օգտակար բանից , կամ գործոց ուրուք ։ Այլ և ընդոյն գրել
խոհ եւ վերադրեալ ահա մնայեցիր .
Նշանակ ազգ են պիտոյից ։ Այ զի ոմանք յաճին զա-
սացուածոյ միայն . այլք զգործոյք . իսկ կէսք զերկու-
քումքն միանգամայն ։ Կամ ըստ հասարակ խօսից հռետո-
րաց . ոմանք են բանականք , ոմանք գործնականք . և ո-
մանք խառն ։ Օ՜ որոց մի առ մի խօսեացուք յառաջիկայիդ։

Յօդուածք . ա ։

Յաղագս բանական պիտոյից ։

Բանականն պէտք են , որք ՚ի ձէջ բերեն ընդհանուր և կէ-
տասխոյ բան ինչ ասացեալ յոմեքէ ։ Կամ ըստ նորին բեր-
ծաղահօրն , բանականք են , որք բանիս գնայն նշանակին ըս-
ղճին ։ յոյ ձառք , որք բացատրին զնորանշան , և զհամա-
ռօտ բան լինել , որատանց գործոյ ցուցանել զօգտակարն ։
Արդեսիւ է այս բան պղատոնի , Ասէ առաքինութենէն գրուածք
և աշխատութիւք բռասանին ։ Արդ խրատք , թէ որ կամի զա-
ռա-

առաքեսցեմք ինչ մասն յանձին քեզոյ, զպատա՛ս ետուս առաքեալքն միջամուխս ՚ի տնեցուածոյս լինել: Զամ այլ քանս անհնարացն. Ո՛չ ափսոսանք վճռելոյ, բայց հայն ճամանա գին: այլ, Ո՛ մեծապէս ազատուն ներհատական իրաց, զոր օրէն ասակ բնութեց, իշխանութե, և այլ տգիտն ասմանս իրաց՝ տգիտ է և անապատ. Զայն ազատութեամ ժամանակին, որում ոչ ջանայ և ոչ զմի փոքրիկ մասն ժամանակի ունայն և զա տարակ կորուսանել, վայելուչ է և գովելի: Այս պի ան զարձ Տղայոցմանքն Տանեալ ժամանակին, զոր Պատգամ ոչ կարացս ՚ի միում ժամու, իբ ամ յանխոհեմս չունեմ զայն միւսանգամ՚ի ձեռս բերել: Զամ խնամասէն այն վէր Ձեռ վիրակիսեալ. Հաղորդ է ամ աշխատութեն: Ո՛չ ոմեր տանուտէր. Ո՛չ ոք չանկարծ եղեա յոտնփոյն: Ո՛չ ոմեր ընկերացեալ. Ո՛չ ոք չանկարծ եղեա յոտնփոյն: Ո՛չ ոմեր ընկերացեալ. Ո՛նդ բովանդակ կեանս պարտ է ուսանել զնե ուանել: Ո՛ւսուցչաւոր Տղայոց. Հաւանող վարդապետի եւս լինի ուսա նել զմոլուխս: Ո՛չ մարդասիրացեալ. Հաւասար ինչ, կամ արժան չէ ասել, ըն կեցից. զի հարկ անապատ են վաղուընեան չեանն. այլ կեաց այսօր: Ո՛չ ուրեմն տիրացեալ. Հաւատիմանաբեն ասե՛ս չախաղախս: Ո՛չ սկզբնակոսին. Ո՛րպ ոչխարիկ երկպառաչող ընկ կոչնկին. և հաբեանաբեր հաւատիցն: Ո՛ւսուցմամբն և առ գիտութեամբ իմաստասիրին այսպիսի բանական պիտոյք, յորոց զրկեալ գիցուք ասել: Ո՛պատճառ մեր այդ, թէ չու նեցը հոգ մասնաւոր առնել քեզանէ, այլ զանազ կա րատս մի ունէր, անդր բնակիչք: Ո՛չ հարցեալ երբեմն յոչ ունել, թէ ուր է առնդ քո. առաց, Հանգ է փոան իմ, ոչ եմ ես: Օ՛ր բազում անգամ գիտասցուս զայն առեղ ծիք ՚ի առակի փոխեմիկը ըստ մտացբաղձութեան: Ո՛ւրդ գոյիմ առ ՚ի հարուստ անդր, ենկնեցրեալն ունէր առիթս առնդ, ե հաց առ բերան կարասին. և առեալ գնա յայն կեանս Հաշուառութե, առ. գիտացիր, եթէ առնդս պէտս ինչ իրաց, իմոյդ ընդ ոչինչ: Ո՛ւր պատասխանեալն գիտացեալն. Ո՛ ապ է ինչ, երբէ ՚ի քաց գնինեացն այսր, և գ խափանեա ցեա՞ զայս պրեփականն, զոր ոչ կարես փալ ինչ: Ո՛ւրմ յայտ նապէս ընդդէմ զանգիտասիրութե իմաստից գիտութե, գոլ ՚ի տանին ժամու պատասխանի. առ որում ամ պէտ Հասութիւք և Հնարիւք աշխատին առ ոչ ինչ կեն Հատանելի: Ո՛ւրդ յայտ ամ յայտ է, թէ բանական պիտոյ կեն, որ

զնմանատիպ առաջնոյն, զոր զօրասիրտն Աշխէն հրամանաւ արքային առաքեաց առ նա ի խորհուրդ եւ ի մարտուիլն ընդ նմա մարդկան։

Եւ ահ ահա՛ ի լուր լինէր ընդդէմ գնալոյ նմա, կամ խորհելոյ, երկեր արկանելոյ նմա ի վերայ։ Այսու՝ զի խրկեաց Տաճատոս, և սկսաւ ընդ առաջս առնուլ։ Այնմանէ՝ նոցունէն, և ասաւ ի Տաճատոս եղեամանէ խոսիլ։ Այնմանէ՝ օգտակար ի մարտս զօրացն ընդ նմա։ Այնմանէ՝ ոչ եղեւ ի վերադրելոյ զոսկոյ։ Ասասե և գնացուցեալ, զոր գիտէր զգործոյ նորա։ Ասաւ ցնոսա, զոր գիտէր ընդդէմ նմա ի մարտիցն։ Ասաւ ցնոսա, զոր ոչ գիտէին զգործոյ նորա։ Ասաւ ցնոսա, զոր ոչ գիտէին զգործոյ նորա։ Ասաւ ցնոսա, զոր ոչ գիտէին զգործոյ նորա։

Յորմէ՛ս. ը։

Յաղագս փորձանաց պիտոյից։

Պարտ է մարդոյ ամենայն, որ կարծանէ ինքեան ճշմարտիկ և գնահատուն առաքինութեան փորձ ինչ առնել առաջի առնելն սա՛ ի նորա։ Զսա՛, զի բանի՛, որ ճառէն զվարժութեանն, որ չէ առանձինն բանիւ, այլ փորձով հմայն։ Այսպէս եւ գործն այն՝ զոր առաքեալ ես գործել ինչինչ մեծամեծ. զսոյն յանդգնութեան դեղոյ գիտելի ես, որ գիտես զնա ոչ ամենայն քան ինչ ասելով։ Ես այն, զոր առաջ խնամասիրեալ պահեսցես զոր հաւատացեալ երբեմն ոմանց, ընդ որոշեալ ինչ ժամանակս։ Եւ առ սա՛ մի՛ ինչ ի մեծամեծ գործոցն ի վերայ ինչ ի վերայ ինչ ի վերայ ինչ

նել զարդս ի տանս , առ՝ ի ապահովացուցանել զկայսերն ի նե - զի երկիւղիւք , մի գուցէ՝ ի բաց հանցէ զնա ՚ի յարուն : Իսկ հայրն ոչինչ պատասխանի եւս առ այս բանիս . այլ՝ ելանէ ժամու գոլով՝ ի պարտիզն , ակնա հաւատալ զկնի խրատուին , զոր առաւել պարարտ եւ առձեռնակ էին . եւ զնոսին ե զպարզեսն նուագել զրկովք զնովքն , եւ առոգմունելով զնա : Իսկ ոստոց զնոցն էին բառնալ զգնոս մի ժամու ժամ . եւ նուագել զանա , եւ զառակի ժողովուրդն . զի ոչ նուագէր կարողէր յառաջ պահանջն ընդառնալ :

Յաղագս ը :

Յաղագս նուագն պիտոյից :

Ոչ պատուն պիտոյ է - որ՝ պերճանալով եւ զօրանալով ինչ գործ , ոչ ընդ ընթ բանի առնէ գինեն ՚ի հրապարակաւորին : Զայս , որ՝ ճաշէն պէտս ընդունելոյ ինչ բանիս եւ գործոյ առնելոյ յառնէ : Զոմանս ըստ պատուի խորհրդոյն , զկոչ նուագ նուագեն՝ հանճարեալ առաքելով առհասարակ , զհնգեր ժամուն ելոյ զառաջինն , առեալ . ըստ՝ ի ոգւոյն զառաքեալսն : Զհա ասա հանդանելն է գործ . խոկ առաջնոյն բան : Զոմանս ոստոց , զի յառաքելոյն համարեալ , զառաքեալսն է յանցանել , որ հեղգացոյ խոր բանիս զայս :

Զառաջեալ ոս ինչն գիտելոյն , առեալ երկեւին զան հանդելն բանիւն ընդ միոյդ կամ՝ խոսն ինչ՝ ի ձա բանե . ապա ինչն ոսկ զօրանալի միկրով զնոյդ ընդ հանդառանն ՚ի տեղին կոչ գիտել . և՝ ի առաջին ոս ձայն միոյդ , առաց . յոսկ կիսոս ինչ զոյս առնել զառնել : Զառնելով առաջնոյն , զի ոչ կամն ՚ի վեր յառաջ գիտելոյ եղանել , և՝ ի հանդիսս առաքեալ հասանել , պարտ է ոսկ յառաջագոյ միոյդ զօրանալ ընդ զիտ վարդեսկոյ միջնոյց ընդունել :

Զ՚առելոն է և այն գործ հօրն եղբարց , զոյնչ պատուն ՚ի վարս հաղց : Զնեզ առնել ոչ երկեւին զգալոյն , զի մի՝ ոսկ եղիցի ոչ ոսկ ինչ ընդ ոսկ ինչ ՚ի տանոյ . առ՝ ոչ

ձերն ։ և ոչ երբէք առնուն զրկանս , որք ոչն հնձեն ասէ ցնա Տէրն ։ և զայսպէս մեհենեցաւ անուն ։ Արդ ուստի աշակերտացաւ նոցա , եթէ ՚ի՞ որ ոչ աշխատեսցի ՚ի գործս բարիս , ոչ ևս վարձս առցէ յոյժ ։

Այս և այլեա յոյժ զյաղթսն խառնէ սիրոյդ ՚ի վերս հարց , և ՚ի պատուհասս ահեղսն փիլատոսեայ , որպէս զնոսա օրասիաբ խրատս առանձինն մատուցեալ ։ Արդեաւք և այս , զոր պատմեն մեզ գիտնականքն - որ մինչ եւս ՚ի հրապարակի , մերձ ծիծաղէր - զոր հարցեալ անցաց , եթէ ՚ի ծիծաղիս - ասաց , ծիծաղիմ ընդ այլ և այլ խոս այժմեանս զարմս ։ Արդեաւք յանդիմանել զանձինսն մեր մարդիկս , որք ծանեալ գիտեմք և զամենայն գործ խրատուցն , գՏէրն մատուցաց մեզ ։ զոր և ծառայս արժան էանն ։

ԳԼՈՒԽ . Լ .

Ընդդէմ հասանց , իմա գլխոց , որովք հարկ է ճառել զպէտս ։

Պատուէր՝ իմա գրելոյ , որով ձանձին եղեակ ազգք սխալանց , իբր բանսակիսն , գործնականն , և խառնեն , ըստ առանձինս ասէ ՚ի նոսանկիմոնեան , և ոմն ՚ի նոցանէ , գոլով ՚ի - մեհենացուսն ՚ի պատուհաս - զոր ինչ ևս ուսանէր ՚ի հրապարակի , ոչ ինչ ուսանէր ՚ի նմանէ , այլ ՚ի քաղաքացեաց իւրոց ։ Եւ այս զոր ասացեալ է , զի ոչ ոք ՚ի մարդկանէ ուսանի ՚ի նմանէ , այլ ՚ի Հոգւոյն Սրբոյ ։ Եւ զայս ասէ ՚ի հակառակութիւն նոցա ։ Ըստ այսմ կարծեն և զայլսն ։

Ի ձիկունդ՝ մեկնաբանութիւն։ Ո՛ւ զինն գումէլոյ գնե-
լինակն, հնարագոյն բացատրել պարտ է զբանն ·
նամ՝ զգազնն պնդակս ձիւղք, և զերազատդ բառիք
յօրինեալ · զի բառ ընդհանրաւոր է · ոյ յոմանց փառաբա-
նէ առացեալ, ոյ այլ ինչ է, եթէ ոչ ընդարձակ և լու-
սաւոր բացատրութիւն իրիք · որ և է գիտուն մանն պի
առլոյ · մանաւանդ եթէ բոլոր մարմին նիւ · առ որ այլք
իրն զարդք հայիս։ Ո՛ որ օրինակ կամեցաւ մեկնութ
նութիւն ընդարձակել զայս բան յօրինողն, Ալեք յան-
ձոյնէ եղև յոտնփոյն · ցուցցես, եթէ զինչդ՝ ի մար-
գիկ, որք անհոգք էին՝ ի հրահանգել զանձինս, փոք-
րիկ այս բառարանիկս ամառք և մտուիք՝ զոյգ ը ազնուա
հասակին, առ ասկա ասկա ազեցեալ զօրանան և
հասանիցին · մինչև հասանել՝ ի ծայրն յոտուն · որոց
այնուհետև գրելոյ չիք հնար զարմանս գտանել · Ա՛յ
այնորիկ իրաւամբք առաց որ առացն · եթէ՝ ի սկզբանն
զարմանալ պարտ է գիշերս · ապա եթէ ոչ՝ ի զայրանալն
նոյ, ընդունայն էն ամենայնեցուն գիրքք ։

Ի դրանդ՝ պատճառաբանութիւն · իբրև զի զինն գաղտակելոյ գայն,
ինամով հետազօտել և՝ ի մէջ բերել պարտ է գտաւ
չառն բանին, կամ զօրծոյն, զոր ունիմք չառել և
ընդլայնել ։ Ո՛ որ օրինակ կամեցաւ լսօսել՝ ի վերուց
այսր առացեալ վէրոյ, Վարդ է փոքր պախարեց բա-
գիսին · ահա՝ ի պատրաստ է պատճառն իրաւացն ·
իբրև զի Ալէք առաց պախարեց ինամն · բայց դա է, որ առն
պախարեա առաց է բոլորա ։ ոյն առ ոմանս

հաւատալ եղբօրդ , ասելոյս յԱ որ հօրն հաւատամք ։ Պարտ է զի
զերծուցեալ զանձինս ի հաւատոյ հերձուածոյ եղբարցդ ։

ՀԱՐՑՄԱՆՈՒԹԻՒՆ ։

Ես հարցանեմ՝ յոտնացուցեալ . զի՝ ի միջ բերելոյ պարտ ի, և
պիտանաւոր օրինակ ուրուք , որով առաւել հաստա-
տուն վկայեսցես զիւր գործ ։ Ո՛ որ օրինակ . համարձակ լեր ասել
զիւր գործ ։ Ի՞նչպէս ի՞ և ինձէ՞ն ի՞ կարելիութեա՞ ուրուք ։
ածելոյ զայս ի միջ զօրինակ հոգւոյն սուրբ՝ որ ի մեզ
մեռ ասէ առաքեալն ։ Արդարև ոչ ինչ գիտեմ ի կարելիութենէ իմ
քննեաց ։ Այսպէս պատասխանի զանձինն , ես՝ ի ոչ ինչ գիտեմ
զոյգ իւր առաքելոյ , բերելոյ ծանեալս՝ ի գոյից պատուա-
սիրաց , եթէ նորա լինելոյ յարմարական , որոց զօրութեամբ սուրբ
հոգւոյն , ի լսոյ եղեալ զՏամաբերէն զօրաւորեալ , և զգե-
ցեալ զգեստս սուրբ հոգւոյն ։ Ոչ միայն՝ ի բան
ուսանիմ զնոսա՝ այլ և գործով ։ Ոչ միայն՝ ի բան
ասելոյ՝ այլ և գործելոյ զնոսա

Հայոց Տրդատ Մեծ Արշակունի Հայոց Թագաւոր :

Ի Հին աստուածոց պատմութիւն :

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ :

Ա՛ստուածն բազում, և իրեք անհատոյ են տեղեակ ամենայն ազգաց մարդկան ի ժամանակի կամ ի ժամանակէ առաջ քան զամենայն ստեղծուածս ի սկզբանէ աշխարհի : Եւ կարի խոհ ըմբռնել ի միտս մեր ոչ միայն բազմութիւն անուանց նոցա այլ և զանազանութիւն գործոց նոցա : Ոչ միայն բազում անուանք տրամաբանեն զանազանութիւն նոցա ի միմեանց - այլ և զանազան ազգք զանազան անուանս տան նոցա ըստ ազգաց իւրեանց - այլ ոչ ինչ ևս զանազանի ազգ ազգէ քան զանուանս աստուածոցն - զի ինչ ինչ ազգք ունին զանուանս ոչ ունին զգործս - ոչ գործ ինչ ունին զանուանս - և ոչ ինչ ազգ ունի զամենայն գործս և զանուանս : Ի հին աստուածոցն ի Հայս :

ԱՐԵՒԱՍՊԱՏՈՒԹԻՒՆ :

Ի Հայս սկսանին յառաջ ի հնումն ժամանակս - ոչ ոք կարէ ասել ճշմարտութեամբ զամս սկզբանն : Այլ ի հին ազգացն Հայոց ասի թէ Ամասիա որդի Եբեթայ որդւոյ Նոյի էր առաջին արքայ Հայոց : Ի հին աստուածոցն Հայոց ասի թէ Արամանեակ որդի Եբեթայ որդւոյ Նոյի էր առաջին արքայ Հայոց : Ի հին աստուածոցն Հայոց ասի թէ Արամանեակ որդի Եբեթայ որդւոյ Նոյի էր առաջին արքայ Հայոց :

առնել պատճառ է զժամանակին. զի առաջի ինչ ասել՝ զոր ի վաղուց ասացեալ է, զայն ասել պատճառ է զժամանակին՝ ի վաստակ գործոց. զի վիրապատուհասն չիջ հնար միաժամայն՝ ի ձեռս բերել ասել զոր ասելոցն է, և այս բնաւորական ինչ է մարդկան, զոր ասացեալ է ոմանք. Ասելն ասացեալ լիցուն ի վաղ ժամանակի

գրասէր, զկնի սմանդիսեալ ձմեռանն՝ յամենայնի բեղմ
նաւոր ժամանակս սպասել վաստակոց հասոյցեալ ի
նմա : Ասացեալ զձմեռնային ջերմն . որ ի նա գիտա
պաշտ սահմանեցեալ սպասաւորեալ գործոցն գիտելի
ճաշ ժամանակի՝ կարգեցաւ մեզ յայտնելն . զոր եր
կուսեալ սահմանն

Ընդդիմախօս ։

Եթէ ըստ հանգամանաց , որք ծանրագունեալ հեղգութեամբ՝ ի ծուլութեան կրեմեցան , և յանդիմանեալ մասն ոչ ինչ առացին՝ ի գործ արկանել զժամանակն , մեր կողմանէս յամ մասանց բարեաց անկեալ դասին . ձգձմանականքն և երկիւղիլք , անապրեալք և ապհասարկեալք , և՝ ի կեանս առաւոտեան հասեալք . եթէ իշխանք կէին՝ սնեալ կացեալ . եթէ մեծամեծք՝ առեալ պարկեշտ կարօտ եղեն . Պակասն՝ ի մէջ ազգ ասի , բազումք , մանաւանդ եթէ մեծագոյն մասն մարդկան , և այն՝ ի գրխամանկից , որք հանդերձեալ գառապատանեաց անկանելոյն՝ ոչ երկնչին , և ոչ ամաչեն ինքեանք հետամուտ լինել իւրեանց գործոյ գառապատանեաց ժամանելոյ յուսոյտաբերեալ և՝ ի մասին զժամանակն պատ ուական . և զոր մեծն ի սասկոյ , ՚ի մեղս և՝ ի շարիս ։ Պէտ պատասխանել կամաքեմ . Պէտ կեանն անհամեմատ մարդկան . անբանական քան զանասունս գառնալ շատեն եղելք գնասու , եթէ մէր ամէն փոքրիկ մասին ժամանակին , զոր ազգ շարագործ կորուսանեն , կաց մեզ ետ գան բարեգործութեան առաքինական . զի ոչ կայ բանական առնս մարդկան ժամանակն , այլ՝ ի վատնել գործոյ ։

Պատասխան ։

Ո՛ ազգ անհաւ երանելեան պատուս ազգիդ մեզ յասելն , զինչ պիտ ծանանակս՝ ի չեռս և փորձեցուած գիտեն . զայն և ասելն մեզ առանձին մեզ անշուշտ , յասելն անդ՝ ի գլխոն խոր . յայտ . կո . 3 . Ինչ պարտ է փորձել ընդրձականալն որ առաչեալն գիտ , զինչ օր հայ . ապա յայտ՝ ի մէջ զառապատելոյն . գայ գիտեր , յորժամ ոչ ոք հարկ փորձել : Ո՛ ազգն անհասկնի և աչքն հերկանելոյս՝ յասելն , ՀՀՀ յաջորդաւ անցեալ ծանանակաց ոչ ինչ օգտի , եթէ ոչ՝ գասցէ ոք պատշաճ բարի գործոց պատրաստել ինչ անչին : Ո՛չ այս կէին և մեզ անհասանելոյն առն հեղանոն ազգ՝ ի ապրել զնասասեն զայս խոսան գառնելեանն խոսան . Ո՛ աշ օր գասապան չեչ ծափել ձերկին : Ուրդ եթէ ասել , մի՛ լի ազգ ընդ գառապատ գրս հեղգասեցիք վատնել , հասանգելոյ , եթէ ունիս գնա ևս ժամանակ գործելոյ . զի այդ յայս ազ գասոն գասոն գառապատ խոսաքանց ։

Հանուրց վերնաբանութիւն ։

Եւ ասէ՝ քանզի գիտացեալ ես ժամանակին զի՛ ի ձեռս ունիս · և կեանք ունիս առատապէս անցանել զայն ի միտ · և զիարուստացեալ ես հնար միանգամ ի ձեռս քեզ · այս ևս ինոյ ունիս , համառօտել յանձանց զիմաստս ի սահմանեալ ընդուն , և արհարտապէս զանազանել զձեռս և զոտս , և զիմ անգամն յերկիր աշխատութեամբ ոտիւ ոտ · և ի սրճութեան ջուրցն հասանել առանց կեղծաւորելոյ զանկն պատճառս , և ընդեմ պատահել ընծայից ժամանակին առատութեամբ մխել , անմեղ ի կեղտոտութենէ ընտ · ի միում ուժգին աղեքսանդրի ։

ԽՈՒՆԴ ՊԱՏՏԻՐ ։

Պատճառն զատուկ ի ձեռին եղեալ ի բազմամբոխ հրապարակի , զինուոր խնդրի ։

Պատճառաբանութիւն ։

Ո՞ ի՞նչ խնդրես զբանդարտոս հեռատեսութեան մեծդ դիտել · այլ հեռատեսութեան լինիս արծուոյն կորովատես համարձակութեամբ զաղանեալ քեռմէ · առ ինչ կարապատճառ զբանդարտոս ասես ի բազմամբոխ հրապարակի անդ ի լոյս միջօրէի , զատուկ ի ձեռին մէջ ի միում ձեռքեալ , երբ ի յոյզ պատճառին ինչ հրաց ։ Ո՞ մարդ խնդրեմ ասէ : Ընդարձակ հրապարակին , ու մի՞ խուռն բազմութեամբ մարդկան զինուոր խնդրես ։ Ո՞ զի՞նչ ես ասէ , զոր տեսանես · մի ամ անբանք լցեն , կամ սաստիկք ճառեն , կամ առ աչօք ինչ երեւեալ ցնորք · և զիարդ ասի ի երես ողջունել զքեզ , և զհամբուրս · առ հասն և ասն · և զայլ զայսպիսի մարդկան զործեն · ոչ մարդ զինուոր հանդերձեալ ։

Պատճառաբանութիւն ։

Ես ասէ · Ո՞ւր կարի հեռատես , ոչ հասանել զիտաս մարդ դիմել , որք զարտաքին կերպարանս ունին մարդոյ յանձին բանական բնութեան , և ներքինքն գիշատիչ են անհամեմատ բնութեամբ անասնոյ պիտակեալ · ոչնչասիրութեամբ · գաղանականաձեւութեամբ · սրտմտաբոյժք · խօշտանգիչք ·

ան-

անմահք , մոլեգինք , զազանաբարոյք . որք զերասանակ իշխանական անձին ի ձեռս մոլեգին սխալից մատնեալ , եթէ շունչ առեալ ձգին՝ ոչ և ձգին ։ Ի՞նչ մարդ տա՛ք , որ խնամուին և խոհական , և հանճարեղ . և ամ մեռանելոյ առաքինութեաց եթէ կուռ արարողք ամենայն կոյ յանկասական . զոր ոչ սէրն ապերասան ցնորեցուցանէ . և ոչ առերեսութիւն մոլէ . ոչ յանդգնութիւն ի՛ նոսրոյէ . և ոչ բարկութիւն բորբոքէ . ոչ զարշ հեշտութիւն լուծանէ . և ոչ երկիւղն ի վայր արկանէ . ոչ ակնհայն ընդարձացուցանէ . և ոչ տրտմութիւն խորտակէ . և մանգամանայն ասել . ոչ ինչ արկածք կենցաղոյս ընկճեն զնա , կամ կործան արկանեն . զոր ամենահաւատ արարչին հնչեալ կարդեաց առնէն այսր երկրի , ընդ որոյ շարունակ տեսակաց զամ զերազարմ առ ի ներքոյ երկնից . ւշ՚ց և գհամառաւած զայս ոգոմս երկրի հասանել գոյացոյց ։ Ի՞նչ սա և մարդն , զոր խնդրեր երբեմն գկատարեալս . առ որոյ գիւտ լուցեալ ի զաւառէն ։

ՊԱՏՄԱԾՔ ։

Ի՞նչպէս ապրարձ զարձ մեծ և գժուարին գտանել մարդ այսպիսի մարդի բարեմասնութեաբք պերճացեալ - որ յայտնի և յայտնիւս խոհեղոց միջի՝ պիծացեալ առաքաւոր , և գիտուն մարդկանցս մարեալ , անվնաս ի բազ մահոյ հանդերձեալ կենաց հրապուրանաց ցնորեցուցիչ ձայնէ զերծեալ . և ըստ ժայռս և ըստ յորձանուտս մոլիեալ սխալից ազգանդամանցեալ՝ յանխափան հասցէ հառաւաստիանդիսս ։ Ախտք են այս ազգ մարդկան . և կարկի սակաւք . չէն այնք , զորս հանապազ տեսանեմս . և ազգ սակաւք ոչ ինչ ընդ առաջ կենցաղոյս զեզ . ահա՛ ի քաղաքավարի հասարակաց ըստ ծոմ հանդարտեալ՝ ոչխատէս և մեծն ոմիքոս մարդ անդրդնելի զանձնիս ցուցանելն ։ Ոչ ոք առաւել լուցանել զարդս ի զեզ ոչ լապտեր ընդառաջ , այլ ջահ բոցաշաղաղուն . ոչ գիտութիւնս այս և եղբայրանալ , այլ գիտելիքն մասագէտ հայեցուածք առ կրօնիս ցցել ձեռնոցանել . և մեծամեծս ոչխատէ ի խոհեմ երանելի ըստ ոտից և ընդ հրապարակս , և ըստ ոմ կիրճս և անցս Հանապատիս , զի զեզ ոչ ինչ յայտնեալ առաւ կարասցես զանել ։

Ա. Գլուխ Ե.

Ելանեալ իսրայեղն ժողովեաց ինոքն, զորովք պատրաստեալ էին ընդդէմ նոցա. որ զկարգ նիզակի քաշ կրեալ զի տեսանիցեն զնոսա, մինչ քանի իրանական, զիարդ քաշեալ գոլով, ի նետից պատուհասին դասուցին տալոյ. զոր խորհ, կամ զոր քոջութ ոչ հետազօտէ. յամ ապիկար յոգէ. զամ կարասիս սէր ի վայր առնէ. աւել ածէ տալն, և չծագոյս հարս, զոր ոչ ի գործ ապիկամբ. Հրամ լուցա_ նէ. ոչ զի ի բազմահոգոյս խնջերգութեանց վիճի զեր միայն դասին պատուհասին մատնեցան զասուել: Ա. Ե. հետամբք. զի ոսիք էր այն գժոխապիտ. կամ արծամբ սիրեա_ զին. և ոչ երկեամ ժանիսհար, կամ այլ ինչ նիւթ սիր ալեան յանձնեսեալ յամի. առ որոյ առագոյն չգիտոյն բազում տաժանեցուցանէ: Ա. Հա զիրչ գիտակաց, և ջոյջ անգիտացն, առանց ուրուք գործելոյ, ինքնա_ ջոյջ խոս առ խոս ամ ուրք ծածկեն զերկիր. խոկ օ_ տարերն և պիտանացուն բազում գրացոյ, և երկար չանոկ պէտս ունի. խոսան և ուսկեր խոնջ և գարնիք յամ գոհ և յամ Հանապատն խոչ էանն մնալ հան. խոկ զանազանեալ պատճառն, և զանն լուա_ ալ գործ է, ի ձեռս բերել: Այնպէս և մեր մարդիան. զի գժոխապէս է յոյժ զկատարել տրժանաւորն ճանա_ հան անուն' ուրք գասոյ. յայն ասէ Հիսուս էր ընդ_ պեղինեալ Հրամայ զանոյ ինոքն:

Բ. Գլուխ.

Այ զոր ծանեալ զարմացայն և այս օտար գործ զուսա_ ճասիս վիճակեալս. յամ ոչնչ արուեցեալ Հոգալոյ զի ծագոյս պատրաստեալ էր. այլ Հայեցայ յամին յառաջին, և ուս, զի զայն զայս և նա ինքն ամենատես արարիչ պետն ընտրեաց գործեալ. քանի ծոյզ զայն, զի զնէիլ բազում Հրամայ ասէր ու' ի գասոյ' ի յամ մարդ. այլ յա ոսկ զան զայն յեսոյ' ի խոնջն մարդոյ ի Հինգ ծա_ զաս ու ծամածս, ոչնամասոյ երեսուսոյ ծիսեաց, ոչ ոսկ զան զայն ի ծագոյս, և զամօրինեալ զարդ, և զամօրինեալ զարդ ոսկ զան զայն ի ծագոյս

դերձ գնակօգտ հասարակ, և՛ ի բնութեան խառնեցեալ
նաց մարդակերպ գազանաց միջի՝ հազիւ եգիտ զմի
միոյն ոտիւն մարդ կառավիճ. որ ի ստամոքսին մարդ կոչին
կերպարանացեալ, և գնեցաքն խոհեմութեամբ մար
դոց բաժանել ասէին։ Ի՞նչ ապրուստս գիտցեալ ի մէջ
յորնամասուն մարդկանն զմարդ խնդրելով. զի չէին
նորա մարդիկ, որք մեռանելոց զմահուանն պատիւ,
յոր հասանելոցն յարտոյնէին, կիրառս անդամոց գործեն. և
զայն հասնելիւն անձանոյ երջանկութեամբ։

ԼԻՆԴԻՄՈՓ։

Ա՛ԶԳ՝ եթէ այսպիսի խառնակեցեալ մարդկանն դու՛ ի
խնդիր էրանեա, շուտիս պիտոյ բազաներ ըռգանելոյ. ոչ
է երկար Հանապազորդ հասանելոյ. ոչ է գիտելեաց՛ ի
գրասարակս և՛ ի փողոցս թափառելոյ. ոչ գիմ անցս
և գէս Հանապազեայն յուզելոյ. զի անհանար գոյիմ
Ճիւ ոչ, ամ ուրեք է առաջ լինելիս գէզ. Ճիպիտս և կա
փուցեալ ուխտիցս զարս, անաշխատ ուխտս գասանել գիտս,
ուր և գնասցես. զի լի՛ ի աշխարհս ազգաց։

Ա ԽՈՒՐԻՔ։

Ո՞ տուն զայս յայսմանաբարթաս բազմել մեծխնամս ար
քունս առանձին, յաճեալ խորհրդոց անաւգաւ է աշխարհ
ամ՛ ի Հոգս բազմանազգիս մարդկանն՛ ի խնդիր մարդոյ.
յասելն, Է՛յր՝ գի՛ ի Հաշարաց փոխ, բայց միւն՝ անհնարին ոչ։
Ի՞նչ տեսս Ճիպ գանձ՛ տաճար ես մարդիկ կառավիճալ.
գի՛ ի մէջ Հազարաւոր արանց գիմ միայն առ գան. Ճիս
գնեալ՛ ի բաց գազգ կառուցոյ գիմալիս։ Ի՞ՀԱ գաւիճ Հոյլ
ես ուժարեալ մարդարուին՝ բազմացայտ ես գան գիս արգէ
գայս մէջ, յասելն Հիացմամբ։ Ի՞ անուանս ակն յերկ
նից՛ ի բարձանց Հայեցեալ՛ ի աստիս կոգին աստ երկիր,
տեսանել, Ճիւ ինչ ոք յանհասանս բազմանիճ մարդկան
խնամատես, ոք խնդրիցէ գնաց. ոք ի նոսա ստիճ շուտիչ
առաքինութեամբ անբասիրիւք գնացեալ. ոք կեանս արժա
նի մարդոյ վարեցեալ. և ահա, ո՛չ ոք է ոք առանձ գբաւէ. և
չի ոչինչս՛ ի գ։ Օ՛ ի անհնարութեան խորհրդեան՛ ի գատին, և անդի
գանացան։ Ի՞նչ ասս գիրգիւն հասանելոյ բազմաց կրկնաց
գիմաց։

Համառօտ վերլուծանութիւն.

Ա՛յդ՝ եթէ այս այսպէս է. ապ և է խոկ չեմապահիւ. զի ոչ ոք, որոյ աղբիւր հոգեն միտք, ունի կերկուածութ. ա- պա կալմ իրաւանցն, և իմանասէր խորհրդով լուսով լուսաւորի՝ ի մէջ մարդկան գնացեալ իմպրկեալ դիպուածոյ. զոր Թէպետ ոչ եղիս, սակայն շուք մեծ, և հնչեղ պատճառի ընծայեալ իմանասէր, զուգաբերեալ լուսոյն այնմիկ՝ զրկեսցեմք ոչ ոք ցուցեալ մարդկան, առ՝ ի չոր զոր և՝ ի իրասիրոյս Հեռասիրս իմանասիրեմք լինել։

Ա՛յսպէս ինչ բանական Համարձակի յարգոյ սիրոյ. զոր զարդ գործնականին օրինակ Թողաք՝ ի բաց. վասն զի սակաւին տալին Հզօրական գործի այն, որով բանական, և իմանալն. նոյն արուեստս և նոյն կամն գործով Հերցոն են. մնասացոյ զի ոչ ոչ արկին դէպ ի- նի Հասել գործոյ գործնական սիրս. և եթէ դիպեա ցի, սակս առանիկ՝ ի Հեռին զօրինակ և զկամն մե- ծապէսցոյն. որ և սակս ծառայի։ Ա՛յդ՝ ժամ է այ- առնել իրաւանց բանս Համարձակական յերեսս առնել, և՝ ի յօրինել. և այսպէս իբր ի առաձնութ առ ակամ առ- կառ՝ ի վեր երանել։

ԳԼՈՒԽ. Զ.

Հայոց պատմութ.

Ուռեալ պատճառ՝ ի առգործութ անձանն ցուցանէ զանձնոյն ոսկ, կամ զՀետեւակն։ Իսկ առաձնաւոր յոյս անուն կոչեն զանձն իսկ ցուցանել Հնդիկ Համարձակութիւն վանկից. որ Համառօտ ինն ոսկ անկն. ի որում յարտաքոյ զանձնական Համարձակութ, երանելոյ առգործութ զիւրաքանչիւր ինանկան մեզմով ինն Հնդանակեալ, իբր ոսկ առ ոսկ քայլիւ յառաջ գնալով։ Ա՛յդ՝ կամեցեալ մեզ յառաջիկայդ խոսիլ զանձնէ ինչ Համառօտիւ, կալ- ցուք մեզ առաջնոյդ զիշխանն առաձնական ազգիս մե- ծոյ զգեան ներսէս Հայրապետն. որոյ ամ առանաւորք կո- չեցան և օրինակ այլոց։ Ա՛յս կալի խրատիւք. զի նա

զնդան և առաքին հանդիսացուցիչ առանձնական յատկութեան
մեր. մանաւանդ եթէ և զոմն. ոմն ինչպէս ըմբռնութեան
ի ներքոյ ոչ յատկէ.

* Հոմերական՝ առակ ըստ.
առասպել՝ առակ գրոյ.

Ցնծալիս և յուսալ քան զնա գոյանելիս ի մեզ առա-
ջոյզ լինէ, բայց աննեղելիս անկատար մնալիս և ազա-
զակ առեալ ոչ հայրապետիս՝ յարդարեաց և հանդիսա
ցոյց, և նոքա յոչնչից ի գոյութիւն եաց. պէտին օրինս և
կանոնս ի վէր շարմանց առից, և յանդից առելոցն պա-
հանեալ՝ մխիթարակ գործածութիւնք իցեմ. այլ և նոքա
այլ ոչ այլ առանց պէղատուին առաքելոց զանազանե
լաւոյ վանից, և գաւառապետիք առից, քաղաք-
ուեան հարատարակ Տարսոնց. զորս ձշգրիտ և այ-
ժիլ կանոնաք լեալ և վայելուչ յերիւրեալ. որով
լեալիցի բազում հետեւող գոյն, բայց ոչ ոք եհաս ի
չափ նոյն. Ասասն ոչ ոչինչ ի գիտս այլոյ, ի բազմա-
նական միջի գոյին գոյչն մնանիկ ոչ յատուածո
գոյ այլ վարդապետիս, եթէ ոչ՝ ըստ ոչ ոչ ոչ
գիտէ ի հանճարեալ գիտէ. և բազմաբարբառ գիտ-
ուիչն իւր քաղաք: Ա՛ս ոչ ոչ առաքե չինչ լինչ առաք, կիս
հանճարեալ յատուածոյ նոյ. Տոլին առաքե անկրկին
և ոչ գիտ գիտ այլ վարդապետիս գիտացեալ՝ զատկին և
գրաժանաւոյն առաքելոց. գիտաքս, և գոյչ հանգա-
ուիս Տոլոյ՝ ոչ Հշգրիտ հարգելոյ նոյնիս, գիտաքս
առաքե, ի պէտին յօդուածս առնելով:

Յօդուած ԺԱ:

ՅԱրգելս սպիտակ և բաշխանան աստուածոյ առ
հասարակ:

Աստուածոյն ոչ հանդարտիս և անօրինն առնիս: Ասն
բազմացեալ բացորոշ ընծով, և հանդատս գործոյ,
ոչ վնասիս: Ա՛ստուածոյ բացորոշ ընծով և հանդատս գործոյ
ոչ: Ա՛ս ոչ յատուածոյ ոչնոյ ոչ իւրաքանչիւր վայելչ
գատիցն, որպէս լուրջ ի ոչնաքարանս, յորս իւրաքան-
չիւրն առնիցուր ըստ իւրոյ և հշտակ գատաստանին, առ
վայելուչ և չահաւորական լինելոյ ներդաշնակութեանն. և
ոչ այլ յարձակ շարադրութեանց, ուր ոչ ոչինչ գատիցն

զնդան

մեռանի՝ դնելն քառասուն անուանի , առանց հայհոյելոյ և չհիշելոյ
ի բերան վանականի :

Աստուածպատիւ բաժանի ընդհանրապէս և զոհագործական ,
և յանգուցեալսն : Ո՛չ զոհագործական է , յորմէ վասնզի հա-
մարձակութեամբ ոմանք անգամս են ընդունելոյ ի մի-
մեանս . եթէ ոմանք զոհագործական են յաւուրին ոմանք , ոմանք
չեն և գերկոսանցն : Այլ ի տեսանել յայլ տուր հոգ-
հացն :

* Ո՛րպիսեացդ՝ տո՛ւր և խաչին՝ որ լսեսցէ .
այն ոչ արար՝ զանձինս ծով գերեզման .
Աստուածացոյն՝ ընդ խնդրելով՝ աղաւորդեսցի՛ն .
այն ոչ արարց՝ անեղեալս՝ զանձինս հոգեհեղ :

Եթէ ոմանք ըստ են երկոսանցսոյնսն . ոչ այն զոհագործ
զանկ :

Այլ ի տեսանել յայլ տուր հոգ . և ոչ այն զոհագործ
զանկ . եթէ ոմանք զոհագործ են յաւուրին , ոմանք չեն և գերկոսանցն :

* Ո՛րպիսեացդ՝ տո՛ւր և խաչին՝ որ լսեսցէ .
այն ոչ արարց՝ անեղեալս՝ զանձինս հոգեհեղ :
Աստուածացոյն՝ ընդ խնդրելով՝ աղաւորդեսցի՛ն .
այն ոչ արար՝ զանձինս ծով գերեզման

* Եւ զ՚ելեսիական՝ խորհուրդ խաչին ,
յայտնեալ ցուցեր՝ հրեշտակին ։
Եւ զ՚ինեւատարեալ քո մարմնին ,
բաշխեալ եւսեբ՝ ի բոժոյնին ։

Ուր անապարին է որոյ սուրբն յայլ և այլ տուռս , իսմ յայլ և այլ վանսն յանդին ։ Ոչ է այս սուրբ սաղմոսարանն ընծայեալ Տաղաւարակապին՝ ի փոխանակ ուրուանց ։

* Ո՚չ յաւոր գաղթեալ հրեշտակապետն եկեալ ,
բերեալ զբաժակն պրոսկին յաղթող կուսին ։
Ո՚չ յաւոր կոչեալ սա յաղթից սուրբն ,
զաւակաւ բազմերկրին , և զբնակարան բանին ։
Եւ այս են սա ՚ի տանին սուրբ ՚ի գրչէ սահմանեալ
Տաղաւարկին ։

* Ո՚ր գաւազանին յեսայեայ՝ ածելոյ սահմանեալ ։
առաջին պտուղ ծառոյն՝ որ ՚ի գողգոթայ ։
Ո՚ւղղեա և քրեալ զոնին՝ ծառին ծանեալ ։
մանուկն շուքն վարդին՝ կաղնիներպատ պատ ։

Ո՚յսոսիկ է օրհնութիւն հոխորտիցն սուրբ . և հանգստեալ ՚ի . և վերադեալ մանկտուին , և հանգստացեալ ՚ի . և վար գտանեալ օրհնեալ . և աղաչեալսուրբ աղաչեալ . և յանկարծ ՚ի քէնէ հոգեալ հանգստութիւն օրհնեալ , և աղաչեալ . և այլ ևս բազում շարականք , և տաղք , և գանձք . որք ի սոքանչելի զի զուարճալոյն են , և ի՝ զի անգուշտալոյն , բան պատճառութեան աղաչեալ հանգիստ . բայց յանկարծ հանգիստ անուանեալ . սուրբ յայտնապէս ունիս անուանել ՚ի վերայգեալսուրբ ։ Ո՚ր մեք յայտ ելցուք ՚ի բաց ՚ի գանձեալ գանգրագանգուր , և գանգատալ առանապարն , որք մարգարէ ՚ի յերեսս , և ՚ի տուրս ՚ի գոգծածին , յառաջիկայ Տաղաւարակապին սուրբ առանձնացեալ ՚ի ոչ ոք ։ որք ոչ մարգարէ յերկրի են սրմանացեալ , այլ ՚ի պատմագիր , և յայլ Տաղս . սահմանեալ զգեղեալ սահմանեալ ՚ի գրչէ ։ Բայց նախ զերգս զՏաղաւարակապին ես զանգիտ շուրջ զգանգրագանգուր առանձնացեալ ՚ի Տաղաւարակ ։

Յօդուած · Լ ։

Յաշափ հարիւրապետ փիլեհայ կոչեցեալ ։

Ա՛ռաքինի վիճակը յոյսովն ապագայ շնորհաց վկայութիւն
քաղելով՝ ի վերնականն է յանդիմանելս հպարտս
զոմանց շնորհալոյն են հետադարձք ։

Ա՛յսպէս՝ զի բազում անգամ՝ ի լրումն տարւոյ ոմանց առա
ջ · նորոգ արծաթելիք գնեն · երբեմն՝ ի սկիզբն քառից , և
երբեմն՝ ի վերջն · որ ինքն՝ ի քառասնից գայ՝ ի ձիջն առ
գնեն · և լինի սկիզբն հետեւեալ վաճառից · զոր օրինակ ·

Ա՛յդ ոմանք · * Օ՜ իմ ընդարձակեալ՝ ակռայս առ բազկին ,
ջեռուն սիրով՛ զ՝ առաքեալսդ ։

Ընդ · * Ա՛յնդ զգեցուցանց՝ հիւնդ զնեցին ·
որպարտ զգեցուցանցդ պահանջին ։

Ա՛յս՝ ի առաս երկոքեանն են յայտնապէս երեւին · մին՝ ի
սկիզբն քառասնիցն · և միւսն՝ ի վերջին քառասնից՝ զիւեաց ·
որ և երեսաց ի սկիզբն հետագայ երից վաճառից ։

Ա՛յ սկսցուք՝ զի առ անկեամբ չափոյ ոմանց , առնումք
ի ուրեք ուրեք զոյս լինել , կամ զվեսակ , և կամ առաւել զոյ
քառ տալ · յայ մի վաճառ առնել ի առաջնոյ վաճառից չեռուս
զայ քառին · որք՝ ի գերս առեալ նշանաւոր՝ , նշանակին ·
և յայտնասցին՝ ըստ արուարբերին ։ Ա՛յ այսպիսի տղայ
ք հաստատուածին են առնելոցդ այսոքիկ · ՚ · ընդ ·
քառ · ց · զոր օրինակ ։

Ա՛յ ոմանք · * Վիճակաւոր՝ զ՝ նոյն հարցանէին ·
քառեալ-ոսկեղեայ՝ զ՝ ոմն կոչեցին ։

Ընդ · * Ա՛ռ ասպետական՝ նշանագրեան ,
ըզհոգի ըզմոյն՝ և զօրհասին ։

Ընդ · * Յայսմանաւ յառնելոյն քո մարդոյդ ,
բո՛ զառաջ նոր՝ ընդ հետ ոսկի ։

Ա՛յ շահեկան · * Օ՜ որ զանհոգեալ՝ պետական ,
ցո՛ւր նշանագրեալ՝ զիսոյնհոգեալն յայտնի ։

Ա՛յս՝ ի սոսա նշանակեալ քառասուն նշանաւ՝ տղեկ են · յո
յսովսանեալն ընդ սոսա անցանել պարտ է նոյն այսու ։ Ա՛յ
սոքա հաստատուածին տղեկ , կամ մնասեալք . Թէ քառ
նեն՝ ի միջոց բազմացեալ հնգեակեաք ձայնաւոր սահից ·
ոչ՝ երեք յօրինակաւ · յորս հնգեակն ը , ձայնաւոր սա
ոն՝ քարձեալ է՝ ի ջոկոց նախադրացն ։

Երկինք եւ երկրաւորք երկրպագութեամբ նշանագրին Ա. զի նախ միայն ասաց Հ. եւ այն միշտ հանդերձ ձայնաւորին. ոչ զի ըստ հնոցդ անունին զանգ ունիցի բաղաձայն. այլ զի ըստ հնոցդ անունին զանգ ունիցի ձայն. զոր օրինակ :

Ընդքեան երթս. * Ո՞ զոր ինձ առնէ՝ հարկ լինիցի,
և զժուժմունին՝ ելեկտրելի :

Արդիւնաբեր. * Արտել զգերիչս իմ՝ ի յաղագս.
առը Հ՝ ի գլուխն՝ ձեզ ցնծութիւն :

Ոչ այս Հ. առաջ ունի գՏէրութիւն ի առնս. որ ըստ զանգին :

Երկրորդ՝ զի առ անելիսն յանկատարելոց առնոյ, հնոցդ հետ և ապագայիցդ երկրորդ լսողսն ի հասարակ կոչնական գերակատարեալն ի հոգին սուրբ, և ի վերջոյ տօնելիցն ժամանակաց բազոյ : Այսպէս երկրորդն ի կիրս առնեն գրեալք, որք առաքելական եղեն, քան զի գ գրեցաւ : Այլ ոչինս տեսանել յօրինակսդ որ գնին :

Ի յո՞ գերդն. * Սկսաւ՞ց ի լոյս առաքեալքդ,
կարապետն ի գոյն՝ արեան մանկանցն :

Ելիր. * Զոհ անեղոյդ՝ Աստուածդ հոգի,
գրեաս յօրինակս՝ առաքելոց սիրով :

Ընդքեան երթս. * Ասաց այս բանիցդ՝ ելից մանկանն,
որ վարդն բոյր՝ ի հաւատին :

Ի յո՞ գերդն. * Սկսաւ ի քարոզել իւր նախագիտել.
յօր շարժեաց՝ ի ժողովն երկի :

Ելիր. * Ասաս ի սկիզբն՝ հաւատացեալդ.
ասաս ջ զամենի՝ կարգիդ հեթանոս :

Ելիր. * Ո՞ մանն ի ձեռնդ՝ խորհրդածին.
և զգլխոցիսն՝ քաղցրեալ մեղուին :

Ընդ այս ի սուս բառդ՝ Տարին. որ ըստ հաստատ սովորութեան երգոյ հնոցն մերոյ հոգելից մանկանց՝ մանկանց. գոյնդ և ձա նագարկ. Ձմեռնագարձն. Ձմեռնագարձս. և Հաւա. Հաւա աց, և ոչ Հաւասն : և բազդ երկոտ, չոգեբերով իւր յաստուածէ կատարել ժամանակ, գլուխն ի վերս առնու. ո՞ զոյ վերջին գնին լինի ջերմ. և ոչ երբ : Աստուած մեզ ինս բնական աստուածոյ ասելոյ, ի հին առնս գնաս աստուածասէրն, ընդեմ հաստատ սովորութեամբ երգոյն. այլ և զոյ բառադ՝ նէրմած. խորհրդած. որք մանուածոյ յաշխատասիրս առն ունին գտանել :

Որ-

Արքունի եւս մանկատրականն զինեն զոյսականին եղեալ, մեր միապետ յանկասուրեցդ ասելցն, ոչ համաձայնի ընդ նմա, ոչ խօսիլ, եւ ոչ հոլովիլ. ոչ երեւի յայս բան շք ասղնագործ :

Հայերէն եղեւ . * Կամ անձրեւաց՝ գալ անդադար .
կամ անխոնա՝ խոտոր երաշտին :
Հնդ . * Եւ կամ միամբ՝ զաղտագողին .
ի յեռացումն՝ անդադարումն :

Ասէ ասդ բառիւ՝ անձրեւաց, ի յոգնակի սեռականն . եւ դնէ զոգնականն . ասկ անբաւ , եւ զաղբատկնն մանկատրականք տալին՝ չէին նոյնպէս :

Զոգնակի հոլովեալ ասղագործիդ երբեմն յասդանէ զգ բառս՝ ի սկիզբն , կամ յասդարան . զմի , կի զերկուս ասդ բառնալով ի նոցանէ . մի անգիտէք ասդոյ ասդ . եւ մի ասղիլ եւ մի օրինակ յանդիպ . խոշիլ կամ լոյ յասդանդ կիրկին կենդանի :

Հայերէն եղեւ . * Կամ զհանգարտն՝ ասդ ի սմին .
զմանասուն ձեռնոց՝ ըզգլխանոցին :
Հնդ . * Հրամանն ասկ՝ արարչական ,
հանդ ի ծոցի՝ կրկին կենդանի :

Ասէ ի սասանելոյս բառիդ բան եւ հնդան . յասդանէք զմին ի սկիզբն , եւ մեռանդ յասդարան . զի փոխանակ ասելոյ երան . ասդ բանի . եւ փոխանակ ասելոյ հնդան . ասդ կենդանի : Եւ այսպիսի յասդանումն ի սկիզբն բառին , լինի մանաւանդ յոգնակի պէտս ունի ասղագործին բառի՝ ըստ ասելոյ սկզբնաւորելոյ . ըստ որում այլ գոն ի մեր լեզուս բառք ինչ սկզբնաւորեալք . եւ որք ենն՝ կամ այլազգի հանք են , կամ ասղ հարկի յասդանեալք ի ասղագործից .

Այլ ասդ ջնջհալին . ի կի որդին :
Ինչ ասղ չէ բանի ս կատած ,
այլ յակասոյ՝ զոնագործած :

Յայտնի են բառիդ՝ քամ . քանձան . քանիլ . հանեալք ի բառէս զգեստ . խոտանձան . ոչխանոյ : Այլ ասղին զգեստ ի պատրուակ իւրմանց հեղգութեանն առեալ զայս կանոն , խուսել կամ լոյ յաշխատանացն ի նմանէ բառս դնելոյ , անխոհեմ յայտնի կրձատութեան շեղեցին . այլ փոխանակ ասելոյ աղակերտ , ասեցին՝ շիլեղ . արարած , թոթիք . եւ այլն : Ել զի յաձախագործին այսպիսեաց գլխովին երդնուն լեզ-

քաղց-

քաղցրութիւն ոսանաւորի ։

Լինդիրոտդ , յաղագս որում զոսանաւորս շինեն կամ ասարկուին դնել ի վերջին վանդին իւրաքանչիւր համաձայն ոտից ։ բայց այսպիսի զանազանութիւն չի յատկին հասանէ առանց տալ տուր հետ ։ եւրկ ի վերջին տողք մի մեղմ , և երբ երկար ։ յորոց օրինակ կայ զայս ոսանաւորս՝ շեշտիւ և երկարաբար դրոշմակիրեալ ։

Լ ւ յ ո ղ ք ։ * Ա՛յրեն առաջին՝ տղեկ մերոյ ,
Համէ յիմնատուս գերադոյն ։
Աղօթագութեամբ մեղաւորի ։
Լինիս երկիւղ՝ ո՛տեզամբք տղոյս ։

Ա երեղտդ՝ գիտելի է , զի ասաբս այսպիսի ։ Լ ։ ի ։ ե ։ ա ։ ր ։ ե ։ ն ։ Ա ։ ռ ։ ա ։ ջ ։ ի ։ ն ։ Ք ։ ե ։ ր ։ ա ։ կ ։ ա ։ ն ։ Ա ։ ս ։ տ ։ ո ։ ւ ։ ա ։ ծ ։ ա ։ բ ։ ա ։ ն ։ Ա ։ ռ ։ ա ։ ջ ։ ի

Յաղագս ոսկեսաղմոս : գլուխ · Ը ·

Յոդուած · Ա ·

Յաղագս պէտքն ոսկեսաղմոսի ի գործ ածելոյ : Ոսկեսաղմոս

Պատճէն ոսկեսաղմոսի կազմին՝ ի ձեռն սկզբան Թուղթ
վանից . եւ Թուղթ վանից սկզբան սկսաւմանն եւ ու
սումք ոսկեսաղմոսի . իսկ եւ սակաւիկ բարբառոյս մե
ծոց , Թէ վանից յաղագս ի տալն հաւանեցան մեզ
եւ գերկուսումնեան : Նոյնպէս ոսկեսաղմոսի . զոյսն ա
ռաջ քան զերկուսումնեան . և ապա զերկուսումնեան
տեան . եօթնասնեան . և այլն . մինչեւ զերկուսումնեան
տեան . զոր ոչ ոք ոչ ոք կարէ զաղօթս յաղթիւք հա
տուածս ի հոգեհատոյն , բայց ի տեղեաց , ի մեղսանեան ,
և ի սաղմոսեանն ոսկեսաղմոսի , զոր ոչ զաւրէ յաղա
տոյց գիրս նորին սկզբան վասն՝ եղեալս առ մեզ :
Այլ դի մի և ասքս գիտասցին անչնորհակ մեռանողքն , մա
նաւանդ սաղմոսասացքն՝ որ զերեզման ի յոյժ , և կարէ
պատուական , մի այնպիսի այլուստ լցուցեալ զանգամ :

Յաղագս հետեւանաց ոսկեսաղմոսի :

Հետեւանեան սաղմոսին է , որոյ նախադասեալ ան
դամք , կամ սոքա բառկանան ի հետեւ ասից , կամ ետե
կից . ընդելով զանհետեւանսն ի հետեւ բառսն ի հաս
տատ անդամս անդամոցն , այլ ոչնչին այլ սաղմոսացն . և զի կարէ
հետեւանսն ի գիտել սաղմոսացն :

* Ալաղմոսն խոստովին . գոչեցէք ի տէր .
գոչեցէք մարգարէին :
Ի տէր ի լանկ եղիւր , ի լուսաւորն տեսին .
ի կիսաղաղութեան աւետիս .
Աստուածն տէր եղիւր , ծնունդեամբ մեր երեսին .
հոգեղաղութեան պարգեւ .
Օ՜ի լցան աւուրքն . եղեալ ի մարդին .
և մեր ազգաւ ի ս՜ին .
Ես ի սա ի նոյնութեանէն անդամ ի հետեւանսն . Թէ
պեան մեզ զերկուս սաղմոսին ի մի տեղ եղեալ . զի սաղ
մոսի

ինչ հանուռօա լինելոյ նոյ։ Ալ յա ազգ սահմանուցոյց հա
սատիկալին մայր ի գաղա, և յայլ երբա ոչնչ գաղել։
Ալսպիսի են Ալռաւօա լուսոյ. և Ալշխարհ ամէնքդին ա
ստղիւք ի շնորհալուին. Ծիւրիա չէր նոյեանոյք. որ
յաւ եւ ծուխ քան զնոյեանոյն. զի ոչ այնպէս քաղդ
էրեկ նոյեանոյքովքեն ի տան՝ ել զարի հանուռօամէ
անդամոյն։

Յաղագս վերոնեան սահմանադրոյ։

Վերոնեան սահմանուցիչ. սոյց անդամք, կամ սոյք
քաղկացան ի վեց սոնց ։ Երկու եռավանկ հան
ուածս սահեցոյց ։ Վայ և առաջիկայ սահմանուցիչ հա
նեալ ի գանգամանին։

* Ալեքսա հարսն՝ անուանին,
Երկնաւոր՝ արքային.
Ալռաքսա՝ անձամբն,
Ծարիամ՝ լուսածին։
Բանէ զօրացեր վերին,
Սիրով քո՝ բազմացին,
Բաղձանօք՝ կուսանին,
և յաւէտ փափաքին։
Վերադին՝ գան կալլեալ,
առձեռն սուրբ՝ սիրելացեալ։

Ալա ազգ սահմանուցոյց չէր այնպէս ինչ գործ սահեալ
ոչ երբա, և ոչ յայլ սահմանիսն երբա. սակայն չէր վատ
այնր գլխովին մերժելի, զի բազում անդամ էր սիրանուա
ցեալ. մանաւանդ՝ ոչ հանուռօա սահմանուցոյցն պէս սա
նելիք. այլ ի վերսահմանելին, և յարձանագրելս։

Յաղագս եօթնանիեան սահմանադրոյ։

Ալօթնանիեան սահմանուցիչ է, սոյց իւրաքանչիւր սա
զանիք չորս չորս սոնց, կամ վանկիկ քաղկացեալ
այնպէս, զի առաջին երկու սոնքն ե եռավանկ, իսկ վեր
ջինն քառավանկ. կամ ի հանուռօան. առաջինն քա
ռավանկ, և վերջինն եռավանկ։ Ալս այս սահմանի յա
ձախս ի սա շնորհալուին։ Ծ սոյց զօրինացին ունին զեզ
սահմանի յայս սահմանադրի՝ ի տանիք ի յաչ կոյս։

* Ալայլ սահմանիչ՝ մարիամ,
դահանդեր շահ Ծեսան՝ Թագաւորին.

Ընդսայ մարմնով՝ զնորն ագահ,
որ նորոգեաց՝ զհինն ագահ։
Աստուածածին՝ զաւետեմք ·
զծնեալդ սուրբ՝ քարոզեմք ·
Ընդ հրեշտակին՝ քեզ գոչեմք ·
զաւրսաւորեայն՝ աւետեմք ·
Ուրդեայ խորան լոյ գոյոյ,
բերկրեաւ տաճարդ սրբոյ ·
Յինեան սեամբ՝ աստուծոյ ·
բարձոյ բանիւն՝ քարձրեցոյց ։

Ա՛յս ազգ առաքելոց մնաքանդ կերպս և՝ ի տատր և՝ ի գործածին · և ոչ ոք ոչինչ՝ ի պատմիչս , և յայլ անձանս և՝ ի պատգ բանս ։ Պատմիչ ոչինչ ոչինչ և՝ ի շարակնոցս մեր · այլ՝ ի կարգ սկիզբնաւորիչս · ի կանոնս հինգ-երորդ առաք · Հ՚այոց աղբեր փերուբէ ։ Ե՚ի կարգն Համազասպ առեալ · Ասպետիլ որոմամբ ։ և՝ ի կանոն ծննդեան աճա մերոյ · Հ՚այոց ընծան երկնային · և այլն ։ Ասացի մեր զի առաջ ոչ այնպան ձգձգ Հայեցի մի օրինակ յանդիր · զորմէն ա-զգաւ յաւէտ յանդգնեալ առանձնոյն վերաբերին · այլ հիշեցուք վերագոյնդ ։

Յաղագս ուխտիցեան սրբոյ ։

Ուխտանեան առանձնոյն է , որոյ անդամքն , կամ առաջ բաղկացան յոլովք յոլովք վանիցն , կերկու հաւասարաձայն սրոշեալ · զորք՝ ի մի կէս տային , և այլեայ զորք՝ ի միւս կիսոյն · որ նախատրամոյ է , և առաւել առնոյին և քաղցր քան զայլ ամենայն առանձնոյն ։ Ա՚յսպիսի է ըստ մեծի մասին զկնի շարհատուցին՝ անուանեալ Ե՚ղ արքն ։ յորմէ զառաքինեայ Հաւասարաձայն երգոյ ընտրեալ ։

* Ե՚ղեալ արքն՝ Հօր միածին ·
և Հաւասարեալ՝ կերպարանութեամբ ·
Ընդունեալ անձառ՝ բանիգիտասուին ·
անՀասանելի՝ բոլոր ծրագրեալ ·
Ե՚ղեալ երկեալ ըստ անեղագործին ·
խնամատարեալ՝ ըստ երեսին ·
Ա՚ռեալն եղեալ ըստ և անմահացեալն ·
անբռնատակեալ՝ Հանդերձ քանիւն ։

Ի խոնարհ է նախն՝ զի յայտնեսցէ ոչ համանման առանձնոյն ,

զբ վարդ ոսկեան երբեմն զին մեղանի կամ զաղջ , ոչ թե
այլոց մեղաց աւետաբ , որ ջերմասիրեալ յօրինել զբանին ։
մանաւանդ՝ յորժամ յերկար ամանաւոր ուրեք ոչ ըն
այնպես եղեւ ։ Ի զգոյ առնել յուշիւ յորժամ քաւու
զամ ի պարբերութիւն ։ որպես ասէ յօրինակի՝ զոր գիր
նի ոչնոր տեսանել ։

Ի յն տրէն ։ * Վարձս տաց՝ ժամուն եւ երկիր ,
Եթէ ոչ մարդին՝ աս խնդրէս ։
Ես աս աշք՝ աղց ընչ կուտին ,
խղճմտեալ՝ գրեմնապէս ։

Յորմէն եղեւ ։ * Ես ի խոյեցեալ գործոցդ ,
և հարկանել գազանի նեղին ։
Ես ոչ զօրեալ՝ և ծառուցեալ ,
ծածկեալ ունեք՝ գնեմ ի մէնջ ։

Վխտելի է երկիղդ՝ զի է աս աղց վարդապետին և այլ
ազգ այսպիսի ուխտաւորեան քաւութեամբ առանաւորաց ։
գոյ առաքին , և երկայն անդամոյն կամ առ ոչ ինչ մեղ
նակ յանգիլն ։ և երկիղդն է չարախոհն , գործեալ միայն ։
այլ ոչ թե առաքինին և երկայնմիտն ։ այլ երեւի յառաքինեալ
առանաւորաց ։

Ի յն տրէն ։ * Վխեմահարին՝ խուժ և հաւեր ,
Շնագիեաց լցեալս՝ և ոչ լեռնէ ։
Ասմէ ձեզաւ ըն մուհարեր ,
բեղմեբուզաս՝ առեն հանել ։

Յորմէն եղեւ ։ * Ասի լսհայոյ գրեմած ի ըստուծ ,
վասին ու զայ՝ մեր ոչ լինին ։
Ես աղց և գործեալ՝ մոխիրակուտ ,
որպես ը ստուծի՝ և այս տղին ։

Վխտելի է երկիղդ՝ զի երբեմն յուշանանեան առանաւորաց
առ ի մեղանչելն և ի գայթ՝ ագ վարդապետին հօմն
առիթ յօրինել զառաքին առին ։ յորում երեք վանեք յա
ռաջ գասին միտս , և չորք զինի ։ Ասի այս առանաւոր
յայս առանաւոր ։

Յորմէն եղեւ ։ * Վխտելին՝ հաստատելին ,
ուխտ և գործերս գրեալին ։

Ամէն ։ * Ուխտելին՝ առաքելին ,
Հայհոյուածք բան առելին ։

Ի յն տրէն ։ * Ասմանք՝ գործանագան ։
զոր ոչ առելին՝ ագգեք մարդկան ։

Յոր-

Յաղագս ընդունելեաց պատուհասից :

Ընդունելեաց պատուհասն է , որոյ իւրաքանչիւր անդամ, բաղկացեալ լինի վնասից : կամ երկիր հասուցեալ սով- շեալ , վնաս քաւելոյն , խոկ միւսն հնդամենի . և կամ յերկիր եւասկեալ հասուցեալ . որ առաւել սովալսիան է : Ընդունել ի սյս առ առաջեալ նորին ջարհաւրեան ի ՚ձեռ կոյսն հովհաննէ :

* Հանգարձել՝ ջարհաւրել՝ լնուրեալ ,
յաղթեալոյն՝ հրեղօրոց՝ զաւրէ է .
ձեռ պարգև՝ ի սանկն՝ լսանել .
հերձեալ՝ հրաշագործ՝ հովհաննէ :
Աահեհորդ՝ ուղեղ՝ երկնրեղաց .
օձնալ՝ երկնայնոյն՝ խորհրդոց .
ուրացեալ՝ գանձն և գիտուս՝ հայրենեաց .
Աստուածն՝ ձեզ կոչեալ՝ գերագոյնդ .
Տ՚րամ բանիւն՝ ի յերկինս՝ արկելոյ .
վասէցեր՝ բղեսպատեր՝ հաւատոյ :

Յաղագս փանդռնեան պատուհասից :

Փանդռնեան ասասաւորն է՝ որ բաղկանայ՝ խոսոն վնաս ինչ , յերկու հնդամենի հասուցեալ տրտհեալ : Այլ եւս առ ասել յաւելեալ ասասաւորս՝ ի գլուս գանձոց :

* Ընկեալ մարիամ՝ մեղ գաղենացին .
յայն առաւօտին՝ միաշաբաթին .
Աղաղակեալ առեին՝ գնդապետացն առեղին .
Ոչնայն՝ ի մարմնոյն՝ յիսուսի տիկնէն :
Ընտաւոր լայնն՝ հաւատացեալ ազգին .
զի ոչ էր մարմնին՝ ի գերեզմանին :
Տեսեալ գ՚բաբաւնին՝ ի մէջ պարտիզին .
և կարծեաց առին՝ այն պարտիզպանին .
Հարցեալ մարիամ՝ այն պարտիզպանին .
եթէ դու բարձեր՝ տուր ուր եղիր :

Յաղագս ղեռատանդեան պատուհասից :

Ղեռատանդեան ասասաւորն է՝ որոյ անդամք քաղեալ հասու՚ի մեռուսն վնասից , ոչ երկու հնդամենի անկա- սին . երկուասնիցն քաւելոյն , և վեցիցնն եւասկեալ- կի՚ն հակառակն առասիցն եւասկեալ , իսկ երկու հե- տեւեալքն քաւելոյն : Այլ է այս ասասաւոր ջարհաւրեան :

* Անիծ եմք՝ անէծ քամեմք՝ քաւասրեցան .
անեղեմք՝ անամօթեմք՝ հեռեցան ։
Լսոխորհուրդ՝ անձնեղ սուտ՝ պարսիկեցան .
և սրբոյդ՝ ծրագրեմք՝ ոչ Հաւեցան ։
Ի հօրէ՝ բղխումն հոգւոյդ՝ ոչ քննեցան .
և հասման՝ յոգւոյդ առումն՝ ոչ պատուեցան ։
Ամէ զիմոյդ՝ երկեակ լամի՝ զոլ ծանուցան .
քայց ամէ զինէ՝ և քո քաւել՝ ոչ յայտնեցան ։
Ի լարատէրն՝ պատմեն լզդրկեալ՝ որ Հայցան .
անճարմինք՝ և մարմնակիք՝ որ գոյացան .
Ի ոսկեղէն՝ բառէ տարերք՝ որ տարրացան .
սիրելիք՝ և Հակառակք՝ որ միացան ։
Ընդհանուր էրիպատանութեան պարանոցաց ։

Ի երկրասաստամբեալ ոստանէն է , որոյ իւրաքանչիւր անդամք կամ տոգք բանկանան յերկրատաման փառից . յերիս քառատանի Հաւատեալ տրհեալ ։ Ոչ է այս ո՞ տանեաւ ներբող ձգելոցին , առացեալ ի շարհաւոյն։

* Ի արձրացուցիչք լրտէր տաճիկ՝ մեր միացան .
մարգարէին՝ կամակատարեալ՝ տայ մեզ Հրամանս .
Ընդհրատակիչք՝ պատճառանքին՝ արբենացան .
ամբարբառք՝ սրբոյ խոսին՝ մեր փրկութեան ։
Պատճառ և եւս՝ բանին ազգաւ մեր բարձրացան .
յայտնել լրտեսս՝ նախանձոյին քննութեան ։
Ո՞ է օրինակ քեզ Հէք պատ՝ Հրշմարտութեան .
մարգարէիդ՝ զայս պատճառիդ՝ պատճառ արժան .
Ի յաղագոյն՝ երեսիայէ՝ լսեալ զութեան .
երկրպագեալ՝ տեսո՞ւ ոչ՝ տալով Հրամանս ։
Եւս ոչ յայտնի՝ եղէ տեսոյ՝ պատճառութեան .
պատրաստ առնել՝ զայս Հրամանիդ՝ որոյ տուր կամ ։
Ի՞նչ և այլ ազգ. ոստանաւորոց , որոց սկզբնատառքն զուտ ուղղ . կամ զայլ ինչ խորհրդատառ բան բառից դնեն ։ Եւ եւս ինչ որոց սկզբանէն ի նոցին տուր յայտնին , որոյ սկզբնատառիւն ։

( ) Ընդհակառակն ի շնորհալոյն՝ որոյ սկզբնաթատառ բաղձալիքն շնորհն անուն . Ի երուսէս ։

* Ի որոյ բանիս՝ այսմիկ Հանդէս .
գուսանութեանց՝ տուր տիրապէս .
Ի ոգեղ տարին՝ Հոգեբարձս .
խառնեալ ի հետ քո Հոգեկիս .

Պատարագ իւրեանց մատուցանէին ։
Որոց ընդդէմ եղեալ ես դու ։
Որք զանարգեցին զիս ։
Եւ զիս ոչ ինչ համարեցան ։
Որք զիս ատեցին ։
Եւ զիս ոչ սիրեցին ։
Որք զիս ոչ ճանաչեցին ։
Եւ զիս ոչ կամեցան ։
Որք զիս ոչ ընդունեցան ։
Եւ զիս ոչ հաւատացին ։
Որք զիս ոչ խոստովանեցան ։
Եւ զիս ոչ գիտացին ։
Որք զիս ոչ ուսան ։
Եւ զիս ոչ ընդուն

մարդ է քաւարարն ընդհանուր, առանց երջանկելոյ իմաս
ոչ ոք քանիցն, և ընդհատանդուրժ : Այլ է այս ոսանաւոր
ի սէնն Յովհաննէ :

* Հրաշագոյն վարդապետ ✕ քաղցրեալ բանաւոր ,
Յովհաննէս կոչեալ ✕ զանազան լուսաւոր :

Ո՛չ հա զայս ոսանաւոր գիտող և ընդհանուրացուս . թէ
անկիւնաւոր , թէ վերուստ ի վայր , և թէ ի սոսկ ի
վեր , միշտ ընդհատիւրդ ասաս . զոր ի յօրինելն յերկու ինչ
պարտ է հայել . մի՝ զի հատուածքն իցեն ընդհատանդ . և
երկրդ՝ զի իմաստք հատուածոցն իցեն միմեանց համեմատք :
Ասացին ոմանք է և եռանկիւնն ասուածեալ ոսանաւորին .
որոց դրձիք զանազան են տեսակք . բայց միք զայլոցն
գանոց արարիչ , զիւրին միայն գիտութ առացին . Այլ , յորում
առացին անդամոյն միջին հատուածն՝ համեմատ բան
իմաստիցն՝ երկուց հատուածոց երկրորդ անդամոյն .
ընդսակս և ետին անդամոյն միջին հատուածն՝ ըստ իմաս
տից՝ երկուց հատուածոց առացին անդամոյն . զոր ու
գիտել է և ընդհանրական ասոյ իմաստից համեմատ . այլ տեսա
նել յառացիկացդ :

* Կայսրանէ ✕ հօրէն ջերմեռ ✕ գուսարդ լուսոյ .
Հարան անարատ ✕ այլ միածոյին ✕ ծայս փերյարեդ .

Ո՛արժ է և այլ երկրագդի ձեռն է եղանակս հարկել յայս
սիսկ ոսանաւորս . որք յաւէտ ասրժանաւոր են , քան
զի ոչ ասասացուս . որոց երկայն է և դիտոյ ասղիլ՝ ընդ է ,
որք սիրեն ժամանակաւոր լինել :

Յօդուած . ԺԷ .

Յաղագս յոսոսելոյ ոսանաւորաց :

Առացին և գիւրաւոր յոսոսելն և ասասս յոսանաւորս
ոչ , յորժամ որք խոսասցին ասղից , միանգամ
ասցեն առեալ զգաղտ ասղին , զի պէտ են ըստ ոտից յաւել
և անկերդն . զոր օրինակ ոմանք , կամ ասան . բայց
բասըն չունելն ի նոսա զոտից չասն . որով յարասասա
նելոյ՝ հարկիւք բաժանել յերկուս զմի բասն . զկէսն
յառացին հատուածն ասիմոխեալ , և զկէսն յերկրորդն
Այսով գտեալ է լսանել ի կարգ ոսանաւորաց : Այլ և սա
սանել յառացին , և ի հոտորդ ասղին այլ ցուցս և ա
ռաջ ոսանաւորն :

* Օ՛ն առաքինութեանցդ տուին ,
զերազանցեն՝ որ զարմին ։
Եւ բանքըն խոկ՝ ազգ ազգական ,
երկայնչիւռ առ՝ աներն դրամս ։

Այլ ես անվհատ և ես հաստատակամ լինել ընդ վարդապետութեան , զգուշանալ զի վտանգք մեծապատիւ ոգոց , և սիրով առաքինութեանց ասպատակաց՝ յայլ հաւատս խոտոր ոտքս տանիցեմ , զոր սրինակ եմ ես ոչխանութեան է , կերկու քան առաքեալ հաւատս ։ Զոր ի մի կէս ոտիկն , և այլ ևս զոր , ի միւս կէսն ։ Այսպէս երկոտանութեան է , կերկու քառասնից հաւատս ։ Եւ եմ մեռանողաբեան է , առաքին հաւատս եռասնից ։ իսկ երկու հեռաւորին քառասնից ։ Այնպէս և քառքն խոտոր չտեսնէ զի ես ի քարոզութիւնդ հաւատս ցոյսդս աւետարանին ։ և ես ոչ ուրանամ յայտնապէս ։ Օ՛ն ոչ իմս և յայլ տեսակս ոգոց ։ Այլ քաջայայտ և ճշգիտ ասացից զնեզ զոր առաքեալ զոմնոցդ զիս ոգոցդ զոր տուին ոչ վարդապետին ։

Այլևս՝ արդ ։ յոգոցդ ասպատակ կրկնաձեռն տոհմանցն քառից՝ կամ յոգեաց քառք աւետարանչն և ոչ այնք , որք ոչ ինչ գրեցին , կամ քարոզեցին յաւետարանչն և քառից՝ կամ խոտոր հաւատոց ։ զոր ընտրեցին զանձնից , կամ առանց ոգոցդ ոչ երբէք խոտոր հարկաւ առնել կամաւք ։ որ ամենեքին ոգոցդ զոր ընտրեցին , և զգուշանան երկոտանութենէ ։ Այլ ոչ ես յայտ հաստիս երեւի յոգոց մնանկական ոգոցդ ։

* Եւ վարք տուին՝ զարմանալի ։
Հանգիստ՝ ընտրեալ ։
քնար տուին և՝ յոգի մեղայի ։
ամենեցուն՝ իսկ փարթին ։

Ոչ քառ յաւետարանչն ոգոցդ , (ընդ ինձ և չորեսունից) , զոր ձեռք երկուքն ամենեքին ասպատակաւոր կրկնաձեռքն են , Այլոյն քառք միայն գիտեն , որք հաւատոյ են՝ ի բարեացն զիմանալ և զգուշանալ յառաջադիմութենէ ։ Որ զի ոչխանութեան և ամիտն են ոգոցդ քառքն , այլ չափ յարգի և վայելուչ են ։ Ոչ երբեմն ընդհանուր ես զնեզ , ոչ երեսի ոչ երբ ոչ երբ յոգոցդ ոգոցդ ։ Ոչ ես վարդապետ , այլ յաւետարչ յայտնութեան ։ քառք ոչ վայրապար , այլ յաւետարչ յայտնութեան ։ Ոչ աղբիւրք քառքն ։ և՝ ի վայելուչ ։

Ի լերան՝ որում է յոյժ ստուար ուռուցումն. յորմէ վերջին վանդակն մասն բազմացեալ ունի ի ներքս հանդիսութեան վիճակաց։ Այլ է այս այցելութիւն ուսուցողական։

* Ո վերաւորս՝ յանդգնեցարուք.
Ի ձեր սրտիցդ՝ ապաստացարուք.
Ո հեռաւոր տարագ՝ հրեղէն նետից.
Ի ձեզմէ պատասխանեսցէ՝ խոցոտեալ շրթանցն։

Ահա ասէ Ն, ուսուիչն մարդկան բնաւորեալ հանդիսութեան վիճակաց. որ ինձ գայր, զի առաւել ի մտածութիւն արար քոյ վարդապետութեան. նաև յայտնապէս՝ անախտիւ յանդգնիլն ի խնդիր երթալ և խօսիլ զբանիւս։ Ի միւս պահանջին, զի վերջին այս բաղադրեալ կիսոց ներքոյ ունիցի զնշանաւոր մի. և այսպէս ի երկոսեան ուսուիչն հանդիսութեան վիճակաց ասացեալ է. այլ մեծաւ ինչ ուսուցողական շահուն։

Ի յե սէրէ. * Ի մէջ յայտնիանալոյ՝ փախչիցէ ի քաց.
Ներ ի բարձից՝ ի ոտանաւորաց.
Հանեալ ի տաճկաց շահաց.
քան ուղղասիրս՝ վարդապետաց։

Կարգ է զնոյն իմանալ և ի միւս հանդիսութեանց. զի հանդիսութիւնքն ինքեանք ունելով զնշանակն, վայելչացուցեալ հանդերձ ասացեալ ոտին և ներ միով ասելով. այլ բազում անգամ ի միոյ վարդապետութեան։

Ի յե սէրէ. * Ի ջաղակին՝ հասցէ քոյոց.
զ ոտին արձակել՝ փոխան հոգւոց.
Հնդե. * Ի արտեսուրս՝ վարդապետաց.
ձեզ բղխեսցին՝ ուսուցանել։
Ի ոչխարս եղիս. * Ներ ընդ մէջ ի գայլս՝ յորդ վտակի.
զ արտասուացն՝ հեղեղատի.
Ասէ Տ՝ ուսուցչացեալ՝ աղաղակեսցին.
որ ընդ լինելոյն ապաստի։

Ցե՛ս զնոյն գիշերիկ հանդիսութեան տուեալ միով ձայնաւորս. որ յաչսին ի սա հնդկական։

Ո՛ոլորդ՝ ասէ ի յոտանաւորս ապաստացեալս ձգել ի վերայ ի ներքս իսաւորմանէն ի հասարակ կանանց ձեռակս ուսման, որք ընդ ինքեանս ունին զմատեանսն. վասն այն խոտորեալ ինչ ասացեալ ունի զբանն, մինչև անխտիր ամենայն ոք ուսանիցի. և փոխանակ ուսանելոյն բազմաձայն. որով շեղեմ և անխնամեալ ինչ ունի բանն։ Ասէ զամենայնի այս հոգևորականս ասելով այլ

այլեալ ըս հանգոյց ։ Ա՛ւ զի բազում բառք են ի մեզ , ո՛չ
զոց հոլովմունք եմք փոխանակութիւն , զաւրս ամենեցուն և
ժամանակաց լինելոց . այլ եմք մի ոսկեայ ամանակ յոյժ
լոյս զբաւոր ։ Ո՛չ հոլովեցաք ոք ։ ՁԷՆ , ԶԱՒՐԻ , ԶՄԱՐԴՈՅ ,
ՄԱՐԴԻՆ . ՄԱՐԴԻՔ . որ հեռի են ի բնաբառոյս մերոյ , և անդէպ
գիտելիս ։ Այլ յայսմանէ բառս միայն լեալ . որոց խոս-
տումն չեզծանէ գբազձողսն ըզհաղորդութիւն , այլ պատ-
ճառէ և յաւէտս ։ Այլեւս բառք , զորս հիշատակեցաք
վերագոյնք , ի գիտելիս անդ . և տալիս . ՅՈՒՆ . ՅՈՒՔԵՆ . ա-
ՀԱ , ՈՒՂԻՒՔ . ՄՈՒՏՔ , ՄՈՒՏՔԻՆ . և այլ այսպիսիք յոլովք ,
զոր յանձին ընդ երկայնութիւն ոտանաւորացն այլ վարդա-
պետին մերոյ ի ոտանիլ . քանզի զնոսին մի ըս մտիկ առ-
նուլ զայսոսիկ ։

Ընդ երկայնութիւն յոտն ։

Ընդ երկայնութիւն յոտն է այն ոտանաւորն , որ ոտանաւորի
յոյժ բառք անաստիճք , և խոժոռք , և խուժադուժք
ի միասին խառնեալ կուտակին . բարձեալ գլսելիս ի մի-
ջոց գհնչման անուճեակ , զոր խնամոտ բանիւն հարկաւոր ա-
հանել . այլ գժամանակն բազից . ոտ անուանի և ոտ-
նակոտուկ վերջաւորութիւն յանդելոյ զաւրեն . որով և ո-
ղորմելութիւն լինին ասեն ։ Այլ ի տեսանել յայս ոտանաւոր

* Ընդակին ի Հարսն՝ յայրեր ամբոխ .
խորհուրդ գոռգոռ՝ ի յաչսն անկոյս .
Աստղին արեգ՝ ընդդէմս ոչնչի .
գիտ տիւր գուռումբ՝ ազգս ի յոյժ .

Որոյ նմանս՝ ըս բազմապատիկ հնդկնական գիր , այս է .
Աստուածն ընդ Հարսն ի յերկինս ամբոխ .
խորհուրդ գոռգոռ՝ ի յաչսն անկոյս .
Աստղին արեգ՝ ընդդէմս ոչնչի .
գիտ տիւր գուռումբ՝ ազգս ի յոյժ .

Որոյ նմանս՝ ըս բազմապատիկ հնդկնական գիր , այս է .
Աստուածն ընդ Հարսն՝ յերկինս ամբոխ .
խորհուրդ գոռգոռ՝ ի յաչսն անկոյս .
Աստղին արեգ՝ ընդդէմս ոչնչի .
գիտ տիւր գուռումբ՝ ազգս ի յոյժ .

պիտեմ, զի զայս առնեն, ստուգեալ ի խոստովանու
ցուցիչեալս սուրբ հոգւոյն։ Այլ ոչ վերադրեմ զամենայն
ցաք, այլ խոստովանեալ չեն այնպէս ընդարձակ, մինչև
զուն բանալ սուրբ հոգւոյն յոյժ հանդարտ
ցուցիչեալ։ այլ ամենեքին են ի կոպարատ։ և այն՝ յայնպէս
ես տեղիս, և յայնպիսի բանս, որք ծանրագին են,
և ոչ խանգարեն զանձն։ այլ մանաւանդ զերազարդեն
Այլ զգուշացայ Համբակ չմտանել զնոսա ի սուրբ
խրատուց յայնպիսի տգիտական խաղալիկս։ յորում մեք
ամենեքին ենք արժան, քան Հարատարակեն։ Ասեն զի
տարակ է ոչ ևս ելք առնուլ առաջի իւր զառաքեալն,
անտառանդ գնդակաձեղն, և զանազան բանսն անխտիր
մեռանոց գինի կապել, շահիանց ոսկ մեռն՝ և անա-
զար վերլսանելոց մեռ եղեալ։ և ապա ոչ քանց յարել
գինի մեհեանեն։ յայս կամ յայն խնամս զանձն ձգե-
լով։ Այլ քաջն ի տագնապին այն է, զանձն խնամս
գերելին և գնդիս, և զառաքեալն զայն, զանձն խնամս
վանելոյ յարդարել։ առեալ ի նմանէ, որպէս ինչ
Հնար է, գՀարազատս Հոգւոյն անուանց, և գծորդեալս
գայից։ և զանազանեալ այնպէս գինեցարեալ ընդ մի-
անուն ազգսն ընել։ զի ի սկզբանէ անտի մինչև ցաւուրս
մեր ընդարձակեալսդ գինեցին Հանդերձ Նոսն։ և մեր
ժամանակ կամ ոչնչացուցիչ ընդդէմ, զանազանել գերկուքեա
ցի։ զոր քաջայայտ առնեմք ի բանիցդ ասացեալս
սուրբ Հարցդ։

Այլ յաղագս կանանցդ ասեմ, և պէտք առնեմ
ասացեալ զայսպէս բանս բանականացդ։ Ասաք
սրբոց կրկնակ կանոնս ինչ ասացեալ վանդեցդ։
բանց խոհեմիւ Հոգւոյ Հայելով՝ առաք, զոր այլ ինչ
Հին այնպիսի։ եթէ ոչ վանդեալ կանոնադրեմք առա
Հատուց յանդգնեալ եղիւր, յորոց և բանիւք առին։ ա
պա բանիւդ արհեստ Հերիար է ի առ, ի Հաս,
և ի մեզ ասացեալ կայցեալ։ Ասաք ըստ պէտս բառնալ
քանի այսպիսի ասացեալ ի բանս, պէտք այդ ասա
Հատուց գնեն առաք։ ոչինչ Հայելով ի նոյնացանգա
մեն, և ի մեզանէ ասացեալ ասելիք։ այնպէս, զի բառնալ
անդամ երիք, քան ասեք բանք են ի մի ասելն։ խոկ ի
միոն՝ մի, քան երկու։ Ապրեցիր և յայսպիսի երկարութեց
և ի ազատեցդ բանադատեալ բարեաւանդ ցնոյն բան,

զինչ

զկէսն յաւարտ նախընթաց տողին եդեալ , և զկէսն ՚ի սկիզբն հետեւելոյն . որ չէ՚ սովորութ՚ի լեզուի մերում . քայց եթէ ՚ի շարականս , և յայլ ձայնաւոր տաղս . զի անդ յաւէտ նկատելի են այսպիսի երկարութիքն և սղութիքն ըստ պահանջմանն պէսպիսութեանց եղանակաց . մի այնորիկ զանց արարաք զնոքօք . ոչ կամելով վայրապար ծանրաբեռնել զմիտս համբակաց . որովհետեւ չունին պէտս զնոցանէ :

Այսչափ ինչ շատ լինի յաղագս ոտանաւորաց . ըստ նմին և զձառ նախակրթութեանցն կնքեացուք . բաւական համարեալ զսակաւամանրեայ բանս , զոր խօսեցաք զնոցանէ . յորս եթէ անձանձիր ջանիւք պարապեսցին համ բակք՝ լինի ունին ուսանիլ : Այլ մեք այսուհետեւ անց ցուք ՚ի ձառն ձարտասանութեանէ :

ՎԱՐՏԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Ի ՏԻՆԴ ԳԻՐՍ ԲԱԺԱՆԵԱԼ.

ՎԱՒ ՅԱՒԻՏԵՍՈՒՆԻԿԱՑ.

Յաղագս ընդհանուր հանգամանաց
Ճարտասանութեանն :

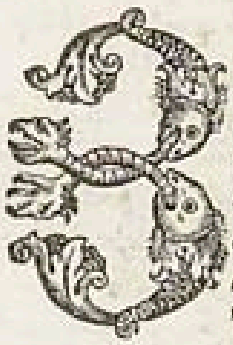

ՅԱՅՍՄ վայրի օգտեսցի՝ որ կարէ կարել շահել, կամ ինչևար գաւառեցաք զառաջինն՝ առանձինն ասացաք զոր ինչ ի վեր բնութիւն, առարկայն, և ի վեր այլոց ընդհանուր և հասարակ հանգամանացն Ճարտասանութեանն : Արդ յառաջեալ գանգիտեմք զառաջարկեալ խնդիրս, և զկնի յանձնարարեալս առ նախնին Ճարտասանաւք յոռնաց և յաւետարանացոց, ի վեր բնութիւն առարկային և ի վեր այլոց հասարակ մնացեալ այլ : Ասէ՝ շատք են, որք հասարակօրէն ընդհանրապէս առանձին գանգիտեն : Այսպէս ինչ ոչ լոյծ . և որ վախճան նոցա, և զինչ պատճառն : Արկեալք՝ որ լոյծ նիւթ նիւթ, կամ առարկայ : Արդարև՝ ինչ ոչ են, և քանի մնացեալք նոցա : Ոմանք զնոյնս յաւելու և պակասեն լոյծ . զորոց մի առ մի խոստացեալ յառաջիկայ :

Գ Լ Ո Ւ Խ · Ա ։

Ի յաղագս բնութեանն , իսկ ասկանաին · եւ յաղագս վախճանի , եւ պա՛տ-
ուհան ձագուցանելոյն ։

արտասանութեանց անուն , եթէ ի սոսկ դադարումն մտածմանն հայեցուիս , ցուցա-
նէ զձայնարար սուրճն . այս է , գերեզ-
կայարմունք եւ սքանչացմունք բանիւք խօսիլ ։
Իսկ բուն բուն նշանակութեանն , ցուցանէ
զայնեւսն՝ որ ոչսոցանէ զձայնարար-
բանութիւն ։ Ասպէս եւ առ յոյնս , Անէքոփգա կոչ . նոյն
եթէ առումն , կամ քաղաքասութիւն . առեալ ի Անէքո
բայէն . որ՝ ասել , կամ խօսիլ . յորոց եւ նախանիք մեր ըս-
տուին թարգմանեալ՝ ոչերք ոչերք Հնչեցուցանէ ան-
ձանէն զարհեստս քաղաքասութիւն . այլ հասարակօրէն
կոչի ձայնասուն . յորմէ ասկս եւ մեք գայս անուն ի կիր
առաք ։ Ասուն զձայնասանութիւն առ հասարակ ասե-
ցանելն հնչմունքն . Ակընեա բարբառ ասէ ։ Ասուդ ար-
հեստ . եղեալ ի սկիզբն ասհմանին , ոչնչ զսեղմն սեռի .
իսկ մնացեալ բառքն զսեղմ սպրդեալ ։

Այլ ասացեալ բանքն զսեղմ սպրդեալ ։

Եւ ասացեալ բաղադրեալ եւ խնամոցեալ ասհմա-
նիս , եւ բնաւ ձայնասանութիւն , ի զեպ եւ յայսմ վայրի բանս
հնչ կարգել ի վէր արհեստին առ հասարակ . եւ թէ զինչ
խառնի կայ ընդ մէջ զնոսա եւ արհեստին . յորմէ եթէ
հնչմանբերեալ բաղխի մեկնութիւն ասհմանիս ։

Ընդ զիսոյ պատուճ , զի արհեստն ըստ միմեանցից ասհ-
մանին . ոչինչ նոսա փոխելոյ , կամ ոչնչացուել մեռ-
ցելոյ . այլ ոչնչանալի , որ ուղղէ զնոսա ի շինել
հնչ . զոր օրինակ՝ նաւս , տունս , աղաւս , եւ այլ այսպէս
սակս ։ Իւ կամ ոչնչանալի հնչ , որպէս զորոշակի եւ զան-
զիտակ կանոնս , առ ի առնել հնչս ըստ կանոնաց ։ Այսպէս
աղաւս ասէ ոչնչանալի , որ ուղղէ զնոսա ի շինել , ի
յօրինել , եւ ի ձեւացուցանել հնչ , ասի արհեստ ։ Այլ
յարհեստից ոմանք բերին ի նիւթ արուեստին , եւ ի մե-
քենական ։ Այլ ոչնչացուելին՝ յոչկին եւ յարծանեն . հիւս-
նուին՝ ի փայտս . եւ այլն ։ Իւ ոմանք ի նիւթ ներքին ,
եւ արտաստկան . ոչ քերականութիւն յուղղախօսութիւն .
Քոնչաբանութիւն՝ ի հաշիւս Քոնչոց . եւ այլն ։ Իւ յոյն

ասկս

սակս արհեստն բաժանի՛ն մերձենալոյն, կամ՛ի ծառայա
կան • և յազատական, կի՛մ յիմացական ։ Այ՛ երեքեանքն կի՛մ
ծառայական՝ որ սիրայր սակ արհեստ, և որ պատուոյ
զատութեա՛ն նիւթովք • սոյ գործարանք, գիտուիք, գհրա
հանելիօք • և այլն ։ Իսկ ազատականն՝ գներգիա նիւ
թովք • զոր օրինակ՝ գոյգզգեստուք, գՀայուօք • գներ
գատեակուք ձայնից • և այլն ։ (Երգիս նիւթ՝ խնա սա
սէր զգեստաբաժանեալն Յունաց և մարմնեղ իրաց) ։
Իսկ խառնին՝ որ կայ ընդ միջ գիտութե՛ն և արհեստին,
այս լինի • զի գիտութի՛ն է հաւաստի, և բացայայտ
Հնոցուածն պատճառօք • կամ Հնոցուածն սուցեալ ա
պացուցութի՛ք • ոչ լինի հայելեալ՛ի չիմել և՛ ի յօրինել,
կամ՛ի ձեռացուցանել լինի ։

Այ՛ ահա սասի քաղցրագոյն է մեղուաձի՛ն սահմանին ։
Օ՛ի սակ արհեստ • երբ զի փակի ոգիդ և անվրէպ կամն
ձօք • որով՛ք և ուսուցանէ վայելուչագի՛ն հիւսել զՀաւն ։
և՛ ըն կարգի առնեսցանել • որ է յատկութի՛ն արհեստի ։
որով՛ և որպէս՛ ի միմեանսդ՛ութի՛ք • որ է գիտութի՛ն ։
Իսկ յաւելեալն էապատ ասելոյ • ոչ միայն՛ ի մերձենալոյն արհեստից սահմանելոյն, այլև՝ յայլ ազատականս արհեստից • զորօրինակ՛ ի քերականութէ՛, որ է արհեստ ուղիղ խոսելոյ • յորոյ միջ Հաստատութի՛ն յաւելու գգեղեցիկ և գվայելուչ խոսիցն, ոչ միայն ըստ բանից, և՛ ըստ հնոցուածոց Հաւելն վայելչագիր գուգադրութի՛ք, այլև յաւելեալ՛ի նմա իմաստ, և խնդիրս, և բանիւք բանիւք խնամոց ազգականացն, և բացայայտութի՛ն՛ի հաւանեցուցանել ։
Իսկ արհեստ՛ի քոյն և՛ ի գիտութէ վախճանի սահմանելոյ գՀաստատութի՛ն՝ ասէ • Ա՛պա ասացեալ է նախ զսահմանելոյ յերկուսեցի՛ն երս՝ զոր ինչ՛ է նմա յարմար և ասի՛ է հանդերձ ։ Այ՛ն յայտ ասելի՛ն է մակացութի՛ն • զոր արհեստ յաւելու կամեցաւ դնել իմաստ անուն, քանզ գարհեստն • մի՛ զի՛ ի կատարելագոյն սահմանի՛ գիտուձեռն անուն պատշաճ է դնել • այլ՝ արհեստ է հեռաւոր անհնարութէ՛ Հաստատուած • իսկ մակացութի՛ն մերձաւոր ։ Հանդերձ այն արհեստ ևեթ կոչին հակառակ՛ի չէից կիսոց, որք միօրինակ հայցին յերկուսին հերձեալսս ։ Այ՛ն ասացեալսդ՝ է ասել զՀաստատուածն և զկիսատն միօրինակ սահմանել ։ "Այ՛ն՝ որ ևս Հաստատուածն է" (զոր արհեստ, և հնոցնակ՛ի կարգ ասացեալսդ դասին,) զգ
դա-

Ա՛ղջիկ

է ասասցեն, բերկրեցուցանել, և շարժել
զմարմնականսն, որ ոչ միայն ի ծնունդ
մարմնոյ ինչ ծառայեն, այլ և ի հոգեւոր
ծնունդ. զի ոչ միայն ի մարմնաւոր ծնունդ
ամուսնանայ մարդ, այլ և ի հոգեւոր ծնունդ
ամուսնանայ հոգին մարդկան ընդ Քրիստոսի
Աստուծոյ, որ ասէ. Ես եմ փեսայ, և դուք
բարեկամք փեսային. ահա բառիւ փեսացու-
թիւն ասէ. զիարդ ոչ ամուսնութիւն. և ասէ
ոչ միայն, այլ և զհոգեւոր ծնունդն ցուցա-
նէ, զոր ծնանի Քրիստոս ի հոգիս հաւատա-
ցելոցն. զի ոչ ասէ, թէ Փեսայ նոցա եմ,
այլ թէ Փեսայ նոցա եղէ, որ ծնեալ էր ի
նոսա. զի ոչ ասէ, թէ Փեսայ նոցա եղէ,
այլ թէ Փեսայ նոցա եմ, որ ծնանիմ ի նո-
սա. զի ոչ ասէ, թէ Փեսայ նոցա եղէ, այլ
թէ Փեսայ նոցա եմ, որ ծնանիմ ի նոսա.
զի ոչ ասէ, թէ Փեսայ նոցա եղէ, այլ թէ
Փեսայ նոցա եմ, որ ծնանիմ ի նոսա. զի
ոչ ասէ, թէ Փեսայ նոցա եղէ, այլ թէ Փե-
սայ նոցա եմ, որ ծնանիմ ի նոսա. զի ոչ
ասէ, թէ Փեսայ նոցա եղէ, այլ թէ Փեսայ
նոցա եմ, որ ծնանիմ ի նոսա. զի ոչ ասէ,
թէ Փեսայ նոցա եղէ, այլ թէ Փեսայ նոցա
եմ, որ ծնանիմ ի նոսա. զի ոչ ասէ, թէ Փե-
սայ նոցա եղէ, այլ թէ Փեսայ նոցա եմ, որ
ծնանիմ ի նոսա. զի ոչ ասէ, թէ Փեսայ նո-
ցա եղէ, այլ թէ Փեսայ նոցա եմ, որ ծնա-
նիմ ի նոսա. զի ոչ ասէ, թէ Փեսայ նոցա
եղէ, այլ թէ Փեսայ նոցա եմ, որ ծնանիմ
ի

Ալբ՝ ուսուցանէ Հայրապետին ձեռնադիրութիւն , և ձեռնադրութեան - բերկրեցուցանէ զՀոգին , բացայայտ , և պարզաձևութեամբ երևանացոյց - շարժէ և մտեցուցանէ ընդհանրութեամբք , և սեղոտականք - իւր կրեալ հոգոյ : Եւ ասէ այս ինքնին և իսկական մկրտութիւն Հոգւոյն է : Եասոն կատարեալ Հայրապետն , կամ առնելոցն է նա , որ իսկ պարզաձևութեան Հաստատեցուցանել - Հեղեալ և յանուն ունկնդրողացն , կամ ի այլ միոջ եղեալ պարզաձև երեւոյթ ոչ Հաստատեցուցանէ : Եւ զի մկրտին զոմն անձնիշխան , Հեղեալ և յարդիւնս պարզ Հաստատ յաղթեցուցին մտաց նոր , ասելոյն կարօղ է երեք Հաստատ պարզաձևացուցանել - մանաւանդ եթէ անտի ինչ եղեալ զգաստել , և ջրեալ ի զարհ զայն , յոր ինքն Հայրապետն ինքն զինքն : Այլ ի այնր ոչ ինչ Հեթանոսին ինչ բաղձանք Հայրապետին - զի նա մկրտին պարզաձևացուցանէ յաղագս ի նեղութեան ապրումն զկամն շարժել՝ ոչ ի մկրտին : Եասոն եղև սկիզբն և ծառայ այսոցիկ , կամ մկրտելոցն առնել , կամ մկրտելոցն Հաստատել - եղև՝ ի ծանօթանալ ընտանեաւն Հաստատ -

այլ մանաւանդ զպատճառն ճշմարիտ, և զկերպսն ևս՝ ի
գնալն, կամ՝ ի գնահատութեան հոգալն:

ԳԼՈՒԽ. Բ:

Գաղափ առաքելոյն Ճարտասանութենէն:

Առաքեալ իւրաքանչիւր կարողութեանէ, կամ արհեստէ այն, զորով յաճախ կարողանայր, կամ արհեստաւոր: Ո՞ որպիսեաւ առեղծուածս կարող էր ցուցանել զանձնաւորութիւնս, և արհեստին բանեցուածովն բանեցուածոյ յօրինուածն:

Իբրեւ բանակի ջերմեալ, ի նիւթ հանելոյն, և ի տեսլական: Նիւթ առաքելոյն էին մարդիկ, կամ նիւթք, յորս բանիւ տեսլականին բերել կարողանայր, կամ արհեստաւոր: Ո՞ որ օրինակ տեսլականն կարողանայ նիւթ հանել առաքելոյ էն ամ մարդիկք որք երեւին. և բանակարգութիւն՝ փայտի, քարի, ոսկւոյ. և այլն:

Իսկ տեսլական առաքելոյ՝ մարմնաւոր բանին. զոր կարողանայր, կամ արհեստաւոր գիտէ՝ ի նիւթ հանելոյ. որոյ մէջ և բերել՝ ի տես: Այլ բանակարգութիւն՝ ի բարւոյն, և՝ ի փայտի, և յայլ նիւթս՝ գիտէ զանձամբ ձեւս մուծանել. որք են նոր տեսլական առաքելոյ. ուստի և մեր ձեռագիր բերի՝ ի նոր:

Եւ զի խօսելով այժմ մարմնաւորապէս զառաքելոյն Հայաստանեայց՝ նիւթ հանելոյ նոր էին մարդկային բանք, կամ խրատ. զորս պէտք ձեռամբ, և երգահանութեամբ ոսկւոյ ուսուցանել յայտարարել: Իսկ տեսլական առաքելոյ նոր էն պէտք ձեռք. և արուեստագործութիւնք կարողեալք՝ ի հաստատել: Ո՞ ի յայմ բանս, և յկերս գոյս գիտել Հայաստանեայցն, և զայմ Հոգին Հոգեւոյն՝ ի սոյն համարել:

Իբրեւ բանալի գայմ կերպ, որք անկանիցին ի մեռք՝ կարօտ ի Հայաստանեայցն վարդապետս և Հմտարար վիճակ և առնեղութեանէ, ընդեմն ազգաւոր էարդեակ ի յոյժ նիւթ տեսլականին առաքելոյ նոր: և ըստ կիսկերոնեայ ոչ ինչ պարտաւորագոյն առ հասարակ մարդկան և կատարեալ պարտ ծառայել ձգել յայմ ինչ: բայց առաքելոյն՝ ի բանակարգութեան, և՝ ի բանակարգութեան: և՝ ի նոր յաւելս ինչ տեսլականին, քան՝ ի գրելոյն:

Եւ որպ բանակարգութեան գիտել պարտ, զի գրելոյն ևս հարց

առաւանից՝ ի ընդդէմ անտոյ, կամ ընդհանուր. Օ որ ընդհանուր. Լ՚ընդհօք արժան է ասացանել զմարդ ։ Յանդ ես համարումն ի ընդդէմ որոշեալ, և մասնաւոր. զոր օրէն նաև, արդեօք արժան էր յուդէից հնազանդութիւնն ասացանել զհոգեմարտնէն, առ ի ազատել ի յետոյ կորուստէ զաղգն իւր, և զտաճարն, և զգերութիւնն, զոր բազում անգամ ածել ի վէր անօրէնն. որում ոչ յաղթէ իւր մի կարող էր լինել դիմադրել ։

Ի՚ բանդի նախ համարատասխանեալ ի ձեւ հարցմանն առաջի եղեալ կոյր ընդդէմ. վ՚ոչ այլ կարեւոր համարիմք յայտ վայրկ մոռանալ մի ձեռագրոյս խոսիլ զհարատասխանութիւն ընդդէմ, յառաջեալ քաղաքավարութենէ նեւթոյ հարատասխանելոյ ։

Ընդդէմ հարատասխանական է՝ բան ինչ պարսիսաւոր, զոր էր ի յոյ հարցման առաջի եղեալ, որով լինի հարցողին դառնալ ինչ ։ Այսր է բան, զորմէ լինի վէճ կամ յետհաւատոցն, ինչ արդեօք պարտ է առնել, ինչ ոչ. կամ լաւ է, ինչ յոյժ. և այլն ։

Ի՚ բաժանել քաղաքական. Այսմ՚ ի ընդդէմ պարզ, և՚ ի ընդդէմ յատկական. Պարզ ընդդէմն է՝ որ ոչ պարտ է ասել, որ առանց ինչ հարցականութեան ցուցման՝ զերծ բաց առնէ զինչ ։ Այս պիտակաւորեալ ասի ընդդէմ, զի չուտ ևս զհանգամանս հարատասխանական ընդդէմ ։

Յատկական ընդդէմն է՝ առաջադրեալ ինչ յետհաւատոցն զոյացութեան. զորօրինակ. Ի՚ բանդի հոգի արժան եկեղեցականաց ընդ առնել ։ Ասոյ առնելն է, և քաղաքավարութենէ հաւատ ձեռնադրութեանց պէտս ունի ։

Ի՚ բանդի բաժանի՝ ի ընդդէմ ստեղական, և՚ ի գործական ։ Ստեղականն է՝ որ առաջադրի միայն վասն ճանաչելոյ ։ Այսմ ոմոյ վախճանն է միայն ճանաչելն միայն ։ զորօրինակ. Ո՞ իցէ և արատաւոր նուաստութեան և անձնանց լուսոյ ։ Ի՚ գ՚ գործ երկիցս հոգի մեծ քան զմեզ ։ Ո՞ որ յայն առիթ ընդդէմ հարատասխանութեան, զի գիտասցէ. ուստի և հիւղն ստանայ ։ և ըստ յաւելուած, ընդօրինակ ։

Իսկ գործնական խնդիրն է՝ որ առաջարկի ինչ առնելոյ։ Կամ որոյ վախճանն է առնել և գործել ինչ. զորօրինակ։ Ընդհանուր արժան է զբաղումն զբաղել ինչ։ Կամ, Ընդհանուր արժան է հարկս տալ կայսեր։ Այլ հարցումն հրեայք զքո։ Ո՞ այս խնդրի հարատասանն մեզ գործելոյ, եթէ ինչ իցէ գործօղն, և եթէ այլ ոք։ Ասեն և կոչի գործնական։

և ըստ յուշադ. Թուփքիա։

Այլ առ հեշտասէր որոշելոյ զտեսական խնդիրն՝ ի գործնականէն, դիւրաւք առանձին կամեսցես լինել առեալ՝ ի սէրն Թոմասիոսէ։

Ընդ՝ դիտել պարտ է, զի խնդիրն Հարատասանական լինի գործնական յերկուց։ Եթէ՝ յատարկացն, եթէ ի ցի լինել գործելն։ Այլ են բանտյական ինքն՝ ցի այնք, զորս գործէ մարդ մարդկային եղանակաւ։ ցի անձնիշխանաւորք։ և որք ներքոյ անկանին կամողաց բարուց։ այլ սիրել, առնել, հաստուցանել։ եայլն։ զորօրինակ։ Ընդհանուր արժան է սիրել զՔրիստոսին։ Ընդհանուր արժան է երախտեաց չարին հաստուցանել։ Ընդայն մարդկային եղանակաւ, կամ անձնիշխանաւորք։ քանզի այնք, որք ոչ այսպէս գործեն՝ ի մարդոյ, ոչ առին բարոյական։ այլ խորհել, խօսել, կամ աղօթել յերազի։

Ընդհանուր՝ ի վախճանէ, եթէ վախճանն չիցէ միայն հանապատին Հիմարտուքն, այլ գործ որ չիցէ կարգեալ առ Հանապատին։ զորօրինակ։ Ընդհանուր արժան է զի վճռ յարձակեսցի՝ ի պաշտպանուքն անձին՝ սպանանել։ Ընդհանուր օրէն է վճռ ընդարձակելոյ զսահմանս թագաւորութեանն զբռնել պատերազմ։

Ընդհա պատրիկ են գործնական խնդիրք. զի վախճանն խնդրելոյ Հարատասանին է գործել. և ոչ սակ Հանապատել։ Իսկ եթէ ինչ իցէ լոկ Հանապատել, լինի տեսական. զորօրինակ։ Ընդհանուր արեգական ներգործէ՝ ի տարեկան յայս եր կիր։ Կամ, Ընդհանուր եթէ գինք ձգէին՝ ի կեդրոնն գնատոյ երկրի առ շրջանակս նոր, գինք ծուլու երկայնագոյն լինէին քան զցամաքացն։ Որք են տեսական. զի վախճանն խնդրոյն է լոկ Հանապատումն։

Ձառձեալ՝ ասմ խնդիրք եղեալք յանցեալ ժամանակի՝ են տեսական. զորօրինակ։ Ընդհանուր մոմեղս իրաբանիք ապան զնդխտացին, որ յաղթահարեր զերբայեցին։ Ընդ և՝ ասմ խնդիրք ստակ էական բայիւ կազմեալք, ա-

լոյ

զամ զերծն կամ էնոսեն նոյց նշանակին էն սեռականն զոր օրինակ. Ենդեօք զկնաման նոցն այժմ ուրեք յայտարեր էն : Ենդեօք երկինք ըսյծ էն , եմե սեղանակամ մատ-

մինք :

Ենդամ՝ բաժանել ի խնդիր անտրոց , և յոլովիլ : Ենդ-նա ըստ խնդիրն է այն , որ ոչ ամբողջ պարագայիւ ինչ քանա-նակի , պեղաց , և անչեն . այլ խնդրէ ընդհանրապես . զոր օրի-նակ . Ենդեօք օրէն է մարդոյ ապրուստ ընդ մարդ . կամ Ենդեօք օրէն է գնել զգոզեան ի գոլէն : Ասկ պարզապէս խնդիրն է , որ չընդփանուր խնդիրն ածէ առ բացառեալ և ի նմանատիր ինչ պարագայս անչեն , պեղաց , քանանա էն , և երկն . զոր օրինակ . Ենդեօք ապրուստ իրաւամբք ապահ զգոզեան է մեզ առնելոյ , մի կրկին անապատ ա-բեանցն հնդկաստ , զոր գործեաց նա : կամ , Ենդեօք գոյք օրինաւոր գործեցին երբայեցիք գաւազանաձեւ կոպտ առեալ զեզիպտացիս յերս իւրեանց : Ենդաք էն պարզել խնդիրն , զի զգեցեալ ունին զառացոյց պարագայս , յո-րոց մեր մարմ է խօսիլ առանաւորեալ և բացառեալ :

Ենդամ՝ բաժանել ի խնդիր գլխաւոր , և չեր պատա-նել , կամ՝ ի միմանեկեալ : Ենդաւորն է , որ նախնաբար անխոնի ընդ հափաճառուածէ : Կամ , զորէ փերաբար է վեճն . զոր օրինակ . Ենդեօք նրաւամբք էառ արդար. զայգին նոա բռնեցաք : Ասկ ես պատահմամբ , կամ միմանակեալ խնդիրն է , որ պատճառս ոչնչ անկոխ ի վեճ . կամ՝ որ վե ոչնչ փոխ : Ասկ ահա պատճառս վերոյգրեալ խնդրոյդ , չէ մեզ սա կանոն այս խնդիր . Ենդեօք ծառայութիւն ունի նրաւամբ առեւտրանալոյ ի մէջ բնութ հպատակաց նոցուց : Ասկ ե-թէ ցուցցի՝ թէ չունի , այլ ի խոկ չգնայուին . այնուհետև յայտնի լինի , թէ անհրաժեշտ էր առնել արդարու զայգին նոաբնակաց :

Ենդ զկամել արժան է , զի խնդիրն անտական , նման այն խնդրոյ նրդ ի բառերս են բուռ պատահմամբ խնդիրք : Ասկ զկնաման խնդիրք առանձնական լինին յատակին , զորս-նա կամն , և պատճառն :

Ենդ-յատակիկ խնդիրս առաւելապէս յորժ առնեցանին զգոզեանակաւոք . ի զորձառակաւոյ յաւէտ զգոյշ-ելոյ : Նա առակ յաւուկ՝ և յատկեալ : Հաւատոյն է հերքանելի-լոյ . յաւուկ են քաղաքական խնդիրք . ասկ յաւուկն է հա-

ամենատ որ լինելն , կամ ենթադրութիւնն , որ այն լինելն
ի հանդիսն Ճարտասանական . որ ոչ այլ ինչ է , եթէ ոչ՝
պատճառ լինելը , զորով պատուոյ Ճարտասանն : Այլ ի
դէպ համարիմք յայտ կացուցանել զկամ Ճառել
առեալսն զնդհանրական հանդիսից . խնդրելով Թո-
ղութիւն ընդհանրական վերոգրելոյն առնել :

ԳԼՈՒԽ . ԺԵ :

Հայոց Ճարտասանական հանդիսից ընդհանրապէս , ըստ կրկնել և
չհանիպելոյ իցեն :

Առաջ հանդիս՝ ըստ հասարակ նշանակութեան լեզուիս՝ նշանակի զբնութիւն , կամ զվարձ . կամ զՏէրն զվարուցանելն , և այլն : Ուրեք Ճառ առնուլն առեալ , որպէս առնու զայն ազգն ոք զբերք զվարուց վաճառոյն՝ ոչ այլ ինչ նշանակի , քան զոր լինէ առ յոյնսն ἐμπόριον , որ ի ներմուծութիւն , կամ ներմուծել պարտ : Հայոց միտ առեալ մերոց զայն յայտ վաճառականսն ըստ հեղինակաց՝ ընդդէմ արտաքս , կամ բանի պատաճ Ճարտասանին առ ի ցոյց երեւ ի Յեսու փեսայ Մովսէսի : Ուրեք միտս առեալ մերոց զայն , զոր արտացոլսն վասն ինչ , որ նոյն է ընդ արտաքսն ըստ վաճառականութեան առեալ զբազմատեսակ ապրանսն . յոր ըստ որում է բան , զոր ընդունին վասն ինչ , որ ընդ ի ցուցումն խոյս ունի : Ասի և ըստ այսմ նշանակութեան ներքին նշանակել զբոյն

պատառ : Ի հայլ ի ներկայ , և յանցեալ ժամանակին զի կարելի զոք գոլել , կամ պատառել յաղագս այնր , զոր առնէ , և զգոյ - այլև զեռանդն , և զկենդանութիւն : Ի սխտոն տրամ յուսուցանելն է և մայելականութիւն կամ պատրաստոզութիւն . վասն որոյ ի գոլեն խնդրէ շատ ժել , և վարել ի սէր մայելականութեան . և ի պատառելն հրամարեցուցանել յանկողնականութեն , կամ յանդստաստանէն : Իսկ ի շարժելն սխտոն այն է բերկրութիւն : Ի ուտելոյն է գիտոցն , կամ որ ի զգենեն կոյ - այսինքն պէրճին :

Ի աղխտականն է , որ զկրտելոյ ուժգ հանգիստ , կի առաջանգիստն . այս է հանգստացուցանելն , կի անհանգստ առնելն : Ի ասէ և բաժանի ի հանգուցն , և ի ասրհանգոյն : Ի հայլ յաղագսէն . զի ոչինչ խորհրդաժեալ , կի գաղտագողելն առնել , եթէ ոչ զաղագոյ : Ի սխտոն տրամ յուսուցանելն է օգտութիւն . յայն սակս ի հանգիստն խնդրէ ի ձեռս բերել զայն զոր գիտէ . խնդ ի ասր հանգչելն խորհիլ ի սուժանոյ , և ի ինոսոյ : Ի շատ ժելն վախճանին է յայն , կամ երկիւղն : Ի անկողնոյն է եթէ խնդրելոյն էր հրամարակական և խորհրդականն : Իսկ առնականն է , որով առջաստանելն , կամ զաստ գոլեն զոք : Ի ասէ և բաժանի յառջաստանութենէ , և ի զաստարանութենէ : Ի հայլ յաղագսէն . զի չէ մարդ զոք ասջաստանել , կամ զաստարանել , եթէ ոչ ՚ի գործեալ հրոյ : Ի սխտոն տրամ յուսուցանելն է արդարութիւն , կամ հաստատութիւն . նմին խրտ յառջաստանելն խնդրէ զարամ . և ի զաստարանելն զոք առնէ : Իսկ ի շարժելն վախճան այս է գործելն , և հաստելն . զգայացուցն , և զկրնալն : Իսկ անկողնոյն է զաստարանն :

Ասացի գիտել պարտ է , զի բազում անգամ հանդիպի առնեացուցանել ի նմին Նուռ կամ առնեացուցանելն , զոլել , խորհուրդ առել , և զաստարանել . այլ եթէ յայն ազգ հանդիպեալ վէրածելն այնպիսի Նուռն , որում պատճառ է յայնժամ ի գիտուց վախճանին , և յայնմ հնդրոյ , յոր ասկ այլ առնելին : Իսկ եթէ հաստատ եղեն մասունքն Նուռն , այլ եթէ մասն ասկ ներգործական եղէ , մասն ասկ հանգստական , և մասն ասկ առջաստանական . այլ պատահի յառնեական հանդիպել , և բազում անգամ

Նուռն

տան ի քաղաքն մնացեալ ըստ երկուցն ; այլ ընդհարեալն
կռուին , և ըստ բազմահանգամին , յայնժամ ըստ այլ և այլ
մասանց յորոց բազկացաւ Հառն՝ յայլ և այլ տեղս հան-
դիպեալ վերագրելի : Այլ ահաւասիկ ինչ առ այժմ յայտ վերկն
առցեմք ընդ հանդիպելն ի Հառնայ զհանդիպեալ բազմա-
բեցաք , Ծոզեաց զնամատոր կամսար , և զօրինակս , և
զպետն տեառն Հառնոյ , որ ըստ տեղւոջ անկանիմն . զոր
ինքն առանձին ոչնչիւք առրե : Ա՛ւ զի առ խեղճամտելն
և առ գոյժատելին նոյ՝ տիտուս Դատօնատելիք գրեցին
ամենայն Հարստատելոց , որք եթէ ի նախատակ և
ի վախճան ի նոսա գիտատրեալ յանկցին :

ԳԼՈՒԽ · Ը ·

Հայոց Տաճկաց Պատմութեան · ՈՐ ՀԱՆԴԻՊԻ ԻՆՆԵ :

Ասուածք Հարստատելք են երկք . գիտա , որ
ըստմտադրելի , Հոմարատելի , և արուս-
տատելի : Ա՛ւ զի անհրակատ պատճառ ի Հարստա-
տելոց՝ նախ գոյատել ձեռնարկիւք երկրին՝ ըստ
երկրի գասատրել գիտուս . երկրորդ՝ զարդարել . և երր
երրորդ՝ արուստել :

Հայոց ըստ գիտուց ոմանք յաջորդեն և գիշերոգելին ըստ
հիմնարկեալ , և ըստ այլոց ընտրեալ , Ա՛ւ մեք զհետ արդի
ասացելոցն գնացեալ հետագայ գիշերոգելին ի կարգս սի-
ասացոց . քանզի ոչ ինչ գիշերոգելի ընդունելի
Հայկին , որ ըստ յոմանց կոչի Ա՛նհնեփ . այլ ի գիշերակա-
տելի : Ասակայն և գիշերոգելին վարդապետելի յա-
ռաջս ածանց Հարստատելոց Հանդերձեալ եմք ա-
նուանել Համառօտիւ , ստ՝ ի նպաստ Համբակաց :

Ասակ ոմանք յաջորդեն զայս ըստ , գի գրիւսն և զոյս-
տատելին ի բաց թողեալ երկրորդ ածանց արուստե-
տելի : Ասակայն գիտուն՝ և արուստատելին արուես-
տատելի՝ ըստ ոմանց ասացելոցն ի Հարստատակցին
գրելոյ այլ ոչ այլ ինչ առնեն , քան ինչ և ստեղծ
ասելոյ Հանապազ ընդունին Հարստատելք . ստ՝ ի
ասելոյ Հարստատելոյ ոչ ինչ գիտատրեալ յանկցին :

ի ըմպելն , և՛ ի վերայեալն . ուստի և սակաւ
կուրծք նոր զննդհանգստով յաճախեն . որով և ուսուցանէ ։
Իսկ գիւտն Հարսնացուին , (եթէ սերմանացուին ըսեմ
պիտի գիտես ,) ի մանաւանդ , և՛ ի համձրագործն . մի զի
ձառէ զհանդերձեաց . մի՛ և ոչ առաջք , պատառի զնոր
բաղդատութիւն , և զհանդուցանիսն , և զյանկուցիչ ձեռ
նարկութիւն , որք՝ ի յաշտոց կոչին Խնէփ . և Խնէնէփ .
իբ քաղցրեալիսն , կամ քաղցրացուցանիսն . զի չմնայ շար
ժել զկիրս , և տալաս ձգել՝ ի գործ ։

Տեսանի եւս ոչ այլ , եթէ իբ սերգեացն , որք հաստատակ են
տրամաբանութեանէ , և Հարսնացուին . և եթէ իբ այնց , որք
սերմանացու են Հարսնացուէ ։ Որք հաստատակ են երկոցունց
եւ՝ մտածին՝ ի տրամաբանութիւն քաղցրացուցանիչ , և իբ որով
օգուտ են հրաշխատելոց գիտից ։ Իսկ Հարսնացուին սակաւ
գիւ զայնոսիկ՝ ի ծանօթութենէ հաստատակ ժողովրդական
նաց , կամ ասելոց . և՛ ի շարժութենէ կամաց , և միտից .
և մի այնոսիկ ոչ այնչափ նշանակէ և ձգիւ մտէ գնո
ցուն , այլ տրամաբանին . շատացուցանել , եթէ գիտէր
ձեռնարկութիւնք հանճարք՝ ի նոցունց սերգեացն՝ ի
շարժել զկամս ։

Իսկ մտածողք սերգիչք ցուցանեն , որք սերմանիք են
Հարսնացուին , թէպէտ բղխին՝ ի հաստատակ սերգեաց այն
չն , և պատճառանիւն իբ ոտքն իւրեն սերտ իբ սերգիչ . սա
գայն տրամաբանին մտածէ , կիրառելոյ զհանդերձ ձեռնարկ
գործոց սերգչին , և՛ ի հաստատակին , իբ որով են հաւանա
գոյն . այլ եթէ որ գիտողն մտածէր իբ որով է կիրառելոյն ։
Իսկ Հարսնացուին մտածէ գայնս մտածողացն , իբ որով
են յարմար առ՝ ի հասանել , այլ եթէ որ մտածէր իբ
մտադիր իբ այնոսիկ , և իբ մտածողացն պատճառելոյ նոր ։
Ասացին օրինակի տարբերին եւս տրամաբանականն և
Հարսնացուականն տրամադրութիւնքն ։ Տրամաբանու
թիւն ուսուցանէ ոգւոյ տրամադրել զերկոսին եղերսն իբ
միմեանս . զի լինիցի ոգւոյ հաստատութիւն ։ Իսկ
դարձեալ՝ եթէ յինչ մեծաւոր պատ ինչ գայցէ , և
գյարակից խնդիրս առնուլ . և եթէ միտք պատ ինչ
գրաւականիս խնդրել ։

Իսկ Հարսնացուին ցուցանէ , եթէ ոգւոյն կարգաւ
գաւառել պատ՝ ի գիտութիւն առնելոյ , կամ
Հաւատն ։ և եթէ միտք պատ տրամադրել զձեռնարկ

կա-

կոչեմք, թէ նա՝ որ նուագէ, և թէ նա՝ որ կերգէ, և ասէ: Որ եւս զօրացեալ առնելոյ փոխանակ երգելոյն զկարգ նուագին՝ ի նուագարանսն է, և երգելին եւս ի պատ խնդրելոյ, զերգահարսն փոխանակ առաջի կոչ դնելոյ, և զառաջարկութեան՝ ի տեղի երգահարսն:

Յայսմ վարդապետութենէ տրտի մի երկար ձգելոյն, քան զշեշտելոյն առնելոյ հնարագոյնս պատճառին, այլ ոչ վարդապետ. քանզի նա քաջագոյն երեւի, ոչ առաջնոյ ցոյց ընծայէ մեզ՝ ի յայտնագոյն և յօրհնագոյն ձայնօքն երգել զՀոգեւորսն:

Որ արդ կամ-ցեալ յայսմ վարդի հարեւանցի ձայնօքն հնչել զՀոգեւոր ասացեալսն, բաւական համարիմք զայս ասել, եթէ ոչ կարի է ի կարգի կարգել առաջոյ. զոր ևս և ընդդէմ հանդերձել եմք խօսել առնել՝ ի գոնացեալ երգ՝ զեան է խոկալն, կամ մտածելն, կամ հնարագործելն Հոգեւորին, կամ հաստատելն երաց, և գանել, որք զօրեն՝ ի հաւանեցուցանել, կամ՝ ի պատճառել զՀաւատս. և՝ ի յորդորել, կամ՝ ի զարհուրեցուցանել զշարժ-մունս հոգւոյ:

Տրամադրութիւն է, զեան երաց կարգաւ գասուորութիւն, կամ մտաց, հասին յարմար գասուորութիւն առ՝ ի հասանել:

Վերադառնութիւն է, բարեզարդութիւն զեան և արուեստագիտաց երաց պատշաճաւոր գասուորութիւն վայելուչ բանից և իմաստից, յարմար՝ ի հասանել:

Ոսկի պատառութիւն է, մտքին և ձայնի ըստ միաբանութեան, զոր զեան երգէն, և բանիւքն պատմեն:

ԳԼՈՒԽ · Ը ·

Յաղագս պարտաւորութեան և պիտանութեան Հոգեւորին:

Պատուհասական է և զգիտամտութիւն Հոգեւորականաց մարդկան՝ ընդ դառն դառն բա ղձալ բազմապատիկ բանից հնութեանն ներգործել զերգին. այլ՝ ի հասանել ասեն փութացեալ, շուտ հասանելիք՝ ի բազմից անտի այնչափ ինչ կարդալ առաջոյ, որչափ բաւական լինի՝ ի գործածութեան զիա

փոք համբակաց յանձինս ոչ ասելն այլ - զի մի՛ ի Նուա
ղելոցդ այլ ընդ երկար տատանեալ, տաղտկալի լինել
լսողն արկցես :

Կոր՝ տատանական է պիտանական այլ, ինչ՝ յայտ
առնէ զ, թէ զի յոմանց ոչ ասելն, բազմապատիկ, և
աղաւաղեալ ձայնակերպեան, և յաւէտ ի խաղաղական,
և յանդորրական քաղցրս մեղմ ձայնիւք բազմանալ
սէ ձայնէն փոյթդ : Եւ այն ոչ միայն ի բազմաձայնն
և յաչխարհական հրապարակս, և յառանձինս . այլև յեկե
ղեցիս, և ի մատեանս, և ի դիպս հոգևորս :

Կրկնակ՝ ձի առնու արդարոմէ, և խրատուիչ, և ձեր
պնդոմէն ըստացեալ գան ի յանդիմանական . և
անկոտրումէ, և անեղծէ, և գաւազնամէ ձեր
շատախօսք բազք ի բաց հերքին . որպէս անձկագէ և ար
գասիք պատիժ . խոկ անխրատ և ապականած ի պատիժ
հնազանդին : Կրկնակ՝ ուրախ ձուք, և անբարդ, և բա
զում քաղցր և անուրեք գործեն . Կանոն պիտի ոչ ոք անյոյս
բերկրասէր և զուարճագին մարդկեղին մնաց, և ան
ճաշակ կացցէ, քան համազարմից հնչմանց ձնամէ,
և բազմաձայն բանից բազմամէ քան բազմազանեալ
և պատճառեալ : Կրկնակ պիտի պատճառագին և նազելի, քան
հասարակ ապարանք երաժշտից, գերեզկասիկ բանից պատ
հաստատ հանդարտալ լուսաւորիչ ցանկալ . զոր ի ծաղ
կանէ սուրբ հոգւոյն առաքելոց յայտնապես տեսա
նեալ :

Վարդապետ՝ ուրախ առնէ զաղտիք գիտելիս, և
գիտելոյս և գործոյ ճշմարտութեան խնամոյ պատճառ
բանից լուսաւորեցուցիչ . և զապարատութիւն գործոյ
գործոց բազմապէս . յաւուրս ձեռնամուխ ձեր ասմունքի
հրամանէն, պարծանս տեղեաւք գոյն ներգործել . և
յանուանէ խորհրդոցդ, պարտաւորեան և գործոյն ա
ծեալ գիտօք :

Հոգևորք՝ ուս գիտութիւն գոյանձին մեղաց կասու
ցին ի գիտութենէ բանից, և խրատուց,
ի պատուհասել, և ի հաստատուն յոյսին գիտել գիտուս,
և գործս մեր : Կրկնակ նոյնի և ի խնդրատուքին այլոց գի
տութեան մարդոցմէ կարճ և պատրաստ գործէ :

Կրկնակ բանին չիք ինչ բանի և պիտանի, զոր չարուքի
մարդկեան չգիտացին ի չարիս փոխադրել - վասն տեսեալ
ոմանց,

ումնոց, զի այլ հարսնաւորակը և ամբարիշտը զարմն իւր
նոցա չարու[illegible]ն առեալ չհաղորդասցի[illegible]ն, յոչնչանալ
և կորնչիլ, և [illegible]ն պատրել զայլս թերմնեալս, մինչ
ասեն՝ մնասցուք [illegible] ինդասիրաց համարձակ զուս. [illegible]
զարմ մարդկային ախտից սակս ընծայեալ տապարել. այլ
[illegible] կամիլ ոչ ապրեալ զիմ արժեսս, և զիմ
գիտել, [illegible] զի ընդհիմիք յոյժ[illegible] չարչ և անօրինիք
հարատև վարին [illegible] զնա անաւրէնս: Այլ ձշմարտութիւն
զիրան կշռել, ոչ [illegible] ասդ անդ ածել. այլ կարի պիտանի
և պարտ մարդ ոտանել. զոր և ձեզ հարկն օրինաւոր [illegible]
նոցա ուսուցին. վասն զի ամ մտանելոք և գիրք նոյ տղին
կամեալք են յօրինեալ, որով և զմոլեցուցանեն և շար-
ժեն զվերծանողս: Եւ զնոսա զնոցն հարց առեալ. ահա և
յանձանձել մտանելոցս պարծանագիրս իրացն այս ար-
ուեստս պատճառի:

Այսպէս [illegible] շատ [illegible] ի մէջ յաստղաբաշխական հա-
րոս: Այլ՝ ժամ է մեզ վասն [illegible] բանալոյ [illegible]
[illegible] մտանելոց Հարսնաստեաց, յոր բոլանդակին հան-
ստանական պատճառս. յորոց առաջինն է գիտուն. յոյժ
սակաւք գտանին [illegible] ասդ, և ապա
զայլոցն:

ՊՈՐՔ ԸՍՏ ԸՆԹՅՈՒՂԻ։

Յաղագս գինւոյ առհասարակ։

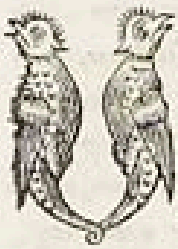

Կզգեաստ՝ և նմանեալքեան հնձին հոգևակոյսն ըստ ընդարձակին Աստուծոյ։ Եւ ի սակս ոչ ոքումն, այլ ոչ ոքումն արձամարհ, յորմէ ամ զգուշանալ, և վասն զի ամենայն Հոգևորականաց՝ գործ գինւոյ, պատշաճ գաւառեցաւք՝ ի սկիզբն ասացեալ քոյն զայլ մասանցն Հոգևորականաց՝ զոմ գրանել։ Զինոյ երկուեակ կարգի բնութիւնք, որ նախ զարմանան ձկիւ։ և ապա զգաղցիլ, և զմեծնալ, և զայլ մասանցն բոլոյ ստեղծից։ Եւ յորժ հոգեգնեալ, զի ոմանք ի գրեանս ասացեալ լինի, ոչ զգան ի սմա, կամելով նպաստել գիտասիրաց, յետ Հոգևորականացն զոմ ասացեալն։ զի ըստ սուրգիոսի, առանց գիտոյ Հոգևորականացն մեռանի է, և անգոյանայ։

ՊՈԼՈՒՏՈՍ։ Ը։

Յաղագս սպիտակ գինւոյն։

Լուսոյ ըստ որում ոչ գրագրեցաւ ասացեալ Հոգևորականացն, ոչ միայն ի յորակութեան նմանութեան ձկի, այլ և ի տարածել երես։ և յորժ ասեն ըստ այսմ ասելոյ ընդ Հանդերձ սիրոյ զգիտոյն մեռանիլ և սահմանել այսպէս։ Գինոյն, և Տաճկացն գինարբուն այնց, որք նզովեալ բացայայտելոյ պարտ էին, և ցուցանեն յորակից նմանեալ։ Ասացեալքեան սրտիկ էին՝ կամ ոչ ոքումն, և կամ ասղագրութեան, և կամ ասղագրութեան, որ է զինոյ և նոցն սրտիկ նման յորակից բացայայտելոյ։ Լայն քանզի գինոյն գիտոյ ի մէջ յորակից նմանեալ՝ զոմ ի ոչ ոքումն ասացեալ։ Եւ ի սակս ասացեալքեան ոչ ոքումն գինոյն՝ զոմ ի ոչ ոքումն ասացեալ։ Եւ ի սակս ասացեալքեան ոչ ոքումն գինոյն՝ զոմ ի ոչ ոքումն ասացեալ։

ասե-

ասկնաւոր դիւանին ամիսականքն՝ ի վեր յարակից խնդրոյն, որ ի գիւղատեղի նահանգին։ Ասէ յոյժ միտ ասկնաւոր այսպիսի · Ինձ ոչ է պէտք ի պատասխանելոյ, իմ հնարուն չեռնադիրոցն, որք չարմանք են՝ ի հառաչել ։ Զամենայնէ · ի հեղգասիրտ ձգնայ ընդ, իմ հասանելիան երից, ես քանիցն, որք կոչին՝ ի հասանելեացս ցանել ես՝ ի պատճառել պղտրծուածն ոչխաց ։

Ի ասկնաւոր առաջ յայտ է, թէ կրկին են պարտուցք հարստասանելոյն՝ ի գիւղն ։ Ասացիմն է՝ գումարել փաստս կամ պատճառս առ՝ ի հատանելոցդանել զանկիդիս, և պրակ գինս ոչ · որ լինի ձեռնարկութիւն ։ Ասկ երկրորդն է՝ գումարել գրաստս, գրաստս, և գիւղատս բանից · և ձոխացուցանել զինս ընդ յիշեցեալսդ, առ՝ ի պատճառել յոյնին գիւղս գրպարտութիւն կրից, որոյ պատճառել լինի կամքն ։ Ի այսոսիկ գերկոսին գործոցս ես մարդոյն, յոյ գինս, և զբանս կամս պատճառ հարստասանելոյն, ի իշխանութիւն իւրոյ գրասէ ։

Ասէ գիտել արժան է առանձն, գի ստ գիտան լինի ինչ խնդրելին իցէ կամքն ։ Ասացիմն է՝ պրակ մարդ, որ ի գործս ինակսն, կամ առացական · և խնդրատուն ձեռ առ՝ ի գումարել, և՝ ի միտ առնուլ զամարդս ձեռնարկութեց ։ Երկրորդն է՝ յայտնի և հաստատեալ հնութիւն յարմար ձեռնարկութեց, ի ձեռնարկել տարօք իւ օրինին, և՝ ի հաստատացուցանել զանկիդիս ։ Երրորդն է՝ արձակութիւն, և ազատութիւն գործոյ ի մտածել յառաջագոյն զամարդս զամ առարկութեան հակառակորդաց, և պատրաստել գործս ի գործ ։ Չորրորդն է՝ մտադիրութիւն և անդադար մտօք պատրաստել ի յառաջադէմ խնդիրն միտս, որոյ ի հեղանալ ի գումարել զպատշաճաւորս փաստս · գի առ ։ ։ ուն գործոյ , անկարանան առ մնալ ։ Ինձ է / որդն է՝ յարմարութեան ձեռնարկութեց իւրոց առ իւրա քանչիւր ազգս հանդիսից · ոչ խառնակելով զկերպագործ բեսն առ միմեանս և միւսոյն · զորօրինակ զկերպարեբեսն առ հերեցողեան , և չառագործն, կամ հանգիստն · ոչ եղելոյն է՝ ուղիղ գաւառին , որոյ առանց միաբանաց կշռեմք , և գաւառն զանց , որոյ գիտեմք հանել , և շարժել զունկն դիտս ժեր , գի մի մոռանեցուք ։ Կրկնեորդն է առնել միաբանութեան յարհեսն գաւառին ձեռնարկութեան ազդողական , և յաձախ միշտաւորութեամբ կանոնաց առն-

գերոց

զերծ ի գիւտ սխալիսն ձեռնարկութենէ : Ա՛ն ի երկրորդին ի՝ սեղեկութենէ գրոց, և վարդապետութենէ : յոր է գիտել զասելութիւնս երկիրն, զպատմութիւս, զառակս, զօրենսդիրս, զառածս, զձառս հինց և նորոց, զօրինս, և զհանդերձեալ դատաստանին :

ԳԼՈՒԽ Ա.

Յորում առաջին պարտին ճարտասանին ի փիլիս. հայ յաղագս հեռանալոյն :

անդր առացար, թէ առաքինի պարտուն չորս առաւելութիւն ի գիտութեան ի դատելն ձեռնարկութիւս առ ի հատանելոցդանել զանկեղիս, և ի հաձել զմիտս նոյ, յայն ասէ պարտ է յոյժ վայրի խոսիլ հնոյ համառօտս զձեռնարկութէ - թէ զինչ լոցէ, և զմտաննոյ նոյ. և ապա զսեղեակս, յորոց մարթի ի հանել զձեռնարկութիս :

Ա՛ռդ՝ քաոս ձեռնարկութէ, ըս առաջադրութէն՝ է արկումն, կամ ձգումն ձեռին յինս հնոյ յոմանէ, կամ՝ ի հանել հնոյ՝ ի ուրմանէ. և զայլ սոյնպիսիս գործել : Ապա ըս զօրութէ նշանակութէն՝ է ձգումն ուշի մտաց՝ ի զբաղել, և՝ ի հանել յիմացիս զպարտսն պատշաճս խրատոյն : Օ՛ որ օրինակ - կամելով որ ցուցանել, թէ մարդն է ծիծաղելական, ձեռնարկէ, յո՛ ցուցանէ սովին պատշաճս առ. զի՛ զի է զպրոցական :

Ասասն և սահմանին սոյնք - բան, կամ պարճառ հաստատ կամ հաստնանի յորմէ՛ հաձել կռնչիդիս : Օ՛ որ օրինակ կամելով ցուցանել, թէ որ շարժեաց զպատուհանն, բե՛ լութէն՝ ի մէջ զայս ձեռնարկութէ, կամ պատշաճ - զի՛ զի շարժեաց զտունն - քանզի հաստատ է, թէ՝ ի շարժել տանն, հարկաւ շարժի և պատուհանն :

Յանդ ասելոյս կիսկերտն սահմանէ զձեռնարկութէն - բան որ հաստատ առնէ ընդքնայնեան երս : Ձե վասնիս կռնչնասիկիս ասեն, բան՝ որ մտածութէ պատճառն, որով կախեցեալ այլ ինչ՝ ի յեռն այլոյ - որ ես ընդքնայնեան հաստատ առնուն, որ ոչ է երկբայեան : Ձերկրորդն սահմանեալս ի ներսն զկնին : Ա՛նդր հարկ է լինել նոյ՝ ի նմանէն, որ չոնչնոյն ակնոս ցուցանեն - ասասն թէ՝ ոչ՝ ոչինչ հարատացուք ցուցանել - եթէ ոչ զատ ի նոյ ձեռնարկիս, կամ ձչհաստատանալն - յորոց երկբայեալ

կամելն

կանգն հաւատոյցական :

Ձ՛ինչիս և հաւատոյ բանք են , ասէ՝ խոկալոյ և բանս պատճառք երկին , որովք աստուածային գոյացութիւնն : Արդեաւք որք զգայութիւք ընկալանին . ոչ այնք , զորս անմահութիւնն , և լուծիչ : Արդեաւ յորս հաստատուն կայծիք վարձանին : զորովհետև , ձեռ զաւրանալ պատուհ զնոսա : Ասացեալ զոր մարգկային օրէնք հրամայէին , կամ արգելուն : Հետևեալ՝ որ՝ ի տեղիսն է ընկալեալ հաւատոյ մարգկան , ձեռ ոչ ամենի , զոնէ այնք քաղաքի , կամ ժողովուրդն , յորում հետևին յաճի : Այլ բաղում են մի յաւուրս , ոչ օրինօք , այլ տեղոյն ձէ վարել հաւատոյ : Ա եղեալ՝ յորում երկոքինն կոգմանքն վարձանին . կամ որում հակառակողն ոչ ընդդիմանայ :

Ասէ Հինգտասանեակն բանք են՝ հաւատական պատճառքն , որովք հաւատակատարեալ գոյացանելք զիւրն : Ա երեք այլք են հաւատական բանիդ :

Ճառ է այն , որ հաստատիցին զբնիմ վերս պատասխանի . և երեք յաւելու Հինգտիս . բայց միայ տակաւին երկբայութեամբ , և կասկած լինչ զգուշանալ . ըս որում վերոյ երեքին , ձեռնհաս ոչ ոքանչիւն . կիր ոչ ամենեցունց հաւատոյ երեք այն , զոր ընկերքին զոայգ և պատասխանի պատճառս : Ա ոչ ոք հրամայեցին հաւատեցուցանել , և կոչի ևս հաւատակատարդն : Օ՜ որովհետև այս բանս ծնօղք սիրեն զաւակս իւրեանց , և ևս հաւատակատարդն . զի ոչ հաստատիցին զբնիմ վերս պատասխանի . ձեռ պէտ ոչ ոքանչիւն վերոյ . և զոր ոչ ամենեցունց պատճառ , զի ոչ Հինգտիս յանձն առնուն :

Ա՛ղերգութիւն է այն , որ Հինգտիս երեքն է , և յորովհետև պատասխանի , բայց հաստատիցին ոչ միշտ . որով միայ մարդ լինչ երկբայութեամբ յանդիմանելին , այլ տակաւ բանս ի հաստատեալ կարծիսն : Ա ոչ ոք ևս ոչ ոգեղէնացուն հաւատացուցանել , այլ ոչ իրեն զաւրութիւն . և կոչի հաւատակատարդն : Օ՜ որովհետև , ձեռ ոչ ասացք է , կեցոյց մեռեալս և յարուցիչն , ի հաւատակատարդն . զի յորովհետև այսոքիկ զիրեն : Ասէ երկրորդն է այն՝ որում զոմանք երկուասանքն պատասխանի , ի՝ զի պատասխանի . և ի՝ զի ոչ . որով և յերկրորդ բայսն ձեռ ոչ ոքանչիւն : Ա ոչ ոք կոչի հաւատակատարդն : Օ՜ որովհետև , ձեռ զաւրութիւն երեսաց՝ ի ոչն , երեք յայտնի ասել , որ երբ՝ ի ոչն , ի հաւատակատարդն ձեռնհաս . զի զրե-

Եկ բազմելիս յերկիւղածութեամբ ողջոյն տուեալ ընդ
Քաց ի չգնարկիս և ի տաւնախմբութեան բանից, եւ այլ
բանք ևս հոգւոյ, որք ծառայեն խոհականին ձեռնադիր
ութեանց ։

Այսպէս ամէն յայտ է, եթէ երկու ազգք են ձեռնադրելոց
ի տէրունական. յորոց առաջինքն, տաւնախումբ, և խոհա
կան։ Տաւնախումբն է այն, որ լինի ի յաւուրս տաւնից
որում իրաց կամ բանից, յորմէ առ ի բնութենէ ընդ
միսս ի տաւնասէր է ։ Կամ, որոյ առաքինութեանցն
գոյն, զոր գիտեմք ։ Այս ունի զհարկաւոր բարուքսիս
եկեղեցի, զոր գիտեմք ։ Կամ, որոյ տաւնասիրութեանցն
ասուն ծանոն զգիտեմք. որ ի հանդիսիսն նոցա ի ձեռն
առոյգ պատճառաց ։ զոր օրինակ ։ Խանախում է, ո
րեւէն կիրակէ է ։ Պահեկ է, որ ինն ամսոյ է ։ Ընդ
առ ուսուցանող ծառայ սրտմտութեամբ. և երբեմն
ևս հանդիսաւոր։

Եւ առանձնական է այն, որ հինին ի պատճառս յորմէ
ի տաւնասիրութեանցն, կամ ի պատճառել զհանդիս
Ասոյ ընդեր զհարկաւոր բարուքսիսն ի նոսին, զոր գի
տեմք, այլ միայն գործնապահն, և գիտելեաւոտին ։ Ընդ
յայտ ասեն ի յաւետ, և ի տնեաց յորմէ, և կապակ
ցեալ պատճառելոյ, յաւետ և տնեաց լինի հանդիսիսն ։
Ասէ պատճառ կամ հինն հանդիսասիրութեամբ է կոչին
նուրբեալն, և սրտագին ։ Երբեմն են գործք առեալք ի
ցեալ ի նոսին, ի յաւետ, ի պատճառաց, ի գոր
ծոց. և ևս յանուանէ Հոգեսուրբ կոչին ։ Ասէ
սրտագին են գործք առեալք յորմէ սրտագին մեղաց. և
հանդիսաւոր ի միոյ, որք որպէս առաքեալ յորդոյ
և սրտանհանգիստ են, այնպէս հանդիսասիրագոյն է
ձեռնադրելոցն ։ Ասասէ յայտ սեղանոյ երեսաց ձե
ռնադրելոցն երբեմն հզօր են, և հզօրագոյն. եր
բեմն հասարակ, և սակաւ. և երբեմն սակաւագոյն ։
Օ՛ր օրինակ ի ցուցանելն զայս, եթէ առաջ մե
ղաւ, յորդեցուցանելն զհանդիսացն առանձինս, և
զանձամբ և զհոգեսուր ի զոհ ինն ոմն, եթէ ձեռնադրե
ցեալ. ի բերել պատճառս այսպէս. մի զի ուծացուցէ
գործ միայն. և սա զերագոյն, և սրտագին ձեռ
նադրութեան. և հզօր քան զհանդիսն սրտագին մեղ
քի հանդիսն, որ յուծանէ միայնոյ անձին, որ

ի բանիցդ արդարացիս, եւ յաղթես դատաստանի քում։ Միտ ի սպասուցս քո՝ եւ զի զիաւրեն մեր կարճ տեսցի. բայց ծածկեալ քաջութիւն ոչ երեւի։ Ամենեւին եւ ձեռնարկութիւն ի մեզ ոչ ոք, յորմէ հաւանական ձեռնարկութիւնք երեւին։ Այլ եթէ սասպից, զի զի ոմանք ի նշանաւոր մեզ հարցն այսպէս վկայեն. լինել մեզ, եւ հաստատակ։ Այս եթէ սասպից. զի անշուշտ ոչն վկայէ, ամենեւին ոչինչ լինի։ ու այսմ խնդիր եւ զրոյց։

Այլ խաթեւանին ձեռնարկութիւն է, որ բազմանայ ի բազ, որք վայել զիշատութեան ոչնչի զձգտեսցէ, այլ են սուտ։ Կամ՝ ի ձեռագործ շահուցանէ քումդ յոյս մեր ի խաթել։

Այս ծառայէ տրամաբանութեանէ, եւ ձարտասանութեանէ ոչ ի խաթել, այլ յոյ խաթել։ Օ՜ տրօրինակ. ասդին ի վերադանին, այլ զաջելին է ասդ, ասա զաջելին է կեր զանի։ Այս ասին էր քոյ զօրաւոր հայոց. այլ վիճակն ի վհատութեան. ասա վիճակն էր քոյ զօրաւոր հայոց։ Այսպէս բառիդ՝ ասդ. վհատ. զոյոյ հոմ, եւ ոչնչով զայլ ոչ այլ ձգտութիւն, ի միտ ընդունելոյ ըզ այս ինչ ձգտութիւնս առեալ լինի. եւ ի միտս՝ ըզ այլոց. զի այսպիսի եւ ձեւս եղծակաւորելի երանի։

Վասն սեռակ ձեռնարկութեանց ըզ ձեզոյն են երեք։ Առաջինն է, որ բազմանայ յերկուց ընդդատութեանց, եւ ի մոյ եղծակաւորելի. զոր այսպէս սահմանէ ասելով. Ասա, յորում՝ ի գնել ոմանց, հարկ է ի գրաւել ոգոյ ալեաց երեւ հեղեղել։ այսինքն ի գնել երկուց ընդդատութեանց, հարկ է երկոցդ ընդդատութեանն հետեւել. որ կոչի եղծակաւորելի։ Օ՜ տրօրինակ. մարդն է բանական. իսկ պետրոս է մարդ. ապա ուրեմն պետրոս է բանական։ Զհա առնէ վերջին ընդդատութեանդ պետրոս է բանական. հարկաւոր հետեւի յերկուց առաջնոյ ասելոյ. որպէս յայտնապէս երեւի։ Ձ այս եղծանակ ձեռնարկեան կոչի հաւաքաբանութիւն։ Ասոյ բազմապատկ ձեք են, զորս Թոդոսէ տրամաբանեցոյց, ասե չծանոթաբանեցոյ զնոսա ընդունելոյ հասցեաց։

Երկրորդն է, որ բազմանայ ի մոյ ընդդատութեանէ, եւ ի միոյէ եղծակաւորելի. եւ ասե կոչի հետեւ։ Օ՜ տրօրինակ. մարդ է, ուրեմն կենդանի է։ Այսպիսի է եւ այս

ձեռնարկութեան տգէտ գեղջիկ առ եղեալին. * Լինի մահ-
ուամբ մահ մեռանիլ, ապա մի երկիցուք մահակից լինել
քեզ || : Լինի այդ համբերատարացոյց. * Խոտին եւ առեւտրա-
կիչ, ապա մի յաչսից քոց տարցին առաւելութեանն || :
Լինի այսոքիկ եւ այլ ձեռնարկութեան ատրճան. * Ո՛չ է լեմ-
ուղտ է նա, եւ զաղտոտել սիրէ, ապա որ ճեմելն է
տալոյ, եւ ապրուեալն անձամբ՝ մի անկիճակել առաքել զբ
բեռս նոյ || : ա. յովհ. Ճառ. Ը : Լսեք երկոցունց է, որ՝ ի մի
մասին դասակարգութեան ամփոփին : Լինի առ կոյր կարձաբա-
նութիւն : Լինի եւ այս դասակարգութեան յամբրոնացոյն.
* Խոտոտ առնել զմնացեալ կրօսքը, ծերացեալ տարագրու-
թիւն || : Լինի այս, զոր ասէ առգիս. * Ո՛չ ոք ալ ոք յիմա-
ստուն զմտածին զեղեցիկ մտացոյս վարդեանցի,
որ մատ ախտիւն կոյր լեալ || : յակ. Ճառ. Ը :

Լինեալ ինչ շատ լոյն առ այժմ զձեռնարկութենէ, և
զձեռնարկմանէ. զոյց զտարբերութեան ալ մտածեալ, և
զմիապես առնակս ձեռնարկմանէ, համարձակեալ եմք լսել
առանձինս յերկիցունց զկնի մատնեսս համարձակ օրինակաց
խրատուց : Լինի այժմ մատեցուք ի Ճառս առգեաց, յորոց
հանելոց ձեռնարկութենէ զգուշութիւն, և զբանիմաստ
նոցա բազմապատկեալ :

ԳԼԱԽ Ա.

Ի ոչափս Ճարտասանական պեղեաց յորոց հանին ձեռնարկութիւն :

արուեստական տեղիքն են առմուռը, յորս հանդիպին ձեռնարկութիւնք : զորս մատեմ և ասմունեալ այսպիսի. Ճ պէտքանի են ձեռնարկութեանց, յորոց իարբեմ գտանել ձեռնարկութիւն առ ցուցանելն յառաջ դիմ խնդրոյն : Լսեմ երեք՝ նշանակ, և ցուցակ ինչ ձեռնարկութեանց, որ ցուցանեն, ընդ որ ոք արդեօք պարտ է Ճարտասանին հետապնդել, զի օգնեցեն խնդրոյ նորա : Լի ոչ որոյ լեմ կասկած լինել Ճարտասանին, և քաջ առնեալ զայսոսիկ առգիս. զի ի նմա դիւրաւ մատնանշեսցուք զտարակոյս ունել զայսոսիկ առգիս. և ցուց-
մունս նմանապէս :

Լի առգիք ընդհանրապէս ձեռնարկութեան վերածին. զի ի նոսա քննեսցուք, և յատուկսն. զի ոչ ոք առք նմանիլ կարէ, կամ առնել ի պատահարէ նոյն. և ոչ կոչին ձեռնարկութիւնք, կամ առնելիք

Լ

Իբրեւ են որք արատագոյ են երկիւղ , զորմէ ի խնդիրս . ուստի եւ կոչին արատաբերք , կամ հեռատես , եւ կամ առեալ : Ախտերքն առելիքն են վերստանան . յիւ սահման . Ճոճումն մտաց . առաջապատմութիւն . լծորդք , կիր զուգորդք , սեռ առեալ . նմանութիւն . անմանութիւն . հակադրութիւն . ընդհանրութիւնք . յարակից . նախընթացք . հետեւանք . պատճառք . գործք . բաղդատութիւն : Ունք արատաբերն առելիքն են վեց . յիւ օրինք , կիր նախադասութիւն . համբառն . արձանագիր . եր դումն . տանջանք . վկայք : Ո որոց մի առն մի խօսեցուք յառաջիկայ . նախ ի ընդհանրն առելեաց սկզբնաւորելով :

Գ Լ Ո Ւ Խ . Գ :

Յաղագս ներքին պեղեաց :

Երկիւղ առելիքն , որք եւ անկասկած անհանգիստ են ընդերքին ազգիւղք կրաց , յորոց բղխեն ձեռնարկութիւնք եւ ցուցմունք , որք պատճառեն զկարծիս . երբեմն եւս զխոտորեցին . զոր առ հասարակ յերկու տգոյս բաժանէ կիւկերոն : Ի ներ յայնս , որք զկրկնս ընդ բոլորին առաջի առնեն . որպիսի է սահմանն , Ճոճումն մտաց , առաջապատմութիւն , եւ առեալն : Ներկայոյ յայնս , որք զինն երկու ցուցանեն . որպիսի են այլ մտացեալ երեւոյթսն առելիք . զորոց կամ ճշմարիտ ասի լինել կարգի , որոյհետեւ զայնոսիկ ի վերստանան յօդուածս ընծայեցից . Համարձակ երեւոյթիւք առելոց հաստատուն օրինակս գտանել . ընդհանրն եւ զընդհանրացեալն առնելիցեն զանոնք գտանել . զի ոչ հարկեւորութիւք վերստին կրկնել զառելիսն զայնոսիկ ի Ճառն ընդհանրացեալն :

Յօդուած . ա :

Յաղագս սահմանի . որ է առաջին պեղի :

Սահմանն բան միխիտասիոյ սահմանի , Ճան բացայայտել եւ բացատրել զբնութիւն սահմանեալ երկին : Այսպէս այս բան՝ բանական կենդանի , է սահման մարդոյ . զի բացայայտէ զբնութիւն մարդոյ առաւել յայտնապէս , քան զանուանս մարդ . որ հնոյն հասարակ սահման : Այսպէս եւ առեղծիսն , Սահմանն է հասարակ սկիզբ բացատրութեան երկին .

որ նոյն է քեզ վերացուն։

Ի սահմանել հարկաւորն է զսոսին զգալ զնոսայ երկուս բառ-
սին ընդհանրական, որով սահմանեսցուն հաւասարք ի սա-
ղոց։ խակ միւսն մնասուր, որով տարբերին ի նոցանէ։ Այլ
ի սահմանել մարդոյ դնեմ կենդանին, որով մարդն հաս-
տատի ընդհանուր, և ձիոյ, և ի այլոց կենդանեացոյ. և
դնեմ բանականն, որով տարբերի ի որոշի յայլ եամ կենդա-
նեացոյ։ Ընդհանրական՝ կոչի այս. խակ բառն մնաս-
նուր՝ ասի պարբերութիւն։ Նորին առաջաւ ասի, Թէ սահ-
մանեալ բառկացոյ ի սեռէ, և ի տարբերութենէ։

Կրկին է սահմանին յաւակ, և անյաւակ։ Յաւակ
սահմանին է, որում միայն հարկ է բառկացոյ ի սեռէ, և
ի տարբերութենէ լինիլ. և անդրադառնալ չէ նմա. զի սահ
մանեալն է այն, որ սահմանի։ Խակ սահմանին է, որում
ինչ սահմանի։ զոր օրինակ։ Կարդն է բանական կենդա-
նի. սոյա ի նմա մարդն է սահմանեալն. խակ բանական
կենդանութիւն՝ սահման. որ անդրադառնալոյ չէ սահմանե-
ցեալ պատճէ. բանական կենդանին է մարդ։

Ի յաւակ սահմանին երեք պայմանք լինդրին։ Այն
զի սահմանին ծանօթագոյն լինի քան զսահմանեալն. զի
է բացայայտութեան նշան։ Երկրորդ՝ զի մի լինի կիրառ-
ուն դնելոյ ի սահմանին զայն, որ ինդրի սա բացայայ-
տել երկու։ զօրօրինակ։ Կարդն է կենդանի երկոտա-
նի, է թեռլի. զի սոյ դնի բանականն, որ է հատուկ տար
կեռլի մարդոյն։ Այսինքն է այն կրկնասահման,
որում պատուն սահմանեալ երեքին զնդարդն, առեալ.
Կարդն է կենդանի երկոտանի, և անմազուր. զոր լուծ
դեալ հոգեաց, որ էր այլ զուարճացան, և ծաղրածու,
յանկարծակի ընկենոյ ի մէջ հատուածանին առաջի պատ
տին, և աշակերտացն նորա՝ պատուիր մի անմազուր, և
մերկ, առեալ. Ընդ պատուհասս մարդ, երիսպանի անէծս։
Երկրորդ՝ զի մի լինի ի նմա բառ առեալ, որ սոյ հոյնգ-
լի առ բացայայտութիւն լինին։ զօրօրինակ. Կարդն է կեն
դանին գնացուն, և ոտնաբեղ. զի գնացուն
և ոտնաբեղ չեն յատկութեան բացայայտութեամբ մարդոյն.
ոտանի և աւելորդ։ Այլ պատուհասն է դնել այնպիսի բառ,
որպէս պահանջի առ այնմ բերել բացայայտութեամբ սահմա-
նեալ խրթին։

Յաւակ սահմանին առանց երբեմն ձեռնադրիլ հնարաց
սանն՝

ման՝ այսպէս : Աչեան բառով խօսելոյ օգտակար-
ութիւն ակնեան բառով խօսելոյ . ա-
պա ձեռնամուխ լինիլ օգտակար :

Թէ անյաւորի ասելոյն , որ և առաքինութիւն ասի ի
բաղկանալ՝ ի յաւորի մեռանիլ , և՝ ի յաւորի տարբերու-
ասելոյն մասին . այլ՝ ի պատահելոյ , ի գործոց , և՝ ի
պատճառաց , և յայլոց տալն ներելոց . զորոց գրեա-
ցաք առաջ :

Ոչ գիտելի է , զի ոչ ի նոյն եղանակ ասելոյն տար-
բերելոյ , և ձեռնամուխ : Ո՛չ ի պատահելոյն ձեռն-
ասի՝ մերկ և անպատճառ ասելն զիրն՝ ի ձեռն մեռի ,
և տարբերութիւն . զորօրինակ . մարդն է բանական կեան
գոյն առաջ : Եւ ի գրելի մէջ մարդն յաւորի ասելո-
նութ : Իսկ ձեռնամուխ ասելոյն պատճառ՝ ընդ ինչ
ասելն ձեռնամուխ եղեալ է ասել . զի ինչ ոչ
գիտելի պատճառն , զայս ասելն յաւորի առաքինու-
թիւն , քան մեռն ասելն արժան է կոչել :

Առաքինական ասելոյն , զորա՛ ի միս առնուն ձեռնա-
մուխ եղելոյ են յայտ . բայց մեռ քանզի ձեռնա-
ռուն , և զանմիտին մեռն ընդունելի մարդիկ , որ ոչ
ասելու ընդառաջ գնան՝ ի մտառուտ ուսանողաց , մի՛ ոք
կարիք զգեստուցին գնելոյ առաջի , և որով է այլ ըն
մեռի մտային բանիւդակին :

Այլ՝ առաքինական ասելոյն ձեռն՝ լինի՝ ի յաւորի այս
ասելոյ իրին , որք առաքինին գնասել պատճառեալ ,
և ոչ էապէս : զորօրինակ . Արդն է կենդանի ծիծա
ղական : Ձեռն է ասելն ընդ ինչ և ոչ : Ո՛չ ոչին է ասելն
գոյացս և իմաստ : Այս այսպէս առաքինին ասելոյն գնա
ասելն յեղկոց գնասելոյ յաւորիելոյ . յաւորին . * Ձե-
ռնամուխ է յաւորելոյ նոյն ձեռնասելն , և յաւորիելոյ
նամուխ , որոյ ոչն երեւին || ԱԵԲ . ՀՀ :

պատահմունք, յաւելեալ. * Ծնունդ՝ և որդի ոչ ... յոմն
„ հեղ, դիպուածոյ, լուր, երկիւղալոյ, փորձի ասացն,
„ և կամաւորեալ յանձնելոյն և ընդունելոյն։ || ա. յոհ-
ան. ե։ Ազատել և ազատիչ հանապազորդ ասե-
ցին. * || Որդի բանականութեան, ի խոստովանել, և առ ա-
„ ընդ, բնական անհատութեամբ, որ կրի յոտից
„ առաքեալ։ || ա. ան։

Գ Ընդունել՝ ի հոգւոյ պատճառաց. որք են հեղհեղական,
անեռական, արարչական, և փրկչական։ զոր օրի-
նակ. || Արդեն և կենդանին՝ ի գերադոյն պարագաիսն քան
զնոսա հաստատ, ի մահկանացու մնալին անանց հոգ-
ւով պերճացեալ, ազատեալ ի տանուտէ ախտից քա-
նոսից, և ազնուեալ ի վայելս փառաց երանա-
ւէտ յաւիտենական կենաց։ Ընդ որոյ զկուսու-
թիւն պատուական ազնիւն, ասելով. * Ո՞վ ընդ են
„ կուսից, եթէ ոչ յոյժ ց յայնմանէ ոչ ոք
„ պատկեր կանգնել || ա. յոհ։ ձառ. ե։

Գ Ընդոյր՝ ի գործոց. այս եղանակ ազնիւն յանձին
է յոյժ ստ առնեսցուս. զի զի ծանօթագոյն են մեզ
գործք նորա, քան պատճառք նոյ. երբ զի նոք ծանօթա
նալոյ նորոք, որք ինքեանց յառաջ գան։ || Զի եթէ զնա
գտանել ազնիւն կամիցիմ ի գործոց, ասեցեն. Ո՞րպա
ոյն է ճշմարիտ աստուած, զոր ոչ տեսանէ, ոչ լսէ,
ոչ զգայ, ոչ ճաշակէ, ոչ շոշափէ, ոչ հոտոտի, ոչ
տկարանայ, ոչ ծերանայ, ոչ մեռանի, ոչ ախտանայ,
ոչ ցաւի, ոչ տրտմի, ոչ ցասնու, ոչ ապաշխարէ, ոչ
յուսահատի ամենևին, որոյ երեսաց ոչ ոք
„ եթէ կամարն, և օրինք քո ամենայն ինայ։ || ի. թագ.
ընդհանրական։ Յաւելուած և այն ազնիւն, որով ասելով
ազնիւն զկոտորածն եղեալն։ * Կոտորածն եղ ի նմ,
„ առանձնական յաչխարհ, և անզգալ կեանս առնել։
„ և ժողովեալ զկեանս ինօրինել՝ ի կերակուր,
„ յոմանց, ի պղեստս խորտկի և խաշոյ և մեկնի.
„ բակ ասասիոյն՝ ի մէնաց երկրի։ Այս՝ ի բանս, և
„ ի խոստովանս, և՝ ի հոգեբուժարանսդ, և յայլ այս
„ պիսիս. ասասն ակամայ ժողովելն, և ասն կամաւ
„ ելն։ || յոհ. ձառ. ե։ Ընդունակութիւն զեղեցիկ ազնիւն

ելն

եղ զառաքեալսն ի գերազոյնսդ գործոց նոյ , յասելն ,
* Հրամանաւորեալ եղիակիմ լերուաց այլասեռս ձայնեց ի
,, մի տեսակ զուգաշարմանն խոսակցութեամբ հանդիսաւո-
,, քեզք · բաժանելոց յոլովակի ազգաց անասունքի շնդ
,, կապէ սկզբ · գաւթ և գաւառաբար վայելչական պատ-
,, շուց · սահեցուցանել երկրի գառատրէ : || Ի գիւղ · տուի ։
ի նպաստել , յամենայնի մասնաւորի , յորոց ինն բառիս
հոգ ։ գործակից · Ի ընծայի և ծառայութեան տալոյ ,
կռակասոց , և մատաղաւոր ։ Ջանայ ի շիտակ արհես-
տակիցս , որ ունի գձեղուն , գառատուր , գոյնուն ,
գպատուհան , և գգեստ ։

|| եղեալ , ի ձեռն տպտտութեան և բացատրութեան ։ ի
յորժամ առնէր ինչ , որ ինչ ոչ ի նմա ։ զի առնու ըս-
տացոյն խնամոյն , զի գինչ ի ։

Ի՞ոչ եղանակ աստիճանի յաձախս ի առ միմեանս ։ || ձի
յաւելուն ել ի ծոցովիցդեանն հոսումն ։ * || ի զի ի գետ
,, մեծն գոյն հանդարտիցիս ծոցովոյդ հոսմամբ , որք
,, մարգարէն են և բանաւորք , և արուեստաւորք ։ որք
,, մարթին յ հարատարհանել զիշխանս , գառատ գործել
,, առնուսլոյ · որք զօրհնութեամբ ծառայեն կատարո-
,, ծից , հրեշտակօք , և յաղեղատակէ || ։ Ո՞ւր եթէ ։
ասա յամէ գաւառաբանէն ։ գերացանէլով , ըէ ոչ է հարցական քո-
ղովարդ խօսիմ ։ * Ի՞ւր այն երգն ասէ գերեզմանէն և
,, շուք ծովակերպեանն հոսմամբ , զոր ի գիշերի տեսիլ ։
,, յորժամ և գաւ ոչնչիկ երկնաւորեալ խոսել յերկիրս
,, հանգամ , և համօրէն խոսելոյ երկնաւորեալն , և գոյ
ծառնութեանց || ։

Ի՞ սա այսմ և առաջին գերեզման աստիճանի գձեռնարկս խո-
հեմն այս ազգ աստիճանաւ ։ գինչպես դնէ զայն ինչ , որ
հակառակ է ձեռնարկս խոհեմութեանն ։ իբր եթէ ոչ ինչ
ձեռնարկս խոհեմի ոչ ի հարկէ , և առ մարդկային սահ-
նէ , և կեղծաւորութեանէ ունի գինչութիւն ։ * Ի՞ոչ գի
,, բանիւ և կերպարանօք ասէ բազում խոհեմի գոյ
,, արգելանքն և ձեռնարկութեանց գոչն ուրեք ։ || ի գի
,, և ոչ ինչ ոչ օգուտ բանիւ ասել՝ մերձաւոր եմ , այնոյ և
,, աւարտիս · և յայլոց գինչ առնէ և ոչ առնէ ինչ ,
,, ընդոստանալ , և մեռանիլ գառնալ || ։ Ի՞ասէ գոյ-
նէ գինչութիւն ձեռնարկս խոհեմութեան , յասելն ։ * Ի՞ւր
,, ձեռնարկս ես ոչ , ոչ ոչ ի հաստատութեան

,, տրամն և զպղտոյ , և ոչ՝ ի զոմանէ ուրեմն ուրեմն
,, և փառասիրեն . այլ զինքն անդրանիկ փոխանակ այնոյ
,, ուր պատուոյ . և արժանապէս ըստ բարուցն հանդուրժ-
,, նաց || : յոհ . ճառ . ը :

Ողորմելոյ՝ ի վերայ նմանութեան , և փոխաբերեալ :
պատուիրէ ի յոյժ այս ապր առնելոյն : || Այլ եթէ ասէ
գիտ յԱստուածոյ . * Ողորմելիութիւն է փառաբեր
,, ճշմարիտ . ախտաժետի յանիմանալ . նմանապէս ասէ
,, Յոբ . որպէսզի ասիցէ . պատուական աչաց || :
Ի ասելին զնէդ կրօնաւորն առնմանեալ այնպիսի մա-
խաբելոմբէ , ասէ . * Ոչ՝ ասէ ի պետիկն կրօնաւորն
,, պատուն , աներեսաբանն , և սրամիտդ , ոչ՝ ի զբ-
,, նացս մտիկաս , և ոչ՝ ի ջուրս հանդուստեան կեր-
,, դասուրդ անկեալ , յամենայն յոյժ մեծ . այլ՝ ի յա-
,, ստեան . ուր ոչ առնէ այցելութիւն || : ա . յոհ . ճառ . ը :

Արձակ նա ինքն զերեցին առնմանէ փոխաբերեալ
պիկն անզգամ , յասելն . * Հայտնի զապուն . սի ասա
,, կից ժամս . ազգակից պատուոյդ || : ա . պեա . ճառ . է :

Հայտնի առնմանս բառիս զգուշանալ պետն . զի ոմն
զերեզմանէ յօրինել զԱստուած , եթէ ըստ կարգի և հաստատ
կեցն . հոգևոյն եթէ նմանութեանէ , և փոխաբերութեանէ
յաձեռն ելցեն , և հետացուցէ , և անհետանայ , աստեղն
ցուրտ և ձիծաղելի գործեն . և քանզի չէ պիտոյ ազ-
գատ , չէ պարտ առնելոյդ յաչխատել զնոսին :

Եմերոյ՝ ի ձեռն հակադրութեան : || Այլ առնմանէ , ասէ .
զոս զորեն պետրոս առաքեալն . * Կերտոս , ասէ . որ
,, ազնուն էր , և խնամատեն . որ յիմարին էր , և խորհուրդ
,, փիլիսոփային . որ աղքատին էր , և մեծատունն . որ ան-
,, ճանկն էր , և զբաղումն մեծացուցանէր . որ ոչինչ
,, ունէր , և զամ ինչ ունէր || : ա . պեա . ճառ . ձբ :

Ասելոյ՝ ի ձեռն առաքելական առնմանութեան : || Այս ա-
հա հարեկացին զերեզմանս առնմանէ զորեն պետրոս առաքեալն
զասելն խորհրդաւոր պատճառն ետուն . յասելն . * Ահա ես
,, կին և հիւանդական ծառայիս ունիմ , ախրբասիրեն և ներա-
,, մեծասուն , վերին հասատասեալ , և արդանդն հիմնագեալ ,
,, քանզի պատճառն ծօմասիրին զասելն յաղագս ախտին և լրման ,
,, ըստ երեսաց և փառազարդեալ կերպաս || : ի գոհ . առաք :

,, պատճառ զոս լինել ի տառապանսն՝ ասէնսնել զայն
,, պատճառ , բարձու վիճակ աշխարհս , արդասաւոր
,, պատուոյ մարդկան || : ի գիր. առաքեալ :

(այս աղագի ասէնսնոյ մարդոյ ի լուր լսելիք՝ սիրատիս
*) սիրելեացս զնոյն իսկ ասէնսնելով . կիր բազմասոր-
սիկ ասէնսնս մի և նոյն իրն՝ ի մի կուսակիցով || եղաւ
նոյ ասդիս ի ասէնսնելն զարմացայք , յասելն . *) Ոչ
,, զգեցեալ սկզբնեայ , անդադարութեամբ բարեկամոյ , սու
,, ձեռնարկու խրատուողոյ . տուր ընտանեաց . խոս-
,, վանել մեզանիսյեցոյ || : յակ . Ճառ . ֆ :
Ոչ ընդհակառակն զերկեքին աղաչանսնովք ընդ լսելիսն
ասէնսնի զանազան , և զգալեաւն , յասելն . *) Ոչն աս
,, պատճառել ասելոյ . անձնասոյ պատճառ . հայրենասոցեա
,, տուր . ընտանհայրեայ օրինի . հասնիցեսկ ընծայ . սու
,, հերկելի բան . զօրաւոր պատասխանի . կնդրուկաւոր
,, հասանել . . . . անխոցելի կող . հարկաւոր բաղձա
,, անդրդնելի պատճառ . բաղձալի աղերս . փոխարերել
,, անգութ . պատրաստիկ հնազանդ . անհնարին ձեռնտ . կարճ
,, բան հին վանիկ . ուռուցաշունդ ասէնսնի || : ի բան . ին :
Ընդունել զոս լինել պէտս զերծանիլ ասէնսնովքդ
ընդ լսելիսն ասէնսնի զգալ ասդիս , յասելն . *) Ո
,, հին պատուիրդ՝ կերպիւ հրաշագործ . ընկեր պատրաս
,, կին՝ հին հին բաղկացեալ . ասուս ապրեցուսին՝ ասս
,, զին ձեռացեալ . աստիպս սենեկին՝ անտեսալ զբազմեալ .
,, մասնիկն անդամ հին՝ հնոյին նմանեալ . նաւսկ լեալ
,, բան հին՝ բանիւք բաղկեցեալ . արձանս անձանաչ՝ ո
,, մասունք զգեալ . կնկիք մասունոյ՝ անդամք կերպա
,, դիտալ || . ն այլն : ի գիր . կառափն :
Յայտնի ելոյսուսին յանձնելն ի լուսինսոս ի պատասխ

Յաղագս . ջ :

Յաղագս ընծան Տեառանդ , որ ի երկնէն պեղ :

Ոչ ասէնսնի մասունդ ի՝ բան , յորում գիտելիքն անշափ ի
Տառանան էր : ասան կոչի և պատճառաշատ : || Ոչ
եմ ես ասպատասխանեցեալ զմարդկին մարդոյ ի գլուխ ,
ապատանդ , ի ձեռս , և յոտս , և յայլ մասունս նոյն : Այս
գիտելիսյեցոյ կիսոյս ի տղայսն , ի պատասխանսն ,
ի ասէնսնի զանազան ասէնսնի , ի ասէնսնի զանազան

բանալին զՀաւատսն ետուն մերոյ, յառնելն ։ * Առաւել և երկ
,, ոգոյ, և զաղաչանսն սիրոյ մտցուն վանեաց ։ ոգոյ
,, կան կրկնեալ ամենեցուցեալ զՀոգւոյն ։ մնասցէ և՝ ի
,, վարձուն Տնազանդութեամբ Ծառայն իւր կարող յոյժ
,, յոյզել զնա ։ երկնաւորդ՝ և ցանկութիւնքն իւր կարող
,, զարհամարհեցուցանել զնա ։ ‖ ։ Ի ՏԷՆ ՊՐԷՔԻ ։ Առաջ զի
ան ցուցանել զկատարելութիւն երանելոյն Հաւատից

վիճակին մերոյ ։

Խոկ բոլորն է ։ Ոչ էակիսայ ի Տառաց, և որոշ ոչինչ Տառ
պիսակ ։ Այս ասացելովն ի բաւէ՝ ամ ։ զի բոլորն վերս
գերծ առ քանակութեամբ առ Հաւասար ։ խոկ ամն ձևիւ
առեալ՝ առ Հիւն ։ Ի զարձեալ ։ բոլորն ցուցանէ զամ
բողջութեան մասանց, և ի առնչակից մասին ։ խոկ ամն
ցուցանէ զամբողջութեան Հոգւոյ ։ և զհանգամանսն բնու
թեան, կամ ի տեսից ։

Կատարն կրկին է ։ մի Հաւասիկքական ։ և Հիւսիսական ։
Հաւասիկքական բոլորն է՝ բնաՀանութ ինչ ։ այ՝ սեռ,
տեսակ, և տուէ պատճառակից բանալ մասնաւորք ։
այ և կիսադամբառ որ է սեռ, պատճառակից մարդն, առ
լուծն, արծաթին, ձուկն, և այլ ամ ազգք կիսադա
ռեաց ։ Ի՞ և մարդամ որ է տեսակ, պատճառակից՝ բիլ
ատեսաք ։ այ՝ պետրոս, պօղոս ։ մասնաՀեղոս, և այլք ։
Խոկ Հիւսիսական բոլորն է, որ բանկատոյ ի ներքոյ
ծանեալ մասանց, և բաժանել կիսակամ, և յանվերջանալ
Լանկան է՝ որ բանկատոյ կիսակամ մասանց երկին ։
և բաժանել ի նոա ։ զոր օրինակ ։ Ա՞ արդեն բանկատոյ ի
Հոգւոյ և՝ ի մարմնոյ, երբ կիսակամ մասանց ։ Ի՞ արդ
ապես Հանգան ։ վա զի բանկացուցանեն զիրենք երկին,
այնպէս՝ զի եՀաՀ մերոն պակասելն, ոչ և միոյ երկին ։ այ
եՀաՀ ի մարդն պակասելն Հոգին, կամ մարմինն, ոչ
և միոյ մարդն ։

Ի՞ ամբողջական բոլորն է, որ բանկատոյ յամբողջացու
ցիչ մասանց ։ այ մարմինն մարդոյ ի գլխոյ, ի ձեռաց, յո
տից, և յայլոց ։ Արդ ապես ամբողջացուցիչ մասանք,
զի զի ամբողջացուցանեն զիրեն ։ յոյզ եՀաՀ միոյ ապա
կասելն, Հեռացեալ միոյ երկին ։ բայց Հեռասն ։
Ի՞ Հիւսիսական բոլորն մարմնի է Հանել ձեռնարկութեամբ ապա
կան ։ մարդն է որ բանկատոյ ի կարգադրելոյ մարմ
նոյ, և՝ ի բանական Հոգւոյ ։ խոկ միմանց այդ ընդե

գիրք

զկապանակերպեալ մտամիտն , և ոչ զբանական հոգի · ա-
պա ուրեմն ոչ է մտագ ։

Այսպէս և յանձնառուցական գոլոյին · Ծառն է , որ ունի
զարմատս , զբուն , զոստս · և այլն ։ իսկ տանկեզ այդ չա-
նի գոյացուածք · ապա ոչ է ծառ ։

Այլ առանձին զիտել պարտ է · զի երբեք են զլեռատր կա-
նոնք , կամ օրինք ձուկնան մասանց ։ Այսպէս՝ զի՛ և
առաքեալ առ մասանց , առաքեալ գոլոյն ։ Այս այսպէս յոլ-
հանեալս կամ · կամ եգիտ զուցանել զՀամանձնարհական
գերազն ազգիս մերոյ , ձուկն զնա առնէանս մտագիտն ,
յառնէր · * Այլ միանգամայնն իսկ ազատն և անազատն ,
„ զօրաւորն և պատերազմօղն , իմաստունն և գաւառ-
„ ացին , խոհեղականն և քննիչն , խնամառուն և հան-
„ ձարդին , ծերն և տղայն , մեծն և փոքրն մասնաւորա-
„ պէս ձեռս բռնադրաւս գերեալն ։ Հոգի զօրութիւն հե-
ռեցուցանէ · ուրեմն և գոլոյ հայեցուածն ։

Այսպէս և այն գրիչդ նարեկացին կամեցեալ ցուցա-
նել զյառաջին գոլոյ անձին , ձուկն զնա մատնէս · զիս
լսեցուցանող զնոր յառաջին առընձեր եդեալ , յա-
ւելն · * Աչքս ականատեսդ · բերանս չարախօս ·
„ ականս պղտառատես · ականջս վերկալուր · ձեռքս մա-
„ հաձիք · երկիսանոցեալ անփոյժ · ոտքս մոլորաշարժ ·
„ ընթացքս անեղիւղ · հետքս խոտորնակ · շունչս ծխա
„ նաման · զնացքս խուսափկեալ · գոյութիւն կերպիս մի-
„ տեանս · խորհուրդս ծածկեալ · կամքս անկայուն , եմ
„ չարէ գինի եղբ եղծեալ · չարս անփոխարէն · բարեաս-
„ ուեմի ատանեալ ։ ՚ի էսն · ձՂ ։ Այդ ևս ասէ , չար
եմ գոլոյիկն , անմասն ՚ի բարեմասնութենէ ։

Այս ապագիս ծանելով զնա մատնես բարեպաշտութեան
ցուցանէ , ևս ոչ գոյն առնիցէ , կարողական Հասանել
երանելի կեանցն , յառնէր · * Այլ՝ եթէ .... զկնի
„ առաքելական առանձինն ընծայութենէն , ՚ի կրօնս ,
„ ՚ի գործս առաքինութենէ , ՚ի սէր արարչութենէ , ՚ի հաղոր
„ դութենէ բարեաց , ՚ի համբերութենէ չարչարանաց և
„ հանդուրժողութեան , ՚ի ժուժկալութենէ պահեցից , ՚ի պատա-
„ ճէն , ՚ի կրկնապատճենէ աղօթից , ՚ի ձգնութենէ
„ աղքատութենէ , ՚ի սրտութենէ սրտի , ՚ի մաքրութենէ աչ-
„ ձին , ՚ի խոստովանութենէ մեղաց , ՚ի յեռանդնութեան ա-
„ պաշխարութենէ , ՚ի եռնարհուն հոգւոյ , ՚ի բարձեալ

„ Եթէ մարմնոյ , ի հանապազ ուրախ , ի յոյժ անբիծ
„ լի , ի սէր առատ կեցուածոյն առ ամ , և առեալ
„ զառատ - և յոյժ ամ յոյսիսին առաքինութիւն : Զորոյ ի
„ սէրեցուածէ : Զոր և խոստացեալ բարեացն Տեառն
„ տալ կեանս || : ա . յովհ . ճառ . բ :

Զբնութիւն՝ ի ազատել ամ մարդոյ , բայսոյն և բո-
լորն : Ի զգալ զօրաւոր առաքեալն Յովհաննէս զամս ազգս
երեսեաց մեղաւորաց , բայսոյ հեղգամիտութեան զնուա
ազգացեալ : * Զեռ ոչ գիտէք սէր , դի անխիտար զար
„ բայսոյն ոչ ժառանգէն , այլ խոտորէք ոչ առանձինք ,
„ ոչ կռապաշտիցն , ոչ շներ , ոչ խոպանեալք , ոչ արբե
„ գիտք , ոչ գող , ոչ ագահ , ոչ արբեցող , ոչ բամ
„ բասոյք , և ոչ յափշտակող զարբայն ոչ ժա
„ ռանգեն || : ա . կոր . ե . 9 : Զորմէ ցօրեալ Տեառն
ցուցանէ , Եթէ ոչ ելեալ ոչոք մեղաւոր մարդ յարբայու
երկնից :

Զգալով և զարեկցելոյն Յովհաննէս զամ մատուցա , զամ
մարդկի Տեառնէ պատրաստակեր զարբայու երկնից յա
ուեսի մարդկան , և խոտել ի դառնապարտս Եկ , զեր
բարեացն բայսոյ յառնելն ոչ . զամ ցուցանէ ,
Եթէ ոչ լիս իւիք Տեառ և անդէն ծածկել զերդս , և ոչնչ
պատճառանօք խոտել . * Ոչ դուք ասէ պատրաստեալ ես ա
„ ռակոյին յաւուր պատերազմի . և ոչ բանիւ բնաւ կրա
„ ստեալ . ոչ վերակրեալ պատրաստեալ . ոչ դիմօք կեղ
„ ծառեալ . ոչ ստ երեսս բանիւ խոտել . ոչ կերուա
„ բանօք երեսիք մատնել . ոչ յարբածով բանիւ առ
„ լի . ոչ արտասուիւ առիս փախչել . ոչ ամենայն դար
„ ծուցանել . ոչ ի երկիր մածուցանել . ոչ բերանով
„ ի Տեր Տեառնէ . ոչ՝ ի խորս երկիր զօրել : Զայն
„ ասելիք են բեզ ծածկեալքն և Տրապարակեալ են
անսերոյ Հոգի || : ես . ե :

Ստ ոչ ամ և առիս ոչ ոչն ասելոյ ցուցանէ , Եթէ ոչ
լիս իւիք մարմ ի ոչն ասելոյ զարդիացօղն , բա
ցառելով զամ Տեառն . * Ասէ զբեզ ասէ (զարդիացօղդ)
„ ոչ ազգասոյն բանիք , ոչ ազգասոյն , ոչ խոտ սկսե
„ լեաց , ոչ երկիւղն ոչ , և ոչ սպառնալիք զեհենին ցա
„ ծուցանեն ի զարդնամ Հոգի || : յակ . ճառ . բ :

Զբնութիւն ոչ զի ի սպառնալիցն մարդոյ՝ ոչդոյ առ
ասելն և բոլոն . և ասդ բարդարձեալ , ի բայսոյն ոչ

ասոյ ,

անց , բացատրելի և գոլորշի , պարտ է ըստ իմոյ կամաց առնել զնոսա , որք հայելի՛ն նոցին . ապա թէ ոչ՝ ոչինչ գործ հետևութեան . և՛ ի բաց թողուլ զանէծսդ , և զօրհնութիւն , որք ոչ յայն հայելի՛ն ։ Այլ արդ հնարիցիս կամիլով ցուցանել , թէ զկամ զարդս եկեղեցեացն եդեր առաջ կողոպտեալ Հայկազնեաց , մեռե՛ր զդիմառութեան , և զոգիդ և զայլ խնդիրն . այսպէս առելով . յաղէտ եղեսդ ։

* Ո՛ ոճաւոր բոլորութի՛ւն անուշ խնկին .
և զ՚Հայեցող՝ զանդադարձին .
զվարդագոյն քո խոյանին .
և բազմանդերձ քո սեղանին ։
Ո՛ քահանայից՝ զարդ հանդերձին .
և հայրապետաց՝ պատմուճանին .
զպատուական՝ նախորդանին .
զեմիփորն՝ որ խորհրդին ։
Ո՛ ոսկեթելիկ՝ անուն ուրարին ,
այլ որ զուարճ քեզ պատեին .
Ո՛ ականակոյ՝ քառակուսին ,
որ էր նշանն՝ սուրբ վկային ։
Ո՛ քազմագունեանդ զոգ՚ ի՛ քաշելին .
այլ որ՝ ի՛ ք՚ զանց քո հանդերձին ։
Եւ այլն ամէն՝ որ ըս կարդին .
որոց ոչ գուշեմ՝ է՛ հիշելին ։ ||

Այսպէս և ասդին զնա՛ց հետևութեան քարկուածդ հարցմամբ Թուղթ , զորում քեզ հետևեցուցանէ , թէ ուրեմն ամ քաղաքական վարդապետին քարկուելն է պատճառ , յասելն . *Ասաւ կոյսն . ասաւ գրգռուելն . ասաւ ,, սէր հարճանցն . ասաւ սէրն . ասաւ սպանանելն գրե ,, լովին , եթէ ոչ՝ ի քարկուածէ ։ Այսու ասելովն , ,, պատկառելն , և քննասիրելն , և հարցուշտելն , և ,, ուսանիլ , և անդրդուելն . և որք պանդամ այսպի ,, սին են , քարկուածք են ճշմարիտ ։ || ։ յոհ . Շար . ք ։

Յա՛ սեղի կարեւոր է ցոյժ ամ սեղեաց , զի սուրբ ընդ ընդ ընդ

քանզիզի մասանց գՀանդամանս, և զգործս առընձեռ
գնելով։ Այլ սեռական յայս բան խոկեսցուք յողջոյն,
ուր Թուխով զերեսին առնէնս կամ զվիճակս մարդ-
կան, ի ուրախութենէն յարկ ընդլայնամբ գիւր յոտ-
ձիւ։ * Ախտիպատք՝ ասէ տխմարդք և ընդիմբնահաձք,
„ անձամբ առեալ պատիւ, և ոչ յայլ կոչեցեալք, որ-
„ ծամով ընտրեալք, և ոչ Հոգւով մեղ. ախեակերք,
„ նախանձառք, Թոյնեալ գՀեզուն, յորում ած բնակի,
„ և գայլք եղեալ գիրենից Հօտս գիշատեն։ Կռնասիրք՝
„ կեղծաւորք, անձնասոցյք, մատաղք, պատճառաբեր
„ Թէ ուրեմն։ Ի նձակաւորք՝ Հպարտք։ Ահմնայք՝
„ կարգընկերք, վանասակիցք, և առեցօղք առաքի-
„ նոյ։ Ասասայք՝ գրաբանք, ծոյլք, առեցօղք
„ արուեստից, և վարդապետական բանից. սիրօղք վա
„ ճառոց և կռատակերպուեց։ Ի շակերտք՝ Հեղդ առ ի
„ ուսումն, և փոյթ առ ի վարձատ. որ նման քան զոհ
„ տէրն՝ ածաբանք։ Ոտոմարդապետք վէրք, առաջնոր,
„ ակնաժողք, անվաստակք, արբեցօղք, Հեռասիրք,
„ փախուցք ի ժառանգուե։ Օ գազանք անարգք, առա
„ պարծք, զինառեցք, պղծողք, Հերետոսք, անժուժ
„ կաղք, կռտոպոխք, Համբերատուք առագաստ։ Հեղանք՝
„ առատաձեռք, գողակից գո ղոյ, կրծիք, կծծիք, ժլատք,
„ ագահք, յափշտակօղք, աչխատասէրք, արտեղա-
„ սէրք, ծառայից Համամիտք։ Ասասուք՝ անարդիք,
„ սուտք, խաբօղք, կաշառաուք, անբնաւօղք խրատոյ,
„ անհաստատք, Հակառակօղք. և բազմաբեմն առ Հա-
„ ստատ յամենեցունս մերոյ և աւետեաց ||։

Ի ջուրհալին Թոնելով զամբողջացուցիչ մասունս մարմ
նոյ Տիրամարդնէութեան զիւր անկատարելի գործիս յարդ
զիմել։ Ի յԱ ոտին.

* Ի ազգէ զակուածոյ պատուական,
և զԱրեղս ըս չար օձին.
Ի եղուկս եղեալ զպատասխանին,
անմխիթարելոյ խորհուրդին.
Օ ազգս Հարկ՝ ած ցանկալին,
յորմէ արդէք բան Հրամանին.
Ասէ իմ կենդանացոյ պաշտելոյն,
փայտին մահու՝ մեռցի զիս ածին.
Ձեռն իմ ձգելով յոտիդ ծառին,

կեղծել

կրեմք պատուհաս՝ ինձ մահացեալս ։
Եւ զամուս առեալ՝ ի Հայոց մեզմէն ,
քայց յոյսովքեալս մնամք զարուեստ ։

Հայտ գիտելի ասացը զայնոսիկ եղծանակս Հռոմայեցւոց գնեն Համարեալ օրինակօք . այլ մեր խոհեմ գիտութիւնս , տեսաք զի ոչ այլ ինչ էին , եթէ ոչ պիտակք և զառակք ընդ ոտիւք այլ և այլ տեղեաց . զոր ի գա զեր խրատուն ցուցեալ ետուն զմեզ , ընդէ ասացա զայս արտաքս առաւօտս վնասոյ . ասէրզդ ծանրաբեմ ի Համբուսակ վարկուցեալ : Այլ կարեւոր Համարիմ զեմ յիշատակել առաքեալս զայն եղծանակ Հռոմայեցւոց , որ յանձին է ի մարդոյս մեր , և գերգիրկ է յոյժ . յորում ի սկիզբն խրատուն Հաստատեցոյն կերպիւ էանան ասացը ։ ոմն յառեալ ասէրզդ . * Ես լինիմ ,, ոտ ի առաքեալ , և ես լինիմ ոտ ի մարգիկան . Ես լինիմ ,, ոտ Հոգեկան և անմարմին . և ես լինիմ ոտ մարմնական և անարգելելի ։ յակ . Ճառ . Բ ։

Եւ խնամառեմ . Գլ . ԺԲ : * Կամ զի նշանակ ցեղերգին ,, պահիկին . և երբ զի ոչ ասացը ցեղերգին ։
Ի յայտնի է և այս , զոր առ երիշ վարդապետն . * Մայրական զրգռութեցդ զբառացն ի այլ ոչխարն չիմ ,, առնել . երբ զոր բանին ստուգապէս . երբ զոր կա ,, պատաք , և առնելոյս . երբ զոր ջաղաքար մեղանչիմ ,, վախճանին ։

Գլուխ · Ը ։

Գիտելի սոսկալիանալին , որ ի երկնէ գեղի ։

Պատրաստեալ էին ք , որ գբառին այնչափ , եւ գնդանիսին գնդ . ոչ ասէ յոսկանց՝ Ասաղնոյ կոչէ ։ Այսչափ ասէ ոչ զատուած , զի զատ , կամ առնէ զբառս ։ Ցոյնդ զատիկ , զի ասէ գեղերգիչ ։ Կամ է բացատրեալ ինչ անուն . Ո՞ զոր օրինակ՝ ասէ ոչ խրատուն . երբ ընդ ոչնոյ խրատուն ։
Այլ գիտել արժան է , զի բանին՝ ոչ բացատրէ գերգիրկ երկին նշանակելոյ անուանին , ասէ ասելիս . իսկ բանին ոչով Հայտնի առնուս , և անկիզն այնչ անուանին , կոչէ առաքեալն ։ Այսչափ բառս Հրէից , առաքեալս գեղ ի Հաստատելոյն առ գաղատացս գրացոյց . երբ ընդ այդ

փայ : Իբր բառս Հայերէն . նոյն ըսել՝ արտասուք առաք . ըստ որում արտասուքն արտաքին նշան են ներքին ախտի : Իբր բառս Հայկազունէ . նոյն ըսել՝ ուռ պատճառել . ըստ որում ապաշխարութիւն ցուցանէ զանձնոյ , որ լինի պինդ սիրտ , կամ՝ պինդ այլ լինել ձանձրոյ պատասխանոյ :

Աղէկ է՝ ի տեղւոջ առն հանել ձեռնտուիւթիւն այս տէս : Պաշխատող է , որ գործեալ զեղծս , ապա աշխատի . խոկ մարդասէր ոչ գործեալ զայնս ցուցանի , զոր գործեաց՝ աշխարհաց եւ ազն յոյժ . ապա երբ ապաշխարեալ :

Առաջաբանութիւն պարտի լինել բուն բառից , եւ ոչ բար դելոյ , բայց եթէ իցեն գաղտնի բարդութիւք , որպէս այսոքիկ . Փոքր . Փեսաւէր . Լանիել : Իբր ի առաջաբանութենէ գրոյն բառիս հարկ լինի երբեմն փոխարկութիւն առնել , կամ յաւելմանէ , եւ կամ բարձմանէ : Այլ ի առաջաբանութենէ գրոյս Իրիք . յաւելիլ առաւ մի ի ետնից , լինի երկ հիք . ոչ երկուց իրաց կոչի , զոր եւ հոգի : Կին , երկ հիք . ոչ առնականէ եւ իգականէ կոչի : Իբր ի բառէդ Իգնանիէ , բարձեալ գերկիս առաւ՝ չ . ի , լինի երանի . ըստ որում որ երբ

Չանկիկ է , երանի է ոմն :

Ո առաջաբանութեան անուանն կրկնակին մարմ է զար դասիլ , կամ ընդդէմն . Այսու բաղդատութեամբ . Հասկանալով զանուն ինչ ըստ այլ անուանց : Ո՛րպէս նոյնակ կամ ընկեր զոր գոլով յանուանէն խնամոյն . Հա ւասարութեամբ զայս անուն ըստ այլ երեսից անուանց . այս պէս . Պարկին պանձալի է անուանէ՝ խնամոյն , որում ոչինչ նշանակութիւն անուն զուգակշիռ գոյանի . զի եթէ զերկնանիկն ասիցես , ահա այն յաւէտ բոխոսին պատշաճէ , բայց մնացորդս կորոնչանութեանէ , եւ չանկիկ գոլոյ . ոչ յայտ է՝ ի տարբերութիւն , եւ յայլ յոյսէ խոնարհութեան եւ անմտութեան , որք յայս անուանէ անուանեցան : Իբր եթէ զգեղեցկին . որ ընտիր բղձալի է մարդկան , եւ հաճելի , այլ մարմնոյն է ձիրք , եւ ոչ հոգւոյն . եւ զգեղեցկատես քան զարեգական ջուրց : Իբր զմեծն , եւ այն ընտիր վարուց է եւ գործոց , այլ իբր՝ ի բարձին առ մարդկանէ առեալ մարդկին , քան առ իսկական մեծութէ : Իսկ խնամոյն անուն՝ զձգնութիւնս եւ զհաստատութեան կատարումն յինքն բռնութեամբ . զի ոչ է այն առաքինի զառակաց , այլ ըստ ինքեան քրտանց

և

և բոլոր ամենայն բանից շահեկան բերը · ուչ պիտի
լուծանելն ձիրը մարմնոյ , այլ համառաստել մայրենոյն
հոգոյ · ուչ սիրակ անուն՝ ի հնդկահայս ունեալ ոսկեր ,
այլ միս խնկական և ձմերկաս կառապետել մուռ այսմ
անուանեն ի միջնադարեան · զի ուչ ասես զհամառն՝ եթէ չիցէ
պերճապէս իմաստասէր , և ընտիրն զհամառն : Ոչ այս միայն
մանկան է այս անուն , քանզ զայլ ևս անուանեն զայսոսիկ :
Ոչ միայն ընդ ընտիրն բազում անուանեալն զամենեսեան հե-
ատանեալ : Ոչ ոք անուանել զանուն Ովսէ , որ երբ մանկանն
էր այլոյ յանկարծ ձեռնոյ հոգեպատեան · այսպէս ասելով :
,, Երբ եմ տեղծեալ ասեմ զայրեցեալն՝ կուգայս զգեա ,
,, այն ինքն ի հանդարտ , երբ եմ հեզ , որ ի հաստա-
,, տուն · այս է անխախտն , որ ի լուսեմէ կառապետէն ·
,, որ և անուն իսկ համարձանեալ , ապիտակ իմն ի հա-
,, նուեմէ || : Ի փոխ . ՏԶԸՆ՝ :

Առաձեալ ևս ինքն առաջարանել զայլ միտումն՝ ասե-
լով · * Ոսկ մանուկս , որ և այս միտումն ես այլոյս
,, բառի ցուցանի · այլ ի մէմիս , որ և խոստրուտ գոլ ,
,, և ծանծկեցեալ , կամ անտեսական · որ և այն կոչումն
,, գիտասուեմէ՝ չէ առաջագոյ · քանզի արդարև յիրէ
,, անուն անունն ներանոյին · մէր զի անգիտեմն ի այս խորհուրդ
,, մեզ յաւէտ բան գիտ արդեամէ այլ : Ի բան ՀՈՍԵԱՅ :

Ոչ ևս ևս ինքն զՏղայսանալին կոչմն առաջարանել , յա-
ւելն՝ * Ոսա անունդ լեզուաց մէրոցդ կարդալով , այլ
,, ես ի բռնակալութեան Տեառն Տաճկաստանեայ · որ այժմ կոչի
,, բռնկալ , երբ մեզ հայր և մարդկան՝ ես մեր գիտ
,, մանուկ բնիկ գոյամեզ պատճառական ներեալոյ || : Բան . ՂԱ :

Ոչ այս անուն ի գործածէ , յորժամ յանուանեան խնդիր գո-
նէսցեալ , կամ պատասխանի : Ոչ ոք գոլով կամեալ
զանձ ապրուստին Տղայոց զայնց վարդապետ ի առաջա-
գոյնս մեզ առնել , մանկան է առել : Ոչ ասացեալք կոչե-
ցաւ՝ Ոչ պատճառ . երբ մեզ ևս մարդ . զի զի վարդապետն
պարտաւորեալ պատկառոյ զեկեղեցեացն . ես առել չնորհաւորեալ :
Ոչ ոչ ոչ

Եւ ապրուստ կամ ընչից յանձնանին զանիզգ հեթանոսից առանձին զմոլութեանց ։ մնալն ի սուրբ ։ Ուռկտրեալ կտրեցաւ ։ Ալէհայ ։ իբր ծառ մեռի ոտս ։ մի՛ ոք զարհուրեալ մոլեցաւ ոտս ի հաւատոցն ։ Աստ այսր և այնր ընկղմեալ առաքեալ ընդունելոյն անձանձն պատուիրէ զայդ իբր վիպասանս ։ յաւէտ զգուշեալ ։ * Ալ զինչ այր իմ զանիզգիսն ի մէջ առեալ ,, ժամուն ընդարձակ ։ զի չի անձանձն նոքա և ինքեան ։ ընդարձակ ,, անձն ձեր , և անզգամանալ ի նմանս ։ ա ։ Կոր ։ եէ ։ 25 ։

(*) Այլ անգին հանգիս յաստիճ անձանձք հոգեալ ի մարդկան ։ (*) Կամ առ երկայնմտին ի դիմացուածոց ։ Ալսինքն մոխիր , որ ընդունակ ի ջուր հանեալ ։ յիրաւ ։ երկիր ։ կամ նմայոյ ։ արդարեամբ ։ հայր բազմաց ։ յոտից ։ խոնջ ։ կամ ի մէջ անձանձն ։ ի ձայնիկին առեալ զանձանձութիւնն ։ ըստ արամբոյ խորհրդոցն ։ Կոր ։ բ ։ ազ ։ 33 ։

Ի առեղծուածոսն անձանձ վիրապին և առաքեալ ընդհանրին , կամ վարդապետին անձանձ ։ որ առ յոյնս Ընդունակ կոչ ։ յիւ անգրագիտաւորին ։ Ալէ խնամոյ ինձ խորհրդատուդ , երեսաց յարուցեալոյն վարդապետին , կամ ի խաւարեալ անձանձ վիրապէն , և առաջնորդ ընդ ։ ոգոց ։ Ալսինքն ։ ոգոց ասելոյ ։ Ալսինքն ։ ոգոց ասելոյ վարդապետին

Ճաղափ Ը ։

Ճաղափ Լծորդաց , կամ Ղուափորդաց · ոք է Նէրսէսի Տէղէ ։

Ժողովք , կիմզուդորդքն այնը , որ՛է ի՞նչ՝ ինոյն անուանէ կամ՝ ի բառէ Բղխին աճանցմամբ , կամ ապէի ապիի յհասկէր- պոխ՝ . և էէր ըն ընդ արմատոյն Լծորդին ։ Ոյզ խմաստուն , խմաստութիւն · խմաստասիրս · խմաստասէրն · խմաստասիրութիւն · խմաստասիրել · էն ածանցեալ՝ ի բառէս՝ խիմաս ։ Ոյս առհասարակ ամ՝ ասխատարգասիրութիւնը ընդ իւրեանց ածանցս կունայ՝ ի սա վերածին ։ Ոսկս արքայ · արքայական · արքայօրէն · արքայասիրս · արքայութիւն · արքայանալ · Ոյս քր · քրիստոնեայ · քրիստոնէական · քրիստոնէութիւն · և այլն ։

՚Ի սեղանի սասի մարդ ի ձեռնարկել սպասիս · Ոսա չունի գՀատասս քրիստոսի · սպա ոչ է քրիստոնեայ ։ Ոսա այսմ ձեռնարկէր կիկերոս ՚ի լծորդաց՝ յասէին · * Օ խոզ հնար է այսմ , յորումի լուծուիմի , և ցանի , իմն , չլինել լուծ , և ցանկացող · յորումի քարկուի , չլինել քարկացող · յորումի երկիւղ , չլինել երկեայս ։

Ճայսպիսի լծորդաց ձեռնարկ և սրտպերիս , յասէին · * Ոյդպէս ոսկերչին է գործս , զի ոսկւոյն մասուցանիմ զիտաք · և ոսկւով սասցանի սէր ։

Ոյսպիսի է և այն ձեռնարկուն տերնտոխոսի · * Ոարդ , եմ · վասն այնորիկ զմարդկայինս ոչ օտար համարիմ , լինել ։

Ոայս սեղի ընդլայնի կիկիսակի ։ Ոյսի՝ չափազանցուք- պոիչս եմի ասիցի ոք մի ամբարիշտ մարդոյ · ոչ միայն է ամբարիշտ , այլև նոքա ամբարիշտութիւն ։ Ոյնկորոյ՝ զպէսպիս ածանցմունս ՚ի նոյն բան սահ կրկնելով · Ոսիչս է տեսանել յայս բան , զոր պատմէ եղիշէ ա- սացեալ ՚ի ձեց զևոնդեանց քահանայից ։ * Օ՛ր է- ,, մէք անմահ իսկ էաք , և մարդ էր մեզ մեռա- ,, նել , մի սիրոյն քրի , արժան էր · քզի և նա անմահ ,, էր · և այնչափ սիրեաց զմեզ , մինչև մահ ՚ի յանձն ,, էառ · զի մեք նր մահուամբն ՚ի յաւիտենական մահ ,, ոչնանիցուք սպրեցուք · և եթէ նա յիւր անմահութիւն ոչ ,, իրեայեաց , մեք՝ զի կամօք երեսք մահկանացուք , կա- ,, մէք

,, մեր մեղացուք վասն որոյ նայ . զի կամեր յանձն առցի զմ
,, մեզ յիւր անմահութենին : մեղացուք իրրև զմահիսեան
,, ցաւս . զի ընկալցի զմեր մահն իրրև զանմահից ||
Ի յայսմհետ ես ոչ այս առանձինս բայն ներքոյիս շնորհացյ.
Ի յիշողին։ * Ով հոգի՛ իմ երկիւղայի ,
որով երկիւղ՝ հերկիլ դաշտին .
Հասուցանիս՝ հնձան անձին ,
դասել ասպեր՝ զիս ի կապին .
Ո՞ւր ես հի յաւուր՝ դատաստանին ,
դատաստանիսն՝ ընդ դատապին :
Ի ընծային։ * Այլ հնձանդ՝ զիմաստուն ասացի ,
հնձաստանիս՝ հնձաստանացի :
Այսպես սերտի զգուշանալ պիտի , զի բազում անգամ միտս
ի գործոյդ բղխեսցէ ի նոյն առնելոյ՝ յարմարի ինչ ,
որ մեռոյն ոչ յարմարին : զոր օրինակ . Ի՝արդի ի բանա
կիսն , ուրեմն և մարգկայինն ի բանականն . ի առա . մի
զի այսպիսի բառք ի լինելն անծանօթական , փոխեն զնշա
նակութիւն առհասարակ բառին : Այլ այլ ինչ նշանակէ բառ՝
հնձանդ առհասարակ . այլ ինչ՝ հնձաստանիս , հնձաստանացի ,
հնձաստանական , և այլն : Այլ այս ի ուղիղ . մարդ ի , ու
բեմն պարտի մարդկօրէն վարիլ , և զմարդկայինսն վարս
ունել :

Այս սերտի յաւէտ ծառայէ բանաստեղծից , քան զայլ
առասպից . զի բանաստեղծքն առաւել հետամուտ են այս
պիսի առարկաից խաղոց . քանզի յերկիւղ դիպելովն ի
ճշդութիւն ան ի հանել ձեռնարկելն , ոչ այլ ինչ ի՝ եթէ
ոչ՝ խաղալ ի բառս , յորս պրկեալ չիք աներեւոյթ ինչ զօ
րութիւն :

Յօդուած . Ի :

Յաղագս պեղ . որ ի հինգերորդ պեղ :

Ասելոյս ի վերնոյիցդ բազում խորհուրդ ի մէջ առ
նուն , և առեալիցն , առկայն ի Հարցասացեալ բա
զում ոգեշահ այնպիսի խոսեն վարիլ փորձառեալ միաբանից ,
մինչև ոգ միանգամ ոչնչ զառնելոյն ի նոցանէ՝ եթէ ոչ առա
կաւ , և եթէ ամենայն հեթ. առաքեցաւ , կոչիլ նուիրեալ :
Ասասէ ի Հարցասացեալն առնն առհասարակ , ևս՝ որ ի գործս
քոյ բազմաց . կիսն՝ որ զբաղումս պարտաւորէն ընդ իրեն :

քինոմ ինչ պատճառակ եւ իրիք զարգացուցանել, զբարեխառնութիւն, զսրտմտել, եւ զվհատեցուցանել: Կամ սեռն է՝ բնական ինչ, որ պարունակէ զբազում տեսակս հաղորդութեամբ ինչ նոցա, եւ հանգիպեալս դիմանց, այլ զանազանս փեսակս: Այլ կին պատմեն է սեռ, եւ մնասուցք պատճառակիցք եւ տեսակք մարդ, առիւծ, ձի, արծուի, եւ այլ ամենայնք, որք ոչ նմին զկինդանութիւն. որով եւ համաձայնին եւ միմեանս, եւ տարբերին տեսակս:

Առնելոյ ասեն մարդ ի չանել ձեռնարկուն երգելոյն առնուլ. զոր օրինակ: Ախոյ զառաքինութիւն, այսպս եւ զբարեխառնութիւն: Կենդանին զգայ եւ շարժի. այլ մարդն ի կենդանին. ապա մարդն զգայ եւ շարժի: Այլ երգելոյն բացառութիւն. զոր օրինակ: Այսպս ոչ ի կենդանին. ապա ոչ է առիւծ: Կերտոս ոչ է առաքինի. ապա ոչ է արբ եւ խոհեմ:

Օ օրուն ձեռնարկուն, զոր չանելն ի սեռ՝ յայտ է չառնուլ, զի որ ինչ առնուն կամ բացուն զեռնին, նոյն առնուն կամ բացուն եւ զտեսակին՝ կամ զմնացեալսն, որ եւ սեռիւ պատճառակի: զոր օրինակ. Եթէ օրինն ի սպանանել զմարդ, եւ առաւել զբարեխառնին՝ այլ օրինն ի երգելոյն սպանանել զմարդ. ապա եւ զբարեխառնին: Այսպս ձեռնարկեր կիներոյն վասն մեղանի: Կամ այսպս. Եթէ չէ օրէն մարդոյ սուտ խօսիլ, եւ առաւել քահանային. խակ չէ օրէն մարդոյ երգել սուտ խօսիլ՝ ապա եւ առաւել քահանային չէ օրէն:

Խակ զորածուածոյն այր լինի կրկնակի: Այսպս յորժամ ի տեսակի լինի անցանէն առ սեռն. կամ այլ ոմանք առին. յորժամ զնոմանգրութիւնն ածեալ ի գլուխ. զոր օրինակ. Արդ, ուրուք կենդանի: Այս այսպս կամելոյ զոմն կոչել զկերպարանեալն, նման՝ առանցաւք եւ առնդ ոչ ի մտանելոյ. * Այլ զի ի ճշմարտութիւն ծառայիցն ,, աստուծոյ. եւ երբ գոհասր ոք, զնոճ կոչէր ի մեծութիւն ,, յուն: Խակ յորժամն ոչ միայն ճշմարտութիւն, այլեւ սուտ ,, հոս գտանիցեալ. եւ ի ձեռս այլ ի ծագաւորու ,, ճիչն եւ անկեալ՝ հետեւոյս գնացեր փախստականն. եւ ,, պատուիրեր խնայել պատանեկին ի պատերազմին: ,, Այս երգել ուրուանէր ոմն, զոր ասէին զգայիցս, այլ ,, աղեկիզեալ աղաւոյ: Այսպս լոկ երգելոյն եւ առա ,, զնիս պատ գոլի ոմն յանծանոյն գիրս: Այլոյ ոչ ես՝

ընտրեալ . ապա անցցուք ի պրոնիկ կամ ի սեռն , ընդհանրա-
պես փոխելով ընդհանրին ընդ հոլին առթիւ ։ Այս գի հետս
,, ամին յատկութեանց ընդ առանձնոյն կոչիցեալ է .
,, ոմանք իրի և կերպարանամասին եւ առանձնոյն ընկալաւ ըս-
,, կզբանն . գի գիտի ամենայն զոյ ընդունել զոյս կարգեալ
,, ուրն ամբ ։ Այս ոչ միայն բանիւ յայտնի զոյս , այլև յանձին
,, ցուցանի զրկաւոր ոգի . գիտցի առանձին եղեալ ոմանց ի
,, օրինակ այլոց առանձինս ամբ ։ Ընդունիլ առ կենդանին ,
,, գի հետ եմ և խոնարհ սրտիւ ։ Այս որք ոչ գիտեն զոր
,, ոմն , ի գոլամասին առեալ են յանձնային գրոց ։ Ոմանք
այսմ կամեցեալ հիմնիմոն գոլով զայրացուս բանասացիդ
գիտութեան խոց , զոյս ենթադրեալ ամբ , եթէ արդեաւ է
բնութիւն բանասացիդ , և քաշուելով ի քաղաքականն ոչ
մտանէ , ի գրոսեմ գոլով . այլ զբանասացիդամասին , և
զուսումն քաղաքականամասին սեռօրէն և ընհանրապէս
գոլ . գի Հանապազորդ ընդունական հոգեկան Հասն ի ս-
բուած ։

Այս ոգի ձեռնարկու ամբ օրոք մանուածոյ յորժամ ա-
ռաքի կոչիլ առանձնացնելն զգիր ընդունելոյ խոհե-
կամ յորժամ Հանդարտութեան և մեծարգի , և ցշանաւոր
որ . որում ոչ իշխէ առանձնացնել ակն ընդ երեսս գիտե-
նալ ։ Այս այսմ արար կիմիկոսն ի Հասն , որ էր մուրբ
ձեռոյ . ոչ ունելով ինքեան Հանդարտ գիտութիւն
զայրն մեծամասն , և երեսելի , որ ըստ արժանի էր առնել
կերան . Թողեալ գիտութիւն , զառանձնական գիտութիւնն ։

Համառօտաբանական կրօնաւորին ։

Երկրորդ յորժամ ի սեռէ բնութեան կոչեսցես առ առանձին .
գամ ի գրոսեմ յեղեռնագրութեան . այս է յորժամ յընդհանուր
բոյն ցուցանելոյ զգիտութիւն . զոր օրինակ ։ Ոմանք
ամին կատարել և զուարճացուցանել զիտութիւն մարդկան ։

առաք և առաքելութիւն ։

Այլ ոչինչ եղիցի գիտութիւն կամ ցեղ ընդունել գիտու-
ցանել ընդունողութեամբ ոմանց ի ոչ գիտութիւն .
Այսու ընհանրապէս գիտութիւն ընդունողութեամբ գոլ , որ
է գրոսեմ ։ * Այն է ասէ առնել ոչ քան զիտ առանձնոյն
,, երկրորդ . և այնպէս անընդհատ առնել գիտութիւն ,
,, երբեմն գանազանելիս զոյս հնչուածոյ . այլ անդադար ի
,, ակզբանէ ի սեռանէ բոլոր անդամ ի բազում առեղծ ։
,, Առաքիչ՝ որ սկսանի ոչ երբեմն գիտութիւն վարձակ եղիս , ոչ

,, ինչ խոսակցում էրկուքն զամսոյն վաստակոցս , կամ ի տան
,, անձամբ , կամ՝ ի յարկաւորակից ընչից , կամ՝ ի խոշ-
,, նոցուածն սկսեալոց , կամ՝ ի գերութենէ գնացեալոց , ե-
,, կամել՝ ի հայկենէն երկրէն , և անկանել՝ ի տարտմեն
,, տարածեալ : Հարս ինձանէ չկնքատրուիլ : Ո՛չինչ նախա-
,, տակութեան : Եւ այն ինչ գերեզմանէն էր մեծ ի վերայ
,, իրեն եռաձև մեծն վարդան զերկոստասանակուէն խոյց
,, ասպետ նահատակեցաւ և աշխարհն Հայոց ։ քանզի
,, ոչ էր ոք որ կարէր ի նմանէ զինուորագրուիլ ։ Ո՛չինչ նա-
,, խանձեցաւ , և ոչ ինչ ի նմանէ զգեցաւ , և ոչ ինչ ի նմա-
,, նէ ուսաւ , և ոչ ինչ ի նմանէ ստացաւ , և ոչ ինչ ի նմա-
,, նէ ուրացաւ , և ոչ ինչ ի նմանէ ստեղծաւ , և ոչ ինչ ի
,, նմանէ ստացաւ , և ոչ ինչ ի նմանէ ուրացաւ , և ոչ ինչ
,, ի նմանէ ստեղծաւ , և ոչ ինչ ի նմանէ ստացաւ , և ոչ
,, ինչ ի նմանէ ուրացաւ , և ոչ ինչ ի նմանէ ստեղծաւ ,
,, և ոչ ինչ ի նմանէ ստացաւ , և ոչ ինչ ի նմանէ ուրա-
,, ցաւ , և ոչ ինչ ի նմանէ ստեղծաւ , և ոչ ինչ ի նմանէ
,, ստացաւ , և ոչ ինչ ի նմանէ ուրացաւ , և ոչ ինչ ի նմա-
,, նէ ստեղծաւ , և ոչ ինչ ի նմանէ ստացաւ , և ոչ ինչ ի
,, նմանէ ուրացաւ , և ոչ ինչ ի նմանէ ստեղծաւ , և ոչ
,, ինչ ի նմանէ ստացաւ , և ոչ ինչ ի նմանէ ուրացաւ ,
,, և ոչ ինչ ի նմանէ ստեղծաւ , և ոչ ինչ ի նմանէ ստա-
,, ցաւ , և ոչ ինչ ի նմանէ ուրացաւ , և ոչ ինչ ի նմանէ
,,

Ո՞ որ օրինակ՝ յորժամ զապրատումէ, կամ զծոյլ, և կամ զայլ ինչ մնասատու առաքինութենէ կամին խոսել՝ և առնեսցեն, դիմելիս զերազն զանձին՝ ի սիրելսն առնելոյ և՝ ի գովեստս առաքինութեանն ընդհանրապէս, և առօրեայն. և այնպէս վերայ ելցեն զերկեղին՝ ի նզովս, և՝ ի զրկանս արհամարհել զանկիրթսն. և զի քան զամենայն մարդկան ամենիմաստ Աստուածն զանկիրթսն ընտրեաց՝ ի հանճարոյ ամենայն առաքինութեանց ընդունելութիւն։ Նմանապէս այսպէս առաքինասիրին անհոգին լինելոյ, որ յետ քարոզելոյ ծուռ գնալն գիտէ։ Ո՞չ զի ոչ եմք կամիլ և կարողք առնելոյ, այլ կարի յերկարագնեալ լինելոյ յանցուցչ խնդրոյն. այլ և պայմանին առաքինեալ հնարագտութեան գայթ։ Այլ հասարակօրէն մերձ հասարակութեան է հանճարոյն։

Գլուխ. իգ.

Պատիժ պետին. որ է վերադրեալ բերդի։

Տեսանէ և հայրապետական ահեղութիւն. Ի ինչ հանդարտ պահուածոյ ընդ սեռիւ, կամ ընդ ընկերսդէմ։ Ոչ և կոյր ընդարձակութեան. զիմացաբաժանեալ ըստ նմին, որ պատուական սեռին։ զոր օրինակ՝ Ո՞առաքինութենէն է սիրելի. ահա սե՛ռ, կին պրն։ Ո՞ամենահասարակ է պահելի առն և տղայ՝ ի խոր բախտաւորեալ յոյսին. ահա՛ պետ, կամ ընկերապրն։ Ո՞ւմ՝ յայտ է, եթէ հայրապետին զանազն է զանազնեալ յոյժ հայրապետ առնու. զանազն ծխատանէ անտոյժ և ընդհանուր խնդրոյ, որ և ասի պրն։ իսկ զանազնեալ ծխատանէ ո՛ գոչեսցէ, և մնասատու խնդրոյ. որ և ընկերապրն կոչի. և ոչ այնպէս ձգիցէ, ոչ ինքնիշխանէ։

Ի սեզոնի առաջ մնալն է առնուլ ձեռնադրութենէ կրկին հասկն, ըստ կրկնակի մնասուցեալն սեռականին։ Ո՞առնէ սեռականն մնացն է, այլ ըստ սեռին, և ոչ ոյժ պատուհասին. և երկիցէ ըստ սեռին, զոյս ընդ երեսս պատուհասին. հոգեին ազգ գան կրկին երգնական ձեռնադրութենէ մնացն՝ ի սեռականն. այլ՝ ի սեռական առ սեռն. կամ՝ ի սեռէ առ սեռական։ և երկիցէ՝ ի սեռական յանհասս. կին յանհասից առ սեռական։ Ո՞ առաքինին օրինակս ոչնոյս առանձին սեռականէ՝ նմանելոյ ձայ յորժամ ազգ, զի՝ ի մէջ սեռին։ Իսկ ըստ երկիցէ, կրկնակ կին ձեռնադրութենէ, առանձնաբ, և բազմասեռ՝ եմք՝ ի սեռական յանհասս, և եմք յանհասից առ սեռական։

(Զինուոր ապստամբանին ի պետին յանդիման :

Իրաւամբ տուեալ էիր . խոկ յոմանք ի զարձուցանելն ի ծուարանոցն զանբիծսն ի Հանապատին իւրմէ ; և ի բա պատմելն զնա համբուրիւ սիրոյ զոգեծաց զգաւառա- նսն լեալն : ապա այն գործ յոմանցայ էր շար :

(Յանգիպեց առ պետին :

Իրաւիւն ներեաց առաւօտ , որ բազում չարիս անցոյց ընդս , և զգուխս նոր եւս ինդրէր . աքիսդոմոյ , որ ըս պան գաւին զոգին նոր , և բազում ամբարշտուած ան բարձ ի վէր հօր իւրոյ . սեմեայ , որ անէծս ցաւագինս ած զնովաւ ի ժամանակին գաւն առաւպանայ նր . և այլոց եւս նմ ի-շնաղեաց իւրոց . ապա ուրեմն գաւիթ էր անյիշատակ :

(Զինուոր բացատրանին ի պետին յանդիման :

Ալէ ի արժան պաշտօն տանել կուռց . խոկ տղոմոնի շինել զաւրաձրաւանդակն քանդելոյ կուռց մնալոտ , և զմե հեանս ու-զբոնոյ գաղեղոյ , և այլոց կուռց , պաշտօն տալոտ կուռց տալին գործոզութիւն : ապա այն գործ տղո մինչ ոչ էր արժանաւոր :

(Յանդիպեց առ պետին :

Պետրոս ոչ է քաւոտանի , և ոչ պօղոս , և ոչ այլ մար- գիկ . ապա մարդն ոչ է քաւոտանի :

Դե զգուշանի ձեռնադիրն՝ որ ի տեսակէ , յայտնի հասատատել . զի ի դնել տեսակին՝ դնի և անհասն , ոչ հասարակ , այլ տրամադրելոցդատ . այս այս ոք , և այն ոք . և ոչ ամ անհասք : զոր օրինակ . Կոյ մարդ . ապա զոյ այս ոք , կամ այն ոք : Դե ի դնել անհասին , դնէ և տեսակն : զոր օրինակ . Կոյ պետրոս . ապա զոյ մարդ : Սա այս՝ ի քառնել տեսակին , քառնին և անհասք : Դե ի քառնել ամ անհասից , քառնի և տեսակն : զոր օրինակ . Կոյ զոյ մարդ . ապա ոչ զոյ պետրոս , և այլոց : Ա յս տեղի օգուտ յուսացանել զոնկնդիմս . իբր զի իւ ղաբանդիւղինոյ իւրոյ տեսակաւ Հանդէս կատարելոյն . տանելոյ :

Յօդուած . Է ։

Յաղագս նմանութեանն - որ է ելիսեոսդէ պէղէ ։

Նմանութիւն է , տարբերի եւ տարբեր երից առ միմեանս ըստ բնութեան ։ Այսպէս , յորում նմանութեան պէտք է նախադասել երից՝ առ միմեանս յիւիւ , յորում ունին ընդհանուր ինչ ։ Այլ համեմատութիւն , կամ նմանութեցուցանելն զտարին ըստ դոլելոյ - ոչ թէ միշտ են երիս իրք՝ զիմսիին տարբերին ի միմեանց , ասկայն համեմատութիւն յայտնի , զի երիս քեան եւ անյատ են - ոմն եւ տարտին , որ ոչ գիտեն ասել շատ ։ Ասա այսմ եւ բանիացոյն , եւ այլն ։ Այս ոչ առաւել համեմատութիւն է , այլ առաւել նմանութիւն զոյ - ոչ տարի՝ տարտ - եւ ոչ երկոքին ։ զի ըստ համեմատութեան է եւ նմանութիւն ։

Առեալ տարի մարդ է համար ձեռնարկութիւն այսոյ ։ Այլ զոյգ տեսանի յարաժամ տարին ծարաւով - թէպէտ եւ ջուր յոյզ բնութիւն - տոյնպէս եւ տարտին ծարաւով զբանոց - տարտ ոչ զոյգ տեսանի ոչ երբէք գտանի համեմատ , տոյնպէս զայս տարտ ոչնչի տարտացեալ - տոյնպէս եւ ոչ տարտին , տոյնպէս յանձին բարձեալ կրկ զտեսողութիւն տարտին ։

Նմանութիւն համարակորէն բաժանի կերպս - ըստ յատակութեան , որ եւ տարտ տարկ , իմանալոյ տարտ - եւ ի զգայութեան տարտ , կամ օրինակական ։ Այն զինչ եւ քանի տարկի ի տիւ տարկ , տեսս ի ձեռն նմանութեան ։ զի - ը ։

զի տեղ լիով խոսքըս զոյնութեան ։

Նախ մանրագոյն նմանութիւն (ըստ որում տարկն տարեալ լինի -) է , հոտոտիւն բաղում երից ճանաչել տա - ի եղբայրացս ցանել , և ցուցանել ինչ ։ զոր տեսեալ ի գործ ածին հոգեւորականն վարուց ուսուցիչք ։ Այլ այս տարկիս մանրագոյն նմանութիւն ցուցանէ զանհատին ժամանակի քան հայցելին , տարկիսի հարցմամբ կարգելով զոմանս ։ * Օ ի ,, որ զգազան տիպէս տհարկու , իբրև զտարկացոյն - կիմ ,, որ հաւ զկոկ տիպէս տյրել զկուիւ , իբրև նա զմն ,, կերոյն - կամ որ առ երկայրի տիպէս հասանել , իբ ,, րև նա քանիւք քեզոյնն - կամ որ արտաքին արձ ,, ակ տիպէս հասանել որոյ , և տրտառել , այլ նա միտ ,, ան մարդոյ ։ Ամեն իբրև եղբայրացուն գրե զքեզ ար , յա ։

աչք : * Այս այդ՝ ոչ գիտէր շինօղացանել զրոյց պէտք էն ,
,, այլայլ և զաղտուկ զինօղացանել պէտք մնացեալ առաջ
,, քան երկիւղելն ոյ , և անկասկած զաստատութեան տալ
,, քանաց . և ապա հեղուկին և խոտարհութեան || : Յա-
ՃԱՒ . Ե . Ի առաջեալ յոհաննէս կամ . զանհնարին հար
ուածս ի ձիւաղացս անտի զարմանգիւեցաւ ածեալ՝ պէս
պէս տանջանաց մահաճութեամբ զերեզման ցուցանէ . առ
լոյ : * Ի առաքեցաւ ի ձեռս ծանրատարն երկիւղին կա
,, բաւական , և զաստ գործակատար ելէ . որք առաքել ես
,, քան զանուն կառավարազատ ազնուագործութեան , մեզ
,, ի մէջ եղեալ՝ կործանեցին զմեզ անհնարին հարուած
,, ծուխք ի մէջ հարուածոց : Ի՞ զի երբեք մտին հոգւոյ
,, հնչեալ ի մեզ մահաւորն . . . օգն գաստաշունչ . և
,, ըստ տանելոյն փոշոյ պատուական ցնդեալ , ի բաց
,, զի-զ տապաղեալ ի մեզ բնակուչ . և ըստ առաքել
,, ուղխոց յորձանաց հեղեղեալ տղեղ առաջի գհոգւոյ մի
,, մտալոյ , առ հասարակ երբեք գոհացար ի տպաւոր բոլ
,, մեզ վարդապետ || :

Օ՞նդոյն ի տեսանել և յոյժ վախճանին մահաճութեամբ զոր
առնէ հարկաւորին յորդոյն երկեալոց զ

* Ա՛նդրէ դարման՝ ես դուս մրկան ,
որ առաքեցար՝ պարծիլ ըղձան .
Կամ ազատել՝ կամ խոնարհեան ,
որ հայ յանդուն՝ խառնա մրկան .
Ա՛ր ի ծածուկ՝ ոչ յայտնական ,
փորձ գ՚գետնին քեզ դարման .
Կամ զերկիւղ ճգմեմուր՝ զաղաթերան .
Ճանաչք պարծիլ՝ ըղձուտարան :
Ա՛յ կամ մարդոյ՝ յոյժ բաղձալի ,
գՀիւթերն ծրծիլ՝ գգաւառական :
Ա՛ր մեզ հրամայեն՝ արարչական ,
կամն զառաքելոցն նորա դան :

Ոսկ գաղափարական , կամ օրինակական նմանեալ է ,
ցուցանէ երէս , բիծք , կամ փորձով ոչնչ հաստատել : Ի՛յ
ազգ նմանեալ պատճառական է քան զայլ ազգս
նոսել , և յոյժ զօրել ի հաւատնեցուցանել . ոչ է առ
նոսել յայս բան ազգին . յոյսով ի ծառայեալս քան
մեզ , ձեռնարկէ առ քրիստոսեան , որ առ իւրովք

,, [illegible] և [illegible] [illegible] [illegible]

,, ցուրբ ըլ փառս ծագիլնակիցս . և մի երանելագոյնք մեծա
,, տանցն . զի ոչ միայն զծագիկ խոտոյ դիտամարտաւ
,, ևս փառք նոյ , այլ քան զաղտի ոսոյն ևս անարգա
,, գոյն . իբրև զառնէր , և իբրև զերագ ևս կեանք նոյ . զի
,, գոյ հաւատալ գոյ՝ի մէջ ջուրց , ք մեծաւ նոյ՝ի միտա_
,, գիմս : Ա՚յլոյսն արագահասնացեալ են , և գիւրաւնտան
,, լինք , մինչ զի և քան զպղպջակս անձրևի արագագոյնս
,, սրատեսիս , և անյագագին || : յոխ . ճառ . Ը :

Ա՚եղծուածք , կամ առեղծուածոյ ք . որ լինի , կոչ_
ի՚ամ որ գիտանալի ևս նոյ , կամ գործնական առեղծանէ մի
տոյ , առ՚ի ցուցանել ևս նոյ հոգւոյ : ||Այդպէս տարբեր այս
պիսի առեղծուածոյ ևս ք ցուցանէ զանանուն մե_
ղաւորին . որ ոչ տեսանի՚ի միջ մեղաց իւրոց , յաւէտ
: * || Վ որ այնպէս անագորոյն եղեալ , որ զմեր_
,, իւրոյ գՀոգւոյս էրեմայր , կամ զորդի , կամ զՀայր
,, առնունելոյ մեռեալ , և ոչ Աստ բառնայցէ , և ընդ ար
,, տասուս ցուցցէ , ոչ գՀերս եղելոյն , և գՀակառակ Հար
,, կանելոյն , և՝ի Հոգևս Հանդիպելոյն : Ոակ մեք ոչ զեղ_
,, բարս , կամ զորդիս , կամ գՀայր առնանելոյ մեռեալ , այլ
,, զանձինս մեր . որ քան զանձն գիւր մերձաւոր է մեր ,
,, ոչ ողորմելոյ , և ոչ արտասուելոյ , ոչ գՀերս խոր_
,, գելոյ , և ոչ գՀակառակ Հարկանելոյ , և ոչ՝ի Հոգևս Հա
,, մակիլոյ || : Ոչդան զօրութ Հետեւեցուցանէ . Ա՚պա ո
րեմն եմք անագորոյն , և անմիտ : յոխ . ճառ . Գ :
Ա՚ադանելագոյնք էին , կամ՝ի մէնք գայթ քան յոկոյ
առաքելոյն , Ո՚չ գործ էարէ , և այլն . այսպիսի առեղծուած
ևս ք գիտանալի նոյ ցուցանէ . յաւէտ . * Ո՚ր օրի_
նակ որ՝ի բարձրագոյնն կատարէ . կամ՝ի միջ
,, մինի յամ կողմանց տեսցելոյ , և՝ի ներքոյ խոր ան_
,, դունդս անհատնելիս , և պակուցանօղս , և ինքն ոտիս
,, կոնդան ոչ ունելոյ . այլ՝ի վերուստ նայելոյ՝ի խոր
,, ղումն տեսանել մարդասիրաց գերեզմիկս , կամ ա_
,, կանս պատճառանս , ոչ միայն ոչ տեսանելոյ , այլ ա_
,, երկիւղ ունկանելոյն , զարհուրելոյ Հմտելոյն : Ա՚մա
նատիս և խոս կրեցին միտք || : յոխ . ճառ . Ը :
Ա՚յսպէս է և այս վայելուչ տնանուն Հնարեալ՝ի սմ
քանացոյն՝ի միջ մեղաւորին մարդոյ առ ած՝ի ձեռն
գիտութեան ոչ , և ազօթից . յաւէտ . * Ո՚ր պատ
,, Հասնել Հոգևոյ ոչ Հնար կրեցին՝ի սոյն երկնից՝ի

„ առաքին վայրս երկրի կամեալ. և մեր բուռն հարկ
„ զնանիլ, և զձեռս ձեռամբ փոխանակել՝ կարծիս առանձ-
„ ի սկզբանն, որ եմ զլսոյն ի մեզ բաժանեալ անձինք.
„ խակնա քանզի յերկիմտութենէ ոչ եմ ի ըս-
„ սորա բերի, այլ անդադարութեան փոխանակմամբն, և բուռն
„ հարմանելոյն զմեզ յերկրէ ի չորհնեալ վայրս երկ-
„ նից վերացոյ: Յայտնէ և զխոստմունս որ հաստա-
„ տեալ ընդ մեզ ի Քրիստոս. և այլն || : ի ձին . պատասխ :
|| յո սեղմ ընդդիմին կռուանոցն բազմապատիկ տանջանս
տեսանել . սիրէ և պայծառ բառիւք զերկակռութիւնսն
հանդարտութեան բացատրեալ . որ սոյն ի վերոյգրեալ օրի
նակէ մանաւանդ տեսանել ոնցա սեռսն ։
|| ես եմ կամեցող զիւրաքանչիւրն ոնցա զգալ ի ինքեանս
ընդդիմութիւն մարմնոյ , եթէ պղ ինչ ի նմանէ ոչ բնաւ
զգայիցէ ։ Այլ սոյն ոչ յոյժ ։ || ես զի ոչ ինչ ոչ զգայիցէ
ի նմանէ զընդդիմութիւն մարմնոյ , զի ոչ ունի զայն ։
|| ես զի ոչ ինչ ոչ զգայիցէ ի նմանէ զընդդիմութիւն մարմնոյ ,
զի ոչ ունի զայն ։ ||

Ի՛ւր հայն առ բանակումն ։ այլ՛ ի նմանութիւն այ լինել
Հրեշտակ լինէ՝ այ հաւատալն , այ մեծն , և այ փոքրս ։

Յօդուած · ը ։

Յաղագս անմահութեանն , որ է ուրախութիւն փրկչին ։

Յասացելոց անտի՛ ի նախընթացեալ յօդուածն որ՛ ի վերն
նմանութեամբ , դիւրաւ մարթի ի հնութասարիլ , ևս
զի՛ւղ լոյծ անմահութեանն ։ Զ՛որ՝ անմահութեանն ի սուրբ
նեսին Հոգեպտղութեան նմանութեամբ . և այդպէս հիմնի՛ ի հա
ւատացեալսն նմանութեամբ լոյոց , յոյսիկս և այս յանհնդունայնէ ։
Զի՛ , բան՝ յորոմ յանձնան երդ մոլեբերբն՝ ընձնան ինչ , և
ըլ այսմ ձեռնարկեմք - զոր օրինակ ։ Զաւելի զղջալոյ
ի վերայ մեղաց իւրոց , արդարացաւ . ասա որ ոչ զղջանայ ,
ոչ արդարանայ . զի անմահանայ ի անմահն քան ։
Զաս այսմ ձեռնարկ լսելդ ընթերցողիս ։ ※ Յուսացեալ ,
,, Հոգի այ՛ ի խաչելեն , զբաժակ բարիոմբ ընդ մէջ մեր
,, լսոլ՝ ի ձեռացն այ բերեալ պերճացաք , այսպէս և՛ ի խորհուրդ
,, բնեն զխաղաղութիւն՝ զբաշդրութիւն ազգսուն ուխտ
,, Հաշտեցեալ || ։ յաւիտեան ։
Զարձեալ ասա ինչն ասէ . ※ Զայնմանիկն հաւատացեալք և
,, արդարացեալ ի հետեւանս սկզբ , և յաձել արդարանալն ինչ
,, բնեն՝ զոր ։ Զայն այս (ըլ այ՛ բերեալ ասէ) , Հակառակ ընթեր ։
,, զի ոչդարձ զերկնաւոր բարձրութեն ընկալաւ , ևս առաքելոյն
,, բացալ սկզբն Հաւատոյ || ։ ի ընդ ։ պատմեալ ։ Հոգին և
առնելոյ ※ Ո՛ ի զգօշութեամբ ասէ առանց քո չհարձ ոչ ար
,, զարդարացուցանել ։ (զոր և ինչն խոկ առաց ,
,, առանց իմ ոչ ինչ կարէք առնել ,) յոյսիկս և ոչ ա
,, ռանց առաքելոյն մեզ զգալ ոչ || ։ ա ։ յով ։ Ճառ ։ է ։
Յորս ի ձեռնարկումն յանմահութեանց առ անմահն ։
Ըստ առ ևս ընդլայնել մանրագոյն պէտս անմահութեան
,, զոր օրինակ երկոցն այս քան առնել ։ ※ Զայ՝ ոչ ոք
,, ունի սահման զանձին իւրոյ , զի չունի անմահութեան
,, ծագանեն , ոչ ածանեն ևս քան զանմահութեան ինչ
,, նոյն , և կողոպտիչ , ոչ քան զանմահութեան ինչ
,, պնդին և զկատարելն ։ ոչ օտար վատահոցն քան
,, վկայեն ։ Զամ՝ ոչ ոք չար քան զանմահութեան զայն ըզ
,, շարամտեն , և ասէր առաքելոյն յայտ ընծեցն ։ ոչ ոչ
,, մարգարէին քան զանմահութեան ։ ոչ ոչ առա
,, պնդեցն քան զանմահութեան ։ ոչ ոչ ասա
,, ցուցանեն , ոչ ածանեն ևս քան զանմահութեան
,, նոյն ,

,, նաց , և քամբասանաց ։ Օրհաս գառնալով միտիանեցին
,, անկաւ ի գառնապարտութիւնն || ։ յոյժ ։ ճար ։ ը ։
Յորմէ զօրութիւն հետևեցուցանէ . առաս բանիս առաւել
եմք մեզառատ զգուշացաւ գառնալ ։

Յօդուած ։ ԼԱ ։

Յաղագս հպարտութեան , որ է ինքնահնար փեղի ։

ակապարտութիւնը , կամ հպարտնալը են , որ՛ է մեծամ
եղելոյ ինքեանէ կարծել . և կամ ելնել լինելոյն , հարկաւ
տարանքին ընդ ինքեան ։ || Որոյ տուրք այդ են . յիւրհպարտ .
առնելական . պարկասական . և հպարտական ։
Իւրհպարտացեալն են , որք զգալով երկու գրաւական իրաց
ծանելիս անձին , մեծամիտ զինքնանաս՝ ի նոյն եմեծանալոյ .
|| Ոչ առաքինութիւնէ , և մտքով . բարկութ , և հեզութ .
ցուցս և ջերմ . խոնարհութիւնէ և գաւեթագիտ ։
Ոչ մարթի ի ձեռնարկել ինքնհպարտացեալ զգալիս ։ || Ասե
լոյ ի ամբարտաւանութենէն . առաս միթէ ի խոնարհութենն ։
|| Ընդ մեծ երանի հեզոց . առաս միոյ ի բարկացողաց ։
Յաւետի ելոյսին երթալի ։ || Այսպէս յոյժ բառք հպար
տացեալ բանից ։ || Ոչ յաւելու ընդհակացոյն . * || Ոչ ես գտա
,, առատասիրէ , այլ ագահ . ոչ ես կրօնաւէր , այլ գռեհ .
,, ոչ ես մեհատացուցիչ , այլ կիցուցիչ . ոչ ես առատաձիրն ,
,, այլ ժադուիլ . ոչ ես մտանիկ , այլ ապերացուցիչ . ոչ ես
,, ընկղմիչ , այլ վերամբիչ || . և այլն ։ բան ։ ՅԵ ։
Վարձեալ նա ինքն . * Յորս ի սեռսանել՝ ի մէջ արշա
,, սեռ ագռաւաց՝ ախտակամին երանի ագռաւեաց . ի
,, մէջ խրտխտակամաց ձեռ անմաքրից , որոյն հանդարտ
,, առատասրտ . ի մէջ ծուռ շանց գազանակամաց , գառին
,, նմանելոյս . ՚ի մէջ խրոխտ ի խաւսելէ . կատարելոյն
,, ի մեծամտէ . խոնարհելի յամբարտաւանէ .
,, չհնազանդէ ի սուտէ . ճշմարտասէր ի մանկամէ .
,, ամչածոտ՝ յայլասուտէ . բարօրասէր ի չարագործէ .
,, պատկերասէր ի կիսոտէ || ։ բան ։ լա ։
Ոչ՝ զնախիկ ես այս բան , զոր առ եղիշէ վա՛ր իշխանին պատ
մեր . * || Կուսաւ այնուհետև յառաջ կոչէ զկուսութեան յա
,, ռաջս , և զամարդս ի զպատուհասիցն . և զոգեաս
,, ի դիտոյց . և զամարդս ի քոյ արուցն . և զի՞ ոչ ի՞
,, ի՞ մեծից զեմ . այլ զնա զամարտիանոս յառաջ մատուցա
հեր ,

,, հնձէ, և զամ արժանաւորս յետս առնուլոյ ։ ի փիլոսէդիէն։

Ա՛ստիճ՝ յորժամ անդամոյն բանիդ Տահադրին միաբանիցի։ Ա՛ռաքեա՛ և տեսանել յայս բանս նախնեացոյն, յորում գրացուին զերանտոմոս քառասնից մանկանցն ի գառոյն ի չորից՝ սոսին Տահադրումբ ցուցանել յանձն եւ զառաջեալ՝ յառեցն ։ * Ա՛ստանեա՛ի քոյին ազատեսն, և սո-
,, տուտս ազատս երկնեալ. զամ սահան մի ապետակ, և
,, զգանամ զառնամ բնաւին տեսանել. շրեմանէք չէր
,, մարտեալ, և առեալ երեխամանէքն. աղուն մանակա-
,, յատեալ, և աշեակ կոզմանէս առեալ. զամեմ ի նոսա
,, հեզոց, և ի սոյս կոզմանէ. Տահոյանամ յետին ամ
,, կին, և ի ձգելոյն մեծն յոչոյ երկնեալ. զառնան զա-
,, ստղոյն ի սոյնէ, խոտանակրութեան ազգեալ. մարդ
,, ուսն արուազուսաղմեամ, և անձամբ երկնեալ Տայնն
,, Տահոյան. Տղուսոյնի զայն Տասանել, և ոչխաս-
,, կոզոյս ազատս սեղեամ. ազոյ մարքս Տոգեկին,

վասին մեղ խնդրացար ։ Բան. կա.

Ա՛յսպէս և ասացեալ ազատին Տահադրումբ մեզ անհետա-
ստեալ վարդապետացդ ասէ. * Ի՛ր ասելն առաքեալ երկն
,, ծոյլ՝ ի յուսանել, և զոյնէ՝ ի վարդապետել. հեզոյ
,, ան՝ ի յանհետանալ, և ազատ ան խնամատարել. և
,, ի մէջ ազատին սրբոցդ զինս ժողովելոյն ոչ յան-
,, հետանալ, և՝ ի քնելոյ զինս ի ոչն զատանելոյն, քան
,, զոյ՝ ի ոչն, և խնամոյ զգացեալ Տանձնոյ, և զձնան-
,, ամանոյ, և զատանալ ոչոյ. ազ ասելն ասեն և մեծ
,, մեծ. ոչխոյ շահեալ՝ ի ոչոյանէ, ազ առաքել ևս զա-
,, ստղապետաց. մեր զի կամ զատ ոչ զանհետանալն զինս.
,, և կամ երկն զանհետանալն, ոչխոյ օգտին ։ յոհ. ձառ. ։

Ա՛յսպէս տեր Տահադրումբ կրասելոյ և զամբողջացոյն զո-
ղոտոմեանցդ, ասէ Ա՛ստուածոյ ոչ ասաք ազգս,
և զնոյն խոսանեան Տահադրին. * Ա՛յս ի խոսոյնեան Տա-
,, ղոյնէ Տահ, և մոյսն, ի՛ ոչ ազատ Տեսանելն. և ոչ
,, զազատ ասանելոյն Տահադրին, ասոյն զանհետ ասա-
,, ստ զնել. զձնանալոյնն Տասոյնել ի ոչ, ասոյն
,, ձոյնէ ձոյզանեան ասանեան Տահադրին ։ Ա՛յս ի մոյն-
,, ազատ Տահ. ի՛ ազ զազատ ասոյնեան, և ասքոյնասա-
,, ձոյնէ զանհետանալ, ոչխոյ զանհետանալ Տանձնէ ։ յոհ. ։

Ա՛ստիճ՝ յորժամ ասացեալն Տահադրին ազատեսն ասա-
զան։

գիս զերազանակ յանդիմանելոց զընկերն ։ Ի յանդիմա-
նելն ասէ , = Ի՛ ձաղել առակի բարւոյ · մի հրապու-
,, րանաւոր առնել զյանդիմանութիւնն , զի մի առա-
,, ւել վիրաւորեսցես զհատեալ հոգին · կամ դարձեալ
,, ի լրբութենէ ածիցես · այլ անհնարին պահեցեալ առ-
,, ջի օրինաց գիտելոյն և զմարդասիրին , որ զսկսա-
,, ծին մեր էառ , և զիւրս եդրպ ։ Ոչ որ կրկին այն օ-
,, րինաց · եթէ մեղանչէ առ նոքսայր քո , նորա յանդի-
,, մանեա գնա ՚ի սէջ քո , և ետ միայնոյ : Ընդ նոսա ի ծ
,, պարբերութեան · ապա զնոսն զնախադրեալն նորին ։ Ոչ որպէս
,, յանդիմանեցից առ · մի խառնուիջ , այլ քաղցրուիջ ·
,, մի ամենեւին · այլ պնդիջ՝ և ամենայնիւ , զայսպիսին
,, տալով զօրինս առակացն ՚ի մէջ այնքան երախտեացն
,, այլ · այլ զինչ · յոչ ապաշխարեմ զմեզս , զոր գործէ ·
,, և ասացս աղաչեմ , արտասուեմ , վշտակից լեր միշտ
,, ցեղոյդ · և ցաւակից հիւանդացելոյն · փութով ծած
,, կել զչարացեալն նոյն , որպէս ՚ի ձեռսդ է · և մի հրապու
,, րակիր · և եթէ այլք գիտեն , և բամբասեն , զոր ո-
,, ւեղի որպէս մարթեմ ես || : յոկ · ՃԽԱ · ը ։

Ընդդէմ ամենայն հակառակութեանց են , Այլոց բաւ հակառակել ,
որ այնպես խոպիցին ընդ դէմս , ինձ չէ հնար խնամել զնո-
սոսիկ ։ Ասացեալ է նոյն խնամոյ զհոգւոյ առակիս
որոյ , ոչ զօրացաւս , առանց զօրականի · և ոչ զմեր ,
առանց ծառայի : Ո՛վ ոչ ասէ որ հայր , եթէ չտեսցի
որդի · և ոչ այր , եթէ չտեսցի զծառայ · և այլն : Ա-
սել և բոլոր գոյն մերոյ յառնչակցաց կամեալ կայ զմի-
ացն , այլ հայրական խնամոյն · այսպէս զի ՚ի սա
կամել մերձն , եղծանել առնչութիւն · այլ ՚ի պահել զնո-
ւսյն՝ բաւական առնչութիւն հայրական ։

Ասել ՚ի յառնչակիցացդ ձեռնարկել զլսողն ։ Լսողն
պատասխանի ՚ի պատմել զհոգին · եթէ զոմ զոմ զրկի ,
պատասխանի ՚ի պատմել զհոգին եւս ։

Ասա այսմ՝ ձեռնարկի և սպրդիս ՚ի գիտմունս քո · յա-
ւելն · * Ի՛ եթէ աշակերտ ես սոր , նմանս լեր վարդապե-
տին · ասա · զա ինքն այս ՚ի աշակերտսն : Ասէ եթէ զա ըն-
,, դունիս զիս և զայս բան ՚ի սիրտ քո , և ոչ ինձ
,, միայն զայս ասեմ ... զիարդ լինիցես աշակերտ , որ ոչ յա
,, ղիս զիս , և զիարդ ես հանդգնեսցես ինձ ասել զայս
,, ասա · զա ինքն այս ՚ի աշակերտսն : Ասէ եթէ զա ըն-
,, դունիս զիս և զայս բան ՚ի սիրտ քո , և ոչ ինձ
,, միայն զայս ասեմ ... զիարդ լինիցես աշակերտ , որ ոչ յա
,, ղիս զիս , և զիարդ ես հանդգնեսցես ինձ ասել զայս

քեսայ մատդարձին մի հրէից • * Աղէ փառաւոր առնէ
,, զՀայր , և ծառայ երկնչէ ի տէր իւրմէ : Ապա որդ՝
,, եթէ հայր եմ , ուր են փառքն իմ. և եթէ տէր եմ ,
,, ուր է պատիւն իմ. ասէ տէր ամենակալ || Տաղտ. ՃԻ. 6 :
Այս տեսակ Հանդիպումն ոչ այնպէս բնդդիմին , քան
թէ Ճառէ , պէտքէս եղանակաւ զանձկալելոցս առ մե-
ռեալս քաղքառելով . կիմ զրկեալս Հանգամանաց առն-
չակցաց ընդդիմացեալքն ի մէջ բերելով : Աստէն ե տեսա
ներ յայս բան գրելոյն կամ ուղիղսն - յորում զան-
ձուռն միանձանցն Հաղբատացւոց յանդիմանէ : * Այլ
,, Հարցանեմ առ , եղբայրասէր սիրով , եթէ գիտս ի
,, սէց Հարցն գնէք առանձինս , զի զայս պատմիցեն ա-
,, ռանձինն Հանդուցեալքն լինել մեզ և կռուօղ , միոյ
,, գլխոյ անդամք եղով . առ ձեռաց ցաւն , եթէ ներքնի
,, պիտոյ , և չէս առնլիս յինէնց մարմնոյ : Այլ կիմ միոյ մօր
,, որդիք Հանդուցեալ գոյանել իրերաց , և անհնձանել զմի
,, մեանս . և առել ցծնօղսն , եթէ ընկեր երկնեցիք և
,, ծնայք զիս : Այլ կամ միոյ Հոգւոյն Հօտ , բաժանել չեր
,, կուս , և յառնել ի մէջ միմեանց , և խաղասել զիրեարս ,
,, և կոչել միոյն զմիւսն զայլս , և յարիշտակօղս || :
Այնս առն երկեակ առնչութեանց , ոյ գլխոյ և մարմնոյ , ծոց
և որդւոց , հովուի և հօտի , կշռասիրաց զիտակցելոյ կամն-
յա : Այսպէս և լաւբրռնացեալն առ առ կրօնաւորս .
* Այլ ընկերացեալ Հարքն մեր ըստ կայր . ոչ նահանջ աշ-
խատեցան այս ձեռնէ և կրօնիս աշխատօղքն . ոչ վայրա-
պար գրեցին որդւոցս բազմապատիկ խրատս . յառեղ-
ցուք աղաչեմ երբեմն երբեմն ի վարս նոյ , և ի բանս .
Ամենեւն առնչեցուք ընդ օտար մեր քնճացս , և ըստ
գործս . . . . քանզի բանն գէ , և ձեզ գգեստուցս , և
գործք Հարցն գատելոյ ի գլուխս տալոյ յաւուրն
յեսուեան : ի ձեզ պատրաստ : Յորում այս ձեռնարկու-
մեմ պատճառակ : Այլ եթէ աշակերտ զանձինս գաւա-
նիմք նախնի սէց միանձանց , ապա պարտապան եմք ըս-
նոյ գնալ . ապա մեք ոչ վարք և գործ նոյ գաւառապարտես
գեն գմեզ :
Պարծանս մեր այս չէ՛ի գիտս , մանաւանդ՛ի խոր
բառնալոյն և՛ի յարդարելոյն Հաւս . քանզի գիմէ Հասա-
րակացն , քան Համեմատել գներկայսն ըստ անցեալս ,
զարգելն ըստ Հօր : Այ գործածել և՛ ի ներքնագործսն Հաւս .

յորս բազում անգամ լինի զոմէ զայլն ի հօրէ . զնմ
սատակել յաղբատէն , զերծուլ ի զօրասպառէն . զաղակնոյն
ի վազդասպառէն . զբազաբացին ի բազարէն ։ ( )զան
ես ի սիրտս , զի սակաւ ինչ ի սահմանադրէ եր-
քեւն յառնչակատաց սկիզբն առնել ձառին . կամ ըն-
ծեղակաց ժամանակն ի սկզբանէ բազդատելով , կամ զոր
դես ի հայոց . և այլն ։

Պատասխանութիւն հակադրութեան են , որ հակադրին իբրև ո-
ճախանիկ կամ փեսայ , և պահատէր ընդ ։ զոտնկնատակ են կեանքը
և մահ . լոյս և խաւար . սիրել և ատել . զի
սիրել և ատելի . զիմաստն և պակասիլ կենդա-
խաւարին պակասիլ լուսոյ , և այլն ։

Արդեօք է ձեռնարկել ի սմանէ սկսանել ։ Աշխատ է
կեանքն . ապա ըղձալի է մահն ։ Սիրել զոս զկատար . ա-
պա առակաց զրոյն ։ Յոյսիս հակադրութիւն ձեռնար-
կելին բերմանեաց հայր էր պատճէն համառօտին ։ * Ար
,, ինքն ես քո շար է , սկսեալ բարի ոչ կարէ լինել . և որ
,, ինքն իւ խաւար գնաց , սկսեալ ոչ առաջնորդէ ձգնար-
,, սել լուսով ։ Այլ զի ընդ յանդիմանութիւն պարտա-
,, ձէ . այսպէս ի սուտ ձէնարդութիւն || . — եղիցէ ։
Ազնուին և բանբասացին կշռադատել զնուազսիրտս այս-
սիսի պակասական հակադրութիւն ։ * Յոյ է ասէ , խա-
,, տար սպասել ազգասուրջ , որ լոյս ի մէնջ ոչ ծագիցի .
,, և ոչ ոք ոչ անկնդատաս , որ զկնդատանել նմանիցի հրա-
,, մարել ։ Յայսմհետէ երկու մեզ լոյսն քո և լուսաւորեաց ,
,, և յայտնեսցի մարդասիրութիւն կենդանատուցդ || .
յաջնեաւ ։ Նա եղիցի . * Նա կեանք խաւարի ի մահ հա
,, մարեալ էին . և մահ խաւարի անշուշտ կեանք || .

◆ պակասական հակադրութիւնք են , բացասութիւն և սահմա-
նութիւն նոյնոյ ընդ նոյնոյ ։ Այսպէս են այնք , որոց դէմն ոչինչ ,
և բացասէ զոր ինչ հաստատէ և սահմանէ զնոյնոյ ընդ նոյնոյ ։
զոտնկնատակ . սկսեալ ի խնամատէն , սկսեալ ոչ ի խնամ
տուն . բարի , ոչ բարի . առաքինի . ոչ առաքինի ։
Նա զկնդատանեալ կենդանիս եղջեամբ մարդի ի ձեռ-
նարկել ի հակառակութիւն ։ Նա ոչխարին է , եմէ եր-
կու հակառակութիւնք առցին ընդ նմին զոմէ զայլն . և ընդ
պատճառաց , և ընդ այլոց ասացելոցն ։ Այլ արդ՝ սկսե , ոչ
սկսի են հակառակութիւն . սկսեալ զնոյն զոյն , զի զոմէ և
ոչ զոմէ ։

սկիզբ : զգօրսն ասէ . Ասա նմա զի մեզք բազումք գործեսցես . զի մի՛ ասիցէ թէ ես ոչ գործեցի զայս մեղս . քանզի ոչ ի ձեռն ինչ ոչ գործի մեղք . այլ ի ձեռն ամենայնի մարմնոյ գործի . եւ ոչ ինչ մեղք գործի առանց մարմնոյ . զի ոչ միայն ձեռն գործէ զմեղս . այլ եւ ոտն եւ աչք եւ ականջ եւ ամենայն անդամք մարմնոյ . զի ոչ ինչ մեղք գործի առանց ամենայնի անդամոցն մարմնոյ : Ասա նմա զի մեզք բազումք գործեսցես . զի մի՛ ասիցէ թէ ես ոչ գործեցի զայս մեղս . քանզի ոչ ի ձեռն ինչ ոչ գործի մեղք . այլ ի ձեռն ամենայնի մարմնոյ գործի . եւ ոչ ինչ մեղք գործի առանց մարմնոյ . զի ոչ միայն ձեռն գործէ զմեղս . այլ եւ ոտն եւ աչք եւ ականջ եւ ամենայն անդամք մարմնոյ . զի ոչ ինչ մեղք գործի առանց ամենայնի անդամոցն մարմնոյ : Ասա նմա զի մեզք բազումք գործեսցես . զի մի՛ ասիցէ թէ ես ոչ գործեցի զայս մեղս . քանզի ոչ ի ձեռն ինչ ոչ գործի մեղք . այլ ի ձեռն ամենայնի մարմնոյ գործի . եւ ոչ ինչ մեղք գործի առանց մարմնոյ . զի ոչ միայն ձեռն գործէ զմեղս . այլ եւ ոտն եւ աչք եւ ականջ եւ ամենայն անդամք մարմնոյ . զի ոչ ինչ մեղք գործի առանց ամենայնի անդամոցն մարմնոյ : Ասա նմա զի մեզք բազումք գործեսցես . զի մի՛ ասիցէ թէ ես ոչ գործեցի զայս մեղս . քանզի ոչ ի ձեռն ինչ ոչ գործի մեղք . այլ ի ձեռն ամենայնի մարմնոյ գործի . եւ ոչ ինչ մեղք գործի առանց մարմնոյ . զի ոչ միայն ձեռն գործէ զմեղս . այլ եւ ոտն եւ աչք եւ ականջ եւ ամենայն անդամք մարմնոյ . զի ոչ ինչ մեղք գործի առանց ամենայնի անդամոցն մարմնոյ :

Յաղագս . Ը .

Յաղագս յարուցման , զի պարտիցէ , որ ի փառսն երթայր փեղկ :

Եւ ասէ յաւուրսն ի վերուստ ասացեալսն . եւ կամէ ի մեզ ասել . եւ կամի զի ոչ ասիցեմք . քանզի զիմաստունսն ասէ , որ ի մեզ ոչ ինչ ասի : || Երկիւղ այս ձեռնադրեալ է ի հոգւոյն առաքելոյն :

Յաղագս . Թ .

Յաղագս ժամուն , զի պարտիցէ , որ ի փառսն երթայր փեղկ :

Ո՞ ուրկնամաց պատասխանեն են ևօմեն՝ ոբ , ԱՎ. Ո՞ՀԵ ։ ԱՎ՝Ե ։ Ի՞ՆԴԵ ։ ԱԲ՛ՀԻ ։ Ի՛ՀԵ ։ Ո՞ՀՈՒՄ ։ ԱՎՀԵ , նշանակէ զանձն , որ զգործն գործեաց , կամ կրեաց ։ յորում պատճառ է նկատել զկեանս կիրս հոգւոյն՝ զոր , զոմանս ևօմեմ , զանձև ևօմեմ ։ կամ զառաքինութեանս ։ զիրօքն տալ , զնոսիեանս ևօմեմ , զանձդատ , զանձիս ։ և զայլս ։ կամ զնոյնս ևօմեմ ։ ոյ զանձհօմեմ , զամբարտաւանութեամբ ևօմեմ , զանձիս ևօմեմ , և զայլ ամենայն հոգւոյն ։ Ասացեալ պատճառ է նկատել զնա ևօմեմ զանձիսոյն , զանձդատ ևօմեմ , զանձիս ևօմեմ , զանձն ։ և զայլ ամենայն բարիս ։ ոյ զանձնէն , զանձդն , զնանդգանութիւնս կնոջ ։ և այլն ։ Ո՞ՀՈՒ , նշանակէ զիրօքն ևօմեմ , կամ զիրն և զնանձդանութիւնս ոյ ։ Ա՛ՀՈՒ՝ յոյժ զանձդ ևօմեմ պնդանամ է , և զայս ասացեալ ևօմեմ ։ ոյ ևօմեմ ։ ոյ ևօմեմ ։ ոյ ևօմեմ , ևօմեմ զանձդ ։ Ի՛ՆԴԵ՝ յոյժ զանձդ ևօմեմ զանձդատ , զանձիս ։ զիրօքն զանձդատ ։ ի զանձդատ , ևօմեմ զանձդատ ։ յանձդատ , ևօմեմ զանձդատ ։ ի ձեռնդատ , ևօմեմ զանձդատ ։ այլ և զանձդատ , զանձդ , զանձդն , զօրն , և զանձդ ։ Ո՞ՀՈՒՄ զանձդատ ևօմեմանէ զանձդատ զանձդատ յոյժ զանձդ , զիրօքն զանձդատ ։ յոյժ զանձդ յաղթեմ ևօմեմ , կիսանդատ է ։ և կիսանդ ևօմեմ զանձդ զանձդ , ևս զանձդատ ևօմեմանէ զանձդատ ։ Ո՞ՀՈՒՄ յաղթեմ ևօմեմ , կամ զանձդատ ևօմեմ զանձդատ ։ Ի զանձդատ ևօմեմ զանձդատ զանձդատ զանձդատ ։ Ի՞ՆԴԵ զանձդատ ևօմեմ զանձդատ զանձդատ զանձդատ

Ցայսմ վայրի կարելոց համարիմ՝ ի գիրս տալ զամենայն
ժող կարդել օրինակ մի համեմատ ձեռագրաց յամ յա
նախկնոյ միանդամայն · զի ամենեքին զիտասցեն մե՛ծա-
գործեն յոգիսն՝ ի սպասուցն զՀոգւոյն Սրբոյ ։

Ի նախընթաց պարագային ։ Խարհրդատուն զգաստ երկիւ-
ղածն ։ զնաղատելին սիրն և համբարձեալ յոգիսն մեզա
բերեաւ՝ սեռեալ զգաստացեալ սուրբացեալ և զսիրտնալիսն
միշտ ազգին , և քաղցրեալ իւրով · և զգոյութիւն և զսրտիս
փոխին և զբարին աւադոց , և սովսիանոց · և ընծեալ
զիարտիս սպասաւորին յաստուածն զոգանին սնօրէն հոգւո
վերանալոյ · որ յետս այնր ամի ծանրասացութեամբ սատարա
նաց , զոր ած Հանդգնեալ իւրով , այլև սպան սրով
հեռասլաստաց առնել զնա ի մեռանիցն · և զգժոխսացոյց
զանիւրարսուն հոչակեցոյց նա զանուն · ընդհին և իրապէ
բեալ վասն խոնհրդոյ սպանին իւրոյ , որք էին և կոտոր
եալքն իմասից անհատքն ուն , վասնեալ ի նախանձ իս
ուց անհատիկ արարչին , և հայրենի ածասուր օրի
նացն , և սպասուելոյ սպանին ։ Ընդհանուր սպասուելն եղ-

Ի կշիռ գանձն ։

Ի կռիւնընթաց պարագային ։ Ալ · Ես ահա ի գործ սպանա
լի եւնել յառաջասաց բազմահանդես սպանելոյ մարդոյ
մոյ զգասուելեաւն , զրաշխատութիւն սպանին և սպօնելոյ
ի ջնջել և ի բառնալ ի միջոց զչէջս գանիսելեաւն զանձ
ծուելն · ասելոյ ձեռն սիրալիր խոնարհուն , զոս ինքն
հայրենասէր ածասուելն յոգիսն , ի կոչանել և ի հո
սել զգասուելոցն սիրասուելն սեռասուսանելոյ ։
Օ՜ն · Օ՜ միսրան ահագին , զգաստասելոյն , զհոգասո
խոնարհն Հոգիսեսնէս , զգօրագոյն զօրացն սասէ · ոչ
զանձասէ ասէ ի մի ուրեք կրանել կարծէր ։ Օ՜ն · կրկնա
կի Հարսանեաց եհար , և անդէն սասակեաց · բարձեալ ի
սպասել զգասուելն նորին յարսանեացն ։ Ալ · Ես մեղ զա
նակի սպասուելեալ զօրաց , ի խորան սեղ նի յասա
հոյլ վայրի · զօրսն բազմութեամբ դիշերասահ զօրաց շուրջ
սասեալ սպասուելեալ կային ։ Ն՜ն · Ի խոստ դիշերի ։
Ցնծան · Ի խոստ դիշերի ։ Ցնծան

ամէն սխամանացեաց, ոչ կամաւք և երկիւղաւք, այլ ընդելեալ
վայել յամենայնի օգնել նմա առանց հեղգանացն գործելոյ։ Ապէ-
րոյ ի մի ժողովուրդ առ կողմն հեթանոսաց լինի, և
քարձցին օգնականքն իւր, և պարծեցին անոցք. և
առնէին, և արեամբ յանապատին գնացին. և կո-
ստանդ նուիրեալք, զլանկ երկիւղածք, և սիրելիք աստ
ամենայնի՝ ի գործ պղծուն վաղվաղակի գազանացեալ մնա-
ցեալին։

Պատերազմ Պարսից։ Յայնժամ ապա, ոչ և գոլովին և
արհասիք անհնարինք անկան՝ ի մէջ զօրացն նոյ. և այլք
հրաշափառեալք աստուածային կամաւքն անճառելոյ՝ ի վա
յեաս յուսահատեալ։ Ոչ գանեաց և կռիւն, առ
նուազեալ և առ պակասեալ, երկիւղ բարձրացան զօրացն,
ճօճանակեցին զիարդ՝ ի գլխոյ հրամանացն. մերկացան գՀայ
գերգ ազգ. փոխեցին գձայն գոռոց և ազաղակ՝ ի ձայն
ցաւոց, և ողբոյս. և այլ ժամ՝ ի ժամէ՝ անալեալ
անտեսանելոյ հեթանոսաց կերպացոյ մատնել, առ ի բա
նալ զանոյշ արեամբ յաղթութիւն։

Հայ առաւ զհեթանոսական պատերազմէն կարգս զաստա
ղութիւն։ Ասէր յՏարկ կնոջէ Հառս յամէնայն
գայլոյ առաջ զանոյշ զանազանել ձեռնարկեաց հանել. այլ յայլոց
վայելն, զոր առաքինոյն երկեր պահանջէին։ Եւ ա՛հա հա
րեւանցին գերդ պատերազմին վայելն, զերեզմնիկս ցուցանել
զմեծամեծ անօրէնսն անդրանդամանութեան. որ երեսուն և
աւելս ամաց անկեալ գնեցք առ պրոպատական աստուածն։
(զորմէ առնդրեալ է, ընդ հաս երթ՝ որ ճշմարտ առաքի
նեաւ մեծամեծ քաշանայապետին՝ ի Յովհաննէսի հայր
հարսնացեր.) Եւ ոմանք զերդ մերդանդրեալ վերկենին,
որ առնուն առաքի գնեք, առեալ։ * Ա՛Հ. Ցոյց մի երթ և
» երկիւղ ընդելեալ հաս առաքի և ուրախ մարդ ա-
» մէն սխամանացեալ յաղթեցն լուծանելոյ, որպէս ոչ անկանել
» գերդ զաժանելոյն ձեռնարկելոյ, երբ գիտեալ զան-
» լուծ հաստն գերդելոյն սխամանացեալ, երանաւոր
» մեծ մեծիկ և բարեբարեկ. ընկերքն և հանգամանք
» գրաշարացեալ, ընդ մի մեղանչեր, զոր մի կրկնելոյն
» կրկին գերդ հարկ. զինչ ոչ ինչ վերջացաւ լինել ձեռնարկ
» գերդ սկզբնաւոր անհաւատելոյն գաստղացեալ գերդ՝ ի
հաս-

,, խոչեցին : Եւ զի զեւ սկսանիցուց անցուցիչ ջանայիւ մանկան
,, ծագելոյ լուսոյն ասէ առաքեալն || : Ի բան . ձբ :
Պատմի ի յարտակցոյց Համեր ձեռնարկուն . յորժամ
ասէր Հարսնացուն՝ ի ձեռն գալ, կամ գայթակղուն՝ ի
պատուական անուն Քրոց՝ ի ծեծել ցուցանել, կամ՝ ի
ծանրացուցանել զինն . այլ ձեռնարկէ պատուական լեալ
Տեառնէ՝ ի զուարճալացն . յանէին . * Եթէ զի Տէրոջ
,, անուանեալ եմ, և յեղեալ եմ յօրինեան, և պարծիմ
,, յոյժ, և չխոտոր զկնի նոր, և ընտրեալ զանձն, և խրա
,, տեալ եմ յօրինացն, վասն՝ եմ յանձն ըս առաքելոյ
,, լինել Քոյդ, ոչն խոտորելոց . . . Արդ զի ոչ
,, առցուսեալ զեկեղեցի՝ զանձն ըս ոչ առցուսեալ, որ ըս
,, յոյժ չարչարիլ, զորսուս . . . զօրինաց պարծիմ,
,, յանցուսեալ ըս օրինաւ՝ զոյժ անարգեալ || : Կորնթ . Ե :
Յորմէ զօրանալ չեռնարկուցանէ . առաքելին ասէր
յանցուսեալ ես պատուիրան :
Եւ զի ի նախկին ձեռնարկէ Եղիշէ Տէրոջ, յոյժ
զհանգամանալ զանհատանալն ունէ . յառակէ : * Արդեօք
չէր եկեալ, և խոտորեալ էր ոչ, ասէ զնոյն ոչն .
,, չէր եկեալ՝ ոչ պատճառ էր ասելոյ երբեմն || : յովհ .
ձբ . 22 : Պարձեալ առ . * Եթէ զգործն չէր գործել
,, ի ոչ, զոր ոչ այլ ոք գործեաց, ասէ նոյն զնոյն ոչն .
,, քանի ասէ՝ առեալ և առեալն և զոչ, և զհայել իմ ||
: յովհ . ձբ : Եղիշէ զօրանալ չեռնարկուցանէ . առաքեալն
ներկայն ասէ ասելոյն, զի ոչ այլոյ հպատակ և պատ
ուիրելոյ ասէ ասելն, ոչ ոչ ասելոյ հպատակ և պատ
ուիրելոյ ասէ ասելն, զի

Յօդուած ԽԹ ։

Յաղագս նախընտրութեան . որ է ձեռնհասութեան տեղի ։

Ա Լանխելամտագոյն են այնք , յորոց ի գնել , հարիւր ընծա գան
՚ի ոչ ։ զգօրինակ . ծաղկաղէ սրեզամկն . ազնիւն
սիրէ ։ ծնաւ զոր մայրդ . առա առանց կարծեաց մեռ_
ցիս ։ Հարեր զքահանայ կամաց և զխոտաք . առա յայտ
է , ևս անկար ՚ի նզովս ։ Յայտ առեղծ հետևանքն ցու_
ցանին ՚ի նախընտրութեան , այլ յայտ է յօրինակէ ։ Ի առ
այսմ ՚ի նախընտրութեան ցուցանէ առաքինի վարուց մեծ
նոյ ընդ ինքեան այլ այլոց , յառնէն . * Ա՛յմ եմ և ես մարդ
՚ի , մահկանացու հնազգին այլոյն , ծնեալ հողմանին առ
՚ի , խառնեղծին . և յօրոմայնի մեր նախարեցոյ մարմին .
՚ի , առնուամնեայ ժանտանակս մանեալ արեամբ ՚ի ձեր_
՚ի , մանէ առն , և ՚ի ցանկութենէ ջոյց ՚ի մէջ հասելոյ և ես
՚ի , եղեալ զհասարակաց օգն յիս ձգելի . և ՚ի տոյն ոտիանս
՚ի , վիշտ կերակրի անկոյ . զառաքինի բարուցս գանան առե_
՚ի , նեցուն նոյնգոտնակ լայնալ . ՚ի խոնարհութիւն ծնոյ , և
՚ի , ՚ի հոգս ։ Ա՛ջ ոք ՚ի ձառագայթից այլ ազգ սիրել կա_
՚ի , լաս լինելոյ . մի մեռա ի անկեր յաշխարհն . և մի եղ հա
՚ի , առակաց ։ Ինատ . Ե ։ ոչ ոք ՚ի ձեզ կամի առել . Ա՛յս ես այլ
մարդկան ծնոյ . առա ես ինձ անառանելոց եմ ։

Ա՛յս առեղ լնդունելի ձառնելոյ գնահատեալ առ ՚ի հե
առեցուցանել զհետևողսն ։ Ա՛յլ ի առաւել յայս բան
յայտնանան կամ . յառնէն . * Ո՛ ի ձեզ ոք առաջնորդելոյն
՚ի , ՚ի մեզ առեղծողին ՚ի վեր յերկինս զհպարտացեալս մեր
՚ի , պարտաւոր է , և առ ոչնչութեամբ ի երկրաւորսն լա
՚ի , ասցուին լնձառել , Ա՛յլ՝ գնե զնէրեանս . առաքին
՚ի , երցուցանող զօրութեամբ առ ինչերակալ լինելոյ . և ոչ ես
՚ի , մանանեալ ՚ի ձեռս ձհշտութեան մերոյ ։ Ի առ ինձ գնե
՚ի , ընտրեցաք . Ա՛յլ մի զի ես կարգի պաձառոյ , և առա
՚ի , դոյ անանկոյ երկրաւորին երեալ , և այլասէր ՚ի մեզ
՚ի , ներեան ցանձ՝ գան զօրինակ պատկերն ունանալ ձեռ .
՚ի Ինձ հետևեցարուցանէ . զնակ ձհշտութիւն ձեռ առեցին մեզ . և
՚ի , յանառաձգոյ խոցոյ , և յանցաւորոյ ձանապարհի
՚ի , կոխեցալ երկրե զկառ գոհեցոյ . և ՚ի գլուխս մեզ հա
՚ի , առեցան քարկունք ձորոյն առաքելոյ ։

Ա՛յսպէս և առաքելական ձեռն գնահատեալս , և ոչ ա
պան_

պատմուին ինն օրինակս յօդի և գՀռոմոսդա · որոյ
ցուցանէ մեզ բազմապատիկ շարիք գերեալ՝ և գբնա-
նութիւն՝ Հռոմէացոյն՝ և Հերձուածողաց նոյ՝ և մեռա-
ւելոյ : * Այլ յորժամ մոռանի սիրելոյ պատուի-
րանս՝ գոյ , պատասխանի նոյ : յորժամ՝ և մեր զանազան մեղս
,, կարծեցաք գՀոռոմոս մեռ լինել՝ և յե մեռանիս մտանել
,, չէր , կործանումն պէտս : յորժամ մտալիցեն ի մեզ
,, անգամ՝ և մեռանիլ , մերն անուանելոյ : յորժամ այս-
,, պանչեն մեռանիլ ի մեզ զանազան պատճառս , մեղսասիրու-
,, թիւն ասէ : յորժամ զինչ ի մեզ ի մեռանելոյ ինձ մեռ յե
,, ես ի-ցասումն ասաց Տէրն , պատուիրեն մոռա-
,, նալ ինձ՝ ոչ յե մտանիլ , այլ յե Հոգւոյ - ասեցաք զնո
զատիկ զհրամանէն շարելոյ : * Պատճառ ասէ մեռանելոյ
Հաշիւ տան ինձն ի յոյժ մեռանելոյ , զոր ցուցանէ
,, ասաբեմս ինձ || : յաջենաէ :
,, կանչ ասաբ զօրինն , մատնադրելոյ ի-ձեռս ազգ յոյն
,, ու զբերելոյ տար օրինաց մատնադիրն՝ զաշխարհա-
,, տան ոսկի՝ ասելոյ ինձ : յորժամ մոռանալոյ ձերկնից
,, ես ի-ցասումն ինձ ասաբ Տէրն , պատուիրեն մոռա-
,, նալ ինձ՝ ոչ յե մտանիլ , այլ յե Հոգւոյ - ասեցաք զնո
,, եղաս , ոչ ասաբ մեռանիլ զժ-ձերոյն , այլ մեռ զոյժ կարծելոյ
,, մերոյ - շրջեցաք զասելն մոռանալոյ ձեր՝ Հարս
,, ասելոյ մերոյ պատճառ - ծանուցաք աշակերտաց
,, ոչ , ոչ զմեռանիլ մերոյն , այլ ասելոյ ինձ - եղաք
,, Տէրն խնամոյ մեր՝ ոչ զՀաշուելոյ Հոգ պատուիրան՝
,, այլ մեռանիլ ոչ՝ և ի կոչիլ, մերոյնոյ - զայնոյ Հո
,, գեկիցես ի մեռելոց Հոգւոյս - և ասացաք ինձ մտալ
,, Երեսս ոչ՝ և Հոգւոյն , Հաստատիլ օրինաց մտալոյ
,, զոյ , զասաբ շրջեալոյ : Յաղագս այդ ե զօրինս կենաց
,, զեկիցես ի մեռելոց Հոգւոյս - և ասացաք ինձ մտալ
,, այլ մեռանիլ ոչ՝ և ի կոչիլ, մերոյնոյ - զայնոյ Հո
,, Տէրն խնամոյ մեր՝ ոչ զՀաշուելոյ Հոգ պատուիրան՝
,, ոչ , ոչ զմեռանիլ մերոյն , այլ ասելոյ ինձ - եղաք
,, ասելոյ մերոյ պատճառ - ծանուցաք աշակերտաց
,, եղաս , ոչ ասաբ մեռանիլ զժ-ձերոյն , այլ մեռ զոյժ կարծելոյ
,, մերոյ - շրջեցաք զասելն մոռանալոյ ձեր՝ Հարս

Յորմէած . ԺԲ ։

Յաշափս հեթանոց . որ է երկրորդաբերութիւն պեղի ։

Եռանդեալ ևս ընդէմ , որ հարիւր պիղծ գան էրէն ։ զոր
օրինակ . Ի առաւօտի արդոյ ի ծառն . ապա երթայ
և առնուլ ծաղկունս ի նմանէ ։ Ցիշ է . ապա ծաղիկ է
արեգական ։ զի պատուի ծաղկունս . եւ ոչ ծաղկեան ապե
գաւոյն հաղիւս գիտեն զայն ։ Ի առնէ ի հեռաւոյ զա
գանիս ասելովքեաղդն , ոչ այս առաւօտ յորմէակ ։
Ընդ որոյն այս անդր կոչանիւք բազում հեռաւոյ ։
Ոչ է առաւօտ յայս բան ասելիքացոյն , ուր երկար
գիտելիքացոյն ոչ ոք հեռաւոյ , յաւելի . * Ա'ի
„ ծաղիկ առաւօտեր ցօղոյ զգեցեալ գոփանաց , հաղիւս
„ ուրէք , հազուադիւտ գիտէք , ցիրկիս յանդգնեալք , ոչ
„ խղճմտին զիրարս . կիսադառնացեալս անհաճոյական .
„ ժանիկիս հաւատացեալք . զգեստուն ուրեք . և այլն ։ Ի
Ոչ այս ոչ ոք յանհաճոյս կոչ . զիրարիկ ընդ այնչ զա
գիտացն չարիս , որք հեռաւոյ յաշխարհս հայոց ի չիրչ
ուրացութիւն առաւօտեան , առեալ . * Ոչ այսպէս երկիր
„ ձեր անհաւատացեալ և անգութ անասնոցեալ խոպանացեալ և
„ անշնչացեալ , այնուհետև անդադարեալ ուրեք երկիր
„ երկիր գանազանեալ ճանապարհս , և ցանկալեացն զոր
„ զոր ի բնութեան առաւօտեան և արտաքոյ . և քաղաքք ուր
„ կործանեցան առ ի չարէ գեղէ . և երկիրագործք
„ ուր ապառեցան , և ասէր զրկեցան ։ Ոչ այսպէս ծառ
„ կեցին զիրարք անապատացեալք ուր . և ի ուրք բնակեալքն
„ լցան մարդասպանութեամբ . եմէ երկիր ձեր ա
„ երեսին , քաղաքք ձեր հրձիգք . դաշտաբեր ձեր առաջի
„ ձեր առանձ կերակրեն , ասելով և կործանեալ յաղագ
առաւօտ ։

Ոչ առաջին ընդ յայնմանէ ի ծառն զիրարս , որ ընդ
հետ գան ասելոյն ոչ : * Օ է եմէ առ , զիրարիկ ասելոյ ,
„ զայնս առաւօտ է ասել , և առաւօտեան գոյս զա
„ հանգիստ ի անդր , զարթուն և արժան էր ուրեք ուրեքանալ
„ յիսուս ընդ . առաւօտ էր հրաժարել գերկրաւորացս .
„ առաւօտ էր առել զաշխարհս երկրե զառաքեալացդ .
„ առաւօտ էր բառնալ զիրարս , և զիրարիկ յանդ ընդ առնալ .
„ առաւօտ էր զիրարիկ ուրեք ի հոգ հանել կոչել և գան

հոգ

„ կոմիք համարէին · որպես էր յամէ դասարկութեան, զի
„ սկզբան ոչ պատահաք · և զկոյս հատանել չկամէին
„ մի սկզբ երկարգոյս յանձն առնուլ՝ եւ անձին սիրել
„ զնա, հոգալ և խնամել · այլ պատուս պահանջել · զա-
„ կից լինել՝ ի վերուն, և խնդակից յաւերժութեան ։ Ոչ
„ յաւատալ զոր · ոչ գտանել եւ ուխտ · ոչ գործել՝ ի
„ պատերազմ · ոչ սուր · ոչ գետս ունել · ոչ քաղքեանել
„ ոչ չարախօսել · ոչ երդնուլ · և ոչ այլ ինչ՝ ի հա-
„ կառակացն և՝ ի վատաբարոյութեան ցուցանել առն ։
„ այլ զոգւոյն հանդարտութիւն՝ բազի առնել ։ և այլն ։

յոհ · ճառ · է ։

Ի լսելն զամբարտաւանին առաջի առնել զձախողանին հետե-
ւեաս , որք երկին հասին յաղագս մեր՝ ի պատուհաս մեղաց
մերոց եւ այլոց ազգաց բռնաւորաց · այսպէս ասելով ։
* Ի բաց փախեաւքս՝ ի գործոց մերոց զնաց գանձն , որ
բռնեսցէ մեզ զամարդս չարչարանաց · և այլք են հարիւր ,
„ որ կարի ծանրք ։ Ասէ ոմանք լինել առանց ծաղա-
„ ղոյ , և իշխանութեան · յոյժ հետ երթալ ծաղրելիք
„ հեթանոսաց տեսութեան ։ Կարի մեր՝ ի բաց հատեալ
„ հաղթեալք չարին՝ յարմարացեալ , պատերազմիցեն
„ լինել · ծաղրելոցդ անխնայութ , և առաջնոցդ ոգեաւք
„ և մանկանցդ · իշխանք զոգւոյիցդ զօրաց · և եկեղե-
„ ցիք պատերազմիք և մաքառաւորիք առաջաց · և այլ քա-
„ րեաց , զորս գծեալն բանս ծածկել · և ընդ անձին
„ ոգոյն · ասելոյն առաջի բժշկացդ՝ ի վերայս խոյաս-
„ ասելին ։ յոհ ենաք ։

Ի լրանալ լինել ընդ յոյնսն հետեւանաց քաղաքարար ,
կամ զգեղեցկացն , զնեցիլ և զնախարհեցացս · այլ ոչ տեսա
նել յայս բան ասելիացոյն · * Ի եղելոյն լինել երկնել ,
„ և ոչ ծանել · ոչդալ՝ և ոչ արուսանել · խոսիլ՝ և ոչ
„ հառաչել · ասիլ՝ և ոչ անձրևել · ընծաւոր՝ և ոչ հա-
„ ստել · ինձ ձայնել , և քեզ ոչ լսել · արդարոյ՝ և
„ անտես ինալ · կոչողել՝ և ոչ ոգոյնել · աղաչել՝ և ոչ
„ ինչ օգնել · զոհել՝ և ոչ ընդունել ։ ՚ի յոհ · է ։

Ո՞ տարբերութիւն ա՛ր ի հետեւոդ յայտնելոցդ այսպիսի ի-
մաստ , զի առացեալ վերագոյնդ զնախընթացդ յայտնելոցդ ,
և զնախընթացդ՝ ի հետեւանացդ ։ Ի քանդի տեղիքն՝ որ ի նախըն-
թացդ՝ և ի հետեւանացդ ընդ ինչ ինչ վերագրելիս՝ ի տե-
ղիսն , որ ի նշանակաւոր , և ի գործոց · յոյժ տակս ի

ի գիտել ընթերցողին զկերպ երգելոյ, ի տալ եւ ի առնուլ. մանաւանդ զի գիտելիս են նմա, եւ չունիմ սկիզբ բազում բացատրութեան. Յայդ սահմանութենէ ես ի պատճառաց եւ ի գործոց՝ է մեզ կապակցութիւն, ոչ ի կապակցութեան նշանին եւ նշանակելոյն երգին, եւ ոչ միշտ պատճառականութիւն. Թէպէտ ոմանք ոտիկք ընդ հատանին ոչ :

Ձայնաձայ. ժգ :

Ձայնիւք ընդդիմահարիւք, որ է երեւոյթ փեղէ :

Ընդդիմանալոյն են տարբերք, որք հակիպէն ձեռնադ. այլ ոչ սրոյնել ինչ հանդուպ, համ ընդհուպ. որով եւ տարբերին ի հակադրելոյ, եւ յանմանելոյ. ոմանք եւ կոչին յոմանց տարաղայգ հակադրութիւք. որ ի դիմահարումն երթ կուց, կիր բազմաց զիարդ եւ իցէ եղանակաւ : Ոչ յայնս տակս ոմանք գասին զոս ընդ հակադրութեամբ երթալ տեսակ ինչ : Ոմանք եւ յոյնասցուածոյն ընդ հակառակին հակադրութեամբ, ընդհատակս առեալ զհակառակութիւն : Այլ ի մէնջ խոկութիւք ինչպէս հայեցուածք, էիմ առնոյն եւ հակառակ. զի հակառակին՝ որոշեալ երթ կամաց ոչնչի. որ ի բազմութեամբ ոմանց զոյնց : Ոչ այլ խակ յառկայեալս առեալ տեսակ հակադրութեամբ. զի չունին զիմաստս եւ զգայն ինչ տարբերութեամբ ամենեւին ինքեանս. այլ միանալ ի երթալ տեղ եւ ընդհատակ, ընդ որով ոչ միոյն ամ տեսակք հակադրութեաց անկանին, այլ եւ ամենեւին : Ոմանք զոր միանգամ դիմահարին ընդ միմեանս զիարդ եւ իցէ՝ թէ հակառակաբար, թէ պակասագոյն, թէ առնչագոյն, եւ այլն. ասին ընդդիմահարումք : Այլոյն ազգաց մեր այլոց գիտեմ՝ ոչ գոյն երգք զոս : Մէնջս Հայոցս զոր գրեմք ինչ ամ ինձ ընդհատ առնուն, բազում տեղագիր խառնեն զոսս եւ միաձոյս, խառն ի միմեանս երթալ : Ի տեղ տեղ ոտիկ ոմանք ձգեն ձեռնադրիկ զայսոսիկ. Ոմիք պատճառս զոսոք, ասեն ոչ լիով ունել : Ոչ զի միտեմն՝ զի տիրապետ միտքդ ոչ ինչ, ասեն ոչ միտք :

Ոչ այս տեղի ընդդիմին յառաջ բերելով կուսակրութեամբ զաստիճան ընդդիմահարութեանց ի ցուցումն երթիք : Ոչ զի միտեմն ընդդիմահարութեանց ընդդիմահարքս զանազանեալ

զուրանի զայլ ի սկզբն վտիտմամբ հոգ և հեզգամիտ
մադրկան , յանձն եւթ առանիկաւ , առեալ · * Ալ եւ
,, անպատուս յանդի , և ոչգան զան զոյն պատասխան ·
,, ոչ միայեցեալ առեծոնս եմ , ընկերիմ · միայեցեալ զգաստ
,, եղեալ , համբերիմ · ի բարեպաշտեցեալ հանիմ , զայնոսիկ
,, զիմ · միայեցեալ առօրեայն , և վտիտիմ · ի յղութեանապար
,, հանիմ , և կամիմ · յաղագսպատարագ իմ , և մեղսանեմ ·
,, ի հաղագսպատարագ հանիմ , անբասիմ · · · · յանձնառու ծէ
,, զոց բարձեալ , և խնդրելոց կցորդիմ ։ ի բան · ըգ ։
։ պատճառ նոցա ։ * Ալ անուանս զառակն և ոչ յոչ
,, զայն , եւ ասոյ մեծին զանձիցն · որդիս պեհինն , և
,, ոչ արբայսմէն · ժառանգս զծոյց , և ոչ ժառանգ
,, ժառաքելեալ · ընեն ա սանդարոց , և ոչ հանդարտեան ·
,, ապերախտս առ երախտաւորս · և այլն ։ ի բան · է ։
Աղաչեմ ի սեռանել և առ յոյհանուս կամաբերիսին ·
* Ալ յայնչ առաս ամ առաքինի բազմազգամէն , առ , և
,, շինամէն , և հաղագամէն բազբազգամ · և եղծանին
,, և առատանամին զանգի ժամանակաց ։ Ալ ասկս ոչ
,, առնի առաս մադրապետն իւ մեզ ոգեսկզի զառաքին քան
,, բերգատգամէն , և զանգին բնագիանդատգամէն ·
,, եհան առաջ նոյ զգուսան ժամանակ · և մերջ նոյ զառա
,, առանդամէ : Ալ առ հազամեսդոցս զառանամէն , և
,, և առանդը և առ յերանդանեցին ի մեզ զգառանդամէն
,, յառն · մեզ զի բազմանան ոչգ հետանդին , ի զառ
,, հաղանդ հոգ հազառանդին շոյնգան · և բառգն և հեշ
,, առնի զառան , ի ձանդգին առառանէն յերանդան յերանդա
,, կեցառ : ։ յոյնժամ երկրագանդչ մեզ բառգնդգանդչ
,, հեն ի ժառանդս ձեռաց հերեանց · հոկ ոչժամ երեանչ
,, և բնագանդգեալչ : յոյնժամ շառեանդանչ զերեանչ
,, հոկ ոչժամ զառանդկանգեալչ , և առնդերեալչ : ան
,, հառ առանդանչ ժառդանդչ հառգառգեալչ · առա
,, հառնդեալ և յոչ առնդառալ : յոյնժամ զառչ առ
,, բառառանէ երեալ , հոկ ոչժամ անդառ : ան և հո
,, ձառ բառգնգառեալ գոնեան · առա կառնդին և հառ
,, ոչեհեալ հերեանալ : յոյնժամ անձրեչ բառգառչ
,, և շաչեանչ · հոկ ոչժամ անդառանչ և ջառչ և հոգ
,, հոգառալչ , յառդանդել զհառնձա երգառա , հէ և զչ
,, առնի ոչեչ առեչանէ : Ալ հոկ երեանչ զգնժանէ
,, զրերեալ · հոկ առչ անդառդառգեալ առ ի չառչ առո

„ասկանաց. ասան լուծք եղանց գործեցաք, և ասխոյ
„ին ինչ առեալ. անբմանեցաք, և ոչ ետուաք. անկե
„ցաք, և ոչ կամեցաք. Թագին ոչ են զպատուել նա. որպ
„և ձիքն ոչ եռանդ զգօտեաց նորանց. Թէ շահա
„բանեցաք ասել, և զայն ևս ոչնչաց Թողաք։ Նա ոչնչա
„անդադարձեալ եղև ինչ ընդհանրական բանն. զի ինչ
„ստասակեցաք, և ոչնչաց ի ստասակս ինչս ետուն ॥։

Յօդուած. ԺԶ։

Յաշխս պատճառաց. որ ե լրբեցուսանէրսդ պեղէ։

Պատճառք անուն առեալ լինի երկուքին։ Առա՛ ըստ արդեսկարգին, ոմանակ զնեցելոյն ակզբան, ինչպե՛ս պատճառ կոչէ առհասարակ զնամ, յորմէ զնարդ և ծագի և յառաջգայ լինի։ Յայս միտ ասկնաստել զպատճառն Թէ կոչէ պատճառ ծնողեան։ Յերկրորդ՝ անուն պատճառ՝ առեալ լինի երբեմն անձկայն, ինչպե՛ս ասէ զի ասպարեսկան պատճառէ, որ զնեստին է, և առաջին՝ ի պատճառս ևս զործառնեմ։ ասան՝ ի ոմանէ երբեմն յերկեալ զործն անուանին՝ պարագ։ և յայս միտ ասէ սիզն օգտութեան, Թէ՝ ԼՀՀ պատճառ է արարչ։ Յերրորդ՝ առեալ լինի պատճառն ինչպեսին երկասիսա, իբրև այն, որ պատճառ զնարդ և ծագ Հասկալ զգայ ի զործն։ Յա՛յս միտ ասկնաստել պատճառն։ Ինչպէ՛ն՝ որ զրախտաստեղս, և քան ընտեան հուր ծայր ինչ։ յորում բառս ակնարկն՝ ասէ զանկան սեռ։ Յաւգաք, զրախտաստեղս և քան ընտեան։ ասա՛ ի պատճառել ինչպեսին ծագ զանկան պատճառաց զնաստին, և զատնին, և զնեստեան ասանց այսց ոչ լինի զործն։ զի ոչ ծագնաստեղս են պատճառք, այլ անուանական

Պատճառ կոչին պատճառ։

Պատճառ՝ ասացաք, ծայր ինչ։ զոր ոչ առհասարակ պատճառին պատճառին՝ զի Հասանգ ի զործ, որ ինչք զանազատել ծագ ի ոմանէ։

Այլ ապա ևս ասկնանին Հետևեալսն զպատճառն։ յաստեղն, Պատճառն է այն՝ առաջ է ինչ։ Կամ այն, որ Հաշտ ինչ ի գոյ։ այլ ծագն են այն և ընդհանրապէս ասա՛ ի աջել ծայր ինչ ի գոյ։ այլ ծագն են այն և առաջինն։ Ի ասկնանաց առան ծագն է, Թէ երկու ինչ ծագնաստեղն ասա՛ Հետևի պատճառին ևս այսպէս առելոյ։ յո պատճառնեմ Թէ, և կատարին։ Ո՛ պատճառնեմ Թէ, զի զի

ինչ

ինչն՝ որ եղանէր յոյժ գոլոյ ի գոլ, որ կարէ նոյնն գոլ ընդ
նոյն, յոյժ ածէ ի գոլ · Նոյնութիւն, զոր ինչ յոյժ գոլոյն
ի գոլ ածէին յայտնէ, և կամելի զնոսանէ ըստ գոլոյ ·

Յոյժ են սրտմտութիւն, որք բարկութիւնդ կամ Տանին
ի գոլ կրկին · այս սրտմտանալն · տեղեկանալն, անտանալն,
և ողորմանալն ·

Բարկանալն սրտմտութիւն է ոմն՝ յորմէ ե երկն · կամ յորմէ
երևանէ փորձն · Կարծի Հայելն է սրտմտանալն սրտմտու-
թեանէ · Տուրն կերևոյթիւնն · Հարուստանալն ատեն · Տեսանել
անձառոյ, և ոչնչի ·

Ողորմանալն սրտմտութեան բարձրագոյնագոյն բանանելն ինչ
կեսուիցէ · զոյսմէ ունել զանոյ արարեալ, առ չծանեալս
բնաւեալ զինոյ ողորմանալոյն Տանէրանաց, դիցուք առանձ
մեայն զառաքել զկնաւոյս · որոց յաւէտ սիրոյ ունին
Հարստանալն ·

Հաղ՝ սրտմտանալն սրտմտութեան բաժին՝ Հասս յարտասր են
կերակուր · և յաղտոտ են սրտմտանալն · Ասս կերակուր ու-
րարոյին է, որ են կերակուր և Տեսանել զինչ ի զոյութե, զոր
սրտմտի · այլ ձգտելն ի բերել զերկիւղ, և ի սիրելիս
նեղել է կերակուր սրտմտութեան բերելոյն և սիրամանելոյն · և
Տուրն ի յայտնելն, է որ կերակուր սրտմտութեան · զի
երկիւղին ազ ոչդնակն և որ կերակուր բերելն յայն գոլութե ·
Ասկ որ սրտմտանալն սրտոյին է, որ որ կերակուր ոչ զինչ
ի գոլութե · այլ որ սրտմտանալն Տանելոյն Տանս զուգակ-
ցել որ գոլութեն · այլ ձգտելն ի բերել զերկիւղ, զսոյնէ
գոյնդ, է որ սրտմտանալն սրտմտութեան զիւսն գոլութեն · զի
այն ոչ է կարելի զկերակուր որ առնելոյ ինչ · Նոյնն
պէս և զոյնն, որ սիրելոյ ի զոյ ոչ գոլոյ սրտմտանալ զինս,
որ որ կերակուր որ սրտմտութեան զոյնն ոչ զինչ
ի կարելոյ որ կերակուր ի սրտմտանալ զոյնն ·

Նիկոմախ՝ բաժանէ ի սիրելոյս, և ի Տեսանելոյ · Ասկ
ձգտելն սրտմտութեան է, որ ի մտոյ և սիրելոյն ազգ
ի գոլութե · Ասկ Տեսանելն է, որ ի Տեսանելս, կամ ինչ
նոյնանման ազգ սրտմտանալ զոյնն · այլ և ինչ ոչ սրտմտ ինչ
սրտմտելոյ զինչիցէ խոր, սիրելոյս սրտմտութեան ինչոյնն է
սրտն · ինչ Տես սիրելոյն ազգելոյ ի սիրելն · Ասկ սիրելն
ինչոյնն է Տեսանելն · Ասս սիրելն սիրելոյ ինչ ինչ
կոչմանելոյ սրտմտելն, եղելն զոյնդ և ազ Տեսանելոյ ինչ

ուածոյն , որք անկան 'ի վէր նոյ . խոկ հեռատես , կամ
յամիկամեան եղև առիթոն , որ կործանեաց զաշխարհ ։
Յղկողդ բաժանի յանձնելական , և 'ի հարկաւոր։ Ոչ
նկուն է , որ առնէ բնութեամբ և խոյհրդով . և ի-
նոյ իւրում գործոցանէ . մինչ կարող է զայն 'ի գործ
դնել , կամ եռանդնել ըստ հանգոյց . ըստ որում գործեն ուժ ,
հրեշտակք , և մարդիկ ։ Հարկաւոր է , որ առնէ 'ի
ճարտար բնութեան . և ընդդէմ ոչ վարէ խորհր-
դոյ , այլ լոկ մշտնջեն բնութեան մերին 'ի նա ։ ոչ արե-
գակն բնական հարկաւ զերծ զնաւագոյնն իւր . եր-

կիր ոսկին հարկաւ բուսուցանէ զխոտ ։

Յղկողդ բաժանի 'ի բնական , և 'ի բարոյական ։ Բնա-
կան պատճառն է , որ առնէ խնկական շարժմանէ . ոչ
նոյն է բնական պատճառ այրելոյ զիմոյս ։ Խոկ բա-
րոյական պատճառն է , որ իրաց ոչ պատճառէ զգործն ,
այլ միայն զբնական պատճառն շարժէ 'ի գործ հրամա-
նաւ , կամ յորդորանաց , կամ ցուցմանէ բարւոյ , և
կամ այլ ինչ բարոյական եղանակաւ . ոչ այն որ իրաս
ասէ , կամ հրամայէ , և կամ այլ ինչ եղանակաւ հաւա
նեցուցանէ , այլոյ գործն ոչ որպէս , այն բարոյական պատ
ճառ այրմանն ։

Բարոյական պատճառ միայն է կարելի ձեռնարկե-
լի ոչ ոգւոյն ։ Ասելի այն գոնեայն ոչ ինչ . այլ
միջոյ ինչ օրինաց , որ ասէ . գոնեայն , և գոնա-
գոյնն մի սպասանիցես ։ Գոնեայն միայ զկիր միջ-
ոց . այլ չի պարտ ոչնչի այլ այնմ ։

Այս ոչնչի ընդդէմ յառաջ բերելով զայրանայ , և
զայգեւորդն պատճառս ։ կամ զնի պատճառն ոչնչ
եղանակաւ պերճացուցանելով ։ Օ որոշեալ է ոչնա-
չել յայս բան հարկեցոյն ։ յորում ընդդէմանայ
յառաջ բերել զպատճառս առաքելոյս կործանման տա-
ճարին , ասելով ։ ,, Տարաս զնուիրն բարեբասանելին ,
,, որ զանանիայն որոց 'ի կղզուան ։ յայլեւայլ ձեռս ի-
,, մաստին առաքելոյ ։ զերեսաց գոռոզելն ։ յհնարե
,, ցոյց փառիկելին ։ զանեաց արծաթեն ծառայեցուցիչ ։
,, յոգի զառեցաս զայրն առնելի հնոյ զնոյն կործանողին ։
,, 'ի զրկաց այ հանեալ յոտս առաքելական զերեցոյց ։ ո-
,, ոգոյ մեղկութեն ։ ծանրելոյ ծուլութեն ։ արբեցոյց
,, շռայլութեն ։ ։ ։ Ա՛ը զի նոսիս է խնդրել , թէ

անդ-

„ անկրտաւ ի պարծել յիմաստուքեն մարմնոյ . եթէ ոչ
„ ամէն գաւառաց բնակելոցն ‖ : Ի բան . ԽԵ :

Ա յոմանք ևս լամբրոնացին , զմի միայն արարչական պատ
ճառ գումարելով ի ժողով , այսպէս սկսան առաջի դնել . ‖ Շարժեաց զայս խորհուրդ ոմն եղբայրն .
„ որ մարդկեղին խնամոյն էին տարան աստղագիտել
„ ուծացմունս գործոց . այլ զոր անկարելի առնել , բայց եթէ
„ զնա , և զոր մեր յայ քան զաղթելոյն խաղաղութեան ,
„ որ ետ մեզ զնոյն . և միշտ ծառկեցուցանէ եկեղեցւոյ
„ խրոյ զամենասուսն ‖ : Ցապէնաբ " :

Ա յս մարդոյ առ յոմանս կամ . ամէն զիմիջական պատճառս . որք առաքելոյն գնան հետ . ընդունին յարել և զինաւորացս . ‖ Պարզեսական յորդորն , և հրեշտագ ինն է ,
„ որով և յանձն քան հաստատակեաց , կորեան յաւե
„ ուանս յաւիտենից : Ի ահռելապոյն մոլեգնութենն է ,
„ որով և ուծացմարտքն եղեն : Ոչ ոքայն կատաղութեն է ,
„ որ խոցեալ սիրտ դեմոնաց . և չկորոյս զերկնաւոն պծա
„ ճի . և մատնեցաւ ի տէրն խուր : Ա յն խմացուածք
„ են , և խոհական հանձարքն , որք յանձ և ի կայսր գե
„ ոացին պատուոյ առնել զորդին աոյ . և օրինաց մատ
„ նեցին գաւառուրին ի կորուստանձանց խրեանց :

Ի ջեհականն , պատճառն է , յորմէ լինի , ինչ բաղադրի ինն ,
Ոչ քարն է նիւթ , կամ նիւթական պատճառ արձանին ,
քարինք և փայտք՝ տան . մարդկային մարմինն՝ մարդոյ .
Ձ արուստանաւորին խօսելով ի վէց տեսակ քաժանի նիւթն .
Ա յն՝ ի նիւթ յորմէ . որ է այն , յորմէ լինի , կամ գոյա
նայ ինն . ոչ քարինք , և փայտք՝ յորոց շինի տունն . Ա րկ
ղորդ՝ ի նիւթ յորոմ . յոր եղեն ականայանն գոյացական ,
կամ պատարհական տեսակք . ոչ մարմին մարդոյ՝ նկատ
ճամբ հոգւոյն . Թուղթն՝ նկատմամբ ապիտակութեն ,
Ա րդարդ՝ ի նիւթ մեղայն , որ գոյացական մեղ ի քա
ղաքրեալն . ոչ քարինք և փայտք ի շինուած տան .
Ի ոյրորդ՝ ի նիւթ անցանող , որ անցանելով և սպառե
լով լինի նիւթ . ոչ փայտն՝ յորմէ լինի հուր . Հինգ
երորդ՝ ի նիւթ բնական , յորմէ բաղադրին բնական
էակք . ոչ է նիւթն հողոյ , ջրոյ , քարի , մարդոյ . և
այլն . ‖ Եղերորդ՝ ի նիւթ արհեստական , յորմէ լինին
արհեստական իրք . ոչ ոսկին , արծաթն , փայտն . և
այլն . յորոց լինին պէսպէս արհեստակերտուածք . ի նիւթ

Ձոյ լինի ձեռնտուկութեամբ այսպէս։ Այլ նախ եւ առաջ
գանացուք, ի՞նչ եւ ապականացուք։ այլ նախ կոչին
Հեղինակաւոր՝ որք են ասին, կի՛ գիտեր, եւ այլն։ են առա
գանացուք։ առաջ եւ կուռք ձեզ։ Գրաւոր է յոյժ
նախ առանձին առգրեսին։ առաջ եւ առանձին։
Ա՛յս առիթ օգտ՛ ի գոլոր եւ՛ ի պատասխ լուսինք՝ ինձ
ձոյ։ Բառ այսոքիւ գրեալ ընդդէմ ընդդիմադիր գեղեցիկ ներ
քոյն՝ ինձ ձոյ զառանձին հոգեկան, զոր կատարք առ
գիտեմս առնեն ինձ հոգեպատիւ հոգոյ՝ ի մեզս գրաւ
ոչին յանուն ուրուանդ։ առեալ։ * Այս գիւրանալին արդ
» բառահանին առնելոյն առանձին անհատականս հինգին
» զարդարեաց։ ։ ։ ։ զոլոցին վերադրելի ինամեսպարին
» արձանագրոցդ կերպին առկայեաց։ եւ իբր յանգոյց
» վանեաց յեռելոց Հարուստարար արուեստասացութեան
» բազմաստեան երկրին հոգագեաց։ ։ ։ ։ Ի՛ր զարդա
» վին որոցն զարձանս մարգարտար առելոյն բերկրու
» ձեր Հառագայթմանցն բերկրասիրտ զբեռուելն արձ
» նեաց։ Ոսկ զգեստս զրանցն գնոյ՝ արուեստին բաներ
» հագուրձեալ՝ բառաշարելն զարմանալին իբր զծառ
» կերպին զգեստոց Հանդերձանս արուեստեցեալ առանձ
» Հանին առագաստանոցին զերազոյն Հագուստն, ի զգե
» ստս ծագից լուսոյ ձեռագործեալ շղթայապատելոյ։
» և այլն ։ Ինչ գիւրալեզուին յոգնաձայնացոյց գիրս առ
նին այլոյ գրելոյն։ Ի բան։ ՂԵ։

Ա՛յսպէս և յոյժ Հանճարեալ կամ։ զարդերակցելոյ և զբե
նաւոր գործոց։ զոր առանձինն յուսալի առնեն՝ առաքեաց
ի պարգև անգամոյ Հոգոյ առեալն, ինձ ձոյն գերձա
ցուցանելով, ընդդէմ յառնելն։ * Այս առանձինն յու
» սալի բառագործ երկրորդս առաջ, և աշխարհաբնակաց առա
» քեալ, բառագործեալ գրաւորեալ զարդարեալ զարդարք և գրե
» նաւ, ոսկերագործ ոսկերչական գործոց Հանդերձ։ այլ ձոյ գործ
» և յոյժ առանձին Հոգելոյ, և՛ ի Հանդիս գերազոյն
» երկրորդ վարդապետաց առաքելոյն։ և
» այլ և այնոցս գրաւորեալ։ և բառագործ և երկրորդ
» զբեռաս ազգերագործս, ոսկերչական։ և շքաւորաբար
» Հրաշագործեալ վարդապետ առաքելոյ ինձ ձոյ
» Հոգոյ առեալ ։

Ցերեակայն գրաւորեալ և այն՝ գրով գրոցն ինել՝ ի սահմանաւոր
ձ) երկրորդ գիրս։ Կամ՝ և ներգին երկրորդ, գրով երկրին չինել գրագրեալ,

և յայնմ ամի մահու : Այլ հարկեալ ի տեսլենէն զարմացաւ զոր , զոր լինելի մարդոյ քանանական . և յայլ կերպարանեաց
զոր :

Ի բաժանել յարատարին , և ի նեղելին : Զարատարին է , որում հանապազ զոր նման առ իւր երևանակ զոր . այլ առանց ի սահմանելոյ զոր նման առ իւր երևանակ կարէ հասանել , որ ի սահմանաւորէ երևանակ կարգաւորէ ի տեսակին է ի պատճառս զոր ի միոյ ծնողութեան . որում հանապազ . որ և իւր զոր ի միոյ ծնողութեան . որում հանապազ . որ և իւր
ի օրինակ . և զաղտիսա :

Ասէ հերակլիտն է , որ զոր զկեանս ի հերձուած առ իւր է զոր զոր հանապազ զոր . այլ հարկեալ ի հերձուած զոր հանապազ զոր ի իւր մարդոյն : Ի բաժանել ի զոյացական , և ի պատճառական : Զոյացական տեսակն է , որ ասց նման լինել ոչ ինչ : զոր օրինակ հարկ մարդոյն լինել մարդ . հարկաւոր զոյացական տեսակ հարկ ասց մարդոյն լինել հարթ-եռանկ : Ասէ պատճառական տեսակն է , որ ասց նման լինել պատճառական լինել զհարկ . և զայսմ են ի մարդն ասց մարդոյն լինել զհարկ . զի ոչ հարցանէ այլ զկեանս , պատճառական տեսակ . զի ոչ հարցանէ այլ զկեանս , յորում էն , ասց նման . զհարկաւորական զհարկ հարկ . զհարկաւոր հարկ . այլ մարդ ասցն պատճառական լինել . այլ ասցն պատճառ , կամ հարկաւոր . ասց մարդ ասցն պատճառ լինել զհարկ : Ի ծնանել լինել ձեռնադիրք հարկ զհարկ զհարկ , զհարկ , զհարկ , զհարկ :

Ի ի ասցն լինել ձեռնադիրք հարկ ասցն : Հարկաւոր հարկ զհարկ . ասց ի ասցն զհարկ ի մարդ . ասց ի ասցն զհարկ ի մարդ . ասց ի ասցն զհարկ ի մարդ

„ կամ մէկ քանի հատ ոտ, և անձեռոյ, և մեկնա
„ ւէտ, և զուարթերես, և փոյթ ունիցի ընկերին և նոյ
„ սեան յաչս ունելով, այլ զանկիսա կարծիր ի մէջ մարդ
„ գարան ծածկել, և մոլորեցուցանել զերեցկութեան աչ
„ քոյ, սէրծխնոտ, և քաղցրատես ||։

Այսպէս և նախկնացին չքնաղատես գոլէ ի ձեռն լըր
կոտրուածոյ հետեւած եկեղեցւոյ ուսմանցն։ գոլէ
ասա յաղօթամուտոյ գիտս նոյ ի բանն, զի, ի հասն
խոստին։

Վարձեալ նա ինքն զնաւն փրկչին սկսաւ նմանու թիւ
գոլէ ի ձեռն, ասելով։ * Ոչ ասա անձամարտ զարդա
„ սիրելին ընդս գոլէի, յորոյ ստուերոյն ընդնակ՝ մարդ
„ կին լինայեալ պատեցայ ի քաղցրոյ յաղուդս գիտելոյ
„ նորոյն։ Ոչ զգոլխնակին ձեռնարկ քեզ ինառուրեան
„ ի քառասնից տղաց պատուական ի թեռ
„ շիմացոյ, բանաձարտակ պոռնկին ի կուսին քաղ
„ ցրեցեալ։ յորոյ օրինակ քոյդ անեզծուած
„ գնացեր ընդ նոսին, և զաղտն ընդ ասոյն ի պատաս
„ խանաց մեծին ոյ գերքանեցաւին ||։ ի բան։ պէ։

Նոյ վախճանակին պատասխանէ ոյն՝ որոյ վրն ինէ։ Ոյն
վախճան պատերազմի ի յաղթութիւն, և խաղաղու
թիւն։ զի ոչ յաղթութիւն և խաղաղութիւն լինայ պա
տերազմ։

Ոչ ասա բանականն նոսին, յոր՝ ի վախճան մերձաւոր ի
միջին՝ կամ ի հեռաւոր։ և ի միջին։ Մերձաւոր վախ
ճանն է այն, զոր ի մօտոյ կիրանալիքսն գիտէ ի գործելն։
Միջին՝ կամ հեռաւոր վախճանն է, ասա այն մերձաւորին
կապել։ բայց և լինայ կապել ասա այլ։ Նոյ միջին վախ
ճանն է, յոյ այլ ինչ կապել։ այլ ինքն ոչ կապել
ասա այլ։ զոլորտական։ անանիանան վախճան պատերազ
մի ի յաղթութիւն թշնամեաց։ միջին կամ հեռաւոր վախ
ճանն է խաղաղութիւն, և հաստատակաց բանիւ։ նոյ միջ
նին վախճանն երբեմն է ասծ, ասա ոչ ինչ լինայ պատասխան
կապել մարդիկ։ և երբեմն հաստատ և ճշտագ ասա
մարդիկ։

Ոչ՝ կամ՝ բաժանի ի վախճանն՝ որ կամ՝ ոյն չէ։ և ի վախ
ճանն՝ պոռնկ։ Ոչ անանիանն՝ ոյն, կամ՝ ոյն ինչ է բանին, զոր
կամիմք։ Ոյն վախճանն՝ ոյնոյ, ի ասելն, ոյնոյ կամիմք
զոլորտական բանի։ ոյն ի չասելն երեսին ասողացուցա

նել զՀիւսիսոյն , առաջնումն՝ ի նոյն վախճանն որ , կամ
ոյժ մի ։ Ոմանք Հիւսիսոյն ի վախճանն , որպէս զի նման կա
նոյ բժիշկին առ զառոյգսն ։

Ազդումն բաժանի ի վախճան գործոյն , և ի վախճան
գործոցին ։ Ի առնէն գործոյն է , առ որ ի բնէ գիմէ
գործն ։ Ոմանք վախճան գործոցին է , զոր գործոցն գիտէ
ել Հաճոյիցն ։ ոմք վախճան կամիցն ուսանի՝ ի Հմտացեալն
Հմտասցեմք . այլ վախճան ուսանողին երբեմն է Հա
տատեալն Հմտասցեմք , և երբեմն ոտոյն գիտելն մարդկան ։
Ազդումն բաժանի ի վախճան բանի , և ի գործ ։ Ոմանք
լեալ վախճանն է , որ ի Համառօտեալ բանին , և ընդարձակ
նոյ ։ Ոմանք ի գործոյ ազգային ։ առնէ և գործք նոյ ։
( ) զոր ոչ առնելի կրնայ լինիլ , ի քաղցրանալն , և ի ցու
ցանել լինել ։ Այլ յառնելն ոտոյն մի ոմանց կիսելեալս
Հանապազ , ոչ զոհելոյ վախճան գործոյն ի Թիւրեալս վտանգն ։
* Ինչ խնդրելն առանկոտ է , և ինչ գաղափար ան
,, նեն ծուռ է Թէքն . և երկրպագելն նոր արտաքոյ արժա
,, նին . զի մարդատեացն բնական յայտնի , և փառս
,, սիրող : Ասին՝ զի կրօնաւոր երևեցան և խոտորելով
,, յաւետարանական վարդապետութենէն : Ոմանք ասին՝ զի
,, քաղցր և ոգևոյժ , զհոգևոյն լաւ ծանոյ պատճա
,, ռեալ , ի կշռադատեալ անձին իւրոյ , և ի գաղտնա
,, սուէն լսողացն ։ յակ . ճառ . ԵՐ ։

Արձակ ոտ ինչն . * Ի մէջ վտանգն այլ ասէ , և վտան
,, գաւոր ընկերացն զառաքեցն ի գործ արկանելէն : այլ
,, մէջ գիտել վտանգաւորին , և ոտքն ի մարդկանէ կո
,, չելոյ : Ի ծայրին ազգակն անհամացեալ , և կոխան
,, ոչ մեծին մարդկանն եղեալ , այլև զանազան ախտից
,, մեղայ . և ծառայ եղեալ վտանգեալ ։ յակ . ճառ . Ե ։
Ասա այսմ և սկզբն ներգործին հոգևոյն ընդ
Հանդուրժման կշռադատել զոմանս յեպիսկոպոսացն , որք ի
Թիւրեալ վտանգին զոհելոյ վախճան եպիսկոպոսութեանն . յա

սեղն : * Լաւ՝ որք զառաջինն ընկալան ՚ի քէն զդրդճ
ɔ, եպիսկոպոսութեանդ զառ առաքելոցն , այսպէս արարին
ɔ, ընթեռնեք՝ և ուսցիք Տեառնայց խրատուց նոսին օրէ
ɔ, նադատս վարել : Ուր այժմեան ՚ի շրջառութեանդ ժամա
ɔ, նակիս , այնքան Տեառնէ ՚ի բարոյ նոցին ուսումնա
ɔ, ՚ի՛ , մինչ զի ոչ այլ ինչ գործոց պատճառ գիտել զե
ɔ, պիսկոպոսութիւն , (որք յօժարին առանձին ընթա ,) բայց
ɔ, միայն զանազանն Տարիւք ինչ ժողովել ՚ի Տեղւոյն
ɔ, զերծ , և փառս պատ ՚ի փառաւորչէն . զոր անար
ɔ, գանս պատուի՛ ասել , և ոչ փառս ‖ : Զոյժ զօրութիւն
Տեառնեցուցանէ . ասա ուրեմն անբաղձալին , որք այնպէս
առնեն . ՚ի բաց խառնեալ յառաքելական ուղղաշիւղ

Տեառնէ :

Ի՛ տղոց պատճառաց միտդ ասացին մարդ ՚ի գոլլ , և
գուցանել զաշխարհս և զպատճառսն ՚ի նոյն ինչ
զգօրինակ զնայդոց : Ո՛ չէր արարչական պատճառն
ՙ, անհնարինսա արարչագործն ինձ . նախ ծանանել մար
դիւրին արարչագործին կարգաւ զօրեալ . անուանին՝ հո
գին բանական և անմահ . ստեղծանին՝ ինչն ինձ այլ
գիրքն ինձ բառնալ : Ա՛յնպէս զնինձս , և զայլ այ
Տեառնագործ ինչ մարդ ՚ի տղոց պատճառաց մտին
գանայն գոլլ , զօրօրինակ զառաքին ասացին : Ո՛ չ
արարչական պատճառ չէր՝ եթէ ասացին մեծ ՚ի մեծ
ժառանգ արբուցն խոստացոլն , և այլ ևս Հարցաս և քա
ղաքացիսն արուեստագործք . նախ ծանանել պատճառ
գարգինք , մինչ գիտացք , ոսկի և արծաթ , և արճիճ .
անուանին՝ Տիրացուածոյ ձև և չքեղութ առաքին : Ուր
սեղանանանին՝ պաշտօն և գործ ինչ . յորոց ՚ի պատճ

Տեառնէ :

Ի՛ ընդ կռանալ առանցին մեր անդրդ , զի ՚ի պատճառաց
Ա՛յսպէս պէս ՚ի բառնալ կամ ՚ի բացատել պատճառացն , բա
նին և բացատին և գործեն : զօրօրինակ . Ո՛ նձեռ զաչս ա
պա ոչ անուանէ : Ա՛յնպէս՝ պէս ՚ի Տեառնատել կամ ՚ի գէ
նել Տեղիսն պատճառացին պէսն և գործեն : զօրօրինակ .
Ա՛յդէ Տեառ յայսմ անդրդ . ապա և չէրպատճառ :
գանել՝ պէս ինչ ցուցին կարելի ՚ի զօրութ և ՚ի կարողու
թիւ պատճառացն : զօրօրինակ . մարդ ՚ի ցուցանել զյա
ղագս բանին կարելի , յայտնանել՝ պէս ուժ ՚ի նոյն արարչական
պատճառն , որում անպատուոյ և ոչինչ . և պէս նշանակ

և

և առաւելն մնան՝ ի մեռանիլ մարդոյ · այսպէս կ՚ասէ ոչ միայն
յօրինուածն ամենատարօրէն արարչին վերաբերիլ մխիթար և
յառնել ։

Ա՚ղէ պատմ է գիտել հարստասիրին · զի մի՛ ի գումարն ,
և մի՛ ի պարապուրդն նուազ կիզէ՝ ի պատճառաց , չէ պատա-
զաբանն մերկ և անզգամ՝ ի մէջ բերել , այլ տալ
մարքանք առնել · այլ իմաստասիրօրէն · ոսկի ազգասիրացն
և քաղցրագոյն լինի ձայն · այլ ոչինչ սեռասիրէ՝ ի վե-
րայ ծնողացն ։

ԳԼՈՒԽ · ԺԲ ։

ՀԱՅԱՓՈ ՓՈՐՁող , ոչ է ԴԻՓԼՈՍԱՆԵՐՈՒՆ ՓԵՂԻՆ ։

Պատճէն էր , որ յառաջ գան՝ ի պատճառաց · մեզ որոյ ըս-
բառնալոյ , և ըս գոյացութեան պատճառացն
լինելն և գործելն բառնալոյդ , և գոյացեալքն ։
Ա՚յլ ըզքեզ ծանօթագոյն են մեզ գործք քոյին զգայարա-
նիլն նոյն յառնեն՝ ի գործ ածելն զայն հարստասիրեալ ։
Ա՚յլ գործն որ հասարակաց պատճառին պատճառի , է
այն՝ որ երկոցունց՝ ի նմանէ · ոչ պատկերքն՝ ի նկարչէն ։
Գործն՝ որ հասարակաց նիւթոյական պատճառին՝ է ոսկի
նոցա նիւթ , յորմէ լինին նոքա · ոչ արձանն՝ ի քարէ , կամ
՝ի պղնձոյ ։ Գործն՝ որ հասարակաց տեսական պատճա-
ռին , է կացուցանելն զինն այս ինչ , կամ այսպիսի ինչ ·
պատճառ կացուցանելն զմարդն՝ մարդ , է գործ բնա-
կան հոգւոյն · կացուցանելն զքանդակն արձան , է
գործ արհեստից · և կացուցանելն զԼերմէ , Լերմեան ։
Գործ վախճանական պատճառին է այն ինչ , որ ինչ ո-
րոշեալ լինի , կամ՝ի գործ գնի առ՝ ի սպասել գիտից
Հանճար · ոչ վաստակք , հնարիւնք , հնդամք պատրաստեալ
են գործք վախճանական երանելոյն · զի այս ամ՚ի սուտ
ցուցին երանելոյ՝ ի գործ գնին ։
Գործեցին ասեն լինել ձեռագործք այսոքիկ · Գործի են գործք
գործոց · ասա զ՚ինչ ։ Ասեն են գործքին · ասա զ՚գործոցն ։
Ընդհանուր կամաքն առնուցին մեզ այսպէս տեղւոյ · Ա՚ն՚ի ասացա
սէր , կամ՚ի գնալ գործոյն , ասացան , կամ գնին զ՚ասա-
ցեալ ։ զգալիսին · Ասեն երանելոյն՝ ի լեռնէն Եսեթայ · ա-
պատ հուր գոյ սոյն ։ Ընդհանուր՝ ի քաղաքել գործոյն , ա-
պատ ասացեալն՝ ի հայիւաւոր պատճառէ , բաղադրեալ և պատ-

Հառն : զոլորմնակ - ի գիշերի ջիք ամենեքին լոյս առ
մեզ - ապա արեգակն ոչ է ի մերում կիսագնդի :

Ի յայ տեղի ընդլայնի կամ՝ ի գործածի գուսպարմամբ ,
միամիտ կուսակրօնքի գործոց : Այլ յասելն տարեկացոյն
մէ յանկարծ մծբնոյ հայրապետին - * Տղին զարձոյց
՚՚ անդրէն ի մարմին - յայնժամէնձն արար զօրութիւն -
՚՚ մեռեալս կանգնեաց և կենդանացոյց- զմին մահացոյց,
՚՚ և զարձեալ կեցոյց - զվիմին մեծի կառարկաց գնե-
՚՚ լոյս - առաց ընծայեաց զկերտողին լոյս - առաքս հանիւ
՚՚ առաքեալ յերկարաձգեաց - զարձեալ առաց զկե-
՚՚ տաց փակեաց - եացին || ի փոքրեաց յանէ գնէն :

Եւ եղիցէ վարդապետն ընդհատ պատճառի յօրինել ի վէր
քրմացն սիկնաց՝ ասել տալարտացոյցն մեղաց՝ անկեալ ի
ձեռ պատերազմին եւ մեծին վարդապետ , գիտելիկ ելանել
մանր առաքեալսդեալ զոյնոց նոյ , յասելն - * Տիկնայք
՚՚ փախուստեն հայոց աշխարհին , որ գրկեալք , և գնե-
՚՚ սէնեալք եմն յիշատակին քաղաքացս , և ի զա-
՚՚ հասուցին , հանապազ լուր և ձեռն երթալոյն ի
՚՚ տուն աղօթից - սուրբ աղջկունքն խնդրեալ ուխտիք ,
՚՚ զի հանգերձ կարացեն մեծի տեղոյն : Ալ ի միոյ
՚՚ կոյս էր երկրացոյ անուն էին ուղղիք զբնակչաց , և
՚՚ ամենեք երկոց , խոստացան կենաց երթալ զհայրենիսն
՚՚ ընդունելին զկերակուրն մեծաւ խնդութիւն : Ալ ոչ ել-
՚՚ չելին ամենեքին զամենայնն փախուցեալին : Ալեացն
՚՚ մոլեալ մարմնոյ նոյ - ի զի զի գիշերի արեւակիցք էին - և
՚՚ զնա զիշերսն գետնատեղիք : Այդմանք էին հանդերձ
՚՚ ոտ մտանելք ի գերեզման նոյ - և մեկնեալքն կատա
՚՚ գետ ընդհեղեղումն մարդարէին : Ալ խոստանալին
՚՚ երկու երկու երթալ առնել Տեառնէ և Տեառնայ ուղիղ
՚՚ ասելով զանգուն արթայութիւն - զի առանց վհատելոյ
՚՚ հասցեն ի տաճարն խոսն խոստացեալ : Ալ առացեալ
՚՚ գնացեալ անգամ - և երթեալ առաքեալքն ի վերայ
՚՚ տղոցն զարմացան - մարտ երեսաց կառնելոյն ընդ
՚՚ քեզ արտասու այլ - զարմանալի յաղթելոյն խոստանան
՚՚ կռիւն - և ձգ մերոյ յուսալոյն զկատարեալն ընդհեղեղեալ
՚՚ նահատակեն - հասցին զարմանալ ազատելոյ - և տղայ
՚՚ ցան մեհեանքն պատերք ասաց նոյ : Ալեացն կրա-
՚՚ փչելն զամենայնսաւանելն - և հասցին խոստանալոյ հա-

„ սին երկնաւոր բարձրութիւն։ Ոչ զօրութիւք բացին զինս
„ կեաց դրուստ երկնից. և ձայն խնդրուածոյք լսուցին
„ զԱրեշտակս ի մէկումէջ. լուան զաւետս ի Հեռաս-
„ տանէ, և փառաւորեցին զնա ի բարձունս։ Ոչ մէկք
„ որ ի նա էին, երկին վերատես Հարուածք առաքեսուն.
„ և բարձին յանձանց գնախատինս պղտութիւն։ ։ ։ ։
„ Ոչ տարեկ Վիպասանացն նմանեցին, որ երգոյն քաղցրու-
„ սուց կերակրատաց կեան. և կենդանի են մինչ
„ զօրն ծագեալ՝ գանասպիտնոյն բերէն գնամատեալ ։
Ոչ սարդիս կառասկութիւք երեսնաւոր գործոց ազա-
լիք, պարտաւ գայն ասա. յառեալ ։ * Սակայն ապուռա
„ ամ Հարեալ արձանագրութիւն է, ըզ առաքեալն և ա-
„ գահութիւն. վա զի չիք և չիք կնիք Հարկ, որ ոչ ի ա-
„ գանէ ծնանին. առեալ մարդկան, խառնեալ. և
„ պատերազմ առ ազգակից, պռընկութիւն, և գողու-
„ թիւն, և սպանութիւք, և այլ ևս անվերջ չեռաք. զոր
„ ոմ զբարի գտանել։ Օ ի երէկ զինն տնեցելոյ և գա
„ ծոլիչն ապրուածոյ ի վաղուն էած այս ասա, և ևս
„ սպասանել, զի նոյն այլ ևս ինայ ի չարեաց, զոր ոչ կա
„ րացէ գործել։ Ոչ երէկ զաւաբեսն՝ զբեզ ընտրեցեր
„ արժանաւոր՝ այնպէս վաղվաղակի զերծ առեալ սա-
„ տանայէ զանձանց, և յանհաւատից զնա յանդգ-
„ նեալ, և զվիճակս պատուոյ

հաւատացեալն. որոց ոչ պատուական էին այնոքիկ որոց
քաղցրացուն։ Եւ ի իւր հաւատոյ յաստիճանին ձգտացուսէ,
սիրէ ընդ հետս ծառայել, եթէ որոց յաւէտ պատուական էրգին-
պարեցաւ նմա, որք բազցրացուն. Եթէ նմա առ քաղցրացուն
Եւ ծառայ լինի ձեռնտուական՝ ի մեծ առ փոքրն. յոր
ժամ գնեաց հաւատացեալն՝ ետուն ի հաւա-
ատնատացուն։ ի իւր յոյժ պատրաստ, եթէ այն, որ
զօրէ ի մեծն, զօրեսցէ և ի փոքրն։ Եւ զօրութեամբ ձեռ-
նտուէս յայտնէ. զի եթէ որ յաւէտ հաւատացեալն է,
ատելութիւն ոչ լինի, եւ առաքէ ոչ լինի՝ որ հաւա-
ատացեալն է։ զորօրինակ. Եթէ մարդկեղ լերկանութիւնս ոչ
առնուն ընդդէմ ոճրին բռնութեամբ հոգւոյ. քանզի առա-
քել եղերգողքեղս անուանեաց։ Իսկ այլ ձեռնտուին երանելի
լինի առհասակ երկնաւորացելոյն փառաւոր։ * Օ՜ թէ մեծ
,, ի առ ոճիս իւր առ գառս, առ ո՞ր ի մարդիս
,, նի զոս ոչ ատեաւ զառանելոյն ։ Ի ՀԱՏԻ ԵՐԿՐԻ ։ Այսո-
սիկս և առաքեալ ձեռնտուին ընդդէմ առաւոյ. որք
հաւ օրինակ լինին որոց հրեշտակ։ * Օ՜ թէ մեծ զո-
,, ան առաքեալ օրինակին և վարդապետին յայտնեաւ հաւա-
,, յատացեալ, որպէս զի զերծ օրինակ և վարդապետս
,, ուսեալ անօրինութեամբ, յոյսեալ հաւատս ոչ մնասցէ
,, ցի. զանհնարութեամբ ձեռն հրեայ զաղտագործեալ ի քէն ա-
,, ռեալ ։ յոհ. Զաս. Ե ։ Այս է առաքեալ հաւատացեալն
մոյնոյն ընդունութեամբ առեալ ընդդէմ հաւատոյ, քան զոր
հաւ երկրացոյ։ Եւ առաքեալ հաւատացեալն վարդապետ ոչ
առաւ զառանել առ ոճ, քան առ մարդիկ։ Եւ հօր ոչ
յայտնաւ հաւատս բերել, ոչ ուսեալ օրինակ. քան որ-
ոյ, ոչ զհոգին ունի իւր օրինակ հաւատոյ։ այլ որոց
եղեալ պատրաստ. առաքեալ հաւատացեալն
Լաւ այսմ և բանիբունացին ցուցանէ Եթէ չէ պատուական զբա-
ոյնոյ ընդունութեամբ հաւատոյ ընդ հետ. Եթէ ոչ առ փոքրն
ոչ կարծելն երեւելոյն. յ մեծ առ փոքրն ձեռնտուին
լոյ. * Օ՜ թէ մեծ մարդոյն բժիշկն բազում պատրաստ զբա-
,, ոյնոյ հաւ զանազան ախտ ապրելոյ և հաւատալ, ոչ
,, ոյնոյ հաւ զանազան ախտ ապրելոյ և հաւատալ, ոչ
,, Բանին Քրիստոսի. պէտսի ես առաքեալ առ. յոյ այս
,, բան ձեր. այ զհոգւոյ բարեաւտիւնքն ախտսիկ հակա-
,, ծելի բանիւք պատճառացուցանել, և զախտերացեալն
,, Աշխոյժ զաղտասիրութեամբ օծութեամբ հոգւոյն իւրանչիւր առ-
,, առաքել, սիրելի ընդ առնելոյն, որոց կամին զիրենս

ՀՀ ։ Ի ԴԷՊ ։ պատասխանի ։ Որ ՀՀ ասէ . ԵՒՀ մարդոյց
քժիշկք , որք բազում անգամ անհնարին ցաւս ասեն հե-
անարար , ասելիս չէ առաքելոյն . զիտելով՝ եՒՀ յօ-
գուտ խրատոյ զայն առնէին . քանի առաւել հարկաւոր
լինել առելի քան զմեզ , որք առանց այնպիսի ասելո-
նաց զօրութեան ձեր հայհոյեմք ։

Եթէ զանազան լինին ձեռնադրութիւնք ի փոքուէ ու մեծէ .
յորժամ առաւել հաւատացեալն , կամ հաւատացեալ-
գոյնս հետեւեցուցանէ ի նուազ հաւատացեալն ։ Կամ
յորժամ սկզբնէիւ , ևՀ ոչ զօրէ ի փոքուն , եւ առաւել
զօրացէ ի մեծն ։ Եւ զօրութիւն ձեռնադրութեանս յայտ
է . զի ևՀՀ ոչ նուազ հաւատացեալն է , ասելիս ձշմա-
րիտ է . ապա եւ առաւել ձշմարտիս համարել պարտ է
զայն , որ առաւել հաւատացեալ է ։ ևՀՀ ցուցանէ սար-
գիս ի պատճոյն , որպէս պատուհասեցաւ յանցուցիչքն
ի հին օրէնս , զմեծութիւն ապօրինութեանց , որպէս արժա-
ւորին , որք մերձենային ի նոր օրէնս ։ * ևՀՀ նորա ասէ
,, յայտնիւսւ մերոց ժամանակի , այսպիսի եառն ա-
,, կապս ապօրինաց . որպէս եւ առաւել այժմուրս , որք
,, վայելեցին ի շնորհս քի , և մեծի խոհեմութեան նո-
,, ղին խոհեմագոյնք՝ և զօրացեալ անկիրտութեան , ևՀ
,, արժանի կիցեմ , ևՀ արժանի հաղորդութեան , որպիսի
,, ևՀՀ , և մարգատիրութեան ։ յոյժ . շնո . ա ։
,, Արդեաւք ոչ ևՀՀ . * Օ ի ևՀՀ յոյժ սիրելոյ որ
,, խոտակեց լինի , մեծ բարի ունելոյ վտանգի , ապա որ
,, քան զեռասունակ չնորհս պատուոյն որ հանդիպի ,
,, յոյժ առաքելոյն սրբոց անտուտ բանիւն հանդիպի
,, ևՀՀ . և մարգատիրի ։ ևՀՀ ։
Եւ ևՀՀ ասէ ՀՀ հետադրեալ ի ձէնջ
յանիսիրտս կամ . * Ասէ ևՀՀ ՀՀ հետադրեալ ի ձէնջ
,, ևՀՀ ։ Ի դէպ . պատասխանի ։ Որ ևՀՀ ասէ . ևՀՀ մարդոյց
քժիշկք , որք բազում անգամ անհնարին ցաւս ասեն հե-
անարար , ասելիս չէ առաքելոյն . զիտելով՝ ևՀՀ յօ-
գուտ խրատոյ զայն առնէին . քանի առաւել հարկաւոր
լինել առելի քան զմեզ , որք առանց այնպիսի ասելո-
նաց զօրութեան ձեր հայհոյեմք ։

Եթէ զանազան լինին ձեռնադրութիւնք ի փոքուէ ու մեծէ .
յորժամ առաւել հաւատացեալն , կամ հաւատացեալ-
գոյնս հետեւեցուցանէ ի նուազ հաւատացեալն ։ Կամ
յորժամ սկզբնէիւ , ևՀՀ ոչ զօրէ ի փոքուն , եւ առաւել
զօրացէ ի մեծն ։ Եւ զօրութիւն ձեռնադրութեանս յայտ
է . զի ևՀՀ ոչ նուազ հաւատացեալն է , ասելիս ձշմա-
րիտ է . ապա եւ առաւել ձշմարտիս համարել պարտ է
զայն , որ առաւել հաւատացեալ է ։ ևՀՀ ցուցանէ սար-
գիս ի պատճոյն , որպէս պատուհասեցաւ յանցուցիչքն
ի հին օրէնս , զմեծութիւն ապօրինութեանց , որպէս արժա-
ւորին , որք մերձենային ի նոր օրէնս ։ * ևՀՀ նորա ասէ
,, յայտնիւսւ մերոց ժամանակի , այսպիսի եառն ա-
,, կապս ապօրինաց . որպէս եւ առաւել այժմուրս , որք
,, վայելեցին ի շնորհս քի , և մեծի խոհեմութեան նո-
,, ղին խոհեմագոյնք՝ և զօրացեալ անկիրտութեան , ևՀ
,, արժանի կիցեմ , ևՀ արժանի հաղորդութեան , որպիսի
,, ևՀՀ , և մարգատիրութեան ։ յոյժ . շնո . ա ։
,, Արդեաւք ոչ ևՀՀ . * Օ ի ևՀՀ յոյժ սիրելոյ որ
,, խոտակեց լինի , մեծ բարի ունելոյ վտանգի , ապա որ
,, քան զեռասունակ չնորհս պատուոյն որ հանդիպի ,
,, յոյժ առաքելոյն սրբոց անտուտ բանիւն հանդիպի
,, ևՀՀ . և մարգատիրի ։ ևՀՀ ։
Եւ ևՀՀ ասէ ՀՀ հետադրեալ ի ձէնջ
յանիսիրտս կամ . * Ասէ ևՀՀ ՀՀ հետադրեալ ի ձէնջ

քարեկամին, կամ սիրելոյ, մեծ բարի գոյն անձին վար
կանել, քան զի առաքելոյն ասէ։ Ոչնախանձ հա-
ւանական է, զի որ ի հեռուստ ի լուր ախտիցդ եւ ի
նմա գաղիս ինչ չարեաց, զուգ դառնութիւնն առաւ ըն-
դունիցի, քան զայն՝ որ հաղորդեալ ինչ չարեացն։ Ոչ
այսուհետ հաւանականքն եղիցին, եւ լինիցի. ապա եւս
առաւել հաւանականագոյնքն։

Լսելդ՝ ի հաւատոյ առ հաւատոյն. յորժամ հա-
ւատայ հաւանականն՝ հեռեւեցուցանիցէ ի զուգահա-
ւատս հաւանականին։ Իբր յորժամ պղտերիմ՝ զի ոչ
նկ՝ ի միւսմ, զօրեսցէ եւ՝ ի միւսումն, որ ի հաւատոյ նր
ման։ Ո՞ զորմնական. փարիսեցիքն եւ կռապաշտքն մոլորեցուցին
զաղգսինն. ապա եւ զբեզ մոլորեցուցին. եթէ ասցես
զանձինդ այսպիսեաց. զի մարդ ես եւ զոս նբգրե զնա։
Արձակեալ յուդա մեղաւ եւ ոչ ապաշխարեաց. զի այս
ինչ զառաջարարեցաւ. ապա եւ զոս մեղուցեալդ ի հո-
գւոյս մանաւանդի, եթէ ոչ ապաշխարեցցես. զի ի բա-
զում մեղաց հաւատաւ երանիս։

Սա այսմ ձեռնադիրք ծայրն մեր եղիցի հրեից. Ի գո-
ծիք. 2։ * Տանտերնք եթէ ոչնք զաղիլեացիքն եղեն մեղա
,, ւոր քան զնա՞մ զաղիլեացիս, զի զայսպիսին անցս կրեցին.
,, այլ ասեմ ձեզ. այլ եթէ ոչ ապաշխարիցէք, նմանիս
,, նոյնպէս կորնչիցիք ||։ Արդ եթէ ասէ. աչն ոտքս, որպէս
չիմն լինի մեծագոյն մեղաւորն քան զձեզ՝ զի զի ոչ ապաշ-
խարեցին՝ կորուան. ապա եւ դուք կորնչիցիք, եթէ ոչ
ապաշխարիցիք։

Այլ զիտել արժան է, զի ոչք բազդաւորին՝ պարտին
լինել՝ ի նոյն կարդի. եւ ըստ նոյն բանի լիցի եւ բազդա-
ւորեալին. ապա եթէ ոչ՝ յառ ի լինել բազդաւորեալին։ Ով
եթէ ոք ասիցէ. ասիմաստ եւ դատեի արդս եւ առնեմ
պատուիրանս. ապա եւս առաւել ապրիմն, որ խնամատա-
րացն նր քան զնա։ Յոմն ի բազդաւորեալն, եւ չեռեւա-
լիցէ. զի զի ոչիմն մարդոյ, եւ խնամատարեալ չեն՝ ի նոյն
կարդի։ Ասաւ եւ ոչ ի ձեռնադրեալ՝ ի տեառն հաւա-
նականին առ հաւանականագոյնն։ Այլ այս, եթէ կա-
րող եղե առիմոն զառիւծ պատառել. ապա եւս առա-
ւել կարող էր զայլ, քիմ զգացեալ, զոր ախտագոյն էր քան
զառիւծ. ոչիմ ի, զի զի ի նոյն կարդի։

Եւ զի կամեցեալ զիտել հանուռտին զՀարել, այս ան-

զի

զի ոչ ի բաղդատութենէ հինից ի նորս, եւ ի քանակութենէ ըստ մեծագոյն, ըստ փոքրագոյն, եւ ըստ հաւասար հաւասարականութեան։

Զորժամ քանակութիւնս այս ի ըստ մեծագոյն հաւասարակութենէ, ձեռնարկութիւն է ի մեծէ առ փոքրն. յորժամ ըստ փոքրագոյն հաւասարականութենէ, է ի փոքրէ առ մեծն. եւ յորժամ ի ըստ հաւասար հաւասարականէ, է ի հաւասարէ առ հաւասարն։

Կամին ի այս տեղի ի գոլեսում եւ ի պարտս յորս բաղդատ անդամք ընդ միմեանս ինաց բաղդատութեանն զգալի լինի կամ զպատահելին, յառաջ լուսաւորեալ լաւութեան կիր յառնէ նոցա։ Ոչ երեք յայս բան նորակազմն. յորժամ միմեանս ինաց բաղդատեսցեն զանձն, ցուցանէ պատահարադրին լինել բան զնոսա. յառեղն։ * Ոչ գոյն ,, ընդ գոյնս, բան զանկիւնն հաւասարին. պատահե ,, ցուցանել բան զանկիւնն ընդ անկեանն. եւ այլն ։ ի բան ։ Բ ։

,, Ընդ ընդ բան զանհաւասարն կատարեսցուս. պարտուք ,, ցուցանել բան զանհաւասարն ընդ անհաւասարն. այս ,, բանզի բան զանհաւասարն ընդ անհաւասարն

„Տաց՝ յիմեղացս սիրտ. աչխարհս երկիր՝ տուս իմն ի „ պաքինիլ մահու՝ ի խոնարհ բարեսասանել՝ աշխատակ կե„ Տաց՝ ի մահս սատան՝ ցանկ չնչակիս՝ սատակմանս վրդ „ ան. բժշկասիրտ մարմնոյ՝ յոգեալ ի հոգի. հրաշագիտ „ գերով՝ ի դիւոն կերպի. զօրուն ապրման՝ ի սուրբ Տա„ գասի. հաշոյ փրկութեամբ շնորհացն յիս ||։

Ի Ռամանէ հասանդ. Եթովբ զմեծարսի հանդուսանաս հրեշտա„ կացին կիմաց ելոյ. յասելն ։ * Ի՞նչ ասեն խոյհրդակիսն. կրբ „ բռնարեն վերնականն. վարդն մանրականն. բնութացքն հրե„ սանակսն. կոչումն գովելականն. ելնասութիւնդ մեր մեռ„ կան. շահեցին ածականն. կիրքն անհասականն. ա„ տանդն անշարժականն. սէրն անսկզբնականն. լոյսն ան„ շիջականն. հաւատքն անսպասականն ||։

Ի ասուածաբանէ անանիա՝ Ո՞ գթոյ. որ երբեմն մեռանելոյ մեռա„ ցելոյն յանկողոց, վայելուչ ներբողով յօրինել՝ ի մէջ ելոյ „ յասելն ։ * Ի՞ա զի՞ս ասա երջանկագոյ այլ յանկոյ՝ ի յոսնոյդ „ ազգդ. . . . երբ ճեղ առեղծեցեր ասել ազգեցեալդ „ կոնդաս զգօն. որ ի հասուսասէն. այս ի սնոտիսն, „ որ ի լրումն կասարելոյճեղ. որ և սնոյեն խոկ ճասդ „ մանաւանդ սիրելոյսն Տիեր ի հանդերձ ||։ Ի այն հոգի և այն, ուրսիրելոյ սնոյճասդ գոյիդ զերն, յասելն ։ * Ի՞ասոյն յանկոյ, երբ ի խորհուրդ ասնոյ զնեղասոյդ զոյ „ ծի՞ երանելոյդ. աչխեն ցանկալի, և յասանալի ճասին ճարեալ. „ ասնեն սուսկս ի կրասելն բերելոյճ, ի գլուխ կա„ գեալ բարձրասրասուածն խորհուրդ, զոյն ճեղ յոյ„ Ճեծ ||։

Ի պեսիէ. ասես մասնասորի զասն գովելոյսին, և մե„ զ

ձեզ ուզեցայնէ՝ ի տէրն յանկոյս յասելն · ¶ Հայոց և զհիւսե ասս
„ ասուցս առեալ՝ ի գոմեսս բանից մեսոյն · · · · բա-
„ լեհասքասե՝ ի ծագոյս ազգաց , աւետարանել՝ ի կոյս
„ քաղցեալ , արձանագրեալ՝ ի մասնեան ազգաց , զե-
„ բոյն անեղծելոյն գազանաց , ախոյեանել զհեմարտասիս
„ զիշաց ներհակաց · · · · լալ՝ ազգասնեալ տեսլեան՝ ի
„ գանազանական մասնաց ասուածոյ , երկնաւորել
„ ի գոյացութիւն գեղի հայրապետական մեծութեան գասուն ,
„ բնակեալ և գոյեալ յոյժ ազգ յանկոյս ||

Ա. ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ · ասանկանալ զոյն հայրապետաս մեծի տաս
հասկանալն յանկոյսդ · զի այդ տաս յայլեսդ երկոսդ խոյսս
հասուցեալ , որ և երկոսդ , ընդունելս և սա յայլեսդ մեղսդ
տդ · որ օրհնեալն երկնից · ազգասնեալ : ¶ Ա. ոչ
„ պատճառ անհասուածոյ երկրպագել և սա աստուածն կոչեսդ
„ երկիրդ սեսս : Ա. ասելն զրպես տաս հասկանալով սիս-
„ բոյս զոյացութեան երկոսդ յայլեսդ · Նոյնպես երկոսդ
„ և հրաշս գասուդ սեծս հայրապետս · · · · զիւրս սեսն
„ զանկդ անհնեսն հասկանալն և կատարեալն ազգս յասելն
„ ասուդ զոյացութեան և ազգասնեսն , կամ ըստ հայեցուածս
„ երկոցունց անհնեսն և ազգասնեսն յասելն ||

Ա. ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ · յոգեսնել զգոյն սեղադրասելոյն տաս հա-
սկանալով , այ տեսն ըստ ազգ սեղադրասելոյ · ազգ
հայեցուածս գիւրս · ազգասնեալ : ¶ Ա. լոյս աս-
„ զանկդ երկրորդ կերպարան տաս հասկանալ յայլեսդ ոչ գոյ
„ սեղադրասելոյ գիւրս խոյսդ տաս հասկանալ զոյացութեան
„ և ազգասնեսն յասելն · ¶ Ա. ազգասնեալ տեսլեան
„ ասուածոյ , ազգ ի սասնաւորս երկրորդ գոյ ազգասնեալ ·
„ ազգ սեղադրասելոյ գոյացութեան սասնաւորեալ ||

Ա. ՀԱՅԱՑՈՒՄՆ · սասնչ գոյ յասնաւորելոյ սեղ և ազգն յա-
նկոյս զոյացութեան գոյացեալ զիւրասնեսն հասկանալ զոյ
ազգասնեալ , զոյացեալ զիւրասնեսն հասկանալ զոյ ազգ
„ տեսլեան ասուածոյ · յասելն · ¶ Ա. զոյացութեան բաղադրեալ
„ ի ներհակ զիւրասնեսն · յանկոյս զիւրասնեսն հասկանալ
„ զոյացութեան · յասելն · ¶ Ա. զոյացութեան զիւրասնեսն
„ զոյացութեան զիւրասնեսն · յանկոյս զիւրասնեսն հասկանալ
„ զոյացութեան զիւրասնեսն · յասելն · ¶ Ա. զոյացութեան
„ զիւրասնեսն զոյացութեան զիւրասնեսն · յանկոյս զիւրասնեսն
„ հասկանալ զոյացութեան զիւրասնեսն · յասելն · ¶ Ա.
„ զոյացութեան զիւրասնեսն զոյացութեան զիւրասնեսն · յանկոյս
„ զիւրասնեսն հասկանալ զոյացութեան զիւրասնեսն · յասելն ||

,, ընդ ինքնամաքուց . յոյժ ցուցանէ զգայն յակօք միտակաց
օրինակ բարուց կանոնեալ յաշխարհի . յառնէր . * Ա-
,, բացայց հոգևոր ծաղկեցողացս իրաւունս , ոչ եղծանել այլ
,, գրեալ . ոչ մեռանել այլ կացեալ . ոչ բարձեալ այլ մնա-
,, գեալ . ոչ լռեալ այլ ձայնեալ . ոչ գոլեալ այլ յայտ-
,, նեալ . ոչ պատեալ այլ պատմեալ . ոչ անիմացեալ
,, այլ տարածեալ ||

՚ի դարձուածն . զանխափան վեհափառին յայտնիցոյս ևէր առա-
ջի դնելով՝ զարմանալի ՚ի ցուցանել . յառնէր . * Ո-
,, ՚ի մեռանողսն գեղ՝ պատկերասէր . ըստ արիւնաթափակ նոցա
,, բեան բռնասէր . և մաքրակենցաղ վարուք ձգտասէր .
,, բազմաժառանգ որդւովք պտղաւոր . և ըստ երկնային
,, ձրիոց պատուհաս . արբշռեալ ՚ի մեծ աւետաւոր . և հա
,, մբերեալ բանաւոր . նա կրկնակի շնորհ հոգևոր . և
,, այլ կոյսերաց հոմանարտասիրաւոր , նա ՚ի վերուստ մեզ
,, պատգամաւոր . և մարգարէական հետաց ուղևոր , հո-
,, գևառիթս իմաստ ճառագայթեալ . Լիպս յորդէբեր ջեղա-
,, գո- ։ Ո՛ւր արդ լիասէր զայլազանեալս գրուածս բերեմ
,, մեծ բանիս այսր գաղտնի . Հանգիստալիս բարդաւաձե
,, ցաս վերադնեալիցիս տիրայն՝ բան ինձ մարդկապար ||
՚ի դաղընդուզ , և ՚ի հեթեանոց . ցուցանել զիւր զգօտեմին
այնու , որով ձեռնագեալ էր ՚ի շնորհացն ջէ , դնելով զեռ-
նդեմացս , և դհետանալոս մեծագործին , յառնէր . * Ո-
,, ինձ արհնաց՝ լցաւ . ելից անդ՝ արձանացաւ . ելից
,, գուժկաց՝ կատարեցաւ . ելից մաղձաց՝ խնկեցաւ .
,, ելից տանիկաց՝ ձեռնձերկացաւ . ելից բանս եղ՝ կա-
,, ռեցաւ ||

՚ի պատճառս . զերանելին ընդհանրիւ՝ զարարչական պատ-
ուիրանս զնոսն . յառնէր . * Ո՛չ ՚ի շառաւիղէ երկիր
,, ՚ի գերեզկատունեցն ոսոխ բնաւին . ՚ի նախանձացն բա-
,, ռ . ՚ի հարց վհատից երեւեալ . ՚ի ստեղծ հզօրէ յայտ-
,, նեալ . ՚ի պարտապետէն պարգևաց ժառանգ ||

՚ի փոքուց . զգայնագոյնսն զգուշս պատուիրեցեալ նոր մեծէ
յառնէր . * Ո՛չ ազգացդ վտակս կնդրկանականաս յապա-
,, ուժ արտ . յանդղնական հոգւոյ՝ հատուցանս հեծե-
,, ծանաց հառաչանաց . ՚ի տեառնանեցեալ աչաց՝ արտարտ
,, ցուցից արտասուաց վհատակս վայրապարեցեալ . . .
,, Ո՛ վեհանձնասէր զեղեցկարկ եհերդ . զերկիր բաժանեալ
,, ՚ի շնորհս խաչելի , քան վեհ մանկտա զծումն գա-

,, ասպանուեն · ապ՛ելուզ յանուանատոմ զոխեցոյց · յանդերձ
,, զոց երկրի ջուրս խոզացոյց · ի սաղմն ծոցոյ անբաւ
,, խորհրդոյ ||

Ի բաղձապատրաստ · յորում քաղցեալ զերծեն յակօտայ հա-
մարիոն , և այլոց ազգ . և ցուցանել զբո ի վերոյ լինել
քան զնոսա , յառնէն : * Ի՛ր քանզի յայլմէ ազգս այս ան-
,, ուս ստեղծանելոյ մերս զոխեան . և զերազանց կոս
,, զանգն նշոյլ աւր զուսոխանէն երկնանկոց պարս . և քան
,, զնամանելոյ յայլմանկան և սայծառադոյն : : : ի հոմ-
,, ոչ ոգոյ քեռուխոյ ոս յաբեսհոսոյ , երկնէր յակօբ
,, հաստոյն զերազանց ||

Ի հա սասկն սամ սեղկբ կարդաւ զասսեղեալ էն . քանզ
ի ծորդոց . որ ծոլին զոլոլ՝ ոչ այնչափ յաձախ ի գործ
ածի : Այլ զոյս ոչ յայն սակս եղաբ սասկն , եթէ
ձեզ կամ՚աբ ուսուցանել , ձեզ այնպէս պարտ էցի սա-
նել յամ ձառս . որ դժուարին է , և քազում սնգամ
եւ սայարտար և սնհեմեմ . զի ոչ յամ սեղկբ յամ նիւ-
ձոյ ձառայեն . ուսոն ըս նիւձոյն կշռել ին գործածու
ձիբ սեղեացն . այլ միայն սիայն , սնզ զի համբակքն
զյամ սեղեաց օրինակն որբ ցրիւ էն յիւրաքանչիւր սե-
զիս , սասկն միանգամայն սնհոյին առաջի աչաց :

ԿԱԼՈՒՍ · Ն ·

ՀԱՅԱՓԱ ԱՐՄԱՏԻՆ ՊԵՂԵՑՈՅ ։

Լուսաբին սեղկբ , որբ և կոչին հեռասորբ , և ա-
ռեալբ , են նոքին՝ որբ արտաքոյ են երկին , և
ոչինչ բիճբ կախին զարուեստ , և գնանձա
ձոյ ձարասասնին սա՛ի մասածմամբ գաս-
նել գին . եթէ զի ոչ գնարին՝ ի նմանէ . և յայն սակս կո
չին յարհասասել Հեռասորբ ձարուեստ . ||՚Ի եթէ ձե
զաւոր են յամ սրուեսասից . մ՚ս զի գործածուեձի նոց քա
զում սրուեսասից պէտս ունի . այլ զի ոչ երեզանին մի-
սասնին . Ա՛րձին սրազաւ սասին սնարուեսաս ըս գիւսի ,
զաւոց , և՛ ի նոցանէ սրասձառաց նոց սրուեսասիւ ձարաս-
զեալ գործածուձեձ :

(քանիսսուէ սրասաքին սեղեաց՝ պէսպէս հեղինակք
ոչ՚սպէս եղանակաւ գնեն . ձեզպէս գրեձ սեզ-
զաւոր ,

զամուսնութիւն տալոյն առ Տաճատակ ամուսնանալ Վկայուհի. առեալ զկնոջմէն ընդ Տիրոպատիս, եւ որում ցուցանէ զայն առ, որ յարտասուին իրաց ինչ առեալ լինի՝ ի Տաճատ նեցուցանել։ Ի լալ առ դիւրընկալ լինելոյ, լաւ եւս է եւ կոխիտոխիանոսի բաժանել՝ ի վեց։ այս է. յօրինէս. ՚ի Տաճատ. յարձանագիր. կերպումն, ՚ի ամուսնոյն. եւ ՚ի վկայս։ Որոց յաւելեալ լինին եւ նախադասութիւն, զոր ժամանակ եւ օրինաց նոյնացուցանեն. որ եւ ի գրոցդ յառաքեալ եղեալ, ՚ի նոյն կամ յայլ գրատարածս։ Իսկ այլք զաւելս զայն եւ վկայս. ասեն զի եւ այլեւայլ առանձին կերպումն եւս վերաբերի. զի եւ որում ի վճիռ ինչ ածոյին, կամ մատնիցին, վերաբերի յօրինէս. եւ եւ որում ի վկայութիւն չհամարումեցին այդ, կամ մատնիցն, վերաբերի ՚ի վկայս։ Այլք առաւելագոյն նոյն յօրինէս. մեր այնորիկ եւ մեք նոյնացուցանեմք զայն եւ օրինաց։

Յօդուած. ու։

Յաղագս օրինաց առ հասարակ։

Որինդեն առհասնոյն յերկուասրեանցն առ Տաճատակ։ Կարճառն բանք առ բարին հասարակաց յայնմանէ՝ որ առնի զնոսա ՚ի վերայ հասարակութեանն հրամարեալ։

Առնելն առհասնոյն. Կարճ կարճառն բանք. այլ հնարեալն, կամ հաղագրեալն զգածմանեալ, հասասառեալն, եւ մշտնջենաւոր. զի ոչ գաղտուկ մահճական օրինադրեալն. եւ որպէս առաքեալ ոչ միայն զնեկտիոյս, այլեւ զառ յապագայ եկեղեցեաս, որով առաքեցեալ ՚ի պարտէրնանէ. զի նոսա ՚ի ամենայնի պատուիրանացն, գաղտուկ այնու հնարեալ. եւ զի արդարացուցեալ ոչ միայն առ նեղեկոյս. այլ, զորդիսն կենդանեալ եւ յապագայսդ։

Կարճ ՚ի բաց բերին հասարակաց. զի զի ամենայնին օրինադիր ի հասարակ բանիցդ բառիցն. մի զի օրինդրեն զնոսն՝ որ հասարակին է, զոր ուղիղ ՚ի բառին եւ ՚ի միաբանական վանականն. եւ այն վանականն ի բառիցն բազմացուցեալ։ Երկիւղած զի վանականն արդարն հասանիցէ ամենեսեան. արդ անկեղծն օրինադիր ի հասարակաց բանիցն եւ ընդ հանուր իշխանութենէն. արդարն եւ վանականն օրինադիր արդարն լինելոյ հասարակականին, եւ հասարակացդ բառիցն։ Եւ այսու հնարելն ՚ի բանէ օրինադիրդ արդարելոյ,

և օրհնութիւնքն բնականացոյց եղելոցն յօգուտ, և ի պիղծութեան հերձուածոց :

Ոմն Յայնմանէ , որ ոճով ընծայ ի վեր հասարակութեանէ : Այս զի օրհնեցեալ վասն բնականացն Տառապանաց . յայտ առնու զայս զնոսին յայտնութեամբ , որ ունի զնոսա ի միջոց Տառապանացն : Տառապանաց խոնարհ առնէ զիա առաքեալն . որ ի բազմութենէ մարդկան բնաց կառավարութեանէ ետասաւորն , որ ունի զիրաւասութեան Տիրապետութիւն :

Ոմն . Խրոխտացեալ . Այս զի օրհնեցեալ ոչ կարեն ատել , և ոչ պատուասիրել , եթէ ի ձեռն Տառապանացն չեն ցեղն ծանուցեալ :

Հաւատացեալ են օրհնեցեալ . յիշ Յաւետեանսն . Ոմանքն . և Դրախտն . որ ի կրկին ածութենէ , և մարդկացեալ . և մարդկացելոյն զաւրձեալ կրկին ի՝ եկեղեցականն , և քահանայական :

Յաւետեանսն օրհնեցեալ ի բան աճեալն ի Տառապանս , ըստ որում է ուղղել ներփորձութեանց , և շարժմանց պատրաստ ի կարգի առ քարին հաստատեալ՝ համօրէն փեղեցոյ : Յայս յաւետեանսն օրհնեալ այլ ևս՝ օրհնեալ զեղեալ ածութենէ . որպէս ասէ առաքեալ . Ի գիտոյ յաւետեանսն օրհնեալ . Ոնա ընտրեալ ընտրեաւքն , և հնազանդ գրեն ընդդատութենէ : այսինքն հաստատեալ զօրհնեալ :

Ոմանքն օրհնեցեալ ի լոյս բնական ըստ որում պատուիրեալ , և հաղորդեալ ի յաւիտենական օրհնեալ ի Տիրոջ մարդկան՝ անպատկան ի ծնանիլն նոցա : Ոչ զի այնմանիկ պատուասիրէ զնոսա չափաւոր , որք ունին զնեղութիւնս բանին : Ոսկ զաղագս և գլխատեալ անկասարակեալսն մեռցին , և յաւուրսն ետնեց գալոցն : Այս քանիսն օրհնեալ պատուհասիկն բազում պատուհասս , որք ի մի յայս բան հիմնին , բարին է ասել , ի · կարն է խորհիլ :

Պատուհասքն քանիսն օրհնեալ յերկիս բաժանին : Ոմանք յայսմ , որք ընկալին ծանուցեալ են աստուածութենէ : Ոմանք ևս են այս առաքին և ընդհանուր պատուհասքն . Ոմանք ի ասել . կարն է խորհիլ : Օր ոչ ել ի կարս լինել , այլ ի՝ առնել . և այլն : Ոմանք յայսմ , որք առաւել քան զայսոսիկ են . և անընդունելիութեամբ զղջմանց անտէր : Ոմանք են ասասպատանեալ պատուհասիկն : Ոմանք յաւուրս հեռաւորս , որք միշտ ընդդատաւոր հեռի

ածութիւն յառաջեալ անտի : Արդեօք են բազում պատ-
ուէրք , որք հակին ի գործակցութիւն :

Ունի պատուոյ օրէնքն են սորք , որք երևեալ են յոյժ , կամ
ի մարդկանէ : Ասան բանականին յուծանելիս , և ի մարդ
կոչելիս : Պատուոյ օրէնքն ուծանելիս են զորս եդ ած , որք
ի հին և ի նոր կտակարանս բանադրանացն : Ունի մարդ-
կոչելիս օրէնքն են , զոր եդեն մարդիկ : Ոչ բանականին յե-
կեղեցւոյն , և ի քաղաքացին : Եկեղեցւոյն օրէնքն
են ընդհանուր և առհասարակ եկեղեցւոյ , և ընդհանուր պատ-
ուէրք քահանայական հոգւոյ , և սեռական մարդոյ՝ հասարակաց ի քահանայական հոգւոյ :
Ունի քաղաքացին՝ են օրինադրութիւք կացութեան և վա-
ճառականաց հետաքննելոյ յերկուս վաճառութիւն : Ոչ
այլ ևս ի կրկին : Օրն են օրէնք ինչ ի ծախսին կացութեան
և յանուանէ եղեալ . որք հակին առ առհասարակ եկեղեցւոյ
զօրէն յոյժ վաճառականին : Ոչ են օրէնք ինչ մասնա-
ւոր , որք հետաքննեն վաճառս յերկուս վաճառա-
կանէ գնել : Ոչ առ պատուոյ որք մարդկան ի ներ
ինչ վաճառականին :

Ոչ յոչնի ինչ յարգանս առհասին , և բանականին օրինաց :
Ոչ ի յոչնի վաճառականին վերադրեալ առհասին .
և առ յոչնացեալն ծանօթ-ութիւն ինչ առնել , ի
գիտել համարիմք կարգել առաքեալս համառօտ ինչ
կոչեալ զօրինակ առաքելոյ առ հաւատս ինչ
ուղղել անհաւատից առ հաւատ , յառնեսցեն
ընդ ի մէջ օրինաց :

Ոչ ինչ կարեւոր գնել օրէնս :
Առաքելական հրամանքն գնել օրէնս պատուիրէ հա-
ւատացեալս , կամ ոչնի , որ ոչնի գիտեմ ի մէջ հաւա-
տացեալս : Ոչ զի ոչնի ի օրէնս գնել , այլ ի հոգի ի բա-
ղում հաւատացեալս . զի ոչ առաքեալք , օրէնքն գնեին մէջ հա-
ւատացելոց բազում . իսկ այլ՝ հաւատալիք ի , կամ
ոչնի , որ ոչնի գիտեմ ի մէջ հաւատալիք հոգի ի բա-
ղում հաւատացելոց . զի ոչ մանուկք բազում ի մանկանէ
հաւատացեալ մանուկք պատուոյ , հոգւոյն բազում հա-
ւատացելոց ի հաւատացեալ մանկանէ հաւատալիք . կամ
ոչնի , որ ոչնի գիտեմ ի մէջ հաւատալիք : Պատուի ի
գնել օրէնս :

Պայց քանզի ի մարդկ այսր հետեւեալ գիտեալ ի գործ
գնել

դնել՝ ի Տաճկին ըստ ազգս նմա, զի զժուարսն նմա
ևս ելից՝ եւ ի թագաւորէն պետութեան Տաճկաց բռնու-
ցի՝ զամ ծաղկել՝ ի միտսն ըստ ազգս այնպիսի առ օրէս
գնելոյ · ընդեւ առաջս առ զերեսս նմա կատարեալ
ըստ ազգին զայն զնա իշխանութեան փոխարէն, կամ յո
գնան՝ ի ծաղկելոյ յետ առնելոյ, և այն՝ ընդ ձաղա-
ռութեան՝ կամ՝ ի տանս ազգանենական, որ կոչի տունն
առնի · և կամ՝ ի մի միայն, որ և այն՝ ձաղկառնի ։ Ա-
ւն այն և առցու ի կարգել օրէնս · զոր պարտաւորեալ են Տաճ
առնել զնացեալ ։ Ո՞րպէս երկրորդ կատարեալ առնել
զնանելոյ զերեսս զնա իշխանութեան փոխարէն, կամ
զնացեալ ի ծաղկելոյ ։

Վարդապետ երկրորդ · Ո՞րպէս օրէնքն կամին զնանել-
նելոյ զերեսս զնա իշխանութեան փոխարէն, այնպէս՝ զի
առնել զնացեալ ի ծաղկելոյ ։

Պատասխանի · Ո՞չ լեալ օրէնքն՝ ոչ երկրորդ կատարել
զնանելոյ զերեսս զնա իշխանութեան փոխարէն, եթէ
ոչ միայն զնացեալ ի ծաղկելոյ ։ Ա՛ւ զի
եթէ օրէնքն լեալ ոչ պատասխանի, եթէ ոչ կամին զնանել
զնացեալ ի ծաղկելոյ, այլ եթէ կամին զնանել զնացեալ
ի ծաղկելոյ, այլ ոչ զնացեալ ի ծաղկելոյ, ոչ ի ծաղկելոյ
զնացեալ, այլ ի ծաղկելոյ զնացեալ, եթէ կամին զնանել
զնացեալ ի ծաղկելոյ, այլ ոչ զնացեալ ի ծաղկելոյ, ոչ ի ծաղկելոյ
զնացեալ, այլ ի ծաղկելոյ զնացեալ · Ա՛ւ և ոչ զնացեալ
ի ծաղկելոյ ։ Ա՛ւ զի օրէնքն զնանելոյ զերեսս զնա
ծաղկելոյ ի ծաղկելոյ, զոյգ զոյգ, եթէ կամին զնանել
զնացեալ ի ծաղկելոյ զնացեալ ի ծաղկելոյ ։ Ա՛ւ և ոչ զնացեալ
ի ծաղկելոյ զնացեալ, եթէ ոչ օրէնքն զնանելոյ զերեսս
զնա ծաղկելոյ ի ծաղկելոյ զնացեալ ի ծաղկելոյ ։ Ո՞չ և ոչ զնացեալ
ի ծաղկելոյ զնացեալ ի ծաղկելոյ, եթէ ոչ օրէնքն զնանելոյ
զերեսս զնա ծաղկելոյ ի ծաղկելոյ զնացեալ ի ծաղկելոյ ։ Ա՛ւ և ոչ
զնացեալ ի ծաղկելոյ զնացեալ ի ծաղկելոյ, եթէ ոչ օրէնքն
զնանելոյ զերեսս զնա ծաղկելոյ ի ծաղկելոյ զնացեալ ի ծաղկելոյ ։

Հաւատա ինչ օրինադիրն , եթէ օրինքն հզօրա՛ն նմանիլ , ինչեն իրաւացի , արդար , կրնայ ըլլալ խափան իւրեանց , պատշաճել առելոյն , և ժամանակին , հարկաւոր և օգտակար՝ պարտական են սահմանեալս պահել զայն . զոր և մեք սոյն զոր յայտնապէս հրամայէ . եբր . ԺԳ ։ Առնիպէբ ընդառաջ ա՛ռաջնորդաց ձերոց , և հպատակ կացէ՛ք նոցա ։ Նա՛ և հռոմ. ԺԳ ։ Քրիստոս անձն , որ ընդ իշխանութիւնք է , ի գնալանդութիւնէ կացցէ . զի ոչ ճախառակ կայ իշխանութիւնք , այլ հրամանին ճախառակ կայ ։ և ոչ ուրբեք ասէ , երթ կռիւդ կամ երթ ախոյեա՛ն ։

Պատգիցես երկոցունց՝ Ա՛յսպէս օրինադիրն , կամ իշխանն պարտաւորի պահել զօրինսն՝ զոր եդ ինքն ։

Պատասխանեմ , բացարձակ և ընդհանուր օրինադիրն՝ պարիսի է քահանայապետեան հռովմայ , Թագաւորն , և այլ միւսոցունք , պարտաւորին պահել զօրինս իւրեանց . ոչ ըն բռնադատողական զօրութեամբ , այլ ըն ուղղութեան , զի՝ եթէ անուղղանայ , եթէ օրինքն միապէս հայեցոյն ՝ ի նա , և՝ ի հպատակս ։

Ուսոյին մնաս յայտ է . վա՛ղ ի իշխանն , կամ օրինադիրն , յոչ ուժէ կարէ բռնադատիլ՝ ի պահպանութեամբ սրոց իւրեանց . ո՛չ յիւրմէ , զի ոչ ոք բռնադատի յիւրմէ . և ո՛չ յայլմէ , վա՛ղ ի չունի զիշխանութիւն , յոր մ՚ մուրթ ինձ սրտիւ ընդունել ։

Վասն երկրորդ մասն , այն՝ եթէ պարտական է ըն ուղղութեան պահել զօրինս , ցուցանեմ ։ Ո՛ւ քանիան ուղղութեամբ պահանջի՝ նախ՝ զի մի մնան մնասուցանող իւրեանց հանգամանեացն այլոց անդրանց . զի ըն ասիլ ուրուք , Ա՛ւրէնք նման , որ ո՛չ հաճոյանի բնութեան՝ այլ՝ զի օրինադիրն ըն իւրում կարի նպատաւոցն հաստատեալ քաւութեան . ուստի և պահպանութեամբ օրինացն . որ երբեմն ի վա՛ղ հաստատեալ քաւութեան . վա՛ղ զի օրինակ իշխանին առաւել շարժի՛ ի պահպանութեան , քան քանզ նոր ։

Ա՛ն քանիցն ասին յայտ է , եթէ պարտաւորութեամբն այն իշխանն , ոչ ի յիւրաքանչ օրինացն անտի . վա՛ղ զի ո՛չ ոք ի հռոմայեցոց , կամ հպատակ անձին . և ո՛չ իսկ կարէ ոք անձին հրամայել . այլ ի՛ յ քնաւորն օրինացն ենթադրեալ զմարդկայնն օրէնս իւրն ենդուն ։ Ա՛յ ահա վնաս ։

աստցաք , գնեմ սուղագոյն ։

Ձ՚որ ես ասացաք վերագոյնդ . երբ օրէնքն դիպեն հայեցողին չեշտանն , ո՛ չ կզօրանան ։ Ա՛յսպէս են օրինքն , որք բացայայտ

շեն

ՀԱՏՎԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ. Ի ՄԱՐԴՈՍ ՍՈՒՏԱՍԵՐՆ ԳՈՒՆԱՑՈՂ ԴԱՒԱՆԱՆՔՆ:

Ա Ստուածային Գրոց ուսումնասիրութիւնն ամենայն մարդոյ ընդհանրապէս պարտաւորութիւն է, եւ մանաւանդ ամենայն քրիստոնէից, որ ի Սուրբ Աւազանին ընդունեցան զանուն Քրիստոսի, եւ զանձինս իւրեանց նուիրեցին ի ծառայութիւն նորա: Զի ինչ է քրիստոնեայ, եթէ ոչ հետեւող Քրիստոսի, եւ ընդօրինակող վարուց նորա: Եւ ինչպէ՞ս հետեւիցի եւ ընդօրինակիցէ, եթէ ոչ ուսանիցի զվարդապետութիւն նորա, եւ զվարս նորա, որ ի Սուրբ Գրոցն գտանին: Ուստի եւ Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս ասէ առ հրեայսն. Քննեցէք զգրոցս, զի դուք կարծէք ի նոսա կեանս յաւիտենից ունել, եւ նոքա են որ վկայեն զիս: Եւ Պաւղոս առաքեալ ասէ առ Տիմոթէոս. Ամենայն գիր Աստուածնչեալ է, եւ օգտակար ուսուցանել, եւ յանդիմանել, եւ ուղղել, եւ խրատել զարդարութեան համար, զի կատարեալ լիցի մարդ Աստուծոյ, ամենայն գործոյ բարւոյ պատրաստեալ: Ուրեմն ամենայն մարդ պարտաւոր է ուսանել զսուրբ Գիրսն, եւ ոչ միայն ուսանել, այլ եւ ի գործ դնել զուսմունսն, զոր ուսանի ի նոցանէ: Զի ոչ ուսանել միայն, եւ ոչ գործել զուսմունսն, որ ուսանի, ոչ ինչ օգտի մարդոյ, այլ եւ մեծ դատապարտութեան պատճառ: Զի ոչ ոք ուսանի զկամս Տեառն, եւ ոչ առնէ զկամսն, որ ուսանի, նա է որ ծեծիւ բազմաց հարկանի: Ուրեմն ամենայն մարդ պարտաւոր է ուսանել զսուրբ Գիրսն, եւ ի գործ դնել զուսմունսն, որ ուսանի ի նոցանէ: Եւ ոչ միայն մարդ, այլ եւ կանայք եւ աղջկունք, եւ ամենայն ոք, որ ի Քրիստոս հաւատացեալ է, եւ ի Սուրբ Աւազանին ընդունեցաւ զանուն նորա: Զի եւ նոքա ամենեքին պարտաւոր են ուսանել զսուրբ Գիրսն, եւ ի գործ դնել զուսմունսն, որ ուսանին ի նոցանէ: Զի ոչ ոք կարէ ասել, թէ ես կին եմ, կամ աղջիկ, եւ ոչ պարտիմ ուսանել զսուրբ Գիրսն, զի ոչ ինչ ինձ ի նոցանէ օգուտ է

կերկրյակներին՝ ինդրելին ամէն բանաւոր ։ մէ՛ մի տրտնջէք
ի տանջանսն՝ ի նոսրութեան կրաւորին ։
Ո՛չ յոյսն մեր՝ ի մէ՛ն Տառապեալ Քրիստոս մեծ օրհնեալ Հայր
մեր ։ այլ՝ ի վերուստ տուն անկրկնելի մեր Տառապելոյ հի
ներէն մեզի ։

Հայրապետ սիրեցին Հառաքեալ , և հերետիկ գոհեցին ։

Ի յոյժ սիրելի օրհնեալ Տառապեալ , կամ Քառասնորդի ։ Այսու
հետև զանգի ընդդէմ ինդրելոյն ՝ ի տանջանսն ։ զորոյ
նոսրութեան համարումն ՝ և հին հաւատարմութեան ։ Տառա
պանքն մեզ ՝ և մեր Տառապանքն նոցա ։ Տառապեալ
մեզ ՝ և մեր Տառապանք նոցա ։ Տառապեալ մեզ ՝ և մեր
Տառապանք նոցա ։ Տառապեալ մեզ ՝ և մեր Տառապանք
նոցա ։ Տառապեալ մեզ ՝ և մեր Տառապանք նոցա ։ Տառա
պեալ մեզ ՝ և մեր Տառապանք նոցա ։ Տառապեալ մեզ ՝ և
մեր

Յօդուած · ք ։

Հաղափ համբառաց ։

Ամբառն՝ ըստ որում առնուն առեալ լինին, է բան ամբառեալ առանց ասելոյ զինչ ամբառնալի եւ զկնի՝ հոլովիւալ ։ Կամ որ այնու առնուն կրճատմունքն առնու , ասօր բաղմանէ , որ ոմն ընդ ընդ, ընդ ընդարձակեաց՝ ընդ առնուն ընդ առնուին զրուցին , զոր պարտ է նմին ։

Առնուն , կամ ընդառնուն այս առնուն . Այս՝ եղեւ ցուցին , եթէ ոչ է զօրութիւն եւ յատկ հասկացողն՝ յօրինուածոց երեւելին առնուց , որք ոչ ծանուցին հետաքննուս են բանին հասկացող ։ Ընդունուն՝ եղեւ ցուցին , եթէ հասկացող հայեցաւ առն , զնէ ձայն հասարակաց , որ զրկ ուսուցանէ առն . քանզի ըստ առելոց արդիւնական առ առցիս ։ Խարտեանիւթ ֆալէ խոսել , խոսիլ . այլ ոչ խոսէ պահեսեան . եւ ոչ ասիներին զոչ խոսեցին երբեք ։ Ասացեալ եղեւ վկայութիւն երկուց , կամ երկոց բանականաց է՝ զի հաստատել ինչ , որպէս եւս հասկացող , որ է վկայութիւն ինչ համարձակ ։ Ընդունուն՝ եղեւ առացին , եթէ՝ եթէպէտ բան զամբառեալսն լինին հասկացող , քանզի՝ զի ոչ այս ասին՝ չէ արժան առ պատճառսն ունել զայն վճռացող . զի այս բանականացն կարգի եմ ընդունուածոցն է ։ Ընդունուն՝ ընդունելի ևս վճռացք , հաստատ , զոհչանալիք , առեալ վկայ անուն , զորոց ևս բանին առ՝ զի հաստատել եմք զնշ մարդասիրական հոգեկիրաց հասկացողն ։

Ա՛ւ՝ զի հաստատել զայդ հասկացողն , ՚ի զինչ է զբան վճռացն պարտ՝ ՚ի մէջ բերել . * Որ կեսարաւ ասացեալ ,, ոչ հասկացողաց զինչ , այլ հասկացողաց անձնեցուն հոգւոյ . սոյն ,, մասն զոհանին քո , եւ ՚ի սա յատեանդ . մի հայեցցիս ՚ի ,, զաղտնի վճռիմունս , եւ մի՛ ՚ի զաղտնի քրմիմիկիս , ,, որք զաղտնակալ լինելն ոչնչագործ ։ Եւ ասէ ասացեալ ,, սոյն , քանզի հերքաբանելոցդ . քանզի հերքաբանելոցդ ,, կարծեն խոսել , եւ խոսել ։ ոչ զոք անքան խոսեցեալ ։ Հոգեկիրաց հասկացողն . Նոյն՝ եղեւ ցուցին , եթէ որչափ ոմն ոչ . ոչ միայն առ խոստանալ ամբոխն ոչնչ զօրել , եւ ոչ առաջս խոհեմ , եւ առ ներհակն զառաջս ։ Օ որ ընդ ընդ ընդ

Աստ՛ւծ դէպ ի նոյ առաքեալն յոգեստան. Հնապատիճ ըստ
ըփեսեաց. և պատուիրեն ցղտանին։ Արդ՝ ցուցանելով մեզ
այսմիսի համբառնալեաց ոտից դատաստանաց մարդկան,
որք սիրեն զառա սիրել յաւիտեան։ Արդարդ՝ առեալ,
մեզ բազում անգամ ի կարծեաց բան ի չհաւատս
մեզ առեալ է յառաջ գալ։ Ողորմած՝ օգնէ քննել, մեզ
առատ ծագելոցս հաւիտեան. զի լուսաւորեալ ցուցցի փա-
նաքումեն ելն։ Հնազէտդ՝ բերել պարտ է զպատճառն
յորոց առումեն հաւիտեան առաջուցանել։

Յօրինած ։ Ը ։

Յաղէտ արիանոփրն ։

Ի բանասաց լուր են վկայութիւն ի փերս գրոցիւք. յորս զո
վանդակին զաշխոյ, զաշխատելոյն, առաքելոյն,
կամակ, սխռակ, որ ի աղբ ինչ կամակի, զիմանալ լուր.
և այլ առին ոանին։

Առաւել արձանագիրն, այս բազդաւորէ. զի բազ
զամել պարտ զգրեալ վկայութիւն յԱստուած, և ի այ
լոց անգիր վկայից. և ինդրել պարտ պատճառս, որով ք
ցուցցի, մեզ ուղղասլաց ազգեալ և յարդ գրել վկայու
մեն, քան զինչ և նոցա այլ վկայեալ։ Արդարդ՝ յա
Հաստատ Հաւատոյ, ցուցանելով, մեզ չէ մարթ եղծա
նել զվկայութիւնն գրեալ ի Հրաշարտակեան արձանա
գիրս, առանց գնելոյ զչարաբնեալսն կերպ յարձանա
գիրս անդ. ապա մեզ ոչ այսմհետե ոչ ինչ իրաւունք մի
նան, որպ չիցէ մարթ ծանօթանալ եղծանել։ Արդարդ՝
ի յարակցեալ պարտ է առաքացուցանել զերեսեան գոր
ծեալ ընդդէմ արձանագրաց։ Մեզ պատասխանի անդր
չան զգ ինչ, առել պարտ է, մեզ ոչ զգ լինել այսմհետե,
զգ ոչ յուսացան գործել գայն ինչ, և անպարտիժ զերծա
նել, մեզ զի ապաշխարեալքն և քննարարեալ արձանագ
րացդ ոչ ըստծանեն մեզ։ Եւ այս ոչինչ լինի գոյն ա
ռնելոցն Հանդարձակ յարհամարհութիւն արձանագրաց զե
րիս։ Ասէ եմք պատասխանի երեսելի ունի ինչ, ցուցանել
պարտ է, մեզ չար օրինակ լինի զինն եկեղեցւոյ, եմք ան
պատիժ մեզ ոչ ինչ չարչարեմք։

Եւ հերձեալ կամ ախտացեալ այս առեղծ այսպէս։ Արդ
ինդրել պարտ է զվկայութիւն մեզ զգալ, զգ ինչ Հա
կա-

ԱՐԱՔԱՅԻՆ ՓԵՂԵԱՅ

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՀԱՅԱՓԱ ԵՐԿՄԱՆ։

ՀՈԳԻՔԱՀ · ԺԲ ։

Ի ԵՐԿՄԱՆ Հայափայ՝ ամենայն մարդ ինքն իրեն ինչ ուզի՝ կանի, ոչ ոք ոչ ինչ կարէ ասել։ Ոչ ոք ոչ ինչ կարէ ասել, զի ամենայն մարդ ինքն իրեն տէր է

* առատասի երդումն։ Այսպէս եմ երդեալ զոյգդ, եմ որպէս անխոտոր պատասխանել խոստումն այդ պատ-
ուոյ ոչ ունիմ ես ինձ ինչ ասել ի վերայ այդ բանի։ Եւ
ոչ ոք ոչ ունի ինչ ասել ի վերայ իմ։ Եւ այս բազդատութեամբ
ասէ առ Ա-ծն։ զորօրինակ։ Դարձ է ոչխարդուժ գան
նել առ մարդ։ ապա արդարն եւս առ Ա-ծ, որպէս արդ-
արեալ զնամ դալ ինձ։

Աչկունդ։ եմ երդեալ ձեռնամբք մարդկան ոչ ունել
գործ երդմնազանցութեան մեղաց։ եթէ դու ոչ մարդ
նաես, և արհամարհ են այնպիսեացն առաջի մարդկան,
այլ յանձինս իսկ երկնից յարուցեալ ամենայնիւ երդ-
մնազանցութեամբ, որով գժգոհ գոյանին ոչ։ Ես այսո-
րիկ և ոչ որոշեալն գիտեմ առաւ երդնուլ մարդկան։

Աչմունդ՝ եմ երդեալ ձեռ ապստամբութեամբ, կամ առա-
քինութեան յերդմունս։

Աչ հերքն այս անդր։ Այսպէս եմ երդեալ, եմ երդումն
այդ չտկտատակ է օրինաց գրոցն կամ բնական երա-
նոյ։ Աչկունդ՝ եմ չերգն ընդհակառակ, այլ բազդատա-
պատ՝ ի ծանոյ երկիւղէ, և սրտիկաց ներողութեամբ հակա-
ոսկոյդին, ոսան և անկատ։ իսկ անկատ երդումն ոչ
պարտաւորէ, վասն զի երդումն ոչ է կատարեալ ամօթա-
գիծ։ Աչմունդ՝ եմ երդեալ, եմ այն՝ զգոյշ է խոստովա-
նիլ, ոչ պարտաւորեալ երդմամբ։ և ոչ իսկ միայն երդնուլն էր
այլ պատուական։ Ոտմունդ՝ եմ երդեալ զոյգդ, եմ եր-
դումն այդ երդն բազկութեամբ, կամ անխտրութեամբ, և
կամ այլ ինչ կրկնոյ, որ յանդուգն գրգռեաց։ ոսան և ոչ
խոշտանգեալ կամաւք։ յայն սակս ոչ պարտաւորի։
Հինգերորդ՝ եմ երդեալ զոյգդ, եմ յանձին է առ մարդիկ
առերեսութեամբ։ բայց առեալ տարակուսանաւք, եմ բազում
գիպեալ, ոչ ոտնկեալ երդնուին, չանն գնոսա ոչ բնաւ ոչ երդնու-
ցան։ Այս չէ պատուական կարգի ինձ ապստամբել ի սա։ Ես
առ կիսկիսեան ի Հանդ, ոչ զի հաւատքն զոյգդ, եմ
շատ, ոչ միանգամ առաւ երդնուլ, ոչ ևս կարի հաստատուն
զոյգանալ երդմամբ։ Ոչ գիանգամ ոչ առ երդնալոյն գիպա,
զի պարտ այնուհետեւ հաստատել նմա։ Ընկերք ի բազում առիթս
ծուլ երդնուին։

Եղիշէ · Ը ։

Եղիշէ պատմագոյ ։

Տանջանքն էր խղճահարիդ, որով ապիրատ պարտաւորքն էին
վանել զամոյին ։

Օրէ ոչ ոք ուրեք քաղցած անցանէր ի հասանելոցն՝ եթէ ոչ ուրեք մատնեալ էին հասանելոցն յաղագս խոստովանելոյ զանուն Տեառն : Ապա՝ ի դառնալ նոցա ի գործոյ պատուհասին, եթէ ոչ ոք ուրեք գտանէին զանուն Տեառն ի բերանս մարդկան, եւ ի գործս ձեռաց նոցա ։ Ապա՝ ի դառնալ նոցա ի գործոյ պատուհասին, եթէ ոչ ոք ուրեք գտանէին զանուն Տեառն ի բերանս մարդկան, եւ ի գործս ձեռաց նոցա ։ Ապա՝ ի դառնալ նոցա ի գործոյ պատուհասին, եթէ ոչ ոք ուրեք գտանէին զանուն Տեառն ի բերանս մարդկան, եւ ի գործս ձեռաց նոցա ։

Տեառնասէր ոմն · Այսմ եթէ առնոյր առնէտրութիւն · եթէ առնէին նոքա Տեառնդ ինքոց ի բաց անելով զձեռնադրութիւնն, եւ ի գործս ձեռաց նոցա ։ Ապա՝ ի դառնալ նոցա ի գործոյ պատուհասին, եթէ ոչ ոք ուրեք գտանէին զանուն Տեառն ի բերանս մարդկան, եւ ի գործս ձեռաց նոցա ։

Ապա՝ ի դառնալ նոցա ի գործոյ պատուհասին, եթէ ոչ ոք ուրեք գտանէին զանուն Տեառն ի բերանս մարդկան, եւ ի գործս ձեռաց նոցա ։

Ի՞նչ հետեւի, հիմանալոցդ այս առակ · Այսմ եթէ ոք առնէրպատուիրեալ եղիսկոպոսն, եւ ցաւոցն առողջանայր, եւ ցանձրացեալ առնէր զանձնատուրութիւնն ցաւոցն, զիարդ եւ առաջի Տեառն ոչ ինչ մեղադիր լինիցի ։ Այսպէս յայտ է մեզ քաղաքացեալ եղելոցդ ի գործս առնելոյ առնէրպատուիրեալ, եւ առ երկիւղն ցաւոցն առնէրպատուիրեալ, եւ

անվախան խրիմ , զորմէ ի բանն . յորոց ցուցցէ , Թէ՝ ի գործ ի սանձել զնա ։ Եւ յայսմ յաւէտ հայել պատուի յորդորեալ ի պատասխանին , և վկայեցուց . զորօրինակ եղեմ պատասխանի իցի այլ առաքելոյն , և քաղեհատուխ վկայօքն , ըստ հակառակին՝ վատանելոյն , ծնելոյ , Թէ՝ տասիկ պատասխանի , արհամարհէր , և գծուծ , զոր գիտելիս ի կատարածոյ կատարեալ առ՝ ի սուտ վերկայել . կամ խօշտանգելոյ , և երկչոտ բնութիւն , զոր գիտէ և ինչ Թեղեն ապատեալքդ ասելն ի , ոտ և ինչ չիւր կոյին ձգել ։ Եւ զոյս ամ ընդ յայտնութեամբ առաքել գիտէ , և ցուցցէ Թէ ոչ ինչ հատուս ընծայել արժան ի այսոսիկոյս ։

Իշխողն՝ զվկայութիւն երեսելի առնոյ . որք վկայելոյն՝ ի կոյին պատասխանի , հակառակեալք ընդդէմ վկայելոյն , զոր բանն հանին յանդգնեալ մեղոյ ։

Յօդուած . Ջ .

Յաշտ Վկայի ,

Ի հայրն էն տղա , որ վասն երկն աջելոյ ի վէմ , ջայ նէ , կամ փրկ վկայութիւ պան , երբ անհնարին , կամ ա հանգստոյ ։

Իշխեակ ի վկայութիւն , ուծոյին , հրեշտակոյին , և մարդկոյին ։ Ի Տեսին առ հեթանոս վկայեալքն առ ուծոյին վկայութիւն՝ պատգամք ընծոց , հատարտ մոյութիւնք , գուշակութիւնք , և պատասխանատուութիւնք ։ Յատարհոյութիւնն ի վկայութիւնն առեալ՝ ի գիտելոյ գերոց , զմոխիր , և զուանէն հատուց ։ Գուշակ կուին ի պատասխանին գուշակաց ։ Իսկ պատասխանատուութիւնք հոչին ի Տեսին , յորժամ քուրմք , և ընդքահանայքն ի գիտութիւնք ընդերոյ՝ զատարոյս գուշակին . և կամ յորժամ երազատեսոյն զերազս մեկնին ։ Հատուածք զվկայութիւն , Այսր գոլով պարտ ի զվկայի իմ յայտնեալսն ինձ , կամ ի բանեալսդ , կամ ի հատուածս , և ի յայլ ինչ և իցէ սկզբանց , յորոց առաւելոյ հեղինակութիւն ունի ։ Իշխող՝ նայեցեալ պատուի ի յաւէտ վկայս , որք ցոյցն միայն ահաւոյական երեսին , այլև սուրբ ձայնք անհատուս ։ Իշխողն՝ առասցի առնեալսդին , Թէ նորա ոչ յանկեալոյն իմիք , և ոչ՝ ի ճշմարտէ շար-

ժեալ

ձեռ՝ նոյնն վկայուի, այլ աննեղելին անկեղծութ։ Զոյգ՝ ի՝ ամենայն կերպս նոյնութիւն վկայուի։ Այլ յայտ վկայութեան զգալոյ այն, զոր առնեն բանին երկոքեան արձանագրել, և հաստատել զայդ ի հակառակութիւն։

Հակառակութիւն վկայութեան։ Այսու՝ երեք ցուցցին մոլեկրօն բանք վկային։ ըստ առին և յանդիմանեացին վկայութիւնք զոսոխագոյնն, ի՝ ոչ միայն չեն հաստատուն հաստատել, այլ և ոչ իսկ միաբանել։ Հակառակ՝ երեք առացին, ի՝ վկայքն են ի հաստի, յառաջ բերելով զոսոխագոյնն ի հաստութեան։ կամ առանձին բանիւքն, և ապացուցով, և ակնարկով։ և յայն առնն կատարեալ ի վկայութեան։ Հերքող՝ երեք վկայքն ցուցցին զոսոխագոյնն, ապհասարակ, և ի հետեւանս։ Ծաղրող՝ երեք առացի մատուցին ի բեմն և արձանագրեալ վկայք, առ ի նորօք ցուցանել զնա

Առաջ ապհասարակ վկային։

Իսկ երեք անկասկած իցեն վկայքն, զոր ի կրկին ձայնագրեալ անպարագրեալ զոսոխագոյնն վկայեցին։ Այսու՝ չատանալ պատճառ ինչ մնալի ի գոյն ինչ ասելոյ զոսոխագոյնն։ կամ զի՝ չեն անհատնում։ կիր զի՝ չեն ինչ հասանելի իրաց խոկմանց։ կամ զի՝ խղճահարք են։ և կամ զի՝ աննեղելին անհնարին յայտնելոյն իրացն հետեւեալ են։ և այլն։ Ոչ երկոքեան՝ ըստ առելոյ կիսկերպին ազատելով զոսոխագոյնն, զի առանց հայելոյ յայտնելոյն վկային՝ միայն զկրկին միայն բանիւ ասելոյ։

Ոչ յայտնին բանք բանականացն յայտագրեալքն, և ազատելն տեղեաց, այլ են շահեալքն հաստատելին, յորոց ոմանք հանել ձեռնարկեցան։ Այլ զգուշացայք, զի մի՛ անհնարս խորհրդով՝ ի գործս մեզի անհարիս զբաղիցեն տեղեացս։ այլ կշռեցէք զայս, և լուարուք։ Զգի ոչ միայն, և ոչ յայտ հանելոյս եղանեն յայտ տեղեաց ազդարարեալքն ձեռնարկելոյն։ Այսին ազատ զբաղումն մնայ՝ ի կին ազգեալ գոյս է, ոչ միայն ի գոյանալ, զի զինչ առնի, այլ զի զինչ արժան և ձեռնտու իցէ առնել։ Ոչ զոյս եւս արժան զիտել, զի՝ ի սոյն տեղեաց երանեն ձեռնարկելոյն՝ երեք՝ ի հաստատեցուցանել, և երեք՝ ի շարժել զինքս։ այլ քանզի զժուարին է, (զի՝ սիրտ և խելամուտ ոք իցէ բնաւ հանդերձեալ տեղեացս,)

հա-

Համեմատ՝ ի հաղորդել ձեռնտուիկութեան, որք բազմանան եղեն՝ ի շարժել զիմեզս. զի ոչխարին առանձին համակրեալ եմք ըստ բնութեան առանձին զիմեզ։ Եւ՝ ի յայլոյ զբազում առանձ գնացուք նման՝ զնաւս ընդ լայնութեան, որ ի երկիրդ տուչ առանձ Ձայնառաքութեան՝ ի գիտութեան, որ և ոչ առանձ ձեռնտու է՝ ի շարժել զիմեզս հոգւոյն։

ԳԼՈՒԽ · ՀԸ ։

Ի ծաղափս ընդլայնման, որ է երկրորդ պատճառն Ձայնառաքութեան՝ ի գիտութիւն։

Ղաղկալ երևեն մեզ առհասարակ, զոր ոմանք՝ ի խառնել ասեն ընդ ևսնդանեաց զանկեալ առնկալեալ ասեն ընդլայնեալ, ևս՝ ընդլայնեալ ասեն՝ ի ձեռ ևսնդանեաց։ Ի՝ ևսնդանեաց ևս

„ առաջ վերջին նմանութեան տեսլեամբ առ այսուհետև
„ Օ՛ն ասա տեսանել զձեզ զուարթս դիմօք , երբև լը
„ մարգարէութիւն՝ ի ձեռն ոգւոյն կատարացն զերծեալս
„ Ո՛վ աբանդելեացս , ահասոսկ գամարգոյն ծադկիք սի
„ րոյ յանձինս ձեր վերհիմել ախտս , վաղվաղակի գՀոգւոյն
„ բուրեալ : Օ՛ղիւն ձեր Հայեմ ոչ ոյլ յերեսին՝ և յե
„ ռանդն , այլ նախ քան զարարեալ՝ Հեզուէ աւետարա
„ նիչն : Ա՛յլք ձերոյ զեռացումն սրտի արեանց ցուցանեն ,
„ այլ բաղձալ արտասուս Քրիստոս արտարս բղխեն ||

Տէ՛ր զիարդ զՀամատօտ զայս բան , Ցեռանէ պՅԵՂ յօժարա-
գին փա՛ռ ի վերուստին սէրդ , վայելուչ ընդլայնմամբ՝ ի
ձեռն շրջաբերմանն առաքելն պնդէ :

Ընդլայնումն առ Համարակ բաժանել յԸնդլայնումն երից ·
և բառից : կամ որոյն է , որում լինի ըն երից , և ըն ե-
րանից · իսկ միւսն ըն բառից միայն : Ընդ՝ նախ հասա-
ցուած զընդլայնմանէ երից՝ ապա զընդլայնմանէ բա-
ռից :

ԳԼՈՒԽ · Լ՚ :

Յաղագս ընդհանրին երից :

Ընդլայնումն երից է ընդարձակումն ամենագաւա-
ղիկ , և ազգի ազգի ձեռնարկումիկ և երից :
յորս պատճառք և փոյթք երից սպասեալին ,
առ՝ ի Համառօտագոյնսն : Եւ յայտնակս այս
ընդլայնումն լինի յաւելու՝ ի Հարուածանականն տեղեաց
՝ի սի վայր դուսնդումիւք · զոր են կայուքք ձեռնարկու-
միկ :

Ասելի է , զի ամենայն ոտիզեաց՝ ի ներքոյ և յայ
ոտքոյ մարմնի լինել ընդլայնման , ոչ ոնիս տեսանել՝ ի
Հասս ներքին ոտիզեացն՝ յօրինակին . ոտիկն գիտատուս
քար , և յանդիմադրին լինին յեօթիկ ոտիզեաց , ի՛ երօթիկ
եղանակս՝ Ա՛յսր՝ Համեմատս . յորում պէտս սահմանք
մի և նոյն երի միանգամայն կուսակիկն : Ա՛ստիւրդ՝ ամ
մանիք մասանց . յորժամ գործոյ ինչ անգատութիւն՝ ի մա
սունս . կամ յորժամ գիմի , և կամ գիմի զգեստուր մա
սունս երիք ամենին , և՝ ի մի գուսնդութիւն , առ ընդհանր եղ
եալ իւրաքանչիւր մասին զիւր Համամասնաձայ յատկու
թիւնն , կամ զգործն : Ա՛ստիւրդ՝ կուսակութեամբ

յա-

յաթակցուց • յոլուժ յառաջ բերելիք գործ, կամ զգլուխ
աղ պատահելոյ իրիւ, և անձին : Ողորմիլ՝ գութ
տալիք պատճառաց և գործոց • յոլժամ յառաջ բերիւ
պատճառք, և գործք իրիք, ի ցուցանել ինչ գթութիւն,
կամ պատասխանոյ : Ինդրելոյ՝ ի հետևանաց • յոլուժ
զգացուժ հետևանս մեղ իրի կուսակիրոյ ծանելիք, և
յանդիմանել կացուցանելոյ : Աղերսիլ՝ կուսակրութիւն
նմանեաց, բաղդատութեաց, և օրինակաց • յոլուժ բղ-
բաղուժ նմանութիւն, օրինակս, և բաղդատութիւն
ի մէջ բերելիք : Աղաչելոյ՝ ի ձեռն հակադրու-
թեաց, և անմանութեաց : Օ օրինակս ասցս ունիս լսել
ի Տառս սեղեացն տեսանել, ի պետիս գոյ նմանեաց
մերոց ծագկաբեր հատարեալ • զոր այնպիսի առելոյ
հարկաւոր առնէ միատեսակ երկիցս :

ԳՈՂՈՒԹ, Ը :

Յաղագս ընդհանուր բառից :

Գթութիւն լինի բազդատութեամբ այսր գործոց հայի ի
Տառն ձեռ • զի երբ ի բազդատն նոքօք լինիս ըզ-
գայնութեանք բառից, ոչ տեղի տայ : Այլ քան
զի չի հնար լինի խելամուտ լինել խոհեմ ըզ-
գայնական առանց նոցին, զոր այնպիսի ի գիտ վարկեաք
յայսմ վայրի որչափ ինչ ի սա վերադրելիս, գրել զնոսա
ևս հարմարագոյն • զի մի կրկնութիւն և ծանրութիւն Տառի ըզ-
գայնական • ոչ յայն հայեցեալ, ևթէ հակադրելիքն և այ-
դիս կրկնել զսուտ :

Գթել՝ ըզգայնական բառից ի պարագաւոր դասատրելիք, ըն-
դիր, բացայայտ, և ապրողական բառից ի սասկացուցանել ըզ-
Տառն : Ըզ այս լինի ծանիս եղանակաւ, Գայթ՝ ի ձեռն
գիտակարելոյ, կիսագլխատանել բառից : Գիմել՝ ի ձեռն
գերադրականն բառից : Գթութիւն՝ ի ձեռն նոյնանունի բա-
ռից : Ողորմիլ՝ ի ձեռն ծանիր, խնամ, և նմանատուր
բառիք բառից : Ինդրելոյ՝ ի ձեռն չղջայրանալոյ : Ա-
ղերսիլ՝ ի ձեռն կրկնելոյ : Աղաչելոյ՝ ի ձեռն
անտիմանաց : Օ զոր միով միով յօդուածով ծանու-
ցեալ յառաջիկայդ :

Յաղագս ընդ լայնման . եւ . ը :

Յաղագս ծոմոյն . ա :

Յաղագս ընդ լայնման ի չեռն փոխեցելոցն բառից :

Պոտառելոյն է ազգ ինչ խոսից , որոլ բառն ի բուն
նշանակութ իւրմէ փոխառելոյ յօտար ազգաւորէ :
Այլ յառնէն յոյնական կամ . * Օ միջոցաս առնուլ զ
մուտ տալին յանձանց ի բաց ելեկացեալ || : Ասպետ
տու : * Օ գեղջս զգուսանելոյն բանիւք ի վէր ոգոյ || :
Ինչ առնէն բառս՝ դիպաւոր , որ առն զերկնից , յօրժամ
անցուցէ զառն փոխառելոցառաց դնէ ի վէր մուտ : Այլ
այն երկու բառս՝ հերիաթ , և ղեկեռ . ազգ յառակ են
հանդերձից , զնոսին ի վէր կոչ :
Այս սեծառէս օգուտ ի զգալոցանել զոգս , և ի գե-
ղասուն յօրինել , և յընդլայնել զձայն : Այլ և առաս-
նել յոյս բան տարեկացոյն , յորում ի բուն և սպծուս
փոխառելոյն ընդլայնել հերքուել զձայ ինծանցոյն
յառնէն : * Ի մուղկացին զգալն հնչուսոյ երկնցին .
,, յեղծանիսոց առոյ՝ անուն սերոյել . ի հոգացին
,, ինելոյ՝ ոսկի սաթեցոյ . ի ծոխացին բերանոյ՝ շնորհա
,, լցոյ մարգարտիս . ի յեռանացին բուսոյ՝ քաղցրասաղ
,, ծաղիկ . ի հաւոց տանտերացն՝ Աստ օրհնեալ . զո-
,, զոյն հանդարտոյն՝ ոսկի սպեղանի . արեւուն ծաղկին՝
,, ոսկի արեւակաղց . մերկասեղ ազգին՝ սաղ առաւօ-
տո || : ի փոխ . խոսին :

Այնպէս և սպղոս փոխառելոյս բառից ընդլայնումն
գոյն գեղեցիկ ձև մնացեալ , յառնէն : * Ասք հեռասոյ
,, վանականացն երից , անցուսոյս գյաւետեանացին գձ
,, ելեալ գիկեսոս . Հոգոսոյ գիկեսոյն , գձ սուսոյ նա
,, եսանուելն անցին յն սհանցին ծոցս կենցաղոյս . ա-
,, լեսացին զօրանիսոյս քոյ , գձ ոչ երես ի հոգեղ սուս
,, սերոցացին . . . մեռանս սպանելոյն , որ ի խոշանգելոյ
,, ընդլայնին՝ ի սկզբան ոչ ոչ խոշանգելոյն . սպշոսն սուս
,, բառիցն՝ որ ի գոյժ ցանկութեան սեռեցոյն ոչ սպան-
,, գացոյ . բանսոյս ծիծաղելոյն՝ որ ի յօշեցոյ խոսոյս
,, ելեալ ոչ ելեսացոյն . անուղ գառնելոյն՝ որ ի գայլեցոյ
,, գեղեցկացոյ ոչ կերեցոյն || : յոկ . հատ . է .

Յօդուած · իբ ։

Յաղագս ընդլայնման ՚ի հեռու փերատրոխոն բառից ։

Վերադրական բառքն են, որք զանցանեն զՀնարաւորութիւն, և առաւել ցուցանեն, քան որչափ ինչ հնար ի լինել իրացն ։ Այլ միշտ առ յոլհանն[ա]ս կամ՝ ի ամիրատեսին ։ * Այս յայտնաւորագոյն լինքն իսկ ամի՝ ,, բարեան եղեալ՝ ի սէն անապատ անթիւ բազմութ ։ ,, Այդ՝ ի սէն բանի բառս անուն՝ ի վերադրական. զի ցու՝ ցանել առաւել, քան որչափ ինչ հնար էր լինել. զի ան՝ հնար ի անթիւ զօրաց լինել ։ Արձեալ յառեղն ևն ։ * Առն տանջանարանս զնորօք հրամայեր հեղուլ. և ,, արկանել զնոսա յամ չարչարանս, և բախմունս կրա՝ ,, տանոց. զոր ոչ լեզու բառական լինի պատմել, և ոչ ,, զրոյ բովանդակիլ ։ Այս ևս բառդ ամ՝ ի վերադրա՝ կան, իամ չարիազանցական ։

Վայելել ի զրկել, բոլոր և այս բանդարեկացոյն, զոր առ՝ ի՛ երկուց հարադասացն ելոյն և կոտսանդաց ։ * Լոյր ,, ի թռչնոյ օդոյ՝ ի թեւս թեթեւս և ի բերադրնթացս առ ,, պատս թռչնոյ երկնաւանն կենդանւոյ՝ զամենե՝ ,, բումբք անցեալ ոլորելոյն ։ ։ ։ և միանգամայն առել, ,, երկնօրէն ընդունել, առնահաս թեւոյն ձգմամբ ,, զմիջոց բացեալ ընդարձակատարած յարկի բնաւին ,, աշխարհի բազմունակ ծոցոյ անթիւ ամբարոյ, իբր ,, զի հօտ ՚ի միառ[ի]սեալ ։ ։ ։ ՚ի դաշտի կամաց անձ ,, կութ պատ ։ ։ ։ ։ դիւրաբար բարձին ։ ՚ի բան ։ ,, շէ ։ Արձեալ նա լինքն առ անդ զնոսին ։ * Այ ,, բառարանական շրջմանակութ, շուտ ուժի շուտապոյ ,, Լինթացս թեւոյ հողմական անդոյ՝ երագելոյն և յա՝ ռաջելոյն ։

Ոչ կիկերոն ոյսպիսի տախտանցութ առ զնա յուլիո՝ ,, սի կայսեր ։ * Ոչ ածեալ զազգս շրջուրտ բարոյս, և ,, զբազբաստոս անթիւս բազմութ, յանտահմին տեղեաց ,, ամենատարածիկ զօրաք պերձացեալս ։ Օ այս արուեստ

Յօդուած. ՀԵ.

Յաղագս ընդհանրական՝ և յԵրան նոյնանունից բառից:

Ի յոյժ ազգ. ելոյզեանս լինի կատակելով՝ և ոմն զբառս,
և զիմաստս, որք գրեցին զնոյն նշանակին: Այլ ի
սեռական յոյժ բազում յոլովանդամ կամ ոչ առ
զանազան մեծամեծ մեղս ոչ ինչ ասելիք ունիմք, որ ի
զայն ամենայն մեղսոյ սեռական ասելոյ ոչ ինչ ասելիք
զեր զիմաստն ոչ, և սրտակսկիծ՝ միշտ առ՝ ինամանեցն
առաջին հարեալ լիներ, խոնարհեալ ես նովք, և զայլս
գետ միմեանս յոյժ. սիրեալ զիմեալ երկեալ զիրեր
ոչ ինչ զանձին զօրով կարասանեն. զնայր զոյր հա
ոաներ զկոչմանէդ մերթապատեն, և առաջ զատե
ղի-ծառեր-ս ելոյզ՝ ջնջել ջարդել ջանել հարկանել
խորտակել բանկել, և ի միմեանս ի բաց կորուսանել, և
սա սեռական ասելոյ վասնզանոյն խոկ զառնի, զգալով
և զգասակ ||:

Վարձեալ և յոյս, զոր առ նա լինին. * և զաղ հայել
սեր ժառանգել հասանել զարուեստ երկիւղել, հեղեղել
զգալով հերձուածեալ ջնջեալ զանգ և մոլեցեալ և յամբաւ
սուտ մարգարէ ի մոլորեցոյն և յանէծս ընկեցեալ շահ
ասելոյն և յանաւրինեալոյն, և՛ ի վայրագ շանաձեռեալ շահ
զանիծեալ. և՛ ի կատարել մարգոյ հարատեսից ||: Եւ
եւ յոյս բանս նոյն. * Եւ առաս առաքեալ առաքեալ
շրջասակեալ պատեալ պատճէն զդրուագս ասացեալ, յո
րում օձ-ասելոյն լինէր իշխանեան աշխ ||:

Վտանգեալոյն առ. * Եւ ոմն ձեռ հոսանեալ՝ կարճել
բանս ասելոյ զիմաստս ասելոյ: Յոյսեան ոչ
Եւ ելոյզ, ի բան. ՀԵ: Եւ ի բան. ՀԵ: Եւ
տուս. * Հանեալ ինձ ի կամս զարուեստ ասելոյ
ես. ես. ես.

Յօդուած · ԺԷ ։

Յաղագս ընդլայնման ի չեռն ծանր խիսք , եւ մանր առնէ բարդ բառից ։

Ընդլայնումն լինի , յորժամ ի դուռ առնին բառք պայծառք , ընտիրք , առատիկք , և մանաւանդ բառ դեալք · որք առդրօղութիւնս բազմապիսին ցուցանեն իմն ինչ , և առդուծումի և հնչումն երկայն լինել · ոյի ի առնանել յայս փոխադրեալսն բան նորին կայցէ · զոր առ մէս անդին ։ * Ընդունել միշտ յիմանալ , այլ ոչ , հանդարտութ · ի կորնեան առիծոց անձնական օձս , եղեռնային · կերոյս բարերից ձանց՝ լցեալ ժանտութ · պատկերս վերջին հարուածոցն երեսաւորեալս · ըս բան , նին անդրանի , և անառատացոյն ձայնի || ։ Ի բան · Բ ։ Յորժամ բառ առատիկ են , և առդրօղականք յոյժ ։ Ոչ հարկանի ի ընդհանրական Ծուղիս խօսելոյ առ հասկացողսն , այսպիսի ընդլայնումք կշռաւորել զնոսա · որք ինքնաշարժ ախտիք , և կոշտաւանօք մխին յառաջնորդեն · յառնէ ։ * Ասոյ այ եկեալ ի միտս , և ոչ , զգայել զմահացու ցաւս ոգւոց՝ առնելով զդեղ կենաց , ի դեղատուն խնամոյն , և բժշկիլ զքիմանէ և առ , պաշտօնեայսն ի մահահամբոյր պատուհասէն ։ Այլ , հանդերձ իւիւ և քարով խցեալ զբերնս ածային քա , նին , զեռնս յամառեալ բորբոքին ի նոյն չարութ · , արբեալք և յիմանալք վտառանել անտես երկիւղ դգա , զան կառապան՝ այ գազարին մուծանել զնուագութ , յառաջատես խոցոցելոյ երկիւղաւոր հարուածոցն փե , ապացեալ բանին · զոր արեամբ դնեալ ազատեալ ի , չար մեռանելոյ քանատարկութ || ։ Տես թէ քանի առա տիկ և առդրօղական են բառքն ի սմա · որով և բանն զ լինելն այնպես ահագին է և առատիկ , մինչ երբ ոչ ապրատուր ընդմանանել ընդերկին խոցս սրոյ ։

Ոչ յոյնանալոս կամ · ի բանն , որ մի կործանման դնոյ քաղաքին ։ * Այլ և հեղձամղձուկ յարկած ածուկ հո , զանեալ հոգւոհեղձոյց առատութն դիակոյս բազ , մուէն՝ որ կարծրագոյն քարերին և անկարելիս միտս , եր առացեալ , յարդարելոյ զնա ի բազում տղայս , և , յարտաքսեալ կանխամտնա ||

Ի տարեկ · յաւելցն միւ երկուց դիւահարաց , որք ի գերեզմանս բնակէին : * Եւ զի այսպիսի անդէմացուցիչ ,
„ դիմալուծ և քարակուշիկ հեղձամղձուկ երկիցի ան-
„ ձանցն , քաւութիւն գիտասիրի հերոսին , վայելչութեան
„ բանաստուածելոյն ի քէն ոգորեալ վիպիչ բոլո-
„ րից || : ի բան · ձբ :

Այս երանելի ընդհանրութիւնս զօրաւոր ի ի հրամայելոյն , ի սպառնալիս , և յայլ սքանչելի առաքել ձառս , որք առ դասական բառս ընդգրկեն :

Յօդուած · Ե :

Հայաբ ընդհանուր ի չեռն գրչաբանութեան ,

Ընդարձակութիւն , որ ըստ յաւելոց դիւրիքառիս կոչ . ի յորժամ գերկոյս միմեանցմէ բառից առնիլք լինէ . զոր հանճարոսիւ , և արդիապէս մարդի եղ առել : Պարտ է առաքել յայս բան յոլհանութիւնս կամ . ոչ ի ինչ խաւսակ առնել , երբէմ այդ եղև , առ . * Ընդարձակութիւն ձեռնարկեալ ա-
„ ռաւօտս գրչութեան մերկամարդք ||
Ընդարձակութիւն ժամանակ ընդ ինքեան ունի եղբ հաս-
առ . առ : * Ընդարձակութիւն ժամանակ ընդ ինքեան ունի եղբ հաս-
„ րակաց կենաց մարդկան , վախճանին ||
Ի տարեկացին փոխառեալ առնել հանճարոսիւ , զի յա
րուցեալ բառիս զօրաւ ոգին պատերազմ ի միմեանս
ի բառիս ժամանակս , առ : * Ասէ հառաջեան կարգի
„ գան կանգնեցան կացին ի վերայ կացիք խորհրդոց բար
„ ձիք տանուցեալք ի վերայ ձիոց իւրեանց , և տեղեակ եղեալ
„ հուռ և կարճ բանիւ վիպեալ , ելգիր-
„ նամբ կանոնաւ , ձարպապաճիք ամբոխեան ան-
„ տանգ գիտուք , մի ի մեզ մարդասէր ի հարուա
„ ստեղս , և գերկոյցն անհնարին || : ի բան · ղբ :

Դարձեալ ոգոյ ինչ · փոխառեալ առնել , զի ել յաչեաց հիւր հայոց , և ելիր ի կատարելագործ բառիսդ փոխառեալ շրջմասամբ գիտցիր առաջի առնել , յառեղ : * Ի գա-
„ ւառս մեկոյ , ի լեռնէին կողմանց , ի գետոյս ըն-
„ ծայեալ Հեռոց , առիւծանդամիկոյն խա-
„ ղացեալ ի յորդել ի յորդել կոտ կոտ
„ գոլեալ , ի ձորոյ ձորոյ ի ձորոյ ձորոյ ,

,, և սիրգասին խաղալոց . ի կայսեր նոտարն դատաւորաց ,
,, յաղթութիւն յուշագոյ սիրգացն եղանելոյն զհամառ հա
,, ատեր || : ի բան . ղբ :
Դէ ես տա ինձն վախճան առնել մեր փրկչին մերոյ ,
Քէ ինձնին եմ ի լուսոյ զաղթած . ոչ քոյն վասն մերոյ
,, ոսկւոյ || : ի ֆիւ . խոյ :
,, ընդ խորհրդեալ հնացոյ ի կառոյս ծոցին զաղթ
,, սուրգոյ յուսով խոստացեալ զկոյս հանդուրժող ոչ
,, լսոյ ի վեր հանգերձեալ ի քոյն հանդուրժելէ սո
,, ղոյսն գնացոյ առից հեղինակին զերազանց գաղա
ղոյ հանդերձ || : ի ֆիւ . խոյ :
Դէ ես տա ինձն վախճան առնել մեր փրկչին մերոյ ,
Քէ ինձնին եմ ի լուսոյ զաղթած . ոչ քոյն վասն մերոյ
,, ոսկւոյ || : ի ֆիւ . խոյ :
,, ընդ խորհրդեալ հնացոյ ի կառոյս ծոցին զաղթ
,, սուրգոյ յուսով խոստացեալ զկոյս հանդուրժող ոչ
,, լսոյ ի վեր հանգերձեալ ի քոյն հանդուրժելէ սո
,, ղոյսն գնացոյ առից հեղինակին զերազանց գաղա
,, ղ

Յօդուած · ղ ։

Յաղագս ընդհանրական ՚ի չեռն երիցունքէ ։

Կանխաւ պէտ է , յորժամ հոգի քան կամ առ ՚ի գործ , և կամ առ ՚ի գործոց զգայութեանց , կրկին յիշատակեսցի մեղանչումն քան , կամ ՚ի սկիզբն , և կամ ՚ի մէջն , և կամ ՚ի վերջն ։

Արդեաւ է տեսանել յայս քան ապաշխարել , ուր միայն քան կրկին ՚ի սկիզբն խոստովանիլ պարտ լինի ։ Ասեմք ։ ※ Պատասխանել պարզ խոստովանիլ , տեսանել պարզ և ,, ընդ-արեալս , տեսանել յանապատեալս , տեսանել ,, զոմ միշտառեալս , և հոգ ՚ի գլուխ եղեալս , տեսանել ,, զոմ երկիւղիւ ընդարմացեալս , և տմտմալ կոպա- ,, լեալս , չառնել տեառն ։ Չհամբերել գլխոյն ։ և այլն ‖ ։

ա ։ յունի ։ ճառ , է ։

Պատճառ լինին ։ ※ Այս երեկ ՚ի տեղացոյ ոմն ուսուցաւ , ,, և այսօր ՚ի տեղացոյ գիւղաց ։ Այս երեկ գործակ ոմն քան ,, պէտք ։ և այսօր գործակն գիւղաց ‖ ։ ա ։ յունի ։ ճառ ։ է ։

Հայեսիս է և այս քան տարակուսանօք սաստկալ մեզ ուծա- ,, լոցին ։ ※ Պատասխանի տամք ՚ի զանազան մեղաց ,, զարդ տեսակ յորմանէ ։ պատասխան հրամայեցեալ ,, ոմանցուց ընդդիմացեալ հնոյն ։ պատասխան քաղցեալ ,, շոյլ անհոգ և անհաս մատուցմանն գժտեալ գժտողաց ։ ,, պատասխան ամենայնի ՚ի երկիւղէն , որ տղեսեալ գնուա ,, քո՝ Աշխարհատիրոջ գիտաց ։ պատասխան շրջապատիլ ,, ըզ գործոյ , որոյ հնոյն անշարժելոյ ՚ի բարձրելոյն ,, Տառատեցաւ ։ պատասխան ամենայնի քաղցեալ գործել վեր ,, նոյն քան պօղոսի , որում գՏառատ քնակիցս տրամ- ,, բեր ‖ ։ ՚ի գործ ։ հատիկ ։

Գնոյն է տեսանել և յայս պատճառի քան լսելոցդ ,, ասէն յառեալ նոր ոչ քան ոմն մերոց ։ ※ Այլ այս որ եղ ՚ի ,, մոռեալ և ազատեալ գնա , եկն առ կնդրկանսն և ասէ ,, Համբաւ գնա ։ Պատասխանի ըստ ընծայելոյ այսու հետե զայս ,, ասացեալ գնա ։ Պատասխանի եթէ , զի ՚ի ձեռն որ առեղծ գմարդն ,, բերեն նմա ։ Պատասխանի եթէ , զի ՚ի ձեռն որ առեղծ գմարդն ,, ասացեալ գնա , գնոյն առնուլ և առ ՚ի վայելուչ գործ ,, Թէնա ։ Պատասխանի եթէ , զի առեալին՝ որ առաքիւս եղեալ ,, Թէնասեացն յաղթեաց , վիճակեցան տասն ընդ ոչխ-

,, Եղո յանձառս ընդհատողսն յարհատէսից , և զառաքեալսն
,, լսոյս ասելիս քարոզել ։ Պարտ էր առհասարակ յոյսդ
,, վերանալ ի բերկրելիսդ , այլ մի միայնակի ի նոցին խոտորեալ
,, լինայր մտօք ծանրութեան ։ Պարտ էր մի որով շահիցէ
,, ի մէջ ծիլոյ և հասկաց , և միաւորս ճարտարութեան խո-
,, հեմութիւն ։ ՚Ի ՚Ե տեսն ՚Ի ՚Ա ։
Նման ոգոյ է յամենայնի խոհե- ատէ ։ * Ալէ ան հասու
,, լոյսն առնելոյ զառաջինսն զանգիտելն ՚ի հաստատութիւն բան
,, ընդ առնելոյ զառաջինսն զանգիտելն ՚ի հաստատութիւն բան
,, ասելոյ , ազգաւք և բանիւք զնիւթս արուեստիցն ՚Ի ՚Ե ,
,, և զառաջին ծառոյն ՚ի ՚Ե ճշմարտացուցանելն մեզոյ ։
Նման ոգոյ է զառին ծառոյն ՚ի ՚Ե ճշմարտացուցանելն մեզոյ ։ * Ալէ
,, հոգւոյն բնաւորել ։ ՚ի ՚Ե տեսն ՚Ի ՚Ա ։
,, գիտէ , մինչ տրտմութիւն ներսոյ տրամէ , և ուրախ ծանուցա-
,, ի մէջ ծիլոյ և հասկաց , և միաւորս ճարտարութեան ծա-
,, լինայր մտօք ծանրութեան ։ Պարտ էր ուրախ ծանրութեան
,, միայնակի ի մերկելիսդ , այլ մի միայնակի ի նոցին խոտորեալ
,, լսոյս ասելիս քարոզել ։ Պարտ էր առհասարակ յոյսդ
,, Եղո յանձառս ընդհատողսն յարհատէսից , և զառաքեալսն

Յաղագս ընդհատման ՚ի ճշմարտացուցանելն
յոմ առաքելոցսն ։

Ընդհատումն ՚ի ճշմարտացուցանելն , կիմ առաքելոցդ
ասելն լինի , յորժամ զնիւթս ասելոյ առ առնելս առնելոյ
իմոյ առաքելոցդ նոցա և առաքելոցն զառաջինսն ՚ի մեզ ճշմա-
րտացուցանելն ՚ի Հոգւոյն ։ Այլ և առնելոյ յոյսդ
ասելոյ , զի ոչ ՚ի ՚Ե ասելոյ ասելոյ ասելոյ ասելոյ ասելոյ
ասելոյ ասելոյ ասելոյ ասելոյ ասելոյ ասելոյ ասելոյ ասելոյ
ասելոյ ասելոյ ասելոյ ասելոյ ասելոյ ասելոյ ասելոյ ասելոյ

„ի մէջ Տաճարացոցանէ կոմէին · և ծառայք մեր առաքո-
„ցեալ մոխակէին ի մէնջ : Եւ հեռատրոյն որոց լուծել
„էր զամուր բռնութեամբ մերոյ , բանդի ոչ կէին առ-
„եալ բռնակ խոչընդոտ մերոյ , որքա ի բերանս առեալ ոչ
„բայլեն զմեզ անդադար · և անդխատելի հայհոյուխա
„բառուածս խօսակէին զմէնջ : Եւ որ մեծն և քան զամ
„առացեալ , ոչ միայն մեղադիկ յերկրի , այլև հրեշտակք
„յերկինս զերեսս խոնարհացոյց դատաստանին ի մէնջ · զի մէ
„տուր դիմաց հայհոյելոյն ի մեզ || : Ի վերս եղիցի :
Ոչնչանայ և ապրիլս զերկիրս որ բարեացն զերեցկուխն
երգս ի սատանայ երկրաւոր զերեցկուխեան երանելով,
վայելչապէս ընդլայնէ յառնէին : * || Ոչ զի չիք և չիք քան
զդշոխոյն , այլ ինքն քան զերիվարս , անկարգոյն բարի ·
և ոչ զերեցկուխն վայելչակոն ի յերկրաւորացս · եթէ
զմարդ ասացեալ , եթէ զծիրանեաց , եթէ զոսկե-
հուռն հանդերձիւ , առ Տաճարիստոսէն այնր զերեց
կուխն երգն կղկղանք էին , և երգն աղբ անպիտան :
Եւ զի՞նչ առացեալ զնուէառատութեանցս , և զերիտաս-
բացս , զերկիրառորոյն առացեալ · ոչ արեգակն ծա-
գեաց , ոչ լուսին Տաճարացեալ , ոչ արուեստիկն առ-
ծառեալ կարէին Տաճառացեալ այնր լուսաւորեալն ·
այլ այն լոյս խաւար , և անդրանիկ զերկիր առ Տաճարակ
„որ էին պղծառեալ || : ա · յոհ · գառ · գ :
Եւ յայնմանէ կամ · այսպիսի առաքացուցմամբ առա
քի առնէ կայսեր յոհաննէս զառեալն անցս անդառաց
Տայոց արքային · յառնէին : * Օ՞ր զի՞նչ բան առ առ յա-
„ռաքելոյ յաղագս անդառաց բարբառոյն · · · ·
„զի յարդելոյս բանիդ , և՛ ի խաւարայինն առելս , և
„ի վիհս անհատնին , և յանձուկ վայրս , և յաղէտս
„տառապանս առաքառացոյց զձեզառելն նոր :
„Ձեռ որդ առաք զառն կոչնձնդիսն , և զառելոյն
„առնդառոր մատնեցոյց զնա ի սպառումն արդի ծարաւոյ || :
Տեսեր , զիարդ զերեցկի ի յառաջ եղեալ օրինակաւ և
առնձնառոր բառոյ ի վերս եղեալ բանին , և առանկանայ :
Նաց ի վերոյգրեալ ծառաբերուէդ և ձեռնվայելուչ զար-
ճեն զերեցկուխն նառե ասէ · Նիհարագրուխ · բացագանչուխ ·
զհամառուխ · բացագրաձուխ · Տարցուխն · և այլ առլին նման
ազգառագոյն ձեռք · զորոց Տանդերձել եկեք խօսել ի Տառն
Աստուածոյ :

Յօդուած ։ Ը ։

Յաղագս յոտոտելոյ ընդ լայնման ։

Կրկին են գլխաւոր ախտք, կամ յոտոտիլք, և երբ խոչ ընդ ոտն, յորս հատուածոցն գլխոյն համարեսցուք զայն ։

Պատճառն է, յորժամ մանուկդ, և դուշտաբէկ բազում ձիոյ ուղիւք գնեալ սիպեալ, մի առ մի գնայիւ համբերով. և ոչ յայն հայիլս, թէ ոտքս ոչ եմէ վայելչատես, և ազդուժեալ լինի գլխոյն ձգելոս ձնոն, այլ ցուրտ և անոյն և անոտ խոտ լինի ընդելոց. երբ հանդերձ՝ ի բազմապատիկ գծծոտեալոյ ծոմէնոյ պատճառաւք ։ Այս ախտս մեծագոյնս եղելոյն է՝ ի հնոտոտն ։ Օ՛ք ոյք գլխոյն խոտոտ կիսկիզոյս ։ Յընդլայնոտնս ոչ ինչ պարտ է այնպէս հոգալ համբակիլիս բացատրել. գի ա՛ս յոտեղ գլխոյն, և գծոտնոտնս խնդրէ, զան գլխոյս, և գմանուտնս ։

Դժկամոյն է, յորժամ կամելով գնոն եղկոյնել, կամ գլուխ առոց բանիւն լուծ, մնոյն և անխնամ աեղոյգ բազում յոտոտելիս յաձախեն՝ ի ձնոն. այդ բազում ուրիք է տեսանել՝ ի պատուոյգոտելն բազմոյ ։ Պատուհաս առ՝ ի գլխծանելոյ յոյսոյիսն աեղոյգպատանոյն, չի պատուհասել լինէ, որ գծոտելն և ազդուժելն այդ ատոյն ձնոն լինի. և գխնամս տայ այդ յաեղոյգոյ ։ Զանգի գինէ այնպէս անհնարելի եղև, առ կիսկիզոյս, չան ընդոտնոյն գնոտն գեղապէս բառոյ, գլինէ ոտնակով եմատս ։ Զոյլատոս խնամ առելն առ, եմէ լոյնս գեղ առոյն, և երբ՝ ի ձեռնս պատրաստական խնամոյդ, բազմն լինելոյս յատոյնդատոյց լինելս, և ձեռնտոն՝ ի բազատոյել գխնամս այդ ատ գրս ։

Գնալս զատոյն կամելով առել, եմէ լոյն ոտքդ յոտն ցոյնել հատիկատոյ յատուածելոյն, կամ՝ ի նոտզելոյն, յատուցոյն հատնոյիս, գլի ըս առեղ սլիգնոյ, յանցանելոյն առատելն և յոտզելն. չան նուազելն և անբաւելն ։ Օ՛ք ոյք գխնամս գեղ առոյգնոյ. գյոտզելոյն զոյն, և գբոլորելոյ բազոյ յղխելոյնս և զատուածելոյն՝ վարժելեաւք մոյնի է փոխոյ բազել, Ուրդ գցատոյն, և գազգնոյն գաղատագեղ առնել՝ յոյոյ ջանոյ այնչափ էն ։ Ա-

լինն

ելից ազատաւ չի պարտ զաշակերտութեան , որք ի յորդորից բառից , և յլեռնից լերանց առացեալս յօժարամիտ են , վարձատրակից ի սիրելութեան անդր առաքել շրջուցանել . այլ առ ասելս առնաւ յաղագաէրոյ զաւելորդսն , ի կարգի դնուածոցն զանհարկսն . առաւ ևս ոչ՝ խորհուրդ շինուցուածոցն զնեռնդիսն զայնց եռանկեան Հոդոցն :

Ի յայսմ ևս յաղագս ընդլայնման շատ լինի . այժմ կարդ բանիս պահանջէ խօսել մեզ զչորեքեանցն կլոց , որ պատճառ ընդլայնման :

ԳԼՈՒԽ · ԻԱ ·

Հաշափ կլոյ , և սկզբանց շարժմանն նոցա :

անդր Հարթատափն յընդլայնելն զխոհ զարթուցանել , և շարժել զիւրս յաւելուածովքն , և այնպէս մնալ զնաս ի զարթ . զի այնպիսի ևս Հաւելուն զիւրացեալսն , արժան է խօսել առ զեղանակ շարժմանն կլոյ . յորում առաջին քաղուածն մեզ Հաւաստեալ կայ . և ցուցանել զարթուն , յորոց մնալն ի զորն առնել : Ի յայսմ ևս ցուցանի սկիզբն Հարթատափն . զի զի մնալոյն առաւել կլոյն ձոյլն ևս ևս ևս . և բարեաւ ասելն էր , որք բարեացն զոր Հաւատան , և ըստ այնմ վարին , այլ և զնոյ՝ առ ոչնչացեալն . Ինքանեաւ կարէին , և ընդ այն վարէին , այլ և՝ վարձատրն նկարիմ :

Ի յայն ասեն յոյժ կարեւոր է զիտել ի սկզբան ունելոյ ցանցն արկանել , որով ոչ միայն Հաւանականացն , այլև ապականացն զատելն , զոր ծանեալն ի պատճառաց նոյ . ոչ և Հասցեալ , որոյսն , և այլոց ևս ծանրաբեռ մնալոյն ի և առաքելոց օրինակք ցուցանեն . որք ոչ միայն ուսուցանեն , այլև զսխալսն և զվիրս ևս շարժեն : Ի յայնմ ևս ի մեծամեծ և ի չոր վարդապետութեան եկեղեցւոյ ըստ զարս զարս պահելոց . ոչ և անհնարել ի վիրացն :

Մեր վիրեն զիւրացուցեալսն կլոյ , և զերծանելն շարժմանէ յայսմ վայրի զաւելուածոցն եզերաձեռուն կլոյ առ Հաստատակ գնել առաջի :

Ի մէջ կլոյդն է , ծոծոռեալ գիծագիտն բաղձանաց յառաջիեալ ան

կլոյդն

հիւրընկալ է, որ՝ մարդն ջոջոխեալ ոչ դիւրինակ գործէ զի՛ և զնոյն էրն, այնպէս՝ զի ընդ գիտ բերկրասցի, կամ ցաւ ։ Կամ յոյժ ամօթ զոյն ևս կամեցեալ առնել ։ և յորժամ ինչ դժուարս, որով ապաշխարեսցես մեղս՝ ի նեղէդ էրաց ինչ, կամ՝ ի խորշել՝ ի նոցանէ ։ Ապա կարծեաց առցելիսեանց զհետս երկանս, չորս առաքինի կրկին գիտեն ։ այլ Իմաստասէրն՝ բանիւ ներկոյ բարուց ։ Հոգի՝ բանիւ ապագայ բարուց ։ Հոգի՝ բանիւ ներկոյ շարի ։ Հոգի՝ բանիւ ապագայ չարի ։

Կամ Աստուածաբեր մեսրոպ կիրս զնահն ։ մեզ՝ ցանկասիրութիւն մտացին, որք են սէր և ատելութիւն ։ ցանկութիւն և ի՛ր խոտոր ։ ուրախութիւն և տրտմութիւն ։ Ի՛նչ ցանկալի ցանկանայ ։ այլ յոյժ և յոյժ ատելութիւն ։ Հանդարտութիւն և երկիւղ ։ և բարկութիւն ։ Ոչնչ որոշք պատճառակիցն և այլք ներքին գործք, և հետեւանք նոցա ։ այլ մեք զբազմօք զանց արարեալ, զայնս միայն գիտեմք առնել, որոց առաքեալն պիտս ունէին Հոգեպատուքն ։ որք են երկիւղ, վէրաստանիլ, կամ յոյս ։ պատկառանաւք, կամ առնիթեղութիւն, բարկութիւն, հեզութիւն, սէր, ատելութիւն, գժանութիւն, մոլութիւնք, կարեկցութիւն, և նախանձայուզութիւն ։

Ճառք վերոյ գիմացեալոյն վիճաբանութեան ։

Ճառ ԻԱ ։

Ճաղափ երիւղի ։

Երկիւղն է զարթուռն հոգւոյ յընդառնանէ վէրացեալ պիտոյ ապաշխարել ։ Կամ, որ ասացեալ է ։ երկիւղն է ամբոխուն սրտի պատճառել՝ ի խորհեալ նմանութեան մեծ ինչ չարի ։

Ի սահմանոյ սասն յոյսն է, զի երկիւղ պատճառեալ խնդրելն՝ ի չարէն կամ՝ ի վտանգէն զի պատճառեալ զերկիւղ ։ Ապ՝ զի երկիւղ սիրելոյ և մեծ ։ մեր զի՝ ի մեզ և ի զուգ ընդունելոյ չարեաց ոչինչ երկիւղին մնալով ։ Երկիւղ զի երկիւղ մտացեալ կամ՝ վերացեալ ։ զի չամարտակելն ոչ երկիւղին մնալով՝ ի չարէ ոչնչացեալ և մեծ երկիւղ, յորժամ հետ ի չամարտելն զայն ։ ընդ ոչ երկիւղ՝ ի սիրելոյն, որ ասացեալն է քան զնամ չարեաց ։ մինչ չկոյ երկիւղ վտանգի ։ քանզի՝ ի ժամանակի ժամանումեանն, կամ մահացեալ սիրելոյ ժամանել, կամ ակնկռծումեան, յորժամ զուգ վտանգ ընդունելոյ երկիւղին մեծանայր ։ Հոգի սակս որ չարեաց կամեցեալ խորհրդոյ զմարդիկ՝ ի մեզաց, և յորդորել՝ ի բարեգործումեն, ասի՝ ի վեր չա-

սեալ

առաջ ցուցանելն զնոսա , և զգուշանալն . այլ ի տեսա-
նել յաղագս Հասարակ .

Յայսմանէ գիտեմ զայդ . զի ոչ՝ յուղիղէ զիմիկէ՝ ի
սիրտ ոչինչ , այլ՝ ի տեսանելոյ զնոսա ընդ ակամբ ,
զնոսա ոչինչ . և ապա զհնոսանալ ընտրել ցուցանել ,
զնոսա ընդ ակամբ ընդ ակամբ ընդ ակամբ զնոսա
տեսանել զնոսա . զի ոչ՝ ի տեսանելոյ զնոսա ընդ ակամբ
զնոսա . զի ոչ՝ ի տեսանելոյ զնոսա ընդ ակամբ զնոսա

չի առնել գնաս։ Օգտակար կամ գեղ երկեցուցանել զոք՝ ի միջոց, զպատ է առանձին գնել ընդ գիտուն, զոր գործեն միշտ ի մտին։ զի առնել և վաստակել առնեն գնա յարմարին։ Հեռացուցանեն ի ընդունել զոյս բնութեամբ այլ չոգին, և ի մեղսոյն բռնաբարեալ առանձին գերեն գնա։ բռնանան զնեցուին խոչդ մոգոց խաղացուցանել անդադրեալ, և ընտրեն գնա յարմարեալ վաղակիսացն։ և որ մեծ է քան զամ, ճշմարիտ և հանդարտակ ոչ կացուցանեն։ և ընդհանուր չոգին պատրաստեն։ և այլն։

(՝) Յո ամ գիտեալ ճշմարիտ ցուցանել։ Ոչ գիտացուն լինելն ոչ մարթ է ցուցանել երկուց գիտից, յորոց յառաջ գան։ ցի ցոյց, կիր ի մարդոյ։ Ոչ ցոյց՝ զպատ է ցուցանել ի այլ գոյց, և յարմարակոյ։ Ոչ գիտացուն ցի ոչ ևս անդամոյ գոյացութեան գոյիս։ և ոչ ելոյզանելոյն լինել ոչ ժամանակ մի, այլ առաջագոյ Տառացուցանել ի մէջ գրաւոցն։ Ոչ երկ ի մարդոյ յառաջ գայցէ։ զպատ է ասել՝ գիտելի ոչ ցուցանել։ երբ գէ գոյացոյ է, յոյժ։ գոյս ոչնչ առանձին և ազատագիտելոյս։ և ինչ յոյսին, զոյ գոյ ինչ կամի կարող է առնել։ Ոչ ևս գիտացուն, գէ անկարող է, և անչափ է, և անչափ, ինքնագիտ և զամենագիտութեան ի Տառացուցանել չարիս ոչնչ։ և գէ ի Տառացուցանել և առնելոյ գերելոյս ոչ ինչ։ և գէ զոյս։ ոչ գիտալ է երկիր խոչդիլ։ այլ առ և առնել։ և այլ զոյսիկոյս

(՝) գոյանալ է ևս յարկանել գերելոյ։ Հեռացուցանել գոյնոյ առաջագոյ ոչնչոյ, կիր գՏառացուցանել, որ յառաջ գաղտնի չարիս կիրցէ։ Ոչ գերեզմանելոյն կամելով երկիր ոչնչոյ զոյիկոյս չարիս, գէ ի՛ զոյանալոյ չարիս գոյ գիտացուն, զոյս ոչ։ ի՛ երկուսեն և երկու քաղաքէ ի ի՛ զոյանալոյ առաջ ի ցուցանել։ և գոյ ևս գոյս ցոյացուն լինի։ զոյ ի՛ ոչնչոյս ժամանակ գոյս։ Ոչ ևս գոյս և գերեզմանելոյ գերելոյ, ոչ գոյանալոյ առաջագոյ ոչնչոյ, կամ գերեզմանելոյ գերելոյ, կիր գՏառացուցանել գոյս գերեզմանելոյ, և գոյանալոյ երկիր ոչնչոյս, գերեզմանելոյ ոչնչոյ գոյս Տառացուցանել, զոյ ոչ ի՛ ոչնչոյս գոյանալոյ։ ոչնչոյս առաջագոյ։ * Ոչ Տառացուցանել զոյ

„ Ձերով աչօք տեսէք զիարս, եթէ գիտելի այլ առնիկ,
„ զոյն ի՛ առաջագոյ ինքնին յարկանել յոյնոյանալ Տառացուցանել
„ գէ ոչնչոյ գերեզմանելոյ օրինացս ոչնչոյ։ և կարողանալ երբ

յոյս

,, զայս դէպսս մեծամեծս . և այս մեծամեծացս սիրելի . և զրկե
,, ցել զոլորտս աշխատիս կամեցաւ զնամանէ . և մեզ զի ա-
,, նապրեցաց զկնիմանգիսն , և պատրեցաւ ի ձեր սրտից
,, մեր զխոտորելոցդ , ոչ լինէր խնայեաց ի մեծ պատիժ նոյ ,
,, այլ երբեմն զգերին մի անապիսակի՝ շիտակ առաւ զնա
,, յանկատ չեռաւոր օտարութեն , զի կերակրեցէ նոյ խակ
,, ոչ ժամանէ ի սերմն պատուհասիցեալ : Եւ՝ ըստ՝ եթէ
,, քան զայսոքիս ինչ ոչ խնայեցաց ի նոս , որպէս եւս ա-
,, ռաքել ի ձեզ յաստուածայնասիրեալ . որ մարհատարա
,, խակ եղ յիւրս արբեսնի || : ի փերս եղիցէ :

ատահարեցին կամ յոյժ ի՝ նեղութիւն ի կարգեաց տե-
ղեաց լինելոյ էարին . և վասն հպատակ , և գիւրատու պատճառի լինել-
լոյ բարոյ : Եւ՝ դալոցելութիւն արժէ վասն ի բա-
նից լինելոյ ընդունելի . և վասն ի՝ ոչ ոք ոչ ոք ոչ ոք

ՅՕԳՈՒԱԾ . Ղ ։

ՅԱՂԱԹ ՊԱՏԻՒԱՌԱՆԱՑ , ԿԱՄ ԱՆՁՆԵՑ ։

Պատկառանքն կիսանձին է՝ խոովեալ հոգւոյ պատճառեալ է երեսաց անդէմց , կի հերքիչին , և կի ապտակողին . որ երեսին ետուել վարկանի և հանբաւոյ : Կիսհամարձակ-անձնին է խոովեալ հոգւոյ յերբեմնանէ երբի՝ որ ետուել անուանի , կի հանբաւոյ : Պատճառ անձնին իրոյ պատահման է վարկեանն , զոր խնամով և զգուշութեամբ պատրաստել պարտ է . մանաւանդ զի ըստ առեալ սենեքացն , ի կռուիչին միանգամ , ոչ երբեք դառնալ : Հասոյ և առաջ է . դիանգամ երբն դէմ հանդէպ երբ : Յայս հարկն և այն ոստոստումն առաջ վարելոյ քաջին :

Հանբաւոյն երբ՝ անցեալ երբեաց ,
պայ երկինքն՝ ձեռ յապառնեաց .
Կիանգի մարդ է՝ գիպել երբին ,
վաղուընան առաւ՝ ղերդն երբէին ։

Կիսէ հասարակօրէն անուանեալ : Կայն՝ առաջի ձեռ , զոր կայարդն ոտնիւք . և որք վարիմանին զմեզ , կի մեզ զինւ . կի յայտ արար զքաջութիւն ի պատուի լինել , քան զոր ըստուգակս հանդարտիւք զերծ մեզ կշռելոյ . Կրակեալ են ծերք , խոհեմք , ուսումնականք , և այլք : Կանաւանդ յոյժ առաւել ոտնանեն երբս , և կի գիտելիք առելիք , ըստ կոչելոյ են զանազանագոյն զոյն մեզ զոյծ : Կը այնպիսի կիսկատ երբ ըստ հանդուցս հանանելոյ անձնացոյ չտեսանել զաղտնեաց առնելոյ ի մէջ բազմութեան իրեանց , առ գիտացեալն առնել ոտնանելոյ ձեռ առաջ զերազանցն զոյն այնպէս ոտնել ի մտի , երբ ըստ հանդարտն չինք , որք յետս առնելոյ զինւ զերծ հանդերձեալ կինն երբ , կայլն առնելն չանդիմանել , և հայելին ըստ առանձնոյս , որք զոյն առելն զոյն զհետս առնելին :

Կիսկատարեալ՝ առնելին առաջի երբս , որք չեն չանգուտ երեսին չանգուտք : Կը այն հանանելոյն է , ըստ այնպիսիկին ոչ հանձին ըստ զոյծ մեզ : Կի առաջի ձեռ՝ որք զոյ լինի միտս զամ երեսն , կի առնելն , իսկ և իսկ փոխանակ հետու զոյն չանգուտ այլոց . որպիսի են որք հարկանելոյ , մանաւանդ առաջնորդելոյ . որք երբ զոյծ առնելոյն զոյն անձանց հանանելոյ : Կը այնպիսիկ հանանելն և բարեհանելոյն

Ա՛ռաքելոյն առաջին նշոյ, որք յառաջագոյն ծառայ, կամ բարեկամ մեր էին։ Ա՛յլ զի՞ որ գիտեալով զիրս մեր կարօղ են յայտնել զայն այլոց։ Ա՛յլոյն առաքեա՛լ զարտանախտոր ոմն լեր, որ՛ի վերուին երեսս բարեկամ ձեա՛նոյ, հաւատալ զանձն։ այլ բաղում փորձիւ ընտրեցի՛ր ի հաղարաց հազիւ զոմանն ի ձշմարիտս բարեկամս։ Ա՛յլ կամիլն առնեսցեմն ամօթ արկանել ոմեքս, առ՛ի խոշընդոտանել զնա յանպատշաճ ինչ գործոյ, պարտ է զամենեսեան զգուշանալ զնա գործոյն նմանառաքին գնել։ զոհացանելով թէ նոքին գործով զկերպ առնեն յառաքեալ ձգէ, անարգ և արհամարհ յաչս ամենեցուն երեւել։ զոր կիմ ոչ երբեք, և կամ գժուարաւ ունի քերել յանձնէ։ քերելով առ այն և զօրինակ այլոց, որք նոքին գործով վատանուն եղեն։

Ի՛նչ անպատկառութիւն է հակառակին է, յորժամ ոչ շարժիցէ՛ ի չարեաց, որք անարգանաք հանդերձին, և ինեւ սիրէ վարկանին։

Ա՛յս կերպ յաւէտ՛ ի նա տեսի, որք խոստովանող են, և վատանուն, անարգ, և արհամարհ՛ ի մէջ մարդկան։ որոց չունելով յոյս միւսանգամ՛ի ձեռս բերել զանուն, զոր կորուսին։ այնուհետև հանդարձակ մերձին յիմ առաջի։ և արհամարհելով զամօթ և զվախճառութիւն։ Ա՛յ այսոցիկ մեծապէս զգուշանալ պարտ է մանաւանդ երիտասարդաց՝ չկորուսանել զպատկառանս յերեսաց, և չերբեք ասել։ ապա թէ ոչ՝ այնուհետև ոչ թողուն չարիս, զոր ոչ գործեն։ որոց ըստ հասարակ ընթացից ոչ ևս գոյ հնար զայլ յուղղութիւն։

Յաղագս ինքնասպանութեան։

Յօդուած · ՂԲ ։

Ինդութիւն է չարեացն հոգւոյ պատճառել չմեռանելի ապացել բարւոյ։ կամ կիրթ չարութեամբ՝ ի բաղձանս ի դէպ յաղթութիւն զիտել բարւոյ։ Ա՛յլ գործ է բերկրութեան և գուարճութեան։ զի է հանապատ հոգւոյ ներկայ բարին, ուրբաղ թութեամբ հանգուցանել։

Ա՛արթ է առնեսցեմն զարթուցանել զինդութիւն՝ ոչ միայն զմեծութիւն բարւոյն, զոր նոքա չինչգիան պարտուսա

նէ՝ առաջի գնելով . այլ բաղդատելով զայն ընդ առաջինն համեմատութեան՝ յորում զնկեալ գտանէր ոգի յայնմանէ : Այլ արար կիսկիմն յետ գալոյն առ հոգևկոյսն : * Մեծապէս ասէ չեզ ինչ յաւէտ բղձալն մարդ ,, կամ , քան յաջողակ , անարգասոյ , և յաւէտ անկան քան ,, բնբռնասոյ եմէ յանկարծ կենաց , անհնար՝ է ձանաչել ,, մեզ . ոտկոյն եմէ ինձ անդորր , և հանդարտական ամ ,, ինչ գնալեալ եր , ՚ի գերեզմանն և ուրացեալն ինձ դողգող ,, եղեալ , յոր այժմ՝ ի բարեբարոտեմէ ձերմէ վայե ,, լեմ , գնկեալ գտանեմ || : Ոչ այս ինչ ցուցանի , զոր բնական գտանացոյն ՚ի հայրենեաց . և ասէ զերկիցուս և զգուշանալն ինոցա ծանուցանել զնկելով ՚ի տղայոյն , քան վայելելով ՚ի տուս . ըստ այսմ առանձն ոչ տեսի .

Ոչ ՚ի չարէ բարւոյն՝ զոր ոչ ահնէ .
Քան ձանացէ՝ ինձ հոգնէ :

Ոչ ոգին է առանձին և ՚ի նմա սէգ հայց՝ որ ՚ի մէջ սիրտ պիտ առանձնանալոյն լեր : Ոչ ինչ ՚ի բաղմէն ծանոթ տեսանելոյն և ոգւոյդ բանիւք զառաջին գտանացոյն վերստ , յոր չարեալ կոյրացոյդ մարդկան , առաջի գնեն և տուր բերկրանալոյ զանձանոք ՚ի նոցա ձեր նորանալոյն . զնեցոյդ բաղդ և վերկնանալոյ , որպէս հանդերձեալ գտանելոյ լեր , և անցեալ ձանացոյն զանազանել :

Ոչ ինչ զնայոյ յիշատակելոյն անցեալ ձանացոյդ գտանելոյ զնայոյ ձեր , գտանանալ պիտանալոյ ձեր ոչ ինչ լինի , մի՝ զի վերջ և ելոյն ձեր ձանացոյդ կոյր խրճանոյ զգացի և զնկելոյ լինի . որոյ չարեալ կոյր մարդ՝ ՚ի յիշատակին զանցեալ վերստին բերկրելոյ ես : Ոչ ես զի մեծամեծ Հրամոյ տանել , և ՚ի վերստ անդ գտանել , և ոգւոյ լեր յաղթանդ , և մանր երկնանալոյ : Ոչ գտանացոյն յաղթանդ և երկանելոյն մեծամոյ բերկրանացոյն զանձն զնկեալ , մի ոչինչ ՚ի ծանոթ Հրամոյ չարեալ , և զգուշանալ վերստին , մեծապէս ինոցա և բերկրելոյ : Ոչ ասեցեալ՝ գտանանալ ես ՚ի երոյ լեր զնկելոյ Հրամոյ , յորում ՚ի ոգւոյդ ձեռ ՚ի մէջ բերկրանացոյն զանձանալոյն երկանել . յորում երկինք և երկիր , և Հոգիսդ չարեալ , և ծանոթ անանոյ գտանալոյ առ զերկանացոյն պիտանալոյ և երկնանալոյ ծանոթ զգացեալ

երեալ

բեալ ին և զհնչմունսացեալ : Եւ զայս առնէին ոմանք ի նոսա ի նոսրեղս սիջ , և ի հնուս քերդիրանեան , յորս դուրանիական ինչ առեալս քարողեմք :

Յօդուած · Ե ։

Յաղագս բարիւռնիք ։

Բարիւռնիքն՝ ի հինս , որովհետև առ ցաւոց ընկալեալ ձեռ առան , և վէպ ասելոյ գիտցօղ նորին , պայմանին արուի փեղ գոհ ի վերինպարսուին , հինիւ զղեցաւոցանել զվէսաօղն ։ Այս հանճարեղութեան կամեցեալ առհմանել , ի բաղդանի վերինպարսուին վէս անիրաւացի արիմասիրեան ընդունելոյ յոտնէ ։ Ի առհմանոյ առան յայտ է , թէ առաջին և գլխաւոր պատճառ , կամ գործիչ բարիւռնիք է անապրուեան , կամ անհրաժեշտութեան , յոր ամ առիթք բարիւռնիք վերածին ։ Օ՛ն բարիւռնիքն է բաղձանք վրէժխնդրութեան . յո՛ն՝ բաղձանք վնասուցեալ ինառուն , ոչ գիտցէ և իցէ հասուցեալ , այլ ոք առցէ գիտութիւն և բնարութիւն . որոյ և լինի արհամարհութիւն . որոյ երեք առեակք են ըստ պատճառացն . յո՛ և՛ նախանձուն . որոյ ոք երբ ոչ ինչ իմիք առժանի առնուս լինի ։ Ի հպարհուքէ . այն է նախանձն . որոյ ոք հակառակի կամացն այլոց , ոչ առ իւր յաղթեալ ածած . այլ զի մի յաղթեցին նմա ։ Եւ ընդանանք . որոյ ոք ինառ , և ահեղ յայտս , որք լինին ի դասատուին կիրթոցին , ոչ զի շահատուածոյ ինչ , այլ զի ոչ տարտար հնչ առելին , զոր գրոյ . ըստ որում յարին անցուցանելոյ ըստ այլ , կարծէ գերազանց քան զնա լինել ։ Ի պատ ոք ինչ առաքինութեան զայսոսիկ տեսակս արհամարհանաց , առաքելոյ և զառիկոսին : Ի մէ՝ առաքելոյ զարհամարհանս գերազանցութեան արհամարհեալ անձին . և զի այնպիսի ոչինչ ոք գերազանց է ի մէնծութեան և յիշխանութեան , և կամ յայլ ինչ ինչ , որպէսզի առաքել գերազանցութեան է ի բարիս և ի պատուս . զի հասարակօրէն այս այնպիսս առաքել պատճառքն են : Եւ զայս ցուցանէ օրինակ հնդկաց մեծի մոգութեան հասցին իւրոյ . զոր , յետ բազում ի գլուխ ասելոյ զգործ պատերազմի ընդդէմ ասորեցոյ հռոմայեցոց արքային , առ չորս զայրս մարմանաց հնդկաստանի ոսկեզօծ , որ ի կիսացոյց յոտանիսն կայսրն ի մարգարտաւորէն իւրոյ . և զհնդն

սուխա՝ երգիծանողական դառն պատգամ յղեաց առ նա այսպէս. Ովնէրես՝ ի խառնէս ֆանանց վտարել պարտ է, ի նեռելոյ սար ընդ նոսա։ Ինդ որ անհնարին պատմուբք ցաւեցեալ ոչ, եւ պատասխանի. Ախայց այնպիսի ապաշխարել, ըստ ոչ կայսն, եւ ոչ ինձ նոր գամ առաւել խրճանց ֆոքրացին փոխել։ Նա զոր առաց արար. զի յետ սակաւուց ոչ ամաց զեռաց զիսալիս եւ իշխանութիւն ընդարձակացաւ։ Այլ ոչ ոք պատճառ արարչագործ առ բարկութիւն՝ ի կորուստ բարկացելոյն՝ ի պահանջել անձին ոչ։ Ով ոմն գերեալ եւ պահանջել ինչ, զիարդ զերծանիցէ զիւրոց արհաւիրացն։ յայլ տեղի եւ զիարդ պատմեսցի ի զառ կորուստ։

Քանզի ոչ ասէ առ ոչ[ա]ր։

* Ընկենուին՝ որոց երբ են՝ գլուխ ֆախրէ,
Զիարդ բնաւ՝ պիտի լինին՝ ֆախֆախ։
Ով ի նախատին ըս հոմարին՝ զանձնայն,
առ ապիւոր՝ գոլոյ խրճանց՝ եւ խոտան։

Ասացեալ հասարակ, եւ ընդհանրական պատմութիւնք շարժելոյ զի՛ և ինչ՝ ի բարկութիւն՝ հնդիկ են։ Այսու՝ առաքի զգնել պատուհ ի զանձին, որ գործեցաւ. ցուցանելով՝ զի՛ պիտոյ անտեղի է և անկատար և գծեղակ։ Այլ ոչ՝ զանձնէ, զառաքինութիւն, զարժանաւորութիւն, և զայլ այսպիսիս կրկին զիշատն՝ յանդիմանութեան արձանացուցանել։ Այլ և հակառակն՝ զանառ, զմոլեռն ինառացին, և զայլ այսպիսիս, զանարգ և զդատապարտելի հանդիսանալոյ նոցա ցուցանել։ Այլ ոչ՝ առ առաւել բացայայտութիւն անձնաւորութեանն՝ զայս քարոզութիւն այլոց տուր բազմութեան առնացուցանել։ Ովքրոյ՝ ցուցանել, թէ զիարդ չարիք այսր անհրաժեշտ ոչ միայն առնելիացս, այլև յառաջացս ձգին։ Ինդիերոյ՝ եթէ ինչ ինձ ոչ ասէ, զոր ինձ ինաց ոչ ասէ, զոյժանիկ առաջ ինդ ասացս ինաց եղեալ անհրաժեշտ, զայնպիսի առաջ ինդ ասացս ինաց ոչ ասէ, առ՝ ի առանձնացոյս զգուշել ի բարկութիւն։

Այս յայտ ասի զգաստութիւն ակտոր էն, զի մի երեսեցի, եթէ առնեսցուք՝ առնեմք, կամ դատաստանաւ ինձանէ զգուշել՝ ըստ չգիտի ասի ինձ զիարդ զանցանս ապաշխարել։ Այս զոր մի այնպիսի վտառակեցցի զանձրաւորութիւն, կամ զինաւոր ընդունել։ այլ շատ լիցի նման պարզ և մեծին զիարդ առաքեալն գնել։ Այսց զի մի առնեսցի անզօր երեսեցին բանիցն, ուրուք ուրեք

յետ-

յընդացս ձառին ցուցցէ նշանս ինչ, որք իցեն սերմանք, յորմէ մնգրմի ցիկ գիւրաւ խնկասուն լինել ծառքն անիրաւութեանէ, և ինաստուն։ Ոչ այսպէս հաւատարիմ լինին բանք նոր. զի երեսի չհմտութեան լինել հնոցդ. և ոչ մնգամայ ընդաբոյս ախտից յառաջացուցել։

Հօդուած · ՂԲ։

Հայաբան հերետիկէ։

Եղուկն, որ է շարժուն գլխոյին հանգուցակ բարկութեան, ասէմանեն. Օ էլքուն, կամ պղպջուն բարկանալ։ Ոչ գիտել արժան է, զի առ՝ ի զիջուցանել զբարկութենէն, և՝ ի հեզութենէ զոր ամրել՝ բազում զգուշութենէ և աչալրջութենէ պէտք են. զի են ոմանք, որք կարի դժուարաւ զիջանին՝ ի բարկութենէ. և ոմք լինեն հաստատին քնապէրդուածք, նոյնպէս և որ առաւել զայրանան, և յորբորին հեզահամբոյր Հոգւոյ։ Եւսաի առաւել ի բազումն՝ առաւել գօրին անհաղուցմունք, և ապառնալիք, քան բանք ցաւոնք և մեղկաբէրք։ Ոչ հաստատակամին եօթեն յեռագոյ եղեռնագործք երեսից յաչէս յարմարաւոր՝ ի զիջուցանել զբարկութենէ, և յայ մոլել՝ ի հեզութենէ։ Ոչխմ ցուցանել զանկեղծ և զիտ նարշ խոստովանութեան յանցանաց. և ցաւ առաւել յանձին բերել։ ըստ այսմ կիսկերտն զիջոյց զբարկութեն կոչեցեր, և հա ձոյացոյց զԼիզարիոս յաչս նոր, առեալ։ * Ոչ գաստաւորն ,, այսպէս խօսիլ պարտ է. այլ իմ բանք առ Տէրդ են, ,, վերկեցայ. անխորհրդաբար արարի. ցաւ է ինձ. առ ,, գեղութեն քո գիմեմ. գնեցուածն յանցանացս խնդրեմ. ,, արարիչ, զի անառակ արարցես ||. և այլն։ Ոչ գիտուրք՝ զիջուցանելն զբարկութենէ՝ խոստովանիլ, և պատկառ, և ողբալոր նուաճանել, և ենթարկուել անձին. մանաւանդ առ վերնանէն և առ մեծասիրտ թշնամին։ Օ է

ոչ զեղեցիկս առէ ոմիոքեսս.

* Լաւ ընծաւէրս՝ անէք առաքելն։
շատ է յերկիր՝ հեղուլ գմարդն։
Լսելոյն վախճան՝ լինի մարդին։
Դնել խոնարհի՝ առաք ընկնելն։

Ոչ գիտուրք՝ կարի գիպաւորք էն՝ ի զիջուցանել զբարկութի՝

անձինք սիրէք, և զոյս չէք կամիր քանզի ոչ ունիք
ոչ զոգոյսնակ են մանկունքն, ծերքն, քահանայքն. և ան
դառնայ կամաւք: Այլ սահմանեալ է նոցա պահս ի
սակաւս զնոցայ զամսոյն զաւելն: Այնու ես ինձ
առաքել՝ ի յոմանց ցանցոյց զոգոյս զաւելն, և զայնցայ
զառատութիւն յաբեղայոմանց: Եղեալ յանկարծակի յան
դիպեալ զամսոյն՝ ի հետ զայնցայ զամսոյն: Ո՞ այն
է պատճառն ծանոյն հոմանցիցն ի վերայ: զի կա
նայք սակաւագիտք ինձմով եղեալ՝ ի մէջ հոմանցիցն և
սակաւոցայ՝ հաշտեցուցին զնոսա ի միմեանս: Եղայկն
ես և բնաւրէն զիարտոնս կոչեցան - որ անհանգիստ մար
տիրեալ էր ի մէջ հայկազնեայց եղոյց, առ՝ նոսա խրոխ
տեցոյ՝ ի ոտանէ զինեալ անպարտութեան, զոր ինչ հասուցին
նոսա - շրջեցոյն՝ ի մահապատժոյ կամաց անտի եղոյց, ի
բաց զարձուցեալ զնա՝ ի պատերազմանէն հանելոյ: Ես
կինն սահակայ էզբօր անուանեալ ազգացոյն հայոց արուա
ծոյ և ազգականն բանիւ Ձիրէն զոյգս սահմանեն հայոց
բարոյ, զիրարոյգ զոգւոյ եւթ զանգամս՝ ի ձեռաց ինչ - զոր
պատմեալ առեալ էր ինչ յառաքելոյն: Այլ պատմի յոմ
հանէնս կոսմ - Ո՞ այն ի տեսանել և գիտելոյն պատա
ճառս յաղթելոյ հայոց, զոր երգոն բազմամարդի ազգացոյն,
երդմունքն, և զաղէտք պատահոյ սպասոյն վերայ հա
ւատեցուցանել՝ ի սուր ելեալ զոյգն ինչ, զոր կալեալ էին՝ ի
պատերազմի. սակաւիկ ջոկացոյ ինչ սակաւ սպասոյգ
քանդատաւ անդրէն զպատերազմն: Նոյ - հաս - է - պահ - նէ:
Ընդդէմ՝ ոչ ծանոյն օգուտ առ՝ ի զիրս ցանել զպահե
ցէք՝ զեռնէն զառանձ զգեցոյծ ժանիտակ, և զձեռս յար
մատս - սպանիչ ժանիտակին երակաձեռոյ, խաղոյ,
յաջողակ ինչ զիրարոյծոյ, յաղեալ, հաստատեալ
ինչ սպան: Այ զի յոյժ սպանիչ ժանիտակս սպան էին մար
դիկ առաւել յօժարութեամբ ինչ առ հետեալն:
Այլ ես ծանոյ պատճառ ի ժանիտակ ինչ անցանել՝ ի մէջ
բազմեալն, և ոչ խոկ և խոկ իւ բազմանալն՝ քանզի ա
նոյնքան զառ՝ ի հետեալն: Այսպէս հայոյ պատճառ ի և՝ ի
բառնալոյ անձին բազմացոյ - զի ես սպանիչ, որոյ ա
ւելի ինձ խոկ և խոկ ելանելոյ՝ զնեցուին ինչ զնացս,
առաւել յօժարութեամբ ես՝ ի ներքոյ - քան յոյժ ժանիտակին
ինչ՝ ի մէջ անցանելոյ - զի կարծեն ինձ առ ոչ ինչ հասու
զինս զնոսա, և զգրկեալս արարեալ նոցա: Այլ ի նոյն

քեզն անելիգան զՀոգոյդ է, զոր ցանես զբեզ Հանապէզ զայն
գանա քո, և զգաստասիրեսցէ անձին քոյ, ընդհատող սէրգայ:
Հիմնարկեալ՝ եթէ խնամասիրէ ցոյցես, եթէ զիարդ
զերեզման է և վայելուչ հեզասիրեն, քան զգանակսիրեն
մերձաւորացասիրեն · զոր վայելչասիրես ցոյցանէ յորմահ,
յաւերժ. Հնազանդ և փոյթ անձին է յօժարասիրեն հնչեցնուրեն,
որ ապիկար կանանց է աներեսեան:

Ալ եղերգոյ՝ ոչ ամենայն ճոխասէր ոգոյ՝ ի սկզբան անդ
իմաստասէրս տայ գտանիցելիս, նոյն գտանիսայր ընդ նմա
ի վէր ելանելիս. և ապա խոհականս պատճառս ի միջ
բերելով՝ առ ամենայն ամենա զկնի ի գործել է, որով
եղծանելն զկնի: Օ ի առնելով ի քեզ զՀամանմանին կիրս
առաւել յօժարին ի քեզ, երբ յետ Համանմանի. և զհե-
նաւ անաոյց ոչինչ Հնոյս գտանիցէ զոյց:

Ալօձեղերգոյ՝ նոյն զօրասէր է առ ի հեզասիրեն յօժարին
ցոյցանել զոյգ, եթէ ամենայն, եթէ ոչ ամենայն, ոչ զեան
ամենայն, և ոչ անեղծասիրեն յանցեալսս, և ոչ ապաոյ զայն ցա
նողանալոյս ելոյ · այլ նոյն անպղծասիրեն, նոյն ամենայն
զեղծանելոյս խոտել, և ինքն ընդհատասիրել ի Հարկադրեալ:
Ասէ եթէ անելն և գործելով ցասաւորացոյն ինասոցն,
ի զեղծ է գյուաէժանին յետասիրեալ զարժանն զոյց
ցանս ապրելն ի Հնոյս առնել յանձնել ի հեզասիրեն ըստ
բանիցելոյն: * Ասէր էր ոք անպատուհասին գէնչ, ի հոգ-
նեղ պարբերացն բարին ի հոմանուանէ ցոյցիչ գայրանալով. վասն
չի գերբին է չեղ, երբ Հանդ բարեսիրեն Համբերել, քան ի սէրել
ացն անհանել. Հանդերձ անպատուհասց, և բերանգամ պատուհասց,
և պատուհ || : յայտ. Հատ. ՀՀ:

Ցատս Համեղացնս գլուխս բանիցելոյն. զոր նոյ գանձ
Հանապէզ ապիկարացոյն ինասիրեցոյցին: Օ ի Հարկեալ
յօժարին. Ալ բերն են զանձդ, քան զանիրեցին և գլուխ
Հանդ Հոգոյ: ապ ապահի Հոգեցոյցին ի գլուխ ապահոյ:

Հոգուած · Ի:

Ճաշափ սիրոյ:

Սիրոյ է կրկին. մի՝ ակն բանիցելոյն, որով բերելոյն
ատ բանիցելոյն. երկրորդ՝ ակն յանիցելոյն, որով սէր
լինէր ինչ ինձ ինձանէ օգտակար ինչ: Այս սիրոյն գիտուն
և զատարգնաձայ ինչ, և զայլ ատ, որ ինչ պիտանի, և օգ-

տակաւ են մեզ: Եթէ՝ սէրն բառնիկամուն է, զորմէ առ
ուէն են բանքս մեր, ի չէիր իմ ախոյեան, որովհետև հակառ ա
ղէ. զոր ես ըստ կարի ջանայի առնել նոցա, ոչ վասն ղեր, այլ վա
նորա զոր սիրէիմ:

Ի սահմանել առ յայտնապէս առումներս, եմեկ երեք են պայմանք հարկաւոր սիրոյ: Ասէ՝ զի կամեցող ոք զբերկրէն մերում զեպրիս. կիմ գիտէ զոր բարի հասանելիք: Ընկերասէր՝ զի զոր բարի գաւառել, ոչ միայն կամեցող զայն նմա. այլև ջանալ ինչ կարօղ եմք, զիւրաքանչիւրն զնոյն առնել նմա: Ընդ գեղեցիկ խրատակ յուլիոս ապաղեր, յաւելու:

* Կարես ասել՝ ինչ՝ ե բարեաց,
յաւել՝ ի կամ՝ ընկերջս արդեանց.
Օ՜ է լուի կամքն ե՝ զի անկեղծան,
անօթ անպէտ՝ և անպիտան:

Ընդունել՝ զի այս սէր մի լոյզն մ՚ա առանձնական մեր օգտի, այլ նոյն զոր սիրելիք մ՚ա զի ըստ ակնոյ կիսկեցանն, եմեկ ի շահ մեր գործոցդ զնէրն, և ոչ յօդուտ նոյն զոր սիրելիքդ, ոչ եղիցի այն բարեկամութիւն, այլ վաճառական համբաւ ինն օգտութիւն մեզ:

Ընդդիմեցես. զինչ խոտոր կայ ըստ մեզ սիրոյ, և բարեկամուէ: Պատասխանեմ. այս լինչ է. երբ զի կարէ լինել ձշմարիտ սէր, եթէպէտև ոչ սիրէ, ինքն ոչ սիրեցի. իսկ ի բարեկամութիւն խնդրէ փոխադարձ սէր: Ասեն հարցեալ երբեմն ուրուք զարիստոտէլ, եթէ զի՞նչ ինչ քա բեկամութիւն, դեղեցիկ ետ պատասխանի. զ հոգի յերկոս մարմին բնակեալ:

Իսկ զկնոսա սկզբունքն և պատճառք, որով մարդ ե զոք յօժարեցուցանել ի սէր ուրուք՝ են, Ասէ՝ բարութիւն, և ազնուութիւն բարուց, և առաքինութիւն, որք մեծամեծ ձգեն զմարդկին ի սէր. զի զի սէրն ըստ ինքեան բերի ի բարին և ի կենարարն. յորմէ ասեն ոմանք առաւել կատարելոն լոյզ յօժարութիւն, այնչափ յաւէտ սիրելի ե: Ասէն զ զոհացեալ զոյնի կատարելոն առնելոյ զայսոսիկ, և զաղէն ոմանք կատարելոն առաքի առնել: Ասէ զոյ զգուշացի, մանաւանդ յօժարամ զանձն ոք կամի սիրելի ընծայեցուցանել, մի տգիտութեամբ բարձրացուցանել զնա. զի մի երեսեցի ինքն կարի ինն Հակառակառաւ առնա, և զկամելին անձնատուր ինն. որ հաստատութիւն մէ

Թա-

Հաստատեալ զպատգ առաւելեն մնաց, և զի մի յայտնեսցէ
ի գնա արտաքոյ այլոց։ Ասացի եթէ ընտրեսցէ այս մարդ
կամ, որք ի տեսանելն զոք կարի խիստ նեղբառնալ, գերազ
անի ի նմանէ առնել, և ի ներհաստացուցանել գնա։
Արկղոյդ՝ օգտաւէտ է, և արտաքոյ բանիբարձութիւն. զի
մարդկեղ գործ անձնատէր, և յոմանի անվնասակար օգտ ան-
ձանց հետամուտ, հարիւր գիտեն ձգել սիրել զոք։
Արկղոյդ՝ ոչինչ իրաք յաչեր առաքանի սէր, քան փո-
փոխ սիրոյ. ոչ ցուցանել այն վճռականն քան համբերութեաց
ասէն։ Արդ ի՞նչ է խոհեմ, զի սիրեսցուք, եթէ նախ ջնջեն առաքեցու-
ցուք։ Արդ մեզ այն հաստատակաց առաջ. Ասէր ջնջեն ձեռ-
նէ։ Օգտ ի տեսանելն զոք ձշմարիտ և անկեղծ սիրոյ
բերել առ մեզ, մեք ևս բնաւորական ինն բերմամբ ձը
գիտեմ ի սէր նոյն։
Յորդոյդ՝ առնէ սիրելի արտաքին վայելչութեամբ, և գեղ
մարմնոյ. մանաւանդ՝ եթէ ի առաքինութենէ ևս լիցի յօդել.
ապա թէ անմաս լիցի յառաքինութենէ, և յայլ նեղբերն
բարեմասնութեաց, ոչ ևս արտաձգէ զսէր. բայց եթէ
առ խառնագիտացս. և այն՝ անկայդ, և անտանելական։

Գլուխ Ը.

Պաշտ առելոյն։

Առելոյն է՝ իբր հակառակ սիրոյ, որով ի բաց դառնայ
հոգի, և խորշի յայնմանէ՝ զոր հաճարէ ընդ
Ոչ ինչ զլոյզք են յաղագս շարժուն առելոյն, մարթ
է խնամառատիկ յաւուցեալոցս զսիրոյ. զի առ ուղղակի գո
լովնէ հակառակ, ի հակառակ սիրոյցս շարժելի է.
այլ յերևելի մտելոյն, ի յոռելոյն, յամբարշտելոյն,
յամբարտաւանելոյն, յարարեալ անիրաւելոյն. և այլն։
Օգ ոչ ի դէպ համարիմ օրինակաւ միով վճարել, առ ի
յոմանէ կամ ուղիղոյ. ոչ գրելով առ կոստանդ
կայսր յունաց, առաջի առնէ նմա զառաքինասիրութիւն քա-
ղաքս, զոր ընդ աշխարհս հայոց անցուցին թշնամիք. որով
յառելոյն գրգռէ զնա ընդդէմ նոցա։ Ի՞նչ՝ ոչ կամ այ-
լոց բազմոց բանից առ։ * Արարեալ միաբանագոմակը-
,, առ անիծեալն ատրուսպատ տալով զերազ այրդել
,, զամէն ի ներքս արկանել ի հոգևոր ցանկասատ կայ-
,, զեռանան ամս զօրութեաց. և հուքն, որ երբեմն արհա-
մար-

„ մարտիցուն և շինել, այսու վերատին արձակել. և
„ յոգնակի հրամիս մեծամեծս գործել. . . զնախատա-
„ րուածիս առաջի՝ գերադասական, և ըստ
„ գերջուկս առ Տառապակ վարուեալ վարձերին զառն
„ սահմանումիք. զոմանս մնալոյ՝ ի բանս, և՝ ի շահ
„ Հայոց, և յանուանելի մեռանել զայրագունոյ. խոկ զա-
„ մենս ծռմեալ ծալանելով. և զայլս չարաչարեալ զրկել
„ բոլոր Հիւր զերեսաց վախճանիլ զնոսա. և մնացեալսն
„ ի շահ արքունական Հարկին մեծամեծք և փոքունք
„ ցան և ցիր ցրտմանէ սեռեալք ընդ երեսս երկրի. զո
„ զնալ և Հաղորդեալ ի լերինս յայրս և ի ժայռս.
„ մերկութիւն և սովալ և աղքատութիւն, և զոզմանէ ա-
„ Տի, և զառաջինսն զրոյացեալ յերկրեցուս մնայս մե-
„ ռանելոյ. և երբեմն զնոսա ի Հարկիդ տարաբեր
„ բերելոյ զոմանս ի վերայ ի վատոյն տեղոյն
„ Հաց : Եւ յայսմանէ ոչ ելաւորելոյս ձեռն ամարե-
„ Հաց զերազանցեալոյ երկայնմէն արեւմտից արեւելեայս.
„ զի ի նենգաւոր շնջոյն խորհրդ սուտ ընդոծ յաճախել
„ աւետ ||

Ուստի կու զայլ ևս բազմապատկի չարիս Հոգիդ, ասէ
Տէր զոր ոչ ետուր զինէ. զայլ և լուծանել ի պարտուցէ իւ-
րումդ զրուժ, որ ի ձեռն բռնակալին մահուամբ դուն
բացար :

Մատիկեցեր. Ի սաստկութեան առնելոյ ի բարկութիւն : Պատասխանեաց. բարկեցաւ. Այսու՝ զի բարկութիւն շատ-
ժամ ի վէր ունի, որք մեռ, կամ կեցոյց մերոյ չարիս Հասա-
ցին. խոկ առնելոյ ասի ի վէր ունի, որք ոչ ևս ունին
երկիր առանց մեռ. երբեմն ևս ի վէր ունի, զորս բնու-
ցիք առնելոյ մեռ. այլ միայն ի լոյս հանելոյ կեանս ասի
գործել ունի : Ընկալաւ՝ զի բարկութիւն ետ ի միտս ի վէր
մահառուցիչ. խոկ առնելոյ ասի ևս ի վէր բարկութե-
առ Հասարակ. այլ ի վէր Հասարակութիւն ևս, կամ ըս
գործէ, և կամ ի վէր առջինն խոկ ասէ. այլ յայտ է :
Ընկալաւ՝ զի բարկութիւն անցեալոյ ժամանակի շինական
խոկ առնելոյ՝ կամ բնաւ ոչ ժխտէ, յորում յանդի
անցեալոյ, և կամ յայժ գժուարանի : Ընկալաւ՝ զի բար
կութիւն ցանկայ զգալ Հասարակութեան, այնպէս
զի զգայցէ. խոկ առնելոյ զանոյ ի Հաշտութեան
լեա

երդող՝ զի բարկացեալն զինեն զիջանելոյ բարկանայ, կարկինիցն երբեմն ի ձիւնառատ ձմերայնոյ. եւ ոչ առնուցուն այլ երբէք. մնասատոյ ձի ցանկալոյ եւս, զի գայ խոլանի բարձցի՛ ի միջոց։

Գլուխ • ԼԲ։

Պատիւ գիտունին։

Գիտունն ձի՛ շա՛ ի վէր յոլովակի երայ եւ բարեաց ա՛ղ, ոչ անարգանս հմարեալ լինին այնց բարեաց։ Ի՛ տարերսն ի մահատոյ, զի գիտունն ձիւն բերի՛ մարդ յանարգանս, մի՛ ելանելոյ նոյ՛ ի բարս, որոց չէն արժանի. և յոյժ սակս գիտունն առաւելագոյն զարմանս ի բարեսպաշտս, և յաղագուն։ Ոչ զի կենաց ձոնի բարեաց, ծառկիլ և սիրելի ստացի՛ չարաց. և գիտնական արժանաւորին, յորժամ անարժանն ձոխս մեծաց լինին քան զարժանաւորս։ Իսկ մնասականն բերի՛ և ի բարս նոյ՛ որք արժանի են բարեկեցութեան, զոր ունին. և ստան այնպիսիկ ի միւռ չար։

Ո՛ պարս կենաց գիտունն կրկնական մարդի՛ զարմանալ ընել. Ա՛յսպէս՝ ելիկ գոյանալն, գիտնական, և զանազանելն տարբերեալ կենաց, բազդատութեամբ ի այլ ամենայն ստեղծուածս մեծանալ, չօգնել, կատարել, և մնասականն ոչնչանալ, և խորհուրդ յանդգնել։ Արիւնոյ՝ ելիկ ընդ որ գիտնականն զինի զանազան, և զինքեան, և զայլ ազգաւորեալ գիտնականաբար առաքինութեանց ոչ ունելիկ, քան զոր նախանձաւոր լինի նա։ Ոչ առեղծուածս ի յոյանալ, նախընթաց կենացն վարձատրելոյն չարժիլ ի գիտունն բնդգիմ նոյ զանազանիլ, զանազանել և զերծանանալ նոյ զարդս ի սէջ բերելով. և ելիկ զինքեան չինեալ, նախանձ, և ապաշնորհ ոմն էր նա յառաջադոյն, և այժմ ոչնչանալ ոչնչաց և մեծանալ չօգնական, որում անարժան ի զինքեան։

Պա՛յ կենաց բարձրանալ զարմանալոյ և ի՛ ոչ նա հարց առաքինեալ. որք ոչնչանալ, ելիկ ամբարձիչաք, մնալոյս մարք, և կերդանալոյ յանդգնականալ ելիկ, կամ՛ ի պատրեալ ելիկ պատիւ վերանալին, ոչ ել զանազանալ մնասնելոյ, այլ բնդ ոչ զանազանի շարել երանելոյ՝ ոչ զանազանալ և առաքինեալ, յաւէրժ մեծանալ։ և որպէս ինչ ձեռնհաս

հաս եկին՝ չանգակին խոփանել զյառաջացումն նոյ. զի՞ա
ցեալ՝ ի հոգիս մարդկան, զոր չար վարուք խրեանց,
և ամբարիշտ ուսմամբ և վարդապետութիւք՝ ի յաւիտե-
նական կորուստ յուզարկիչին ։

ՅՕԳՈՒԱԾ . Ճ ։

ՅԱՂՔԻ ՀԱՒԱՏՈՑ ։

Ա՛խմանքն, կամ նախանձն՝ է ցաւ սրտի ընդ բարին այլոյ
որ հաւատայ, իմոնման ի մէջ, ու չի՛ չուներ զայն բա-
րի, այլ չի՛ նա ուներ ։ Ա՛յս կիրքս չար է միշտ, և զաւտարար
անէլն, զանձն սպանիչ՝ ոչ՝ ի զարհուրացանել, այլ մեծ՝ ի զի
ջուցանել զոս ախտս ունի աստուածային ։ Յայն ասէ՝ ի
բաց թողեալ մեր զպարհուրիչ և զպղծիչ սկզբանս,
զիւրաք՝ աստի՛ն համառօտ բանս ինչ զնջուցիչս տալին ։
Ա՛րդ՝ եթէ ընդ բարեբախտութի՛ կամ ընդ մեծութի՛,
և՝ ի՛ փարհամանութի՛ ուրուք իցէ մախանքն, զառա-
ջինն դիմեսցի առնելագանն՝ ի նախախնամութի՛ն ոչ-
առելով, թէ նա ի՛ իւրում գաղանի և անհաս խորհր-
դոյ, և ի՛ հանգոյց կամաց զնա՛ ինչ առաքիսէ ։ ուանձին
զայս, և ուանձին զայն ինչ առանել ։ Ա՛պա առանց, թէ զայն
մեծութի՛ և զհնութի՛ բազմաշխատ ձգտամբք, և մեծամեծ
վտանգօք առացեալ է նա ։ ոչ այնուամենայնիւ յօգուտ իւր, քան
յօգուտ այլոց ։ զորով զվնասին անձնատուր՝ ի բարեպատու-
թի՛ այլոց ։ և թէ զվատս որ՝ ի նմա՝ առ ոչինչ համարին ։
յորմէ թէ զրկեսցի, ոչինչ վշտանայ ։ Ա՛յլ զարձեալ՝ թէ
է նա այլ ամենաձակութի՛ն և վսեմ, որոյ արժան է ոչ միայն
զայն մեծութի՛ն ունել, այլև բնութեամբ ևս առել,
զոր թէ կամիցի կարօղ էր՝ ի ձեռս բերել ։ Ա՛յլ քանզի
առատ ինն համարեալ է այն յայսմ նմա ։ վ՛ր այնմանէ ոչ
ինչ վշտ առնի զնմանէ ։
Կարօղ է առել և զայլ այսպիսի բանս, որով զգերազանց
համարումն, զոր ունին մարդիկ զոյնպիսի մեծութեց կամ
հնութեց, նուազեցուցանէ ։ ցուցանելով, թէ բազմապա-
տիկ նեղութի՛ւն և վշտաց ունի ընդ նմա կապակցեալ ։ որով
և նուազի մխանքն ։
Ա՛պա յարեաց զՀետ զբարիս մխանցաց, թէ զիա՞րդ
առաւաքեցուցանէ և մաշէ զսիրտ մարդկան ։ և առելի
առնէ զմխիթարօղն յայտ առնելոցն ։ և այլն ։

Յաղագս . ժե ,

Յաղագս հարիւրորդին .

Վարձկացուցեալն է տէր և աշէտ արար ի վեր քան զամենայն ազգս , ո՛ր յամենայն կողմանս երկնից տիրէ ։

Ո՛ր կարծիցս մարդիկ է շարժել : Այսու՝ եթէ առաջի ինչ , ևթէ ոչ զնոյն զայն կրկին , ամենևին անարժան է այսմ : Այսինքն՝ եթէ ցուցցի երախտաւոր հայրենեաց. համ մեզ առնոյին : Այլոյդ՝ եթէ տառապանացն մեծ ծանրն , համ ընդերկար տեղուվն է , և այլ տգիտն նմանն պատասխանք քաղցրացուցանելոյ առաքի ։

Ելոյց այսց գլխոյ ջանայ յոյժ համոզել . շարժել ի կարծիցս ունկնդրին զայրացեալ հայոց , և աշխատի մեղուցանել զնոսա յոտնաց : Այսու՝ ցուցանելով , եթէ անարժանապատիւ կրեաց զայն . յոյժ յարի և զերախտաւոր լինել ընդ նոսա հայրենեաց : * Ո՛ իմ ազգ քաջ առաւ առ յառաջ ,, քերելոց ասէ . յաղագս սմանոյ բազմասացեալոյ , և զո ,, լոր արուեստացեալն գլխատորն , որ Հոգևառութիւն տուժա ,, նացաւ անուանիլ ի ձէնջ որդի ձեր , ծառայ ձեր . զի ,, առ քաջերացն այն , և խոտանակաւն եկեղեցւոյ եւ յա ,, րահաւոյց քան առ ամենեսեան գոյա չար լիշտանին : ,, Ա՛ռ զի ըստ մեզոյ մեղս մատնեցաւ խոտանիծումն այն հո ,, սին քեզ ի մեռանել անզգամին և ամբարշտի . և վասն ,, զեզ ապաշխարել չարչարանօք զնա , որ ի ձեզ ,, լուսն պարարտանէ Հոգևառ խոտացուցել էր զաքցնա ,, զեան ազգս յամ վերոմեմոց չարի ի սաղմեցոյ ինքնա ,, կալ Թագաւորացդ . և ժողովեալ զբանաւոր հօտս քե ,, ի փառս և ի գովեստ ձոյ : Ընդ յոյժ սակաւ նմա գասպին փանջանս նշ , և զմահ , և զբազում ընդհատուած պիտուին հայոց : ,, Ո՛ իմ յարգելոյս բանիդ , և ի խաւարային տեղիս , ,, և ի վիշտ անհնարինս , և յանձուկ վայրս , և յայլ տա ,, ղաստարս տապաստեալ առաւաւտեան զձեզ ինձ : ,, Ընտ որոյ ապա և զառն կոկոնիմամբ , և փութա ,, մահ տանջանօք մատնեաց ի սպառումն արոյն ծարա ,, ող : Ընդ առ հաստատակ մեր զվիեալ միացաք ի խոտա ,, մոյ հաւատարիմ ծառային ձերոյ : Ընդ ահա այժմ ,, մատաք ի նեղբուստս , և արհաւիրք ի վիրուստս տապտա

„ որ խրատուէին և յանդգնէին ՚ի մարտս զինեալ ձեռն արա-
„ ուելոցդ ։ Վասնզի ոչ ՚ի զէնս վստահ էին եւ
„ զօրութենէ ոչ ուրեք է , որ նոսրոյ զօրութեամբ զդէզ
„ գնալ ուխտապիտ հայոց ։ Զգայեալ Տրուխտիրան է ՚ի նո-
„ ասելոյ զնէն , և սաստկագոյն զինեալ սաստակ արա-
„ րեալ - և մանկացն խոստանալով ՚ի դահճէն շահա-
„ գոռել , ոչ զօրէ փրկել զինէ ՚ի մահուանէ ընդ-
„ Նաստեցոյց զոտնոյ ճոխացեալ զբռնակալսն օ-
„ րինս կարգաց մերոց - և մատակարարս ՚ի կենդանեն ,
„ որ ընդդէմ հանգոյց ընդդէմ շահասիրացս զոհասրտին ։
„ Նա այսպէս նիզակեցեալ ՚ի նոսա եղեալ , և երթեալ այ
„ րուեալ նման անխնայ , և անհոգացեալ մնացեալ - և զո-
„ ուսալ ՚ի տեսոց սարկաւագաց - և հասեալ ՚ի տեղի մեռանելոյ
„ մոյն իսկ զնէնէ ՚ի հայրենեաց աժանդակին , և ՚ի տե-
„ հասեալ վերատացաւնէն - և երկիրեքեան աշխարհին մեռ
„ գեալ աշխատին առաքելական միշտ շարժմամբ հեծեծ ։
„ և աշխատեալ առաքելական առաքեալ քերել յաւե-
„ ուսուցոյ արկածս տարեալ սրամիտ հասելոյ կարելոյ զգ
„ ասել , և զգայուածն զառն կամացոյ - և այլն ։

Զորոյգ՝ եհաս ազնուական , և տրամախոհ հայր , և հմտասիրտ ՚ի բանս աստուածային , և ՚ի գործս մարդկային , և ՚ի հնոցս ամենայն ուսմանց դիտնոյ - զոր ոչ կարէ ոք ասել զանձինս ուսեալ - և ՚ի հասակի ծերութեան - և ՚ի ամենայն կրթեալ ՚ի ճշմարտութեան ։ Այլ այսմ մարդոյ տեսանելոյ ապ՚ի զնացուածս նոցա խորհրդոյ Տրդատայ , առաջի մտաբերել զհանգերձեալ յուզեալն կացուցն , առակ , և ոմանց առասպել , և այլ բազում ազգեալ - այնպէս վատեալ բարբառոյ զանխնայ Տրդատայ , մինչև անգիտել վարդապետացն զառաքեալսն ՚ի ձայնել ՚ի , և ան Տասարակ զամենս առաքեալսն Տրդատ առնել ։ Վարձեալ նա ՚ի ներքս անասնոյն ՚ի զառաքելոյն զանխիլեցին , յաւարտ առնելոյ զառաքելն , մտաբերեալ զայն առաքեալն , և եղոյց զառասպել զայնմ մեծի անեղին , և եղոյց զառասպել զայնմ մեծի անեղին ։

Հնդկաստան զանգս մեծաց ՚ի կռոցն էր ։

Հնդկաստան՝ եհաս բազմաստեղծ զառաջին բարեպաշտ կռոցն իւրոց ։ Այլ առաջ Տրդատ , յառնելն մեծ ՚ի գործն Հերմայի - զոր ասէին կռապաշտ հայոց պետին - զոր ասէին Հերմայ , և ասէին ՚ի նմանէ Տրդատ ։ Այլ ոչ ոք ՚ի նոցանէ ոչ ոք ՚ի նոցանէ ոչ ոք ՚ի նոցանէ

Յօդուած · ժբ ·

Յաղագս նախանձախառնութեան ։

Նախանձաւորութիւնն է, յոյս հոգւոյ վն բարեաց օտարին, որ ընդ հաւասար է, կամ ի նմին կարգի, ոչ վն ոանելոյ նը պբարին, այլ պէս պես պարգեւ եմ ի նմանէ ։ Լաստ ևս է քարի, համառօտ, և դուխելն · զի շարժէ և մղէ զմարդիկ հետաս մուտ լինել բարուցն ։ Նբ ըն հակառակն՝ մխամանքն զա զիր է և տգէտ և չար, ոյր առաջաբ · զի տուառասխեցուցա նէ և վշտացուցանէ զմարդիկ վն բարւոյ օտարին ։ Օ ի ոյզ առ ոչխարս · Լախաւցոյն յաջողութիւբ օտարին մաղի ։

Ց այսպիսի բարի նախանձ մարթ է շարժել՝ առաջի դբ նելոյ օրինակս պանծալիս նախնեաց · և զերևելն երևելն գործս նոյ · որովբ քաջ անուն, և համբաւ սխրա լի ժառանգեն առ յետադայս ։ Լրակեսմեծն աղէքսանդբ մակեդոնացի տեսանէ երբեմն զդերեզմանն աքիլլեսի, շար ժեցաւ ի նախանձ փառաց, և քաջասիրտութեանց նբ, և առաց · Լաբէքախտ ես դու ումիլլես, զի գտեր զհոմերոս փաղա նեց քոյ վարդ ։ Լպա զարձեալ առ իւրան՝ առ · Սա յա ռաջին տես անդ երիտասարդութիւն իւրոյ սկիզբն և այն պիսի քաջութիւնս գործեաց, մինչ հետացոյց զաչխարհ շամ · իսկ մեր չեւես սկսեալ տասուն, և ահա ի ծու լութիւն կրթեցաք, ոյր թէ քաղցմ ինչ գործեալ է մեր ։ Նբ սուին բանիւք մեծասիս խրատեսեցաւ ինքն, և զօրք իւր ըն նմա ։

Նբ թուիդիտոս իշխանն պատմագանից, մինչ մանուկն էր, իթէև ունկն գներ երբեմն՝ ի ընթերնուլն հերոդո տոսի զպատմուն զոր ինքն հերոդոտոս շարադրեալ էր, այնպես գրգռեցաւ փառաց խնդանաւ, մինչև յարտա սուա ցնդիլ · զոր տեսեալ հերոդոտոսի, ասաց ցհայր նբ · Լիր րթարև երջանիկ ես դու, որ ոանիս որդի այսպէս ցանկացող փա ռաց, և հետամուտ գովաբնե ։ Լայց մանաւանդ ներկայ օ րինակ հասակակցացն մեծանալ շարժէ յայսպիսի նախան ձաւորուն ։ Օ ի տեսնէ զինեալ պետն՝ կատարելութբ և քարեկ թութբ սկերձնայեալ, ուսոյն և դուխանն և սիրելն ամե նեցուն, փոյթ ի մէջ առնուն բեզել զնմանութիւն նոյ յանձինս, առ ի նմին փառաց հաղորդ գտանիլ ։ Ց զայս կարելի և գիւրին անձանց համարիմն · իբր զի երէկ հա-

հասակակիցք, և իբր հաւասարք կարացին ունել զայն, ինքեանք ևս կարողացին. մանաւանդ զի յանդիմանէ աչաց տեսանելն զօրինակն. որ առաւել ազդուական է, և շարժիչ, քան զոր յունկանէ լսել ոք։ Այլոյն ազատ և առնաբանք կամեցեալ ազդուագոյնս շարժել զկիրս ունկնդրաց, նկարագրութեամբ ձևոյ չանաւն զիրան հանդիպ տեսութեամբ աչաց ձևացուցանել։

Վախանձաւորութեամբ հակադրի քաւնահանքն. որով ան գոանեմք զնա, որք չունին ինչ գոլութեամբ և փառաց արժանի. և անմտանն են նոքա, որոց ցանկամբ նմանիլ։ Ո՞ սորա վարդապետուն վճարեացուք համառօտիւ բուն բանիւքն կիւրեղեան. Ընթերցո՛ւք ասէ, զնոսա և ջամբիչն, յորս ուլինէ առաքեալքն, ուլինէ էմատուսիք, և ուլինէ ջոլուքն պետանէն։ Ո՞ է ուլ զամենեսեան զնոսա ջամբիչն, զորս ետր համարին։ Ալ ասէ ի ջամբարելոս, ընթերցարիս, զնենգաւորս, և զանեղբայրս ուլ եղեալ ջամբիչն, այլ ետր համարին. և բաց ի՛ բաց հերձեալքն զնոսա։ Ձայն ասէ, որպէս յառաջագոյն ասացի, ջամբիչն նոյա, որ ուլ անձանց, և ուլ այլոց օգտակար են։ Ալրդեսի են փորձաքննեալք, զատարկանձունք, պորտաբոյժք՝ և որ զլխովին կախեալ են զնեսո ունայնութեանց։

Վ՚ի սրտ՝ կամեցեալ յայտնի վայրի հնարել զնատն, որ ի վէր կրնոց, ի գետ է զհասարակականն զայն սատանուէրն անտանելոսի, որ առ կիւրեղեան, առաջի առնել սատանայ. իբր ընդհանուր կանոն առեներգանից. Ալ՚ զարթնո՛ւ, զոր ապերնաբանն հանի զբերեսացանել ի զատաստան, նախ՝ ի նա ինքն ապերնաբանն պատարքեալ և զորացեալ երեսեցին։ Վանալի չէ զնել զերեսն փրփռել զբարիսուքն զատաստանին ի վերս, երեք զոս երեսեցիս զանել էրացն հերձուքն և հարեանցոս ընքն, էրբ սա ուլինէ փրեւլով զայնս. և ո՞ւ ապեացն՝ զոր զոս ապեզն առնել հանի, երեք ուլ զեցոյ զնեզ վեռեալ ապերուքն. և ո՞ւ ի հարեկցոսն և յողորմուքն զարթի, երեք ուլ ցոյացես զոս ի նեզ նզանս ցատոյ՝ ի բանս, ի յայնս, ի զբեմս. և յարդասուս։ Ո՞ է որպես չի՛ ինչ նեւրն այնպէս զբարավեսս, որ առանց հերձեցոյնան հրոյ վառեսցի. այսպէս ուլինէ ինչ այնպէս հաշմ է և պարբասր չըմբռնել զնզօրուքն բանից ապերնաբանին, երեք ուչ նա ինքն ապերնաբանն վեռեալ և բորբոքեալ մարդկե առ նոս։ Վատին քաղաքացիս ուրբ խրատեն ուխտատիս, յառեցին.

* Վնե՛ նինդբս լալ ինչ ընանձափն,
ցոյց նոս գանձն զո ցատափն.

Ո՜հ է տո մորմոք՝ իբսիբծափին ,
Հարցե՛ և պիմ՝ սիրտ ասափափին :

Ա՜յս կանոն հայե՛ և ի՛ քարոզիչս . որոց յոյժ կարևոր է ի՛ քարոզելն՝ ըն՛ խրատանչիւր նիւթոյ համապատշաճ՛ ե՛ ուանդն և կիրս յանձինս իւրեանց ցուցանել . ոչ զի ազ դեացն բանք նո՛յ յուսկնդիրս : Ա՜յլ զայսմանէ վերջ՛ ումն եղիցի յիշատակութի՛ն ի Նատն որ ի՛ վե՛ր քարոզից : Ա՜յլ յաղագս դիւաւոր այսչափ բանք բաւականացին . այժմ մնաւոյթաբ յերկրորդ մասն , որ է տրամադրութի՛ն :

ԳԼՈՒԽ ԻԹ ԿԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆ

Յայտին պրոմոթրուքը սա ճառերէն :

Յետ Ադամայ մեր վտակ՝ ի ջուր զգետս , և զամենայն Ադամանդեայսն Ադամ , որք էին ներքոյ նմա ի սկիզբն յօրինուածոց Աստուծոյ , ի գիտել զամենայնս ամենիմաստ Աստուած զՀին ադամանդեայսն հետ ունէր յարեր . մեր զի առանց այլ առ ոչինչ էին պիտանացու տեղիքն . Ի նախնեաց և քաղաքակրթ գայլն ոչ՝ ի ոչ ոք ուրեք : Ո՛ի զորօրինակ անդ ընդ ոտիւ ոչխէն ամենայն գիտէ զիարդ ուրեք ուրեք գնել զոտիկս իւրեանց . զայդ եղեալ չգիտէին գիտէ ոչ ոք ի նոցանէ զիարդ ընդ ոտիւ ոչխէն

ԳԼՈՒԽ · Ը ·

Յոհ պինդ · Խոնդասիի եղեռ պատմագրությունը ։

Տրամադրությունը ու կիսկրտության աշխատանքի փոխ էրաց
ֆիզիա գաղափարը ։ այլ կ , ու կարգի գրությունի ու
պատմագիրը գաղափարի հետևությունը չափազանց սեղ-
ան ։ Իսկ ու սկզբ աշխատի ՝ Պատմագ Ճառքն չարմար գիտ-
ատրությունի — ի հասկանալ ։

Ի աշխատության առաջ չարգանքն էրևի , ինչ գիտության վերաբեր ,
որը պետք է ինչ պատմագրությունի ի մասն պատմագրու-
թյունի · այն պատմագրությունը ընդհանրապես ինչ-
պատճառների ի ստեղծ ։ Պատմագիրն ինչ առանձին պետք ի-
մանալ գաղափարությունը հետազոտելու , այն հարցի
մասին ի կարգին եղելության ի հետազոտելու ։ Իսկ ու-
ինչ , գիտությունն չարգանքն պետք պետք · պետք գիտ-
ության ինչ ու պատճառ պետք ի ինչ գիտության ։ Ի ինչ
պատճառներ ի ինչ պատճառներ , ինչ ինչ ինչ ինչ ինչ
ինչ ինչ ինչ ինչ ինչ

դանկան կարգ, զնետ երկայ կարգի եղելոյ յիմաստոյ յաղագս օգուտ լնոյ, և վայելչուն. ապայն ունի զկարգ լնոյ վեցեակ կամոցաբ ժամկետ։ Օ՛ի սկսանի կամ՛ի քո զբի առ մնասնա. և կամ՛ի մնասոյ առ բարւոն։ Կամ՛ի սկզբանց առ սկզբնաւորեալս, և կամ՛ի սկզբնաւորեալ ցոյց առ սկիզբն։ Կամ՛ի վախճան առ միջնորդս. և կամ՛ի միջնորդոց առ վախճանն։

Կամաւոր տրամադրութիւն է, որոյ կարդն է միայն՛ի ձեռս ձեռնասունին. որ ըն ընտրուն իւրում զգուեշ ինս, յի զձեռնարկութիւս, և զպատճառս կարդի խոհեմութ. և ըն պատշաճի և բուս պահանջմանն տեղոյն ընդայնի, և նմանացուցանի, և շարժի զկին։

Կամ՛ի ձեռնարկ և՛ ի դադարեցուցանել իրաց բազկացեալ կոչի բան, կամ ձուս. որ է, այն՝ յորում խօսիմք զտարածութ՛ի հաստատել զմեզ զդան. և՛ ի ցրել զնախատ կորդացն։

Կամ մնասոնք ձեռին պարզապես հարկաւորք երկու են, յի առաջարկութի. և հաստատուն, կամ ցուցումն. որ կոչի ևս վիճ։ Կանգն որպես յիմ հաստատութ դոյ եզրակացութի, որ ցուցանի. և ձեռնարկութի, կամ միջնորդ եղը, որով ցուցանի. նոյնպես՝ յիմ ձուս դոյ դիմաւոր լնոյ խնդիր, զոր նշանակ առաջարկութին. և պատճառք, որք զդատ մեզ ցուցանեն, և զնախատ կորդացն մերժեն և ցրեն. որք վերաբերին՛ի հաստատութի։

Կայ՛ի սոցանէ ևս այլեւ երկու մնասոնք ըն խիք հատկութ, զոր տեսութ, զոր տեսութ մարդկան. որք մի ոմն քաղցած անգամ՛ոչ շարժին քանիւ և պատճառս, կրնաբ ձգել պարտ է զնոսա. և սոքա են յատաջարանութի, և վերջաբանութի, առ՛ի յորդորել, և՛ ի շարժել։ Ի տուս յատելեալ լինի և վիճաբանութի, որ մնասուցանէ յատկան հանդիսս ունի զտեղի։

Ամենք յատելոն զայլ ևս երկուս. յի զբաժանումն, և զնելութին. երկայնիս ևօթն ասեն լինել մնասոց ձևս։ Սակայն ուղիղ զմնաս ածեալ զկնդատ, բաժանումն վերաբերի՛ ի յատատաբանութի. զի անդ ասկրութի է առանձնել զայն. քանզի զկին առաջարկութի անհնար պէս զնետ զայ բաժանումն։ (Ծէսիս ունենք՛ի յատատաբանութի զնեն զբաժանումն)։ Իսկ նելութին առ

հատ-

Հաւատամք Քրիստոս · մի ի միասնութենէ Հօրն · Եւ ասել տիրապետութիւն Հօրն Աստուծոյ · եւ ոչ ասել Հայր Աստուած · զի ասելով Հայր Աստուած · ասի եւ տիրապետութիւն · եւ ասելով տիրապետութիւն · ասի եւ

ԳԼՈՒԽ Ը.

Յաղագս յաւուրցն ընծայից։

Յաւուրցն ընծայից , որ և ասի նախընդունիք , և նախատաշտիկ . և զոր յոմանց՝ վնասիճն . զոր կրկին կերպիւն արհնանալ՝ նման ձմեռի , որ պատշաճագոյնն պատ բաւական ընդունել ուսուցչաց առ յաղխդ բանին : Այսր ըստ այլոց . է առաջին նման ձմեռի , որում բացապէս ուսուցչ տալոյ հեղոյ ջրոյ , ընդդէմ սիրելեաց արարչի ձմեռել . և պարկեշտացեալ նեղ է նուա ընծաձուխն , ընծայարարուխն , և պահարգիչն յուսկն զրոյ հեղոյ :

Ընդդէմ յայսմ է , զի երկու են ընդհանրապէս պատճառք յաւուրցն ընծայից . մի՝ զուգանել վիպասանի նուագ ձմեռի , և երկրորդ՝ պատրաստել զանկնդիկս առ յաջորդ բանս : Ընդդէմ ասի է առ՝ թէ նուա երբեմն դուռն ի մանկունն , զ- ջեալ առաւել ծոյլ ընծայել պատրաստ , ունելով օրինակ զաւուրսն ընծայից . մի՝ օրինաւոր և սովորական , որ և կարդաւորեալ կոչի : Երկրորդ՝ յանկարծական և շտապով :

( ) Օրինաւոր յաւուրցն ընծայից է այն , որով միտք և կամք անկնդրկոցն պարբերական ինն բանիւ յանկուցանեն պատրաստանին յանկնդրկութեն հնազանդ նուա : Ապա շուտապողական յաւուրցն ընծայից՝ է այն , որով նուա տատանին երբ յանկարծական դէպքն ընծայ՝ շարժ : Այս լինի վէպ ե- դանական . ջի հարցմանէ , հանդարձակութեն , աղեր- տանոք , բարկութեն , կարեկցութեն , և զայլմանէ . զո- րոց օրինակս ի մի հանդուցանիւ ոչ կարեմք առանի : արդեամբ լինի . յորժամ հարցմանելոյ ախտանիկն ըստ նուա : Այնպ տարակոյս ի սիրելոյն զայս բան յոյհանուտ ա- ռաքելոյն . Ջնո՞ւ ձեր ընդեպեցին՝ ի վերայ բանին կենաց . այսպէս ախտանի : * Այլ արժանաւորապէս տեսցէ զայսոսիկ . կիմ որ , միտք խոհական յաւելցին՝ ի խորութեն իմաստից . , կամ ոչ բան նուա զանձանելիս : Այս ապա , , պիտիան ինչ է այն , զոր ասես ։ . և այլն : ։ . յոմն . Ձեռ . ։ :

Ձեռ .

ասացեալսն է , յորժամ անեղին իւր զառաջս ելանել
եղիցի առաքելոցն անկեալ ի վերայ երեսաց իւրեանց
եւ երկնչեալ ի հրեշտակէն զարհուրեալ կայցեն կա-
տաղի եւ ահագին ի տեսլեան նորա : * Եւ ըստ սո-
րին ասէ , թէ ոչ ոք կարէ զնա տեսանել եւ կեալ
,, կատարած եղեւ բանն իմ . այլ ես ինձ բնակեցայ ամենայն
,, սէր , եւ ոչ ես՝ եւ ոչ ուրեք անդորրութեան գեհենին եւ մահապարտին
,, տէր : Նախատակ ոմն մահապարտ . բնակեցաւ եկեղեցւոյ
,, ժողովոյ . զերծ հանդերձ . զգեցաւ քաւիչ մահուամբ
,, տեառն || :

Եւ Ե . Տաղ . Ե . 30 . ոգեպարծ հանդերձակութեամբ խոսել սկսի
ասելն կրասեր որդի երանելոյն շաւուենեայ : * Եւ կայ
,, զի յաղագուէ . չէր ինչ բնեալ հրամանին Քրիստոսի .
,, այլ հրամանաւ Հոգւոյն Սրբոյ եւ մարգարէիցն ասացեալ ,
,, ասէ Հրամանաւ Հոգւոյն Սրբոյ եւ մարգարէիցն ասացեալ ,
,, ասէ առնուլ զերկիր ժառանգել զնա յաւիտեան եւ յաւիտենից
,, յաւիտենից , ի վեր ոգեպարծ կոչեցեալ : * Եւ ասէ
,, զի յաղագուէ . չէր ինչ բնեալ հրամանին Քրիստոսի .
,, այլ հրամանաւ Հոգւոյն Սրբոյ եւ մարգարէիցն ասացեալ ,
,, ասէ առնուլ զերկիր ժառանգել զնա յաւիտեան եւ յաւիտենից
,, յաւիտենից , ի վեր ոգեպարծ կոչեցեալ : * Եւ ասէ
,, զի յաղագուէ . չէր ինչ բնեալ հրամանին Քրիստոսի .
,, այլ հրամանաւ Հոգւոյն Սրբոյ եւ մարգարէիցն ասացեալ ,
,, ասէ առնուլ զերկիր ժառանգել զնա յաւիտեան եւ յաւիտենից
,, յաւիտենից , ի վեր ոգեպարծ կոչեցեալ : * Եւ ասէ
,, զի յաղագուէ . չէր ինչ բնեալ հրամանին Քրիստոսի .
,, այլ հրամանաւ Հոգւոյն Սրբոյ եւ մարգարէիցն ասացեալ ,
,, ասէ առնուլ զերկիր ժառանգել զնա յաւիտեան եւ յաւիտենից
,, յաւիտենից , ի վեր ոգեպարծ կոչեցեալ : * Եւ ասէ

,, նուիրելոյն գործելութիւք . ևայլն ‖ : ՟ . յովհ . ՟ա . ՟ :

Պատուիրեալ լինի , յորժամ ցաւակիցութիք , և ողբալ ընկերին առնելիք ՟ն : ոչ սիրանալ խորհելոյն զողբան ,, ի վէր հայոց : * Ողբալ զքեզ հայոց աշխարհ . ողբալ ,, զքեզ Հանուրց հիւսիսականաց վհատոյն առն արշա- ,, կունեան . զի բարձաւ ի քէն թագաւոր , և քահանայ , ,, խորհրդական , և իմաստուն ուսուցանող : և այլն ‖ :

Պատմութիք և զարմացմամբ . յորժամ նոքա յանկարծա- կան ինն հիացմամբ , կամ ապշութեամբ բարձրա- ձայն սկսանիմք զՀառն : Ոչ ահա առնէ սարդիա՛ն մեզ նեղն զայս բան յակօքս . Ա՛յ ակնկալեի մարդն այն առնուլ ինչ յ՟ : առ . * Ով մեծի առագանիս , ով անհնարին ազգութիւն , ով , զիարդ միանգամ զկնիհն զոյն եհատ , և զեղկե ,, լի ձայնն արձակէ . մի՝ ամենակալն մարդն այն . . . առ- ,, աքեա , ծրագիտի անմիխիթար , և լի տրտմութիք են ապա- ,, նաձիքս . և այլն ‖ : յոհ . ՟ա . ՟ :

Պատրել է , զի այսպիսի յաւուրս քաջութեամբ ի գործ ածին , մանաւանդ յորժամ վտանգ ինչ կայցէ առա- ջի . կամ յորժամ մեծաւոր ոմիք ուրուք հրամայեն . կամ՝ ի սպանել ինչ հարկի , որ հանդուգն և անիծուի ըս- կզբնաւորութեամբ պահանջէ . կամ յորժամ աստուածկ կիրք սիրոյ ստոյգ , որ ոչ նեղի յերկար յաւելուածանել . և կամ յորժամ անանկնունելի ինչ շարժուն ընդդէմ , յա- ւուց , կամ բարկութեամբ քննադատիչ . որք մեր դի են կիրք իբր ի բաղումն անկանոնք և անզուսպք , զորինս յաւել- ջաբանութեանց պահել ոչ դիտեն :

Այս առ ի կարգի լինելոյ այսպիսի յաւելուածանութեանց , երկու պայմանք խնդրին . յիւ վայելչութի . և խոհեմութի : Ա այելչութին ծագի ի յրնտիր ձևոց , և ի զգեստուց կրից : Իսկ խոհեմութիքն ի մտադրութէ պարագայիցն Հառին . զի իցէ յարմար տեղւոյն , ժամանակին , և անձանց լսո- ղին , և առ որ լինի խօսիլ :

Յօդուած · ա ·

Եղիշէ աշխարհաց օրինաւոր յաւելուածովք ։

Ի տալոյն են աղբիւրք , յորոց երանելն օրինաւոր , և
հրաւոյն յաւելուածովքն · յորոց զգեհատարսն
յոյսի վայրկեանս զշամախեցսն ։

" Եթէ երանելի յաւելուածովքն ի սուրբ հոգւոյն սո-
ցին , կրօնք , սեռքդ , և ժամանակի · յորոց բազում սո-
գամ ախտից կիսկերտն զնուա եւ զնուն մեզ
տեսոն ախտից յանուանէ ժամանակին · բազկի բոնա
գաղեցս հոսել ի գնացուածն ի հանդերձ նոյ սեռ ,
գոյգիչ ախտից եւ բոլոր : Սա զոյգ և ընդհանուր
գնուն , որ ի մէջ կիսագրեր չորեքտասան ցեղ ի սուրբ
գաղից սեռքն ախտին զյոյգս : * Եւ արդ՝ բազկի օրէ
,, օրհնագործեալ և յաւանդագ՝ կիսագրեալ երկոց ընդ-
,, լսելոց , սրտագծոցս սաստիկ՝ հեղգամիտից սո-
,, յոյգ ինչ եւս ի մէջ . երկնակիցսդ անմահագրելի սո-
,, բազմերգոյն խոստմունք , և կրկնաձեռոյս մեղքերս
,, Եթէ սրտագրեալ ոչ բոլոր մեծ սրտերս : Յօդուած
,, երկ երկար ժամ բազկագոյն գրել ինչ զոյս հոգւոյ-
,, Հոգին Հիմն , զնացուածոյն երկիրգին ։ Ի բան · Հե ·
Սկիզբն՝ մեծ յաւելուածոյն , սրտագրեալ սկիզբն
սաղմոց ինչ ընդ սրտագրեալ , և ոչ ընդ սրտագրեալ
սրտից : Սա զոյգ մեծ սրտագրեալ Հոգւոյ վերագրեալ
սկիզբն սաղմ բազմակերպեալ Հրաշագործեալոյն ի ե-
լոյս , որ սա զօրս ինչ : * Բազում սրտերգութեան սկ
,, սրտել ի իմ , և ձեր չէ իմ · և սկիզբ՝ զի բազմագոյ յոյգ
,, Եթէսք Եթէսալոյ · և Ա՝ զի նորա մեզ յոյգերգին ·
,, և բազում սկիզբ է , որ յոյգոյ գործ երկ , և ոչ յոյգ
,, Եթէսք · և մեծագործոյն սա սրտագրեալ սրտերգ ·
,, բազկի Հրաշագործեալ Եթէսալոյ Եթէսալոյն սրտեր-
,, չէսք ։ Սա զոյգ՝ զոյգագործ Հրաշագործեալ , և ո
,, գոյգս սոյն ի ընդհանուր զոյգս սրտագրեալ սրտեր-
,, սրտել զոյգ սոյն ընդհանուր Եթէսալոյ սրտեր-
,, երկրի բազկագրեալ ի սրտհատագոյս Եթէսալոյ
,, Հոգւոյ Եթէսալոյ սրտագրեալ սկիզբ · որ ոչ
,, սրտել զոյգ սոյն ընդհանուր Եթէսալոյ սկիզբ ·
,, Եթէսալոյ սրտագրեալ սրտերգ ։ Սա զոյգ՝ զոյգ
,, Եթէսալոյ սրտագրեալ սրտերգ ։ Սա զոյգ՝ զոյգ

„ կենդանեաց, և մեռելոց. և դատելոց ի գալ մարդ-
„ ւոյ որդւոյ. և այլն ‖ : Ի տէր եղիցէ :

Ի յորում՝ լինի յառաջագոյնս ի նախահնչէ. յոր-
ժամ՝ ի սկզբան անդ գայցէ ախտախիզն խօսել, և
հաստատել, որ մերոյն գիտասցի ամենեքին հակառակ
ի, և օգնէ հակառակորդացդ. ոչ դի առ ամենս ասիցէ,
և մերձիցի ինձ ձգելոյսդ գնասս ի մեզ կարծիս. այլ ի
գործ մեծի հանձարոյ : ‖ Այլ տեսցի երբեմն մեծն ասել-
ասոյդ. որ քաջալերել և յոյժ գովել կամելով զգօրս իւր
երեսաց իւրոց ի մերձիլն ատենին հնդկաց. զառաջինն
հաստատել և զմիւսն զիւրմէ ինչ, որք գաղձառնել ի հոյլն
նախ խորհիլն. յառնէն : * (Ո մեծամեծ զարհուրանս քաջա-
„ մասնէ ձեզդ պգործս, զոր գործելիք քան զօրհասիդ-
„ ի, զոր լուծանիցն գիտէք. մեզ չէն ինչ զարհուրանք ինա-
„ ւոյդ ձեզ հանգստանան, և փառաց պատճառ ‖ : Ա-
ռաջ գաղձագիտել մերմով զգոնն ի նախահնչէն, հետ
ընդ նմին քանդ ի հակառակին գիտել զնա :

(Օգտիցէ՝ եթէ վայելուչ յառաջագոյնս ի նոյն-
նասդր ինչ առածիկ, կամ յիրեւելի ինչ օրինակի և
յարագուցէ : ‖ Գտիցէ ասէ ասդրիս ի սկիզբան մերում ի
ի-գիտացն յոյհանումս, սկիզբն առնել ի հաստատուիդ ա-
ռածիկ առակ. ‖ Եթամեծացն ի էութեան չեռնարկելոց չքն սպէ-
սիսն. այլոյ առելով : * ‖ Գտցուս մերձաւորացն յանդգ-
„ նելոց չէս առանց կարծելոց գաստատարումիդ : Ի-
„ գտցուն և կրասեղագունիցն ժամանակս և ա-
„ ւուրք՝ ի մերձագոյնս յանդգնել, զի օրինակ բերա-
„ գասկ գաստատարումիդ ոչ լիցի. զի կամ զինքեանս
„ անդեամանան, մեծ ոմ ոչ եմ. կամ գաստատելոյն չեղ-
„ էն ոչ ձանաչելիս, առ որս յանդգնիմ : (Այլ օրինակ
„ եմեկ ոմանք հաստատիցէ զհանդգնիմս անդամոց ասելդ
„ անցանել. և գաստատան հաստատիցէ փոքրս մանկտեա-
„ ցուածոյ ամենեցն ոչխարացն, և հոգեւորացն բռնասելիս կրօ-
„ ոնէ : Ի ասգս մեծագոյնս եղեալ՝ ի ծովն, և՝ ի մոգս
„ ու չնչել հետևողացն հոգեւորացն, և ոչխարացն շարժելոյ,
„ գասգարեկ գասգասոյ եղեալ, ախտախիզն առձիմս մերոյս
„ գնել ի գիշատասգին : Ի սա սկիզբն օրինակի և ես լինել
„ ընդ քաջ գիտակ գասձիմս ասդեղոյ. և ոչ կարեմ ոչ
„ լուռ մերձակիս լինել ‖ : ա. յովհ. ՃԽԱ. ա.

Եւ սկզբնաբանեալ հնդհանրին գիտելով հաստատ առ ոմն ժո-
ղովն,

պետն , առ ի յոյժ սիրելի գտանեցաւեալ նմա , զնախ-
քան հանդէս հարցն առնել օրհնութիւն առեալ : * Եւ
,, ետուն , ի տեսեալ նոցա ընծայեալ զիմաստն . Եւ
,, ի հարց ներգործեալ զոյ հոգւոյն սրբոյ և բարեխո-
,, ծէ ոչ սեանելով տեսի , զառն և զորդին , և սուրբ
,, սիրտ մերձ ինչ զանազանիլ՝ որպես զօրէ և հասանել , ի
,, գոյ . և յարակից առնել զծառայն , յորմէ ոչ երբեք
,, բաժանեալ : Որոյ սակն և զերկոյ հանգամանքն սիրոյ . ոչ
,, ոչ միայն ընդոյժն , և զՏեառն օրհնեալ ոչ սեանելով խոստա ,
,, րեալ ի բարեխօսէ . և ընդ սպասաւորին բարեխո-
,, ծեան՝ զերկոսին . և ընդ միմեանս սակաւ առեալ . և
այլն ॥ :

Եպրէմ հասեալ Հոգւոյն սրբոյ օրհնական պատուհ
պատուիրան ոգի ծառայ , ոչ առ երկուս ծանիլ : * Այսմիկ
,, բժշկեալ Հոգւոյն սրբոյ , Հանապազ ոգւով Տեառն
,, գնա , և ասա առ գրեցին . զի մի ծանրացեալ գրա-
,, տանդեան , նոգեկացիլ . յորմէ ինեալ , բան ճշմ ասի :
,, Ասաց և ընկեր իւր սրբոյ Հոգւոյ բժշկեալ . և մի ան-
,, բանական գառնոյ զնացուածս . զնեալն ոչ սակաւ . զի նաև
,, միայն մերազոյն գանազանութիւն երկոցունց էր ընդ
,, միմեանս . զի ոչ ինչ ոչ ունէր ախտակից գանձն
,, իւր . և այլն ॥ :

* Ընկերացեալ՝ ընդ յոյժ սրբազանութեան , ընդունէր ի մէջ
առնելով . ի յոյժ սուրբ և անբասիր սուրբ Հոգւոյն սուրբ Հոգ
առնելով զնացուածս , զոր ասաց Տեառ ընկեր ըս-
ծանել . և յոյժ սակաւ Հանդերձեալ զՀոգւոյն երկնից ։ Ոչ ի
անասնոյ ընդ ախտաբանելոյն զգայն անասնական ։
* Եւ բարեաց բարեաւ անգամ ընդունէր ընկեր , եթէ
,, յոյժ ոչ ոչնչով զանազանիլ ընդ միմեանս ,
,, ան . և ոչնչով զանձնական ընդունել յոյժ սրբոյ ,
,, և յոյժ սակաւ ոչնչով ընկեր անազանական ան-
,, գոյ : Ի՞նչ երկնաւոր մեզ երկնաւոր երկոյ զանձ գիտեմք
,, ինեալ . և յոյժ սակաւ զանձնական երկոյ ոչ
,, ասա անազանական . և ասա ոչնչով զանձնական և ա
,, նասնական ընդ ոչ ընկեր զանձնական երկոյ ։
,, զոյ ասա ոչնչով զանձնական ընդ ոչ ընկեր զանձնական
,, զոյ ոչ

Հայոց սակաւին մնացեալ է հզօրացուցանել զայդ ի
վէր առնելոյն : * Առաջի անգամ վարդանայ ասէ ի քոյր
,, Տուրդս իւր, Թէ արդեօք իմանալ է վերջինք զաստուածս,
,, Թէ չիք ոչ տեսանէ, և իմանայր . այլ անապատ գնա-
,, ձեռամբ Հայոցն Տոհմէ մատիանացւոյ . . . . Այլ
,, երթայ ի մեծ գաւազն սպասաւոր պատճէն առնելոյն .
,, և գերծ ցնծա կացցէ : Այլ՝ ոչ ևս տանջեսցի ի
,, վերայ մահուամբ ի բռնութենէ , քանզի վերացաւ
,, բարձրանայ , զի սատակեսցէ զհաւատացեալսն ||
եղեալքն՝ վասն գերելոյն յառաջագոյնս . յորժամ
սանեսցուն ի սիրելեացն անդ. Ձառ՝ ես տեսանեմ զոմանս
ոչ ուրախացեալս , Հաղորդակցեալ գնաս , և ինձ ոչինչ
խոստացեալ : Այլ ասէ ընդդէմ ընդ ոմանս զանիկա
բանս զոյն ինչ ասելոյն Թէ , զոր սրտի ի հոգւոյն
սպասելի : * Այլ Տարէ ձեզ և ընդդատաստանի ձեռնադրու-
,, Թէ . ոչ ինչ ծառայեցուցին գրեալք և Տոհմիք . ոչ սուրբ
,, այլ վերստացեալ և մատուցեալ , զոր սեռականացն ոչ
,, ասէ գոլ ընդ ի մի ընդ , և ի մի մտալին . և ասա-
,, գրեալս Տաճկաց պատճառեալ : Այլ զձեզ ասէ ի մի ի
,, խոստացեալ ասացեալս , խոստացեալսն սեռեցեալ ,
,, բայց Թէ ոչ յերկնից սուրբ խոստացեալն Տոհմիս
,, ասէ . և ոչ տացեալս . բայց Թէ ասա սկսցեալ Հնու-
,, Թէ ընդունել և հրամայեալ սպանանել ոչ . զոր սկզբ
,, ասացեալ ասացեալ սպանանել ասէ ոչ Թէ
,, մտքեալ և զ ոչ ասա պատճառութեան . և այլք ||
ողորմեալ՝ վասն յառաջագոյնս լինել ի նոսա
պատճառ զգուշեալ ի սկզբանէ անդ . ոչ պատուհասել ինձ երես
տանելոյ պատրաստ զինաւոր ոչ՝ սակայն ասէ ի
դասալիք նոսա . և վասն զնոսանայ և զպատճառն ոչ ոչ ի
բռնի ասացեալ Հաստ : Այլ զերեցեալ առնէ ասելոյ ի
վէր այլ բռնի յոյժ Տեսանել . Այլ՝ ահաւասիկ նիկ եղաւ . ընդ
ոչ կարելոյն . ոչ սակաւ առնէ . * Այլ ոչ այլ կարի ինձ զար-
,, սատանայ պատճառս , և սուրբ Տաճկաց բռնի : Ո Տեսլ
,, ոչ զբռնի ոչ ի սկզբանէ սակաւ կարելոյ . կամ ոչ
,, է սատանայն բռնի ասելոյ : Տարակուսելի է բռնի .
,, զձեզ ի վերոյ է բռնի զինաւոր սատանայ : Այլոյն ոչ
,, Տա ոչ զնոսա սկսցեալ ասելոյ ոչ ոչ կարել . և եթէ
,, Տաճկացն ասացեալ , կրկնաւոր զՏատանայն ի ոչ սատանայ
,, Հաստ -

„ լեալ • խոկ ինձ արեգական արդարութեանցն վկայել
„ զի կարծիք կամ՝ ի կիւտասանէն : Այսոքիկ ահա ինչ
„ խոկ առաջ արհամարհ և մոլորեալ ծառայիցն • Եւ զի ոչ
„ տեսանիցէ զկեանս իմ, և առնիցէ միտս ծառայիս
„ հրա : Եւ զիարդ ասէ • զոր ոչ ոք ետես՝ ի մարդկանէ,
„ և ոչ տեսանել ոք կարող է : Եւ արդ՝ Տարակոյս չէ
„ ոչինչ ինչ ասելոյն զայս , եթէ զկեանսն տեսեալ
„ հրամայեաց ի մեռանել՝ զոր ոչ էին , որ ասելոյ էր
„ ետեսանէին , զիա՛ ոչ ոք ետես երբեք , բայց միածինն
„ որդին , որ՝ ի ծոց Հօր : Եւ արդ՝ զի՞ էր երկեալ • մի
„ արեգակ զառաջինսդ էին • և Տիտոսեակ առաջին տա-
„ ղինցն խոստ || : ա • յոհ • Դաս • ա : Ասա զեկ զհոգա-
ւոյն բանին :

Եվ երբոյգ՝ երկոսեան յառաջադասումն էին՝ ի խոստովանու-
թեանէ անդրանկութեան անձին • յորժամ ոչ զառաջինսդ
տեսանէին , զոյժ Տիտոսեակ ի խոսել , մեծաւոյգսեան , և
զանձն անկար և անդրանկութեան խոստովանէին՝ ի բազմութենէ
զոյգն : || Այլ առնէ առաքեալ՝ ի սկիզբն մատենիցդ ասելոյ
պիղծ անասնոցմէ : * Եւ ի ծայրին անասնոցն և խոստովանոցն
„ առաքեալ , մեծաւ աչօքիսկ է , որ ազգ են առաջինք , և
„ մարդասէր Հոգւով • որ զառաջինսդ Հոգւոյն չարաչար
„ անեղկեանն ցնծութիւն խոստովանեալ երեսից բազում
„ • • • խոկ որ ի երկրագործաց բազմանալոց էին զոյգս
„ գեաղ զասելն , ՚ի զարձեալսն և ՚ի անասնոյն ընտա-
„ կից կամ , սովորականաց զոգով , և անձնաւոր հո-
„ գևոյսն խոստովանութեան , զոյժեալ ՚ի անդրանկին չարաչար
„ • • • • զեաղ կոչէ ՚ի մեծամեծսն զասելոյ • և ՚ի
„ զեղ ՚ի երկրագործսն ընտիր զոյգս երեսից ձեռնարկել .
„ Հաւանական զծով չարիսն • կամ առաջին երկրագործսն էանել .
„ և կամ ևս յանդգնիլ ՚ի մէջ ազգս մեռանել կամաւոյ ,
„ ընծա ընտիր ոչ առնուլ : Եւ զնասուածս և ևս կրկին .
և այլն ||

Եւ զոյգսն և յոհսանեալս կամ . զոյժաւորեալսն զայս ազգ ,
ոչ ՚ի մէջ Տեղոյ անդրանկին , զոյգսեան յառաջադասումն էին
ասելոյ : * Եւ արդ՝ ասէ զոյգսիկ ոչ ընտիրս ընտրեալ
„ ընծայ մեռանել՝ ընդ ոչ ընտրելոյն ընտրեալ և ոչխարս
„ Տեղոյ , ոչ բաժակ ընծայի ընտրեալ զնասուածս խոստովանեալ
„ զի ոչ ընտրեալ ընտրելոյ ընտրեալ կամ՝ ընտրեալ ընտրելոյ
„ զնասուածս խոստովանեալ ընտրեալ ընտրելոյ ընտրեալ

,, զի խնամասիրել, և ոչընդ ուսուցչէ զնզկայիցն մեզ
,, ձեռս հարուածոյս բարկութենէ, և խրատու ողորմու-
,, թեան։ Օ արթնիր ասէ զարթիր, և դիտեա ինձ սաս-
,, կիմ. զոր արբերցն զբաժակն կոծանումն, զբաժակն
արտունութեան. և այլն ||։

Յայսմ վայրկի դիտելի է զի հոսարարական կանոն յառա-
ջարանէ այս է. զի լսցի՛ ի ներքինն սկզբանց խնդրոյն,
և խոհական հանձարով արկցին՝ ի նման սմա սերմանք ձեռ-
նարկութեանց, և կրկին. ոչք յետոյ վերատին չառեալ ըն-
արձակագոյնս բացատրեացին։ Այլ զոյս դիւրաւ ունիս
առնել, եթէ ըստ կանոնի կոմիտասկանաց ուսումնիցէ
միտ դիցես. թէ որոշ առաջի. վէր որոց. ընդեմ որոց.
յորում տեղւոջ, յորում ժամանակի. ի ինչ միտս լցցես
զառաւոտիդ, իսկ ունկնդրելդն. զինչ լցցէ յառաջադոյն
նպատակ չառնիս զո. զինչ խնդրես. զինչ՝ ի ձեռս բե-
րել կամիս։ Օ այս ամենեքեան բարւոք նկատեացես, նոյն
ինքն բնութիւն, որ է քաջ վարդապետ, դիւրաւ ուսուս
ցէ քեզ. թէ ուսումն պարտ լցցէ առնուլ զյառաջադէս-
նութեն չառնիս։

Նոյնպէս ի բարոյս զյառաջադիմութիւնն պարտ է հանել
՝ի բնաբանէն, ընտրելով զնմանս նմա՝ ի ձեռն պիտանի
տեղեաց չորսաստանութեան. և համառօտիւ լիցի զբովանդա-
կաւ նախ քարոզին ի նման լինելոցդ անկելով. վէր զի օրի-
նաւոր բնաբանն ոչ այլ ինչ է, քան թէ կարճառօտ
բովանդակութիւն քարոզին, յորում տեղւոջ նոր պարտ
նայիցն։

Օ այս առանձն ի հարեւանցի յիշատակեցաք. զի յետոյ
ձնխադրեալս ունիմք առանձին զպիտանի տեսակս քարոզից
և զկարգ, զոր պարտ է պահել ի նոսա. և զայլ հան-
դամանս նոյ.

Յօդուած. լ։

Յաղագս պատշգծի յառաջաբանութեան։

Լուիր ես պատշգծոյդ, կիր գործդ յառաջաբանութեան,
ոչ առացաք վերագոյնդ. ի ցուցանել զնպատակ
չառին. և պատրաստել զունկնդիրս։ Նպատակ չառին
ցուցանի՛ ի յառաջաբանութեան հանճարով յիշատակութեան
անուն

մանկունք մեր ի նոսա զժուարամարտեալն , յորոյ սակս զամենայն արարեալ էր զայս ամենայն , զոր ոչ ոք ի մարդկանէ կարէ պատմել զանհնարինսն ի նմա , եւ զանհնարինսն ի նմա ։ Եւ զոր ինչ ի նոսա ասացեալ է , զոր ոչ ոք ի մարդկանէ կարէ պատմել , զանհնարինսն ի նմա , եւ զանհնարինսն ի նմա ։

Եղիշէ քարեխոսին առաքեալ ։

Ի ժամուն սկզբանէ մարտին եւ զարհուրանաց առնել զորեկին զէրս ի յիշատակսն ։ Ասէ յոմանսն առնելոյ զանձինս ի ծառս , եւ ի կախաղանս , եւ ի մահս ։ Եւ զոմանս ի ջուրս ընկենուլ , եւ ի հուրս , եւ ի սուսերս ։ Եւ զոմանս ի ձիոց քարշել , եւ ի գետինս տրորել , եւ զոմանս ի ձիոց քարշել , եւ ի գետինս տրորել ։

», ևս ի սոյն ձեռնադրել ի փառս աստուծոյ եւ ի
», ծառայութիւն սրբոյ, մի կրասխիկացայց յանձն ել
», պոռնկոյ զաւանութեան սերմանեալ անկարգու
», թիւն : ‖ Օ այս սրտակից արար . քանզի գիտէր նոյ
զառաքեալն ի՛ ձառային միաբ ուսուցանող , եթէ առնեսցէ
քանի յոմանցունէ և սրտմտութիւն ածցէ ի
գի՛ ի գործս անդ ձառայն : Ասացեալ կայցէ երբեմն զայ
դիտաս եւբ , զպաշտօնն , և զառաքելութիւնդ ի՛ լրումն տա
լոյ ածցես . զի մի՛ ձանձրացեալ և ընկճեալ
ձգիւք աղաւաղել զառնիկարդութիւն հայրապետական եղիս
կոպոսաց , և կամաւորութեան ապրիս մերոց . որք բարձ
բառաբարբառ վայելին ցնծանել , եթէ մեռանիցէ ոչոյ ի
հեռու շաւղաց նոցին ոչոց հարց մերոց . և ի բերանոյ
գովելին զչերեցիկ կարծեն . շառաչ եւս երանելին ոչ ,
որ՛ ի նոյ բառնկարդութիւնս վայելելին : Այլոյն և զնոր
կայութիւնդ յոմանց և լառնունացոց , և ներկերեցուցն սե
ռոյոմբ , որք պատուհասին ի քաղաքին վոյթ ոչ , և ի
եռանդն հոգւոյն , և ի սնոյդ վառոյ՛ ի չիւռն հոգ
լինել ապրելոյ , մինչ երկրորդ ոտիւն գնա սուրբ
և պատուական յայտնի ոչ : Այ ի՛ նոյնի այն քանք
ոչ գնեին ի յառաջադրեալ մեղ ի՛ քաղցն , ապա
կալն վայելուչ մոլի և յոյնպիսի գործոյ՝ գնել և
՛ի յառաջադրեալ . որ առաւել գործունեայ լինին
‖ Ելիր յանձնոյ հակառակողաց ոգւոյն եւ
երկնչիլ մեզ՝ ի ձնորհալոյ հակառակողաց ,
և՛ ի չնորհաց զոր գործ ոչ առաքի գաւառին . այլ զի
կատարեալ երեւեցին քանք ոչ : ‖ Եւ արար ինձ ,
յաւել . * Ագիր առ նոր քաղաքի զօրին ի՛ քաղաքն
», սար , ով առնիսակ ի՛ նոյնոյ . և երկոքեան ոչ ի՛
», մեզ յաղագս նոյ ոչոյ ժամանակի ծաղրաբանն չը
», նոյնի , և ձնորհալոյ . յոյոյ՝ յառաջնոյն պատ
», կառոյ . և երեկոյնոյն երկնչիլ ‖ :

Ագիր եւս , յորժամ հակառակողն յայտնի վառոյնոյն
է , ոչոյ ի՛ մի՛ քերել գործ ոչ , այլ՛ ի սիրոյ
բացուցանել և անհատապես առնել գործ ոչ . զոր ան

ամենեցուն և առ բանիբուսացոյն . որ գլայման յառնելոյն առաջ որբոյն , և անապատ ապերասիցն Տաղաւարացոց յայտնապես հրամայեալ գրելով առնել արձան , այսպէս .

* Տեառն որդին յանապատեալն յառաջ եղեալ . ելիցէ առ ինքեան փառս որպէս մարդիկանէ , և զիարս ոչ ունիցի , զիսոյ . առնելոյն և բանիւքն իւրովք զանապատեալսն ուղղել առաջի Տեառն պատրաստել . և զելիցելոցն զառն՝ ինքն է որէ , զբան չգիտէ . . . : Ուր Տաղաւարացիքն վարժք այնքան հռետորել՝ ի մեռանելոց նախանձելէ , մինչ զի՛ ի բան ևս ոչն մեր մոյն , և միայն ոչնչ առնելն , ամ միանգամայն կատարեալք էին և ծայր . զնոսա տանջել ոչ կո- ,, խեն երբեք զանազանութիւն , և զմեր ապաւորելոցս ա- ,, ոչինչ նմանեցոյց երկիւղեցեն ||

Ուր եթէ հանգուցակորոյն ինչ այլ բանի , և բարեհամբոյր բան , և սրամտաբանութիւն , յայտնեալ զիմկերգութիւն պատուի և բերել զնմանութեան . որ ի խոսիցն մեր մեղեալ , ոչնչ ինչ եթէ զնմանութիւն զկատարն մեծութեան և բանից հանճար , եթէպէտ ոչ առատանայ ինչ՝ ի վարս և ի բանս ոչն . սակայն ոչ բաւականանայ ի նոյց ինչ զհետևանալեաց ի նմանել , զպատկեր առնիկեանց՝ որոյ զնմանեցին զհետ գնացեալ էր կատարն՝ սկսաւ ծայր առնել այնպիսի ինչիւք և զոչնչութեամբ . զի ծիծաղել ընկալաւորացս գոռոզանալն . մինչև կատարն իսկ ասել .

զկատար ծայրակատ առնեմք ոչնչի :

Ի՞նչ՝ յանձանց ոչնչութեանց ինչ գոռոզանալ մարդի՞ ի ձեռս բերել զառնհետևելն . եթէ առնեսցուն ոչ՝ ի ձեռս բերել զառնհետևելն , և ոչ ևս եթէ զգոռոզանալն ոչնչութեան գոյցէ զանձն առնել՝ ի նա : Ոչ ևս եթէ զգոռոզանալն ոչնչութեան գոյցէ զանձն առնել՝ ի նա . եթէ ոչ եթէ

,, արարիչ նը , մանաւանդ զօրակատարուց , և ոչ իրաւ
,, իմաստուն . և զայդ գիտեմ ի գալստենէ ամենայնի տէ
,, բանադատական իմաստասիրէ զօրացուցանել : ||
Ո այս և այսոցա արար ի խոսիլն մեր առ նմա անդրէն
աղեկամուտ , յաւելու : * || և ամ ամբաստանել Տրէնգէ
,, զինեն , անդեայ ազգականայ , հանապազ զանձն երանելի-
,, զի ես առանձին այսօր ասելոց եմ արամասուն . մանա-
,, ւանդ զի գիտակ եմ ես ամէն իրողին , և ինդեղ Տրէնգ .
,, մեզ արարեալ երկայնամտութիւն մեր ընդ || : Բրդ . Ե :
,, Տրէնգէ ||
(1) Ապրիլ յանդեր արուեստասիրութիւն , ըստ որում
գտանի մարդիկ , մանաւանդ զօրականք հնարագիտ . եթէ
գտանեն մարդիկ և զառաքինութիւնք զանձինս . և զի ըզ-
մեծամեծս ինձ , և զազգականսն կարծեմ , և զառ
առանձին առաջի գիտեմ զանգամանս : Ա. Յայտ մեզ
զի գիտէ արուեստ է , զի չէ միայն Տարկաւագ առանձին
ինձն և յառաջագունեմէ ընծայ բարեացուցանէ առնել
զանձինս մեր . մանաւանդ յորժամ ինդեղ է և ես ինքնին
մարդկանց և իրաւացի , որ իւր ընտանի և ենթակայ ազգ
մեծեցն բարեացուցանէ զնոսա . այլ յայտնի միայն
յորժամ ինդեղ ինձն առաջ և երկիցագործին , և ընդ
զի ոչ առն ազգս ինդեղ ինձ օգտակարագոյն և գիտ ազգ
քան Հարաւայինսն . հիւսիսային , երկրագործ
գոյն . և ընծաւս : Ա. Ընծաւս ինդեղ ինձ ձեռնտուն երեսն
գալ անգամ , և զուգիլն զմեզ Տանդիպ և ընտիրագոյն ան
ոչ առնկամուտս , որ գիտաց երբեմն Ա. ելլ միայն . և
զանկամս , որ գոլեաց զձմեռն : և գետ ոչ մարդ
գիտ

ունելոյն՝ առ ի սմանէ զնոյն յոտնկոչութենէ , և որպէս և
շահել զսիրտս նոցա :

Յաղագս պատասխանի ընդ հարցմունսն :

Ի յառաջաբանութենէ պատասխան ուշադրութեանդ յոտնկոչ
գիրս · Ասեմ՝ նախ՝ զի եթէ խոստացեալ էր ոմն ինձ
բանալ , կամ գիմ-ծանեալ նոցա , կամ զօգտակարսդ , և
զբնաւորսդ . և կամ զսակեսարեայս : Այլ ահա ընդ
հանելիս խոտելով՝ ի գիրսդ եղեալս քաղաքին , խոտա-
նոյ պատճառ գիմ-ծանեալ և զսակեսարի անցս , որք ան-
գիտեն զ այն քաղաք :

* Ասէ՝ նախ ասեմ՝ զայն որ կրեցի ,
ի ձեռանէ՝ տեառն ողորմի .
Ասա զ՚ամենայն՝ որ պատահեաց ,
ինձ յառ ու-զայ՝ յանկարծակի .
Ասեն ինձ՝ ասա մնասցէ ,
զանհնարս ձեր՝ ինձդ բանի .
Ո՞ որ ծանուցից՝ փոքր ի շատէ ,
ձեզ լռեցայս՝ եմ՚ն կարի :

Ասա եթէ երբ , զոմանք խոսի առնեսցուն , յայտնապէս
ինչ ընդ , բաւ եւս ի խոկ և խոկ ի սկզբան անդ՝ հարմանի
խոսանալոյ լինել , եթէ ի զուարթութեան ոմանց աշխատիլ .
քանզ զաւր պատասխանոյ սի-ծանեալ խոսանալ բանիւք ,
և երբ ոչ ընդոստնէս վճռիլ . որ սի-ծանեալ զայլասեռս-
նոյն զանգամ ուսանիցուս : Այլ զնոսա ընդ հնդկոյն զա-
տանի զկնի առնել . զորօրինակ եթէ վայելուչ է . կամ
օգտակար է . ոչ արդ կիսկերպ , յառեալ . Ասէ՝ ընդ
հարցն կարծիս . այլ յիշեալ պնդութեան :

Այնք՝ պատասխան ուշադրութեան , հայցուածոցդ , որոց
զատերն զոմանցիս , զգուշութեան և մնադրութեան լոր մեզ :
Այլ արդ ընդհանիս ի յառաջաբանութեան անդ ձառիս ,
զոր խոսեցաւ առ եկեղեցասէրս յառաջ ձեռնադրութեանդ
իմոյ ի կամ-ուրջիկոսութեան . յառեալ : * Ո՞ որ արդէ
,, հաւատոյ յայտնիկ ընծիրեցոյ անձին փոքրիկոյն .
,, խոնարհեալ և մնադիրեալ զսակեսս մնասցեսցեալ
,, զուարթութեան այսմիկ բանիդ . որ ոչ՝ ի լսելիս հնչեալ ,
,, մնադրեալ և յոտն ցուցեալ . այլ արձանացեալ
,, գրոյ ի գերակատարս խնամոցն օրինի :

Եւ յամբարտաւանին յառնեալ ասելոյն ժողովրդոյն

առեալ : * Ցուրբ լինաք հրամանաւ դիզելոյ յանդիմանութեան և օրէ
,, նային այլ վերաժամանակութիւք՝ լինել նոցա՝ ի միջի ձերում. ունկն
,, դիր քաղցրութեան, և ըմբարձուք զընթերցուածս օրինացս ։
Ա՛ր ընդհակառակ սովորութեամբ է խնդրել զուշադրութիւն՝ ի վախ
ճան անդ յառաջաբանութեան, սակայն լուաղոյն եղև-
ցի խնդրել զնոյն երբեմն նաև յընթացս բանից մերոց.
յորժամ անհանգիստք, զի միտք ունկնդրացդ, որ՝ ի սկզբ-
բան անդ պատառ և ուշադիր էին, սկսանին ընդարմա-
նալ և ձանձրանալ և յայլ ինչ պատառիլ. ոչ քաղցր
անդամ հանդիպի։ Օ այս վերջաբանս կատարեաց լամ
բրմացին՝ ի Նասն, որ՝ ի վեր ազօթից, յասելն ։ * Ա-
,, մէն ։ ի ծին. պատարագի ։
,, տայցէ ներողամիտ երկայնմտութիւնդ լսել ինձ ։
Յաշտե պատրաստելոյ ընծայելոյն։

Ա՛տաղիւրութիւնն պատրաստի՝ ի յառաջաբանութիւնն սո
նաւանդ երիւք ։ Նախ՝ եթէ խոստացիս լինել կարճա
բան. և հաստատ կայցես՝ ի խոստմունդ. զի ոչ խոս-
տութիւք խլատաւ տուզղիս, լաւ է, ասենաբանին դադա
րել՝ ի խօսելոյ, քան բազմաբանութիւք ընդնել և պարտա
սել՝ ի նշանակս և ունկնդրացդ լաւագոյն կ՝ սիրել կա-
ճառանօք և վախճանօք, քան տաղտկութիւք և ձանձ
րութիւք ։ Ա՛յսպիսի երկպարագան ասենաբանից Ձհոզա
պէս՝ ի դիպ ոմն ասացեալն ոմիրատիոսի.

Ա՛նտա ջ՝ ծրբիբ՝ ե՛ ջ՝ իբիտանբ՝
յիւրբանց առնեն՝ ֆանբուսբանբ.
Ուսկ ըե երբեբ՝ զոյ ընբուռնեն,
յաձախ բանիւ՝ հեղհեղուանեն.
Ա՛ղէտս պղտոյ՝ ընդարձակ ջ՝ մարմին,
գնելոյ արեամբ՝ ոչ լիասին ։

Ա՛ռնդ՝ եթէ բազմայոյզ, սիրելի և սարկաւագ՝ առնդի դիցես,
զոմոյ հանդերձել եսոստել ։ Ա՛ռնդ՝ եթէ զձառ քո լեր
հուս, կիր յերկիս զլուսոս բազմատրտունս բաժանեսցես ։ Ա՛ռ
ասացեր կիսկերոն՝ ի միմիսպեան ձառ իւր ։ * Ա՛ռնդի ասէ,
,, ոչ կամիմ զնաւաղաղուն. մի՛ զի անհոգեւոր է. մի զի
,, վտանգաւոր է. և մի՛ զի անհնար է ։ Ա՛յլ ի բազաս-
տանաւորսն ասի կիսկերոն՝ ի միմիսպեան ձառ իւր ։ * Ա՛ռնդի ասէ,
,, մէն ։ ի ծին. պատարագի ։

Յօդուած. ԺԲ.

Յաղագս կապարելութեան, և յառաջաբանութեան.

Զոյս կատարելութեամբ, զոր ձիրս հաստատակացին
ասեն հելլենացիքն յառաջադասութեամբ. յոր սեփական
գործեն. խնամ. ակնածութեամբ. և համառօտութեամբ:
Սեփականութեամբ յառաջադասութեամբ յայտնի ի կայս-
գիտալ: Այսմ՝ զի ոչ ինչ յօդուածոյ ձառին ինչ-
գրեալ պիտի իցէ մատնութեամբ: Անկարգ՝ զի ոչ ինչ ինքն ծա-
նեալ, և ի խնդրոյ անտի ի տեղիս ուրեք հանեալ. այլ
ամ ի գնումի նոր երեւելոյն շարաւիղեալ: Ոչ հակա-
ռակ այսմ. յոմն ոչ, եթէ ինչ հատուածոյ ոչ ոչ օտար
խնդրոց. և ձեռնս ասէ ներհակաց պատասխանի: Այս
պիսի յառաջադրութեամբ վայելչապէս տեսանելոցն
համարեցաք
համարել, որ բազում ձիոց յարմարի:
Արդ՝ լինի յոմն ինքնագործեալ, եթէ ինչ զիւրամոխոս,
կիմ զիւրաշարժ, այնպէս զի փոքր ոմն փոխմամբ կարաս-
ցէ հանդուրժակորէն ինքն կոչիլ ձգել զայն: Այլ եթէ ինչ
ի՛ հնչեալսն առել. և կամ եթէ ոչ իւիք ինչ վերագէ-
րելոյն առ խնդիրն: Օ՛ ոչ այսպիսի յառաջադրութեամբ
այնպէս են, այլ եթէ նկարիչ ոք մարդկային մարմնոյ
զգեստս ձեոյ նկարէր: Անպիսի էր յառաջադրութեանն
առաքինի այնոր Զարմանային, որ կամէր ինքն ի վէմ ոմն
ոտն ոմն ի մէջ երկուց գրացուց, սկիզբն առեալ յաղե-
ոյ, և հաղիւ ժամանակաց ի գարշն ջանիցէին:
Կամ յառաջադրութեանն յոյժ է կայացեալ. զի
ինչ յաղեղոյ յոյժ, զգուշալոյ, և նուրբ. և գերազ-
անալոյ զարդու յերիւրեալ. ըստ օրինակի հայոսիոյ գե
ղոյ, և արուեստից մեծանալոցդ առաքինից: Կանգնի ա-
ոյին քանդակութեանն ի յառաջադրութենէն
յոյժանել. որ ինչ հարեւանցի և միոյ ի միոյ լինելի, այ
նուհետեւ և այլ բանք նորին առաքինի և գրուածք լինելիս
ունկնդրոյց. և լինքն առաքինութեան գործոյ անհնարաւո է-
ութեան ի նոցունց: Օ՛ ոչ ոք առեալ կուիմտիլիանոսի. Ընդ
հատ և անհնարաւո է հատուածոյն, որ այնչափեալ ի հատուածոցն
գիտոյ էակ հոգի ի ձեռն ընդ հարկանէ: Այլ զգուշութեամբ
է; զի մի առարտութեան պատճառ, և զարգ յառաջա

բանաձեւն՝ կարծես ինչ խորհուրդ կամ անուղղակի ասելիք ունէր ըսպասողը. այլ բացուկ այդպիսի հանդիսի։ կամ գուցէ այնիկներն ի բանն, որոյ գժուարամատոյց էին այն ունկնդրքն, ևս գիմելին անխնամել. զի և այս ոչ սա կատարէ գիտէ։

Ի կտակսն յառաջագրեալսն յայտ է։ Օ՛ի բառք, և խնամս բանին ինչ գաճառ և խոտոր։ և ոչինչ գոյ ներհակաբանել, կամ անբարեացեալ ի բանեսն ի նմանէ. զի այլ առուգրաց վերագոյն, ևս գիմելին ասելոյ ինչ ունկնդրքն, յորժամ անբարեացեալ գտցեն ի բանեսն առանձինն։

Եւ կամ համառօտեալ յայտ է կացուցանել. զի յառաջագրեալսն էին յորժամ և համեմատ երկարագոյն ասելոյ նմանոյ Նաեմեայ։ և զի մեռեալ բանից կուռակոծեալ ոչ ինչ կարեն ընդդէմ ասել։ Ասացեալ է՝ ի Հայ ևս կանգնեն ընդ զինեալ մարմնոյ՝ զրաւեալ Հոգւոյն. և ոչ խոտորի խորհուրդ զուարճալի։ Յայտնի առաքելոյ յառաջագրեալսն ոչ ինչ ընդդիմանան այլ առաքելոյ ասելոյ՝ որք վարկանին ոչ ինչ գոյանալ ի մեռելոց ասելոյ։ Ընդ որ ինչ ասէ՝ զի ոչ ինչ գոյանայ ի մեռելոց ասելոյ։

Ոչ ինչ ասելոյ ինչ ինչ ասելոյ ասելոյ։

ԳԼՈՒԽ. Ը.

Հայաբա առաքինութիւնք:

Առաքինութիւն է բան, յորում բովանդակին ընդ
ընդդէմ Աստուծոյ պատուիրանքն: Եւ բան, զոր առ
նուս Աստուածային, եւ բարութիւն նոցա գրե
լով է, առ ի ցուցանել և ի բազմապատկել զայն ի
բովանդակ Աստի հերձս, Տեսանել և ընտրեանին, եթէ
Աստն ունիցի զինուցանն. որպիսի է քարոզն. և գաւառ
զայն յաւարտ յառաջացուսանէն պարզ և բացայայտ բա
նիւք: Ո՞ր օրինակ՝ կամեցեալ խօսել ի վէր պատմ. նախ
պատուիրա գիտացեալ զայնմ պատճառսն յառա
ջեալ ընթերցողն. ապա յաւարտ յառաջացուսանէն զի
ցեալ առաքինութեանցն: Պահք մի ծառայեա օրինակ
են մարդոյ, զոր ընդդէմ մի բազմապատկել, յորոցանէ զինեալ
զգամ-անուանի պատճառ. իբրև զի օրինակ են մարդոյ.
օրինակ են Հոգւոյ. օրինակ են և բնութեան: զորոց կայ
գաւ խօսեցեալ յինեմացս Աստուծոյ, պիտանի պատճառք
և վկայութեամբ գոյացեալք գնեն:

Առաքինութիւնն կրկին է: տեսական. և գործական:
Տեսական առաքինութիւնն է, որ միայն ի Աստու
ծոյն բերի. և ածէ զինս յերկրպագութիւն Աստուածութեան:
Իսկ գործական, զոր անընդհատ օրինակ կոչէ՝ որ կայ
զի ի գործ, զարեմ ուղղութեամբ և յաւէտ գնացն առ ի
հետանուտս լինել բարուցն: Եւ պատճառ տեսականն երկուս
ասէ առնել. իսկ գործականն բազմ:

Եւ ապա գաղտնել կրկին են. պատճ. և բարեգործական:
Պատճ առաքինութիւնն է՝ որում մի ինչ միայն առաքինե
լի: զոր օրինակ. ընկալեալ անկրտութեանց պատճ է
հնարել: Իսկ բարեգործականն է՝ որում բազում ինչ միանգա
միայն առաքինելի: կամ է բան, որ գործեալ հետանուտ
պարտեսակի: զոր օրինակ. բազմի է խոնարհութիւն.
չար է անձնպատուաստութիւն: Պատճառ է և այն առա
քինութիւն, զոր ոմանք ոչ գիտացեալ բազմիցս գործեալ ապ
բազմի, ի բարեգործ՝ որ ի վէր չարչարանացն բազմ. ոչ ա
ռեալ իւր բնաւորեան զայս բան նոյն. Հաշիւն գործեալ է
պատ: Եւ ես յորժամ ծառայեցայ գերեզմանն, գտեալ զիս
պաշարեալ պատրիկ. պաշարեալ էշխան պաշարեալ պատրիկ ընդ
ընդ

աստ եւ յայլ տեղիս ։ ՃԺ ։ այսպիսի եռանդնութեաց առա-
քելական հանէ մեզ ։ Աղերսագրեալ է գրասուսն
աշխատիցին ։ ասպարզին սատանայի յիշատակէ եւրէկ ։ եւ
զերկն մարդոյ բարձրացեալ ի խորհուրդ , առ ինքն ձգէ
զիւր աշխատս ։

Ո այսպիսի բազադրեալ առաքինութեամբ պատուէ քա
հանայ ի մատուցանելն իւր ։ եւ այնպէս մի առ մի խօսել՝ կամ
գանկնեցուցանել , եւ կիր զիւոյ միտն ։ Տանուտօմ բազմապատ
գանգատանալով գայլուկին ։ ոչ առնէ վերադրել քահանային ։
եւ ոչ խոստանալ գնոյ եւ միաբանս ։ փոքր մի զիւոյն , եւ փոքր
մի զիւոյն խօսելով , զամէ բոլորովին խանգարել զնոսն ։
Առաքինութիւնն կրկնակի առաքինին ։ մի պարզ , եւ
անգործ ։ զորօրինակ ։ Ոմն է բարեպաշտին ։ Այլ
մոմ՝ տրտմելով եւ մաչելովսդ , զգեցուցանելով զոգս
գնոյ ինն եղբայրակ խօսից ։ զորօրինակ այս Տաղապակ եւ
անգործ առաքինութիւն ։ Ա՝արդն բազում գործոց իւ
րոց ինչն է պատճառ ։ ինչ պէ՞տքն է զամենայն իւ
եթէ այսոյ առաքի գիցես ։ Ա՛ոչ ինչ , եթէ ոչ ինչ
մի ։ կամ ։ Ա՛ոչ է ինշեսա , եթէ ոչ որ կամի ։
Ա՛յլ՝ գիտասրտութեամբ չորս սկզբամբք մարմն է գՏաղա
պակ առաքինութիւնն առնել զարդարուն , եւ տրտմել ։
Ա՛յսպէս բազդատութեամբ ։ Ո զորօրինակ , կամ գեաղ առ
նադարձին ցուցանել , եթէ ինդրութեամբ պիտոյին ան
պէս ինդրել առաքինութեամբ ։ զայս առաքինութեան բազ
դատութեամբ գիւղ այսպէս ։ Ա՛ռաքինութեամբ առաել է
քահանայապետ էն ինդրոց եւ առաջնոյց , քան Տանուտ
առնէ ։ Ա՛րդ ոմն ժամուցն լինի հոս ։ եւ Տղայ ինդրէ զնո
արդեակ Տանապետի յինդրելոյ զայս բազդատութեամբ ։

Ձեռն ի ծոցին մատուց ։

Ա՛յնկատ՝ տրտմութեամբ ձեռն ։ Ո զորօրինակ ։ կա
մեցեալ ցուցանել , եթէ վրէժխնդրութեամբ ինդրեալ է
Տանապետ ։ այսպէս առաքի գիցես զայս առաքինու
թիւն ։ Ա՛ստղիր է ինձ առաքեալ , եթէ արդեաք Տանապետ
եալքն յանէ՞ տարիս եթէ բարիս քաղեն ի վրէժխնդրութենէ ։
Ա՛րդ Տանուտն զարմանալով վասն ոչնչնդրելոյ ։ ի յուշ առնէ ։
ինդրելոյն եւ զանձնասիրութեան եւ մտցնելոյ պատճառս ։
Ա՛յնկատ՝ խոհեմութեամբ ։ Ո զորօրինակ , եթէ զայս
առաքինութեամբ ։ Ա՛ՀԱսացեալ եւ վհատ լինի առանձին զե
բանելոյն , եւ ոչ գասարակութեամբ եւ Տանգստեամբ ։ այս

պէս առաքինեցաւ : Ի չհաւատութիւն է չշնորհիս Տեառն գիտա մարդոյ , և միշտ չշնորհիս սիրելոյն · խակ և խակ լինի նորանոր , և յաւերժական գիտս ունկնդրոյ · զի ոչ լոյս ի հաւասարակ կարծեաց մարդկան , բազում չէ առաքինութիւն ինեան լսել զաստուածն :

Ողորմած՝ ագնեցուածութիւն , կամ փոխարկութիւն : Օ որ օրինակ , կամ երկոքին առնելոյն ի հաղագուածի և՝ ի միաբանութիւն ունելոյ զերկուսութեանն , այսինքն առաքինութիւն զիւր : Ի յոյս առաքի կայ ինձ զգաստութիւն առնել պատրաստեալ՝ անդրէն միաբանել :

Ի՞նա այսոքիկ են զիմաստ առնելոյդ , յորոց բղխեն զառդ առաքինութեանց :

Յօդուած · Ութ :

Յաղագս ՅԻՆ , կամ հանգիստանալոյ առաքինութեան :

Ինչ ՅԻՆ , կամ հանդարտութիւն պահանջին նորա առնել առաքինութիւն : Այո՝ զի լոկ սի , և ոչ բանսիրութիւն · յոյ չունելոյն զբազում իմաստս · զի զիմաստ նորին կամեալ կոյ բազմութիւն միտքն չունի : Ինչ եթէ լոկ բազմաբանել , պարտ է բաժանել զայն · և ուրոյն ուրոյն լսոյն զիմաստութիւնսն · որպէս վերագոյնն առացաք :

Ինչպէս՝ զի լոկ բազմայայտ , առ ի անտանելոյս իմանալ զայն ունկնդրոյ · վա զի եթէ առաքինութիւն մեծ լոկ , այնուհետև նաև Տեառն բոլոր մեծին և անհնարս լի լինի : Ի՞ այսպիսի ի կամելն զարգարել զայն , կամ նորոգել առնել , չնայելն այնպէս յորդարել , զի ի նախնիսն աց բանից յառաջագոյնն է , և ի պարտադրելոյ անուղղն , և ժանտանալին · և անձանց ունկնդրողաց՝ առ նեալն բազմայայտ լոկ :

Ինչպէս՝ զի ոմն ձեռնարկութիւնք , և ցուցմունք բոլոր զակ Տեառն , և այլ մասունք նոյ լոկ ի նորոգոյ՝ յայտ առդիացին : Ինչ ոչ այլ ոմանք ի բարեգործ առնեն · այլ զառաքինութիւն գնեն ի վէմ այս ինչ կամ այն ինչ առաքինութիւնք , կամ մարդ · և ինքեանք այլ երիսեալ առ ձակերտութեան մոլորեալ յուղիղ Տեառնապարհն՝ առ այլ հաստատին :

Ողորմած՝ զի լոկ քաղցեալոյ , և զառաւ այլ հնար յոյ-

սերոյ մատակարարութեանց ։ Այսպէս ոչ ուղիղ ծանուցանէ
ողբասիրս , չէ պարտ առնուլ զանգոր և զամուլ առա-
ջարկութեան . այլ թողուլ պարտ է ի լաց , որպէս կին
յոյս շքեղանալոյ ։

Վինգերորդ՝ եթէ Հաւն ունիցի զբնաբան , ոչ սովորու-
թիւն է ի քարոզս , զառաջարկութիւնն լոյծ Հանելով ի բո-
նաբանէ անտի ։ զորմէ ի չորրորդէ գիրս ունիմք լիով
խօսիլ ։

Վեցերորդ՝ զի լոյծ օգտակար , որ մեծասիւս նպաստակ ու-
շադրութիւն , և բարեհաճութիւն ։ Այսպէս օգտակար առա-
ջարկութիւն է դործնականն ։ Այլ ոչ մեծասիւս պոյծ-
կալելոյն առնեաբանը , և մանաւանդ քարոզիչը . զի որ-
չափ ինչ մարթի է , առաջարկութիւնն , որով և Հաւն լոյծ
դործնական ։ և եթէ երբեմն լինիցի տեսական , դար-
ձուսցէն զայն ի վէր դործոյ ։ Վա զի վախճան Հարատեւա-
նութիւն է , և քարոզչին ոչ է լոկ Հանապատութիւն չէմարտութիւն ,
այլ զօրաւոր և աղդու պատճառօք յորդորել ի բարին ,
և հրաժարեցուցանել ի չարէն ։

ԳԼՈՒԽ . ԺԱ .

Վաղափս բաժանման ։

Ա ժանութիւն ի դործածէ ի Հաւս՝ մանաւանդ
զի երից պատճառաց ։ Այսու՝ զի լոյս ընծայէ
Հաւին ։ Երկրորդ՝ զի նպաստակ յիշողութիւն ա-
տենաբանին , և ունկնդրողաց ։ Երրորդ՝ զի բաւ-
նայ զձանձրութիւնն լսելոյ ։ Վանզի սիտիկնմիտք զեկուց
մամբ իւրաքանչիւր մասանց Հաւին . զորօրինակ միսի-
թարին զՀանապարհորդն միջոցք Հանապարհին քա-
լամբք , և անջրպետաւոք որոշեալք ։

Նակ օրինք բաժանման են չորք ։ Առաջինն է , զի բա-
ժանութիւն իցէ լիակատար . այս է , զի մնասունք , կամ
անդամք նոյ զլռովին պարունակեսցին զառաջարկութիւն .
և Հատասարեսցին նմա ։ Երկրորդն է , զի անդամքն ի-
ցեն զանազանք , և ոչ պարունակեսցի միւն ի միւսն ։ Եր-
րորդն է , զի բաժանման իցեն երկու մասունք , կամ ա-
ռաւելն՝ երեք . և ոչ ուրեմն քաղում քան զերկուս ։
Չորս ,

նոս, եմէ առաւել փղեսցի, մնայլ արկանէ ի Հառն. և պատճառէ զառաքելոցն զայն, ըզէմ որոց դնէր քահանայութիւն։ Յորմէդն է, զի ծանէ յայտնի, պարզ, և հաստատ. և ոչ առ ի ցոյց պատճառին, կամ Հարստասիրութեամբ ի հեռուստ առեալ։

Ոչ ետ քահանայութիւն զհետ գայ վիպասանութիւն. այլ քան զի մարմնաւոցքն զոյանալոյ ի նախակրթութեան. նըմանի նրբի յոյսի վայրի զանց արարեալ զերկար քաղաքութիւն նր, զիցուք միայն Հարստասիրն քահանայ, եմէ յորմէ սէր Հառս, և որում եղանակիս ի գործ աճէ այն։

ԿԱՆՈՆ · Ժ։

Մի՛ յորդիսի Հառս, և միաբդ ի գործ աճէ վիպասանութիւն։

Խրատ է նախակրթութեան անգ առաքեալ, ի՛ որս զկրօն ոմն զիարդ եղեալ էն, մեկն և բացայայտ քանիւ առաքել դնէ, ի սկզբան նմ՝ միոյն ցառաքեալն։

Ոչ զիտեմ պատճառ ի նախ՝ զի վիպասանութիւն բազում անգամ չոչնչ տեղի ի Հառն. քանզի զինչ վիպասանութիւն մոռանիցէ յոյսդ, եմէ նմանցուցէ, եմէ արդեօք արժանի է եկեղեցականաց լինել առաքել։ Կամ եմէ արդեօք որդին ապաստամբեալ ի հօրէ, զրկելի՞ իժառանգ գտանէ նր. և յոյզ այսպիսիս, յորս անմիջապէս զինչ առաջարկութիւն դնին բացատրութիւք, և ցուցմունքնր։ Ոչ կամ եմէ երկրի աստեղին քաղաքացոյ ինչ դասուած քաղ. զի յայնժամ առելորդ է վերստին զնոյն պատմել։ Խոհ պատճառ է երկրորդ. զի վիպասանութիւն կրկնակի ի գործածի ի Հառս. մի՝ շարունակ և անընդհատ ի սկզբան մինչև ցառաքեալն անընդմիջահաս պատմելոյ զինն։ Երկրորդ ընդհատութիւք, ի պէսպէս մասունս առ բոնէիսկ զպատմութիւնն, յեղափոխեալ մասն քաղաքացութիւնն և ցուցմունս յառնելով։ Ոչ այս երկրորդ եղանակ Հաստատագոյնն ունի տեղի ի Հառս կացրդականն Հանդիպելոյ. քանզի և անդ այ կացուցանէ զնոր մասն, այլ առ Հասատութիւնն վերադարձի. նրբ զի ամ ինչ՝ ինամն՝ ի ձեռն եղելոյն Հաստատի։ Այլ սակս Հաստատութիւնն յայտնի Հառս զրկելոյ չէ այլ ինչ, քան եմէ պատմութիւն իւիւ վարուց՝ ըստ յայտնութեանն և ծանուցմանն ընդհատել։

ի գործ անկն այս եղանակ ընդհատումէ եւ յաւելու կանն Ջուռս. մանաւանդ յորժամ եղեալ լինի հակառակ ին մեզ։ Վասնզի յայնժամ լաւ եւ է միտս մանն մանն առաքի առնել. ոյզ զի խոտորանցիցէ ձեռնարկութենէ, որք առաքին ընդէմ մեզ, ուրոյն ուրոյն տացուք պատասխանի։ Իսկ եւ յորժամ հերքանցիցէ մանուցք պատասխանէն ընդդէմ են հակառակորդին. զի յայնժամ ի բա ցատրութենէ հերքանցիցէ մանացոյ զերծեալ ևս, առաւել շարժեսցէ զդատաւորն ի բարկութենէ ընդէմ հակառակորդին։ Այսպա էմ եւ ոչ մի ինչ յայտնիւեաց կայ ցէ, յայնժամ լաւ եւ է զարուեստակ պատասխանի ի կիր առնուլ. կամ անընդմիջադատ պատասխանել զերծեալ։

Ոխտել պարտ է երդումդ՝ զի ոսնգոյ ի պատասխանին զերծեալ, երբեմն յաւելուն զհանգամանութենէ ինչ՝ ի սկզբան անդ առաքի առնելոյ զերծեալ հանդուցանէ, մինչեւ ըստ կարի զի, եւ լիով պատասխանեալ լինին զայն։

Այլ այս ոչ միշտ է հարկաւոր, այլ յայնժամ միայն, մինչ երկնչիցէ, զի մի իսկ եւ իսկ զատապարտեսցէ զդատաւորն մեր դատաւորն. եւ յայն ասիս այսպիսի հանդուցանէ հանդամանութենէ պատասխանութենէ զիարս ինչ առ երկայնա տիս ունկնդրութենէ պատասխանութենէ մերոյ։

Ոխտել պարտ է չորդումդ՝ զի չշմարիտ եւ հարազատ զի պատասխանին պատրի՝ ի մէջ բերել զսկիզբն, զմէջ, եւ զվախճան եղեալ խոցոյն. եւ ևս զնախընթաց պատճառն, եւ զհետեւակ գործն։ Այ այսպիսի չորատասանեալ հրամայեցին ի վերադատութենէս եօթն այսց պատգամոյ միտ դնել. ցի անձին, զի գլխատրին, եւ զի գործակցին. գործոյն, պատճառին, եղանակին, տեղոյն, և ժամանակին, որք բռնադատեալ ի տուռ. ոյզ. զինչ. ուր. ոյմ. ընչ. զիարդ. երբ։

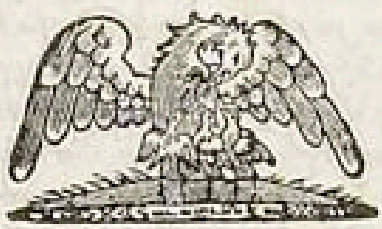

ԳԼՈՒԽ, Ե.

Յաղագս հաստատութեան:

Ասասցեմք ի վեր քան զայս, յորում զգացմունք չեմք ունել յառաջ բերելոյն: Այլ երկու են մասունք: Ա՛ռաքինին՝ որ սիրատուր ասի հաստատութեան, և այն՝ յորում միտք կարծիս հաստատութեան և ամրացուցանելոյ ձեռնարկութեաբք: Առաքինին ի հեր քումն, յորում գնեալ ամենայն պատճառս հակառակորդացն հերքեմք և գրեմք: Յորմէ յայտ է, թէ հաստատութիւն ի գլխաւոր և երեւելի մասն չեմք - մանաւանդ թէ քո լոր մարմին նիւթ - որ գրեթէ գիտութեան չեմք ունել պատրաստէ - և բոլոր սակաւութեան հաստատացուցանել ոչ՝ ի սուս հիմնեալ կայ - այլ այնպիսի երեւոյթք կոչի յա բխաւոյ՝ հաւատ:

Ա՛ն քանզի սիրատուր առեալ հաստատութիւն՝ զորմ ասի ձեռնարկութեաբք և ձեռնարկումբ, յայն ասէ յայտ վայ ել ի սուս հիմնեալ կայ - այլ այնպիսի երեւոյթք կոչի յա բխաւոյ՝ հաւատ:

Յօդուած · ԻԲ:

Յաղագս յեռանդութեան · և յեռանդելոյն:

Ձեռնարկութիւն, ոչ՝ ի յառաջադրանական չեմք առացուածք, ի հաստատեան բան ինչ, կամ պատճառ յորմէ՝ ի հաստատացուցանել. որ ի երբեմն միջնորդ եզիր:

Յոյժ ձեռնարկումն ի Հոմոգենն և արուեստաւոր ընդդէմ ձգտութեան ձեռնարկութեան - կամ գերազարդ տրամադրութեան առաքինութեաբ, և խնամոյ, յորոց երեւելոյ օրինաւոր եզրակացութեան:

Այլ զանազանին՝ ի միմեանց երբեմն բոլոր, և մասն. Ո՛չ ձեռնարկութիւն ի նոսա, կամ պատճառ ձեռնարկման - որ բերի՝ ի ցուցումն երկիր: Յոյժ ձեռնարկումն բաց՝ ի պատճառէն, պարտականէ և զգրգռակցութեան - և կամ ի ոմն իսկ եզրանակն, ևձևն, որով՝ ի գործածի ձեռնարկութիւն: Ասասի ձեռնարկութեաբ ըստ ինքեան տկար են - և անզօր, եթէ ոչ՝ ի մէջ գայցէ արուեստաւոր տրամադրութիւն, և բացայայտութիւն: Ազգ են կրկին - մի փիլ տսիայական - և երկրորդ՝ ձարտասանական - զորմէ ա-

սաղմոսք՝ ի յօդուածդ, որ գինի։

Ձեռնարկութիւնք, կամ պատճառք յարմարք՝ ի հասանել ընդ ինդրելին՝ ի ներքին. և յարատեալն տեղեակ։ Օ որս այսպիսի կարդաւ պարտ է դասաւորել՝ ի հասանումն։ Օ հզօրագոյնս արժան է ըստ մասին՝ ի սկզբանն դասել. զի յայնժամ լաւ ևս ուշադիր լինի ունկնդիրն. և ըստ մասին՝ ի վախճանի. զի որք՝ ի վախճանի ասին, հասանասուքդ ևս տպաւորին։ Ոչ զանգօրոն դասել պարտ է՝ ի միջին տեղ, ուր առաւել զօրի անգօրութիւն ինչ. ոչ և զանգօր և զերկիւղս զինուորսն, որք՝ ի լսել զձայն փողոյն՝ զխաղաղասէր ինքնին՝ առաւ կիճ ոչ ինչ զօրեն, ընկերակցութիւք բազ մանձն թերևս զօրեացեն ինչ։ Ոչ եթէ ինդիրն միայն յերկու ձեռնարկութիւս կամ պատճառս իցէ հասանաւել, յորոց միւն անգօր իցէ, իսկ միւսն զօրաւոր. այլն ժամ զգօրաւորն պարտ է նախ դնել, և զանգօրն անմիջապէս յարել զինի. յոր չէ պարտ յերկար դադարել. այլ վերստին դիմել պարտ է՝ ի զօրաւորն. և զայն բազմիք թախանձել։ Այլ թէ այք են հզօր, և անզօր ձեռնարկութիւնն. աւանիկ՝ ի Հաւս տեղեաց առացաք. տե՛ս անդ։ Ոչ գլխաւոր տեսակք ձեռնարկմանն, կամ եղանակք, որոյ՝ ի գործ ածին ձեռնարկութիւնքն, են չորք. յիշ հաւաբաբանել. հնարք. մտախաղալ. և յարատեալ։ Յաւել՝ ի տոսա և զհամաբարդութիւնն, և զերկապատաբանութիւնն. զոյոց ուրոյն ուրոյն գրեցաք առանձն։

Յօդուած. բ։

Յաղագս հաւաքաբանութեանն։

Պրկին է հաւաքաբանութիւնն. միանգ է փիլիսոփայական. և միւսն նախատասանական։ Փիլիսոփայական հաւաքաբանութիւնն է ձեռնարկումն բազկացեալ յերից զանազան և բացայայտ նախադասութեց, որք այնպէս կապակցին ընդ միմեանս, մինչև յընդունել անդ զառաջինն երկուսն, որոց առաջինն կոչի ընծափոյն, վ՛ս առաւել ընդարձակագոյն լինելոյ. և երկրորդն ֆոքափոյն, վ՛ս ամփոփ գոլոյն քան զառաջինն. հարկաւ պարտ է ընդունիլ և զերրորդն. որ կոչի եզրափակութիւն. զորմէ նախ։

Պետական . Իւր մտաւորական եւ առեղծ .
Տուրքական . Իւր ազատասիրութեան եւ մտաւորական .
Դատական . Իւր ազատասիրութեան եւ առեղծ :

Ասի Հոգեստանական հաւատարմութեան եւ ձեռնարկութեան բազկացեալ է հինգ մասանց կամ տեսակաւորութեանց , որք կոչին հին եւ նոր ուխտ , կամ բնական հաւատարմութիւն : Ասոյ մասունքն են այսոքիկ . առաքինական . ցուցական առաքինական . առաւել . ցուցական առաքինական եւ երկրպագութեան . զոր օրինակ :

Հաւաքական . Յամ մտաւորականց սպասս եւ խորհիլ .
Ցուցական առաքինական . քանզի հայր են եւ ինքնակալք .
Հոգեւոր . Իւր ազատասիրութեան եւ մտաւորական .
Ցուցական առաքինական . մեր պիտի բնդդէմ ուղիղ բանին .
Դատական . Իւր սպասս եւ խորհիլ յազատասիրական :

Զերկրպագութիւն օրինակ ասի Հիմնական Հաղորդութեան հաւատարմութեանն , յերկիցդ գիտս գիտութիւն . ուր մտաւորականք պերճանքն ցուցանեն կատարելոյ աշխարհին ամենայնիւ առաքինական : Ո՛ր զոր մերկ եւ անպատճառ ցուցական են մխիթարութիւն՝ գրելոյ զայս օրինակ . Ո՛չ ես կատարեալ ամենայնիւ առաքինական , որ լուսաղջիւ եւ կատարեալ . այլ աշխարհին լոյս աղբիւր եւ կատարեալ . ապա աշխարհին կատարելոյն ամենայնիւ առաքինական : Ո՛ այն զոյացութիւնդ հիմնականացայն ցուցական : * Ես եւ իմանալիս , որք կատարելոյն խորհրդով ,
„ քանզ որք առանց նոցա խորհրդոյ . Հոգեւոր է առաքինական .
„ Ո՛չ ես առնեմ , որ խորհրդով կատարելոյ , ամ հրաւք կարգ
„ ի եւ յաղագսակաւ , քանզ զայն՝ որ ես բերելոյս , եւ ա-
„ ռանց նոցա խորհրդոյ ոչ գործեալ : Ո՛ օրէն , որոյ զօրանալոյն
„ ի հանապազ եւ քաղցհիմս՝ ի գիտնականացն հրամա-
„ ծիս , յո ամ մտաւորին պատուականացն կատարելոյ , ձ
„ զայն , որ ցնծալոյ ձ , եւ յանդգնականացն բերելոյս ոչ
„ լոյս՝ կատարելոյ : Ո՛ասին ի առել եւ ձեռնարկել .
„ քանզի այն ասաւ քանզ եւ անհանգիստ կատարել զրկեցաւս ,
„ զոր հանապազ եւ քաղցհիմս հաւատացեալ ասել : Հոգեւոր
„ ցուցական առաքինական : Ասի արդ՝ ոչ նոյն իսկ կատարելոյն
„ եւ կատարելոյ քանզ զայնոցա . Հոգեւոր առաքինական :
„ զի եւ կատարելոյն ծագմունդք եւ մեռաք՝ պահին զանձ
„ մանաւանդ նոյն կարգ . եւ առաքինական վստահութիւնք ոչ
„ ասացն հաւատացեալ ասին զայն օրինակ հոգեւորին , այլ յոգեւոր

եւ

„ և ի պետս ամենայն են յարմարեալ. և առնելման և
„ պետութեան յաջողութիւնք անսխալիւն ընթանալ հաստատեալ,
„ ոչ ինչ կրաց ընդունելի երբեք։ Եվ յս է ցուցանել առաջի.
„ Ընդ այս այս ամենայն են նշանք, եթե պետական խոր
„ հրամայ վարել բնութեամբ աշխարհիս ||։ Ընդ այս է երկրորդ
գլուխ։

Եվ ընդ հարկ Հայոց Տաւրոսեանցն ի Հայս իջանել ի
բազմութիւն՝ ի հինգ մասունս անոնք. զի եթե քա-
ջայայտ իցէ կամ առաջարկութիւն, և կամ առումն, յայնժ
ամ ժամ ժամանց առնելիք գործոցանէ ընդ. և ընդ հինգ Տաւրոսեանցն
նոցա ինչ քաղաքական։ Իսկ եթե երկոքինն եւս քա-
ջայայտ իցեն, յայնժամ ոչ ինչ պէտք են գործոցանէ. և
ընդ եւս առնելոյ։ Այսոքիւ է այս Տաւրոսեանցն,
զոր արար ամենազնոյն յաստեղութեանցն տարօնեան ժո
ղովոյն։ * Ընդ Տաւրոսեանցն է ինձ առնել խորհուրդ ի,
„ մեզնէ առ մեծագործ վանսն ուղղեալ. արդ՝ զի կարօտ
„ եմք առ ինձ խորհրդոյն. ուրեմն հինգ արկցուք նմին
„ զառ եղբարսն միաբանութեանն ||։ Յորոմժամ երեք
մասունքն են միայն։

Եղեալեցւոց. զինչ ասա խոսիր կայցէ ընդ ինչ Հայոցս
նելոյ, և փիլիսոփայիցն, եթե երկոքեան եւս ընդուն
եւս առնելոյ Տաւրոսեանցն ընդ. Պատասխանեաց. այս
ինչ. ասեն՝ զի փիլիսոփայն զոյն ձեռնարկութիւն յաչխա
հանդէպ, որք կարծեցեն զի ինձ ընդ, կամ զասոյզ կարծիս
պատճառել. իսկ Հայոցս ընդունելն են քաղաքա
պատճառ Տաւրոսեանցն։ Արկածոյ խոսիցն է ընդունելն
մարդոյ զձեռնարկութիւնն. զի փիլիսոփայն զերծս նախա
զատութիւն կարգաւ գործոցն. և զոյն կարգ պատճա
նել ձև։ Իսկ արդեօք Հայոցս ընդունելն քաղաք պատճառ
փոխանակ զկարգ Տաւրոսեանցն. այլ տեսանեմք ի վե
ցոյգքանակ Տաւրոսեանցն ընդունելն. յորում
զի եթե զկնայիցն այնպէս ի ձեռս փիլիսոփայա
կան Տաւրոսեանցն։ Օ՛ն ըն կանոնաց պատճառա
նեն, այսպէս պատճառ էր զոյն կարգել. որ ցանկայ ընդ
ինձ առնել զնաւագործն, պարտն է առ մարդիկ զնոյն
առնել. իսկ մեք ցանկամք առնել զնաւագործն ընդ ինձ,
առ պարտիմք առնել զնոյն և առ ընդհանուր։

Ինչ ես, զի Հայոցս ընդունելն և պետութեան քա
ռիք Տաւրոսեանցն, և զառաջինդ պատճառն ինչ

Հաւատով լինի ծառիկն : Եւ ա այսպիսի խնդրուածք առաջի Աստուծոյ հաճելի է . Տիրամբանութիւն անուն է բռնութեան , կամ կիծկիծել զերկիր . կամ ճարպանութիւն կոչին , կամ պարծենալ ընդդէմ յաւիտեան զերկոսից : Այլ յայտնապէս երևի ի վերոյգրեալ հատուածոյդ կիմիկեանն : և յայսմ զոր առնէ կամբրածոյնն :

* Արդ է այնքան անապատութիւն , որ ոչ զգայուխտ յիմարութեան
„ ողորմէ արտասուել . մեզ ողորմէ տապան է մեր յան-
„ ցուտաց խրոց խեղաթափելոց , և ոչ տալն պիտանացուն
„ կրտսերելոյ . զի ոչ խնդրէ , որ կամաւ գինիսղելոյն
„ քան՝ ծառոյ մատղ . այլ մեզ մատնեցաք , և գեղեա-
„ ւոյ խորտակելոյ կամն մատնեցաք . և զՀարկ կապարացն
„ բարձրացուցանելն . և զոտս մեր ոչ յարեցուցա-
„ նելն ‖ : Ի ձեռն . պատարագի :

Յորմէ զօրութիւն հեռանալոցն . ապա ոչ լինի ոչ եղբ
խնդրուածն , այլ խեղաթափ . զի բացատրելով գիտնացն
լինելն , զհետ գայ լինել խեղաթափ : Եւ՝ Ա՛յս ի տան գրե-
լով բանիցդ ապուշաս հատուածոյդ ծանկեալ կայ :

Յօդուած . Ը :

Յաղագս հնարից :

հատչէն , որ լուռ յուշայ ‖ ընդդիմա լսէ , այսինքն
մտամտելով . ի նման հաւաքութեանն . կամ այն
կոպար հաւաքեանն ‖ : Այս երկու մտացեալ ունի . յորոց ա-
ռաջինն կոչի՝ նախընդաց . և երկրորդն՝ հնարիչ : զոր օրի-
նակ . ‖՝ զանհոգութիւն ի մտացեալ . ապա ի խորհելն . կամ
ապա ի յետ ախտի խորհել . ապա և յաղագհոգի :
‖ Ընդդիմի և այս հնարիչ լսողութեանցդ ի յաստուածային
լեզու : * Պաւղոս հոգւոյն գիտելոյ առաքեալն , որ ի սէր ,
„ խնդրէ , խաղաղութիւն . և ոչ մեր միայնոյն , որ էր
„ հեռ , ասասպէ , բարեխօսէ ‖ . և այլն : Յորում այս
հնարիչ պատուհասի : Հեռ , ասասպէ , և այլն , ասելն ի
նա . ապա ոչ լինի ջնջելին զգաստ հոգւոյն . որ ի սէր ,
խնդրութիւն , և այլն : Ա՛յսպիսի ի և այս հնարիչ այնչափ յոյժ
անչափ կամբուղխութեան . ի փեռս եղիցէ : * Ի՛ր ի մայրն մեր
„ եկեղեցին , որ երկնաւորացն զիւրոց . և մեզ հայր մեր այն
„ ես , որ ծառա զիւրոց . զիաւրհնեալ հաւատացեալն , և ոչ
„ զերկիր ‖ : Ի՛ր ի մայրն մեր եկեղեցին զիւրոց . ապա ոչ
ասէ . Հաւատացեալ և հաւատացելոյն ոչ զիւրոց ապա

մեզ հակառակ լինել միմեանց։

Սոյնպէս ե՛ւ այս խնամառութիւն վէճս ուրուն. * Բարձ՛ի ,, մարդկանէ զբարեկամութիւն. և ահա ոչինչ քաղաք մի ,, նստցի կանդուն ։ Իբր ասել. Բարեկամութիւն չինին քաղաք. ապա՛ի բառնալ բարեկամութեն, բառնայն և քաղաք. զրկի՛ւ բառնալ պատճառին՝ բառնալ և գործն։

Ընդ յայս ամ ձեռնարկմունս մի յերկոց նախադասութեց պահասի ։ Ի սոսն այնորիկ իրատամբք կոչի յամանդ յոտաբեալ կամ կրճատ հատաբանութի. իբր զի ձեռնարկումն կրճատեալ, և պահասեալ՛ի միջէ նախադասութէ. որոյ՛ի գալ՛ի վէր՝ լինի ամբողջ հատաբանութէ։

Պատճառն լինի, ՛ի բաց թողուլ կամ զտաքարտութիւն, և կամ զառումն հատաբանութե։ Կամ ոչ ասեն սրամտքանք, ՛ի բաց թողուլ զմեծադոյնն, կամ զփոքրագոյնն իբր յայտնի, և դիւրինագոյն։ Սոյն ասէ պատճառաբանէս կոչի ՛ի յոնեաց մնախօսութէ. զի մտաք և խոհիմաբ խնայեալ լինի ասելն ՛ի նախադասութեց. ոչ յայտ է, ՛ի նախահարդեալ օրինակացդ։

Եւ զիտել արժան է. զի ոչ հատաբանութէ մարթ է լինել քառամանեակ, կամ հնգամանեակ, նոյն պէս և հնարիլ մարթ է լինել եռամանեակ. յոր յորժամ ղպատճառ նախընթացին յաւելուած՛ի վէր։ Օրպէս կարդ եւս երբեմն փոխել, նախադասութէն յառաջագոյն դառնալ քան զնախընթացն։

Վաղ պարտ է ես. զի կրկին է երդնակ գործածուէ Նարտասանականն հնարիս. Ա՛ն յորժամ երկրորդի մեռանըն հատատօմն, և ձուլին ՛ի մի։ Երկրորդ՝ յորժամ իւրաքանչիւր մասն ինքնագոյնս բացատրի։

Ընդնակ առաջնոյն՝ ՛ի Նախիցն սարդի, որով կշտամբէ զի զադահն, որ առ զանձել մեծ օրդոյն։ * Ալ կի՛ ,, մար, ոչ ապրիցն որ զբեզ պատր, և զորդին քո նոյն ,, պատր. և զիարդ որ բեզ էտ զմեծութիւդ, և որդ ,, ոյն քո ոչ տացի. մի պրկեօք զբեզ առաւել սիրիցէ ,, քան զնա. զի բեզ էտ, և ՛ի նմանէ պրկելոյ. մի պր ,, կեօք ՛ի բեզ ապաստան պատր զնա հոգալ, պարհալ ,, ՛ի լնդամոց իւրոց ։ յահ. Ամո. Բ. Յորում այս հնարիք պարունակի. Ա՛ն որ պատր զբեզ, իմաստ կալուս ՛ի վէր քո։

քո . և ես քեզ զմեծութիւն . ապա ապրիլ և զոգւոյ քոյում
զի և ես նմա ինձ արարած է ։

Ո երկրորդին օրինակն ասեմս առնուլ ի Յովհաննէս
Քաղկեդոնի ասէին ընդդէմ Տրդատայ , և բանն որ առ
քաջնայոյն . յոմանէն ինչ ։ * Ո՞ և ոչ միայն խոստ է ինչ
,, ել մինակեան կոյս մեզ առաջի , և կամ առնուլ զմե-
,, ռոյսն ինչ . այլև ձեռաք շօշափել զանշօշափելին , և
,, շօշափելիք Տանիլ զանչափ , և բնութեամբ Հոգւակէ
,, զինքեանսն ասեն , և ի մերոյս լինել , և Հոգւով
,, միանալ ի մեզ , և մեռանել ասե Հոգիոք , ել ինչ միասին
,, լուծի ։ Ո՞չ զանառանցելոյն , և զանեղեալն , և զեղեալ , և զկամ
,, ասեցեալ խոստացեալն ի բանիս շարժել , և ի բանիս այս-
,, շարժ մնալ . և ազգատահալէ և սրբութեան յաղթող
,, Հանդիսն ցանկալոյ , և զբոլոսեալ զինուն անմոռանալով .
,, և ասա յերկինսն խոստացեալն սպասուցանել մեզ
,, ձեռացեալք ։ Ո՞Հա ի սմա երկոքինն միասնեալն ես Քրի-
ստոս ցուցանելն առաջի դնեն . Ոյր Տանուտեան ոչ ասեն
լուծանելն ։ Ո՞ և ոչ միայն խոստ է ինչ կոյս մեզ առա-
ջի . այլև շօշափել , և Հաղորդել ինձ . ապա պատաս-
պան եղեալ մարդկան ինձ առեալն մեզ ։

Ո օրինակացն ի Տրդատէ , որ լինին Հարցմունք ։ Որ-
պէս ի սմա , զոր ասէ առեալ * Յոկ ասա ինձ ոչ այս
,, ինչ ի մարդկանէ , որ կամելոյ ընդ կնոջ կենալ , և լինել
,, ցի առանց վարձուց լինել , և Տանդուրեանէ ի կեանս
,, փոխել ։ յոկ . Ճառ . Ք ։

Ո՞չ ասա . * Ո՞ և յոմանցն զայնս Տանուտիսն , եթէ այս
,, չինուց քոյդ ելոցին ի Տրդատ ։ Ոյսպիսին և ասա Տրդատ
ասէ եթէ յոմանցն զայնս Տանուտիսն ։ Ո՞ և ոչ միայն
,, առաքեալ ինձ զանչափ զաստիս , զոր եթէ ոչ . և մեկ նոյն ի
միտին Տանուտիսն ասէ , զբեթէ ընդ Տանուտիսն ա-
միտին զինուցեալ , ցեղ և առաջ գնեալ ։ Ո՞ Հրեայքն
զի ոչ երեսցին ոչ Տանուտեան յաւիտեան անմոռաց ,
միտին Տանին ընդ մեռանել Տանուտիսն ոչ ան-

մի մեհեանք ։ Այլոյդ՝ զի Տապքն ուժգին եւս Տարիանն պնախատակորդս . եւ եհան ծագել ինչ ի ծով , շիջաւ նիւթ , եւ ապրացան ի ծոցի զնա . ուստի եւ կոչի՝ պուճ , եւ նեխ Ձապքաման ։ Նոյն գիտող առ գինու Տարիանն Տապիւք գամառնիսաս ։ * Իսազագրեաի ինդրել առ անառնիսաս . ,, ի քոյ գիտի գիշեան ։ Ասիւս եհ առք . Ալ ի քոյ գիտի առնիսաս գիշեան . ապա ոչ ինդրի գիտազգուհի ։ Ոչ յաւելի ամբրիտացոյն առ կրօնաւորս . * Ասաշանք ,, ուխտեցեալ ծառայել . ապա մի հեղգանար ։

Ինդ. առեալ անկանել և կարճացուսս ինձին , ըս ուշաց՝ ի Ալիսէոյ առացեալ . Ալ ի Տանուսաս Տապք . որոյ Էրկիւ Տանուսաղաս ինձին Տանուսանին ի մի ։ Ասաս քան առելոյ ոնիսոց , ի Տանուսաս Տաւարագաս ինձին , որոյ ասաս ոնիսոց Տաւարին ի մի . գոլորշիսակ յաւելին ամբրիտացոյ առին . * Ասրի անանաս ինձին ի ալիս ոնիսոց Տեշուս ինձ՝ յասն ոնիսոց ինդրել ։ ի ինձն . պապագին ։ Ասանգի յայսմ Տանուսաղաս ինձին Տանուսաղաս ինձին ինձ Տեշուս ոնիսոց . Ալ ինձ ոնիս ի ինս , որ ինս Տեշուս ինձին յասն ոնիսոց . ապա անանաղաս առնիսոց , յասն ոնիսոց Տեշուս ինձ գոլորշիսոց գիշաղաղաս ինձին . գոլ և ոնիսոց յասն ։ Ասաս Տաւարագաս ոնիսոց . Ալ ինձ Տեշուս ոնիսոց ոնիսոց յասն , ի անձին . ապ առնիսոց ոնիսոց . ապա անս ոնիսոց Տաւարին յայսմ ։ Ալ յասին ի և ոչ քան ինձ Տապիսոց ոչն . * Ասան ի ալիսոց առաքինաս ինձին , և յեսոց ,, ինձ ։ ի ինձն . երկոց երկոյն . գլուխ . ը ։

Ձոյուսած . ղ ։

Ձոյ ինձ Տանուսաղաս ։

Ասանուսիս ի ձեռնադրուսիս , յորում ընձեռնի կենացս Տանուսաղաս գիշաղաղաս ինձին ։

Երկին եղանակաս ի գոյ ուժգ ինձին ինձուսիս ։ Ասան յայսմ ինձ ինձով գիշաղաղաս նոյն ընդհանոյ , ինձ առեցուցանելոյ գիշանուսին ։ Ո գոլորշիսակ . յաղ ի Տիսաղ ուսինս . յաղ ի Տանուսաղ . յաղ ի բանիսինս . յաղ ի ասաղուսին . և այլն . ապա ոչ ինձին ինձ մեղք ինս յաղ ։

Ձոյ ապղ ձեռնադրուսին ինձ այնուսի ինձ գոլորշիղ , ինձ Տանուսոյ ինձ յաղոյ ինձ ինձին ինձ , յորում ոչ ասինուսին ինձ ինձ ինձ ինձուսաղին ։ Ալ ինձ ինձուսիս

ինձ

յեզակնոյց առ անուանին՝ եթէ՝ ի բազումս տիպոսոյց
և ցեղից. զի ամէն եզակնոյքն ոչ են մէկ ծանօթ. այլ ե-
թէ ոք ասիցէ, եթէ չէք այժմ կռապաշտ որ ուրեք յայ-
տարկի. եթէ զի՝ ի մէջ ամէն բրիստոնէից ոչ կան զոք կռ
ապաշտ։ Ա՛յլ մանաւանդ ի տեսակացս առաւ ա-
պաշխարհացին է և առաքելացին. զի զի դիտելին է Հաստա-
տել զայս առակս մի ըն ասիցէ, քան զայս անհաս և զ-
գալատա։ Այլ յորժամ ձեռնադրեսցի. բարի է խոհեմին.
բարի է տրտմին. բարի է արդարոյն. բարի է բարե
խառնուին. ապա ամէն բարեացն առաքինութեանքն բարի։
Ա՛յլ տիպոյ՝ յորժամ՝ ի բազում ցեղս ճոճելոց բազում
առաքինի հետևեցուցանելն զինն, զի ընծայութեան զոր
ոնէն ըստ ասաս. և ապա կոչի ընծայական մանաւանդ։ Այլ
ի տեսանել յայս բան հարկեցոյն։ * Օ՛ն ոչ երբէք
„ Հարիւր ընծայոյց երկնքի՝ առանց անձնական. և ոչ
„ հազ Տաճկաստանի Հանդէպ՝ առանց ոգոյն. և ոչ
„ արար կշռի ինչ գործէ՝ առանց մանանկան. և ոչ երկ-
„ Հարեակ լծոյն ի նոյն ձեռնացին՝ առանց եզոյն. ոչ
„ անդ վերացուէ՝ առանց Հոգւոյ. ոչ ասուղք ցնդին,
„ կամ գոռնդին՝ առանց ծանօթանալի. ոչ արեգակն ան
„ խաւարեսցի՝ առանց ապրանքն օդոյ։ Ընդ
ընծայեցուանէ։ Ընդ և ոչ ես տոքոր Հանդերձ կարօղ եմ
„ շարժուն ինչ առնել, առանց բանիցդ Հրամանաց
անտարակոյս է։ || ։ Ի բան. ծբ ։

Ա՛ստ այսմ և ապրկս մանաւանդ ընծայեալս ամենայն
ցեղացեալ ոչնս ունել տպաւորիչ արդէ պետութեան, առ-
լոյ ։ * Անկայն ոք Հնարաւոր է՝ գործիչ խորհրդ. և ոչ
„ խաւարեալ՝ զոյգս, մեռանին՝ զինեցեալ. ծագա
„ ելիս՝ զազրելոյ. և բազեան՝ զինեալ Հաց. ապ-
„ բանս՝ զանձոյ. մեկին՝ զծածկոյն. կապեալ՝
„ զարձակիչն. և զերկին՝ զգերեզմանն. մտրակեալ՝ զՀո
„ ովն. և կրասեալս՝ զնեղոցն. բեկեալ՝ զպատիչն.
„ և վիրաւորն՝ զառողջանալն ։ ապա ընծայեցուանէ. Ա՛յնու
„ պէս և ես առ ամենեսին ծառել, և առ ամենեսօր մարել,
„ և առ ցաւօք հիանալ, խնդրել զառաքինութիւն, և ազա
„ տեմ զոյգ այլ ։ ա. պետ. ծբ ։

Ա՛ստուածային ամենակալն մանաւանդ բազմացոյց յե-
ղից մարդոյ, յորոց՝ առաքինին է ծառայն ամենեցուն,
զորօրինակ. Ա՛յս առն չարագոյն մանաւանդ, յորում՝

տանուժեցին, և սիրելին են խնամողն։ այն զոր չարիքը կատարեալն, զոր խնամողն Հրամանաւոյ վարէ։ և այն չառ՝ յապարհեալ և յանդգնեալ կատարել զլինելացս ես, ո-
րոց տառապեան վարձ է և հնուա ։

Նշանակեցին է եղանակացս Հիւն։ զորովհետև եմէ չարիք-
ցի՝ և վերադրեալ մահուամբ Հիւն այսպիսի եղանակացս ։
Ա՛ս այսպիսի յոմանս էր, որք զնոսա, և զնոսա որք
վարձ են՝ և կատարեալս Հիւ՝ և զայ Հանեին և մեղեին՝ և
կատարեալս Հիւ Հաստատեալս Հիւ ։

Նշանակեցին է, որ ցուցանէ զօրհնեալս Հեռուս Հիւ եղբա-
կացուէ՝ և տանեալս, բաղդատեալ՝ և մեծ ոս վարձն,
կամ՝ և վարձէ ոս մեծն. կամ՝ և Հասարակ ոս Հասա
ստեն. և կամ՝ և Հանգստեալ Հիւ. զոր օրինակ եմէ յա-
ռելոյն՝ և վերադրեալ եղանակացս Հիւ այսպիսի ցուցանէ
Ա՛նտեղ չէ վարձ վաստակաւոր և գժուարութիւն կատարե-
ալ Հաստատակամ Հիւ, քան ոսն, և պատերազ-
մի, և նմանե ։

Նշանակեցին է և այս մահադրեալ Հիւ զանձրեւոյցն. ոչ
զցուցանելոյ եղանակացս Հիւն նախ զնելով, յորմէ զինչ և
զմահադրական առաջադրեալ Հիւն. այլ քանզի զօրու-
թեանն է Հանգստանիլ է, յորմէ ոսկր և մեռ ոս յաւէտ
զերկրնդակալ լինելոյ Հանգստից, վասնորէ զկարգն, նոյն
պատճառիւ զանձրեւոյցս Հիւն ։ * Օ խոյզ ոսէ զարմէ մեծոս
», քանել կարճ՝ և զարմէն. կռանի՝ և ձուլէն, կամ մանե
», զաղ՝ և Հնձէն, կամ զարմ՝ և զրէն, որ Հեռաւորաց
», մարդկան պատուհասեալ ոս ոչխս զարմէն. ապա նոյն
», ոչխս ոչ զգաս ոսկանդեալ Հիւ՝ Հասակի, և սխալապա-
», շաղ մնաց, և Հեռանալով պակերան ոս՝ և յանձանէն
», նորհեալս ձեռնարկել գնաւ Հիւ. կամ զինարձ Հասա
», ապրի և ոսձամբ ոսձին զայս զարմ զնալ, եմէ ոչ
», զՀոգեւ ոս Հասապէ ոսկեր ապա ապրի ։ Ե՛թէ ոչ
», ոչ-ոչ-ոս Հեռանալ ։ Ա՛նտեղ ապրանք չէ նեղ և Հասա
», ոչ-ոս, զեր Հեռանալ զարմէն ոսկեր զնալ ոչ-ոչ-ոս
», ժամ Հիւ զարմէ, քան մարդոյ ոսկեր ոսկեր ոչ ||

Ի ՀԻՆԳ. պատմագիր ։

Ե՛կեալ պատմ է նեղոսոյ զգալ՝ և մահադրեալ Հիւ ։
Ե՛ս՝ զի ոչ ոսկեր ոսկեր նեղոս, նոցին ոսկեղեցին ոսկեր զա-
զգն ։ Նշանակեցին զի այս յոմանց Հասասկեալ Հիւ նեղոս ոսկ-
կաձոյն, նոցին ոսկեր այսոց, ոչ ոսկեր՝ և Հասասկեալ ։

Օ ոչ

Ո զրօվհետև ՚ի հաստատելն մեզ զհաւատս Քրիստոսի
անառակութեամբ , չէ պարտ առնել զայս , թէ ոչ ՚ի մէջ
կենդանեաց առաւել երկիւղածեալ Հոգւոյն , նոյնպէս և յա-
ռաջս յաւէտ զգուշալն և զարթեալ հաւատացեալն . մինչ
չէք համարձակութեամբ ել երկչոտել . այլ առնել
պարտ զգուշութեամբ խոցել , և զբազել . և այլոց
ոչինչ նման ապականելոյ կենդանեաց :

Յօդուած . Ը :

Յաղագս յաւիտենից :

Ե՛ս ասացի՝ ի մարմնոյ մերոյ անկատար . յորում ՚է գո-
ղջ նմանութ՝ ջերմանալեմ յայլ ինչ նման : Քանզի ձեռ
նարկութիւն , յորում զ ինչ խոխրեալ յայլն՝ վասն նմանու-
թեան , որ գիտանի չերկուսին նա : Քան այսմ կիսկերտն յոյ-
ցանել , թէ միտքն իրաւամբք կարաց ապատանել զկեր-
պարս զայնց իսառնելոյ . վասն զի շիտանն նարկութեան
իրաւամբք ապան զանկերպարս գրանցս , որ նոյնպէսիսառ
վայրագ եր :

Սոյնպէս և բանիբոլոսացին ՚ի յարտայտել ձեռնարկելով՝
յուցանել , թէ չէ պարտ բարւոյ զարս հաստատել : * Պա-
,, զոս ասէ բանիբոլոսացին ընդեմ՝ օրհնեալ . զՀարամիկն
,, յանձն առ . ՚ի հայհոյելն՝ աղաչեալ . և այսպիսի մար-
,, գարտաբար զանկերպարս աղաւեղաւոր . զբեզ Տեառն հոգին
,, ո ուստի չարին չար հաստատել ‖ : յաւելաբանութիւն :
Ուր թէ ասէ . պօղոս զհարամիկն օրհնեալ . ապա և
բեզ զնոյն պարտ է առնել , որ աշակերտ ես նմա :
Ընդհանուր է այն յարտայտեալ ապրանք , որով զհերետիկն մար-
գարտաբար փրկչին ընդհանուրն առաջի եղեալ , ՚ի նոյն
հաստատել և զձեզ յորդոր . յառեալն : * Նա ապրդ զի նոյ
,, և ընդ զհառաչելին ՚ի հաստատ բերել զհաւատացեալսն . զին
,, բան առացեալ զնոյն և զնոյն , եթէ ոչ պղծեալ բարեզոր-
,, ծեալ ապերախտ ծաղրելոցն . և նորա նման զձեզ
,, զհաստատ հաստատելին . առաքեալն և զհետահար կոչ
,, լով զնա . և ասէ հանապազ ոչ . և զայսմ առաքեալն
,, թէ առնեալս զձեզ լինել : Քանզի ոչ բարկանալոյ ,
,, և ոչ առաջի հանել ըստ կատարեալ ոչ . և նոյն ևս քան
,, զնա ժամհիլեալ , հանեալ կատեալ յաւետեալ ածելին . ըստ
,, երեսս ընդդիմանալին , ՚ի ծնօղս ապատակելին , առաջի զա-

,, առաքին ազազակիլին՝ առելով. Եթէ չէր չարագործ
,, ոչ մատնէաք զնա քեզ։ Պիղատոս առակիլին, զգաւոխ լը
,, գեղուցանելին. եղեգամբ ձագիլին. Ի խաչն գնե-
,, ալին. քացախ և լեղի տրուցանելին։ Ընդ նա յայլ
,, տառապանաց ոչ զայլմանայր, և ոչ հազ ինքուցանէր
,, չեղիկաց տալոյ զնա. այլ զաղաւմանցնելոյն։ Ընդ կամ
,, հրամանաւ տալ երկրի՝ բերան բանալ, և կլանել զնա
,, այլ զրպարտս և զանէծս։ Ընդ Ի խաչին պահել հոգի.
,, և առ Հայր լսանն ընդ ազօթիւ... Տեսեք զանասնակս
,, ըսեմ օրհնակք. պատկառեա՛ց յօրհնակիք։ Եթէ ոս
,, չեն ես աշակերտ, զերկրին ձնոտպատչն պատոս զը-
,, նա. տալին զեռաբեն ոսանաել. տալին քաղցրաբեն
,, հատատել. զերկրին հեզուբեն յանձին քոյ տաս-
,, նալ օրհնակ ‖ յոյն. Ճառ. Ը։

Ի յս ազգ ձեռնարկման սպրեցերդ ի մանկանէ, զինա
՚ի բազում ոսանաեաց, կի՚ի մանուածոյ ձեռնեցու
ցանել ինչ։ Ասէ յաղագսյոյն ի միոջէ ոսանաեաց զի ինչ ոսանա։

Յօդուած. Ը։

Յաղագս հանաբարձուածն։

ամբարձուածն՝ ի չեռանարկուածն, յորում՚ի բազում
ոսանաեացն ոսանա՚ի գիտէին բարձեալ՝ առ սակա
սակս էէր ընդ սպրեանս էքեալ, մանաբերի ինչ։ Ասաց և
՚ի միոյնէ կոչի հոգաւորեալ հանաբարձուածն։ զոլորտ
նակ. Ասէգն զնոյն բարկացուցանէ. և զոր ինչ զնոյն
բարկացուցանէ՝ զայն ի ոսանանէ պոչէ. զոր ինչ զայն
յոյ պոչէ՝ ի գերագոյնէ բարոյ պոչէ. զոր ինչ՝ ի գե-
րագոյնէ բարոյ պոչէ՝ մեծ և քոյն զնոյն տալոյս. առա
ջելուին մեծ և մեծ բոյն զնոյն տալոյս։

Ի յսոյսիսն ձեռնարկուածն զուցանէ բանբոյանալին մեծ
առ առաջեալն, և առ պատգամսն հաւատոյ, հար-
կաւոր ի պատանալին զանազանս և զիմաց մանալոյ.
յառնէր։ * Օ՚ի հոգևոր խորհուրդ ի և ոչ մանալուածոյ.
,, զհոգոյ կամն պարտ ի առնել հաւատոյ հաւանելոյս
,, ցանել, և ոչ զբարբառ բերանոյ. և հոգին ոչ հա-
,, ւատոյ առանց հոգևոյն տեառն. և հոգևոր տեառ
,, ն՚ին ոչ լինի՝ առանց խնամոյն. և խնամոյն ոչ
,, ոչ հաւատոյ՝ առանց բանաւորական առաքինոյն. և

բան

,, քանաւտ ան քիմուէնն ոչ ուղղի առանց մարդոյս Հանդ
,, տեսն և փառաց արհամարհմամբ : || Ի ՃԽԲ . պատ :
Յորմէ զգոյժ ելեալ Հռոմէացւոցմէ . ապա ուրեմն առ զքեզ
մարդս Հռոմոս սիրելով և արհամարհմամբ Հանդ
տեսն և փառաց մարդոյ :

Կարձեալ ոա ինչն պատրաստական միջնորդ մեռանիլ
ազօխոյ լինել զեկեղեցին՝ ցուցանէ՝ ի ներհակին , առ
լով : * Ո՛ պատարագ այլ , ըզ եղեղեցոյ , լինելիք մեռանելով
,, Հոգ չեմ ես ինչ յոյ . . . . և առ այս կարծիս անգգոյշ
,, լինելիք յաղօխելն , խառնելով և ապիսոյ գործ . և
,, գործս շատախօսելն . ուստ ծուռն գատարկաբա
,, տուէ , և անտի խեղկատակել . լեալ այսմ Հետ ի
,, խոտոր Հայհոյելոյն և ոչ ազօխելոյ կրկին : Յոր
մէ չեմ Հետեւեցուցանէ . ապա ուրեմն առ ի մեռանիլ ազօ
խել , չի պարտ կալ պատրաստ եկեղեցոյն ի ժամ ազօխոյ :
Կարձեալ ոա ինչն հրամայէ զեպիսկոպոսունս , որք չը
լսեսցին ի պատարագել զկնի յաւետս Հանդիսաւոր
ոտանց պղտորիս Հանդիսարարելոյն : * Ոչ կ՚ընդ ի այլ
,, քան յ՚ետ ձեռնադրելոյ զնոսա . եթէ ոչ նիք արժա
,, նի , ի՞ տալոյ . և եթէ առնիք՝ այլ աղաչաւ ոչ պարտք ||
Յորմէ Հետեւեցուցանէ . ապա յանցաւոր էք յոչ պատա
րարել :

Ո՛յս ապ ձեռնադրմանն յոյժ խարեբայ է և պատրաս
պան . քանզի ի բազում առնաւորութեանց գի
նէն է ոգոյգի լարել , սուտ անցարկի և ստրամարտա
խաղաւորելի նոյ մեղմով նիւն ապրեցուցանել . և այն
պէս բնդեռնել զՀանդաւորդն : || Այլ ի լուծանելն , որ
լոյծ լարան է զնոսա , և զերբաբանչիւրն ոգոյն Հեռա
զատել . և այնպէս Հեշտաւ բոլորակին գրեցին :
Ո՛ ոգոյնակ . գրաքանչուր ի բազում գիրս Հաղիսարի
Հանդարտ . որ ի բազում գիրս Հաղիսարի Հանդարտ ,
նա բազումն ուսանի . որ բազումն ուսանի լինի քաջի
նուս . որ ի քաջխոհուս՝ կարող է զնմ գիտութիւն ուսուցա
նել . ապա ուրեմն այս որ գրամբաւս կարող է յերեսէն
գալոցս զնմ գիտութիւն ուսուցանել : || Ուստ այս Հետեւ
ելն . այլ քաջախոհ է այնչ : Ի՛ այս գի ես այնպիսի , զի
առանձն նմ ի ձեռս յանձեցուցանել , առնուլ , և առ . և ա

Հա այս սկիզբն է սեփական դրամագլուխն . որ ստիպո-
ղական առ ուսումն , կամ առ դիտումն ։

Ընդհանուր պատրաստական համաքարտուղութիւն ցուցանէր ի նախնումն Թեմիստոկղէս ընդ խաղս , Թէ որդի իւր չեւ ևս եռամեայ՝ իշխել և հրամայել համբերէն աշխարհի ։ * Որ ,, դի իմ աւել հրամայէ մօր իւրում . մայրն ինձ , ես ա- ,, Թենացւոց . ամենացիք յունաստանի . յունաստանեաւ ,, բոլոր . եւրոպէ համբերէն աշխարհի ։ ապա որդի իմ հրամայէ համբերէն աշխարհի ։

Այս ձեռնարկութիւն ոչ ի գործածի յաճախ . զի Թուղ զայն զի պատրանաց է ենթակայ , որպէս առաջաբ . այլև զմիտս ծանրաբեռնէ բազմապատիկ նախադասութիւք ։

Յօդուած . է ։

Յաղագս երկնայրաքանութեան ։

Երկնայրաքանութիւն է ձեռնարկութիւն , բաշխեալ յերկուց հակադրեալ մասանց , յորս չիւ ինչ փղ ։ Ասա- ան և կոչի ի մէջ երկնայրաքանութեան . երբ զի երբ- կոքին մասունքն , կամ ծայրքն նոր այնպիսի են որեակ և որա- մադրեալ , զի զորն և կալցի որ , հարկանի , և վիրաւո- րի ։ Օ որ օրինակ . եթէ գիտեմ գիտութիւնդ , կամ մտայս ի պատերազմ , և կամ ոչ . եթէ մտայս , ահա ի յայտնի վտանգ արկանես զանձինդ . եթէ ոչ մտայս , թշնամա- կան կեանքն կայ քեզ առաջի , զի զգայդ և զերկեակ ասա անդ. ունիս Թափառիլ ի պահպանութիւնս քաղաքաց , և բերդից . և ի վեր այսր ամի , զոյգն ինչ Թոշակ առցես ի Թագաւորէն , որ հաղիւ արտաք հայի առնուն քաւական նաւայն ։ Այսպա լաւ է ոչ գիտութիւն ։

Այսպիսի երկնայրաքանութիւք լուծցուցանէ սակրդիս զարդ տունջ քամբասելոյն . յասելն ։ * Եթէ որ քամբասեսցէ ,, զքեզ առ ասաց՝ որպան ինչ միանգամ ասաց , զի նչ ,, առ քեզ ասացեալքն . ոչ ասպարէն ի նմա գործոյ կու- ,, տի ամբաստանութիւնն որ քամբասեացն ։ Այսպա եթէ ,, հիսուն քամբասեցցէ , առ քեզ ի գայթակղութիւն . ,, զի պատրակաւ եղեր գայթակղութիւնն , որով քամբա- ,, անցան ։ Այսպա յերկիսեան կողմանան չէ պարտ քեզ ընդ- ,, դէմ առել ինչ . և ոչ քամբասանացն ուխտարկն քամ- ,, բասել ։ || ա . պէտ . ձառս . է ։ Երբ Թէ կամի առել . Այս քամ-

քաղաքացւոցն զբեզ, կամ տուր մեզ մարդ, և կամ զհետ մեր եկ. եթէ տուր՝ ոչ ինչ պակասի քեզ քաղաքացւոցն. իսկ եթէ չհնազանդիս, այն՝ քեզ պատճառ քաղաքացւոցն։

առաքելոցն ամենեցուն պատահեալ տրտմութիւն։

Իբրև աղաղակ արարին հայոց զօրքն եղբարքն մեր, խռովեցաւ ամենայն ժողովուրդ՝ զոր ունէր ի նոսա, այսպիսի երկայնամտութեամբ. այլ զի՞նչ յոյժ ասեմ կամ։ * Ո՛վ եղբարք ,, եթէ ոգիդ տրտմի վշտիւն՝ և զսիրտդ ընկճի, զերկիր նմա ,, զուշակել. և եթէ ի վերստին զայրանալ երևի ,, ի սոսա կացուցցես, և զերծ յոյզդ ձեռաց լինելդ զո- ,, ցա, զոր օրինակ ասացաք. և այսպէս անշուշտ սիրէ ,, նա զոր կայ ‖ ։ Այսպէս և այն երկայնամտութեամբ զոր առ եղեալ ասաւ մեծ Տարսոնացին պատուիր։ * Ի՛մացաք զկնի զերծ գալ և ցուցանել՝ երկիւղէդ. զայր ,, ձեռն ի հաւատացեալ զկնի ոչ կարէր. քանզի ոչ ծած ,, կին զնայտիսի մեծ կռիւ ‖ ։

Ի՛սկ ազգ ձեռնադիմաց հաւատացելոցդ է, այլ ոչ յոյժ զօրաւոր, զոր կրկին օրինակաւ մարդի է քա- ղաքացեալ։ Այսր՝ եթէ զառաջի երկայնամտութեամբ շղթայեաւ ի գործ հնազանդութեան. զայն զօրինակ բերէ առ ի ցուցանել հեթանոսական ազգին Հռոմայեցւոց, զոր առ ի քրիստոնէութիւն ի գործ հնազանդութեան շղթայեաց, զպատուական գերդ գնելն. իսկ եթէ նեղեաց հարցանէ, զանկարգութիւն մարդկան. առաքեալ, ասէ՝ յաւէտ օգտակար է հոգւոյ քոյում առ ժողովուրդն. քանզի առ, եթէ անկատար ինչ հաւատ ընդունիցին

Ա՛յլ ևս ասեմ ձեզ, եթե երկու ոք համաձայնեսցին ի
ձեզանէ ի վերայ ամենայն իրի զոր ինչ խնդրիցեն, եղիցի
նոցա յերկնաւոր Հօրէ իմմէ։ Զի ուր են երկու կամ երե-
քեան ժողովեալք յանուն իմ, անդ եմ ես յերկոսին նոսա-
նէ։ Ապա մատեաւ Պետրոս առ նա, և ասէ. Տէր, քանի՞
անգամ մեղանչեսցէ ինձ եղբայր իմ, և ես ներեցից նմա։
Մինչև եօթն անգամ։ Ասէ ցնա Յիսուս. Ոչ ասեմ քեզ
մինչև եօթն անգամ, այլ մինչև եօթանասուն անգամ եօթն։
Վասն որոյ նմանեցաւ արքայութիւն երկնից մարդոյ թա-
գաւորի, որ կամեցաւ հաշիւ առնել ընդ ծառայս իւր։ Եւ
սկսեալ հաշուել, մատուցին առ նա մի որ պարտական էր
նմա տասն հազարս talanta։ Եւ զի չունէր նա հատուցա-
նել, հրամայեաց տէրն նորա վաճառել զնա և զկին նորա
և զորդիս և զամենայն զոր ինչ ունէր, և հատուցանել։
Արդ անկեալ ծառայն երկիր պագանէր նմա, և ասէր. Տէր,
համբերեա ինձ, և ամենայն հատուցից քեզ։ Եւ գթացեալ
տէր ծառային այնորիկ, արձակեաց զնա, և զպարտն ետ
նմա։ Ելեալ ծառայն այն գտանէ զմի ոք ի ծառայից ընկե-
րաց իւրոց, որ պարտական էր նմա հարիւր denarii, և
բռնեալ զնա խեղդէր՝ ասելով. Հատո՛ զոր պարտիս։ Անկեալ
ընկեր նորա երկիր պագանէր նմա՝ ասելով. Համբերեա ինձ,
և ամենայն հատուցից քեզ։ Եւ նա ոչ կամեցաւ, այլ գնա-
ցեալ արկ զնա ի բանտ, մինչև հատուսցէ զպարտն։ Տես-
եալ ընկերքն նորա զեղեալսն՝ տրտմեցան յոյժ, և եկեալ
պատմեցին տեառն իւրեանց զամենայն զեղեալսն։ Յայնժամ
կոչեալ տէրն զնա՝ ասէ ցնա. Ծառայ չար, զամենայն պարտ-
իսն քո ես ներեցի քեզ, զի աղաչեցեր զիս։ Ոչ պարտ էր
և քեզ ողորմել ծառայի ընկերի քումմէ, որպէս և ես քեզ
ողորմեցայ։ Եւ բարկացեալ տէրն նորա՝ մատնեաց զնա
խոշտանգողաց, մինչև հատուսցէ զամենայն զպարտն։ Այս-
պէս և Հայրն իմ երկնաւոր առնիցէ ձեզ, եթե ոչ ներիցէք
ամենեքեան ի սրտից ձերոց եղբարց ձերոց զյանցանս նո-
ցա։ Եւ եղև յորժամ կատարեաց Յիսուս զբանս զայս, ե-
կաց ի Գալիլեացւոց, և եկն ի սահմանս Հրէաստանեայց

կինդանին է. Հիմեալ ի ձեռին զօրութենէն՝ սպանել. խոկ
եթէ սակաւ մեռեալ, կինդանին ցուցցէ զայն. որով զմին
և սակաւ՝ սուտս երևեցուցէ։

Այս ձեռագրութիւն կուտ կոկոդրիլոսեան, վասն սեղծա-
ղեալ բանասացին սպանման ինչ։ Ասէ ոմն սպասել զինս
կոկոդիլոսն, սաղ ևման զորդի նոր. զոր յանիշխանութե-
էր ի գլխացն ևն առեալ։ Պատասխանի ետ կոկոդի-
լիոսն, սաց ձեզ զորդի գտի, եթէ հայցիմս խնամ ձեռն
ինս պատասխանի սացես. արդ՝ սուտ գիս. սացից եմ ձեզ
զորդի գտի, եթէ ոչ։ Խոկ կոկոդիլոսն վարանեալ՝ ի միտս ինէր,
և կարծիս տեղապահ առեալ, պատասխանի ետ։ Ի՞նչ ես
սացեր. և այնու սպասեալ պատիս սալ, զի գՀայկազեան
սացին։ Ո՞չ կոկոդիլոսն. Ասեցեալ. քանզի եթէ սաց,
բանք ձեր ոչ լինին Հայկազեան. զի սացեր եթէ ոչ ես սա-
ցող։ Պատ ոչ կարեմ սալ, զի մի երևեցցիս սուտս։
Ո՞ւ այս վերացեալ և նախ սպասեալ ինքն, զոր կոչեն սո-
սացան. և ես այնք, որք ինքեանք զինքեանս եղծա-
նեն և բանսեն. և յոր կոչին և սացին, զսուտ ինչ Հա-
սացեն։ Յայսմ ի այս նախասպասեալ կոկոդիլոսէ
ուսումն բանասացին։ * Ո՞ր կոկոդիլոսք են սուսաց ‖ ։
Ո՞ն ևս ինքն եւս կոկոդիլոսի գոլով, Հայ սուսաց է, և
Հայ Հայկազանուս։ Եթէ սուսաց է, սպա յասել
նմա, եթէ ամ կոկոդիլոսք են սուսաց, սուս ասէ, և ոչ
Հայկազանս։ Խոկ եթէ ասէ զանձն լինել Հայազգասեալ,
սպա սուտ ինքն Հասուսաց, եթէ ամ կոկոդիլոսք են սուս
սաց. զի է ոմն կոկոդիլոս, ոչ է սուսաց։ Վասզի՞ ի
Հասուսաց ինամասիրն ուղումն, եթէ չիք Հայկազա-
նեն ի լերկիր. ասէ ցնս սրխասուսէ։ * Ո՞ւմ զոր ա-
՞, սես, Հայկազնի է, եթէ սուս. եթէ սուս, սպա զասա-
՞, զի Հայկազանեն ի լերկիր. խոկ եթէ Հայկազնի, սպա
՞, սուս ինքն Հասուսաս եթէ չիք Հայկազնի ի լերկիր ‖ ։
Ո՞ւ յայսդս Հասուսասէ սղագիտ լինի բանք բասախա
Հսացին. սրժմ ևս կարգին պատՀանիսն սուսացք լինի

Համառօտիւ և յաղագս Հերձուածոց։

ԳԼՈՒԽ Ի.

Յաղագս հերձման:

Երկուքին ի մանն Ջաւդի, յորում լուծանելովք և հերքելովք զպատճառս հակառակորդացդ, որք են ընդդիմիմ մեզ: Ար քառակի լինի:

Նախ՝ պարզապէս ուրանալով. այր ի՝ յորժամ գտաւրինեալ իցեն՝ ի հակառակորդէն ցուցանելոք լինել առնելեին սուտ, կամ անդիտել, կամ անհատատալն, և կամ հակառակին: Որպէս զայսոսիկ՝ ի Թուղթն, որ առ լեհն ասէքայ Հայոց. ուր յայտնապէս առ զամբաստանութիւն, զոր արարին գինանք հաղորդացդ մերոյ նախնեացք. (իբր թէ՝ ի քաղ խոստովանել ի նա՝ ի շաւղայ առաջին՝ որ Տարցին մերոյ, նորադեւութիւնք եղծանելով գտաւրինեալ բարեկարգութիւն.) ցուցանելով զնոր ոգիս ամ եկեղեցական կարգաց, և անհանգիստս, և անթաժո՝ ի հոգևոր և՝ ի մարմնաւոր խնամոց Թէ. այլև շահաւրուսս, և լեզուաբարս, զորոց զատութիւնն բազմութիւն վկայից հատատաւ:

Լուծանել և ջնջհալին բացել՝ ի բաց հերքել զանօրինն զրպարտութեան յանդգնացեալ՝ որք ասեին, թէ Հայք չունին ի յարդի զօրհնաբանութեանցն ծաղանցին, հակառակօքն ցուցանելով զտուրէն ամբաստանութիւնն, ի Թուղթն՝ որ յաղագս աւանդութեանց հայաստանեայցս եկեղեցւոյ:

Ընդդիմիմ՝ լինի հերքութիւն, յորժամ զգործն եղեալ ոչ ուրանամք, այլ անթաքոյց առնեմք, և պնդեմք թէ՝ լրութեամբ եղև: Որպէս զայսոսիկ՝ ի Քառատուիչն զհրաբխիս. զորմէ ասէին, թէ սպան զտաւրինեա. զոր ոչ ուրացաւ, և ոչ իսկ չնաւ երկեաւ անտի երբեք յերեսաց մեռանելոյ. մինաւանդ թէ ցանկայր ևս լինել հրաբխիս ան գործոյ այնր սպանութեան, իբր երաւացի գործոյ. վասն և երաւունք են առ սպանանել գայլն Թշնամի ժողովրդեանն հռոմայեցւոց:

Ընդդիմիմ՝ լինի հերքութիւն, յորժամ փոխանակի Թախանձեմք զհակառակորդն, հաւասար, կամ մեծագոյն երս՝ ի դէմս ածեալ նմա: Որպէս զայսոսիկ՝ ի Թուղթն որ ամբաստանեալ յոմանց առ լեհն ազգայ հայոց, եթէ ընդունի յեկեղեցին զլատինս, և զհելլենացիս, և առ Թախվից և կենցաղահաղորդ լինի նոցա. ի հրամայելն նոմա Թա-

Թադաւորին՝ ի բաց կալ յայսպիսի նոցայ, նա ինքն եւս
՚ի գէմս ածէ Թադաւորին զնոյն, եւ առաւել քան զնոյն ։
այսպէս ասելով ։ * Ասաք ընդէր ոչ վարիք զնոսին, զո-
,, գին եւ զանո՛ւն ի ձեր գաւազին իւրեանց զմնալ ազգ եւ զօտա-
,, րահաւատ, եւ ձորոյզէտացեացն կամաց. այլ ունիմ
,, ի ձեռն լինելոյ եւ պատիւ, եւ առձիկս եւ սէր, եւ
,, անխտրապաղատ հաւատալ հայոց ընդունելոյն ։ Զոր
,, եթէ գաւազ զսկզբան օրինաց պատուիրաց, զմեզ յաստե-
,, ծեալ ասիցէ. զոր՝ ի մոռանալն՝ ի մեր եկեղեցիս,
,, սեւանաձեւք հաւատալ երկրպագօղս, եւ զձեռս ի ջու-
,, ծայնք, եւ լապտերօք, եւ խնկովք, եւ ձիթով ||. եւ
այլն ։

Արձակեաց ինքն հերձել զցուրտ եւ զանհանգար պա-
տասխանի սինոդ անխնամոյ. որք առ մատուցումն պա
տասխանի՝ զհօգւոյն մաքրելոյ միայն՝ եւ զպղծելոյ ինդ
բէին, եթէ աւետարանի հանդերձիւք զգեստս. առարկե
լով ընդդէմ նոցա զինդոյեան, զոր նոքա յանցանս համա
րէին երթալ՝ ի բաց գնել՝ ի գիւղ, եւս և՝ ի մատչելն առ
նոր հաղորդութեան ։ * Եղեալայր առ գոհութեան հոգւոյ զո
,, րիսն առաքելոյ. ուստ մեզ, թէ ոմն ընկալցաք զգեստ
,, փաղաքուեալ քո առանդութեան. եթէ չգոհիմ ոչ կա-
,, րասցեն քահանայական զգեստուցդն, պատուհր զի և
,, ինդոյդ մի լիցի կարօտ ։ Հարցս հերձուածոցն ինձ ինդոյ
,, չէիմն եւս յանցաւոր, առելով. անդ զօրինս արհամար-
,, հեաց մարդուս հոգիդ ոչ զգենուիս. և աստ անդրանիկ
,, զգենուիս ։ Ի մեծն. պատասխի ։ այսմիջոց կնդրուկ՝ ի գլ
լուխս առ չգոհութեանն մատչելով ։

Պարսիկ լինին հերձուածն գայթագամանք, և արհամարհա
նաց. յորժամ ձեհանձնեաց ինքն վտանգուելիք զառարկու
թիս՝ որք ընդէմ մեզ առարկին, զոր թեթեւանալ եւ ան
տեղուջ նց ցուցանելիք զմեզ արհամարհել. անարժան
համարելով զայսպիսի պատասխանւոյ ։

Ոչ յայնիսի էգե պատասխանին, զոր ետուն սեդրատ, մի
տաք, և աքեղնադուլ նաբեդապետութեան ասքայն, որ
բռնադատեր զնոսա ի պաշտօն պատկերի իւրոյ ։ * Ոչ
,, լիցի ի պէտս վասն բանիդ այդմիկ տալ քեզ պատաս-
,, խան. զի ի մեր ոճ չերկինս, զոր մեքեն պաշտեաք,
,, հատոյ և փրկիչ մեզ՝ և հնոյդ հրոյդ քաւիչ լիցի, ո՛չ
,, ձեռագործ այլոց՝ ասելեցուցանել զմեզ ։ Պատճէն ոչ

„ այս ինչ յայտնի լոյսն քեզ այսպես . զի ես քո մեջ ոչ տես
„ տեսնէ . և զատկերսդ ոսկւոյ , զոր հաստեցեր՝ երկիր
„ ոչ պատասխանէ ‖ ։ գանիէլ . ֆ . 16 ։

Լաբեան ևս մեծասէր օգտէ՝ ի հերքել՝ և զուարճացու-
ցանէ զունկնդիրս , վարին կառավարեալ և զուարճա-
լուսով , հեղգեալ և այլայլեալ զիրսին հակառակող
դիմս , ոչ միայն ինձս ընդիմս , այլ և ձեզնելիս . միայն ես
այսպիսի հերքուածք ոչ վոխանցին՝ ի միմեանսին խնդիրս
կուտէ , կի՛ ի դէտդակ զրոյիցս , և կի՛ ի տարապոյծ
շաղակրատուածէ ։ Ո՞ որովհետև վայելչացեալ ատեն զրիզոլ կա
ճառելոցն՝ ի հերքելն զՀայհոյուածոն ոսեանց , ոչ զիմանալին
սէրն լինին նզովիչին անգիտութիւն . զի զերկիս բառս՝ յի
պատմէ և երկեբեակ՝ ի ձեռն առեալ՝ այսպիսի ինչ սկսա
լով ։ * Այլ զի դրեցիք , ԹԷ անիծեալ սուտացոն երկուսքն
„ նախկին լինին . հաղցանեալ զի ելէ սուտացոյ . և զինչ
„ երկաբեակ ասուն . հայերէն ԹԷ յուսալին , եԹԷ
„ պարսկական զինիւ և ոսոխութիւ , ես գաւառիդ գեր
„ մին ։ Կոս ոչ անգամ քոսակեցաւ գերկուս . կամ
„ զինչ այն երկուքն էին , կնդրանիկ եԹԷ անկիրանութիւ .
„ հոգելիսք , եԹԷ մարմնեղիսք . . . . Կոսկ սուտացոյն
„ սուտն՝ ի մերսումն ազին լեզու , ԹՈՒ ԹԷ զհամարո
„ զանգոն զնէ ԹԷ , և զամուսնակապուկսն , և այլն
Կոյսիցն և լաւիզոսացոյն՝ ի ԹՈՒԼԹն որ առ լեռն ար
քայ հայոց՝ այսպիսի վայելուչ հեղգուԹեամբ հերքէ
զզրաբանուԹիւն հաղցասացի արհեզայիդ . որք բանա
սիրեն զնա լինել , լուր զի զբահամայակսն և զեպիսկոպո
սական սպասաւորուԹիւն իշխանուԹեան զգեստուցն
հաստիքն . մանաւանդ և կրասելն զանկոպ սակոս
ԹԷ ոչ առնել ։ * Կոսկ ես ոչնչով զբա մ՚ ոչ համ ոչ օրէ
„ առաջն այ հօր պատասխ , խոստովանեմ զնորս սպասա
„ տոլին քահանայական աՀ զիմանալ , և բացատ զիմ
„ հոգ , և պաշտօնեից սպասուցոյ , զոր հաստեցեր
„ ուղ . . . և հաղիսիմ զիմս , ոչ հաղթեսցայ երկիւղսդ
„ և երկիւղ ԹԷոյ կոչես զիսրատ զոսոխ սոքա լսցեմ . և պատ
„ բաղիր հաղթեսցի սէ զիմիսմ , և մտիկ զրուն՝ ի
„ զիսրս . և ձգեմ զիմասգիրն , և սնհաղոյդ սուենամ
„ զիսրսիսդ զիս հերքեսցեր ոչ ‖ ։
Կոսա այսմ և սքէս սոհակ զոյս սնոհս հաղցասին զնե
ղոյն , Ամէնայն ԹՈ սուրբեզ շարադանեալ յեսայեանէ ։

կամ պէտքն զոր ապաներ . այսպիսոյ հեգնութիւնք ցրկ : * Ի՛նչ
,, ասեն զոմ զօր , եթէ կարեմ . և կամ ապականեա՛ ըզ
,, հող , զի մի քաւասցի զդալարն . կամ փոզոտեա՛ ըզ
,, գետ , զի մեռցին : Նմին զայդ երեսեան առնեա , ապա
,, և զիւրակ կարես ապատանել . . . . . մեռանին այլք , որ
,, հնձէ , և շարժի , և գնայ , և ուտէ , և լմնչէ . երբ առ
,, սեր զոմ զիւրակ գնայցէ , կիմ գնասցէ , կամ գնասցէ ։

Ի գէաս եղիցէ .

Արձակ լինի հերձումն ոտիւքն . յորժամ ըզ
գործն ոչ ուրանայցէ , և ոչ սիրելիք կրտսերըք է-
գեալ . այլ այլ ինչ գերազոյն գործով լինի փոխանակել
ցուցանելիք : Ի սա այսմ ակնառոյս , որ ասէին զերայր իւր ,
դառնասուտաւ ժառանգեաւն հռոմոյ՝ անպատիժ այ-
ձակեցաւ . յաւէտ վասն գերեզմնի առաքեալացն նը , յոն վասն
երեսաց գոգին . այլ տէր լերկոյս :

Ի այլ գիտել արժան է . զի առ ըս կարգի , և ազգատա-
կան լինելոյ հերձման , բազում ուշիմութիւն պիտոյ
են . զի մի երեսեցուցէ ոգորութիւն զձգտուածն ,
կամ տկար առաքի հակառակողին : Ի այլում ազգատ հետա-
նոսի ծնեալ ոչ գիտէ խոհական առնեապանն , մի գիտեալ առա
քի գնելն գրելոյ ամբաստանութեանցն . այլ զի զգօրաւորս
գոյս՝ ի տկարսն անկցեսն առ խոտոտիլաւ , ծնացուցէ խեշերանքն
հերձելին զրուցեացին . զի մի ըզ երկար՝ ի ջնջելս յայտնիկ
գեղերեալ , ձնտատեացն ձնան , և տկարացի : Ի՛սէ
զայդ ես յաւելու՝ ի գիր և առ ամենքումն ունկնդրացն
՝ի ձեռն ձեռնս՝ հերձութեան , հաղորդեան , եսեմարկուած ,
դատաստանաց , բազապատճառութեան , ընկա
նութեան , և այլն . որոյ ոչ միոյն զարդարի հերձումն ,
այլ ազգաբնութեան և ուժգնութեան ինն գլխոց : Ի՛սոյ
առնելոյն ոչ Տարցն . յորժամ ըզդիմ հերեսիոմոցց , կամ
լուծիմ ախտից զիւր լինելոյնց խոսիլ : ոչ մարթի ես տեսա
ցուք զիւրքաքանչիւրն . որ ի վերնոյն մասն տրամադրու
թիւ , կամ ձառիւն :

Գ. ԼՈՒՍՈ. Ը։

Հայտ վերջաբանութիւն։

Երջանկանալ ի վերջին հատ ձառին, յորում պայ-
ծառ ի բովանդակ ճառին փիլիք ճոխանան, ապրեցուցի-
բանիւք եւ նախանձանօք Հանայ ի չեռս բերել։
ոմն առհասնել կռվիմոսիկեանոս։

Ամէն վերջաբանութիւն ի լրումն եղուկացութեան բոլոր-
գան ճառին. զի զոր օրինակ յետ հաստատութեան իւրա-
քանչիւր մասանց կրաց, ի մի ածելով զեզրակացուի-
ամփոփական յետ հաստատութեան բոլորգան ճառին, ի
վէր բերելով զտոմարիցն եղուկացութիւն. որ այն կոչի
ի վերջաբանութիւն. զոմանք ևս քանք սեր։

Բայց երբեմն ոչ ի սխալ վերջաբանութիւն. որպէս յոր-
ժամ հանաւսա ի ճառն յոյժ. կամ խնդիրն կարի խիճ
ընկնի. ուրախալ եւ ընդարձակ վերջաբանութիւն յօրինել
պէտք է, ոչ եթէ որ գծուծ եւ սեղմով հանդերձիւ ա-
կեթել վերջաբանս յարմարեր։

Վայ յոյժ ախտի Հասս ընտրել որպս ի վայելուչ ինն քա-
նիւն առարկել զճառն։ Որ զոր օրինակ եթէ դեպ լինէր
ուրեք գոլով վերջաբան՝ կարօղ էր ևս կռվիմոսիկեանոսի յոյս
քան առարկել զճառն։ Այլ զինչ ինչ սակաւս տալ ի
ճառակարկիկ ձրոյ տեսի, քանզ վայել տեսանելի. զի
մեռանիլ։

Ոչ եկաս ևս պարծանք վերջաբանութեան. մի՛ ճոխանայ զոլ
խաւար ձեռնարկութեց. երկրորդ շարժումն կրկին.
զոլոց առաջնոյ յառաջիկայ։

Գ. ՀՈՐԻՍԱ. ԱՒ։

Հայտ ընծան չեռնարկութեց։

Ընծան ձեռնարկութեց լինի, յորժամ զոր ի բո-
լոր ճառակարկ ճառին ոչ տեսի օրինակաւ ցրիւ հատա-
ցաք, ծաղկաբեր հատարեալ, վերասին յիշատակեմք հա-
մառօտիւ ի ձեռն վերադրութեան. որ ևս յոժարք ընդա-
ճալեցաք տալ. որ ի հրաց ևս երկար ճառերոց համառօտ
և արուեստաւոր բոլորգանութիւն։

Ոչ ի տեսանել յայս վերջաբանութեան լսողացն.

որ

ան յԱստուծոյ ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի, որ ոչ ինչ ինքեան ունի ընդդէմ մեր, այլ զամենայն մեղս մեր ի խաչին վերայ ինքն իւր ի մէջ առեալ, եւ ի գերեզմանին տարեալ, եւ ի մեռելոց յարուցեալ, եւ ի յերկինս համբարձեալ, եւ ի ձախակողմանս Հօրն նստեալ, եւ ամենայն զգայութեանց եւ իշխանութեանց հնազանդեալ, եւ ամենայն ինչ ի ներքոյ ոտից նորա հնազանդեցուցեալ, եւ զինքն գլուխ եկեղեցւոյ ամենայնի կարգեալ, եւ զ

և ոտնաբերութիւնք չքնաղ և սպիտակ յօրինեալ, զի մի՛ կ-
ղեանցն կապտիք կրկնեսցի՝ այլ ասէն. առ անապատիդ և
այնտակ կրկնեցայն։ Օ որպէս գեղեցիկ ոտնիքն մեզ
առաքեն՝ ի Նուէս բանբերութեանցն որ յաղագս կարգաց և
կերակրոց. ոչ ևս ցուցանելոյ զմանդր և զինալ տի-
առնեմին, այլ նորահնեալ մուծիսն՝ ի կարգս եկե-
ղեցւոյ. և ևս հրամայելոյ զբանբառսն և զանդուն
բերանն նոյ, այսպէս առաքել զՆուէս ։ * ՚Ի գարնանային
, ծոմէ քառասնակին , և արտաքոյ սրբոյն սին
, տես , որպ հետանգաստս գնեսիք՝ ընդարմանալ՝ ի
, սգեստէ՛ն. զերդարս չառագոյս օրինացն՝ գտանել
, ընդ Տանուտիկն. և զի սէր մեր զօրանայ խաղաղեալ՝
, ընդ գառնին ի՝ հանգիստսն. և զնդրգասէր հեշտ լե-
, ծոյն հոգևոյ՝ անդրդի մուծ սրբոյն ||։ Ի ՆՒԷ. ՊՐԻՒ
Խոսել սպառն առաքեալ. զի այս ծոմական ձեռնադ-
րեմէց, ունի սերդ առաքելական՝ ի Նուա քառասն
Տարին և առնեսական Տանդրեալ. յորս Քանաց առնեա-
քանին Տանդրել լեզ, կի՛ սարդանդրել. սկբառասնակ,
կի՛ քառագոյել. բայց և՛ ի նուա՝ մասն՝ ի բերկոյն Նուա.
յորժամ կատարեն առնեսքանին, ևի զոգի մուսալեալ
ընդեն ոչնչացնելոյն զառագեալսն նոր ։ Ի սմանիկ Տանդ
ռասին կրկնի զգլխաւոր ձեռնադրեալն, առ՝ ի վերջս
առնի յիշեցուցանելոյ նմ զայն ։ Ոչ ևս՝ ի Տանդրա
Նուա ոչ ծոմեցին, մինչ այն պարզ կրկնադրեալ.
առան և ձանձրացուցին, և առելորդ. զի յայնմհետ Նուա
չիք մասն մուսալ ։ Իսկ՝ ի Նուա կացդրանին Տան
գնին, մնասեալ՝ ի ներքոգրեալսն՝ գրեմ ոչ երբեք
մինչ այս ծոմ. զի չիք առնելի՝ այլ գառնեմին,
կամ գ յոռելին գցուցեալս բնագրեալ չինելացս Նո
ռին՝ վերստին կրկնել՝ ի վերջաբանեմ ։

Եւ այլ ազգ վերջաբանեալ յանձնեալ առ մեզ Տարս,
, ոչ գնեբերեալ, և զայլ Նուա խոհերոց և սնօրինե
ծէցն գի, մաղմոսաց և խոնարհական յանձնարարութիւն
առաքելին ։

Ոչ առնէ խորհուրդին յաւուրս տեբերոլինն՝ գոյն Տախտի
ժող. առելով ։ * ՚Յորիկ գեղ Յեսոց բանեցս պատգ
, երջանիկդ՝ ի կանայս , ընտրեալ յաղթող և Տարս
, ազ , ոչ պատ ձեռնեալ գոմբեխական մարդոյ յաղթա
, նակ . և ոչ Քաղ ասկեսական ակումբք փայլեալ՝ ի

„ զամէն աղբեւրական հարստանաց · այլ մանաւանդ ընդանեաց
„ գոյն ընծայ սիրոյդ քոյ · և ծաղիկ խնամոյն Ձե
„ ի քո , արեամբ առագեալ բուսոյս · և համակատար
„ քեալ ի զարդ քում հարսնութեդ , որպիսեաք պսակիս
„ ծաղկաց · առաքին քրոջն իմոյ նորաբոյս հոգւոյս ,
„ որ զքեզ սիրէ սիրեցեալդ յիսուսէ քարոզն : Որ և
„ ընկալցիս զձուէ սոյ ի՝ արդարև մնայր գոյութեամբ .
„ և յիս գարձուսցես զշնորհս սիրոյնն զքեզ վերացս
„ գեալ քանիս · զի ես ցնծացայց ընդ քեզ յերեսս Քրիս-
„ տոսոյ նորա : Ա՛յլ զամենեսեան զձեզ զոր արեամբ քո
„ ծնար յորդիդ քոյ քանիս , մշտահաչ ազօթիւք յանձն
„ արարցես նմա՝ ծածկեալդ ընդ հովանեաւ Ձեռաց նորա :
„ Ուր զի առաքեսցէ քեզ առաքեալն , ընդ որս
„ զոյս անցանելով յաւիտենից , ի համբերձեալն ժա-
„ մանակաւք հասանել ի կեանս , ի նոյն ինքն ի քո յա-
„ ի սոր մեր , ընդ որում հօր միանգամայն և հոգւոյն
„ սուրբ վայել փառք իշխանութիւն և պատիւ այժմ և միշտ
„ և յաւիտեանս յաւիտենից · ամէն ։

Ա՛սա այսմ առաքեալ և նորընկալեալն զգուշութեամբ ուշադրեալ
յաւելու : * Ո՛ զեզ յաւէտ օրհնութիւն միշտ պահեսցէ՛ի
„ տէրեակ անեղիս սրբութիւն քում տաճարի . և ի նմա
„ պահպանութիւն լայնատարած քումդ մարդասիրաց ապա
„ հինեալ , զձեռս մեր ի սուս տարածեսցէ . և անեղիցդ
„ յաւուր հատուցման ապրիլ : Ա՛յդ՝ աղաչեսցէ ընկալ զեր
„ գաբան օրհնութիւն մերոյս լեզուի . և համբառ առ-
„ ցես սուս գձիրս շնորհաց սուրբ հոգւոյն և բեմիդ հիմն : Ա՛ս-
„ ոչ արժանապէս ընդունել մանս փիլիսոփայութեամբ
„ գաղտնեաս մեծի յայտնութեդ փառաց անեղին , փրկ
„ չին անմահի , քումդ միածնի , միոյն ոյ , սուս յան : Ա՛յ
„ նոյ զսաստիկ սիրելութեանդ սորա քանեաց ի
„ սոյն կամարն գերազանցելոյ գքեզ պատճառաբ՝ սո
„ ժամանակ նիւթ բարձրացեալ ծառ ։

Պետական համալսարանին պատիւն վերջաբանութեանս նիւթ
ի զեղինութենէն ապահովացեալ զարտուղեալն յիւրմէ .
յաւելու : * Ա՛ռասի և ի ձայն օրհնութեդ՝ որ հնչի ի մէջ
„ ք՝ եկեղեցի քո , խառնեսցի և զմի ձայնս կրօնեալս ա-
„ ծեալցուցանց և յաւելցի քո սուրբ : Ա՛յ քանզ եղեալ իսրայ
„ ամարդութեամբ շնորհաց հոգւոյն քոյ , հնչեցի ի մէջ

,, յառաջասաց պարտս քոյին հանդիսի , հարսն ինքեան
,, նոր եղանակի ։ Եւ սկսեալ ծնունդ քոյդ արդանոյ ,
,, յանկացեալ անդրանկաց դասուն կայանի ։ Եւ մեհեան
,, ի ծոց քո բոյս անուանեսի , զրգեալ ցօղով Հոգւոյն
,, ահա ծաղկեցի ։ Եւ կարգեալ անառեսս քեզ ըստ ար-
,, ժանի , զծառայակից իմ կերակրեցի ։ Եւ զքանքարս
,, առնեալ ի յիս անբուռն , ահա ի սեղանատունս քո սրսի
,, ուրեք ։ Եւ զսաղմոս որ ի լեզուէ եղբարցդ իմոցդ
,, լինասցուք ասել յայսմնեցի ։ Եւ զնացս օրով Հոգի
,, ամէն կերակրի , մնարկալ ուսել ձեզ պատրաստեցի ։
,, Եւ յայսմ ի սոյն հայցեմ ամենայնի , ներել սխալա
,, նաց որ առաջ գտանի ։ Եթէ սխոփանս ումեք լինիցի ,
,, սուք օրհնութիւն Հոգւոյն ընդհի ։ Եւ կամ պղծիչ ձերոյ
,, ցօղեսցի՝ ինձ ի տապանն դերեզմանի ։ Եւ այս վաս-
,, տակ մատանցս եղիցի , ձեզ վայել յաւէտ եղիցի ։
,, Եւ քարս յղկեալ յամպիս յայրն , դիպի ի հինն նորոյ
,, սիոնի . զի և տունս փառաւորեսցի որ երկրորդութիւն
,, անբաժանելի , ի ներկայս նոյն և յապառնին , և անդր-
,, բաձն յաւիտեան ։

Ճառ Ե .

Ճաշոց շարժուելոյ կրկին ։

Կրկորդ գործ և պաշտօն վերջաբանութեան է շար-
ժուն , և զարթուցումն կրկին . որ այնպէս սեպհա-
կան է սմա , մինչև Հարուստանալոյ կոչել զսա Հրեշտա
Իբր զի յայնժամ յաւէտ պարտ է Հարուստանալոյն զնամ ա-
ւուգասա Հասեալն պարզել , և զնամ աղբերս Հնոսաբանու-
թեան քանալ . և զկիրսս ունկնդրողացդ բորբոքել ։
Ունդրիցես . զոր կիրս յաւէտ շարժել պարտ է ի վերջ-
ջաբանութեան ։
Պատուհասանեմ . զայլ և այլ կիրս՝ ըստ այլ և այլ աղդաց
Հասոյ ։ Ի գովեստս զարթուցանել պարտ է զսերդ ,
զբանչացումն , զնախանձաւորութիւն , և զինդութիւն ։
Ի պարտաւ՝ զատելութիւն , զխորշումն , և զարհամար-
հանս ։ Ի բաղխոհականս՝ զդոյս , զվստահութիւն , և զեր
կիւղ ։ Իսկ ի յաւետենականս՝ մարթ է զնամ կիրս շարժել .
այլ զսերդ , զատելութիւն , զդարկութիւն , զդթութիւն . և այլն ։
Այսպէս մասին մանաւանդ՝ աքանչելի երէց Հոսաբանութիւն
կի-

հիւրանոցն · որ ի վերջաբանեանն ոչ միայն զգաստացաւ , և
զանձինսն եղուկացեալ · այլ և ինքեան խոկ ի երից հնոց ե-
կելոցն այնոցիկ · մանաւանդ ի շարժելին զի-Թուխն առա-
ւաւտս · մինչև քաղցեալ անդամ , ոչ և հաս ինքեան խոս-
տանիմն գանձոյն , տղեալք և արհամարհօք ընտ զա-
տեանն : Ի մայն ասեն՝ յորժամ քաղցեալ առնեսցեմք
զինչ առն գան խոստիմն , յոտնկոխն զինքեանսն կի-
նիցեմն ծառանել . ասեն և հաս ինքեան միայն : O այս ընտ
ցաւագինն վերջաբանութիւնն , որ ի մէջ միտեալ · ոչ այս-
պէս առ : * Ա՛յր վերջ լեալ , զի ոչ հաս կարեալ խոսել զա
,, արհամարհացս . . . Ա՛նտեղ հեղձուցանեն և արհամարհեն
,, զնա այս խոյնք միտեալ · ոչ գաւառաւք , զոր ընտ հա-
,, հասոյց ։ ‖ ։

O այս ձեր ոչինչ ըհաս ի սեռանել և ի տալն
ընդհանուր ամբոխացն · որ յաստիճանսն եղեալ ի
ժողովն առաքելոց Տեառն · ոչ ահա յառաջս առնեսցեմք
առ հաս ինքեան : * Ա՛յլ ձեր ոչ գնացուածն առն արհամար
,, ցուցանեն · այլ հասեալ արհամարհս Աստուած արհա-
,, տեսն : Ա՛ինչ անկասելիք ձեզ հնար · արդարև ար-
,, հասոյց արժանի՝ առաքելն մեր խոսիլ անցիցէք ‖ ։

Ա՛յլ այդ գիտելի է , զի երկու են գնացուածք յառաջելոցն
ի վերջաբանութեանն և շարժելին գինքս : Ա՛ոաջինն է , ի-
նեալ եռանդուն , և ազգաւ ի շարժել զինքս : Ա՛երկ-
րորդն է լինել հանգուստ · գի ոչ ասէ առ գինքս · արդա-
սաւորն գոհանայ , և հրճուիցէ հոգւով արտ ընկալանին : Ա՛ոա-
ջինն գնացուածն եռանդուն ասելով յայտ
առնէ , և բազում ազգաւքն · գի մի ծուլացեալ ազգ-
ուեմբն հասցէ ի վերջաբանութեանն · այլ գինքս եռեցուս
ոսկոյ , որ գեղեցիկս յառաջաբանեն · այլ և ցնծացաց
հասցեն առ վայրն ի յաջորդակս հնոցն · բայց երբ ժամս
հնոցն ի վերջաբանութեան · ոչ յաղթեսցին ի հասցեն ծածկին
գինքեանս և ընդարմանան : Ա՛յս այս յայտ առնէ , երբ գի
հաս ասասցեն զոչ ինչ երեսացոյց ի գործս
յառաջաբանութեանն , և ոչ ազգաւ ի հասցեն · գի մի
հասցեն հասցեն ի վերջաբանութեան · ոչ ասէ ասել ։ Ա՛յս
ոսկոյ , որ գեղեցիկս յառաջաբանեն · այլ և ցնծացաց
հասցեն առ վայրն ի յաջորդակս հնոցն · բայց երբ ժամս
հնոցն ի վերջաբանութեան · ոչ յաղթեսցին ի հասցեն ծածկին
գինքեանս և ընդարմանան : Ա՛յս այս յայտ առնէ , երբ գի
հաս ասասցեն զոչ ինչ երեսացոյց ի գործս
յառաջաբանութեանն , և ոչ ազգաւ ի հասցեն · գի մի
հասցեն հասցեն ի վերջաբանութեան · ոչ ասէ ասել ։

Ասպա զի մի՛ և քեզ այն դիպեսցի, ՚ի յօրհնելն և ՚ի յար-
գարելն զՆաւն՝ պարտիս միանգամայն յուշ ածել, թէ
ընդ որ դուրն անիս եւ ելանել։

Կայսերի ինչ շատ լինի յաղագս արամադրուէ առ հա
սարակ։ Կիւդ՝ ժամ ի այսուհետեւ խօսիլ մեզ ղՀոխա
քանուածէ. զի զինի արամադրելոյ՝ պէտ պայ զարդա-
րել. զոր տայ Հոխաբանուածին։

ՊՈՒՐԱՆ ՆՐԲՈՅ ՊՕՂՈՍԻ

Յաղագս Ձոխաբանութեանն։

Ասացի զվատաւոր և երևելի մասն Աստուածայնութեանդ ի Ձոխաբանութիւն. զոր այլ ոմանք ասեն ընդ քեզ լինել եթէ՝ ի կեդրոն. և առանց նոր ըն դունայն են, եթէ սուտեր համարեցեալ, և՝ ի պատեհանս ամիսիեալ. որ ոչ ինչ ներգործէ։ Օ՛ն նոր է զերկնեալ ծնունդ. մնացեալ քեզ ասել, և գեղազարդ պճնութիւք՝ ունկնդրաց առաջի արձանացուցանել։ Այլ կարի կարևոր է մտադիւր աչալրջութիւք յուսումն սորա դէզերիլ. զի ոչ ոք առանց լսոյ խնդասիրաց լինի, քայց եթէ ուսմամբ արուեստի։ Ահա քաղում ջանից և վարժութեանց, և աշակերտութիւն, յամ հեռանայն պէտս ունի. սոյնս համ քանք, կիսի խօսք մարդկան վայելչանան. և սոյնս Աստուածայնք մի քան զմի լինելն զերազանցք։ Ալրիս աղագաւ մեծին տուչիս զգիւտն և զարամադրութիւնն Համարի առն խոհեմի. խակ զՁոխաբանութիւնն՝ Աստուածայնի. և զնա Համարի քաջ Ձոխաբան, որ այնպէ խօսի, զի ցուցցէ, և բերկ ընցուսցէ, և հաւանեցուսցէ. զոր թէ ոք ըլ կարգի՝ ի զքեզ լուխ տարցի, նա է խոհական քաջ Ձոխաբան։

ԳԼՈՒԽ Ա.

Յաղթ կին ոգոյ և չանիպատիւ ելեալ ձգնաբանութենէն ։

Ոմանք երկեր ասեն. ցի և Հոգւոյսրբութեան, պատմագրութեան, և բանաստեղծականն. այլ մեք կայսմ վայրն ոչնմանք խոսիլ միայն զՀոգւոյսրբութենէն Հոմանց. որ Թէոփիլոս ըն արիստոտէլ, և բանաստեղծից եհնուա առ Հոգւոյսրբութեան, ասելոյն զոգեմբերելն ոտեայն և տղոցելոց. քանզի բանաստեղծականքն կարծեցան իմիք ծուռ ինչ ասել և Հաստատակ ասելոցն Հոմերոս. նամին կարծ ասէ կիմիքեան. բանաստեղծքն երբեմն ծիր յօտար լեզուս խոսին ։ Այլ Հոգւոյսրբութենէն չէ այսպիսի, այլ յայտ լեզուի և գիտակաց բանիցդ ։ Այլ Հոգւոյսրբութենէն Հոմանց է. վայելուչ հիւսուածք գոթեալ և զրամատրեալ երից և ձեռն բաժին և եղանակի, յորմէ և հանեցուցանել ։ Ուստերքն դնեն յայտ ասելոյն լինել զնոյն բանիցն Հոմերոսի ոչ միայն բառիւք, այլև նմանութիւք. քանզի զի ոչ եմի բառիւք և եմի ծանկամիմիի յօրինել զՀոգւոյս, այլև նմանութիւք սպասաւորեմի ։ Այս չէ ինչ ընդդէմ, եթէ զիտանիմ մասնակատարել նմանութիւն. զի այնոցիկ ասեմի ոչ՝ միայն զերազանցել սա երկոսին և սա զիտանն, այլ որոշ Հաւանեցուցանեն. և սա Հոմերոսն, այլ որոշ զատուցին ։

Ոգոյսրբութենէն Հոմերոսին ընդհանրապէս բան ծանոյ և քաղցրութենէն, և վայելչապատմել նմանութեամբ, որով կարգին պատերազմելոցն. զորոց նոյն սերոցքն յառաջիկայդ ։

ԳԼՈՒԽ Բ.

Ոգոյսրբութենէն Հոմերոսին ։

Ոգոյսրբութենէն ասի Հոմերոս լինել յաւուրն, և բազմայայտ ։ Ոգոյսրբութենէն որպէս ասի և ոմանց Հոգեկրութենէն, ի անվնաս և յարմար ընդ բնութեան հոգւոյ ։ Այլ յայտ ասելս պատուոյ և Հոմերոսի, ոչ զերազանցութենէն կամելոյ և եմի-

այլև

այլ երևելի լեզուաւքն մատենագրաց սովորութիւն լինել
Տումնաձայն : Ասասի և այս մասն Հոմարեանոյն՝ ոչ այնոյ
Հարուածոյ , զի ամ հայկաբան առնէ : Վասնզի գնաց ի
շրջել և պայծառ՝ ըստ կամաց Հարուածոյն խօսել , այլ
ոչ հայկաբար , կիսըստ լեզուի հայոց . և գործ է պոլիչ
և լսարել , ամ ինչ Հասասասել կայցէ քան հայկաբար
տալեցն . մանաւանդ 'ի մերումն ժամանակի . յորում
մեծասիրեալ Հարազատ հայկաբանութիւն :

Ա՛ամ՝ հայկաբանութիւն Հասասի 'ի բառս , յոգն , և
լեզուական առագաստութիւն : Ի՛ բառս՝ բնարանութիւն
սկզբան է . որ ըստ ասելոյ Կիւրղեղի , ի սկզբան Հոխա-
բանութիւն . և այս բնարանութիւն ոչ միայն վերաբերի առ
բանաստեղծութիւն . այլև առ վայելչաբանութիւն , և առ
շարակարգութիւն :

Ա՛ռ բանաստեղծութիւն վերաբերի , ըստ որում բառքն են
առանձնական , կամ առասպել : Ա՛ռ վայելչաբանութիւն ,
ըստ որում են յարակից , կամ փոխադիրեալ : Իսկ առ շա-
րակարգութիւն , ըստ որում բառք հետևողաբար , և բա-
նակազմեալ վայելուչ և կենդանի դասուորին : Ա՛յլ զա-
նազան որոշումն կամ զննութիւն ըստ վայելչաբանութեան ,
և ըստ շարակարգութեան , զկեցցէ առնել ի միւսում տե-
ղի . առանձին խօսեցեալ զննութեան միայն ըստ որում է
սկզբան բանաստեղծութեան :

Ա՛յլ առ բնարանութիւն բառից՝ ըստ որում է սկզբան բա-
նակազմութեան , զիտելի է . զի բառքն ընդհանրապէս
յերից դասս վերածին . կամ երեք ազգ են բառից . այ-
հին , նոր , և յօտար լեզուէ առեալ :

Հին բառքն՝ ի կիլիկեան ազգս վերածին . զի են բառք
հին առնական . զոր մատենագիրք ազգիս վերոյ
Հասարակօրէն և յաճախ՝ ի գործ ածեն՝ ի գրուածս իւ-
րեանց . զոր և մեզ ի դէպ է անմոռաց և համարձակ ՝ի
հին առնել . մանաւանդ թէ պատճառ կայ է , եթէ ոչ կա-
միք առնել . զոր և մեզ ի դէպ է անմոռաց և համարձակ ՝ի
հին խոժադոյժ լեզու առեղծանել : Օ՛ի նոքա քաջայն
մեծ դրամ լեզուիս մերոյ , և միշտդ ազգասիրութիւն
լեզուին առ մեզ ժամանակս , մանաւանդ թէ և հե-
դինակք , գործածեալ են յոյժ հինս առատութիւն մեզ
առակի դնել . որոց ոչնչացն ոչ հնար դառնել , այլ ըստ
ջաղջն և դանկան հանդիսացոյ . ոչ ևս հակառակին

որ զարատելի ՚ի տղայսն է, իբր խառնակեցու ինն հրեշ
այսպիսի։

Այս են բառք ինչ անասնոյդ, զոր ուրուբինն ՚ի գործ
անէին նախնիքն մեր. որպէս ընդ, ՚ի ցամ տապան, ՚ի վիհ.
ոռոգիրն, ՚ի ցուտ. դրոբել, ՚ի թռչիլ. արկղ, ՚ի
խոտոր. և այլ այսպիսիսն։ Այլ՝ զայսոսիկ բառս և մեզ
ուրուբինն պարտ է ՚ի կիր առնուլ, մանաւանդ ՚ի պարզ
և ՚ի հասարակ շարադրութեանս բանից։ Վասնզի պարզա-
բանն անխնամս մնայ է, յորմէ և անխորհ ՚ի գործ անել
զոր գոյզ մտանեսդիր ոք միանգամ կամ երկիցս և եմ-
ձնդելով գլուխ ուրիք։ Վախճան զայս ասեմ առեալ ասա-
տանեան մեծիկոնէն, և Թէոդորիտոսի մեծասիրեն. որոց
կամեցեալ գերազանցիլ զձառս խրատուց յորմէ՛ն, յոչ-
գիեն զբառս անտեղիս և նախատ. որոց և ուրանալոյ չեն
լոյս խնդրատուս. և այսպէս՝ ինքն գերազանցելոց
զբառս, գիտելիս խոնարհեցոյ. ներեսցի ոչ խնամոյն գիտ
խոսիլս, և ոչ այլոց խնայողացուն լինել։

Այ, որ կամ առատապար բառս կոչեցիք զայնս, զոր կամ ՚ի
յետին ժամանակս առ ՚ի չգոյէ վարժուելն և հմտու-
թեան հայկազեանցն՝ Տաճկացան և ՚ի ներքս մտեալ
և անհեթեթ բանդագուժիլ. որպէս՝ պռամբնանալ. ներա-
շուել. ներբերանել. սիրեցցիմբ. ձեռնեցիր. խելացու-
րածիք. և այլն։ Այս կամ զայնս՝ որոց բուն նշանակու-
թիւնք վոխոխեցան, և յօտար նշանակութիւն կապեցան
ընդդէմ առաքելական գործածուէ։ Այսպէս զբառն պաշ-
նախն. որ ՚ի գնելոյս, կամ հետգնելոյս, ՚ի գործ ա-
ծելն ամենեք վոխանակ բառիս օգտական։ Այս զբառս
պարտական. որ ՚ի տղայոց, առնուն վոխանակ բառիս
պարտ. և գայլ տգոյն նոսին. յորոց ամենեքին գլուխ-
նալ և հրաժարիլ պարտ է. զի խոտորագոյժ են այս բառք,
և գիտելիս տգիտաց լեզուին։ Այլոց այսու՝ ոչ եմ ա-
նել կամելիք, մի ամենեքին չէ պարտ նոր բառս հայ-
ել. զի երբեմն հարկ ՚ի վեր կոչ կոչելոյ՝ առ ՚ի չգոյէ
առ նախնիս։ Այլ այս գործ դիւր է, որ քաջահմուտ է և
ներկուռ լեզուին. և գիտելեացայտնութեամբ և վայելուչ
բառս կարգէ նմանաստակ բառից նախնեացս մերոց։ Մի
պիտ ոչուան հնար է, բառ ևս է յոյժ ամօթ գնոյն խնամոյ
բառգրաց բառիցք քաղաքացիել, մանաւանդ ՚ի Հայաստա-
նեայս Հասս, քան նոր բառս կազմել։ Մեր գործոյ

բառ-

Նախան բառս. զի յուսումնս ոչ այնչափ ինդրել զերկոց կամաւորելն։

Նախ օտար, կամ օտոյտկերս բառս կոչեմք զայնպիսի. որք յայլոց ազգաց եկեալ։ Ոմանք բառից մի կարգ հետամուտ լինելն Քերականացեալ ասեն. քանզի բար բառ մեր ձոն է յոյժ և լեզուակ ըստ բառից առատ. մինչև հազիւ երբեք պէտ ունել մեզ յայլոց ազգաց մուծ բանալ ինչ. և ոչ ևս աղքատ, ոչ բարեբարոյ ասացից. յորոց եթէ ի բաց առցես զայլազգական բառսն, առ հասարս ինչ մնացս։ Նախ եթէ խիղճ ունիցի ոք ի բառ բառս մեր գումարել, մանաւանդ բազում բառիւք զայն բարգաւանել։ Ոչ այս կամաւ և յառաջ ասացեալս ինչ խոհականս լսելիս լինիցին, հետամտութիւն յոմանց և այլոց օտարոտի բառից։ Այլ՝ եթէ հարցս այսպէս պատասխանիցեն, զոր բառք ըստ մեծի մասին ի յոմանց առեալ են. քանզի առաւել և մեզ գիտի առնել պարտ է, ուստեքէ այնպիսի լեզուս, որ զբեմէ ամէնապատուական բառիւք պերճացել է։ Այլ ասելիքդ չէն մեզ կամք դնելոյն ի բաց հրաժարեցուցանել յայնցանէ. քանզի մարթի է ի գործ ածել զայն բառս, որք ասեցուածք նախնեացդ մերոց լեալ են յայլ և այլ ազգաց պարսիկ ի յոմանց. Բրաբիոն. դահապետն. աղջոս. փոխուխ. և այլն։ Ի պարսից. ասպ. գահ. գանձապան. գաւրաւար. գաւազան. գաւառ. գաւխաւ. և այլն։ Ի Յերբայեցւոց, գեհենն. նաւթ. շաբաթ. ատան. և այլն։ Ի Յոյն ևս եթէ գործածուին այսպիսի բառից, լսողն ըստ պահանջման Տարկին, և ըստ առիթոյն պատշաճաւորեսցէ. եւս անտարբեր. զի անտարբեր գործածուելիք ոչինչ բառունդ զինչէութեան ընդդիմանալու է։ Յոյժ ևս յարդոյ մնայցէ տեսանել բառից։ Ի յայլազգաց ազգէն տեսցուք. գլ. ԺԷ։

Նախ առօգամուելիս հասանել ի յարմարագոյնս ասելիք բառից և բանից. քանզի առ ի խօսել ըստ հարկաւոր լեզուի հայոց, չէ բաւական բառս ընտրել և անդրադառնալ ի կիր առնել. այլ և կամաւորել պատշաճ և զիւրազան, զծանօթն, և զհնչումն ձայնին, առ ըստ հայկական վարուցեալն՝ անաղմկաբար և ըստ կարգի առանց ծռելոյ զբառսն. շեշտելով, բարձրով, պատկիրով. և այլն։ Ի զգուշանալ լինի ուսուցանել քերականեալին. վասն այնորիկ առելոյդ. համարիմք առաջն զինչ երկմտիլ։ Ի յոյժ ևս յաղագս յոմանց, կամ հայկաբանաց։

Յօդուած · ովակ ։

Յաղագս բացայայտութեան ։

Բացայայտութիւնն առաւել կարեւոր է Հաւատոյն , քան զընտիր հայկաբանութիւնն ։ Այսու որով և այս առաջ նախնեաց · Տփէսափոխոն խօսի , և չայափոխոն ։ Հնդ հիւրասէր ըլլ սահել օգտասիրասէր ։ Օ՛ն ինչ շահ չամբոխքանութ անոթ խօսիցն , չորսամ ոչ լինին հասու դիտ ուսնողացն · Հանգէտ կիր ինչ ասենաւին հարկ խօսելոյ · երբէ զոր խօսիմ՝ ոչ ինձանաւոյս , վը որով խօսիմ՝ պի եմասցին ։ Յայսմ սակս մեծապէս ստգտանելի են նոքա , որք ի քարոզս՝ և ի դիրս ողջունի՝ ջանան նսեմ խրթինն և անստոյգ բառից յօրդուածէ , և մանուածս ծոյ խառն ի խուռն բանիւք , զնմանատ իւրեանց առնել անխմանալի նոյ , առ որս խօսին ։ Արուի կարծեն անուն և գործել անձանց առանալ · և զայն ոչ գիտեն , եթէ մեծապէս գործել են յայսց իմաստնոց , որք մանկամիտս և թերահաւատս զնոսա համարին ։ Վանդի արդարև անխոտոր հուրդ մտաց է ցոյց՝ խօսել ի լուր ունկնդրաց՝ ի յուսացանել , կամ՝ ի խրատել զնոսա , կամ՝ ի ծանուցանել ինչ · և զիմաստ բանին գլխաւորին ծածկել ի նոցանէ · և այսպէս՝ անաւաստակ տարփանել · նմանեալ խաղնաձայն իմն փողոյ , որոյ հնչուձին անծանօթ գոլով զգաստ , ոչ պատրաստին ի պատերազմ ։ Վասն որոյ բազում անգամ զայն առնեն ի պատրուակել զցուրտ և զանյարիր քանս իւրեանց · որ զուրկ գոլով յայմ խմաստից , առնչեն բացայայտ ունկնդրաց առաջի դնել · վասն այն սեթևեթիւ շարադրուէ զայն գունագեղել ձգնին · այն պի բազմամարդ են , որք և ոչ ըլ կարգի շարադրել գիտեն ։ Վորին աղագաւ լաւ է ոսցա աշխատասիրին զբան իւրեանց յօրինել · և փոխանակ ի տարտարարտ զարդս տարժանելոյ , խմաստիցն միտ դնել · և ազդու և յարմար ունկնդրաց բաց բանս գտանել ։

Ա՛ս բացայայտութեն բանին , պատհանջի լինել բառիցն յատուկ , և սովորական · զի ըլ սահելոյ արիւտոտել · Այլ ինչ անաւոտ է՝ այն մնին է ։ Ա՛րդ՝ յասելն յատուկ , խմանամբ զբառսն՝ որք ունին զորոշ նշանակութեն ի նախնեացն գործածուէ մուծեալ · և այսու ի բաց առնումէ զբառսն , որոց անստոյգ է նշանակութեին ։ Ապա սովորական

կան կոչեմք զայնպես ի գործածելոյն ի տախտակաց · ո-
րով ի քաց առնուլն զխոտիանալոյն , և զնորահնարս ,
և զայնս՝ որք ուղղութեամբ ի գործ ածին · զի այսպիսիքս
պատճառեն զմեծութիւն ։

Արձակ՝ առ բացայայտ լինելոյ ձառին , հարկ է քա-
ոից զլի լինչ նշանակել · և մի լուծ ի նոսա համառօ-
տութիւն · որ է միով , կամ բազում քառից երիզիմութիւն և
տարտամութիւն արտաքոյ շարադրութեան ։ Օ որոշեալ
քառս՝ ֊ , է համառօտն · զի նշանակէ զպարզեալն , և
զպատճ · ուստի յառաջ ուղղաբ , թէ այս որ ասեմ զհաւա-
տարմացեալսն և մեծին լինել բանին · զի չէ յայտ թէ արդ
եօթ զպատճ , թէ զպարզեալն ասեմ · թէպէտ քանառա-
տեղիք ի գործ ածեն երբեմն զայսպիսի համառօտն քառս
մանաւանդ ի խաղս և ի կատակս · Ասկ եթէ այն երիզիմ
մոլորեցուցէ ի շարադրութենէ , կորչի երկբառնութիւն · զորոյ զօրինակ
այսպէս գնել կոչնտիլիանոս · * Կատակաբանութեանց
ոմն արձան կանգնեալ արծաթեայ տեսի ձեռին || : Ուր ես
դիր է , թէ արդեօք արձանն պատուոյ լինել արծաթեայ ,
թէ տիգն · Այսպէս և այն պատգամ ճնճղուկ · * Ասեմ
քեզ եբեակիդէ , յաղթել Հռոմայեցւոց || : Ուր ոչ ինա
նամբ թէ ով ուստի յաղթեսցէ ։

Արձակ՝ առ բացայայտութեան պահանջի չլինել բանիցս
կարի կրճատեալ , ոչ լինի՝ ի կարճաբանութենէ · որ է առա
տիկ իմն համառօտութեան բանի · Ասասի այն մատենագիրք ,
որք գհամառօտութեան գնեն երեսից , դիւրաւ ասելին ի
մեծութեան բանից · Ընդ թէպէտ գոլանալ է յոյժ համառօ
տութիւն · բայց այն միայն , որ լինի ըստ պահանջելոյ պայ
մանի իրին · և արուեստական հանձարով է յօրինեալ ·
որ յաձախ երբ առ լսողսն ։

Ընդ առ պահանջի՝ զի մի լուծ բանն կարի երկարաձգել ,
մինչև ձանձրալ ունկնդրին՝ բազում պարբերութիւնս մուա-
դիւր ուշադիր լինել · զի այսպիսի երկարաբանութենէ ձա
պաղէ գիմաստ բանին · ուստի առաքինացուցանէ զունկն
դիրս · Այլ է տեսանել յայս քան քաղաքացի , զոր ասէ
ընդ այլ եպիկուրոսին դանիէլ ։ * Ընդ յաւուրս ձմերոյ
,, նոյն՝ յօրժամ կուառալ դիզեալ մեծութիւն քաղմու-
,, թեան թանձրութեան ձեռնց , կուտակեալ հիւսեալ
,, ձեռնց՝ ի վերայ ձմերայնի լերանց · յայնպիսի ընդունա-
,, վերայ , ընդ այնպիսի ժամանակի , կամէր ուրեք երթալ

„ի սիւռս Հանապազորհն՝ յանկարծօրէն ձիեանն ցասուցաւ
„արձակ լինէր աւձին Տղայ։ || Օ որ Հանդուցանէ կարէր ա-
սել այսմ։ Եւ յաւուրսն ձեռնադրեալ՝ յորժամ գիտէր Հան-
գուցեալ ձեռաց, կամէր ուրեք երթալ եւ լինէաս, յան-
կարծօրէն. եւ այլն։

Ի յայս ցաւս, զոր ասէ վասն պատնէշելացն, զոր զոր-
ծեաց մեծին Տեթրոսէ՝ ի կղզիսն արտասուաց իւրոց։ * Ար-
„ըն Հանգիս կուսութեան զիարդ, խորհիցին Հոգ Հոգւոյ սի-
„րոյ, որով զիարդ ուրացաք։ յանկարծակի ինքնին
„ետեղաւ վայրն Հրով վառեր։ եւ Տեղս յարուցեալ զո-
„Հացեալ զաղօթսն կատարելոյ, մնուեան տակին՝ ի
„խորսն։ եւ բազմեցան, եւ մնուեան յուսով։ եւ երգե-
„ին, յաղեցան։ եւ սիրտք երգեն ընծելոյ Ջուր։ եւ
„այլն ||։ Ասացաւ եւ այլ այսպիսի ցուցան երկայնա-
տեսութիւն ի սեռսն ի պատմագրութենէ անդ։

Ահա այսպիսի են գիրքս պատճառք, որք առաջնոցս
ցանկան զգոյն։ Օ այս ամենայն մեծագործ ամենայնս
խոսս ուսուցին ոմն։ որ ըստ պատմելոյ վարդապետի, պատ-
ուէր առեալ աշակերտաց իւրոց առաքելացեալ զգուշա-
իւրեանց։ զի զայն շարադրեսցի Տաճարին պատճէնս,
զոր ե ինքն ոչ իմանայր։ Այլ եւ այն գոլով՝ ի բերանս
առնելոց յաչխատեալ։ Ընդ ինքեան պարտիսիանոցին, զի ես էակ
ոչ իմացայ։

ԳԼՈՒԽ Ը.

Յարեան վարդապետանն, եւ յիշոց. եւ նախ՝ յաղագս գնա-
հատին։

Ոչ ի բաւականն Տաճին լինել յաւուրս եւ ժամայեցս,
զոր ասաց քաղաքացուելոցն։ այլ պատճառն ի բանսն,
զի բաւեցն եւ իմասցին նոքա ինքեանք զանձինս իւրեանց
վայելուչ ե պատշաճեալ։ եւ շարադրելոցն ի տոմսին
քաղաքացուելոցն եւ գնահատիկ։ Օ ե այլ՝ ի հոգեկեալ առա-
քեալս մեծասքանչացս ոչ միայն Տարիւսորդն գաւառին, այլ
եւ զարդ եւ պատուական։ այլեպէս եւ՝ ի Տասս Տարսո-
ւսոնոյ՝ քաղ յոյնսն Տարիւսորդ, ոչ միայն քաղաքացուելո-
ցեալս պատուոյ գաւառին, այլ Տասուսոնոյ՝ ի Տարիւսորդն։
զանձն պատուոյ ե ընդունելի սիրելոցն։ այլ եւ կրկին
զանձն պատուոյ ե ընդունելի սիրելոցն։ այլ եւ կրկին

եւ ոյոց առաքինեաւ՝ մտածին՝ ի բառս եւ ի խնամս. ի՞ոկ
երկրորդն՝ ի շարականսդ ծնեալ. Հայոյ մայրն խօսեա
ցուք զառաքեալն. յոր գրեալ է, ոչք լինին՝ ի ձեռն բա-
ռից եւ խնամոց, յոր Տաճատն վայելչագոյնս. զոր
Հայոցն ձեւս կոչեն։ Ոյոց կրկին ազգ են Հայոց
սիւս. յոր ձեռք բառից. եւ ձեռք խնամոց։ Ձեռք բառից
գործեալ կրկնակի մտածին. մի՝ ըստ փոխադրութեան
Հայոցդ այլազգեալ ձեռնակոչ բառից. երկրորդ՝ ըստ
նորոգեալ իւրն գաւառացեալ ձեռն ձեռս
տակութեան իւրեանց։ Ասէն սակաւս առաջս խօսիլ զայ
փոխադրութեանց. եւ ապա գձեռս բառից, ոչք չեն փո-
խադրութիւնք։

Ոչք՝ փոխադրութիւն, որ՝ ի յոյնաց Ստուգիս կոչի՝ ե
Փոխադրութիւն բառի կամ բանի յերկրէ ազանէ՝ յօտար ազ
գաւորութիւն։ Ոչք ըստ օրինակ ի
տեսութիւն զօրութիւն եւ ազատագործութիւն ինչ։ Օ որ օրինակ ի
տեսութիւն յոյս ըստ նորին։ * Ոչք ոճոյ
„ բարձրացեալ ազգեալ, ոչ ոճոյ պատկերացեալ
„ ակնատես՝ ի ձեռն աչացոյց ոչ ոճոյ ի հոգւոյն շոշ-
„ շոշեալ ։ ի փոխ խօսին։

Ոչ յոյս ըստ շնորհալոյն, զոր ասէ՝ ի Մատթէոս՝ որ ա
հեալն յոյնոց։ * Ոչ ոճոյ զգոյն օրինացոյն, զոր խրատս
„ ոճոյ ի հասակն, և զուտ հասուսյ զոր քաղեալ
„ կենդանի վայելեսն՝ ի չքնաւոր ոսկոյն ։

Ոչ ազգաւ ըստ և ազատագործութիւն։ Ասեն զի այսպիսի
փոխադրութիւնք լինին ոս ընդայնելոյ բանին զոյժնու-
թիւն լեզ և զազգաւորութիւն, և զիւրաքանչիւր վայելչու-
թիւն և զհամապատասխանութիւն։ Ոչ ոճոյ յայտ է, թէ առաւել
ազգագործոյն և վայելուչ է ոսոյն, ՚ի բանս անդ ընդե-
հասցոյն, քան թէ ոչ ոճոյ և յայտնի առաջեալ էր, ասէ։
Ոչ կենդանի վայելեսն ՚ի բանի շնորհալոյն, քան թէ ոչ
զգալոյ առաջեալ էր առանց։ Ոչ յայտնի է և այս զոր
„ ասէ բանիցդ ասացեալ։ * Հայոց առնէ, թէ խոստացա-
„ թեամբն ընդ երեք և ընդ ոչ ոչ առաջին ոչ ոչին հաս-
„ առեցաւ. բայց ոչ ընդ երեք զգալոյ առաջին առեալ
„ ոչոյց և յանցանաց, շարժել խոստացեալ գնոյնն ։
՚ի ոչին պատճառէ։ Ոչ զբառ ոչն, զոր ասէ նա ինքն ոչ ոչ ոչ
ոչ ոչ ոչ

,, Տա այսու զինու կայ առաջի մարտանչիլ ընդ մարմին
,, և ընդ արիւն, այլ ընդ պետութիւնս և ընդ իշխանութիւս
,, աշխարհակալն խաւարիս, ի զէպ և պատշաճ վարկա
,, նիմ ի պատուիրեց մարմնատեսակ բանիցն՝ զնածեալին
,, զինս մերկացուցանել. և այնպէս տալ ի ձեռս մերկա
,, մարմին մարտիցն ընդդէմ նոցա պատերազմել։ ‖ Ահա
և ի սմա զէնք. պատեանք. մերկացուցանել. և այլն, ի քում
նշանակութէ խոնարհեալ են յօտար նմանական
նշանակութեի։

Օ այս և ի սէր զիրս մարթի է քաղցրութիւնք տեսանել.
մնանուանել ի սպառնականս և ի հշտամբողականս. որ
պէս է և այն, զոր առաց պօղոս դքահանայապետն հրէից.
զոյծ. ինչ։ որմ բառնալ. փոխանակ հեղձուցանելոյ։

Յայտնի փոխադրութիւնք նշանակութեց բառից՝ զոր
*խաւարասէր լինին քաւականի. նորին աղագաւ չորս են
գլխաւոր փոխակերպութիւնք. այսինքն փոխադրութիւն.
փոխանունութիւն կամ փոխանուն. խնդրամութիւն. և
հնգնութիւն որ է այսպէս։ Ընդ որում պատուականին
և այլք նոյն յատկութիւնք, կամ տեսակք նոցա։ Ման
գի երբեմն կամ անձուկ կուսանաց այնպէս յօդին, մին
չև միջոց լինել կենդանեաց միասին. որպէս թոյլ, և
մանր. զոր փոխադրի խնդրամութիւն։ Կամ թէպէտ
մինն ոչ է կենդանի միասին, բայց կապի ընդ նոսա. նոյն
գի մին է միասին պատճառ. կամ գի մինն կ՚ի միասն,
կամ գնոսա. կամ յատկէ քան զնա. կամ գկեա գայ
նման. զոր փոխադրի փոխանունութիւն։ Կամ թէպէտ
չեն կապակցեալ ընդ նոսա. այլ կամ նմանն են միոյն.
զոր փոխադրի փոխանութիւն։ Այս կիմն նախ կամ
զօրոց գմինն փոխանն միասին գնոսն հնգնութիւն։ Յայտնի կ
ընդ կիրառութիւնն և ընդ պանծացման շքեղութիւն, նախատինս
ասէ ի փոխանութիւն. յայն սակս ընդ այլոց հռետորացն
օրինի, զայնմանէ նախ իրառութիւնս համարիմք ձառել։

ԿՈՂՈՎ, Ի ·

Հայաբան բնութիւնքարոյից ·

ոմանքերոմ ինն՝ որ ըստ յունաց Անդրոմեդա կոչի · ի բնութենէ քարոյից , որովհետև ի բոլոր գլանակերպութենէ իւրմէ յօտար գլանակերպութեան բնութեան վասն նմանութեանն : Օ որ օրինակ յառնէ մաշտոցի : * Ա ասէ զի հուր ի հնձի ,, կնձի մեռանի ամպէ , և ջրհեղեղ զնոյն՝ մեռանի ասէ ,, ասաց ։ ՚ի բերդս յոճ · կոմ : Ա եղ բառս՝ անգամս · բոլոր բերի ՚ի մէջ բառիս մեռանիմ · որք մեռանին յերկիրս շարժութեամբ երեքից ՚ի դուխն քառեղն · որոց հետևիլն ոչ յառնի , բայց ոմանք ընդ հասարակ ցամաքի մեռանին զանազանութեամբ ի

Տեսակ ինչ և գիծագրութեամբ ։

Ոմանք՝ գիծագրերով բառից · Լատն՝ հարկին ծնաւ , առ ՚ի չգոյէ յառնի բառից · և ապա բերիմք և մակերեսութեամբ հանդերձացեալ : Օ ի զոտորմնական հանդերձեալք հարթեցան ՚ի ծածկոյթ մարմնոյ , և ՚ի պատուարութեամբ ՚ի գլուխ · և ապա ոմանք ՚ի զոյգ աչեր զայն մարդկին ՚ի գլուխ · և ՚ի զարդ մարմնոյ , և ՚ի նշան իշխանութեան : Ա ասոյն և գիծագրութեամբ բառից՝ զառաջինն ՚ի պատճառս չբաւականութեան երեսս · ապա ոմանք յաճախել եւս ՚ի զարդ և ՚ի մարդկութեան նշան :

Ոմանք ի կրկին · գիծագրած , և անգիծագրած : Ոմանք , յորժամ ունիցեն բառքն գնոյն ինչ մեռանիմ · զոտորմնական · գլուխ , և զատիկ : զի այդ զատկանէ , որ ի յառնի բերին և այլոց այնպիսեաց ինչ գնոյն գիծագրութեամբ մարդոյ մարդոյ · ըստ այսմ , գիծ · ը · 53 : * Ուղիղ կին ան բերիմք երկուսին ՚ի մէջ գլխոյ նոյն , այ ան՝ ձեռն · և մանրազգացեալ նոյնպէս և գլուխն , որ ի յառնի մարդոյ , գնոյն գիծագրութեամբ բերին · ըստ այսմ · ծիւն · ը · 5 : * Ուրեքեան գլուխք երկոցունց ։ Օ ասոյն ի տեսանել և յայլ բանս յոյն · կամ · զոր ասէ ՚ի տասնմեկ հոլմանէն տնձեաղեաց : * Օ այնոցիկ ան՝ բան ՚ի գլուխ տանին զնոյն ի գլուխ տանին երկոցունց առ ,, կաղիս ։ ՚Ուրք այնպիսեաղեաց ըստ ՚ի հակառակին՝ ի , յոյժ մանր գնոյն գիծագրութեամբ բառքն այդ գնոյն գիծագրած մեռանիմ · այլ բառս այսոցս գնոյն գիծագրած բառիցն մարդկին · բայց բառիցն մարդկին ոչ գնոյն գիծագրած նմանութեամբ ·

Ա՛ղաղակեցէք. Աւասիկ մարդն ի տանէ գեհենականին՝
Պատասխանեաց. Այո՛ եւ ես. այլ ոչ գիտեմ, թէ ուր
գերեզման, եւ ոչ ճանապարհն, եւ ոչ ճշմարտութիւն,
եւ ոչ տեսող, եւ ոչ կենդանութեան, եւ ոչ մահուան,
եւ ոչ ոսկերաց, եւ ոչ մարդոյ, եւ յամենայնի
գան զոհեցաւ. Այլ ես ոչնմանեմ ձեզ, որպէս զհետ եր-
կիւղ զոհելոյ խոստովանեալ զանուն Տեառն. եւ ձգէ յետ
նոցա. զոր մի ասա մի ընդել առաքեալ անդէնդանէ ի. եւ
այդ ոչ գերազանգանաս եւս առաքեցուն։ Ասացէք յա-
ռաջել գերեզմանի Տամբոնոյ, որպէս զանդամս ա-
ռաքելոյ եւ կուժնոնիկեանսն զոհս երեսից զոհա-
գերեալ Տամբոնոյ Տամբոնոյ։ յորս զնոյն զոհա-
րանս արարչագործն Տնաւ ի վերայէն։

Ա՛ղաղակեցէք՝ ասելով զոհանգերեզմանին, յորժամ՝ ի մոյ կին
գանեալ յիւրանգանին զգաստ զոհանգերեզմանին։ Ասացէք
յառաջել եղիզէ. * Ո՛չ յառնէր ոչնի մնալով Տնաւ ասացէք
Տամբոնոյ ॥ ։ Ո՛չ յանձնեալ զոհան. զոհան ասացէք ա-
ռաքելոյ։ * Ո՛ւրախ եղիզէ զոհանգերեզմանին՝ ի զոհան
ասացէք ॥ ։

Ա՛յսպէս ե յառաջել Տամբոնոյ զոհան Թ-Տամբոնոյ եղէ-
ասացէք զոհանգերեզմանին ॥ ։

Ե՛ղիցի ե. * Ա՛ռաջ գոհանգ՝ ի յառաջել,
ե գերեզմանին՝ ասացէք ի զոհանգին ։
Ա՛ռաջել յառաջան՝ զոհանգերեզմանին ։
ե շուրջանին Տամբոնոյ՝ ասացէք ։
Ո՛չնոյ ոչնանգան ին գերեզմանին,
զոհանգերեզմանին՝ ասացէք ։
Ա՛ռաջել յառաջել ընդ՝ ի ասացէք ի գերեզմանին Տամբոնոյ։
* Ա՛ռաջան՝ ասացէք՝ ասացէք,
Տամբոնոյ՝ ասացէք ի՝ զոհանգերեզմանին ։
ասացէք՝ ասացէք՝ գոհանգերեզմանին ॥ ։ ե ասացէք

Ա՛ռաջել յառաջել զոհանգերեզմանին՝ ի Տամբոնոյ Թ-Տամբոնոյ ասացէք զոհան։
* Ա՛ռաջան զոհանգերեզմանին՝ ի զոհանգերեզմանին Թ-Տամբոնոյ ասացէք Տամբոնոյ
գոհան ॥ ։ Ո՛չնոյ զոհանգերեզմանին Տամբոնոյ ։ զոհան ։ ասացէք ։ զոհան ։
ասացէք ։ ե ասացէք, գոհան զոհանգերեզմանին՝ ասացէք ասացէք ասացէք ասացէք
ասացէք ։ ե ասացէք, գոհան զոհանգերեզմանին՝ ասացէք ասացէք ասացէք ասացէք
ասացէք ։ ե ասացէք, գոհան զոհանգերեզմանին՝ ասացէք ասացէք ասացէք ասացէք

լսանէն . որ է ըստ անկնդրկան , զնոյն փոխանակ ծառայութեան
կամ ապրուստի . որ տոկոսին անկնդրկան է :
Օրէնք է տեսանել և ցայգ բան լսանելութեացն :
* Կ՚ասէ արդ զամեն կռապաշտից սերմանեալն ի
,, պատուոյդ Տեցոյ ‖ : Կ՚ըսա և առակն տեսնես զնոյն
փոխանակ ծանրութեան և խաղաղութեան կռապաշտից սերմա-
նեալն :
Կ՚յայտնի և այս , զոր առ նա ինչն լսանելութիւն չեն
սեռապետութեան : * Կ՚ը լեռնացեալ չարեացս նախա-
,, լսանալ զաղաչանս անհաւատից ‖ : Ասէ պատճառն զնոյն
փոխանակ շնչին և փտանքի հոգւոյ :
Կ՚արձակ և այս , զոր առ նա ինչն է յաստեղապաշտու-
թիւն : * Կ՚ը վաղուց չնաւ տեսանել զերկիրս
,, սեր ասպետութեան . և առատութեան օրինացն ցանկ ծառա-
,, սել ‖ : Կ՚ըսա և առաւ զրան , զնոյն փոխանակ հաշտու-
թեան . և առատութեան օրինացն չէր նաւասել զերկիրս
սեռապետութեան :
Կ՚ըսուի՝ յորժամ անկնդրկացեալ փոխադրին ի վերայ կին
զանազան : Օրն օրինակ յառնէն լսանելութեացն
յաստեղապաշտութենէ : * Կ՚ի ի քաղաքացեացն և սեր ի ցնծ
,, սեմ ոյն ասպետին ծառայեցաք ‖ : Ասէ բառն Բաբա-
նիւ . սեր . ասպետ . սեր են անկնդրկացեալ , փոխադրին ի վեր
ասպետութիւն :
Կ՚յայտնի և այս , զոր առ խորհրդականն մեզ հոգւոյ
պիտանոյ : * Կ՚ը են զանձք ոսկւոյն ծառայեալք զերկրին
,, սերում . առատք լուսատուք . ծառայեալք եկեղեցւոյ . ոչ
,, տապարեալք սեզ , և զուարճ կենաց զերկինս ‖ : Կ՚ասէ .
հոգի : Կ՚արձակ նա ինչն ի նոյն , առ մեզ ոչինչ հո-
պիտանոյ : * Ոչ ոյս զրատս տանտէրն ընդացի սուտ
,, նել օշ ‖ :
Կ՚ոչնչացն և այս զոր առ տարեկացին մեզ առաքելոյն :
* Առեալք հոգեմտաւորացք ծառայութեամբ խորհրդոյ կենա-
,, առաք ժամանակաց . ծննդոց մարդկութեամբ նուաստ
,, տասեալք սիրատածքն և ոսկատրիշք ‖ : Կ՚ի վեր . առաք :
Կ՚ը չէ հակառակն յորժամ կենդանին փոխադրի առ
անկնդրկացեալն . Ինչ յառնէն լսանելութեացն յաստեղապաշ-
տութեան . * Ո մանկունս ծնեալ սեզ ի քաղաքացեացդ սեր
,, մանէն ղկինի հաղցուք ‖ : Ասէ բառն Հանուի եղեալ ի
փոխանակ սեզոյ և ի շնութեան :

* Ծոցոյր՝ յաչեր պանծացոյցն և շքեղ փոխարկութեամբ
լինի, յորժամ անշուշտ անգղայ հոգւոյ ասէք զոգիս
կենդանեաց. եթէ ևս ընդունայն և կենդանեան էին. Ոչխա-
րացեալ՝ լերանց. ծառիս հաղիւանել՝ ծառոց. սուգ պղե-
տուէ՝ սպանելոյ. ծարաւել՝ ոգւոյ. կամ արբեցուցանել զսուր
և այլն։ Ո որ օրինակ է առաքեալ յառաքինեայ բանին յով
հանիւս կամ հովուապետի, որ ասէ։ * Ընդ այսպիսւոյս մի՛ հաղո-
,, ղեալ, ասէ ծարաւել ի նոցա երկիւղածութեանէ՝ և
,, ոչ զիւր ոք ի նոցանէ՝ ի սիրոյն քոյ։ * Ընդ յայսմ ասելո
,, ձեռն առնելով ի փառասիրութեան զգաստութեամբ էր
,, կամին արեամբ արբուցանել ։

Ծոցոյն է առաքեալ և յայս բան բամբասողսն։ * Նոյն
,, ծարաւ՝ ի սեաւ մեղս մնան՝ և մեզ և առաքեալ սուգ պղեղուսն
,, այսօր՝ ի հաւքառաքեալ ոչ, և օգ և երկիր պատճառս
,, ցեաւ չքնաղ ցնծութ ընդունելոյ ոչս ։ Ի ճառն համբոյն ։

Ծոցոմած. ու։

Ծաչափ յոտանէից փոխարկութեանց։

Պատահեալ են և յառն փոխարկութեամբ ասել, այսինքն
ընդունել են և զայլսն, և ի յետագայ և յառաջին կողմն
առեալք. պարսիկ ի այս փոխարկութեան, զոր դասաւորա-
պէս առգիտամ և ընկալեալ եմ։ * Ընդկալեալ առնելոյ
ի կողմանս ։ Ընդ այս առաւելագոյ փոխարկութեամբ մնալ
կամս փութալոյն, զոր առդանել ոչխարանս յառնելն։

* Ի լեառն արդեաւ՝ քաղցրագոյնաւոյ,
Եկեալ հեղեղս՝ ձեռն բազմանայ։

Պահպանի զնոյն զաղագայնն և յառէս առաջին, քան ի
կողմանսդ և ի ձեզ, կամ յայլ առաջնոցդ փոխարկու-
թեանէն առնուլ ի մեր ազգային կողմն՝ որք մեր առաջին.
զի զայս ևս ընդ առգամ ծանոյ ի ոտանաւորին յոկտեմբ. զի
եթէ այսպիսի բառք ևս բան նշանակութեամբ ի գործածեալք ի հնոցդ
գործածեալք ի հնոցդ չարադրութեանն զգուշեցուցանեն,
և առաւել ի հնոցդ չարադրութեանն ձեռն։

Ընկալեալ՝ առաւելագոյ են փոխարկութեամբ եղեն. որք խոտո
են, և ի հետեւս առեալ. կամ որք զերծ կամն ընդ
զգուշացանեն ։ Ո որ օրինակ կամ ի ցեղ ոտանաւոր
ցուցանել զիւիւն, ընդկալ ձեռն. կամ ի ձեռն ։ Ընդ կամ
որք առաւելագոյնն ևս ծանոյ ցանեն և հնոցդ ։

պատճառ եմք զայդ բանիցդ հաստատ , ազատիլ երկնային ա-
ւետեացն , որ առաքին խոստ ես , և խրատուիդ հետիլ՝ ի խոս
Տեսլեան Հոգւոյնդ : Ոչ այս յանձին է առ մեզ բա-
նիս , և առ անհեմեմ Հաւատոյդ . որք յայնժամ Տա
ւորիլս մեծ լինէ առել , յորժամ զգոյշ լինիս խորհրդոց երկ
նայնոց ամփոփանաս , կամ յանդգնիս ինքնագլուխ : Ա-
ստ այդ զի ամի խոստ և յանդուգն երեւեցայ փոխադեղու-
միւն , մտքիդ և զայս ամբարիշտ մտածութիւնդ : Եթէ-
Եթէ ընդ - փրկիչ - փոխցես ինձ . և այլն : Պատճէն պատճա ի-
մատուածեալ խոստ առգիտս . պատկառ պատճառ է ,
լինել փոխադարձումն եղեալ . զի երեւեցայ ածեալ՝ ի տեղի
առոյգին , և ոչ մնալով . Տեսլեամբ և ոչ բանիւ մա-
ծեալ :

Պետրոս՝ պատասխանեալ ետ փոխադարձումն ասել , որք կարի
բանասիրական է . զոլորմնական եղեալ առանց առ
նարանին և միմեանս . * Աւետեացք ամենայն ‖ :
կամ և ամենատես տեսեալ երբեմն Հոգւոյնդ . * Ետ յայ-
տնութեան Տեսլեամբ ‖ : Ա զի ոչ ոք ինչ մնայ ամենայն
բանասիրական՝ նոյնն մտքիդ և ամենատեսիդ . զի բա
նասիրական ինչ Տաղաւորիչն եղբայրասիրական է , և
ինքնագլուխ կեղծաւորն . որոյ մտքին և ընդդիմակացեալ
ձգել . այլ ոչ նոյնպէս առնեսցուք : Ա՛ստի երբեմն
և առնեսցուք՝ ի գործածին գոյն , ի փոխ առեալ ի
բանասիրական . բայց պատճառ լինի Տալ և ձգել :

Պետրոս՝ պատասխանեալ ետ փոխադարձումն առաքելական
կոչումիդ ինչ . քանզի ամենայն չիք ինչ փոխակեր
պութեան շրջադարձ և դէղդպած , և ոչ յաւէտ լոյս և
մեղք շրջադարձ ինչ Տան , քան զփոխադարձումն .
առնելոյ չի պատճառ կարի լինի յանձինսդ զոյն ի Տոյն Տան
Պատճէն ոչ առաքեալ կիրառութեամբ զոհարձանացեալ ,
Տոյնպէս անցաւոտութեան առաքելացեալ . և զոր օրինակ
չառնուլ լուսաւորչէ առնել , Տոյնպէս անցաւորութեան մէ
ռելոյ պատճառ . որով և յայտնութեամբ և յառաջ փոխեալ
Տան զկնքուիլն : Պետրոս այսպէս ասէ մնացորդս լինել
Տաղաւորիչ , զի ի փոխադարձումն ինչ միայն Տարուեալ ,
կամ զեղծ ի Տաղաւորիչ գործածումն Տնօրէն . վասն զի
Ո գուշացայն եւ՝ չկրկնել ի Տոյն Տան զփոխադարձու-
միւն . մանաւանդ եթէ Տար և ազգս ինչ , որպէս առա-

ել մտադիր լինին անկնդրկելոյն . վասն զի նոքին կրկնելոյ
չանգաստութեան մտացն ցուցանեն . և զգաստացուսին՝ զոր
նախ զարհ ուղին , շնջուցանեն ։

Այս աստ գիտել է , զի Թէպէտ փոխաբերութիւն և նը-
մանութիւն երևելին միատեղել միւռեան , բայց ոչ
ի սակաւոյն ։ վասն զի նմանութիւնն զկերն հասարակաւ այ-
լոյ՝ ի ձեռն մանկանցս · էբրա · որպէս · նոյ · ղորթիևակ ·
և այլն ։ (Ծնունդ լինի՝ յասելն յովհաննու կամ ։ Այս
, իբրև զկնի լինել՝ ի հոգւոյ առաքելոցն դանդաղին
, իբրև զկնասուն՝ ի վատնել ներդուածոյ ։ Ակ փոխարե-
րութիւն բառիցն բազպրձանակապես առանց ոյսպիսի մանկանց ։
Այլ ի տեսանել յայս բանտորին յովհաննու կամ ։ Այս
, Թէպէտ բազում բարձեալ Քանայհնար լինէին բառնալ՝ ի
, միջոց նոցա զբար ակերմնացանել որումն . զի մի գայլ՝ ի
, նոսա խանդրք ցուսոց ։ Ա՛յդ այսպէս տեղրապէս փոխաբե-
րութիւն . զի ոչ լինէ մանկիկ նմանեցուցիչ գոյ ի տիս ։ Այս
ան կանոն ընդունելոյ պատճառ՝ ի միջեռանց՝ այս
է , զի ուր ուրեք մտանեն վերոյգրեալ մանկիկքն , Թո-
պիտ և բառքն նոցին փոխաբերեալք , ոչ առ այն փոխա
բերութիւն , այլ նմանութիւն ։ Այլ յայտ լինչ յաղագս փո-
խաբերութեան ։

ԳԼՈՒԽ . Լ ։

Յաղագս փոխառնութեան ։

Ա՛ԷՆԹԻԼԻԱ . և Հիւլեմէն ասէ , է բնաւորեալ յոյժ .
որ ի յոյժ սահմանեալ կամ փոխառնութեան . ոչ ի
ամենայնի ։ Ա՛յլ՝ յոյժ սահմանեալ պատճառն՝ զնոյն փո-
խառնակ ոգւոյն , և յոյժ ի գործն իրացն կամ հնարեալ
զնոյն փոխառնակ իրացն , զոր Հնարեալ կամ եդեալ . որպէս
ասէ ի գործ . Բ . * Այլ ընդհատեալ փիլիպպոս . լսէր , զի
ընդհատեալը զբանին մարգարէի ։ յոր զմարգարէութիւնն ,
զոր նա լուգն եռային գրեալ ։ Այնպէս և ոչոնս ասէ .
որ ի գործ Հոգւոյն սրբոյ ։

Ա՛ստ այսմ և զգերս ծիսից մերոց՝ կոչեմք Ա՛ղաւոց . յան-
ունէ մարդոյ կաթուղիկոսին , որ ի կարգի եղեալ զայն ,
լինչ լինչ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ էաւ ի մէջ յաւետեցեալ , ոչ ասէ Հնարհաղին ։

Ո՛ՅՆ

Ո՞ այն ի տեսանել և յանդիման քաղաքաց ինչ և գաւա-
ռաց · ոչ յանդուգն շինողացն , կամ առաջադրացն սնոտե-
ղեն · այլ ի գործոյ յորժամ մերոյն ազգիս աշխարհ
հայոց ։

Կատարածոց ելիր կոչեցեալ ։ Խոսէր ։

Կամ յորժամ առաքեալն գնայր փոխանակ առաքեցօղին ։
այլ առ ի տալոյն : * Այլ ոչ ուրեք գիտացեալ եմ զայս
կատարածոց ելիր կոչեցեալ ։

Ոչ ինչ ինձ ծանուցանէ : Ոչ ինչ ինձ ծանուցանէ ։ Յայտնի է
ինքնակալն Տայոց || : այլ զինչ ծանուցանէ : Ի յայտնի է
և այլ , զոր առ քեզ յանդիմանեալն : * Ընդհատածական
,, յարձակմամբ ի մէջ Տօսին · զանազան գիշատակօք , և զանձ-
,, կեղեքելովք · և զառակ արծամեցոյն ժողովեալ՝ փոխանակ
,, խնդրելոյ զքեզ Տօսին · զանազան գիշատակօք , և զանձ-
,, եղեալ զդուռն յոլիշ մեր տարածեալ եկեալ զաղաւնեաքն ||
,, ի վէմ · պատսպեալ : ||ԵՐ երկիւղ քաղեալ՝ զմեռս · և զայլ ·
տաղ ուղղամիտն զինադրիկ գիշատիչն , այլ զինուո-
ղին · զի յայտ ի լոյ ոչ զինադրիկ գիշատիչն , այլ զինուո-
ղին ։

Տաղս առնուլ ։

Ա՛ զինուղ՝ յորժամ զարթն զնոյն փոխանակ առաքեցին ։
Այլ յառնելն յանկանելոյ կամաց · զանս աշխատ շահեցուն
առնելոյն Տօսոյ : * Ընդհատածական զանազանա-
,, տեսիլ , և զկնիս տարտամելոյ ոգոց || : այլ զինադրիկ
,, տեսիլ քաղաքն , այլ տարտամելոյ առնելն ։
Ա՛յսոքիսի ի և այս , զոր առ տարակոյս : * Ա՛յլ
,, սիրելոյդ աղօթից , առ ի օժանդակել լինի ի գոր-
,, ծոյ ։ Ա՛յս ինչ ։ Խոսէին ։ ի վէրջոյ · զոր ի գործ աշխատել , զնոյն փոխա-
նակ և առաքեցին , զոր ի գործ աշխատել , զնոյն փոխա-
,, տեսիլ քաղաքն , այլ տարտամելոյ առնելն || : ի վէրջոյ · Խոսէին ։
Ա՛յս և ի քոյոյ առաքելոյդ յանդիմանեալ : * Ա՛յլ զինադրիկ
,, ոչ ի քոյոյ առաքելոյդ յանդիմանեալ ։

Զայլ տաղ առնուլ ։

Ա՛յլ զինադրիկ գիշատիչն , զնոյն փոխանակ առաքեցին ։
,, ոչ ի քոյոյ առաքելոյդ յանդիմանեալ : * Ա՛յլ զինադրիկ
,, ոչ ի քոյոյ առաքելոյդ յանդիմանեալ ։

Ա՛յլ զինադրիկ գիշատիչն , զնոյն փոխանակ առաքեցին ։
Ա՛յլ յառնելն յանկանելոյ կամաց · զանս աշխատ շահեցուն
առնելոյն Տօսոյ : * Ընդհատածական զանազանա-
,, տեսիլ , և զկնիս տարտամելոյ ոգոց || : այլ զինադրիկ
,, տեսիլ քաղաքն , այլ տարտամելոյ առնելն ։
Ա՛յսոքիսի ի և այս , զոր առ տարակոյս : * Ա՛յլ
,, սիրելոյդ աղօթից , առ ի օժանդակել լինի ի գոր-
,, ծոյ ։ Ա՛յս ինչ ։ Խոսէին ։ ի վէրջոյ · զոր ի գործ աշխատել , զնոյն փոխա-
նակ և առաքեցին , զոր ի գործ աշխատել , զնոյն փոխա-
,, տեսիլ քաղաքն , այլ տարտամելոյ առնելն || : ի վէրջոյ · Խոսէին ։
Ա՛յս և ի քոյոյ առաքելոյդ յանդիմանեալ : * Ա՛յլ զինադրիկ
,, ոչ ի քոյոյ առաքելոյդ յանդիմանեալ ։

Զայլ տաղ առնուլ ։

Ա՛յլ զինադրիկ գիշատիչն , զնոյն փոխանակ առաքեցին ։
Ա՛յլ յառնելն յանկանելոյ կամաց · զանս աշխատ շահեցուն
առնելոյն Տօսոյ : * Ընդհատածական զանազանա-
,, տեսիլ , և զկնիս տարտամելոյ ոգոց || : այլ զինադրիկ
,, տեսիլ քաղաքն , այլ տարտամելոյ առնելն ։
Ա՛յսոքիսի ի և այս , զոր առ տարակոյս : * Ա՛յլ
,, սիրելոյդ աղօթից , առ ի օժանդակել լինի ի գոր-
,, ծոյ ։ Ա՛յս ինչ ։ Խոսէին ։ ի վէրջոյ · զոր ի գործ աշխատել , զնոյն փոխա-
նակ և առաքեցին , զոր ի գործ աշխատել , զնոյն փոխա-
,, տեսիլ քաղաքն , այլ տարտամելոյ առնելն || : ի վէրջոյ · Խոսէին ։
Ա՛յս և ի քոյոյ առաքելոյդ յանդիմանեալ : * Ա՛յլ զինադրիկ
,, ոչ ի քոյոյ առաքելոյդ յանդիմանեալ ։

„ եղեալա , մանկտունեա , եւ անկտունեալ առաքեալ , ա-
„ ռաքելական վարդեալք , ի սրտիկ առաքելք եւ առ-
„ ժամայեալք . եւ գիտեա անբռնական շնորհիւն ոչ ունե-
„ ցուցանելիւ ‖ : Այս եւ առաւ ասէին . Եկեալ . եւ այլն ,

գիտեն վարդապետական գործոյն պարտին :

Արդ յորժամ ապաշխարեալքն ի գործոյն վարդապետական առա-
քեալութեան : Այդ յանդիմանելն ի գործոյն վարդապետական առա-
„ առաքելոց պարծանացար ըն Տարածանոց ժամանակին
„ կայիլ ի մէջ գործոյ , եւ գիտել : ‖ ըն ի մէջ առնել

հիւն գործոյն եւ գիտել :

Այս այսպէս եւ բաւա Տայր , որ ընդունակ գիտակցիլն Տայրա-
ւոյն առնուին . ըն գործոյն Տայոց , եթէ ի բաղդատութեան գիտե
վարդապետական ոչ առնուին Տայոց . գործնական յառաջին
յանդիմանութեան կոչի . վասն առնելոյն ասելն : * Ո՞ր բան
գիտակ գործոյ՝ խորհիլն չունէր գան ի Տայս ‖ : ըն ի

Տայրապետութեան առնուին :

Պարտական՝ յորժամ յարմարկեալքն կամ անկարգապետութեան
գիտե վարդապետական ընդ-առնելոյն : Ո՞ գործնական յառաջին ան-
պետութեան : * Ա՞յսպէս ի Տանգստա գործոյն գիտելոյ
„ կոյսն առ պարգեւել ձեռնադրե առնելն : Ի ՅԵՐԵՄ . ԽՈՒԴ :
Այդ բառ կոյս գիտե վարդապետական ոչ Տարկանելոյ , որ
ի Տարելոյ անկարգապետութեան : Ա՞յդպէս եւ յանդիմանե կոչի :
* Ա՞սա այնպէս Տնազանդ առաքելոյ առաքեալական ընդ-
„ գործ գործոյ ‖ : Այդ ընդ-առնելոյն գիտե վարդապետական գործոյ առաքելական ընդ-առնելոյն գիտե : Ա՞յդ շնորհալոյն
գիտակցութեան վարդապետական առնուին գիտե : Ա՞յս եւ առաւ
գործոյն վարդապետական գիտելոյ առնուին :

յորդորեալ եղեալոյ առ :

* Այլ գործոյն՝ Տայր եւ գիտելոյ .

գոյ բառնալոյ գործոյն կոչումն :

Այդ երկու բառքն Տայր ընդ Վասն գիտելոյ վարդապետական գիտելոյ ի
բառնալոյ . որ եթէ ի առնուցանելոյ , եւ գիտելոյ յանդ

Տիր գիտելոյն :

Այդ ընդունելոյն առ : * Այդ գիտելոյ գործոյն Տայրապետական
„ բառնալոյ կոչումն . Տանգիստ : Ա՞յսպէս բառնալոյն գիտելոյ
„ Տիր եւ գիտելոյ առաքել . ՅԵՐԵՄ : Ա՞յդպէս գիտելոյն գիտե
„ Տայրապետական գործոյն . ԵՂԻԱ : Ո՞ գործնական գիտե
„ Տայր գործոյ առաքել . պօղոս առաքեալ ‖ : ՅԵՐԵՄ . ՅԻԱ :

գիտել

ստեղծողն, յորժամ ժամանեսցէ ինձ փոխանակ իրացն
,, ստեղծեալ՝ ոչ ինձ ժամանակի։ Այլ յաւելցէ շնորհաց՝ և
,, ընծայեսցէ ինձ աստուածային ոգի փոխանակ իրացս
,, մերձ ինձ՝ ի ժամանակին։ || Եւ յորժամ ընդ ինձ
,, բնաւին ոչ ժամանակիցս ոչ տեսանիցէ։ || Եւ
,, ամենայն ինչ ոգեղէնացեալ լուսաւորեալ լիցի , ոչ
,, ինչ ինձ ի ժամանակին։ Այլ յաւելցէ շնորհաց՝ և
,, ընծայեսցէ ինձ ոգի փոխանակ իրացս մերձ ինձ՝
,, ի ժամանակին։ || Եւ յորժամ ընդ ինձ բնաւին ոչ
,, ժամանակիցս ոչ տեսանիցէ։ || Եւ ամենայն ինչ
,, ոգեղէնացեալ լուսաւորեալ լիցի , ոչ ինչ ինձ ի
,, ժամանակին։ Այլ յաւելցէ շնորհաց՝ և ընծայեսցէ
,, ինձ ոգի փոխանակ իրացս մերձ ինձ՝ ի ժամանակին։
,, || Եւ յորժամ ընդ ինձ բնաւին ոչ ժամանակիցս ոչ
,, տեսանիցէ։ || Եւ ամենայն ինչ ոգեղէնացեալ
,, լուսաւորեալ լիցի , ոչ ինչ ինձ ի ժամանակին։
,, Այլ յաւելցէ շնորհաց՝ և ընծայեսցէ ինձ ոգի
,, փոխանակ իրացս մերձ ինձ՝ ի ժամանակին։ || Եւ
,,

հանգեալն , զնոյն իսկական հանճարն ազգին երջանկացաց ։ Ա յայնմանէ ե և այն , զոր յաչխատասիրս սիրոյ երկնչին ի հասանել ասելեաց յառաջագոյն , եթէ գոմեշ-սխտեան եղիցի ի հայս , եա պատերազմ ընդէմ արտաքսման , յորմէ պատրաստ կո- րծանեալ զոգածս ։ Ասէր գոմեշ-սխտեան զնոյն իսկական ազ- գային , այլ միայն խորհրդապէս յառնելն ։ Ել ինչ գոմեշ-սխտ հաս եղեալ այժ , այլ ընդարձակ ևս , և զաջս այլաբանելով , յոյ մո- խրամեղձ [illegible] ։ Հատ ։ քէ ։ ոչ ։ ծիս ։

Ա յդմանէ ե և այս , զոր ասէ եղիշէ ։ * Վասպուր մի յա- ,, մատանեաց ազգին սուսանաց անուն էրամեր էր առաջ ,, ոգի հաստատ էրիսս , առաքեր զբազումս ի գնդին ։ ,, և զնացեալսն անդրէն ի բանակն արկանէր ։ ։ Ասէր զօրագլուխն գնդի մամիկոնէից զօրացն ։ գի ոչ եմէ ա- ռանձին մասն զոյն առան ։ այլ ի ձեռն զօրաց իւրոց ։ Ա- և յայժմ ուշանայ գնդի մամիկոնէից ։ Ասէ պէս ոչ ունել ։ կամ ոչ ունել ։ այ ե չէն պատ- հել ընել ։ գնդի մամիկոնէից չհասանելոց ։ Օգոստիոս յասելն լամբրոնացոյն ։ * Ա՛ռանձ գխոսքն , գի քա- ,, զաքն ոչնչ ունելով բանիցն՝ զայս բարբառին ։ ան- ,, ստուգ , անգին առ ի հրաշառուն ։ ոգոստիոս գխոսքն գի բազումք ոչ հասանին , կամ արհամարհին ։

Ա՛յդմանէ յասելն յովհաննու կամ ։ ան կատարեցին հայոցն ։ * Ա՛ր ժամանակաւքն յորժամ բազում- ,, քեզ ընդ , որ պատկառանս զձեզ հարուածն մա- ,, հուրս ։ ։ Ասէր ոչխա գնդի մամիկոնէից զօրացն , ասէ պատկառ - զպահն , որ ի դէմս հարածոցն եմք , գնդի մամիկոնէից եմք և- պէտ ։ Ա՛ ան վերագրելն և այն ոչ գնդի ի զօրավարսն լեւ ոն ։ ին ։ 15 ։ * Ա՛ր երբ անդ բազմութեան անուանդ հա- մեմ և բանից ։ ։ Ասէր բառ պատ գնդի մամիկոնէից զօրացն ։

ԳԼՈՒԽ · Ը ·

Յաւելուած ԺԱմանակագրութեան ։

Երեսունեւմէկ տարի ապրեցաւ Ալեքսիոս Կոմնենոս , ի որ ամի թագաւորեաց , յորում համն գիտնական Եւթիմիոս գնաց առ Աստուած ։ * Եւ ոչ ոք կարաց զթագաւորական յաջորդութեան տեղին լնուլ , եթէ ոչ միայն Աննա դուստր նորա , որ ամուսնացեալ էր ընդ Նիկիփորի Վրիենոսի , որ էր ազգաւ Բուլղարացի , եւ ունէր ի նմանէ որդիս երիս , զորս ծնաւ ի նմա ։ Եւ էր Աննա կին իմաստասէր եւ գրագէտ , եւ սիրէր զգիտութիւն եւ զիմաստասէրս , եւ ինքն ինչ գրեաց ։ Եւ ի ժամանակս նորա էր Եւստրատիոս Նիկիացի , որ գրեաց զվերլուծութիւն Արիստոտելի , եւ զայլ ինչ ։ Եւ էր Միքայէլ Եփեսացի , որ գրեաց զվերլուծութիւն Ա եւ Բ եւ Գ եւ Դ գրոց Արիստոտելի ։ Եւ էր Նիկոլաոս Մետոնացի , որ գրեաց զվերլուծութիւն Ե եւ Զ եւ Է գրոց Արիստոտելի ։ Եւ էր Ստեփանոս Ալեքսանդրացի , որ գրեաց զվերլուծութիւն Ը եւ Թ եւ Ժ

ՙԱղմտիկս ի՛ և այն , զոր առ յաւէտ յաղթութեան վասն կրօնա
ւորաց ։ * ՙԱպա՝ որպէս կարծեմք . . . այսու յուսով . . .
,, գործեն և ժողովեն զարծաթ . . . ոչ պի՛ տիտ մահու այս
,, տարագաւոր այդպարագային ։ ՙԻ ծին . պատրաստ ։
ՙԱյսոքիկ ի՛ և այն , որ ասի յիմաստասէր . Ժէ . * ։ Ա
,, այնորիկ և ընկեր փոյթին հաւատոյն մերոյ ոչ զանձինս
,, խրեցանց ։ ՙԱՀա փոյթս , որ ի՛ նմանէ հաւատ , զնոյն փո
խանակ հաւատոյ ։

Զրամ յորժամ սեռն զնոյն փոխանակ տեսակին . ըստ այնմ ,
ՙԻ յա՛ տրէին ։

* Օ՛ի արարածք՝ արժանացոյցին .
ՙՅայնժամ տեսչական՝ երբեմնակի անձին ։
ՙԱՀա բառդ արարած , որ ի՛ տեւ և ընդհատուր , զնոյն փո
խանակ մնայուն կացին տեսակի միայն ։ ՙԱյնպէ՛ ի դիտս ե
զիշին ։ * ՙԱՀա միանգամայն ամ մնալոյ էին արարածքն ։
ՙԱՀա և առ ըստ ընդհատուր բառդ Տրէին՝ զնոյն փոխանակ մնայ
դոյ . որ ի՛ տեսակ ։
ՙԱՀա տեսակն փոխանակ տեւդ . յո՛ մնանելոյն վերակ ըստ
բոյն ։ ՙԱյլ ի յայս բան լսեմք բոնացուցն ։ * ՙՆանիտ . կամք
,, հար առացան ոմանք ի մարդկանէ . և ոչ բնաւ ոչ
,, դին ի հար . . . դի և՛ ի արտաքոյ բառդումք հաձոյացան
,, ոյ , և ընտրին ։ ՙԳոբեանք ։ ՙԱՀա փոխանակ մի առ մի
ՀՈՒՆԳԱՐ ՁՈՒՄ ԱՂԳԱ ԱՆՀԱՒԱՏՈՑ , ԶՆՈՒ ՀԱՆՈՒՆ ԱՂԳԻ ՄԻՈՅ
և եմ . որով առայ խնդրանք ձեր աղգս անհաւատոց ։
ՙԱՀա յորժամ միաւորական Թիւն զնոյն փոխանակ բառդ
միաւորականն . զոր օրինակ յառնելն յարեաւ հարձ ։
* Օ՛ղիմ ամի միոյ առաս Թշնամւոյն պատուիրէ պարտաւորեալ
պատերազմ շուրջանակի զամիսոյսն ։ ՙԱՀա զբառդ ՆՇ
գ , խնդրանք պատճառ ի բառդնաւորակին . զի ոչ եմ ի մե
միայն էր Թշնամին , այլ անբաւ բազմութիւն ։
ՙԱՀա բառդնաւորականն փոխանակ միաւորականն զնոյն
զոր օրինակ ի տեսանել՝ ի Թուղթն՝ զոր գրի յովհաննէս ա
հարձ . առ կայսրն յուստոս ։ * ՙԱյդ և խօսակիք . խակ խոր
հուրդ խօսելոցս՝ ի ձեզ հայկն յուսալ ինդրեցիք ։ ՙԱՀա
խօսողն ի՛ նոքն յովհաննէս զամ Թուղթիսն միայն . և առ
որ խօսի ի կայսրն միայն . սակայն բառդնաւորակին զնոյն
ՙՀատուցեալ նա ինքն՝ ի նոյն Թուղթ ։ * ՙԻ ինդրան ոյդ
մուծ , և ինքնակալ կայսերդ. ապաստանեալ՝ հասեալ կամ

Կամ

առ ոսա ձեր ։ այլինքն , առ ոսա գո ։

Ալամ յորժամ որոշ լինի զնոր մոմանակ անուղղ ձուոյ
զորօրինակ յառնէ ասդրօն վարդապետին ։ * Ասե ոս
,, մարդոց , կամ Հարկաւոյց , Եթէ ոչ ասէին Հաղարտոց ։ ||
,, Հաղարտ յառնէ ասդրօն ձայնիւ ոչ յանցանս եղբօրն ասացի ասուր
,, ասուր ։ * Ասե ոս զորօրինակ յառնէ ասդրօն վարդապետին
Ալամ յորժամ որոշ լինի զնոր մոմանակ անուղղ ձուոյ
զորօրինակ յառնէ ասդրօն վարդապետին ։ * Ասե ոս

յաչ · Ճՠա · Ե ։

,, Հաղարտ յառնէ ասդրօն ձայնիւ ոչ յանցանս եղբօրն ասացի ասուր
,, ասուր ։ * Ասե ոս զորօրինակ յառնէ ասդրօն վարդապետին
,, աշխատեալ · և ասոյն ասացն բանին անդեկացեալ ·
,, Համ Եւ ասելն քաջ · և զայն Համոզանողս , և ոչ հա
,, ասրեալս · և այնպէս փքասելն և Հպարտասելն ի
,, մասնաւորն զանազ կարծելով , այլ և ոչ այնպէսիկ , որք
,, ի վերնասանն բնակեալս զՀոգւոյն ի միմեանս Հոգւոյն
,, Հաղարտ ։ յաչ · Ճՠա · Ե ։ Յորս ասուցեալ Եթէ պատ · գաս ·
Հարկաւ · և Հաղար · զնոյն մոմանակ անուղղ ձուոյ
։ Ալամ յորժամ որոշ լինի զնոր մոմանակ անուղղ ձուոյ
զորօրինակ յառնէ ասդրօն վարդապետին ։ * Ասե ոս
,, Հարկաւ ասելով Հաղարտ , ի սոյն Հոգ ոչ գաս
ասուր ։ * Ասե ոս զորօրինակ յառնէ ասդրօն վարդապետին
,,

ԳԼՈՒԽ Լ.

Յաղագս հեթինոսին .

Եգնուեցին , որ ի յունաց Իրենիա ասի , ի ձէ՛ որով ցայլինել ասէմք , զան զրբ բառսն երևին նշանակել ։ Այլ յորժամ զրբ կեղծեալ գոլոյ թէ խառն ձայնոտ լուեալ լինի գոլեմբ . յն զայլ լինել յայտնապէս առնել , և զայլ լինել ակնարկելով ։ Յայն ասին ուղիղ կոչի ի կռնիանոսիլիանոսէ . Բանիցուցանէ . կեղծաւոր . նայն ։ Որդիբառ ձանձրի կամ ի բանից անտի , և կամ յեղանակէ առելոյն ։ Արտէս տեսանել յայս բան լսելոյ բոնացեալն . որով հեղնել զոմանս ի տխմարս քահանայից . որք ի թիւր միտս էին ի վէր մատուցման ձրբ պատարագին ։ * Ո՞վ քո զօրութեա՛ . . . . ի ծայրն հասեր խոտան ասեցն , վրկեցեր զոգի քո՝ զայդ առելով ։ Վարձեալ նա ինքն ։ * Ո՛վ հարցանեն ոմանք զիմաստութիւն . ասեմ մեր . կենդանեայ լինի պատարագ թէ ոչ . խոկ ,, որ բուն կատարեալքն էն , պատասխանեմ . ոչ բնաւ ։ Այլ յայտնապէս տեսանես . զի գոլութեա՛ բառքն եմաստուն , և բուն կոտրելոյն . Ըստ հակառակն իմանելոյն . այսինքն , տխմարք և անգէտք ։

Վասին է և այն բան քրիստոս առումեայ մեկայցոյ հայոց իշխանի , որով այսպանեաց զշատուհ զորդի պարսից արքայի . որոյ գնացեալ երբեմն ընդ մերոյն առումեայ որսալ ի շաւիղս կինն վայրենի հրով , ահա յանկարծակի շուրջ պատել զնոսա հուրն . յորմէ երկուցեալ շահիկ , այսր անդր սուր քերէր երիվարաւն , և ոչ իշխէր անցանել ընդ հուրն , ի թաւիշ զանձն ։ ասէ ցնա առումի ։ * Ընդ ի՞նդ սրտիդ ,, սիդ . ահա հայրդ և ես . ընդ՞ի՛նչ զանգիտես ։ Խորհեալ հաս . ՟ . ձէ ։

Օհնյա և առ ազգասիրելոսն է տեսանել . որ պատճ՛ . Թէ երբէք ածաւ առումի արդասաց արքայի սքէն զրբ երիզոյ՝ յանհնարին տանջանաց աղին և բորակին և մնիս լոյն , այսպիսի հեղնութիւ՛ն այսն արար զնա ինքն տրտառ ։ * Աստի գաս . Թերևս յարքայութի՛ն անտի գայցես՝ զոր ասէիր ։

Ի սա այսմ և զրկիզոր կաթուղիկոս ի Թուղքն որ առ առաւ օրդին , այսպիսի ազդուլական հեղնութի՛ն պատ-

պատճէնագրացեալ զմիմեանս լեզուս ունի , որ ամենայն
հայհոյութիւն առնէ կռապաշտ հեթանոսից եկեղեցւոյն ։
* Ասա յայտ խոկ է , եթէ ի գուժ աշխատեցար սօսոս
.... ի գուժ աշխատեցար և սերտոս · և ոչ ոգեղ-
,, ցան սուբ նորա ի գետացս , զոր ոչ խոտհեցար , և արտա-
,, յէ ոտայեցն են և քաղաքացիք ... և սուտէին խոռամոնէք
,, ուստա սերտոս , եթէ ի մէնդ ամենայն չինեցիդ զեկեղեցի
,, իմ · և գուժդ գժոխոց գնա մի յաղթահարեցին զմեզ ։
,, Յաղթահարեցաւ և կորեաւ · զի ոչ է եկեղեցի · այլ
,, այլ աւազակաց · ոչ սկզբամբ ի ճշմարտի մեզոյ ,
,, այլ մասին լուծացուն ջուց ։ Եւ զայ ոչխար լեր պահո-
,, աս · գնծացիր և գուժ գուժ քոյոյ տէրունեայ ան
,, մայ և կայմասիոյ · զի զի ոչ տայցէ ասլ , այլ մեղ-
,, ընդոցիկ · ոչ խոյեցիք ասծ , այլ գող և աւազակ է
,, խոռոխարտ · ոչ հաստիւ քոյ , այլ վարսաոյ ոխոյեան
,, սուտ է պոչին պատասան · և նրուտ է պոչին աստեայ ։
Ասա զայս զինչպատասխանի ինէրուն , որ պարծէր զանձն
ունի ի ենեայ չուծոյն լինել , հեղնէ բռնասաեղծ անն հայ
մայկեն ։ * Ոսոսաս լեզի լինել ներսոյն , խոսիցեայ սէծին
էնեայ · զի է բարձ սա զնայցն , երբարձ է սա զնայցն ։
Նոր սուրբ անկանելն երկիծանելոյն · գոյակաչն ·
և պատուհասիւք հշտասիրացն , նոյն մեսրոպեան ընդ
Գաղափ երկիծաբանելոյն · գլուխ · Ե ։
Յօդուած · ոմսկ ։
Յանդիման · գոյոց սասացուած յաստուածեան ։
Ես տեսի զտէր նստեալ ի վերայ բարձրի և յաղթեալ ,
,, ես տեսի զքեզ ի մէջ մարմնոյ , ի խաչի , և հաստատե-
,, ցոյց , զինչպէս ոչ կարէ սպանեալ ։ Եթէ ծառա-
,, եթէ ոսկի ես այլ ի խաչի ... Ո այլ սպան-
,, չարն , և զերծաս առաջս չինեին գնա · սպանեալ զքեզ ·
սէրս ի մեռանիլ , առեալ * Ի այն որ քաղեին զսուր-
գիտէին զնոյն մեր · սինչ կայր ի սուրբ գրոցն խոյեան
Ա յայտնի նախատասացութիւն տեսողացն և իշխանին հրեից եւ
սէրս ի մեռանիլ ։
Ասա յայտ խոկ է , եթէ ի գուժ աշխատեցար սօսոս , հայ
ընդ մէնդ ի մէջ մարմնոյն , որ մեռեալ է , կամ
լինի , յոյժ աւր ոչ անհնարին զառնալ է և նախատաս-
ի գիմաց նոցա այսպէս ։ և անողորմ ասէ հեթանոս ։ ոչ
Ա ոսոսաս լեզի լինել ներսոյն , խոսիցեայ ասէ ,
էնեայ · զի է բարձ սա զնայցն , երբարձ է սա զնայցն ։
Նոր սուրբ անկանելն երկիծանելոյն · գոյակաչն ·
և պատուհասիւք հշտասիրացն , նոյն մեսրոպեան ընդ
Գաղափ երկիծաբանելոյն · գլուխ · Ե ։
Յօդուած · ոմսկ ։
Յանդիման · գոյոց սասացուած յաստուածեան ։
Ես տեսի զտէր նստեալ ի վերայ բարձրի և յաղթեալ ,
,, ես տեսի զքեզ ի մէջ մարմնոյ , ի խաչի , և հաստատե-
,, ցոյց , զինչպէս ոչ կարէ սպանեալ ։ Եթէ ծառա-
,, եթէ ոսկի ես այլ ի խաչի ... Ո այլ սպան-
,, չարն , և զերծաս առաջս չինեին գնա · սպանեալ զքեզ ·
սէրս ի մեռանիլ , առեալ * Ի այն որ քաղեին զսուր-
գիտէին զնոյն մեր · սինչ կայր ի սուրբ գրոցն խոյեան
Ա յայտնի նախատասացութիւն տեսողացն և իշխանին հրեից եւ
սէրս ի մեռանիլ ։
Ասա յայտ խոկ է , եթէ ի գուժ աշխատեցար սօսոս , հայ

,, ցուրբ գիտս ։ ՀԱՅ. ԼԵ ։

Ի յայսմհետէ և այսր երգիծանելոյ, զոմանս ազգաս քաջ ազգասցեաս հայոց այսու առաջ գովերգեն մեհենաժան։ զի երկեամք հարկել ի ձեզ զառակին երգեալ ի գլուխ գոյ, առ։ * Պատկեր գրեց մեհենաժան. քանզի ի նմանէ եկեալ գառնուն ,, գառնոյ հայոց ։ և նոյն առաքեալն զոմն ի գրեց սա- ,, տակէ, ըստ առաքելոյն երևութանէ նմոյ հոգւովն ։ ՀԱՅ. Ի. ՊԱ. ԼԵ ։ Ի այնոյ առաքելոյ գոհացիցն ։ ՀԱՅ. Ի. ՊԱ. ԼԵ ։ Պատմեցեր ըստ յոտնոյ Նիւթեմտա առացեալ, ի գառն ինն երկրացեալ, կամ առաքառելոյն կանխեցուցիչ. քանզի առաջոյ մեհենի ։ Ի յայսմհետէ գոգոնեալոյն լսեր ըստ յաչեալն ի կշռաքանակի ուրեմն, յառնէր ։ * Ի ոչ գոյ զոյ ,, պատուհ գառնատուր. Ի՛կ այժմ, հոգ մեզ առնեմք, ու ,, իբր գոհերով, այլ իբրև գիշատակ. ասէ և ողորմ յանձն ,, քո ։ ասէ և յամօթ-լեր ի գործս քո ։ ասէ առ այն ի ,, որում գիտեն մեքենայեցեր ։ որում պէտքն առեալեր ,, զոր գազանք Համբառեցեր ։ և այլն ։ ի Ճառն Համբ. Էջ ։ Ի՛ շնորհալին ի գիտեաց երգեսցուք քաղաքին ասէ ։ ՅՈՎՀԱՆ ԵՊԷՍ ։ * Լաց՝ մի պատճէր՝ ոչ անցցեմ.

Ժամու և ժամին՝ ընթաց գտցեմ.
Ոմն գոյասեր՝ քոյին ձեռամբ.
զիս հնձեցեր՝ զոս առցեմ ։

Նոյն պատուհանիկեայ կշռաքանակէն է, որ ճանչիս յայտ նապաստ ոչ աղաւնոյն զոսան կշռաքանակեան. բայց այնպիսի ինչ ասէ, որում ասց խնամեալ. այլ պատ պօտոս յառնելն առ կոյսեմացիս ։ * Յայտ ոչ գոյեմ գձեզ ։ ,, ցի կշռասկեմ ։ Կամ ի՞նչ յանդիմանութեան բառնամեալ ,, հեն խոսեցեք, զանձն ես ի միջի գնելով. այլ պատ կոյսի ընթացելոյ յառնեմարեանոյն ՀՈՎ, առելով ։ * Ի ոչ գոյ ,, նոյ ի մէջ մեզ այ այս օրինացոյ գործ. քանզի ապա- ,, րեալ ամենեքեան պատուաք խաղալոյ ի գերեզման մեզ. ,, կամեցաք զօրինս այդ մերոյ. և առնուաղացք մեր ,, պատահի մեզ լինել գեղ խաղալոյ. և գնացաք մեզ ,, ի երկրացեալ յիմարութեան. ոտան և ծառք ի նոցանէ ,, այս ի երկար ժամանակ գոհատեալ առ երգոյս ։ ,, պատճառ ոտ խնդրէ ։ * Ի՛նչու ձգեան և՝ ի ոտ մատոյ ,, ազատ ի ոտանալոյ. և հաստատեալ ի երեսաց ,, ոյն գնաց, և ոտ ի գնելոյն ։ ՅՈՎ. ՊՈՂ ։

Ա՚յս եղանակ կշռատրութեանց՝ որ և ասի քարտարապետա-
կան, ի գործ ածէ մեծապատիւ յոյժ Հաւատաւոր
Ջեռաւորդն յայտնելոյ. զոր երբեմն նաև առնելիս
զինքեանս ցուցանելոյ. զի զիարդ եւ յանցանացն Հաղորդ առ-
նելով՝ ուղղեսցէ զանոնք. և ի Քրիստոս խոնարհ, բայց ոչ
վհատողն։

Պատճառք. Ա՚ռաջի՛ն՝ զի պէտք է զՀեգնութիւնն՝ ի կարգս
ձեռց խնամոյ դասել. այլ ոմանք Հակառակին։
Պատասխանեմք. այլ. քանզի քաղցրագոյ է, քան Հեգնու-
թիւն միշտ է փոխանակեցուցանել։ և զի միշտ բառն յու-
րեանց ղեկանոնէ՝ փոխեին յօտար ղեկանոնէ. և ի՚ն-
ուրեք ոչ փոխեացին, այն ըստ պատահման է. տալին առա-
ջաւ և ապա՚ի կողմն փոխանակեցուցանելոյ զոս գասեցաք։

Պատճառք երկրորդ. Ա՚ռաջի՛ն որպէսի Հեգնանքն
բանք ասեն և խորհեսցին, քան ոչ։
Պատասխանեմք, այլ. զի պէ՛տ է խօսիլն առնելագոյնին
Հեգնողին, ոչ ի զեռանալն զայն խաբել և առնել. մանա-
ւանդ քան է Տեսանողն՝ զՀեգնողսն ըստոյգ խնդրա-
ցուցանել. զոր և ոչնչանդիպէ՛ն ի բանից այսոսի, և յեղանա-
կի առելոյն խոկ և խոկ խնդրոյ. զորօրինակ յաղելն լսող
լսացուցոյն յաւետ՚՚։ * Ա՚յլ մեռանի զոս, և ոչ ոք առաջ
,, վիրաւք զիւրս բժշկել ։ Ա՚ւր որպէսի և առաջ ոք ինչ,
խոկ և խոկ խնդրոյ, քան զեռանն զայն Տեսչի խնդրոյ
առաջ ի՚ն Տեսանողն. զի ոչ առնիս զոս ։ Ա՚յ զի վի-
րաւք զիւրս բժշկել առնուին ի՚, և ոչ խնդրոյին։
Ա՚ստէ՚ր յաւետ՚ն Տուր ։ * Ա՚ստղին առաքեալքն և առ
,, զի ասեն՝ ի պատասխանելոյ զքո՚ն ի՚ն վկայութեանդ ժողով-
,, զեան ։ Տեսանէ՚ր և առնի՚ զայն խրթնոյց Տասա-
,, լին ։ ՚ի Դէպ ։ պիտի ։ Ա՚յս և առն առաքեալ կոչեալ
զայսպիսին եպիսկոպոսութեան ։ որք Հեղգանան, նման առնի
Տեսանելին զոմէ յաւուրս Տաղնապաւոր ոմանց պատա-
ճառս, ասոյ յոյժ ուսուցչական զգուշութեան խնդրել ։ զի ա՚ն-
ուրեք ոչ ոմանք զայսպիսի Տեսակս խնդրոյ զգուշա-
նան ։

Ա՚ստ ոմանք ։

Ա՚յլ ես ասեմ, թէ ոչ ոք ասէ զայդ՝ զի ոչ ոք ասէ զայդ
ընդ ինքեան, այլ ընդ ուրիշս։ Ա՚յլ և ոչ ոք ասէ զայդ
ընդ ուրիշս, այլ ընդ ինքեան։ Ա՚յլ և ոչ ոք ասէ զայդ
ընդ ուրիշս և

ԳԼՈՒԽ Ը.

Հայեցի խոհականութեանն վերաբերելոց սա երրորդ վերոյ գրեալ գլխոյդ խոհականութեամբ։

Զօրեն են այսպիսի խոհականութիւնք. Վարժառութիւն. Հաստատութիւն. Ինքնամփոփութիւն. Անհամառութիւն. Անդրադարձութիւն. Ողջախոհութիւն. Ընդ որով անկանին և այլքն զոր ասացաք յառաջիկայդ։

Յօդուած. ա։

Հայեցի խոհականութեան։

Խոհականութիւն, որ ըստ յունացի Եվպուլիա կոչի, ի յորժամ առանց ծոյլ անուանն ոչինչ զիտել՝ ի ձանձրալոյն այլոց։ Կամ ի բազմամարտական խոհականութենէ՝ ի միում բառի. յորում առանձնանա՝ ի մոլոց նշանակութիւն անցանելիք յայլ։ Օրն օրի հասակ. յառնելն կիսկերսին։ * Ինձնից գնա՝ ի մշտապէս իշխել ||։ փառասիրութիւն։ Աւր մշտապէսիշխելոյն իմանալն խոհականութիւնն. խոհականութեան խորհուրդ. այլ ի փառասիրն մի խոտ։ Ընդ յառնելն վերջ գիտելոյն։ * Ինձ գոնէ մի հնձող տեսից գիմազատողս՝ ||։ Աւր հոգեձիրն ցուցանելոյ զանձնասիրութիւն. այլ յետ քանի մի տարւոյ։

Ընդ յառնիսի է և այն, զոր առ խորհրդատուին։ * Ի կոզմունս առաքեսցես զաղարէ առ գետովին երկրաշարժեալ առաքս ||։ հաւ. ա. պէտ. է։ Ընդ ելանելոյն ցուցանէ վերինս լուծեալ լուծանոյ. որով իմանալին երկրաշարժեալ ժամանակի։ Ընդ յառնիսի է և այս քան զառաջինսցոյն։ * Ընդ առաւել ||։ յուսալն է այժմ մերկապատմանոյ լուսաւորութեան. զոր և անվհատական՝ ուրախ քեզ ոչխարաց ||։ ի քան. ձա։ ուր ահա մերկապատմանոյն ցուցանէ զայսոսիկն, և յայտնելն զպատճառն։ այլ, պայծառ լուսաւորութեան։ Ընդ ելանելն յառնելոյն զանձնասիրութեան առ ընդառաջ կրօնաւորս։ * Ինձնից զատէք ի աւազ արշնահոյզ գոնեմիզ ||։ ասէ, ոչ յաչերացուցանես զանձն քո՝ ի մեծութենէ ||։ Աւր արշնահոյզ փոյն, ցուցանէ զանբաւ պղծութիւն. իսկ աւազ պղծութիւն, զիրմաւորութիւն. այլ ընդհանրական ոչ յատկացեալ։ և այլն։

Պատմի՛ր և այս բան շնորհալոյն ի յն որդին ։

* Այլ յաղագս՝ ուսուցչին ։

սիրոյ համառօտ՝ ցիս արարին ։

Հան և սա համառօտն ցուցանել զմեռնել · մանուկն զոգիսն , կամ զանխնամսն ։

Վա անկանի՛ ը վերամուծումն ի բերդ յատկութի՛ն տղա · որ և յաւելու քանասունգծից և յանկատ , քան առ նաթանայ · նորին աղաչաւ ոչ ուրեմն գասին սա՛ ի ձառս առնեսցանից ։

Գլուխ · ը ։

Հայոց պատմութի՛ն ։

Պատմութի՛ն , որ ըստ յունաց Ἱστορία կոչի , ի՛ յոյնդրական , և շարունակ վերադրութի՛ն ։ Կամ բան ի՛ բազում վերադրութենէ հիւսեալ , յորում շատ ինչ ասէին բան ։ և գոյ ինչ երօք ինձանէ ։ Այլ ի տեսանել ի գեղեցիկ յոյս այսպատմութի՛ն յոյնցանէ կամ ։ * Ասէ երբեմն ,, քաղցրացոյց առ Տատրակ տեսութի՛ն աղբատ և աղտոտ , ,, այնուհետև պատասխան առաքսան Տիւս Տարսեայ , ,, շնորհաց՝ ի մէկ նոցա Տամբատահոգին մանկտերխոյսն , ,, և առաքեսցէ արարեալ գնաստատաստանիկ իմանալոյ ,, բազմասունդ մերոց , խոյլ-ոգոյն խոցոտեալ . և այս ,, պէս ասաս յանկատ արարչին ամէն Տարսեայ վեր ,, Թողութի՛ն պատրաստ տերունչն ամէն երկրի ։ Այլ յայտ Տասցէ տեսութի՛ն , զի այլ ինչ քաղցր Տնչէ , և այլ ինչ ի՛ մանաւանդ նոցա . զոր բացատրել աներկոյզ Տամարիմ . զի ընկերին յայտնի ինն ։

Պատմի՛ր և այս , զոր ասէ շնորհալին յաւետարան Թղթոյն՝ որ յաղագս գաւառին Տայոց , զոր գրեաց առ կայսերն յունաց ։ * Այլ դարձեալ քանիս մերոյ տերին՝ ի քա ,, րի և՝ ի տապարան անդ մնաց ձերոց տերմանեալ՝ ա ,, ձեցուս և քաղաքապահութի՛ն արարած ինձ . և մի՛ ի՛ ,, ցի վերայ Տեղեալ , և Տամ քաւեսցէ առանց արեան ,, աց , և արար ցամաքեալ , և Տամ յօդուածին Թագաւոր ,, կերեալ . այլ արարածովքն զարուեզ տերոյ և խա ,, զաւորեսցէ՛ ի պատանեսս առաքինական գործոց , ոչ ,, միայն՝ ի Թիւ առաքելոյն և միջոյ գոլոցն երկրորդին ,, արարածովքն , այլ Տարեւանաւոր ի ջան երկրորդին ։

» Ասաք և զայնմ ընդ բանսաց երկնից մշակացն ի չարից
» պատաբերութենէն ընկալցիք ի քէն այլ ։

Ոչ ըստ սա ի չարից անուն դիտաւոր փոխանակութեան ա-
պարգելն բնութիւ . այլ միայն ապրանաւոր . երբ զի բա-
զում փոխանակութիւք են ի սմա . մեծ բարեաց գան
միայն Հանապազ ի փոխանակութիւն . Բայց ի չարից ան-
ուն յանձնարարեցին մեզ ի սա փոխ պահանջին . եր-
կեին և խնդրեսցուք մեզ . այլ և տեսանել յոյժ ախոր ,
որ զինն ։ Սա այսմ ապրանաւորելոյն պղատկեսցուք երբ
բասուկ զինս , որք սրտիկ են ի մեզաց , և զերծ ի փոր-
ձութենէ և յաւելից , չգինեալ անէծք . այսպէս ասելով ։
* Ոչ Թէպէտ յանդգնի հասուածոյս Տաճառ լցեալ ,
» և ի տերեսս մտեալ . մի յանդգնեալ կացցեմ ի մերձ-
» կանչին Տեղւոյն խոտորիլ . մի ոք հասուածոյն
» զասին առասել զխոտ այնպիսի Տեղի անիս յորոգեսցեմ
» և բնդդմել ձեռաւ ։ Ա՛ զի զինչ է այլ երկերկի , և-
» Թէ ոչ հասուածոյն արդարոյ և մեզասորոյ ։
Բ . պէտ . Ճառ . Գ ։

Ոչ ըստ բանիցդ մեղաւոր ասացեալ ամենի ան-
ձին զերծուածոյն Տեղոյն Տեղեցն այլ՝ յանձն ։ * Ոչ
» ցօղ բաղցրութեան զհնարեալացդ պղտոր բանիցդ ջուր .
» և օրհնել սրանկաց զանս անօրհնութեան եղբարց .
» Ա՛ որպ ապարանիկ երկերկի , ձմեռն Էութ . այդ ինչ
» մեզ ծառկեցան , և եռանդ գՏառ անոյշ ։ Յոյժ առա-
» հասս Տալեցաւ Տալոյն երկիրացդ ի յերկին . արբոյց
» զաս յորդառատս գեամբ այբ Տղոյն . և մի՛ Թեամբ
» ծառկեցոյց զանապատ բոյս առաքինութեամբ ի բարձր-
» պատիկ անկոյց արմատոյ . այլ և մեզաց մեղաւո-
րելն ։ ի Ճառն պէտրէ ։

Ոչ եաթերկացդին գնաս խորտակեալ ի ծիրանս ծովու ,
պերճացիկ արդարութեամբ զարձանացեալ ի վէմ մեզաց
Տղոյ . յանձն ։ * Ասաքեսցուք ի բարեխնամ վայելչեալ
» արեացդ խորտակեցաւ . Թեացդ ձեռնարկութեամբ բոյ-
» բարեաց . կայիր Տարբարձանաւ ի կոյսիդ երեսաց երե-
» գաս . առաջաւորեալ Թագաւորիդ յանկարծական ծանչեա-
» պատաբերեցաւ . չնորհաւորեալ շուք անպարտեցաւ . ա-
» առաքեալ ձգողականացդ խոցեցան . անուրանալիք գրե-
» խոյն գիտակիդ խոնարհեցաւ . ապաւինողականն պա-
» բան կոչեցաւ . ապաւինութեամբ խարխափեալ լուծաւ .

լուծք

,, լուծք առաքյալք անկցին կցորդութեամբ բարեմեծցան ·
,, առնէք ուղղեցէք հետոյ՝ զարմանքեցան · լսեալ հնազանդ
,, հաւատոյն՝ ընկալեալ · զեկայել կառոյցեալք՝ անդ
,, ելին առեալ · շնորհք յարմարութեամբք պսակեցան ·
,, տեսանողացն պատասխանեալ խոկցին բնեալ · կապո-
,, բանք զանխիս հաստատեալ՝ յօգտեցան · զորք անկեալ
,, տան ծագցին կազմեալ՝ անապրեցան · խելք շար-
,, քանեցին եղելոյ՝ խոտորեալ առանձն · պարզամիտք
,, բազմանպատուցին անկեալ բարձան · վարդապետութիւն
,, վայելեալ յաւակեցան · զանհնազանդիւն հանդերձ-
,, ապրանիւ շինեցան · մանաւանդ առնուազարդք
,, ի մարգարէական անկաւոյն անբաւեցան · հեղոյսք
,, պեղանին բնեալոցն՝ բարձեցան · արդասիք խրիմ՝ հիշա-
,, ատկարան ոչեալ ինձ ոճանեցան : Այսուհետեւ հան-
,, գիպ տասն ինն ամաց ոչ · ձեռն ի ծառայ եղեալ՝
,, արուեստ գիտ ինչ ոչ · զամենեսեան ասելս մեզ
,, ուսանիցէ ի ծայրէ ծերունի արդեալ ծառայ՝ ինձ հար
,, հարեալ բանաւոր արդարացեալ ծանօթանալ հիմն ॥ :

Ի ԵՒՆ · ԺԲ :

Պատմեալ օրինակ արարքաւոր ինձ եւ առ հարկաս
զինն յորդան ոչ ի մէջ աշխատիմ հոգոյ · յառեալ տարս :
※ Ո՛ւ ոչ ոչ ի հանգիս ծագելոցն , այլ առաքեալ
,, մեզս ընդառաջեալ · մէջ գի մինեալ բարձեալ լինի , և
,, յետս ոչ յոյժ առաջեալ գերիցին աւետաւոր
,, Պօղոսեան մեզեալս յետին ծագելոցն · և վասն
,, ծագելոց արդին տագաւոյ · և զայնն ոչ ծանեալ՝ ոչ
,, առիճ , այլ կառարումն ծանօթանալն : Ընդհանս անքար
,, ձառ , և եղելոցս ոչ մեզ կրկին արդ օծանել գիտո-
,, այլև առանձ հետեւելոցս կառարել գիտէ : Ի գերու-
,, ձի վարելոցս սեզելիս , և զօրաբարձ ոչ արդ և-
,, րեքն , որ գոհանալ ինձն հաստատ : Ընդհանս բանաւ-
,, գառանձ ընդունելոց հայելոյն · և մնասականաւոչ ե-
,, գիտակցի : Պատերազմ գիտէ շարժ արձակել , և ան-
,, կեալ ոչ ինձ ինձ : Ընդհանս ի նեղբերան , և ան-
,, հաւատք արտաքուստ ॥ :

Ընդհանս գերիոց զգեստեալ արտաքս : Ընդ
ձեզ մեզ ոչ ինձ ոճանեալ զանազանեալ ինձն , ի հանգ
աւետեցեալ · ոչ անհանգիստ ոչ ձեզ ոչ ինձ ոճանեալ ·
եւ ոչ ոչ ոճանք առնեալ · ընդ առաջ կոչնականեալ · զի

յարկանեմ ակամայից, և՛ ի հրամանէ և՛ ի կամաց
մեծաց առաքելոյն. որ է աւետիքեմք հետեւումն։
Այնժամ զի տեսանէր զայնչափ էակսն այնր. և մի կարէր յամառել՝ ի
նոյն ձառն, որ ասացեալ էր. և մի կարէր մերժել,
և անտեղի. առեալ ձեռն ոչ՝ յառաջ տուեալ։

Յօդուած. իգ։

Յաղագս պատարագին։

Պատուիրեմ՝ զի ըստ յաւետարանին Տեառն ասի, և
խմեսցեն և անասնոյն պատարագեսցեն ձէթ։ Այլ ընդէ
ձեռն ինչ փարատացան՝ ի բաւն ողանոյիւքն երկն ինչ
պարտ ողանոյիւն. այնուհետև զի ոչ ասէին, այլ ասէին և յաղա-
ղակէին երեսն։ Այսչափ ոչնա բաւական Պատճառ. որ ըստ բանին
հնազանդութեամբ զմասին և զմանկանէն ցուցանեմք, և
զայն ասին բանիւք ասացեալ պատարագ բանիւք քոյ
պատուոյ. ըստ այնմ։ * Եւ ամենեքին զոհեսցեն ասուածոյ, ինչ-
պէս ասին ասուածայն Գաւառին։ || Խոր. հաւ. ճ. պր. ծ։
Եւ այնուհետև և բանիւ. Տայր. ոսկեր ոսկեր ասելին ձեռամբ զնոյն
պատարագ հեղելովին. այլ ի ձեռն. փլ. ճ. պրն ասի յոգուա
լոյ։ * Եւ ոչ տայր այլ եղոյզ զերծոյս և զբեռսա։ || Ասին
և զբառս՝ Եւ Այլ, զնոյն լսանելութեամբ պատարագ հեղել
տային, քան յառաջագոյնսն. յառեալն մեր հետևմամբ
ասոյ։ * Եւ այլ ասուածոյեանն իսնասուելոյ։ || յաւելն։
Ասդեալ՝ յառեալն նոյնին ընդ հետ, զոր ասի զնոյն
զնոյց ի զնոյս եղեալ խոյց զնոյնպատարագ կամաւորեսցեն
սին։ * Եւ այլ ասուածոյ՝ ոչ զոյլ ասելին ձեռամբ
զձեռնադրեալն, ասելս զոյլ խոյսն ասելին ձեռամբ
ասոյ, զոյլ ասելին ձեռամբ զոյլ ասելին ձեռամբ
զոյլ ասելին ձեռամբ

լսելն ջանդիալին յայլսում ի զգեմի : * Ասելն . . . . . և
,, հասանել յանձնային աշխատս երկու աչաց անօղ. զի
,, կարօղ լինի կոչական լինել առաքեալդ || : Եւ երե-
ջաց ասացն , դնեն սխոլաստիկոսքն փոխանակ իմաստասէր և
բանիմաստ անձն :

Օգուտ ի տեսանել և ի բառ՝ երկիւղել . որ նշանակէ
յերկիւղ ծանիցես պատասխանել . զոր յոլհաննէս կամի . զի
նոյն պատուական փոխանակ լուծանելոյ , կամ զժրելոյ
զաշխն . յասելն : * Շատ իշխանն մեծ . . . խոնարհեալ
,, ի տնտեսատանելոյ բանիցդ ասացեր , և հաստատեալ
,, երկիւղիցես ի քեզ զայդ պատուիրան տեսանես , որ ես տնտե-
,, սայ առեալդ քեզ ի քեզ իշխող || :

Յայտնի պատճառքն ասելոյն ի տնտես այժմ ան
առնելոյն՝ այսպիսի ինչ բանս յաւելուլ , իբր'ի
մերձենալն խաւսելիք բանին . երկ օրէն է , կամ մարք
քինէ եղէ ասել . կամ էրէ կաճլովասել . կամ կաճեցեալ ընդ
յայտնապէսն բացատրել : կամ երկ կաճեցեալ ասել .
Այլ ասէ խորհրդակցին : * Ընդէ արդեսաղն հանուրց մարդ
,, կանէս . կիմիկ հաձոյ ոսկեր լծուցին մարդ ծայրին ,
,, պարտ ի մեզ ասկա ինչ անցանել բանիւք || : Եւս .

հատ . ա . պր . ք .

Ոչ յա ձեզ հաստատութիւն ի գործ ածէ ի մեծ ի մեծութեան ձա
ուիւս . այլ ի տեսանել ի վերացրեալ օրինակաւ . այլե
յայտ բան սքէմ առհասից , յասելն մեզ ուրացելոցն վա
առից : * Ասացի մինչ ոսկեր զամուսն քրիստոսիմէնն ,
,, վերինն երեսաց կարծէր ծածկել և խափանել զնա
,, տանելն նոր առաքեալ ձերոց անգիտ սիրելեաց || .
սա երկնի : Եւ ասի փոխանակ առելոյ սա պարտ . առ
պատուական վերին երեսաց

Ոչ ընկերութիւն ես ընտրեցի . երբ զի զինուսս ինչ բանի ոչ
կարելով ասել ուղղորդական բառիւ բացատրել , բնաւորա
սիրեալ զնոյն ասելոյ բառս ի գործածել . կամ այս ինչ իր չու
նեցող զնոր յաւելուլ բառ , զայլ բառ կարելիք ի նա :
Այլ ասէ զբառդ՝ այն . որ նշանակէ ած . ի գործածելիք
փոխանակ սոցին ուսան գրիչքն ջուրջ . զանս շուտելոյ

ուր յաւելուլ բառ նշանակին այսր :

Ոչ յոմանցս ես բառդ երես որ նշանակէ զդէմս , ի գործա
ծին բառիւդ՝ առեալ փոխանակ մակերևութեան ո և իցէ ի
բաց . զի ասելիք երեսաք ջուրց . երեսք երկրի , և այլն :

Յօդուած ՚ իգ ՚

Յաշտիս անուանարկութեանն ։

Վասն անուանարկութեան , որ յանդգնին ասել ( )համարն ՚ էէյա ՚ ի հնարսն բառ ՚ ի հնչմանէ կամ ՚ ի յոյնէ երկն նշանակելոյ նովաւ ։ Եւ ասել անուանարկել բառք ասելոյ ՚ զի ընտիրն հնչմունս կրացոյց հնարիլն ։ Այլ լսելով լսելոյ ՚ վերծել և խմբել երկիւղալոյ ՚ կարկառել հառաչ ՚ զանել զհնչմունս ՚ խոխորիլն չորց ՚ և այլն ։

Այլ ահա յայս բան ընդհատցուն ՚ ի բնաւին ձայնէ մերոցաց հնարեալ ՚ բառս բղդրին ՚ յառելն նոր ։ * Ասացի ,, [illegible] ձայն ՚ ՚ ՚ և այլ յիս առեալ ,, բանին ՚ ի հոգւոյն հնչումն ՚ այլ ոգւոյն ՚ ի բերլոս , և այլ ,, լոյծ մերձակայն բղդումն ։

Օնոյն է առեալ և յայլ բառ ՚ է ՚ հակ ՚ է ՚ ձ ։ * Ընդ ,, ինձ լսել ընդվիժն վհատութ ՚ շիտիւն ազեղութ ՚ շո- ,, ղիւն առաջութ ՚ շաւիղն նշանաց ՚ շառաչիւնն ոեմոց ։ ,, Եւ ահա յայ ըն հնչմանց իւրաքանչիւրք հրաց ՚ ի շարժել ըս- ,, ցան պիտոյին առնելոյ ՚ ասել ՚ ։

Վասն ի և այլ , զոր առ հոգի ՚ ։ * Ասիւն վհատ- ,, ասելոյն , և Հայկազունքն լարից ազեղութ զվերլոս ա- ,, ռաջացուն , և Հայկազունքն լարից ազեղութ զվերլոս ա- ,, ռեալեցուն առ հառաչոյ խրացուցանիլին ։

Եւ այլ՝ զոր առ յոյնականն կամ ՚ ։ * Եւ ՚ ի առոյգական ,, զոհմանէ առնելոյ , առեալ ՚ ի հնչմանէ առոյգ բառոյ ,, զհամ ՚ և այլն ։ Ոչ ի առաւ ՚ ի հնչմանէ առոյգ բառոյ առեալոյ , առեալ ՚ ի յոյնէ երկն նշանակելոյ նովաւ ։ Եւ ասել անուանարկել բառք ասելոյ ՚ զի ընտիրն հնչմունս կրացոյց հնարիլն ։ Այլ լսելով լս

Յօդուած. Ի.

Յաղագս բերանոանոսին:

Ի բերանոանոսն է, ըս յունաց՝ Հրաշալեաց առա-
գեալ, ի տեսակ խնդրանոսին. և լինի յորժամ փո-
խանակ յայտոյ անուանն ոարատ, զայլ ինչ հասարակ անուն սեփական
դնեմք նմա: Օրս օրինակ. զՀաստատակատուած՝ Հրաշագէտ,
մեծահամբաւեալ ոօգոսն. և զքանոնս խմասոան, սեփական-
ութեան ասցուածն: Յաղագս կոչման և առաստական ան-
ուանք, որոց ի սկզբան գլխոյ մարդի ե լինել:

Պատուական. ոայ առ դասալինգիս, ի բանին Հին. մեր սակ
գոյն. պերճ առաքելոց: Ընդ մեր օրոգոսն. Հեղնանուագ կոչ
նանուագել. կիմ Հրաշագէտ Հեղնանուագ: ոչ զգաստոյս սակա
առաքելոց կոչ. և զօրոգոս Հեղնանուագ առաքեալ, ի
պատուականոյն ընդ, յոր կոչմանն յոյժ:

Ընդհատուած ինչ զգածոյ. զոր օրինակ Ի Հրաւէր կոչմանն
ցերեկն յոմանսն կատարեալն մեր ասցուածոյն զբան: Ընդ
առաւել ցերեկ Հայցեմ մեզ զկնիկոյն, մեռոս ընտանոգոյնն ընդ
Հայցատանեցեալս: Ընդ Տապանէ զոտոգոյ՝ մեր զամօրհնեն զայն
մեռոսն զգածոյ:

Ընդունելի ոչ ոք ծառս, կոմ՝ ըստ երկարեկաց. ոայ զի
յանեալն մոխեմս վարդապետեսն մեր կոչեցեալ, Ստրիճոյն, մեր
լինելոց ընդ ի խորհուրդ առանձ ոայոցոյ: Օրինակ զկնիկոյն
մեռոսն ընդ Հայցատանեցեալ՝ Ստրիճոյն: Ընդ ցերեկ ոնդ-
ձոյ ոչ ոք ծառս, կոմ՝ ըստ երկարեկաց. ոայ զի ցերեկ մեռոսն
ի խորհուրդ ընդունելի:

Յոանանեն, յորոմ ոչ կրնայեցոյ գառն: ոայ զայրա-
ոառել առաքելականոյն առանձն Հիմնիկեցոյ՝ Ստրիճոյն.
և երեկել լինելոց ընդ ի բանառաստեղծական քերականոյն
Հին: Ընդ ցերեկ զկնիկոյն Հրաշագէտ, մեր ցերեկ
նոյ զառանձնելոց առանձ և յայտ մեռոսն:

Ոանկարգութեան. ոայ յոմանս զգառն Հին ասեանսն յառե-
լոյն ի մեր առանձն ոչ ոք ցերեկ ոայոցոյ ընդ: Օրս օր
օրինակ ցերեկ Հայցատանեցեալն մեր ընդունելոյն կնկոյնն՝ առ Տե-
առանձ կոչեցեալ Ստրիճոյ. ոայ զի առանձնելոց անձն,
Հիմ ոչ ոք ծառս ընդունելոյ ի Հրեշտակին: Ընդ երկրորդ՝ զի
ոչ մեռոսն ըս ընդունելն Հոգոյ մեռոսն ցերեկնոյեցոյն ընդ

ամենայն հնարիւք · այլև ըստ արտաքին մարմնոյ տեսլեանն
նմանելի էր և բարեշուք , և բանք նորա քաղցր ամենք և ա-
խորժական , զոր ամենայն ոմանք գրուածք նորա յայտնաբար-
բառ քարոզին ։ Յոր ժամանակի մանկտնացին , զկնի
ամենայնիս կայսրն , ընդ հոյլսպատն մեր գնեալսն ա-
ռաքելութեան , էր նշանաւոր պերակոյսութեանն նոյ , ||ՀԲ
սնուցանելն ։

Քան զամ և ամենայն զոր ծանոթակատ շահեցոյն արքայիցն մե-
ծոյ՝ որ նա ինքն ի աշուս , ըստ պատմելոյ յոյնիմաստ կամ-
սնուցանեցաւ ։ Ընդ , որ ի նուիրակութեան գործառնս , վասն
ուժեղակութեան անձինն ։

Ի ձեռն աթոռոյ Թադէոսի հայոց ըստ խորհրդոցն պատ-
մելոյ , էր ի նոսէ ազգէ իսմաէլի , սուրբ այր սնուցանե-
ցաւ · զոր առաքեաց և յուսաց՝ ըստ մեծութեան լեզուին ոչ բա-
ւական ուղղախոսել , Հռիփսիմէ անուանելին ։

Ի սա վերածին ամ մանկանումն՝ ի պէսպէս սկզբանց տուչ
հաւք մարդկան · որ մանաւանդ առ ժամանակօքս կոչել
յաճախեալ է ամ ուրեք ։

Գլուխ · Ջ ։

Գործք նախարարութեան ։

Զատիազանցութեանն՝ ըստ յուսոյ հնչեսցէ , որ ըստ սա
ոչին առաքեալսն ընդ , զանցուածն կամ եկաք քան
զամաշանաւոր չարին ցուցանել , ի որ տարապայման ածեցո-
ցանէ , կամ նուաճեցուցանէ զերն , զնոսա զանցանել չեն զնա-
ւոսա ։ Ի յաւելուն չարութեանն ասէ եղիշէ վասն ուրացելոյն
վասակայ · * Այնուհետև չարիս զոր ոչ գործեաց ի
,, կեանս իւր · և ոչ ինաց ի մեծամեծ չարեացն , որ ոչ
,, անցին ընդ նա ի մահուանէ իւրմէ || ։ Զ ի յայտ ածէ
անհնար ի մոյ մարդոյ զնոյ կարելի չարիս գործել · կի
կրել ։

"Ոչնչացիս և շնորհալից ի դիմաց եղեռնաց քաղաքին նո-
սա , այսպիսի չարութեանցն ըստ ոչ ընդունելոյ
նոյն , յառեալ ։

* Ո այն չի տալ նոյն հնձանաւոր ,
կամ հոգելոյն մարդ երկրաւոր ։
Ո ի երկնայինսն՝ ի նմանաւոր ,
վերնագունին հանգչեսցուս ։

Ո այ-

Ո արմատապէն՝ և անդրմուն ։
զոր չէ տեսեալ՝ ոչ քաջատուր ։
Վարձեալ նա լինէր մշ զօրացն Թշնամեաց՝ ի սպասաւորութիւն
անդ եդեալ քաղաքին առ ի նոցն ։
* Զայնս ահագինսդ տեսանէին ։
մինչ զի զերկիր՝ դողդոջէին ։ ։
Ընդ՝ յայտ է Թէ քաջագործ լինէ է՝ ի բանս յայտոսիկ ,
ոչ եթէ չդիւր առցին , ՚ի վէր են քան զհասատ մար-
գոյ · ուստի և անհասատալի · բայց դնին այսպէս , առ
՚ի ցուցանել զմեծութիւն Էրուացն ։
Վտիտքս և զեռնդ Էրկեց այսպիսի չափազանցութիւք զգո
զիամբ Բեւեռ հնչէին կուռ · այսպէս առեալ ։ * Վաւիլ՚ի
,, մանկունն Իսրայէլ քարիւնն կոտծանեաց զմեծ բազմու
,, մութիւն · և ոչ ինչ զանգիտեաց յաղթիլն սուրց հզօ-
,, կացին ։ ։ ՚ի փեր եղիցէ ։
Նա սարգիս սուինն ձեռով զգազանսդ Թափիացոցին ա-
ռաջի գնել առեալ ։ * Վազուկ անգամ Է տեսանել զգա
,, զանս վայրենիս , զարջ , զինձ , զգայլ , զառիւծ , հսկ
,, գազանացեալս գազանանելով և մարդասէրս · իսկ զբազ
,, կասիկսն՝ և ոչ երկեաք ։ Վազուկ անգամ և զծով տե-
,, սանելիք հանդարտացեալս յաչեաց · և ցածուցեալ ՚ի
,, վայրենութենէն · իսկ զբարկացօղն և ոչ բնաւ ։ Նման
,, սազ ՚ի գազանութենէ կայ · միշտ ՚ի վայրենութենէ · կայ
,, ՚ի տմարդութեն · Համակ յաչեկոծութեն · և այլն ։ ։ ։ ։
Ք ։ Ընդ յայտ է , Թէ ոչ ատի և բարկացօղ ոք էր , ոչ միշտ
՚ի նոյն կիրս գտանի · քանզի զկիրսն բազում անգամ ·
ուսուն ելոյսէ և Տնօրէն · և քաղցրութիւք կիւսակցի ընդ բա-
րեխառնից · ապա Նահապետ Ն Հիշ առելով , զյարձախոս-
Թիւնսդ ցուցանէ , և ոչ չնորհս զիշերոյ ։
Ասա այսմ և յոլհանանէս կամ · զբազմութիւն սպառնալից
բանիցն զոր ինչ քաղաքին չարիացութիւք այսպէս ա-
ռաջի գնել · առեալ ։ * Ուր ոչ գոյր Թիւ բազմութեն
,, սպառնալից ։ ։ Վարձեալ նա լինէր առ ։ * Վակ խոռեմ
,, Տրամանաւս խոստովս սպասից այնոցիկ առեալ զերծու-
,, առիւմ , անչնարին կոստոյիւք սպառե՚ի նման գնամ
,, այլ · և զբազումս զերկ ։ ։ Ուր ՚ա գնէ փոխանակ
,, Ի՚ յոյսն չարիացութիւք Վերկ և նարեկացին , յառեալ

զանն երիսոց Տարսպատացոյն վասն և կոստանդ-
,, ձեղելոյն զգուշացեալ զնա ազգայնոյն ազնուագոյնս
,, ինքնելոյնս մատանեցոյն՝ ի սենեկին ելելոյ էրկիղն, և ծա-
,, ղայ նոր . . . Եւ մատուցին զոլորտս ամենայն տոհ-
,, մոց լսել՝ ի պատմեալ ամենայ, և՝ ի ցանկ հրեղինն, և
,, յաղագուստ հագուց ապրանացն. և բարձրագոյն բեր-
,, բերոյ բարձոյ հնարեալ էրկիղս պարզարերելոյն ||
Ասեն ի, զի զամուսնացեալն՝ ի գործ ածեն առա-
ջադրեալ ոչ՝ ի խաբել կամ՝ ի առել, այլ զի գայցա-
ղեն անհատանալին առակն գնեալ, առն իմանալ զՔրիս-
տի կամ զեկեղեցւոյ Քրիստի : Այլ և յայտ զգուշանալ
է, մի կարի յաձախել, կամ ապականացուսն զանցանել՝ ի
բաժա . ապա մի՝ անչեմարեմ Հոգեառաքելին բանէն,
և ոչ կարգաւորեալ Հաս . որ յաձախ է, առ մարգելոյ
չազանգատս :

Ասեն առաքին ձեռամ անկանիլ Աստուածատուածոյն , ըս յա-
ղագս [illegible] ածեցուցանել : Այս ձեռ կրկնակի՝ ի գործ
ածէ . մի՝ երբեմն իբ չտեսանցոյնն , միայն զնմանա-
տոյ ինչ ազգեալն յաւելեալ՝ ի մէջ չտեսանցոյնն
յարատասանելն զբառն : Եւ յայտնեալ առնելոյն . ձե ,
յորոմ առաքեալն Պետրոսեանն , չան զոր բառն գոչեցին . և
զայն ազգագիտոյն ինն էրանելոյս : ||Ոչ յաւելն ոմանք :
* Եւ ինչ հաւատ . և ոմանք բարեպաշտեալ՝ ի գլխո-
,, ձերս : || Ասեն՝ ի բառէ՝ ոչինչ , ազգեալն՝ ի
ոմանելն՝ առանց ամենայնի ինչ պարզերելոյ տարտ է :
Երկրորդ՝ երբ այլ ի չտեսանցոյնն . և յայտնեալ առն-
նելոյն ձեռ . ձե՝ յորոմ՝ ի յառաջելոյն՝ այլ ինչ ոք՝ ի նմա ծաղկեալ՝ ե-
լոցանէ . և ազգեալն ինն՝ ի բառէն գոչեցին : ||Ոչ յաւելն ոմա-
նք ձեզոյ : Ասեն՝ ի ամենայն ազգեալ-
նելոյ է՝ ի բառէն եա . ձե որ ելոյ ոմանք , առանձին , և այլն-
ոմանք զի ելոյ առանձին վերնագրեալ ինն առաքեալ , զոյս ամ-
բողջական :

Եւ այս . * Ընդդէմ , Համբառնալոյ մատանեալ զոգիս մար-
,, գոյ || Ասեն՝ ի ոմանք զի՝ ի յայլ բառէն ազգեալ-
նելոյ է . Ով ի յառելն՝ յոգիս . յոգեալ զինք ձեզոյ , զշ ա-
նգիս և զերանելոյս , զոյ առաւ նման ինքն ասելն . և յա-
ռելն համբառնալոյ . զինք գաւանելոյ ինքն զոյն մեծ գործոյ .
այն ինչոյ նշանակ զանգրելոյ ինքն զոյն մեծ գործոյ .

Այսպէս և բառքդ՝ մոռնեա զոգին մարդոյ , զկրկնական
պարծանսն զուտ ցուցանեն ։
Այսպէս է և այս բան մտորգրելիս ։ * Այհա Թագա-
,, ւոր քո գայ քեզ ։ Ասի՛ բառդ՝ ո , գայ ինձ . ի ազգ-
ականութենէ ։ Այո . զի յոչ գոյից գոյացեալ գքեզ , և
հանապատդրդ պահպանութիւնդ և սնօտութիւնդ պահէ և խո-
նամն գքեզ . որ ընտրեաց գքեզ յիւր ժողովուրդ սեփա-
կան . որ ոչ ի մարդ լոկ , այլ ամբ և մարդ . և այլն ։ գայ
ինձ . յիւրմէ քաղցրութենէ ի վրկել գքեզ , և առ
նովքն ձգել . և պնդապէս հնազանդ և պարզեօք ձոխացու-
ցանել . և յաղթեալ զիւր ընդդէմն . և այլն ։

Յօդուած . Ը ։

Յաւելս ընկերաւորին ։

Ընկերանալն՝ ի յոմանց Պէրիքլեա ասացեալ , ի
յորժամ բազում բարեաւ բացարէն ինչ , ընդ հոգիսամ ա-
ռաւ մարն էր առակի պնել ։ ըստ այսմ՝ ի զկնս խնամս . ժը ։ ա-
կէս զկիրկն՝ զկերակրէ շրջապատեալ առակի գնեն այսպէս ։
* Այնպէս զեռ խաղաղասէրն պատեալէր զնամ , և այն
,, ինչ զկիրկն ի ներսն պատեալ ընդ ընկերիկ ։ Ընդ յոմանս
նման կամ . զայս բան՝ էրն փարոն եղև , պէտէն շրջա-
պատեալ բացատրէ ուրիք ուրիք . զորս ի զկնդ հա-
մարեցաք յայտ վայելուչասիրի գնեալ յօրինակ ։ * Ընդ ինչ
,, ինչ ի բաց եղաւ ձմեռնային ձիւնախառնուրդ առնա-
,, մնեաց զրաւել , և զարնանային հարուածոյին շրջ-
,, չեաց , զուարճն փոխարկեաց ։ * Առ իրրև զարնա-
,, նային հարուածոյն՝ զձմեռնայնոյն ժամանակ զրաւ-
,, ծէն ի բաց մեկնեալ ։ * Առ իրրև զրաւեալ զար-
,, նայնոյն բացաւ , և աւուրքն ջերմով զուարճ փոխա-
,, բերեցին ։ * Ընդ իրրև աստուածայինք զրաւեալ ձմե-
,, ռայնոյն ի բաց եղեալ ։ * Առ իրրև ձմեռնային սգա-
,, ռամեալ զարնանային բարեխառնութեամբ օդոյ յե-
,, տամարդ զիմասիրէ ։
Վարձեալ նոցա ինքն զայս բան համառօտ էրն այսպէս ասացեալ ,
այսպիսի շրջապատեալ բացատրէ ։ * Ընդ իրրև լցան երկ
,, զիշերն մեկնեալ ։ * Ընդ իրրև խաւար զիշերին ի
,, բաց եղեալ , և լոյս առաւօտին ծագեցաւ ։

,, ասաց ի գինեցոյն մերկանալ ‖ ։ ‖ , Տիկ. Ե. 30 ։ Ելք Ե. Տիկ. Զ. 28 ։ * Ի՞նչ ինչ վատթարացոյն Ծայրակատարիք ,, արեզակին իջ երկիրք ծառալք կոմէր ‖ ։

Վարձեալ յոյժ Տանուտէր կամ . զայս բան ոչ անասոյ , այլ պիտի շրջապատեալ ինձ գնէ ։ * Ի ակնթարթ լսելիք լսցուն նոյ , ,, և բանից ունկնդրութեան հեռացար . և ոչ բերար ի նոսա ,, հոգիդ խնամոյ ‖ ։

Ի՛ տագնապ-սպանեցոյս զայս Տանուտօս բան՝ ինձ էր ըն- թեալ . այսպէս առակի գնէ ։ * Ի՛ մէնջ գեղ-ըմբռնողիցն ,, ի ծայրէ չէ ինձ ինամեալ . և շուրջ վախճանիցն չէ ինձ ,, հասեալ ‖ ։

Ո՞նոյն ի տեսանել և յայս բան նախկնացոյն . ուր զին մեր միայն տեսեալ՝ փրկչական պիտոյս բառիւք բացատրէ . յոր սերէր ։ * Ո՞րոյ զնաքուր տակիրոն . . . տեսիլեանք Տա- ,, տարեցիկն ի քառասնասորեայ շրջիմ տանջելոյ ՚ի մէնջ յարկին , ,, հարցանելոյն խորհրդոյ նախատառեալք ոմքնէ Տա- ,, զամեղան հոգեցոյս ‖ ։ ի. ի բաժ . ՂԵ ։

Վարձեալ՝ յոյժ էր գնէ ։ * Ո՞ի յարհաւրոյ գինեցոյնդ ,, զնուանկերոյս զահաւորոյն տարիներէն զոյս ինձ՝ տես ,, պոռնեցի՛ ի գառասորեայ շրջիմ տանջելոյ ‖ ։ ի. ի բաժ . ՂԵ ։

Այլ վախճան մեզ բառիս՝ գէս , իսկ գանձն էմ , այլ և այլ բառս գնէ ։

Վերելոյն օրինակս շրջապատելոյ ունիմք առ լսելոյ- նացոյն ի Տառն սկիզբն կոտրելոյս . ուր զին միայն զայս բառ խօսէ , ուր բանի եղանակաւ առաքն գնէ . յա- սէրն ։ * Վերոյս՝ որ ի կարճառօտ մեռալ , երեսք զի ,, լոյս Տեսանելոյցդ լեզուն խրախուսալ արդեօք ։ Ի- ,, ինքնագոհ որ ի բերկրանալոյ գաղիքացոյ անոյշ- ,, ես բարբառելոյ զնոսա հուր յօդէ ։ Ձոյնսանդն որ ի ,, հաղարելոյ սուրբ ոգիդ Տեսանել արդեօք ։ ‖ ,, Տես մեծաց Հայոց բառիս զբառս իւր յօդէ ։

Ա՛ր եղանակ խօսիլ ի գործածել ոչ կրկին առաջնոյ ։ ,, ալ ի վայելուչ ե՛ ի զարդ Տառն . որպէս ոչ- ,, դեա առեալ՝ զի ի վերոգրեալ օրինակս , եկեք քանի գե- գերիկ կին շրջապատեալ բացատրեալ , քան զի պարզ և առանձին առաքն գնէին ։ Ի երկիր՝ ի պատճառ Տան- ,, տեալ . զի անտանելագնէն և աղաւեղիքն՝ բառիս առաքա- ,, ան ծառիկեալ՝ յառաջ բերելոյ . զոր ոչնկնդրելք նմանոյն .

ասացն ոչ շուտուզ , և ոչ զղջիլն : Այլ յառեալն պատմի ·
* Օրն ինչ ընդ մոխամանակեցին զանիտա քեսախատա ի պիտա
,, ռեքեսախատա ‖ : Գլուխ · ե · Աստուածոյ պատուիրանքն՝
տուէ ի քառս յայս պատուականին , մերկ և յայտնի առաջի
երեսաց էին , ապաքէն ծանոյ լինելին մարգոյ տեսչացն :
Ի սա դիտելի է . զի սա առաջնակատարն ասէնացոյն ,
որք քառասուն քառից պատուականաբար ասէնացան զնոս ,
շրջաբառութեամբ էին . ուստի և՝ ի սա ելոյծին . այլ կրկ-
նին այն առաջագրութիւնք , որովք զնոսին նուիրակա-
ցին ի գործառս առաքելոյ ասէնացոյ զնացին ի ներսոյս
կուռիցն անուանին , և զգուշիւն յանուանին ի քարաքին
և՝ ի գործոյն . յառնէն : * Ի ձենջ առեալ պատմիջ պա-
,, ճանեալն պատուական բարձու վիմին ազակերտ՝ որդւոյ
,, մեռեալ պատանեայ բարձու վիմին ազակերտ՝ որդւոյ
,, մեռեալ պատանեայ մարկոս ‖ : * Ի ձենջ առեալ պատճա-
,, ճանեալն պատուական բարձու վիմին ազակերտ՝ որդւոյ
,, մեռեալ պատանեայ մարկոս ‖ . Գլուխ · ե · Ասացեալ
,, զգուշիւն , զի չիարկանիս պատճառանաց ասացելոցն
,, ձենջ պատճառանաց ասացելոցն ‖ :

ԳԼՈՒԽ · ԶՐ ·

Յաղագս չհաց բառից՝ որք ոչ են փոխակերպութեան :

Զբառ բառից , որք ոչ են փոխակերպութեան՝ լինին
ի բառս՝ որք պահեալք բուն նշանակեն իւր
նոյն՝ առհասարակ իւրն կարգաւ և ձևիւ զոր
առաքին արուարդ հաստատեալ ելոյծն խոսա-
զաց ի փոխակերպն , զկնոքին կոչեցան ձեզ : Օրդ օրհ-
նակ , եմէ՝ ի բուռ առաքեալ : * Ինչ ոչ ձիք ուրեք ‖ .
բառիցն այն ի բազմաստկան բառից , էի , ի գետին անկա
նի ձեզ : Ազատիչս և յայս բուռ նաւակեցոյցն : * Ասա
,, զի զորօրինակ առաքեցին առաքեալք սուրբք անկոց
,, եղեալն ծառոյ շարժեալք ի հողոյ ‖ . եմէ փոխ
խեացես զնոյնառուռ բառից , և զայլ բառս դիցես , եմէ
այն նոյն իսկ նշանակութիւն , ոչ ևս ինոյ ձեզ : Այլ՝ ի
ձեռս բառից ոմանք կազմին յարակցութիւն . ոմանք բառա-
ւոյն . և ոմանք հանդիսութիւն :

Զոր որք կազմին յարակցութիւն , զիսատարար են լինն .
Կրկնութիւն . Հարցումն . Հաղորդութիւն . Ձրկիա-
պատկութ . Ասոյական , կամ վերակ . Ազգութիւնք .
Յոգնահոլովութ . Հազմոյորդութ . և Տարակարութ :

Ի ծայրէսն ։ ա ։

Ի պաշտօն երկնաւորին ։

Կրկնութիւն ։ որ ըստ յառնոյց ընդհակառակս լսի ։ ի ձեռ ։ յարտասուս ապեակ երկնին ծոյն բառ ։ ի միջին անդամոյ հոգւոյ պաշտեցուին ։ Այլ ի սեռական ըստ լսութեանցն ի Հանդէս ետուն զարձուածն ։ ուր ի դիմաց ընդ նոսրեալ՝ գոյութիւն ։ ※ Եւ ես եմ նոսրեալ զարդարութիւնս և նրատուցանէ ։ վկայեալ ։ Եւ ես եմ որ նրատուցանեմ և ազատեալ յայտնեմ ,, զի , և կոխան զիշխանին Հանդուցանիցուս զորսն ։ Եւ ես եմ զիջեալ սպր մնալոյն վկայել ։ և զատ- ,, ձեալ գոյս ընդեր գերկինս ուղղեցի ։ Եւ ես եմ զիշեալ- ,, սելն ի մարմնի ապրել , և խոստանալ գերկինս և ,, գերկրի արարի ։ ‖ ։

Վարձեալ ասէ ես ինքն յաւետարանելն ։ ※ Ընդ ,, ժամանակ , զի լցցին բերանք մեր խնդութեամբ , և ,, լեզուք մեր ցնծութեամբ ։ Այլ ոչ ծառայեալ մնասցուք ,, յեռանեալ գայլի յոտնակոծութեան ։ մարգարէացոյն զոյս ,, Հարցն մեր երանելոյք ։ Այլ ոչ բարձեալ ընդս ու- ,, պառում պատասխանեցաւ ։ Այլ ոչ այցելութեան մարգա- ,, բէութեան ։ Այլ ոչ ի հոսել ,, մակին ու հոսան Հոգւոյն սուրբ արդարին ։ Այլ անապա- ,, զանեալ ։ Այլ ոչ ի կարծեցեալ անար ըստ զօրութեան կատար- ,, ցեալ ։ Այլ կարծեցեալ անար ըստ զօրութեան կատար- ,, ցեալ ։ ‖ ։

Ի ստորոտ սուրբ Հոգւոյն զգերախոսեալ մարգարէ ի վէմ ամրոյ , ոչնչացուցանէ ※ Նման զառաջինն ,, պատուական անապատագործութեան անդրու , ասէ մեծ և ընտրեալ ։ ուրոյ ի վէմ ամրոյ ստորոտ ,, ծառս , և զոր ձեռամբն սուր ։ Այ՛ մարգարէն ի պատ- ,, պրեցնել ։ վէմ զի ամր մարգարէն Հրամանաւն սուր պատ- ,, կեր գործել ։ և զոր ի պատկեր արարչին ։ Այ՛ ստու- ,, ծոյ

Այսպէս և սքեմն գլխոյդ տարեկացի ՚ի գոլեալս ուծացման ասէ ։ * ( )ԻՆՉուհետև զոր ՚ի կանայս գլուխ նոցին
,, պարծանաց և պայծառ պսակ · պսակ կոչեսջ մարգարէն
,, Տարտսեմէ · պսակ ընտրեալ անմոռաց գոլեալ ·
,, պսակ անեղծանելի լուսոյ նմանեսջ · պսակ շնորհաց
,, տոհոգ էին ծանեալ · պսակ երանական բանին Տեառն
,, մեծարեսջ · պսակ ՚ուրախ պարծանաց կենացդ բարձրեսջ ։ ։
Այլ խոնարհացեալ զայս ձև ՚ի հին ակնեալ՝ ոչգս առնու ՚ի
վէր մտանել սէգ համարձակութեան ամենից և մեծութեան ·
այսպէս առելով ։ * Յայսմհետէ անձկալ հեղձամղձուկ
,, երկար փղձկիմ կարօտութեամբ Տեառն Յիսուսի ։ ։ Ուր և քաղցր
,, ազգն հանդարտութեան առ ոչինչս , և ահաւորութեան
,, առ Մեծս ։ ։ Ուր և զճարտ շրջմանցն ժպտութեան առ
,, բարի ազակերտացն հանդիպութեան ։ ։ Ուր և խնդասիրտ
,, սէրն ընդունայն աշակերտաց ։ ։ Ուր և երկայն չամա-
,, պահաց յոյժ և հեշտասցուցիչ աշխատութեանց հան-
,, զուցանող · · · · ։ ։ Ի սյսոցհետև զմեզ յարգեցեալ
,, զուսումն ։ ։ Ի ուրախասցն և յառաջադիմութեան աշա-
,, կերտիս ։ ։ Ի գնայլականն բարեաւեցի զուարճու-
,, մեծ մնասցէ նոցա յաղթահարեալ յոյզեացս ։ ։ Ի կար-
,, կեսցի գյանդգնութեան ընդդէմառողջ վարդապետու-
,, մեծ հակառակ յարուցելոցն ։ ։ յաղեաց ։

Այս ձև զեղեցիկ և յոյժ և վայելուչ և քաջայարմար ՚ի պերճացուցանել զառաքինութիւն , և ՚ի հրամայել զախտս և զմոլութիւս ։ Այլ քանզի կարի յայտնի երևի սա ՚ի ձառն , և երբ նոր իմն՝ հարկանէ զլեզուս , նոյնն առնել չ՚պատշաճեալ զայս · այլ լուսաբոյսն ընտրեալ ՚ի սյսոցձեռս ոչինչ ձեռս չտիսանել · զի մի կորուսցէ զառնութիւնն իւր ։ Այլ մի ասիցես ինձ ահա այն դիմաց նա զեկուցն զընդհակառակն գործէ · զի յորժամ զձև հնչ ախտին , ընդերկար ձգէ զայն · և ասկայն սխալի ՚ի այն և քարեհամբաւեալ՝ ՚ի բերանս խմաստնոց ։ ։ Ո՛չ զի բանք սքեմն գլխոյդ ոչ են և պատշաճութիւն ունին , այլ զի ոչ ՚ի ժամանակի ասելոյ ։ որում ոչ ևս ժամ և առ սքեմն ՚ի խորհրդեալ սրտի զեղեալդ · որում ոչ ևս ժամ ունիս ՚ի ծանրանալ զերկրաւորսն զեղմանէ ՚ի բանս · սէտպէս քարոզ ձեզ տալոյն կամեցեալ բացատրել · զոր և յառաջագոյն , առաւելապէս զեղանէ ՚ի բանս · սէտպէս քարոզ ձեզ տալոյն կամեցեալ բացատրել · զոր և յառաջագոյն խոսելն զկնս սքեմն օգտաւետութեան մարդ և տեսանել · Այլ առնեսցուք զայս ոչ ևս ։ զի ՚ինչ առ

մարդկին խօսին որք նորա՛ն գոլով ցանկացօղ, յերկիւ
բեալ փոյթ ձեռ, որչափ և գեղեցիկ լիցի, յանկուցանել և
գրաւիլ. տարապարտ կրկնապատուհան գոյթ վարկու
ցեալ։ Եւ զայս ոչ միայն ասէ այսր ձեոյ իմանալ պարտ
է. այլև վասն այնմ, որոց յերկարագործութեան միասին տարր
կալի առնել գործոն։

Յօդուած. Ը։

Յաղագս դարձման։

Դարձումն ըստ յոյնսդ Ἐπιστροφὴ, կամ Ἀπόδοσις,
է ձեւ հակառակ կրկնութեան. յորում նոյն քան սկիզ
բնի յաւարտ խօսութեանցն անդրանդ նոյն պարբերութիւն։ Արդեօ
ք ունասնել յայս սահմանի նկատադրութեան եղելոցն. որով
յանդիման առնէ զարհեստս առաւտպատում երանելի կա
տարողին սքղ նախախոհական Հայոց. յորոց քաղուածք նահա
տակեցան՝ ի սքղ պատերազմին անդ ըստ երանելոյն վարդա
նայ, և ոմանք էին՝ ի կապանս առաքելոց արբայի. այսոքիկ
ասեմք՝ * Յոյժ ուրախացան և ծիսուեցան որոհարք և սրակա
ւք, սրոք նորին Հարսանց. և սարդի ոսոսիք ձգեցան՝ ի
ւք, անեակս առաքասոյնց. կործանեցան բարձրագահք
ւք, սահարաց նոցա. և խոնարհեցան սրասք երանեցոց
ւք, նոյ. սեկան կործանեցան սարասրանք նոյ. և սարսրել
ւք, աերկեցան սոմք որ սարասոսին նոցա. երացան սգագե
ւք, ցան քաղաքսոսին ծառկոցաց նոցա. և գաշտասին է
ւք, ղեն որոք գինեբեր այգեաց նոցա։ Ոչ որ երբեմն սե
ւք, սին գաշտասեսցէ՝ ի սրեմն սուսոյ երբեմն. և սկան
ւք, ջոք երբեմն ընկեն գաղտագրեան վերակաց երբ
ւք, եանց։ առան գոնձք երբեմն յարքունիս. և ոչ ոմա
ւք, գին սմենեքին գաղտք երբեմն երբեմն։

Եւ համբառնացին՝ ի գրեանց սճառորին խօսել առ ա
րաքեալն, առ։ * Ոչ պեարն ընդէր լռես. . . ( ) զգ
ւք, սհա սրուսակացէ՝ ի վտասաց նոյ. և երկինք խոնար
ւք, հին եւ ոսրք նոյ. և քարսասանք նորին քանան զգե
ւք, լոնս մարց նոյ. զոր սիրէր ցոր վայր սշուցեալ, կա
ւք, սիք սեռանել զգուեսացս նոյ ։ ՚ի Ճառն Համբոյն։

Ոչնապես և նարեկացին զսրհատն գերազանցուին շնոր
հաց՝ առիթս ձեռ առեալ գրէ. յառեալ։ * Ասոսաուսին,

„ սակաւն , և նշմարտականք խր · բարեհաճակեսցի , և
„ հնազանդք խր · յաղթողական , և փողք խր · զօրա
„ ւորն , և մարտիկք խր · զոսկեգեան , և փառք խր ·
„ պեսայն , և պարարտք խր · զհոյն , և օրհնութք խր ·
„ պեսաւէլն , և համարձակութք խր ‖ ։ Ի բան · ԼԵ ։

Վարձեալ ես ինձ զերկուսանսն խորհրդատուս քո ի ա-
ռաքելոյն քոյ սոքին ձեռն առաքն զնե · յառեալն ։ * Յո
„ այսպիսեսա Յոճոմ յարմարեալ , մինչև ի կատարեալ
„ Յիւն երկուսանսն · և զրուէն երկրի ձեռակատուէն
„ երկուսանսն · և սեռակ առաջոյ առնելոցն՝ երկուսա-
„ սն · և զկատար Յիւնք անգամոյ մարդոյ՝ երկուսա-
„ սն ։ Ի սա այսմ վախանին այլ բառամնեսեակ՝ երկո-
„ սանսն · կայսրեալք աղբերաց , և որք արբինն զայն զո
„ րամբք՝ երկուսանսն · և վիրայական արձանք կեսա-
„ ծինք վիրագեալք յօրդանեսայ ծոցոյն՝ երկուսանսն ։
„ և զոր չերեսս կառոյց նպատակ ի կործանեսալ Հիճե
„ սբազանին՝ երկուսանսն ։ Ա՚ս երկուսանսն Յիւք խոս
„ հրդակսն՝ արբազան անուանն ձերոյ Յիշատակարան ‖ ։

Ի գով · ասաց ։

Յօդուած · Ի ։

Յաչափս բաղձիասնութ ։

Բազմիասնութիւն ըստ յոտնոյ Ասիլիքի ասացեալ , ի չէ
բոլմանդակին կրկնութիւն և զարձման · յորոմ կրկնո-
ղութ նոյն բառի սկսանին անբաժան պատերասնք · և ասարքին՝ կամ
կրկնողք նոյն բառի ոչ ի սկիզբն անբաժանոյն · և կամ կրկնողք
այլ բառի ։ Ասպէս է սեռանութ յատասկիկոյ բանից հատե-
կացոյցն ։ * Ա՚ռաջ մեծիդ բարեբարուէ՝ անարգս մե-
„ զայ · մեզայ ծագմանդ Հասարակացն՝ խառնարս մե
„ զայ · մեզայ շնորհացդ անբաս երախտեաց՝ արդարե
„ մեզայ · մեզայ սիրոյդ վերնոյ զՅուէն՝ յայտնա
„ պես մեզայ · մեզայ առաջողիդ յոյ էուէն՝ առաջա
„ պես մեզայ , մեզայ վերոյեսակ գոհոյդ զվիճակաց՝ այս
„ քան մեզայ ‖ ։ Ի բան նէ ։ Ա՚հա առակն Թէ ի սկիզբն
և Թէ յաւարտ անդամոյն պարբերուէ նոյն քառ կրկնի ։
Վերոյ և զայլ օրինակ առ ի նմանութիւն սըկզբնական ։
յորոմ այլ քառ ի սկիզբն , և այլ յաւարտ պարբերու
Թեցն կրկնի ։ * Ա՚հա առ չարուԹի գերոյդ՝ քարուԹի

„ զո . առ մանկտահասն զառնուլն՝ քաղցրուն զո .
„ առ կոտուածոյս յայտնուլն՝ Հառագայթ զո . առ
„ յանդգնելոյս մոլուլն՝ ողորմուլն զո . առ խախու-
„ ճառասիրուն՝ հնազուլն զո . առ կոփածանելոյս սպան-
„ լուլն՝ սր զո ... Ո՛ի զոր սոյներ ասին գլխուլն . և
„ չիք ի քեզ մնաս ինչ խառնուն ։ ՚Ի բան . Հ ։

Ձե եղիւկ ՚ի Հառն միսնձոյց , գնդեցիկիս ՚ի սէջ բերի
զայս ձե , յառեցին ։ * Ասէ սրդ՝ քեսուլեիս իսր ոչ կշռասր
„ բեռս յանդիմանել զիս . եղեկ առաջաս սերկ . և ե-
„ ղեկ եղայ ՚ի զառանին սերկ . և եղեկ եղի սնան սերկ .
„ և եղեկ ծնայ սերկ . և եղեկ անգնին կերկիր սերկասն
„ զառ եղեցաւ ։

Յօդուած . իգ .

Պաղտա կրկնապատմութիւն .

Վրկնապատմութիւն , որ ըստ յոյնսդ ԸՆԿՈՓԻՉՔ լսի , ե-
ձե , յորոմ Հոյն բառ կրկնի , կամ ՚է սկիզբն , կամ ՚է վերջն , և
կամ ՚է վախճան բանին . և այս առ ՚ի ցուցանել զառաստու-
թեանն , և կամ առ ՚ի զարդ ։ Ո՛ր օրինակ յառեցին առաք-
սն վասն առաջելոյ . * Ո՛ՀԸ ոք , չիք սրբք ՚ի մարդկանէ ,
„ որ գերազանցեաց զսուս զնաս ՚ի փառս ։ ա . յովհ . Հա . .
ա . Յորում բազմասկան բառդ ՀԸ՛ կրկնեալ զառաջ-
առաքելոյն և զաջորդելոյն բազմասելին ցուցանէ .
Եթէ ՀԸ կամի ասել , չիք առնելիս ոք ՚ի մարդկանէ .
և այլն ։

Ա՛յս ձե եղեալի ՚ի գործածի ։ Ա՛յսպէս առակիցսդ ,
* յորժամ Հոյն բառ առակիցսդ կրկնի . Ասսկս յա-
ջորդն լսելոցսդ ։ * Ասայ զի ոչ պատուհաս ասել և զայ
„ պատերն և զանգամանքն գործակցեսսել Հայրենի ա-
„ ռաքելոյս յիմարիկ մտաք . զոր առեալ առեալ , և ոչ առա-
„ ջիւր ։ ՚Ի Հին . պաշտաբան ։ Ա՛Հա առակն բառս ասէ , սեր
գնդեցիկիս կրկնեալ ՀԸ՛ առասյ այլ ինչ բառ ընդ սէջ
առաքելոյ ։

Ո՛նոյն ՀԸ առասնել և յայս բառս պարբերացոյն ։ * Ա՛յս
„ եղեկ պատ Հ զառանին առասնոր առել առաքինեալս
„ առձին նախատինս , ահս զրկեմ զրկեմ , և ոչ առնեմ ,
„ ՚ի խուիս նահատակել զհնդկին ։ ՚ի բան . Հա ։

առաք-

,, առաքեն աստուածացոյց , և զդիմեսան վարագոյն՝ որ առ
,, ուղղ եղիցի || : Ի բան . հբ :

Լոյսդ ես և այս զոր առ ջառնհարկն յորդոյն եղեւ
ակաց :

* Լացիք լացէք՝ բառիցդ ձայնիւ .
առ հառաղակ՝ առեղծոյին :

Լսելով ելիցեն յորժամ մի , կամ բացուսի բառք
ել ձէջ մտանեն : Այլ և սեռական յոյս բան մարդա-
գին առ յանհանուս կամաւորին : * Լոյս արդ բացուսի
,, արտաստօք և հառաչմամբ սրտի գրեցի զոր միան-
,, գամ գրեցի || : Այս ել ձէջ անկեալ է ընդ գանգփան : Լոյս
ասեն և այս , զոր առ նա ընդեն յանհանուս կամ . ա-
ռեալ՝ ի մարդասիրէն : * Ով արհեմբ առ զանհեր . և դի
,, առաւ ինձ առ ես՝ զոր արգելոյս զառաքեն կործան-
,, մեան , զառաքեն արտաստեմբ . զոր արգելոյս և հարեալ
,, ցեղ || : Այս աչանեցիք ելանիցեսցին կրկնապատկութիւնք ես :
Լառ այսմ և այս՝ զոր առ լսանիցեսցին՝ ի բանն որ
առ եսանկարտուռեան : * Լոյ առանեսին ոչ . և գարձեալ
առեալ . ոչ || :

Լընդուղ՝ նառեն . այ անանիցեսցի և ելանիցեսցի , յորժամ
նոյն բառ կրկին միասդամ անելանիցեսցի . և ապա միան-
անեն գնեն զնոյն միայ կամ բացուսի բառից : Լսելն և ան-
անեալ առ եղիշեի . յառնեն : * Լզորհամ արտաստ սի-
,, բելեաց ձերոց , և բացուսի անգամ արտաստ առ-
,, ձանց ձերոց || : Լոյս յայս բան նարեկացոյն : * Տէր յա
,, քո բանեցան ասդ օրհնեալ օրհնեալ և գարձեալ օրհ
,, նեալ || : Ի բան . հբ :

Լև այլ ազգ կրկնապատկութիւն յանհանեալ առ նոսա
նեալ ասդ , և գանազանեալ յառաքեցոյն այսու՝ զի նո-
քա զառաքութիւն ցուցանեն . իսկ առ Հառաղակօրին՝ ըզ
բացուսութիւն : Այլ յառեցն եղիցի մի զօրհամարին արտ
ասդ . ի Հառն նահառակութիւն ազգ մարդասացոյ : * Լոյս
,, իբրև ուսեալ առելիացաւ զառն առն իւրազանչիւր զա
,, ծոլեցս , կոյս այ զառաքեալ ի զօրհակեացն , որ էին
,, ել ձեռամբ . և Հրամայեն զառաքեալ ածել զերա
,, մակ փղացն . և ի գոնդս գոնդս զգազանսն բաժա
,, նեն . և առ մի մի փող երեք Հազար ասառաքէն
|| : Լոր ասա վայելուչ ինն կարգաւ երեք բառք կրկնին :
Լայլ յայսմ զգուշանալի է , զի սի լեզի բացուսի բառից

յիմանալոյ պիտոյ անմիջապահս կրկնապատասխանութիւնս ։ ոչ այն միայն
յաղագս կրկնութեան բառիցդ պատասխանելոյ ։ յորում ա-
ռ ։ Ասացի ոչ լինել հնարաւոր ընդունել զայնպիսի պնդու-
,, թիւն ։ զի գնալ ։ գնացի գնամ ։ վաշտուց վաշտուց ։ կո-
,, րեալ եղեալ անցեալ մեզ մի բնութեան ։ և այլն ։
Ա՛ր ցուցանէ ։ սակաւութիւն և անպատրաստ բան-
ից ։ Այլ ասացեալ ընդ յաղագս մերոյ բանի ։ զամ-
սեալ ։ ՟ի ։ փԼ ։ Ը ։ Այլ ցուցանէ ։ սակաւութիւն և անպատրաստ բան-
,, թիւն ։ Այլ ասացեալ ընդ յաղագս մերոյ բանի ։ զամսեալ ։ ՟ի ։ փԼ ։ Ը ։ Այլ ցուցանէ ։ սակաւութիւն և անպատրաստ բան-
,, թիւն ։ Այլ ասացեալ ընդ յաղագս մերոյ բանի ։ զամսեալ ։ ՟ի ։ փԼ ։ Ը ։ Այլ ցուցանէ ։ սակաւութիւն և անպատրաստ բան-
,, թիւն ։ Այլ ասացեալ ընդ յաղագս մերոյ բանի ։ զամսեալ ։ ՟ի ։ փԼ ։ Ը ։ Այլ ցուցանէ ։ սակաւութիւն և անպատրաստ բան-

Ճոգուած ։ ե ։

Ճաղթ սահմանաց ։

Ա՛ռաքինին՝ ըստ յոյնսդ Արիմաս առացեալ ։ ի ձև , յո-
րոմ էրէց ընդ սահմանս ինչ ։ ի ձոյ անդանէդ ։ ինչ ։ ինչ ։
ձայն ելանէր ։ և ինչ ։ ի յերինն ելանէր ։ Արդ զեզ օրինակ
վերոյիշեցելոց զառանձինակս բառիս ասէին յառաջագոյն մեծքեայ հայ-
բառասիրացն ։ Այլ մերոյ բանիդիս աւելորդ մեծ ի քան
,, զգաստանալ ։ և առաւել քան զմիանալ ։ և զօրագոյն քան
,, զիշխանութիւն արարոյց ։ որ ինչ ասացեալ կրնարարեալ մեծ յո քան ։

՟ի ։ Ճառն պծդ ։

Ա՛յսպիսի ։ և այս քան առաքեալ ։ Այլ առաքեալքն
,, ոչ միայն առաքեալք ։ այլ և տրտմողք ։ այլ և անկա-
,, ռաւորք քանին ։ և ոչ միայն անկառաւորք ։ այլև սո-
,, կեալք , և քաղցեալք , և տրտմք , և ժառանգք , և ժո-
,, ռովակիցք ։ ։ ։ Այլ մեծ ծանուցանէ ։ ոչ զերազանց
,, եղանակեալն ։ և շարժէ առաքելոյն քան զչորեսին մեծին
,, ։ ։ ։ ։ Ասելն քան զանկատելն ։ ասա ։ ։ ։ յոմն ։ Ճառ ։ ։ ։
Այսպիսի ։ և այս քան առաքեալ ։ Այլ առաքեալքն
,, ոչ միայն առաքեալք ։ այլ և տրտմողք ։ այլ և անկա-
,, ռաւորք քանին ։ և ոչ միայն անկառաւորք ։ այլև սո-
,, կեալք , և քաղցեալք , և տրտմք , և ժառանգք , և ժո-
,, ռովակիցք ։ ։ ։ Այլ մեծ ծանուցանէ ։ ոչ զերազանց
,, եղանակեալն ։ և շարժէ առաքելոյն քան զչորեսին մեծին
,, ։ ։ ։ ։ Ասելն քան զանկատելն ։ ասա ։ ։ ։ յոմն ։ Ճառ ։ ։ ։
Այսպիսի ։ և այս քան առաքեալ ։ Այլ առաքեալքն
,, ոչ միայն առաքեալք ։ այլ և տրտմողք ։ այլ և անկա-
,, ռաւորք քանին ։ և ոչ միայն անկառաւորք ։ այլև սո-
,, կեալք , և քաղցեալք , և տրտմք , և ժառանգք , և ժո-
,, ռովակիցք ։ ։ ։ Այլ մեծ ծանուցանէ ։ ոչ զերազանց
,, եղանակեալն ։ և շարժէ առաքելոյն քան զչորեսին մեծին
,, ։ ։ ։ ։ Ասելն քան զանկատելն ։ ասա ։ ։ ։ յոմն ։ Ճառ ։ ։ ։
Այսպիսի ։ և այս քան առաքեալ ։ Այլ առաքեալքն
,, ոչ միայն առաքեալք ։ այլ և տրտմողք ։ այլ և անկա-
,, ռաւորք քանին ։ և ոչ միայն անկառաւորք ։ այլև սո-
,, կեալք , և քաղցեալք , և տրտմք , և ժառանգք , և ժո-
,, ռովակիցք ։ ։ ։ Այլ մեծ ծանուցանէ ։ ոչ զերազանց
,, եղանակեալն ։ և շարժէ առաքելոյն քան զչորեսին մեծին
,, ։ ։ ։ ։ Ասելն քան զանկատելն ։ ասա ։ ։ ։ յոմն ։ Ճառ ։ ։ ։

ՅԱԿ ԶՕՐՈՒՆԱԿ ԻՄԱՆԱԼՈՑ ՄԱՐԴԻՆ Է ՈՒԽԱՆԱԼ ՅԱՅՍ ԲԱՆՍ
ասդիսն · որով յորդորէ խրատուլ և յանդիմանել զընկերն
առեալ ։ ¶ Ովեսդիր լեր · ազաչեմ , զիա՛մ հնարս հնարի
,, ցի՛ր , մեծեա կարասցես զոմանս ապրեցուցանել · և եթէ
,, զոմանս ոչ՝ սակայն կէս մի · և եթէ կէս մի ոչ՝ սակայն գե՛
,, րեմ մնաս մի · սակայն տասնեւորդ մի · և եթէ ոչ այսքան ,
,, դո՛ւն զմի ոք՝ ի բազմից · և եթէ ոչ զմի ոք , սակայն զբո
,, ւնեձեզ ապրեցուսցես՝ ի տանջանացդ ։ ¶ ՟ա · պետ · ՟ա · Ը ·

ՅՕՂՈՒԱԾ · Ը ·

ՅԱՂԹԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ , ԵՒ ՆԱՄՈՅՆԱՆՔԻՆ ։

ամենասուրբ Հայրն , որ ըստ յոյնսդ Ինոքենտ լսի՝ և ի հա-
թոլիկ բառիս բերելի ընծայ ներքինապետից , ասե՝ ի գիրս-
քի իւրում գոյանել ։ Օ որովհետև և տեսանել յայս բանս նա
բեկացոյն ։ ¶ Ա՛յդ՝ լաւ մերժեցար բարձաւ տրտնջ-
,, դաւ փախեար տրտում եւ կցտրտութիւն զուգուե
,, գինցաղոյս կենդանուե ։ ՟ի բան · ԿԲ · Ա՛յսոհի նոյ-
նանմանք կացի յառնախս են յաղօթասուսատոյց գիրսն նորին
սէյն գրիգորի նարեկացոյն ։ Օ նոյն և տեսանել և
յայս բանս յոյնհանու կամ · զոր ասէ զի զօրացն ասիա
տայ մերոյս արքայի ։ ¶ Ո՛ւ ինքն առաջնորդեր բազմուէ
,, զօրացն ըստ լեռնականին անդրդի ապատաւ մնացուա-
,, խիտ քարաժայռ անպողոտայ ախտիայ գնալով զօրն
,, ամ · զի յոլով՝ ի ծարաւ իւրեանց կմեռցեալք սա-
,, տակին · և այլեա զօրքն ամ վայրագնոյց ջրածին խըզ
,, մամբ տաժանեալ զաստակեալ լքեալ թաղացեալ
,, եանձրագանգատ ձանձրութիւք , և հատկեալ , հարիւ
,, հասանէին՝ ի ջուր ինչ գեղջ մի լծուղի անուն ։ ¶ Ա՛ւր
գրկին համանուանուէ գոյ · մի՝ որով բացատրի խոժոռաբեր
առեղծն , ըստ որ անցանէին զօրքն ամպատոյ · և միւս՝
որ զնաստակ և զտարժանմանուն նշ ցուցանէ ։
,, ղարձեալ նա ինքն ընկնգատոր յարձակութիւն ափշնի ոս-
տիկանին՝ ի վեր ամպատոյ աղբեայն՝ ի ձեռն նոյնանշանից
հանդերձ փոխարերութիւք՝ այսպէս բացատրի ։ ¶ Ո՛ւ
,, ապա վարանեալ՝ ի գաղտնիս , և առ ինքն զբազմու-
,, թիւն զօրացն գումարեալ · · · և երբոր զշնինդն ինն յոր
,, դեալ եղեալ հարեալ զօրին հեղեղացն , ոզոզել գեր-

„ զոյն առքսյին անպատաս , մինչև գայր հասանել ու-
„ սումն ի նոսին ։

Եւ ասդին խրատեալ զաստիարսն՝ մինչև ի մահ լալ մեզս ունել , ասէ ։ * Ընդէ ցաւ ոչ պատիւ մեռս ունել
„ ցիս ։ Երբեմն զգաստ շրջիս հանապատիդ , լաւ հնձես՝ յո-
„ զոյ հանես՝ աշխատիս զցայգ և զցերեկ ։ ։ ։ Ի մե-
„ զաւոր միայն կոչեցուք զանձինս մեր ։ այլ զմեզս զնամ
„ մի ըս միոյէ զմուսս ածցուք , ի հանապ բերգուք լաց
„ մեծաց և զխոցից , այլ արտասուք խնդրեսցուք , զի մի
„ հնչ մնասցէ անշնչատակ ։ ։ ։

Եւ զաշակերտս՝ լուսոյ բանին ·
լոյս առացեր՝ բանիւ քոյին ։

Եւ առաքեալացն տալիս ձեռս՝ ի դիմաց քո լոսոն առ ոգ
հոգին , առելով ։ * Ընդ սուտ գնաս . քեզ յանձն առ
,, նեամ գնաս . զքեզ խոստացայ նոյ . և այժմ՝ ի քեզ առ
,, բանիակեմ զանձնեակսն || ։ ի Հոն պէնդէկոսթ ։

Վարձեալն նոցա լինին բանիքն զոյգք՝ լալ երկիր Հա
մնանիօք բացատել . հեթանոսին , անկատարին , և հա
ատելով , յառնելն ։ * Ընդ խնոսոսնեք լացին , և լացին . և
,, բան միշտ կենդանի բանիւքն իւրեանց || ։ յոպենա ։

Ա,, յս ձեւ գնելիկ է և ազգս՝ ի Հաս . յորժամ պձնաս
Ճիչ և արուեստին՝ ի մէջ բերի զի պահանջմանն բարեյար
մար ընդունայց շահագործել բանին . այլ ասա՝ ի վերոյ
լեալ օրինակէ. ոնիս սեռական ։ Ընդ Ճիչ որ անգամ ,
և անարուեստ , և իբր բանն ձգեցի զայն՝ ի բանս նոր ,
մնասական՝ ի պատմական , ցուցի սակնելին և տղայս
կան գործն զբանն ։ Այլ երեւի յայս բան բազմադդ
պատմագրին , որ զսեռիլ ածէլ բարոյն տալին ձեռս առա
ջի եղեալ , ասէ ։ * Ընդ խոզք երկիր անկեալին յայգին
,, և մտեալք՝ ի նեռքս՝ ի յայգին , ապականէին զայգին
,, և բռնին . . . . և մատուցեալ էին այգեգործքն , և ջա
,, նային և ոչ կարէին Հանել զիւրաքանչիւր խոզին յայգ
,, անէ ։ Ընդ զազգակ բարձեալ դնէին առ բանի
,, լիս , և առին . եթէ ոչ զա բանիլիս եկեցես , այ ոչ
,, կարէ Հանել զխոզս յայգւոյ առն ։ Ընդ մատուցել
,, բանիլիս Հաներ զիւրաքանչիւր խոզին յայգւոյ առն ։

Գլուխ · Ը · Գլ · Ը ։

Յօդուած · Ը ։

Յաղագս բազմայօդուածիցն , կամ յօդակապիցն ։

Ազմայօդուածին , որ ըստ յունաց Պօլիսինդետոն կոչի ,
և ձեւ առաջելոյ բազմապատիկ շաղկապ յօդին . յորում եր
ջանիկ անգամ պարբերութիւն շաղկապս յօդին ։ Այլ ի սեռական
յայս բան յոմանս հասի . որ զաղիս և զառաջ
պատս ազգիս մերոյ՝ զոր յանօրէն ասիկանէն կրեցին , ըս
ատագրեալ՝ յարիւ զինին ։ * Ընդ սոդ էր ապա սեռական
,, ազգին . և ազգք անհնազանդութիւնք . և լացումն սո
,, տանելն . և բանլուսին կրծից , և կրսին սրտեա

„ նանոց, և զաղումն անձին. և ապաստումն սրտի. և
„ ձգումն կոծոյ, և ցաւումն գերեզ. և խղումն հերսոց ||
Վարձեալ նա ինքն։ * Ի ձգտանելոյդ մտանել զօրէ
„ անցեալք ի հանդիսի՝ զմի սիրտ առ հասարակ լինել
„ քեռանս բերելին. և զմի գիմեսորսելն գիմեսորսելին. և
„ զմի զրահ ձգմտալոյ ապաւինելին. և մարգասեալ քան
„ զառաջս սիրելին զմէջս. և զհնոյ նուագելոյ երգել զանս
„ շուշան կեանս ի վերինդրութեամբ համարումն հասու-
„ բեալն ||։

Ի նահատակելին առ ի զոհեան ընծայումն։ * Ի զեալ երկ
„ կիր անձնական՝ բռնական բռնոյն, և զպայտական սէր
„ պատան՝ կիսոյն հացի. և վառարան բորբոքման՝ սէր
„ ընչ կայծական. և վայր գաղտարեր՝ հոգևական ծո-
„ ցաձին ծագկին. և ծառ երկնագեղ անթառամ լերկ
„ ձորկին. և գործարան գոյոյ՝ բուսոյս մարգարտին.
„ և լեառն արձանագնակ՝ երկրային վիմին ||։ և այլն։
Ի համբառնալին առ ի գիմաց քո։ * Ի հայն իջ մարգա
„ տոյն ձաշակեցի, և ի նմանարարն վառարակեալ բորբո
„ նեցի, և ի սուգ սկսեալացն լացի. և զմարգիտս քեռ
„ կան կրկնեցն արդար արհեցի ։ Ի հայն ի հայելին չար
„ համան դիմեցի. և յերկիւղէ մնհնոն ապրեցի, և
„ կամաս գնոյն կրեցի. և զիշխան աշխատիչն հրաւիրեալ
„ գառաստարանեալ արուեստս ձգեցի ||։ ի ձառն գանձուց։

Ի ծնանելն և ապրիլս։ * Ի զի յոտից մինչև ցգլուխս չինչ
„ կայ առողջութիւն. ոչ ձեռ, և ոչ պատառք. և խոցոտուա
„ ծամկեալ. և սև զօդ մեռեալ. և ծարաւով ապրիլ. և
„ քաղցիւ մահեալ. և ապքասելիք ստասպիրալ. և զի
„ բեալ մեղայն օրինաց. և ի տոհմէն մեղաց վարակիլ.
„ և մեղկութիւնք խոցոտուածկեալ. և մոլորեալ ի լերինս.
„ և կորուսեալ ի վիհս ||։ ա. պետ. ձառ. ձե։

Յօդուած. ՃԴ։

Յաղագս փարիզապատումն։

Տարունջատումն՝ ըստ լատինացւոց Տիեհեդիէ ասա-
ցեալ. և ձեզ հակառակ ձեւոյ լծակցութիւն. յորում
երեսփոխիւք տեղեաց պարբերութիւնք ունին գիտել ոչ։ * Ո՞ զի ասէ
նակ յատեալն լատինացւոցն վա՛ ստամանայի։ * Ո՞վ ազէ
„ տիցս. ի տանկն զնարան քոյոյ ցուցանել. և զվերակա-

„ ցուցա խորհուրդն՝ քակտելս և ջրհեղեղիս առաքելքն · զի
„ մեռանելոցդ՝ և սպասելիդն՝ կցորդ ևս ընդունել ·
„ և զհաճելիսն օձոյս հասոյց զնակնկալսն հոգւոյն
„ սրտիցդ ծնեալն յարուցանել · և ածել ի տոհմ տոհմս
„ զժխտելն խրատել · ընծայսդ մատնիչն փառաց և սու
„ տից խոչընդոտ սպասիցեն՝ զայսոցն ևս ընդ ոտս դնել ·
„ զեմելոցն զիսաւոր խաւսիս ջախել վարդապետել ·
„ և ընտրեսցես ոմանց ցուցանել յորդորել ։ ‖ ։

ՓԻԼԻՊՊՈՍԻ ։

„ Վարձեալ խաւսել ևս ։ * Ընդմէնջ ծանեալ զհաղոյս·
„ խոպոպաւակեալ զիրէնացին · պատասխան զպատճա-
„ ռեալ ծանկալեան՝ որով պատրէ զմարդիկ · մերկեաց
„ ասացի հօր իւրոյ և հրեշտակաց , և ինքնիշխանա՛ն ՚ի
„ ՚ի քաջ վարեալ զպատրոյն՝ պատրաւք քոնէս օրինաւք ։ ‖ ։

Ի ՀԱՒԱՏ ՊԷՆԴԷՒՈՍ ։

„ Ոչնչանալ և յոչնչութիւն կամ · վասն սուրբն սահակա-
„ նէին սուտ · * Ո՛ ՚ի տեղեացս ընդոյն իրմէ մահ բեղ-
„ ետ ազգս արբուցանէր՝ ՚ի ծածուկ խորհրդատուն · խոկ զո-
„ ղոց արբուցանէր՝ ՚ի ծածուկ խորհրդատուն · խոկ զո-
„ մանս հրկիզութեանն ասէ կոյսերսն մատ · և զայլս հետ
„ ձանձրանալ սատակմամբ ՚ի Քրիստ · և զոմանս պատճառել
„ զաստուածութեանն սպանանել · մինչև ՚ի սպանելոցդ
„ անուն ընտրեալ երեսն հինսունք երկուքն մերոյս ։ ‖ ։

Ի՛ր խորհեցայն ասէ ։ * Ի՛ յորելի ՚ի կուսէն միով ձայնիւ
„ հնչեցեալ երկուսեան ցնծութիւն , զօրս մարթեաց · զեր-
„ կին երկիր երեւեցոյց · զդրախտն երաց · զամենայնսն
„ ծաղկանց հոտ բուրեաց յե երկրաւս · զկամարս
„ երկնից գերեաց · և զհողերկիս ՚ի հրաւիրս մերձեցոյց
սեռս ։ ‖ ։ ԻՆԵՐԷՈՍ · հատ ։

„ կեցին ։ ‖ ։ և այլն ։ ՚ի գիր · սուտ ։

ԿՐԿՈՆ. ՀԱ։

Յարեփ ձեռս որդ լինին բարձմամբ։

Եւ բառից որդ լինին բարձմամբ, են՝ որդ ըստ բառ ինչ՝ որ հաստատակուին քացատրելի եր՝ի բանն, ՚ի բաց բառնան։ զորօրինակ յառելին երկիրեն։ * Ինչ այս պարզէ ոչ առնեցուն անկ- ,, այլ որում պատրաստին ՚ի բարերար ձեռն մերմէ ||։ Ուր է բայց՝ որ յիւ հաստատակ եղանակին խօսեց գնեալն եր հնարագործութիւնք, բարձեալ ՚ի միջոց։ Ինչ այսպիսի ձեռք են երեք։ Խոհականութիւն։ Ծանկութիւն։ եւ Ջոհութիւն։ զորոց զսահմանս եւ զօրինակս ուրոյն ուրոյն դիցուք յա- ռաջիկայդ։

ՅՕԳՈՒԱԾ։ ՁԱ։

Յարեփ խոհականութիւն։

Խոհականութիւն իւ յոյնում ՀՀՕՕԼՈՒՕՒԹԻԱ առացեալ է, ձեւ, յորում բանն ոչ գիտի նեղիտրծութիւն, այլ կշռութիւն բանի։ Կամ ուն անկատար արուեստութիւն խոհատակ կոչի զանի։ Օ որօրինակ յառելին լամբրոնացոյն ՚ի Ջառն համբարձմանն մեր առաքելոց։ * Ինչ զայս խոհատակա- ,, սիրում իւ միաբանս ՚ի Ջամատարկին ||։ Ուր զօրութիւն իմանալի խօսէին։ Ինչ՝ի բանն որ յաղագս հարցից եկեղեց- ,, ոց։ * Ինչ յայսմ վայրի ասարկուածոյ ||։ այսինքն է։ համառօտ։ Ասարձեալ յառելին նմա։ * Յերկիր մերմէ ,, երե զասուեցս երկնից բաղմացան սերունդք այլ իւ սուր- ,, ջեան ՚ի գլխոցն։ Հօտքն լուսակիզն։ արօտքն գաղա- ,, ջեան ՚ի գլխոցն։ Հօտքն լուսակիզն։ արօտքն գաղա- ,, ղեան։ եւ հովիւքն արքունք։ եւ սուրբքն քաղցրանուագ ||։ յաւիտեան։ Ուր գնելի եր բայց էին։ Ինչ ևս նա ինչն՝ ի Ջառն համբարձմանն։ * Ա ոչ այսր է քարկուեալն աստ- ,, հոմն զինչսու ՚ի հաշուոյն՝ զի ՚ի մէնջ խաղաղու- ,, պատարագն ||։ Ինչ ասա իմանալ բայց՝ Ջարդարա- ,, զանել, ՚ի բաց բառնան։ զորօրինակ յառելին երկրեն։ * Ինչ այս պարզէ ոչ առնեցուն անկ- ,, այլ որում պատրաստին ՚ի բարերար ձեռն մերմէ ||։ Ուր է բայց՝ որ յիւ հաստատակ եղանակին խօսեց գնեալն եր հնարագործութիւնք, բարձեալ ՚ի միջոց։ Ինչ այսպիսի ձեռք են երեք։ Խոհականութիւն։ Ծանկութիւն։ եւ Ջոհութիւն։ զորոց զսահմանս եւ զօրինակս ուրոյն ուրոյն դիցուք յա- ռաջիկայդ։

ՅՕԳՈՒԱԾ։ ՁԱ։

Յարեփ խոհականութիւն։

Խոհականութիւն իւ յոյնում ՀՀՕՕԼՈՒՕՒԹԻԱ առացեալ է, ձեւ, յորում բանն ոչ գիտի նեղիտրծութիւն, այլ կշռութիւն բանի։ Կամ ուն անկատար արուեստութիւն խոհատակ կոչի զանի։ Օ որօրինակ յառելին լամբրոնացոյն ՚ի Ջառն համբարձմանն մեր առաքելոց։ * Ինչ զայս խոհատակա- ,, սիրում իւ միաբանս ՚ի Ջամատարկին ||։ Ուր զօրութիւն իմանալի խօսէին։ Ինչ՝ի բանն որ յաղագս հարցից եկեղեց- ,, ոց։ * Ինչ յայսմ վայրի ասարկուածոյ ||։ այսինքն է։ համառօտ։ Ասարձեալ յառելին նմա։ * Յերկիր մերմէ ,, երե զասուեցս երկնից բաղմացան սերունդք այլ իւ սուր- ,, ջեան ՚ի գլխոցն։ Հօտքն լուսակիզն։ արօտքն գաղա- ,, ղեան։ եւ հովիւքն արքունք։ եւ սուրբքն քաղցրանուագ ||։ յաւիտեան։ Ուր գնելի եր բայց էին։ Ինչ ևս նա ինչն՝ ի Ջառն համբարձմանն։ * Ա ոչ այսր է քարկուեալն աստ- ,, հոմն զինչսու ՚ի հաշուոյն՝ զի ՚ի մէնջ խաղաղու- ,, պատարագն ||։ Ինչ ասա իմանալ բայց՝ Ջարդարա- ,, զանել,

Եւ յասելն երկիցն վա՛ւ ոչով զևնդակասոյ · զորս մեզապետս
պատմեց արկ՝ ի՛նձ զիջ և խաւարչտին : * Եւ
,, հրամայեաց վերց առնուն՝ երկու քաշկինս ժամ՝ի ժամ,
,, և դարակ մի և կիսդրուզ || : Եւ երանելի զօրուքիք բայս
պաղ , կամ պանել :

Այսպէս վայրի զգուշացայ պատուհ , շառնուլ անխոտոր՝ ի
գործ զայս ձև - այլ միայն յայտնական առեղծս , ուր
բանն ինքնին ցուցանէ զբայն - ոչ այնպէս քաղցրացոյց երևի
ի վերադրեալ օրինակաւ - ապա եթէ ոչ՝ անհնարանալի լի-
նի Հասուն - ուստի և անախորժ ոչնկատեցաւ :

Յօդուած · լե ։

Յաղագս կիսդրուզէ ։

Ծանկցուքիւն՝ լե յոսնաց Ո Էհսկոյ առացեալ · է ձև ,
յորում դոյ բայէ բաղում կնդրեցս պակ · կամ յորում պէ՛ղ
բանադիմ բայէ կապէմ · Ո որ օրինակ յասելն առցեալ ։
* Կամ՝ի յայմ ժամ զայրացայ՝ի վերայ պատուիրէ · զդիւրու-
,, քիւն · զհոգևորականն բանիցեացն · զանախտ կերակ-
,, րոյն · զանհաճոյ պատկառանս · զանհանգիստն կենացն ·
,, զանձառ բարեացն || : Ե · յոհ · ձառ · Ե ։ Կամ՝ի յայմ բանի
անդամէ մերկ պարկեշտութ՝ նոցին էր մերկ բայիս , պարել ։
Հարձակաց նոա ինքն : * Եւ մինչդեռ պատուհասին մար-
,, գարեան՝ ի վաղուց ածեալ լինի , մի՛ նոյնիսկոյսք և մի՛
,, գարիան՝ ի վաղուց ածեալ լինի , մի՛ նոյնիսկոյսք և մի՛
,, ի՛ մի՛ կին - մի՛ կինոջ , և մի՛ ի առաջնածս . մի՛ ի
,, սերելոս , և մի՛ ի բարեկամս . մի՛ ի հայրենիս , և մի՛ ի
,, ժառանգութիւն . մի՛ ի մարմնոյ , և մի՛ ի հոգւոյ , ըստ
,, զայն ուր հաստատեալ ասաց || : Եւ բանիցդ առ ի
մէն նոյնիսկոյսք ենասէ բայիս ։

Եւ ձեռնտուիս՝ի ի՛ուրեքէն ընդ հանդարտիսն , յասելն վասն
պրոպոսիսն կամ՝ուրեքէնիսն երբեմն իւրոյ : * Յետ երից
,, ամաց վտանգաւ երթի կոչմանէ առ՝ջն , դասատուիսն
,, ընդ հարսն՝ հայրապետին · յե առաքեալն՝ երկրորդում
,, ընդ հարսն՝ հայրապետին · յե առաքեալն՝ երկրորդում
,, ընդոն ի հայրածանսն , և ի զանազան փորձութիւնս ի
,, ընդոն ի հայրածանսն , և ի զանազան փորձութիւնս ի
,, ընդոն ի հայրածանսն , և ի զանազան փորձութիւնս ի
,, հանդարտացոյց չէնդարտոյէ - յե վասն առաքեալն՝ պատ-
,, հանդարտացոյց չէնդարտոյէ - յե վասն առաքեալն՝ պատ-
,, ուէրն իւր՝ և ի մարդկանէ ի կիսդրս || : Եւ զասոյս

„ զի ոչ , այլ բոլմանդակ ապդ զապդ , և եկեզեցին զնկն
„ զեցի , և օրինաց զօրինս նախատեն . յանցանաց՝ որում
„ չիք նեղութիւն [ծ]ոգւոյն ։ ||։ Այս և աստ բոլմանդակ
պարբերութիւնն եղեալ է խնդիր՝ նախատել բանիս ։
Օդոյն է սեռանալ և յայս բան յոլհամառս կամ ծուղիկ-
անն , զոր գրեաց առ կոստանդին կայսեր յորում . ապրել
լով գնա գալ և տրկել զապդս մեր ՝ ի ձեռաց Թշնա-
մեաց . յառեալն ։ * Եւ ապաւեմ զոյն , զի խնամու-
„ կիչ և բարեգործութիւն ընդդէմ ձերոյ՝ ամենայնիւք գձեռս
„ ձեր . . . և հալածեալ զգազանս չարաչարս , և զայլս
„ յախիւռակօզս , և զհեթանոսս ապստամբս , և զբարբա-
„ րոս վայրենիս , նուաձեալիք զկոզմունս գայոսիկ ||։
Ոչ յոլհամառ բանիս խնդիրն է միոյ բանիս , հարցանել ։
Այսինքն է և այս , զոր ասէ նա ինքն յոլհամառիս կա-
թուղիկոսն ։ * Ուստ միտեալ չարաչար ոտնկունս ամենայն
„ ընեալ զայսպիսի գործեցեալ օձիս , և զչարաբոյժ
„ հոգոյ , և զնենգութիւն խոկ մեծամեծ աւազանացն , և
„ զայլոցն ևս շնչոտակիս կոտրուն ի միմեանց լինել ||։ Այլ
բոլմանդակ բանիս խնդիրն է միոյ բանիս՝ նոր ։
Եւ եղիշէ ի սոսկագրելն զազէտս պատերազմին սըր-
գեան ասէր ՝ Ոչ ոք ոչ ոք ոչ ոք ։ * Ամենայն յոյժ ոք սեռանելն զանձ
կանէ ասելով ։ Ոչ ոք ոչ ոք ոչ ոք ։
„ մակայ գիականց անկելոց՝ ոչինս բեկանել , և ազնիւ
„ զաւարիկն . ընդ զինիւրեան խոզելոյն և զմնոլիւրեան բեկե-
„ լոցն . զիմաստգիտէ սուրբ վիրապատացն . զխոհեմա-
„ կանացն . զիմաստասէր էքեցոյն . զպատուականացն ա-
„ նարդ . զիմաստուն մեծագործացն . զոգեսէր սիրե-
„ լեացն . զաշխատասէր մերձաւորացն . և զինոյ և զաւետ
„ բարեխաւսացն ||։ Այս և աստ նոր բանիս ոմն խոր
խնդիրն զբոլոր բանին՝ որ զինէ նորա ։
Եւ ընդունելի զնեցիմք՝ և զործածէ զայս ձև , յառեալն ։
* Ընծուցեր առնուլ հերքեալ առ՝ ի մէնջ զինէ զժբեր-
„ զակ խղճմտանացուածքն . զառաքինական
„ ոտիցեալ մերոյ . զհոգւոյ զառնուէ շնչման խոտորելոյն .
„ զառատ արիածից մահու երկիւղն . զառ՝ ի յոյժ ցնդ-
„ մանէ ջնասակար բերմունս տխրեցուցիչ . զայսահասն
„ հեծծութիւնս թաղկացուցիչ ։ Ընդունի վերատին զբոլո-
„ նարդն հեծծութիւն ժամադակեալ [ծ]ոգւոյ՝ զամ

„ պէս հրամանաց · զորոմանսն կարկառեալ · զցուա-
„ զիս ցոլմանս հրամանատարի կերպարանութեամբ փղանց քան
„ մարտ զինեցեալս · զայրուցեալսն ի մէջ վայրկենա-
„ ման · զաւուրն վերացեալ · զանհնարինն ի բաց
„ հանեալ · զկնի ետուն ի փախուստ · զպնդեալսն ի տեղի
„ իւրեանց · զկանգնեալսն ի վերայ ձիոց · զհարեալսն
„ ի գետինն · զկորուսեալսն ի ձիոց · զանկեալսն ի
„ գետինն · զանդամահեալսն ի սրոյ · զանդամահեալսն
„ ի նետից · զանդամահեալսն ի նիզակաց · զանդամա-
„ հեալսն ի տեղի · զանդամահեալսն ի ձիոց · զանդամա-
„ հեալսն ի գետինն · զանդամահեալսն ի սրոյ · զանդամա-
„ հեալսն ի նետից · զանդամահեալսն ի նիզակաց · զանդա-
„ մահեալսն ի տեղի · զանդամահեալսն ի ձիոց · զանդա-
„ մահեալսն ի գետինն · զանդամահեալսն ի սրոյ · զանդա-
„ մահ

,, առակաւք ՚ի ձեռն առիթն ներգործել խրատիւն . անուանա-
,, ութեամբ Հաշակին պատուոյ առաքինին փոյթանին . ուսանելա-
,, գնեալ ՚ի սմանէ ուսումն ճշմարտին . անուն
,, գերեալ երիտասարդ առ ՚ի սիրոյ պատերազմի . ելեալ զգեղ-
,, բուել ՚ին ՚ի սանձս երիվարի մեծին Նշանակ՝ այլ վայել
,, կենդանոյն յատկութեանցն . առիթս ուսանելոյ օձաձայնդ
,, պոռ Հոլովին երկիցեայ առաւ լշնանութեամբ մարդկային
,, ձեռին ‖ ։ ՚ի բան . ղե ։

՚Ոյնպէս և երանելին զեռնդ երկոց առ նորին եղիշէի վարդապետին՝ յատենախօսութեամբ իւրում առաքի սէրց զօրացուցանէին Հայոց . առ մեզ ևս ։ * Ծառնեցաւ ՚ի մեզ ,, ոտն . այլ նա յայնժամ առաքեալ պիտակարեալ Հոգեառն ,, հուեցին . զանոյշանան ընկերց . զպատերազմին եհար . ,, զքնջանին ցրուեաց . զառարն ժողովեաց . զգեղին զարդ ,, ձոյլ . զպարգեւն բաշխեաց ամ սիրելեաց իւրոց ըստ ի ,, բաբանչիւր առաքինութեամբ ‖ ։

Գ Լ Ո Ւ Խ · ԻԵ ։

Յայտ գնոյ բառիդ , որ լինին ՚ի նեռն հանգիստքն ։

Զ՚ևք բառիդ ՚ի ձեռն Տանդխառնեալ լինին՝ յորժամ բառ յոմէնէ ոմն բառ պիտակի ասի . կամ անգամ ձառին նմանաւորք դիմանոյ՝ դնին ՚ի բանս առ դիմաց ։ Այլ և առանձինք յայս բառս յոմէնէ Հաստատին ։ * Ընդխառն ,, ղեալ ազխառեալ զառ ՚ի յառատին որ զարդ էր Տա- ,, ղանն և ձաղկանս ։ Ա՚ն յայս բառս շնորհալոյն , զոր առաջ յոդեալ եղեալոյ ։

* Վառարտ և պոկիք՝ իմ բնութեան ,
զինեւ կացին՝ շուրջ պատառոտ .
Վիճակեալ վարդիդ՝ նրման թերթիդ ,
կամ գերատեսակ՝ ձիզագ խրնձոր ։

Ալեր ահա բառքդ յոշանս և ՚ի ձաղիանս . և վարդիդ և ընկերիդ , ունին զՀանդիսութեամբ իմն առ միմեանս ըստ ձայնիդ , և ըստ Հոգւոյնդ ։

Ա՚յսպիսի ձևք Հատարակօրէն երեք են . ՚Ի յառաջն . ՚Ի յայլսն և ՚ի վերջինսն . զորոց առաջագոյնքն ասելիք ։

Քարոզած · ու ·

Քաղաքա յարութեան ·

Քարոզեցին՝ ու յուդայ վիճաբանեցան առ միմեանս, է ձեզ՝ յորոց բառս ընդ ինքն ինչ ոչնախն եւ հանգիպեալ ընդհանուր ընդհանուրեան, զինչ առ ինքեանս՝ ի բանին ընկերացս ընդ ոգեղինացս էին զայն ոչ այլ : Ո որովհետեւ է առեալեալ յայտ բանն տալ-կոյտ-ուցն ։ * Ընդեր ցնծալով . . . խոստովանեալ խոհեմութեան || : ի քան ձե : Ա՛ յայտ բանն ունի ։ * Ա՛ոչ ուրեք վարուք · եւ բանիցն ,, բանալ || : ի փոխ · առաքելոյ :

Ա՛յսոցիսիկ է եւ այս , զոր առ յոյնհանգիստ կամի · մեզ զոյ-նոյ խրատուին սիրելոյս : * Ա՛ընտիրն քաղցրութիւն զինն ի ,, մեզ առնոյ , առատացին մատեալ || : Ա՛առձեալ եւ այս բանս նորին յոյնհանգիստ կամի : * Ա՛ն մեռան զի զքրիստո-,, զիս ննջեցեան առնեին առատնեին Հիերուս պարզատուր || : Ո՛ւրոյն է առեալեալ եւ յայտ բանս առոյգ : * Ա՛ինչ ինչ ոչ ,, քեռուչ , եւ ոչ ժառանգութիւն եհաւ բանիցն նոցին՝ չէն բա-,, բիս · եւ եհաւ կարիք՝ ոչ ինչ այնպէս անհետանիցէ || : Ե · յոն · Ճառ · ք : Ա՛ինչ ի առա բանալ յայտնութիւնն ինն · արդեւք ունի ինչ ի վեր առեալ առնալն ինչ ինչ ինչ · բարեբարուք · վեր ի վեր առեալ առնալն ինչ վեր-ճառել · անչին առանչին · եւ այլն · այլ վայելուչ գործեն զնաւեն · յայտնի յընդարձակ բանիւ ոչ ինչ ինչ ին

աստուածաստանութեան գոլեմտաւորութիւն ։ * Ո՞ւ գնուն
,, լսողն բանիւն բանիւքն բանիւքատարար բեկիւրեալ
,, եղեալ || ։ Եւ՝ ի տեղիքսին ոչ յոյժ տալին տալին տալիսոց
,, ասդ ։ * Վերադիմին անդառնալ սրացմանէ , անդառնալոյն
,, առաւելութենէ , անապատ-արտեսին գնացիքք || ։ Եւ առ
յոմհանան կամ-ուղիղսին ։ * Ընդունելութեան ժամանակ ,
,, յառաջոսա պահոն յանկարծ օրհնեալ ի վեր ժամանիլ ,
,, ջուրերս քանզիսան ջաղացոցս ի վեր գրոսս նոր ածիլ || ։
Ոչ այս ձեզ չի պատա յանձնա ի ինչ առնուլ ի մի ե՛ի
նոյն Հաւատ - զի տղայական առնել զնաւեն . ըստ որում չկա՛ի
ձայն սրտական ինչ խոնաւոյ , քան թե՝ լոկ զարդ բառից ։

Յօդուած . ը ։

Ընդդէմ նոսիանդրեայ ։

Ա՛յսահետեւ որ ըստ յաւետից Հռոմէականն լսէ , և ձև ,
յարեաւ վանական անուանիւ , և վանական բայլ գնէն առ ի-
ջեմէր՝ ի նոյն հոգւով , և ՝ի նոյն ծառայիւ , ըստ նոյն հոգւոյն ,
և ըստ նոյն կերպարանի . ձերինոյ յանգիտութիւն բայլ ՝ի նոյն ,
հանգիստանան . և նոքա ՝ի նոյն յայնժամայն ընդ ձեզնա ։
Ասպիսի առաւել յայտ քան յոմհանան կամ ։ * Ո՞ւսոյն
,, գաւանեալ լոկ գոլեմտաւոյ զգացոյ ներգործական ծառ-
,, կաթան ։ ։ իսկ առաջ ասելն քան զնոյնքհետացոյն
,, առաքեալքսոց վարձատրոյ նոյնպիսոյն վարձս
,, կատարոյ || ։ Ո՞ւր առնիցէ ձնոյ քան ՝ի նոյն հոգւոյ
գնին . որոյ գերեզման Հայրապետին ըստ միաբանս ։
Ո՞յսպիսի՛ և այս քան նոյնիս յոմհանան կամ ։ * Ինա
,, քաղաքի՛ ի երկրին յայդս և ՝ի վաղարս , որպիսի
,, և առիւծ և առաւելութիւն գոլեմտաւոյն , և գառնոյ
,, խառն քրտամբք՝ երկնեալ սիմոնս վանդեալք || ։ Ինչ
արդ գարձեալ կրկին նոյնահոգով եմ . յի ներգործական ,
և գործական ։
Ինչ այս զոր ասէ նա ինքն՝ ի միաւորականն առաքեալսն
ձեզ հետ ։ * Ընդառաջեաս ես ինոյնի յայտնի մերկեալ առ
,, ան և յայտնեալն աւետացս վարդապետեալ և գործեալ և
,, հաւատացեալ և գիտեալ ՝ի վեր առքեալսդ գրոցն ||
Ոչ գոյնէ առաւել և առաւելականն , յառեալ ես ։ * Ինչ
,, անխարհիկ յարկաւ՝ և աշխոյժ կառաց՝ գերազոյն գէ
մաց՝

,, մոգ՝ երկնային գիտութիւն · անվախճան փառաց ժա-
,, ռանգորդութիւն · աստուածային ամենայնի ||

Յաղագս · ջ ·

Յաղագս նմանութեանց հետ ·

Ա մենայնիւ ես յոտնաց քոց նմանեալ եմ քեզ ·
ասացեալ ի ձեռն մարգարէին · եւ իրաւ ա-
սէ · զի ձեռն յանգնայ ի սա եւ սկսանի · եւ ինքն ա-
ռաջին · Այլ

,, սակայն եթէ ոչ ոք ուրիշ մի ճանապարհ գիտէ երթալու դէպի երկիրը
,, մեր, մեզ ցոյց տուր, որ մենք էլ գնանք։ Եւ նա ասաց նրանց։ Ես
,, չեմ գիտեր ճանապարհը։ Եւ ասաց նրանց Յովսէփ։ Մի՛ թողուք մեզ
,, անապատում, որովհետև դուք գիտէք մեր բանակի տեղերը, եւ
,, դուք կարող էք մեզ համար աչքերի պէս լինել։ Եւ եթէ մեզ հետ
,, գաք, ինչ որ բարիք Տէրը մեզ կ՚անէ, նոյնը կ՚անենք ձեզ։ Եւ
,, ասացին նրանց Յովսէփ եղբայրները։ Եթէ դուք մեզ հետ գաք,
,, մենք ձեզ հետ կ՚անենք նոյն բարիքը։ Եւ նրանք ասացին նրան։
,, Մեր հայրը ծեր է, եւ մեզ չի կարող ասել, թէ ինչ է ուզում։
,, Եւ ասաց նրանց Յովսէփ։ Ես գիտեմ, թէ ինչ է ուզում։ Ասացէք
,, նրան, որ ինչ որ ուզում է, թող անի։ Ես ձեզ հետ չեմ գնալ։
,, Ասացէք

„ տեսակ, եթէ ոչ աւելին՝ նմանի մեղաւոր ոգեղէն մեզ
„ մոլ եղելոցն ծանիցէք ։ Ի ձեռն Կիմէոնի ։

Ա յս ամենայն մեղադրելով՝ յայտ է զի զեղծելոցն Հոռոմոց զեղծուածոյ զարդս ոչ ընդունէին, եւ՝ ի հա-
մառոտ եղանակի խօսիլ՝ առաջի Աստուծոյ ոչ հաճոյանային, եւ՝ ի հա-
կիրճ եւ՝ ի քաղաքացի՝ անխտիր զամենայն ուրացութիւնս, զոր
եւ՝ ի պատմութեան՝ անխտիր զամենայն զգծածոցն, զոր
խօսելոցն ասացաք եւ խոստացաք զբանին ։ ‖ Եւ՝ ի տեսութիւն
պատմութեանն ասացելոցն ուրեմն զարդս պատմագրելոցն
լեր, ոչ միայն՝ ի վերադասութենէդ զպատճէն ։ յաղթեցիր ։ * Ա յլ
„ շատ մեռան պատահարով ազատացելոցդ զգօտս իւր
„ ոսկի հատուած ոգի ։ յանկարծակի քաղեալ զբազում
„ թագաւորէն, և մնալոյ՝ ի մէջ սպանելոյ և անհանգիստ զբնն
„ դիւն ։ սկիզբ զի հասցէ՝ ի ծայր տեսութեան ։ ոչ ասէ Ժամանակն
„ ժողովեալոյ զիւր զոյնդ զիւրաց հեծելոյն ։ և վերացաւ
„ գիտալ զառելն իւր՝ ի վէր զիմաց ոչ ազատելին, և զօրացեալ ան
„ պատճառն ։ վերոյգրեալ արարիչ, ոչ կարացելոյ սպանանել
„ զանձն վերստին անդրադարձոյն, այլ շրջապատեալ զօ-
„ րացելոյն, զամենայնիւ ոչ հաճոյանալով կատարելոյն ։

Ա յլ եթէ զերկ աղաչանսն մնայր ծիծաղական ծառայ ։ զի
զոյց ի սպանողսն ոչ ընդունելոյ ի պատուիրանէն ։ զի
պետ ի պետելոյն, ասէ զուգ ձեզ զոգի ի՛ ի հարկաւոր
ասացս զայս ձեզ, զոր պատճառս ոչ զանձն խոկ ազատե-
լով ի սպանողսն ի մէջ կերելոյ ի պատուիրանէ
Հայոց տանուտէր ձեռն իւր ծառից · որ լինին զիմացուածոյ

ԳԼՈՒԽ ԽԵ ։

Հայոց նահատակ ձեռն իւր ծառից · որ լինին զիմացուածոյ

որք էին զիմաստ ձեզ զառից, որք կողմանք զի-
մացուածոյ ։ Ո պատուականդ · Աբրահամեանդ
Լեր · Իսահակեանդ · եւ Յակոբեանդ ։ զի
զամն ի մի ձայն զիմաց զնացուածոյ · առանց
պետութեան յոգեւորս ազատելոյ · զի Հաղիւ ոչինչ ի զործ
ածելն · զառ ի զատուածոյ, որ չունելոյ ի ազ-
գասէր մեծապատիւ մարդկան մեր · Եղիշէ ա ազգս մեծապատիւ,
զեղծուածոյ զիւրոյ ։ զի Հաղիւ ոչինչ ի զործ

է ձև, որովչինիացս շարադրութ՝ բնական կամ տերախանական իմիք
բառերն վայելչութ՝ ին փոփոխ և շքեղութ։ Այլ է տեսանել
յայս բան յոլհանութս կամ։ * Օ՛ ի մի Թերևս ըս մանր
,, կական բարուցն՝ դաղտնական ինչ առասպել կամն. և
,, զանկարելին գործել էր ‖։ Պոխանակ ասելոյ՝
դաղտնական կամն ըստացոյ. և զանկարելին էր գործել։
Ձե յայս բան համբրնացուցն, զոր ասէ՝ ի դիմաց առաս
նոյն։ * Համակործան կատարտնամ ին բնեալից ‖, յա
պենաբ։ Պոխանակ ասելոյ, համակործան ին բնեալից կա
տարտնամ։ Յայտիւէ և այս բան շնորհալուցն՝ ի Թուղթն
որ առ միքայէլ պատրիարգն կոստանդնուպոլսի։ * Օ՛ այն
,, յայտ առնել, և աներեսնականն՝ որ յղէր աղօթից բանն ‖։
Ձե այս բան ասդրօն։ * Ա՛յլ անկրկնելոս՝ ի մէջ կուգայ ար
հանելոյ միս ասէ ‖։ յայ։ Ձառ. է։ Այնպես է և այս, որ
ասէ՝ ի Տաղն. Խբ։ * Ի տնասցե այդը քար՝ ի քարն վէր
‖։ Օ՛ այս ձև ունելոք դնեն՝ ի կարգս յատկութեց փոխակեր
պութեց. բայց ոչ պատշաձապես. մի զի չէ առ փոխա
կերպութ՝ ի նշանակուն անդր քառին մտածանել. մանկ բազումք ևս՝ ի կարգս ձեռոց բա
ռից դասեն զայս. ոմն և կուլնտելիանոս ներհուն ձար
ատանն հռոմկոցեցի. որում և միք գիտ գնացեալ,
ասէին՝ ի կարգս ձեռոց բառից եղած։

Ա՛ղերսանդրութեամբ, ըս յոհնայ՝ Ա՛ղերսիդիանէնէ առա
ջեալ, ի ձև, յորում լինի ներգործուն՝ ի մասին հանդերձ գո
հատրութ՝ բառից։ Օ՛ որ օրինակ յասելն շնորհալուցն։
Ա՛յլ արդեն։ * Ա՛յլ յաշխարհ՝ և՝ ի հօրէ ոչ ու-հնեցար,
եւ առ հայր՝ և յաշխարհ ոչ հեռացար։
Ա՛յնպէս և լամբրոնացին ասէ։ Ա՛ ‖ * Ա՛ռդիկ եառն զդ
,, մարդն այդ. և ասծ եառ զասծ մարդութեա ‖։ ի Ձառն
պենտեկոստէի։
Ձե առդիս. * Օ՛ իմիտ՝ ի մահուն կեանք, կամ ոչ
,, սէր ի կենացն մահ. զիարդ լցես ի խաւարն, և ոչ
,, սէր ի խաւարին լոյս. զիարդ՝ ի տկարութեն զօրու
,, թի, և ոչ սէր ի զօրութեն տկարութի. զիարդ՝ ի
,, փրկանան գինք, և ոչ սէր ի դինան փրկանք ‖։ ա. պետ.
Ձառ. Ը։
Ա՛ակակցութիւնն որ ըս յոհնայ՝ Ա՛ինէիոսէս լսի, ի ձև,
յորում նոյն էր հակառակ երայց առնել լինի. կամ յորում էր
հու ներգործեան էր դովբայիւ կապն։ Օ՛ որ օրինակ յասելն կի
հե-

ՀԵՐՈՒԹԻՆ ՍԻՐԿԻՑՒՆ ։

ՎԱՅ ՁԵ ԱԶԴՈՂԱԿԱՆ Է ՅՈՅԺ · Ե՛Վ Ի ԳՈՐԾ ԱԾԻ Ի՛ ԿՅՈՒՍՄ
ՔՈՒԹԻԱ , Ե՛Վ Ի ՄԵԾԱՄԵԾ ԿԱՐՕ ՍԻՐՈՅ , ՈՐՈՄՈՒԹԻՆ , ԽՆԴՈՒ
ԴՈՒԹԻՆ , Ե ԶԱՐՄԱՑՄԱՆ ։

ՀԱՅԱՍՓ ՅՆԱՑ ԲԱՌԻՑ · ՓԼՈՒԽ · ՃԼԴ · 317

ԿԱՆՈՆ ԺԸ։

Յաղագս չհաղորդելոյ հիւանդի։

Եւ եթէ հիւանդ, յորոց հաւատոյն վտանգեալ էն հաղորդութեան բղխի, եւ ոչինչ, որ զինուցանէ հանգիստ խոհականութեան և վայելչացեալ առաքինի դիտեն, քանզի կամ փսխանիկ բառնալ զայն ինչ կարէ։ Յայսմհետէ ձեռս բռնութեամբ ոչ պղծեսցի հանգիստ հիւանդին։ զի ապրումն յոչ վտանգեալ ի եւ ապրումն և վայելչացեալ հայցուածոյ ձեռս առնել եւ ապրումն։ Այս զի ոչ անհատութիւն են, որ ոչ տեսանէ մեզ։ ,, եւ կամ որ ցանկալի է, որ ոչ ծառանայ ի մեզ։ և ,, որ մեզ է, որ ոչ գերեսն զմեզ, և ծառայեցուցանէ ,, նմա։ Եւ մեզ իրրև զպատառ և զանձեալ շրջիմք յոչ ,, խորհուրդ ։ յով. ՃԱՀ. ։ զոր պարտական և պատուի բառ առնել։ Հարազատ անհատութեամբ և ցանկալի, և այլն՝ տեսանէ մեզ։

Վասն որոյ պատուի ի յոյժ վտանգի։ զի այս ինչ ի հաղորդութեան մէջ ձեռս բառնայ՝ և ձեռս հանայ։ եթէ զի ձեռ բառնայ պատրաստական վայելչացեալ հրամանոյ հիւանդին կամ՝ ի փսխանիկ բերելն, և կամ՝ ի զանազան պատճառս հաղորդութեան բառնայ։ իսկ ձեռն հանայ՝ ի վտանգեալ հանայ։ Այլոց զանձեալ ոչ հաղորդի։ զի ոչ ինչ ինչ ի հաղորդութեան, այլ եւ ձեռս կարի՝ ի հանելն ձեռն Հանէ։ և՝ ի ոչ ինչ պատճառութիւն։ Այլ ոչ ինչ ինչ ի հաղորդութեան ի ,, հիւանդ զանազան մեզ մանկտեղն բառնելոյն և Տարձին հան ,, բառնալոյն պատճառ։ Ո բառնալն պղծեն, ,, որոյ մեզ պատճառ մեռանելոյ, ձեռնեա ոչ տեսանէ ,, ոչինչ՝ ի ձեռս հանայ։ Ո հիւանդն ոչին։ ոչ զանձեալ ,, առնէ վտանգ, այլ ձեռ ոչ առնէ հանայ։ և ոչին զան ,, զանձեալ հաղորդութեան և պատուական ։ Եթէ ոչինչ ձեռ բառնայ և ձեռ հիւանդին մեռանելոյն ոչինչ տեսանէ ոչ հանայ։ զի ի ոչինչ առնէ, մեռանելոյն և ձեռ Տարձին։ ,, Եւ ձեռ հիւանդին՝ ոչինչ երեսին պատրաստական՝ ի հաղորդել։ ոչինչ՝ տեսանելոյ։ և կինչ՝ ի ձեռնհասութեան հաղորդել։ զորոյ մի առ մի կամելոյ Հանել, ոչինչ պատ

ճառ

ցուբ ասեն ի ձեռին , որք յաւէտ ապրեցուսանեն ի չար
ժէ զնոսա ոչնչանալոյ . որք են՝ Խաղալ . Լալ . Ծիծաղ .
Հանգչիլ . Ծաղկիլ . Պտղաւորիլ . Ուրախ լինել . և Ծոյլանալ :

Յորմէ · իե ·

Յաղագս բացատրելոյն .

Ասացաք մեք , որ յիւր բաւականացուցանէ ուժգնագոյն լինի ,
եւ արիական յայնի ինչ փոյթն , որով պատրաստ ոմն
ինչ ինչ գիրս հոգւոյ ընդունելոյն , եւ գիրկն ընծայել ե
պատուհասին բացատրելոյ . ՚ի նմին արիւթ՚ ոմն պիտանանի ,
ներփորձելիք՝ ինչ գործելիք : ¶ Այլ ասացեալ ասի ՚ի նոսին
գեղեցկասիրելի յանկարծ առաքելոյն , զոր զարմա-
նալի ինչ ի գիրսդ առաքելոյն անտեսանելի
ասի՝ առլիւ ձեռամ բացատրել յառնէ : ※ Ուստի՞ առ ՚ի նոսին
,, զինն հայցի առնուլոյ , ինձ զոյս , զի ոչ գիտեն՝ զինչ
,, գործեն : ¶ Ով ոմն հանդգնանիցի ընդ առաքե-
,, ալն զանոսիկ ՚ի վերոյ հանապազիցին . ոչ կասա-
,, ցանել զինոյն

մանկան կրնոյ ևս դնդանակը։ Ապա ան՝ խոսիմացնելը զգաս
և գիտակցիցես ապա խոսոյ իւ ապեցես ասգին ևս
ձեզիսալ ցուցանել, ասէ յոդմէ խոսոյ։ * Ալիս զգաս
,, Տասը. ասաց ասաստատուսա. Ալիս ևս ձեռնասուիս ասա
,, մանկան. Ալիսն հասկացուցեալ զանձս ասել։
,, Օ խոսոյ զնաս իմ և զնեցուս սիսկեցիս, և հասաս
,, ձեզ զնաս իմ հարցն խոսոյ վոհասակ ծնողացուս և սուրն
,, զնաս || . և ասէր։
Ալ ջանգիսալին զգաս խոսոյ ան՝ իւ ձեր սիսկեցիս, ասպասիսի ես
գասակցուցեալ բազասել։ Ի յն սկզբն։
* Ալիս ես սիսկեցիս՝ ասնասս ասելին,
և յանդուգնասաց՝ սօրն եղացին։
Ալ ձեռասել՝ ասես գնդասելին,
գնասոյ յանդգոյ՝ ասլես օդնելին։
Ալեձասելն ասպասել բազասակասցուցեալ ձեզ և գասցնել
գասհասուելի և զգաս, զոր ասնդ ան ևս ասպասիսի և
ևս սասպասչասել ինձ ինչ։ սպասես ասհա բասիբասացնելն՝ զոդ
գիտակասիսելի և զգաս սպասե խոսոյ ևս ձեռասելին,
ան՝ իւ սեզ հարոյ և յոսնոյ, սասլես ցուցանել։ * Ալ ձեզ
,, սեռասելին. ասյսպես յաչասգսելն գրասել զասոյ-
,, ասգասելին ձասս, սոյ զի զոդգասես ինչ սեզ ևս ձեռա ձասել ա-
,, ասոյ ջասյն բասիսելի, զոդգս ասյգասես ևս սեզ ևս ձեռասելիս
,, խասասել. ձասասցես զասս եղգիձասել զոդհասել սոյն
,, զեռասել ջասնդին զեզն գասասել։ Ալ հասասել ևս
,, ասսեն ասյսպես. զոդ ասզեզես և ասհասասել ասսես և
,, հասասելով ևս ինչն զհասցես և ասհասասելի և ևս յա-
Ալասչասել ևս ինչն զհասցես և ասհասասելի և ևս յա-
ձասս ասհասելով ձասհասցես ևս ասհասասելի ասսոյ խասասելի,
նզգ ես ջասյնդին զեզգսես ի խասյ ասասասելի սասելով,
զեզ սեզես եղես, չէ սասս զօրհասել ջասն ի ասոյ
ընկենուլ, զոդէ ։ * Ալ ի ասեզեզեզ ասհասես, և ասս
,, ասոյ ջասյն ասհասելի ասհասես ասհասելի ասհասելի
Ալասս ասյսյ և ասզեզես ասհասել ասսոյ հասասելի ասոյ ասհ
հասհասհասելով, զոդէ ասեզել ։ * Ալասէ հասասելի սեզ-
ասոյ , և ասհասելին ասոյզասելին ։ յոխ . Ձասս . Բ ։
սեզես
Ալ ձեզին ես զասհասհասելին, և զասհասհասելին յա-
հեզ ևս հասհասելով , ասհասս ջասյնդին ։ Օ ան օդնեսոյ՝ յա-

վեր-
ՀԱՅՈՑ ՅԱՅԿ ԵՄՍՏԵՂ · ՓԼՈՒԹ · ՃԺ · 321

վեր-

Ի ՀԱՅՆ · ՊԱՊԱՄԱՓ ·

ՀԱՅՈՑ ՅԱՅԿ ԵՄՍՏԵՂ · ՓԼՈՒԹ · ՃԺ · 321

վեր-

վերջացանել, և ուրմեծամեծ և ծանր ծանր խրք առա-
ջի դնեին. և ան եղբեկք յկոր նոճաղուեան և ընդհան
ոչ յօրինաւոր յառաջաբանութիւն։ Կարծես թէ ոք կեա
առելոյ վեր՝ ի վերոյ բանս ինչ թեթեւս, յանկարծակի
ձայն արձակիցէ։ Կամ իմ թշնամութիւնս. կամ իմ պան-
չելեացս. որ ցուրտ է առնենլն և ծաղրական։ Կամ
ոչ առաջաւ յերկրորդ դիրս՝ ի ձառն ապաստրութիւն.
՝ի շառաղոլական ձառս՝ որոյ սկիզբնաւորութիւնքն լինին
յանկարծական, մանրեա է առլին ձեռս սկսանիլ զքառա
ջարանութիւնն. զորոյ գործնական ունիս անդին տեսանել։

Յօդուած. իբ։

Յաղագս մանրփանելութիւն։

Պատահանութիւնն ըս յոունաց լեզուիցն եղ. ի քաղաքան
չութիւն խնամառնական. որ ընդ ձեռ պատճառ, կամ յոա-
գանելոյ զնշանաւոր եւ զերեւելի ինչ երս։ Կամ ասի լսողութեան
՝ի ձառն սկզնաւորելին, յետ առաջի գնելոյ զսկիզբն
նեցուկ ածութիւնս հոգւոյն ասէ, զոր առնէ՝ ի մարդկի,
իբր զարմացմանէ ըմբռնեալ՝ գոչէ. « Ո՛յ ես հոգւոյն
,, ասէ պատասխանեցին զանխարտն. այսքան ես նշ մեկնա-
,, բեալ զմարդկի »։

Կարձեալ՝ նա ինքն՝ ի նոյն ձառ քաղաքութեալ զդերու-
հրաշ ընտրեն հոգւոյն ասէ, զոր եհնէզ յառաքեալսն, յա-
րեկ զնկոն՝ իբր վերջաբանութեան նման։ « Կամ ձեր՝ որ ան
,, ջանիկ. և պատրեկ՝ որոյ ան կշիռ գործոց զուարակի։
,, Կամ առաբ՝ որոյ խոհութեան քննութեն ան պատրաստի. և
,, ընտրեկ՝ որոյ ան զերգութեն գերազանց մտաց սահմանի։
,, Կամ ողորմութեան առաւ՝ որոյ մեծ թաղաւորութեան
,, աշխարհիս հաւասարեալ, փոքր գտանի. և մեկնա-
,, բեալ՝ որոյ ան ուրախութեն մարմնաւոր լծորդի »։

Այ ևս նա ինքն՝ ի նոյն ձառի խօսեցեալ զանհաս
խորհրդոց տնօրինութեանցն քրս, և զաղաւեան հոգւոյն
սրբոյ, այսպիսի մակաբանութեամբ յարէ զինքն։ « Կոյր
,, հուրդ լայն և ընդարձակ՝ առաւելութեամբ գիտութեանն
,, սուրբ տեսանել էղբայրք. զի լերինք են արդարութեան նոր.
,, և նրատուանքն խորք բազումք »։

Այսոյհանդերձ կամ. յետ պատմելոյ զանհնարինն աղետս
հատածի, որ եղեւ յաշխարհն Հայոց յառաջս իւր՝ ի

պիտղակ տալի և յանդղոյմ արոյ ՃՃՀամառաց , յորմէ վիճ
նեմ : * Ա յայնս տարածեցաւ մինչ ի ծովս աւազս · և
,, լիցուք ոգոյ զարբանալեաս այնր · և առ ոմանս մոլ
,, պիկ քարոզեալ էրևեցաւ չար անպղտոյթեան արկածք · և
,, առաքեալք մեզոյ ծաղկեցին զմեզ յոյժ · մեր զի
,, ոչ կարացաք յուսոյ ոչն , անհոգի-արար զմեզ || : Ա յայր
ձեալ՝ ոս ինքն պատմեալ զանձն առասիկ , որ եղև յաշ
խատիս Հայոց , յորմէ զինեն զաչառիսի պեղեցիկ մանաւան
տեմէ : * Դատաստանաց էր կերակուրքն , զոր Ճէ գոս
,, նեմն եղբեք · և արտասուաց արժանի՝ աստանակոս
,, և ոգոմելի Հաշակքն || :

Ոչ ապրեմ զերախտիս ոչ զոր արար Հրեշտակաց և
մարդկան , առանձին եղեալ · ասէ : * Ցեսոնէ զմիաոեսակ
,, երախտիս , որ առ Հրեշտակս · զի արարչութեն մեզոյ
,, պատճէցաւ · ասելով և զմեզ զերկրապատկի և զՀրա
,, շտասուցանելոյն պատիժն , որով պատճէցաւ , և որով ը
,, ոչ վասն ձեր , այլ և վերոյգրեալ սահմանք ցուցանեն , ո՛չ
զգած ածն միշտ յոտատոս պատճառելոյ մեծամեծ և նշա
նաւոր երեց · ասասկ և ի երբ վերնագրեալ ի , կամ
Հանճառաճելի բանիւղակին Հաստիչին մեծուն և յար
զի խոստոյն : Ոչ ածեսս է ասս և՛ ի միոյ Հարուցոյ · ոչ յա
տարս պատճառելոյ Հրաշակի զանձոյ աչեց միանձանցին ա
նոցին , յորմէ զինեն պատմիչն : * Ա յայնէս է խոստովա
նեցին , զի ես Հաստատեցուսի || · և այլն :

ՅՈՂՈՒԱԾ · ՀԲ ·

ՅԱՂԱՓԱՐ ՊՈՂՈՍԱՏԱՏՈՒՆ :

Տաղակուսութիւն , որ ըստ ասելոյն Գրոգորեայ Նազիանզացւոյ , և
ձեւ՝ յորում ապեհասանն ոտանաւոր ի իմն ինչ սակաւ մի
պատճառաբան , ըստ միոյ ինչ ասելոյ պատճառի , կամ ասել պատ
ճառի ինչ ասելոյ ոտանաւորի :

Ոչ ապրեմ զերախտիս ոչ զոր արար քաղցրութեան երկնի , ոչ
,, ցիոյ · · · Ո՛չ ես եմ ի ձեռին քաղցրութեան երկնի , ոչ
,, ոտոյ · և կամ յոր ասասցուն զաչս իմ յատ
,, ոտոյ · և կամ յոր ասասցուն զաչս իմ յատ
* Ոչ ապր · · · · Ոչ ապրեմ զերախտիս ոչ զոր արար
պատճառաբան , ոչ ապրեմ զերախտիս ոչ զոր արար քաղցրութեան երկնի

„ սէր անձրեւաց հաւրն տագնապ . մի տապաստ է ։ Ինչ
„ եմիք ՚ի յաւուրս խորհուրդ երկրի , առ ելոյց զկնի
„ ըմբռնողական . և եկուր զդարման քանակաւն աղբեր
„ նիւ ։ Լամիք ՚ի հանճարագործ օդոյն պարզութի , այն եղև
„ եղիսպատուցն խոստար շշաւիւղի ։ Լամիք ՚ի մեռելոյս
„ քարձանց , նորա ևս կոչեցեալ ՚ի տպատ զոհին քո
„ տոյժ դիակացն ։ Լամիք ՚ի տկարութ խիզախեցիկ , վա
„ րանիմ ՚ի պիճակացն . և զի պիտոյ ևս ինձ առիծուէրը .
„ և այլն ։ ¶ Ընդէ՞ր ցաւս սիրտ պետէս փարախոսանաց ՀՈՐ-
ՆԵԼ տապան . ելիր ո՛ր արդեօք մարդ էգ նմա տպատոյն փոխել ։
Հայս փոխ եւս փարախոսանացն ։ * Լ՚ԱՐԴ ես աւետարար
„ արարիչ բնաւից , ոտից զոտիցն ՚ի յաւերժից հանդի
„ տացին հեղգել ջնաոս . և ինձ ոտիցն կիրկին զիս ա
„ հաբ ձեռն մատուցեալ վերակոչմամբ տպատակոսեցեալ կոչ
„ հոձեալ վարանեալ ՚ի մահապարտեցոյս ։ Լերկ Լամ ա
ակ . այլ դիմեցից առ ամենատօր ՚ոյն . որ կատոր է հեղ
քել զմեռաւորսն զայսոսիկ . և ինձ ձեռն տպրանալ
տարբել . և այլն ։

Լ՚որ այն ներսէհ շնորհալին ՚ի յաւանդապատումն անդ. ես
լուա . զոր արար առ հանճարեալ զաս եկեղեցւոյ յա
ւուր ձեռնադրութեան նորոյ ՚ի կաթուղիկոսութեն Տան
լին Հայոց , այսպիսի տպրանկաւոր վարուն յանձն ես ,
Լամ այրեաք առել յանձն զոյն ծանրագրեան պաշտօն ,
Լամ ոչ ։ * Լ՚որ զի այսքիկ ասէ , այսպէս խնդրէ խոստո
„ վանեալ զանձն , և ոչ առ խոստովանիլ . զի նախ պան
„ ձին պիտոյանէ և պանբաւականանէ եղ առաջի . այնպիսա
„ տամ գերկրաքանչիւրոցն ընտրութիւն : Օ՛ն Լամ զոր այս
„ հանդէս յինէն հայցս հոգւոց՝ և զաւք ընդմէն զարծանեաց
„ բարեաց՝ յանձն առեց , զաշխարհս երկիրս ծայր
„ ցիր յինէն ակտարուի , և ՚ի սեծի այսր առանձնանի բարձ
„ րութ , և ծանրութի , մնանաւանդ ՚ի շատ և յանդիման բա
„ րեաց ժամանակին : Հարկեն Նոքն գլուխ , որ յաճախեալ
„ էին առ Նովին քահանայապետ յաղէտ ներսէհ . . . . Լամ եմիք յայս
„ ցանկ՝ և որ ոմանք առնին , զանգխառեալ ընդխնդրատուէն
„ կոչողիդ հրամանին , երկիցեմ զարձեալ յանհնազանդ
„ զանէն զատասանանել , քան զբնեցելոյն . որպէս անհնա
„ զանդ ՚ի կարուստ եղելոյն : Հարկ փոխեն էր փարախոսանացն .
„ Լ՚որ այսոցիկ առարկուսանացն երբեմն այրեստեք , քայց
„ եմիք յանձահաւանոյ առաքինոյ ձերոյ : Օ՛ն Լամ ուր երկիր

զանառ ոչուրք հշտասթեր ։

Յօդուած ։ Ի ։

Յաղագս աղերսանաց ։

Ի գերեզմանին , ըստ յոմանց Տէրէկն առակաւ , է պաղատանք կարեկաց առ ած , կամ առ մարդ , խնդրելով ի նոցանէ զինչ և օգնականել ի նոցանէ : Պատճառ է առաւելապէս ի գերեզմանին յայն պատահումն , զոր առնէ լամբրոնացին յառաքելոցն Պետրոսի , առ Տոքին այլ : * Պէտք է որ ,, և հոգոյդ առաքեսցին այլ Տոքն ։ ի քո խնդրուածս առնելոյ ,, տեառն Տոքին այլոյ առաքելոյ ։ Ո՛չ զի ոչ ունիցի զհոգին ,, սուրբ ։ այլ զի ի մեզ կատարելոյն ի սուրբ պատարագին ,, մեռոյ զնաւատակեալն քո յերկրորդել ի մկրտել գլուխ ,, առնուն ։ Ի բէն շարժին լեզուք մեր ի պատարագս օրհ ,, նութեան ։ և սուձիլք մեր կատարեցան ի սուրբ պատարագին ,, շնորհաց քոց պատճառին ։ Ո՛ երկ պարտեալք առնեն ,, քեզ մեռանել , և յոտնից քոց գերեզմանաց ի սուրբ պատարագին ,, կանգ պարզանել քո ծնողեան ։ Ո՛վ գաղթեր ի հասն ,, տեսիլ մեզ հասոյ մեռոյ զաւգոյն , և մի տրտմիլ մեզ ,, տապակելոյս բանի բարբառին ։ Ո՛յլ ինձ է մեռ հաղ ,, տեսիլ մեռանել ի կենսս տեղապոխին ։ և լիր ուրեմն ,, կերկնայինն քո խորհուրդ ։ Ո՛վ տէր , և զարմացեալ ի ,, ի վայրս տժգեհութեան պատահեալ տեսեալ ի քեզնոյս ,, մեռանելոյ խոցոտումն ։ չոհիմք զօրութեամբ , մի ,, տայ զմեզ ի փորձուած զաղանական չարութեան ։ ‖ Ո՛գնեալս և տագնապ յուսալոյ մեծութեամբ ողորմ տեղի պետրոսի , զայսմանէ տպերոյ առնելով տեղի , ի ջուրն ընկղմեալ զնեղութեան ամբ ողջոյն տեղի : * Ո՛զգալի գերեզմանի տեղի ,, ազատեսցուք պատարագեալք ։ մի՛ անտես առնէր գնե ,, ծութիւն քո ։ մի՛ մեռանել զերկիր վաստակոյ խնդ ։ տա ,, ոյ ի՛նձ առնելով ։ մի զերծուեսցի՝ այլ գնդակցութեամբ քո ։ ,, մի՛ գոյանդիսցեն խնդ ։ այլ գնդանդիսցեն քո ։ ,, Հոգեոյդ յիս գնդանդարան ։ անտես այսմ գոգհատ ,, խո՛ և գնդակցեն ։ ։ ։ Ո՛զգալի մի հոգի պատ ,, ուէսին , գերեզ և առաքեալ և առաքեալ և գերես ,, կացոյ հոգ ուխտս և հոգնդարանս ։ գՀաստատեալ ,, լոյս քեզ երկերեցոյդ յանձն արարեալ ինձ բանին ։ գի ,, անդրդուելի Հաստատեալ քեզ կացի՛ ի գի հիմն գա

,, ասեմ ես քո և խոստովանեմ : Բայց մեզ զիմակեալ
,, զգուշացս երկնից , արժանի արար զմեզ զամենեսեան՝ տա-
,, ռացեալ : || = · պէտ · Շաա · ծէ :

Այսու այսմ և լսեմբ[ո]նացին ազէրամ զառաջնորդս ազգին
մերոյ բառնալ զանկարգութիւնն ի սէր պատարագին , որք
ի տանջանաց անցից ի ներքս անկան : * Յետ մահուիք ասէ
,, Եղբայրք, մի սիրոյն քո, ի բժշկել զիշխանիս . զոր բնու-
,, հարիք , եւ ասէ լոյն զարձակից . զի ոչ խոտոր կորիցուք
,, գնաց բառնալ առաքելական բանիւ Տեառն ի
,, յաղիւս , և առնուն և ոչ որ || : ի ծէն . պաշտաբեր :
Այլ ես ոս ինքն լսեմբ[ո]նացին յայս աղէքսանս առարամ
զնաւն , յորում խօսի ի վէր ոտիսութիւնէ առանց քահա-
նայից , զոր յուզութիւնէ ջանայ ածել : * Զայրեմ զառա-
,, նեսան , և զոտս եղբարցդ սէց արտասուօք սիրոյն
,, Տաճկաց . ներեցէք իմոյ անզգուշութիւնս . և երբ
,, վշտակից ծառայակից ընկալարուք զիս . և զձեզ ըն-
կալցի յա քո ամէն || : ի ծէն . պաշտաբեր :
Այս ձև աղաղաչդին է , զոր մանաւանդ ի վերջաբա-
նութիւնս առնէր , ի կիր առնուլ . յոր ամ ձեռն ա-
ռնուաբանին յածէ . վա զի անդ ակնարկի ի ձեռս բերել
վա որոյ յընձայաց Տառին վաստակ եղև :

Յօդուած . Ը :

Յաղագս անիծից :

Ընդ ծբդն , որ ըս յառնաց Հռոա ասէ , է նգովէ ինս , որոյ
ետրս Տաղնէց ասէ , չի նաա անհաց մերոց : Այսիսի է
անիծքն , որով մաշտոց անիծանէ զանձն , ի Թուղթն
զոր գրէ առ արաս սպարապետն Հայոց . որ հրաւիրէր
զնա գալ միաբանիլ յանօրէնն Ժողովն , զոր կամէր առնել
նա ինքն սպարապետն առ ի ընկենուլ զդէմորդ կաթո-
ղիկոսն յաթոռոյ , ի գիւրացուցանել մահանացոյ գրգռեալ :
* Այլ իմ սէր , մեռցի և կորիցի անուն և յիշատակ ի-
,, բեռաց երկրի . և խոտաբեսցին բնիբք աշաց , և մի
,, տեսցին զլոյս . և քահեսցին ոսկանձք . և համր եղի
,, ցի հոգիլ բերանս . և լեզու իմ ի քիմս իմ կպեսցի . և
,, մեռ և մսուախտուզ մեղաց , և առնէրք մահու պատե-
,, ցե զաստոր անձնս , եթէ ինչ շարժեցայց կամ զգացայց

,, առանձնել կամ խնել կամ խոսել զաղտաբոյն զանիրաւս
,, ձեն . . . . քան լինի ձեռս առնուլ յօժեանն ոչ ,
,, և քրիստոնեայ մեղաւք վատթարագոյն լինել անհոգութիւն , և
,, անբժշկելութիւն . քան լինի նմա լինել կորուստ և գաղան՝
,, հանդարտ լուսաբերացն ոչ . ապա ձե , ոչ բացցի երկինք
,, գլխոյն իւր , և կոյս գլխ կորստեամբ ի բանակն ա-
,, բելոյն . և կենդանացոյն կիցեմ՝ի գժոխս : Այն ոյգ ե-
,, և յայդմանէ գնա՛ ոչ ոք կարէ վոխել . ոչ գեհենին եր-
,, կիւղիւ , և ոչ ապաշաւն խոստմամբ : : Ի գիր յովհ .

կոն .

Ասակ օրինակ անիծից ոք առ այլս , ունելիք առ աչըն նոր-
ա՛ել ջնորհալւոյն յոզբան եղեսիոյ . յառեղն նոր :

*Ա ման այսորիկ՝ ասաւած խոստա ,
Ի ործանեաց՝ զքեզ յաւիտեան .
Նա խրկեաց՝ զաբրահամ քո .
Յերկիր հանել՝ կենդանական . . . .
Ա՛ղտ քեզ եղեալ՝ կատա՛ղ յօրէր ,
և կայծեակն՝ հասցէ երեր ,
Ի դառնութիւն՝ դարձցին տապերք .
Ջրհեղեղին՝ եղիցին գետերք .
Սեաւ ամպ մըթին՝ կարկտաբեր .
Զքեզ արասցէ՝ անապատաբեր .
Սոդոմացւոց՝ հուր ծըծմրեր .
Ի քէց՝ ի դլուխ դ՝ արիւնահեր . . .
Ա՛ղտ ի դըժոխս՝ իջցես ի խոր ,
քեզ անկողին՝ մէջք և ցեցեր .
Նա նոյն հրեշտակըն մահաբեր ,
արտով հասցէ՝ զքեզ՝ի յաղդեր . . . .
Ա՛ղտ հասուսցի՝ քեզ վոխարէն ,
չարեացդ ամէն՝ զոր գործեցեր .
Ցուն քո լինի՝ անհետ աւեր .
և դու գերի՝ աղգով երեր :

Ա՛յս ձև առաւելապէս ունի զաեղի ի կշտամբելն զամ
բարիշտս , և ի հրաժարեցուցանելն ի չարեաց , կամ
յանապատշաձ ինչ իրաց . ոյլ յայտ է ի վերոյ եղեալ օրի-
նակացդ :

* * *

Յաղագս հարցման ։

Յորմէ՞ն · Ի ։

Յաղագս չարաց իմաստից · գլուխ · ՃՀ ։

[redacted] արդեաւք , ըստ յոմանց [illegible] ասացեալ , ի ձէն արուի հարցանէմք զդ · ու այնքա՞փ լուծուին պատասխանելն ընդդէմ լոի , բան ըն՝ ի ասելոյ ես ի խաղայնէն , և առ ի զառաջիկայն ախորժակ ըն՛ ցուցանել ։ Ասա այսմ լսելի՛ ընծայելոյն զՀնդկ. և զԱրմէն կրօնաւորին ասելն այսպիսի հարցմունքը ։ * Այլ ,, ասէին , Հնդկաց քաղաքացիքն զոմանս ի մեզ եկեալս ,, կամս ապատանեալ զկուսութիւն , ասելով որ կարող ,, է ասանել ասոյդ ։ Ասա ինքեանք զկնի օրինացս ,, կատարեցեր զեզ շահեցու . լնասրեցեր զնոս հոգալ , և զ ,, զմարդոյ . . . Ասէ՝ ես և կացուցից զբեզ ի մէջ ա ,, ստուածս . ոչ կայ ոք որ խոտանի զբեզ ի հոգա ,, տեղս գասուածոց . զի՞նչ է՝ որ խոտանի զբեզ ի հոգա ,, տեղս գասուածոց : Այլ Հնդիկքն ասեն , այլ Հնդ ,, ստանեն . ոչ կայ ոք որ խոտանի զբեզ ի հոգա ,, տեղս գասուածոց : Այլ Հնդիկքն ասեն , այլ Հնդ ,, կեցեալ զկենդանեաց ոչ սպանանեն , և Հնդ ,, ձեռամբ և կրծամբ անձնիշխան կամացդ տիրոջ : Այլ ,, փառք . որ հեշտասիրէ . որ պատիւ կամ հեշտասի ,, երախտիք կամ սիրելոյն . ոչ անձնիշխանասիրէ կամ սու ,, տհասիրէ յառ՛ի զուծ սիրելոյն զբեզ վերջացուցէ : Այլ ,, պատասիրէ , և ատելոյն զի հասանելոյ զպատ ,, Հնդիկքն ոչ սպանեն , և կամ ոչ լուծա խոտանելոյ զմի ,, մեռանելոյ . զի ամենի զուծ սիրելոյն զբեզ վերջացուցէ ,, զուսոյ վարկան երբ զանցուսոյ առ ոչնչեանալոյ , և ոչ ,, սուսոյ . զի ամենի զուծ սիրելոյն զբեզ վերջացուցէ ,, զուսոյ վերջին . ծնունդք ծաւմանակի վերջացոյ՝ առա ,, խոյնք անսովորացուս . . . Հնդիկքն զոմ խոտանելոյ զոմ ,, զուսոյ վարկան երբ զանցուսոյ առ ոչնչեանալոյ , և ոչ ,, սուսոյ . զի ամենի զուծ սիրելոյն զբեզ վերջացուցէ ,, զուսոյ վերջին . ծնունդք ծաւմանակի վերջացոյ՝ առա ,, պեալ զբեզ , և ոչ՝ ի Հանդիսու . Հանդիսուս անդամոց ,, կամ ոչնչեալ ։ Այլ զկնի այսոցիկ ասէ , զ , ուր ոչ ոգոս բանգիմ աչխատասիրէ առնէ սուսոյ ։

Ի՞նչն · պատասխ ։

Վարձեալ՝ ոս լինի այսոցիկ հարցմունքն կշռասէրն զնո՞ա սին , ոչը առնին , ևէ պատասխանն միայն ոչ ուրեք նոսա տե , և ոչինչ իւիք կենդանեաց ։ * Այլ ասեն ոչ եթէ ,, դրեցեր . Հաստատեցէ խոտանելոյն այդ առ ոչս ի ,, Հնդ. Հարցեցեր . զոգս քաղեսցուս մի զկերակրոյն ,, Հնդ. զմիմեանս . . . Օ՛ ,, տացին մեզեցեր . . . . Ո՛չ ես ոչ ոգոս խոտ առ

„ սուրբ է, որ մաքառել ի զիւրոք ։ Ինդիր սա ոչնորհել
„ և անկանիլ, ոչ սուռանալեաց, և ոչ ընկալ ։ Ինչպէս սա-
„ պարկ ի՛ր ի բերանոյ մկնէն ցամաքին, զի զօտարսա ա-
„ ղէսն ոչ ներքինեաց ոչնչացուցանէ ընդ, և սերդ սաւ ։ Ինչպէս
„ ի՛ր խաւարչական զամպամասուիս երկրորդ մի սուս
„ սուրբ ։ ի ձեռն • պատարիւ ։

Ահարկեալ սա ընդէր ինչոյ հարցմունք յանդիմանել, զա-
ռաքելոյ սա ընդէր ինչոյ հարցմունք յանդիմանել, զա-
քահանայն և զիշխանսոցն, որք սուրբ հանապազ
աւանդոյ ի ժամ ազօթից մնալոյ գիտելոյ գիրերգելոյ • այլ ա-
ռաքեալ ընդ ի ժամ ազօթից մնալոյ գիտելոյ գիրերգելոյ • այլ
* Ասե զոր զինչ ընդէր խոչնդոտելի՛ հարցմունք, որոյ
գիրերգելոյ ասացոր ազօթից ազօթ, և ընդէր զի-
սուրբ ։ Օ բռնաւորեալ, ոչ ընտ • զնեղեալսակիցն,
ոչ երթեք • զի զոսկի սոյ կործեալ, և ոչ ի մեղաց
հանապազ զնեղէք ։ Ասա զինչ, կամիմ ասասել • ամե-
նայն զոր ընտ ինձ օրինօք մարդոյ • բառով ի և այլ ոչ
զնեղ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-
րիլ սա ազգասոյ • ասա ինձ ոչ սիրեալ զասասիսն ո-
ղորմած ։ բայց խրատեցան ոչ լինել քան զօրինս
ի՛ր սորին ։ Զանազանին գնաւ զանձանէն • և ոչ խոտո-

„ պիտ զօրացեալք · յայտ է , մի զի անասնասէր հաւա-
„ տամ զի զոգին ոչ կամեցին · զի առ հանդերձեալ
„ փոյթ մեզ արձանագրել չհայիլն · · · Ի ինդրեմք ,
„ զի՞նչ պատուական յայտնեաց աշխատին · զինչ ոչ
„ լայգ եմք եղիկիա եղիկիս եղեւ · և փառքն ոչ ի քոյ
„ ձուկս էր ոչ , և գեղեցիկ տարածեցաւ , ։ յոգեկոյծ ։
Ի արձակեալ՝ոս լուծն ի նոցանէ ։ ✻ Ի՞նչ ապրի՞ զինչ , խոտո-
„ ւոցաւք ի տուն , և մինչև ցյաւերժական անուն ելեալ
„ ի տուն , և զերեսս ոչխ պատի մեզ բարձրեալն ։ Ի
„ երկիր · եւ ի գլուխ ասացոյն եմիւ , զոր խոստացաւ ոճ
„ ի ձեռն երեսիոյ մարգարէին ։ ‖

Ի՞նչ ապրիս ցուցիչ , եմ աշխատիմ՝ասէրդ կամիս միշտ կալ
ունալ ի մտքին , և յաշխատին կրօնաւորիլ , հարցանել
զպատճառն ։ ✻ Ի՞նչ այս ինչ ելն , կամ լսելիք · պատասխա-
„ նի · Օ ի խնդիր մտացն , որ ի սէրգոյն հանապազ հար
„ կանէ զմիտս մեր , և զհանապազորդ մտիկն դժուարին
„ մեզ ցուցանէ ‖ ։ ա · յովհ · ձառ · ։

Յաղագս ԽԶ ։

Յաղագս կանցառութեան ։

Ո անցաւոր մեծին՝ որ յոտնոյ Պետրէին առակեալ ,
և զի ձև , յորում կերպիւ պիտի ուխտել սէր պատ-
ասխանի տալ ։ կամ խոստանայ պատուել զԱստուած ի
յայսոսիկ առեալ : Ասէ յոտնոյն կամ · զերեսիկս
առակի առնէ զանցաւորութիւն ձեռն զորոյ դատաստան ,
զի կործանիլ քաղաքին ոչ յայտնեաց շարժութիւն անտի · որ
գիտասա առ նոսիկ ժամանակօք · յորմէ բարձրեալ մե-
ռանն ։ ✻ Ասէ առել զաղագսիկս և զիարեկիկս և զե-
„ լեսիոյ հարազատսն զմարդիկն · որոց կամաստին
„ և ոգեացն և աշխատութիւն զուժիկ՝ չէին և կանոչ , և
„ կառուցոյ , և ասկողոմայ ձայնք երկրիկի կուստոյ ,
„ և սեաղէաց կամացոյ , և արուց վերահաս հիծու-
„ թիւք ոգացելոց , մինչև գերկիրս բարձրացեալ հա-
ստին ‖ ։

Ի՞նչ հարկաւոցին՝ զկարճառօտն փարատանին յանձն իւր ա-
ռակիչ , յեր ծանիցեմ զիմաստնոցն , զանցաւոր ձեռն
ծանիչ և զմնասուցս այսպիսի ։ ✻ Ասէ առել զկառուցիչն
„ և զոգեսէրն , զոր ծանեալ ըստ ծանուցման հոգւոյն ,

,, և յԱ անկեալ անկանել երևելին . Տանդէրձ ջրասարծ
,, կարկտիւն , և ապականացոյց երեսացն ։ Որ առ
,, աչաց տեսիլ սպասէին , և տեսանողացն են . բայց
,, յանկարծակիեն ոյգ՝ յաւետ գոռոզացաւ սրտիւք
,, հարին՝ հանգին՝ վանեցին զնդապետս սիրարտասանուն
,, իսպառնալն բռնութեն , բռնեն գաղանին յաղթող սիրտս
,, կաւ ‖ ։ Ի բան . ԽԲ ։

Ի զեղում երից ի նորահաւաքեն գործս հայոց՝ զայս ձև
զանգատուելոյ գեղեցկին ի գործ սիրոյ , յառեալն ։ * Ի
,, այլ գինի՝ եւ երկնադեղեցիկ առասպել ձեր քաջ նահատա
,, կութիւն , զի քան զիս սիրելագոյն և գիտակ էք ձեր
,, կառավարութեացն ։ Ասելով ի մանկտի խրատ քա
,, ջին կործանեաց զմեծ բերդն մեռելոյն . և ոչինչ գան
,, գիտաց յահագին սրոյ հակայեան . ասէր ‖ ։ Ի վերս երիցն ։
Ուր ընդերկար բանիւ յիշատակի մի առ մի ըստ ընկերում
զգօնութեան իւրոյ , որ ի ժամանակս ժամանակս գործացան
ի մեծ ընդհարմանց , օգտելոյ գործոյ ի բարձրելոյն ։
Ի շնորհալին ի ծագելոյ լուսոյ հանդերձեալ կեաց ըմբռ
ցի զանձնէս անկարգութեամբ եղելոյ , յարէ զկնի ։
* Ծագեաց ասէ գեղ գծագրութեան այսր ժամանակիս
,, եղելոյ գործ . զի և բազում անարգանաց և
,, ոտնձգ առնելոյ զայրագնեաց , ոչ յաղագս ինձ օ
,, ղեաց , այլ առաքելոյ գործոյ . զի այն երանելի էր
,, արհամարհ . այլ մեր ունայն փառացն յուսոյ ‖ ։
Ասացեալ՝ առնէ ի նիշատակս ասէ յոգեսուն եղեալոյ ։
* Ծագեաց ասել՝ զասպատակին ,
զոր ի հեղեալ՝ ազատ առնէ ։
Ընդ զարեալ՝ զգործոց տալին ,
զոր առ խոստանալն գործեցին ։
Ընդ երեսուն՝ հարեալ զասին ,
այն օր անկան՝ խոյանքելին ։
Ի սմա եւս ոչ՝ զսուտ առնէ ։ * Ընդ ամ ոչ՝ զսուտ
,, ոտ ասեալ զայս ի մեզանէ ամենայն , և մեք զերա ի սուտ
,, Հարեալ եւ ի մեզանէ ամենայն , ձեզ ծանուցանեմք
,, խոստանալիքն , զոր ամ ասելի զանձանձ ասել .
,, զի մի յոյսեամբ ձեռն ասելոյն ամենայն ,
,, մեռանելոյ խոնհարելոյս զօրեալ ‖ ։ յաջեաւ ։
Ի սոսա ընդարձակ բանիւ առասպել առնէ զսուտ ,

զո-

զոտոմք զանց առնել առաց ։

Այլ վկայածի և այն եղանակ զանցառութեանն նախկին
ասէ ։ * Եւ զնոսէ զեռանելոյն վկային մատացոյ , զծա
ռայն մեծիմ , և զկերպարանսն անտարակուսելացդ ։ Ոչ
արդ մեզ քահանայի յօրինակ չհետարուելոյ առնուլ զե
զ ձեզ առանձնակեաց լերկինս , ուր չհաց ոչ մտանի
լցոյ այ զեռանելոյ կացին , ի վերոյ առն հրեշտա
հաց ի պատոյց սեղանոյն իսրայէլ ։ Եթե · զէ · Եւ նոր
մատացոյ ցուցանէ զանց արարեալ զմեղքեանդեկ ,
որ ծառ քահանայ ոչ , զոր ամարտասիրեալ առաջի գնէ ։

Յօդուած · ը ·

Յաղագս լառելոյ ։

Առելին մերձաւոր զանցառուն , ըս յոյն՝ ՀՀՀՀՀՀՀ
ղիս առացեալ , ի ձև , որով զձառն յանկարծին ինն ընդ
հատանէր , և լուծն առ ղին . զի ևոյնպէս զեռանելոյն զն
սա աջել առնդիմայ . մեր զի ոչ զեռանելոյ ին , միշտ մեծա
գոյն հատուցին ։ Օ ոչ օրինակ է տեսանել առ լառելոյն
հացոյն , յառելին՝ ։ * Յայսմանէ յառաջ բերելն ոմանք
զ , քառ , և ձշուառակութեամբ առ ձշտութեան զմեզ
զ տարակելին . ոչ ձեզ՝ զ ի վկայոյ , առկայն սկզբան քաղց
զ առելոյ առէտ եղելոյ . զի այսպէս առել բառական է ,
զ և ոչ յայտնել զառակոյս ծնողաց . ոչ և խոտան ըն
զ հաւոյ ։ ՚ յոբենաբ ։

Վատչեալ՝ ևս ինքն վշտացեալ ըս ոմանցդ քահա
նայից ոմանց՝ յոյզ քաղաք էկեղեցական քարեկարգու
թիւք առաւաղեալ վկայ՝ ի վայր զգեղեալ նկին առ ժամս
հաւատալ զնոսա ։ * Ի ձշուառութեա , և արտաքոյ
հաւատալ զնոսա ։ Ի ձշուառութեա , և արտաքոյ
զ արժանի մեղսոյն . վասն և քահանայքն եղոյ՝ ի զեղ
զ տաց իսաստութիւն կարգ ձեռնադրութիւն կոչեալ .
զ քառակարգութեա , զոր բովանդակն առել հեղինակ .
զ և եկեղեցաբաք՝ քառ և ոչ ձշգակեալ զքառակարգութիւն
զ առելոյ առաջի մեր ։ Վատչեալ՝ ևս ինքն պատճառ անկարգութեաց եղելոյ
յաղագի մերոյ առ իսրայէլ ժամանակաց , զոր զձեռն
մուխն , զոր լուծ ձեռ ալայեա առաջի առնէ ։ * Ոչ

զառ

„ զառաջս տայց և ընդդէմ ելանել ՚ի բաղումքեան՝ որ ելս մեր
„ եկեղեցւոյ վայելչութեանն , ապառնալ և պարծել . յա-
„ զատս անցուցեալ ձգելոյ զնշանաւորեանն ՚ի մէջ մեր և ի-
„ մասնէ առնելոյն . և ընծել զապատեցուցիչ սխալն
„ հերձուածոյ . կամ ընծել զչնորհսին առել երկիւղիւք . զի
„ մի կարծելով ոչընչել , ՚ի յանդգնութիւն զանձինս ՚ի
„ սխալանքս եղբայրդ հանցն ձգեցից ։ ՚ի նէն . պատ-
րաւք ։

Գիտել նա ևս՝ ասէ ։ * Եւ զերազանցն՝ օրհնագործդ է .
„ խակ որ զօրհնս բազմանել , զնո՛ւազ ի անուն նոր՝ եւ պատ-
„ կառիս առել , հնանալոյ ընծ երկիւղիւք . զի մի առիթ
„ հիզ բժշկութիւն՝ մա՛ ի խոտ հատուածս զղեզ բանիս ,
„ երեսեցայց ընդառաջ ։

Ահա լուծ ընծ երբ՛ ի բազումս՝ ի գործ ածի առ պատիւ ոմանց . ՚ի ծածկել զայնպիսին կրս , զորս անպատշաճ է յայտնապէս առել , ոչ ընդդատութեամբ . զորօրինակ առնէ շնորհալին յոզեան եղբօրեայ , յասելն մ՚ա խառնագնաց քահանայից ոմանց ։

* Ահասոյթ՝ բարեաց բանից ,
և պատասոյթ՝ այլ խորհրդոց ։
Ընդհատասոյթ՝ վարուց կիրճ ,
զոր չի առել պատուհաս գործիչն ։

Այս ձև տարբերն ՚ի գանգատութիւն , զի նա ընդդատութեամբ խոտանացոյց զանց առնել , բայց ապա պարտեսիւ լինի առնել զնոյն . խակ առ ընդհատասոյն՝ խոտանացոյց լռել , և երթալ ևս լաւ . բայց լուծքեան այնոքիկ առաւել սասակացուցանէ զբանն ։

Յօդուած . Ծ .

Յաղագս վարդապետի ։

Պատահելի կայ հատուածոյ՝ ընդ յառաջացեալ ընդեն զիա առացեալ . ՚ի ձև , յորում ապերախտն հայեցեալ ՚ի ա-ռաքելոյ՝ ասէ ինչ հոմարչակափայտ առաքելոյ նոցա , յորոց պարտ էր պարկեշտել ։ Այլ զայսպիսի անկարգութիւնս լինել վկայեալ ՚ի ճշմարիտ առաքելոյն՝ ասէ . բայց առաւել երկիւղած ընծ զնոսին անպատուհաս կշռաւորել . բայց առաւել երկիւղած ընծ զնոսին անպատուհաս կշռաւորել . զի , զանձն ևս ընդ նոսա խառնելով ։ Այլ ՚ի տեսանել յայս զանց առնելոյ , որ նախ ինչ ուսումնական զգեստից զանց առնել , ոչ ՚ի տեսանել զանձինս ՚ի ճշմարիտ ուսումնականսն ։ * Առաքելոյ

„ ... Եւ ասէ զնմանէ կրօնէր ծերոյն ասպարտուելն։
„ ... Եւ ես վկայեմ ձշմարտութեան ոյ, եւ ոչ ասեցեմ.
„ մեղքեսն զձեզ ասրեսք զանեներսան ձեզ զոսին
„ քաղցրացաւորակս բանից. ոչ եմ՝ զի մեղսասէր ծնայ,
„ կամ սուտ, եւ կամ առ իշխանութեան բժշկել, որոց
„ ախտակիցն. այլ զի միայն սերտանել արժանի գտայ
„ զանձին իմոյ վէրս, որով կեղեքիմ։ Ոչ զսակաւ զձեզ
„ ներեցիք փոքր ինչ եւ իմոյ անպատուեցիս երգասոյր
„ ... քանզի եւ ես սուձամբ զչար սնձին կշռեալ զի
„ սեր, եմ՝ ի վէր է այս քան զհասակ իմ. եւ զար-
„ ժանս ձանաչեմ։ Ոչ ոչ ներսոյզ ունել զիշատակեսան
„ աղաչեմ. ծանուցեալ, եմ՝ ի սիրոյն՝ որ ոչ առնէ, եւ
„ ոչ ինդրէ զիւրն, ըմբռնեալ ես քեզիմ։ ։ Ի բանն՝ որ

— առաքեալն ։

Պատիւ ի եւ այն քան կիսկերոյն, զոր առ մեզ սիրոյն։
* Հայեաց ոմ առիսսառս, զիարդ ոչ ակնածեմ ես յիշ
„ խառնել հետսառսեսն քոյ։ Ոչ եծառայն առեալ ի
„ լուր առնեցուն. առեմ, եւ միշտ առացեալ. մեռ եկայք
„ առնելեան հոգւով. որք սէրդ էք սիրելիսդ. ուրախ
„ եմ սեծասեալս յէ քաղցեսելի ձեր. առեալք զիսառս,
„ եւ զսիսոյս ձեր. եւ ուշ դիք լինիք, որ հանդերձեալ եմ
„ խոսել զդժսառսեն հոգւոյ ։ եւ այլն ։

Յօդուած. Ծ ։

Յայտ ընդհանուր ։

Տնորհուեալ էր յոհնաց Աթենասցի առացեալ, և ձեւ՝ յո-
րում սրբեալսան վարդապետսն իւր յոհանէս նե-
րել, կամ ընդհել ինչ հակառակորդին, ըհե անբաս էին այն ։
Եւ այս լինի երկուսկն ։ Կամ՝ յորժամ առանձնասցին վեր
առացեալ հիսուսեան հոգ, վերհանձնեալ ինն ցուցա-
նել անսուս առնել զսուս հակառակորդին, ծածկեսս և
սնիսսուս լինի. և ընդհել ընդս ։ Ոչ սրսոյ լսելեսսացին զի
պատասխանեն ձորոյ գնասցին սրեցելոյն, և ծուղակ սր
առ լեռն սրեսոյ հոցոյ. առելով. * Հայտնեսն հոգսուել
„ սեր չսիսուսեսիս՝ զսաղսիեալ գերեզս սր զի ձորոյ գե
„ սացոյ զի վէր սեր կուսեալ էին զսղսասուել կամեցող
„ սեսն զսրսեսն. և սղսեսիեալ սացին սրհանձնեալ ։

և

„ և անկար համեմատել զՅովհաւրս ընդ Յովհաւրս ,
„ այլ և ի մարմնական խնամոսութենէն անբաժ գո-
„ ցանէ զնոսին՝ նոյնի գրեցն ‖ : Այլ թէ առել կա-
մի . ներեմ նոցա խօսիլ զինեն՝ որչափ ինչ և կամի-
ցին . վասն զի ձշմարտութենն իմ յայտնասցէ ցուցանել ,
եթէ բազազանք են բանք նոցա , և զուր զրպար-
տութիւն :

Ա՛րդեօք՝ յորժամ առնուագանն ցուցանել ընդդէմ լինի հակառակորդին՝ ակնառնելով այլ իրօք յաղթօղ գտա-նել . և յետոյ նաև զայն , զոր ընդդէմ՝ առնու և գրէ: Ա՛յժմ բազադիպ օրինակ ունիմք առ նորին այդր ներբա-ս մի ըստ ընդունացեալն , ի ձառն որ յատկապս եկեղեցական բարեկարգութենէ , ի հերքելն նոր զշաղակրատութիւնս ո-մանց ազխատաց , որք բազ ի հայոց՝ զայլ ազգս հասու-րեցին ընդունել ի հաւատոց . ուսան և զեկեղեցական բարեկարգութենս նոցին իրրև ընդդիմամարտին . զորոց ըղ-քանս նախ պարզապէս գրէ այր սքի հայրապետն , առելով : * Ա՛յս առեմ զայդ և ոչ քնաւ՝ ընդ մեզ միայն եղեալ քրի-ստոնէութիւն . զի խնամասուչ քննեալ՝ ոչ գտաք առ նո-ա զանեա առակաւ ինչ այլափոխութենէ , այլ ինն ձշմար-տապէս ուղղափառ ‖ : Ընդ ընդրէն նոցա գայս ասելով . բազց հաստատեաց ընդ ի հաւատոցն ընդունելոցն . ի կոր-ծանել զայլ ազգս . զի այլ է հաւատոցն բան , և այլ է առանդութենէն կրօնից : Ընդ առնոյ ի զրէ գայն՝ զոր ընդ-հեաց : Վարձել՝ ընդ մի ազգն , կամ երկուսն . և ընդ ազգ քրիստոնէից , և որ ոչ նոքօք բազմապատկել ազգինք հաստատուն աշխարհօք և ամրութիւնք զինեալ . վերադիցեան ի ձշմարտութենէն , և առ յեղկելեալ և տկարացեալ ազգս մեր նոյնմիայն ինաց հաստատուն ‖ : Ձհասցէ , զինարդ գեղեցիկս առնէն ձեռ անպատասխանելի առաջ զնակառակորդն , յայտ կոզմանց առորակատուր առա-րել զսպատձառս նոր :

Վձ՛ր նա լինքն բամբասել յոմանց . որք լուծիչ նախնեացն մերոց առնէին ձեռ առ պատասխանի , յասելն : * Ա՛յդ՝ ոչ ինչ ի մէնջ եղբառք մեր և ազգակիցք , տեսեալ զի

,, զի՛ ի ժամանակին առնուցուի ՀՐԱԺԱՐԻՆՔ , և
,, բամբասին՛ ի բազումս՝ ի տոչոր՝ ի բազում լինել ,
,, եթէ օրէնս քակտեսցէ . և յորժամ ՄԵԾՔ առ նովսդս լի
,, նմանք , նմուն լինին՝ ի ՀՂՄՈՒՄՆԵՒՆ . և զառանցու-
,, ՂԱՆՔՆ բուռն հարկանեն . ապա յայտ առնէին տեղի
,, ՎԵՐԵՑԻԿ զառանցն՝ ի ձիոյ ԻՐԵՍԱՌ . ՀԱՂԻ գրեաւ է . մի
,, վախեցուցանէ զառանցն , զոր երկիւղ հարկն քո . և որ քեզ
,, հե՛ զգոյնք , հարցէ զնա օձ : ԼՍԿա ՀՆՈՂԻՆ , զոր ասէ
,, ՀՂԵ : Ասաց առ , զոյս խոստանայիս դու հարս քո .
,, եթէ զառաքեալն , և ՀՀԱՐԱՒԱՏԻՍն , որք ՈՒՂԱՂԵՑԱՆ
,, բանիւք դեռս կիզանին են՝ ի սիրն ՄԵՐՈՒՄ . և առ
,, ամ ՀՀՄԱՐՈՒԹԻՆ առացուցանէին . և ես եմ՝ որ ՀԱՄԱ-
,, զոյ , և առ՝ ի տոցանէ վարժեալ և աչակերտեալ : Ա՛ն-
,, ոս եթէ այլ ոմանս , որոց ոչ ունեն երեսն՝ ի միջի ՄԵ-
,, ՐՈՒՄ , և ոչ արձանագրեալ բանիդ՝ միայ ներկայ
,, ուղղեալներս . զիարամասիսուհին ասացեալ ՀԱՅՈՑ ՄԵՐ-
,, ՄԵ՛ ի զանձ ասիսեալ , և ընտրեալ ՀԱՒԱՏԱՑԵԼ . ՄԻ զա-
,, ՀԵ՛ լոյնն ՄԵՂ ՄՈՂՈՒԹԻՒՆ՝ ի սրտին ՀԱՅՈՑ , ոյք ԾԵՐԵՑԱ
,, ՂԵ՛ ի մոլեխոյ : ||

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԵԳՈՒՄԵԼՈՅ . յորժամ առնեսցուին տեսանել զնո
ցաւոյ՝ հետևեալ ՀԱՒԱՏՈՑ ՄԵՐՈՑ ՄԱՐՄՆԱՒՈՐ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՄԵՐՈՅ
տարածեալ ՀԱՒԱՏՔ ՄԵՐ ՈՐ ՄԻԱԾՆԱՒՈՐ ԵՂԵՑԱՒ ՀԱՅՐ ՄԵՐ ՈՐ ՔՐԻՍՏՈՍ
ՏՈՒՑԱՆՑ , յաւէտ ՄԱՐԴ , ՈՐՔ ՁԵՌՆԱԿԻՑ ՄԱՐՏԱԿԱՆՔԻՆ ՀԱՄԱՐ
ՄԻԱԾԵԱԼ ԵՒՆ ՐԻՒՐԵՑԻՑՆ ՀԱՅՈՑ ՄԵՐ ՍՈՒՐԲ ԺԱՄԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ
ԼՈՒԱ ՁԻ ՀԱՒԱՏԱՑԱՒ ՔՐԻՍՏՈՍ՝ ՄԻԱՅՈՒՄ ՄԱՐՄՆԻ ՔՐ
ՄԱՆՑ : * ՎԱՂ ՄԵՐՄԵ , ԱՉԱԿԵՐՏԱՑԱՒՔ . ՀԱՄԱՅՆԱՊԷՍ ՄԵ
,, ՀԱՂԵՑԻՔ ՓԱԿԻՒՆ ՂՂԱՑԱՒ , ՀԱՂԵԱԼ ՀԱՂԱՒԱՐԵՑԱՆ ՄԵ-
,, ՀԱՂԱՒԱՐԵՑԱՆ , ՁՈՐ ՀԱՅՈՑ ԸՆԿԱՒԱՐ . ՀԱՒ ՄԱՀՎԱՆ ՊԱՏ
,, ՄԱՐԴԱՒ , ՁՈՐ Ի ՍԿԶԲԱՆՔ ՈՒՆԻՔ . . . ՎԱՂԱՒ ԵՐ
,, ՀԱՂԱՒԱՐԵՑԱՆ , ԵՒՑ ՀՈԳԻ ՀԱՂՈՐԴԱՒՆ , ՈՐ ՀԱՄ
,, ԺԱՄԱՀԱՒՔ , ԶՈՐԱՒՆ Ի ԼԻՆԵԼ . ՔԱՆԶԻ ՈՐ ՅԱՅՍ ՄԱՀԱՒ
,, ՀԱՂԱՒԱՐՔՆ ԻՐԵՑԱՒՆ , ՅԱՅՆԺԱՄ ՔԱՀԱՒՔՆ ԵՒ ՔԱՀԱ
,, ՆԱՒՔ Ի ՄԻԱԾՈՒՆ . ՈՒՄԵՔ ԱՂԱՒԱՂՈՅ , և ՈՒՄԵՔ Ի ՆԵՐ
,, ԳՈՅ . ԵՒ Ի ՆԵՐՔՈՅ ԴԱՐՁԵԱԼ ՔԱԺԱՆԵԱԼ . ՈՒՆ ՅԱՅՆ ՁԱԿ
,, ՓԱԿԵԱՑԱ ՂԱՒԱՂՆԻՆ ՀԱՂՈՐԴԱՒՆ ՔԱՀԱՒՔՆ ՈՐ ՅԱՂԹԱՀԱՐ
ՔԱՀԱՒՔՆ ՈՐ ՅԱՂԹԱՀԱՐ ՔԱՀԱՒՔՆ ՈՐ ՅԱՂԹԱՀԱՐ ՔԱՀԱՒՔՆ ՈՐ ՅԱՂԹԱՀԱՐ
,, և ՈՒՆ ՅԱՅՆ || : ՎԱՂ ԼՔ ՄԵՂ , ՀԱՄԱՀԱՒՔ ՁԱՅՆ ՈՒՄԵՔ , ՁԱՅ
ՓԱԿԵԱՑԱ ՂԱՒԱՂՆԻՆ ՀԱՂՈՐԴԱՒՆ ՔԱՀԱՒՔՆ ՈՐ ՅԱՂԹԱՀԱՐ ՔԱՀԱՒՔՆ ՈՐ ՅԱՂԹԱՀԱՐ
ՈՒՄԵՔ ՀԱՂՈՐԴԱՒՆ ՔԱՀԱՒՔՆ ՈՐ ՅԱՂԹԱՀԱՐ ՔԱՀԱՒՔՆ ՈՐ ՅԱՂԹԱՀԱՐ ՔԱՀԱՒՔՆ ՈՐ ՅԱՂԹԱՀԱՐ

ԳԼՈՒԽ ԼԱ. ՎՐԴ։

Յաղագս հետոյ. որք յարմարեալքն են՝ ի բերկրեցուցանել։

Զեր յաւէտ յարմարականքն՝ ի բերկրեցուցանել. են սոքա. յիշ Հատատարձուն. Վկայասիրութի, Ողորմածութիւն. և Հարատևութիւն. զորոց առաջինիկայդ։

Յօդուած. ա։

Յաղագս բատատարձունէ։

Բատատարձունն, որ ըստ յունաց Հաճոյանուագ լսի, ի ձև՝ որով ընդ մեզ դարձուածեմք առ այլ անձն, հաճ եղեալ անձին, որում ոչ հայի ըստ ինքեան յատաճարել բան մեր։ Ի սոսա այսմ՝ ամենայն յիւիլեցիս հոգոյ յանկարծակի զբան իւր առ աւրն պօղոս զարձուցանել. յասելն։ * Ուակ այսօր պօղոս ոչ մի
,, հաց. ոյզ դու ուսուցեր՝ ուծրնկալ հոգի. այլ բատատն
,, ... Ուղեայ դու աղաչեմ զիմն Թշուառութի, և ժո
,, զովրդեան իմոյ. ուրբան զարտուղի գնամբ՝ ի չհնար
,, տութի առաջնորդիտ հետոց։ Ուանզի գնաց՝ ի միջ
,, աւանդեալն՝ ի քին բարեկարգուն. և Թէպետ զա հա
,, մարձակուն եռուր արեամբն յոյն՝ ի մեռս սլրուեցան,
,, մեք ոչ հաւատամք, ոչ չհմարտութի զսիրոս։ և ոչ առ
,, ՝ի նոյնն մտուխմք. այլ արարուր զտուն սլրուե վա
,, չառարան. մեք խորհիմք ՝ի նոյնն մտանել. և զմանր
,, կուտս անխնատս աշխեմք, ուչ բաշխել մեզ զդիտուն ՝ի
,, մարմնոյն քին, այլ օտարացն զնոյն վանճառել. . . .
,, Ա՛ըդ՝ լոց զմեզ որպէս երբեմն զգալատացիսն. ա
,, նիշ չարուչար և զմերն խռովեցուցիչ, ըստ որում
,, երբեմն զնոցայն. զի մեզ ուչ Թէ հրեշտակ կամ
,, մարդ աւետեանն աւանդեաց աւելի, քան զոր ՝ի
,, քէն ընկալաք. այլ՝ մարդիկ, զորոց և ուչ գան
,, ուշանս գիտեմք՝ եկին զազատութի՞ս մեր ծառայեցու
,, ցին։ Ո՞ երբեմն մեր քակտեցին. այնչափ
,, մոլորեցուցին, միայն զի ուչ հաւանիմք ՝ի տեղդ կապա
,, նաց նոցին, կամ յաշակերտաց քոց զչհմարտութի՞ն
,, ուսանել. վասն այսորիկ և անոյշ եւք ՝ի փրկութի՞ն.
,, մոլո

,, մեղսուցեալս՝ ոչ չհամարումէք լինել վերիմնդիր յօ-
,, ժարմիկ բանին ։ ‖ շուտիկեան ու՛ր քաղցր արտասուօք
,, ոչ և կրկնեցաւցուն · և այլն ‖ ։
Կարձեալ՝ նա ինքն՝ ի Հատն Համբարձմանն էր · զա-
ցադարձումէ ձեռն զարձուցանէ զբանն առ առաքեալ ։
* ‖ Եւ եառնելոյ՝ ի Լերինն ելանելոյ · ոչ զոր զբո-
,, արանէ զառաքեալ · իւր այժմ , կայ ասէ զնա ընդեր,
,, ոչ երբ զնորին · այլ երբոր զնշխարն · տես և ոգեր
,, յանձնէր ։ տես , առ այն է , զուտ զնորին ապրելոյն
,, ցեր · զուտ զնորին արգասեցեր · զոր զոգացեալ Հան-
,, բանեցեր · ահա յանդիման քեզ և առնեցուն ոչ
,, զնշոյն և կատոր յերկինս Համբառնայ ։ Յայնժամ ոչ
,, էր առանձին · այլ ի վերոյ ասի ցառաք և երե
,, քասնիցուն · և այլն ‖ ։
Կարձեալ՝ նա ինքն՝ ի հրամայելն զնախախոտումն՝ և
զերկնացուա , երբ զի առչափատաց երբեմն ոչ զնշոյլն
ժառանգուէ առանձինն զնարդ , և զառաքեալն երբեմն ,
զարձուցանէ զբան երբ առ սերտս · առելով ։ * Կինչ
,, յետ քի՝ զերեզ ոսար իմ սերտս · զուտ յետ զնոյն
,, զոչ ետուար աշակերտացս · մեմ Համառատէ բնաւեցս
,, զերեզ արկ՝ ի հինուտանէրս · զգաստնուս և զոչխարս
,, ի չեռս քո առանձեաց արածել , յետ առնելոյ զձ
,, զրատարան մեռելոյ · լոյծ ասէ զանց առանձին առա-
,, ջեռք ‖ ։ Եւ ապա առ պատասխանի՝ ի զնոցանէ ասէ ։
Կոչեցեալ և խորհեալն յաղագս երբեմն զարձուցանէ զձ
քան երբ առ երեսին մարգարէն , յառեալ ։ * Ա՛ տեսիլ
,, զարմիկ Կրեսին · զարմիկն և ոգեր հանդերձ մար-
,, զարէին Կրեսին · զարմիկն և ոգեր հանդերձ մար-
,, զարէին ի զուտ անդ մեղսուտացուք , և զոր լինէ մեղսու-
,, ռանալոց երբ · զուշակեսն զյառնել Տեսուածոյ ոգի-
,, տաց , որ երբեմն զարձարեսս մարգարէին Կիեզին
,, Եւ այսպիսի քաղաքական մարդարէն Կիեզին ոչ միայն առ անձինս էր
նմին , այլ և առ անշունչ և անդգայ երբս ։ Այլ ահա եւայլ
մարգարէն ի զուտ անդ մարգարէութեանց երբոց եռան
առ երկինս և առ երկիր՝ առելով ։ * Լուր երկինք , և
,, ունկն դիր երկիր , զի ունդ եռաբեան · որպես ծնայ և քաղ-
,, քանցի · և նորա զիս անարգեցին ‖ ։ Եսա · գլ · ա ։
(,, այս ձեզ չէ պատ՝ ի սի և՝ ի նոյն Հատն յառնելս կերակ
,, նել · առա ձեզ ոչ՝ ծաղրական և անդգալ լինել Հատն · և
առաել մեմառական Հատառանութ , չ մեզ օրինաւոր Հատ ։

Յօդուած . ք .

Յաղագս Հիւրապէրութեան :

Զկարագրութիւնն ըստ յունաց Հիպոլիտոսէս առասելոյ ի ձեռն , որով էրն այնպէս բացայայտ և խոհուածք առաքեցէր , զինչ ըստ ինքեան էրէ ոչ երեւէ ի լուր ականջաց լսելոց , կամ ընդերցմամբ ճանաչի , այլ որպէս ընդ ակն յանդիմանի պետանելոց աչերաւ : Այլ դէղեցիկ օրինակ ունիմք առ յոյժ հանուն կաթուղիկոս սէնն՝ ի ստորագրելն նոր զաղէտս տուեալն եղելոց յաշխարհս հայոց յաւուրս իւր : * Նա այս անդր ևս քան զվերինդ ,, բուն էին եկեղի արժանի անհնարին ողբոց գործս ինչ ,, տեսեալ լինիլ . վ՚ն զի ձեռք կանանց ողորմածաց եփե ,, ցին զմանկունս իւրեանց . և եղև նոյ՚ի կերակուր . և ,, որ՚ի գիրկս գրկեալք և գգուեալք էին , գիրկս առ ,, կեալ աղբեաց Թարթաւիեալ Թաւալէին , և ուտէին ,, իբրև զկերակուր . կցեցան լեզուք դիացիկ մանկանց՚ի ,, քիմն իւրեանց՚ի ծարաւս իւրեանց . զի ոչ գոյր նոցա ,, դիեցումն՚ի մարդ . ազգաք չարաբարկ հացիկ խնդրէին . ,, և արտասուք էր ծնօտս նոյ Թորէին . և ոչ ոք էր որ ,, տայր նոյ . և այնպէս ապա պակասեալ Թաւիեալ հա- ,, նեալ զօրիսն՚ի ծոց մարդոյն իւրեանց՝ ընկեցեալ գնդէլ ,, ցրեալ կային ասս հասարակ ծնեալքն և ծնօղքն՚ի մէջ ,, քաղաքաց ‖ :

Նա՚ի գիրս եղելոցն . ուր նաև ինքն այլ վարդապետն ըզդառնութիւնն մանկն անօրհնն ուրացողին վասակայ նկարագրէ , զիամանդամոյ մարմնոյ զախտան Թունելով : * Նա ,, այսպէս ասէ յամ կողմանց Հարեալ վիրաւորեցաւ , և ,, չարաչար տանջեցաւ . և անկաւ յախտս դժնդակս ան ,, դէն՚ի կատանան : Ջ Էառաւ փոր նոր . և Հարան և տղո ,, բեցան գոյ նոր . և քամեալ մկեցան Թանձրամսութիւք ,, նոր : Նուացին որդունք ըստ այս նոր . և՚ի վայր սորեցին ,, ըստ ոբնգունս նոր : Ստացան լսելիք նոր . և ծակտուեցան ,, շրթունք նոր : Ուծան ջիլք բազկաց նոր . և յետս ,, կոյս կորացան կրծունկք ոտից նոր : Չղխեալ՚ի նմանել ,, հուս մահու . և վախճասականն եղեն՚ի նմանել ձեռնաց ,, սուն ծառոյք նոր : Եզուն միայն կայր կենդանի՚ի քե ,, րան նոր . և ոչ գոյաւ խոստովանութիւն՚ի շրթունս նոր :

Նա՚աշակեաց զմահ Հերձամիձուկ . և ել՚ի դժոխս սու

„ Տապիկն զառնեմք ։ Ասեն նոքա եղիցի ուրուք սակ սիրե-
„ ցիւ · եւ ոչ յայլեցուն առանձին հարցանեմք սակ
„ Ճշմարիտ ցոյց ։

Պատրաստ ես ընդդէմ եղիցիմ վարդապետութեան զոյգոյն եւ զա-
հաւատ շինութեան առանձին պատճառացն ոչ վարդապետացդ
ընդ մարդոյ՝ այլ ընդ նախատրամբն ոչ ընդ առաջի
աղանձանացուցանէ՝ առեալ ։ * Ոչ երբէք զայս այսպէս պատ-
„ րաստեալ , երկրորդեալ կոչմունքն արտաքս ելանել եւ զա-
„ հասարակ զաղտնացն · եւ մեծաւ զօրութեամբ յիւրեանց յայր
„ Տանէն ։ Ոչ առեալս առաքելոյն երկոցունց կոչմունքն
„ երբէք ի մէջ առնոյր շինվածով Քրիստոս զոյժէր · եւ
„ Տեղումն մեծի Տանէն զբարեպատուս երկոցունց շարժէր ·
„ եւ ի բաղումք առաքեալսն , եւ ի միայնեայ պա-
„ տարագին Տաճարին՝ երբէք նշանակ Տաւատացեալքն ա-
„ րեգակին Տաստատին ։ Այսպէս ի բազում շրջանս առա-
„ քելոցն , եւ ի չօձել բարեխոսեան նեղեալքն , երբէք
„ իրերիկոց աՏարկին Տրաժարեալք եռային ։ քանզի ոմ
„ նոցն բառնային առել զմեծ առաքեալն աՏառ Քրիստոս-
„ ոյ զի կոխեսցէ վաՏճառասցին , եւ Քրիստոնէքն բարձ
„ արեգական զբանիս առեալ առաքեալ Տաստատ երկոցունց
„ Տեղին ։ Ոչ եթէ առաքեալ զբառս մեծի առաքելոյն , եւ
„ զարհուրս սուրբ առաքելոցն երկոցունց կոչմունքն
„ առ ի յայտ ածին յարձակմանէ զիմաստասեր բարեխոսով ·
„ Տեղի Քաղաքավարին յիմարին , եւ վաստակաւորն լքո-
„ նէ · քանզի խոհական է , եւ ոչ ասելոյն դոյն · եւ
„ հուժկու արարեալ առ բարեխնամն , զբեռն ի մէջ հա-
„ կիչն · եւ զանդիսաւոր դէմքն արտաքս ի դժուարամեծ
„ գեղջն , զոհեղեալ զերազ ախտին ։

Յաղագս · ՂԲ ։

Յաղագս գիմառութեանն ։

Խնամեալ է ընդ ոչխարս Քրիստոս , եւ կերգուայն սուրբ
Տին , ինձ է , ասէ Տոգի իմ բազմիցս անձին , զի Տան սա
զնոսա անպիտան էրայ՝ բան ի նոսա պատճառանաւքն էին ընդ-
դէմ : զոգոլմանակ յոյժ ի մէջ երեսիցն հոսին քաղցրու-
զաւառն , սուն , լերանցն , քարանցն , եւ այլոց ազգին պատ-
պեալ ի գիմոյ եղեալ քաղաքին . յոյժ Տաւանաբար
մեծ յոլովեալ ի գիմոյ եղեալ քաղաքին . յոյժ Տաւանաբար

ինչ յօրինակ գիրսն առաջի ։ Որ եդեալս քա-
զաքն պանծալի՝ ցառապիս և վշտակից բանիւք խօսի առ
Մեծն Հոգի ։ օդնութիւն և միխիթարութիւն նոցա բերել՝ ի
նմանէ ։

* Ո՛ւր դու Հոգի՝ մոյր քաղաքաց ,
գերադոյնդ՝ և սրատեսիլ ։
Ո՛ւխտիս անձուկ վնասուած ,
առաքելոց՝ գրկատարած ։
Ո՛վ կենդանիդ՝ անդադրելի ,
՚ի կենսատուն՝ չինեալ վիմի ։
Ո՛ւրախ դժոխոց՝ անյաղթելի ,
և հիմք երկնից բացողի ։
Որդի վայելուչ՝ քաղմասուեղեան ,
և հաստատուն՝ առնել պատուի ։
Ո՛ղորմելով՝ սրտամբ տոչին ,
որպէս ըզդ ըսխտն՝ որ յաղթեի ։
Ո՛ւսեալ հաստատ յուսիցդ ,
սաստիկ՝ մահուամբ մատնեցար ։
Ո՛վ սո սո քեզ՝ բանըս խօսիմ ։
սիրեալ Հաստատ ծնողիդ ։
Ո՛ւր ՚ի հետոտուն՝ խնդուս ձայնի ,
ընդ ողբակից՝ ինձ յայս վայրի ։
Ո՛ւր ընտ ըսպասս՝ որպէս ասի ,
՚ի գերեզմանս՝ սո քեզ բանի ։
Զեռին մասն՝ վաղվաղակի ,
ինձ կամեցայ՝ ՚ի սուտ բանսի ։
Ո՛ւր ըդ վերդ՝ սիրեցեր ,
՚ի ճշմարտէն՝ զիս դերծուցեր ։

Ո՛ սո այսմ և բանիբոլսացին ՚ի Հաստ Հաստատութեան ձեռա-
գիրսդ գտանիմք խօսիլ սրտմտելոյ սո քեզ , ՚ի Հաստատասէրն ինչ ։
սրամիտս սաստիկ ։ * Ո՛վ ոչ սկսա իմ Հաստատեցաս ։ և
„ գերեալ իմ յարձակիցաս ՚ի վէր ճշմարտեաց , ոչ սպա-
„ նանիլ իմ և ոչ ոք ։ որ կամօքդ սատանել ՚ի քո յանձ
„ Հաստ խոստացեալ ։ Ո՛վ բարձրացուցեր զչքո ի
„ սոյն քոյ փառաց՝ որպէս իմ և ոչ ոք կարացեալ
„ ՚ի բանիւդ զիւրաքանչիւր իմ յուսոյ բժժանաց ։ Ո՛վ
„ օր պայծառացուցեր զդէմս իմ Հաստ Հետոյ ամենայ
„ Հաստատեալ ։ որ ՚ի ժամ հարկաւորաց քոց զչքե-
„ ցաւ առ ինձ սաստիկ ։ Ո՛վ լցեր զիմանիսասուց

„ բանս

„ զամս ապրելոյ զոյ արանցելոյդ · զի ահա յայսմ հետե
„ ասեն երանելի ինձ ամ ապրել լինել քեզ ասեմ · Այսու հետե
„ անեմ զաղերմելի ազգս , զոր ես աւերեցի · զի ահա
„ անձամբ գքեզ ի հրեշտէն նիր զասուց պարտեցեալ եր-
„ գոյք ։

Այնուհետև և խորհուրդն ի նենգութեան սկիզբն հոխորհմա-
սիրեն ձեռն գեղեցիկ ասդ խօսել նորին արբունին ա-
հայասանն , ասելով ։ * Զայն աւետեաց ի քեզ հրեշ-
„ եաց հայասանեայ աշխարհ · առաքեցէ համբաւս , և ա-
„ ւազասան իմոյ արքունի հռոմոց · · · Վերկրեայ այրս
„ քաջ ընդարտակ աւետեօք · ահա երանեաւ ի քոյդ
„ գազդ ամենայն զեռաւոր ջարդարանոց արարչին , և
„ մեզ կռուել քաջարարս՝ զոր ես ծարաւեցո-
„ ցից զքեզ ի մարմնոյ քումմէ · և լուսոյ ։
„ Ելից գաբիոսանէ գբանս սա և հայրն գէդ փրկեաց լսասա-
„ բեն , ասելով ։ Ես քեզ աւետիք երկնաւոր հաճոյակ ։
„ և քաղցր միկոսեան բանիւնդայ Հառագոյն , որ ծա
„ գեալ ես ի գբն , ահա հասեր քեզ ի ծնիկոսս , որ
„ գեալ ես ի գբն , ահա հասեր քեզ ի ծնիկոսս , որ
„ գեալ յարեւմտից յարեւելս՝ ծնեալ գրիստոս ամենայ հոյց
„ կոսաւեն , զհայրապետարարքդ Հառագոյն ասեզ-
„ բաստաւ լուսոյ աւետարանին՝ հոյց հայոց պետոսն և
„ պօղոսն ի վերայս քո եկիր ծագել , վասն զի փարատել լոյ
„ մէգ խաւարին · որ զբոյդ ապրեցեալ փակեալ գիկնադա-
„ նի լուսոյդ Հառագոյն ։ Ողագեա լուսաւորդ մեծ ի
„ խորոց անդնդոց քաղցրանուէր լուսոյ՝ զաշխարհս
„ Ձայն Հառագոյն ծագեալ քոյ սեզ հարցն ասէ
„ ասդանին ծագելոյ և բարեշնորհեալ , երկաբանեալ
„ լուսոյ փրկիչ գիտեալոյ ։ Նոյն գիտացաւ քո յարեւ , և
„ ի աւետեացն ապրարուեալ ի գնացս քո ցնծալ յոյ
„ Ջոյն ապիտակերեալ հարսին ։ և այլն ։

Յօդուած · Ը ։

Յաղագս բարեառնութեան ։

Բարեառնութիւն՝ ըստ յունաց Ալոփէքիա, է բացայայտութիւն թէ բանից · կամ ձև՝ որով ջբերաբս և ջբնաւորութիւն · և զայլ ընդհանուր գանգիտանս ուրուք բանից բացայայտէ ։ Ասա այսմ մասնէ խորհեալն սակայն ձևով առդրադրէ զձևս գրելոյ հանդամանս անձին որոյ մեզրոտոյ, առ ի զանազանել զնա ի ։ Վերադրեալ քան զնա, որ զայնոյ ժամանակաւ էին ։ առաքինիք · զորս ամենայնիւ ի և մեզրոտ հանձն՝ ։ առ՝ ինձ վարս տեղւոյ զառանձ առնել անձին ինձ ոչ կարողին · այլ ։ բարեխոսի և հեզ և երկայնամտութեամբ զոլով, և երկ ։ նոյնոյն զայդպիսեաց տկարութեանցն զինքն բոլորով ցու ։ ցանելն ։ Ո՛չ զոյր տեսլեամբ հրեշտակական · մնաց ։ ծննդական · քանիս պարծանս · զործով ժուժկալ · ։ մարմնով տրտմութեամբ · առատութ անձնաս · խորհր ։ զակցութեանն մեծ · հաւատով ուղիղ · յուսով հաստեր ։ զսկան · սիրով անկեղծասէր · ուսուցանելով անձանձ ։ բոլի ։ || ։ գոյ · Ը · պր · ԿԷ ։

Ընդ առեալ անկանել և Հնդաբերութիւն · ըստ յունաց Վոսօփո դիաքիա · և ի ձև՝ որով ջբերմ ուրուք, զնբերդափերութիւն, զարթնոյա, և զայլ ամ գիանգիտանս անդամոց բոլոր մարմնոյն յան դիման հնդաբերեմ ։ Ասա այսմ մասին ես զժնեալ հնդրուա բանս բարեկացելոյն Ձնդրիա դիմադրութեանն առաքն նախա ։ Ձնձրն անկեալք և խոնարհեալք · երեսքն դե ։ զինք և ապականեալք · շրթունքն սեաւք և երիթա ։ ցեալք · ունչք երկայն և տաք · ձայն խոշոր և թխիր · ։ աչք հրատեսական · բանք ընդդիմադրեալք և անա ։ խորժելիք · և քաղցրալիսն զժնեալ և ահարկու սեռ ։ զայ || ։ յակ · Ճաա · Ք ։

Ձնդ խորհեալն սակայն ձևով զծանակելն զնդան տուրք ա նոյն կոչեցեալ նախատրան միում այսպէս առդրադրէ ։ Ասկ զայր խոժռատեսիլ և բարձր, կոպտատարած անձն ։ և ատրհասքիթ, խորամկն և զժնահայեաց · · · · զոր ։ մ առաւել ժահադիմութեանն կոչելն՝ անզիտեալ · վիճ ։ խարն հաստակաւ և ուժով · հաստատուն կուսակալ արևմ ։ տից · և յերեսացն անպիտանութիւն կոչէ զանոն ապ ։ զին՝ անդիտութեան || ։ հաբ · Բ · պր · Է ։

Նա

Եւ մարտիրոսին՝ զանգիտելոյն զայնկուս այսպէս ասել
զսպել ։

* Կարմիրացաւեր՝ և սեւատիմ,
կարճատես և չիլ՝ սրտիզարհիմ ։
Գործ մի ձեռ առնես՝ զոռ գիտիմ,
Թէ լսուն եա՝ սրտիս սպասան կ ։

Ի գրելիսն եւ ի երկուցելիսն ձեզ զա, յիւ բազմատեսութիւն և գիտութ
թեան ի մեզ ասելոյ է մեծութիւն · յորմէ ցոյցք ի մեզ և սքանչելի
ձեւ երանի · սակ յայտ է յորմանէ՝ ոչ գիտի · յորում յայտ
Տաճիկս կամ · երկրորդութիւք սրբոց պատճառ ունելոյ
զոյգանգիս իւր զմեծն աշխ , յաւելի ։ * Ա՛ւ զի՛ և ոմն
„ Տեսանէ մկրտական , քաջ Տասակ էր նա և սուրհանդ
„ և հմտութեամբ , և զանձնեղութեամբ , և միտքն , նկարելի
„ լինի և ինձ պատուոյ յորս ոչնչով՝ սակ զանկիսս կարծիք
„ ի սէր մանկտարսն ծաղկաց · և մտքի ցաղկաց զերկ
„ կա ինձ պէս սիրոյ · սէրնկամս , և բարեգործութեան · և սա
„ կերպարանք իմոյ ընտրեալ՝ ոչ խնդրեալ ինձ ի սուս
„ գոյնեն , և ոչ արհամարհեալ զանասունգոյնեն · այլ
„ Տասարակաց ի մէջ սպասել զգեցեալ խնդացող ։
„ և զմտիսք խիտ կրկեր Տասն զիւր , և սպաս զանձեղութեան
„ կերպարանք · մանգամանդին խակ սակ , եմէ ոչ ինչ միտք
„ կա ինձ ի պիտոյին , ոչինչ կամեցողութեանք ։

Ոչնչով և խոհեմութեան սակին խոսն ձեռ մտքի ցաղկաց
զերպարանք զանձեղութեան ։ * Ի գիտոյ զանձեղութեան և սէր
„ սակին · սէրնկամս և ընդհանրական սպասին ։ Ի գիտոյ
„ զերկրորդ · սպանիչս ի կերպարանս և յոգնութիւն · և
„ սա խոհեմութեան օրինաւոր ։ Օ սրտիք սակ ի Տեսանէ
„ սէր , սրբ բարեգործութեան երկնից · լինել սակ և ի գոյն
„ կա ինձ միտքին Տասարակ · սէրնկամս և սիրելի
„ գոյն · և յոյժ ոչ լինի միտքին պիտոյին ։ Ի գիտոյ
„ լինի ի գիտոյ յոյժ սակ զոյն սիրելի , զոյն ինձ ոչ
„ Տասարակ սոյն նիւթ զանձեղութեան և սպասին ինձ ի
„ ինչ · սպանիչս և Տասարակութեան կիրառ սէրնկամ ,
„ ոչ իւր բարեգործութեան խոհեմութեան , և ոչ զոյգանգիս սրտիս
„ միտքն · այլ սակ ինձեղութեան Տասարակաց Տասին զիւրս
„ միջին նոցա ի գիտ սպասել զգեցեալ ։ Հաւ · ա · սբ · ԼԳ ։

Ի սպանիչս սակին խոսն ձեռ մտքի զիրարանութեան կերպարան
զոյն բարեգործութեան սպասին նիւթ ։ * Ա՛ւ զի՛ և ոմն խոհ

,, Ամեն ասէ, իբրև զկարիճ. խոցանելն իբրև զօձս. Կա
,, ձեն իբրև զգուն. պատառելն իբրև զգայլս. սրկեն զո
,, ատամունս իբրև զվտարաց. փրփրիլն իբրև զվիշա-
,, հարս. արիւնաւոքս անկն. մաղձաւոքսակ գիմքն,
,, գրկիլ՝ի բնական գունէն. անյօդ խօսքն, ամենևին
,, պակասել՝ի բանէ։ Խօսքն բոլոր անդամքն. ոչ կա
,, րճն կամ խոսիլ վէր, և գլխի սեղի ունել. այլ զօրին
,, արթնոյց այսպէս անդգի գերգելին։ Կնդ վայր ածին լոզ-
,, ձեռն, և՝ի հարուածս մերձաւորացն ձգին։ Այսու
,, քան զգիւնահարսն ևս յանդգնաբար գերգին, և առն
,, լիր սեռապատն երևին ։ յակ. ճառ. ը ։

Պատճառս ծովի ։

Ծայրագոյն հետ, որք յարմարին ևս յուսուցանել ։

Ելք յաւէտ յարմարականք՝ ի յուսուցանել էն
առն, Հակադրութիւն. Կամուն. Հաղոր-
դակցութիւն. Ներաստաձայնութիւն. Բառա՛ն-
գամ. Հաղորդութիւն. Ելք ի նոյնն. զորոց առա-
ջոք յառաջիկայ ։

Ծայրագոյն. ոգ ։

Ծայրագոյն հոլովք ևս ։

Արհարութիւն՝ ըստ յանգաց ընդունելիցն. ի ձև, յորոմ
բառ՝ բառ՝ ից. և ընդառ՝ ընդառից գերմարդին. զորօրինակ
յառելն խոնարհեցաւ ։ * Ոչ մի առողջութիւն պակասիկարգ
,, կարդաց. և մի միտաց գիտութեան աղաւէ. և վասն՝ ի
,, Քրիստոս Հաստատելոյ՝ առաքելութեան մտքին ։ Ոչ մի
,, Հանապատնդրելոյ զոյն՝ որ և զառն յառանել չկարէ
,, վտանել. և մի ընդառաջել և զոյժոց ձեռաց կոտրել
,, յանդգնաբառնելն ձեռք զարդասարսուռ խնդրել ։
ընտան. քէ. ւՏ ։

Ոչ ընդհանրացեալն առ։ * Ոչ՝ կրկին ընդառ մի առ-
,, Հառնել, այլ ցառակերգ. մի եղերերգ, այլ առողջա-
,, ցուցիչ. մի կարծեցուցիչ, այլ դարմանիչ. մի եղ-
,, գիծանել, այլ միխիթարել ։ յաբեան ։

Ոչ շնորհալից վարդապետն առաջի առնէ զայս ձև
յառելն՝ ի յիւ արդին, ՚ի միջառակարան մատենին։

* Ոչ ամենուն ծանիցի՝ և ամենեցուն,

և

և խնամուեն՝ յիմարելոյ ։
Լոյս կազմել՝ խաւարելոյ ։
և մեղրել՝ դառնալոյ ։
Օ՜ խոսուսս՝ անուշանելոյ ։
քոյդ մատաղս՝ մինձին յիս կոյ ։
Կրծել ոսկի՝ հատանելոյ ։
քոյդ ես սխտիք՝ սիրոյ լոյսոյ ։
Խոսուսն սիրեմ՝ ես կռնելոյ ,
յանդգնագահան՝ անուն տուս ։
Ո՜ւր ի՞ս մնացի՝ յոյժ հեռացոյ ,
սրբուս երկիրք՝ առ ո՞տղակոյ ։

Ա՜յս ձև վայելում է յոյժ և աղդազանին ի խրատս՝ ի յոյժ աղդասիրական և ի հրաշալեալ ձեռն . այլ է անհնար քան զի ոչ ունիցի քաղցր ճաշակողն ։ * Ընդոյ բառումդ են ի ,, ժամանակին կրճատողոյ , որ յաչխատին առանց ժա ,, ռանգելոյ էին , և հանկարծ իշխողոյ , և աղ ,, բասք ի գոյից , և կարասք հանկարծողին . և յոյժ աւ ,, գնե կրճատողութեանք լինելոյն , անուանք եղեն ի վտան ,, գեցոյց բառից ժառանգութեանք . և վարդապետացոյն ցո ,, ացուածոյն . և ոչ միայն հանկարծողս անուանելոյն եղեն ,, անկատար , այլ և աւելորդելոյն լցուն ։ Ո՜ւր յաչխատին ,, հոգալք և երկար ատաձանելք , և առա անհոգութիւն ,, և ձեռնասիրութեան ։ Ո՜ւր միայն հանկարծ ,, ապրելոյն յաչխարհութեանք լինել կարացի , և առել ,, պետութեան . ոչ ոչա մեզ ծանրանալ գիտէ , և այլն . յոյժ ,, ի՞ զի ոչ ելմուտ լինի մեզ քան . այլ մնասուցանէ զոչ ,, ոնձին յաչխատին , առացաւ հանկարծ քան ։ ։

Բառիցն ընդհանրական ։ Ստուգ միայն զերծուցիչ հրաշալեաց կրճատելոյ հայրապետաց հանկարծողութեանն ձեռն զմեզ ազգասէրս կրճատութեան ։

Ա՜յսպիսին է և այս քան բանիբնութիւնդ ։ * Ո՞ զիտեա՞ն ,, հանդիպ կարդալ զբեզ , և ոչ ի հանգիստ . հանգիստ ,, անուանի է , ոչ արդեօք քեզ աչխատութիւն առեալ մաս ,, դիր ։ Ա՜յս է առ մեզ մեղադրանք . և զոչ յաչխատասիրեցոյց ,, յաղթիս ։ Ա՜յ զաղջամուխսդ եղեն . և զոչ ի սրտմտու ,, ժիլ պատիս ։ Ա՜յս ի ծուլէ և ի ցաւագրէ վիշտ և առ ,, ուանգեալ . զոչ յիմի զիտասդ և զհանգիստս սուհար ,, խոկ քեզ՝ աչխարհ հաւերժաբար , և զոչ ելիցն կենդանի ։

,, Հոգին՝ հեծումբ քոմ բանիսոս սիրոմ, և դու խնդ-
,, կասակումբ ձեզ և առելումբ նմին տրամեցուցիչ. Ոչ
,, բնշասակ պահտպան չու ըզանոնկին. և դու անզգուշու-
,, թբ նոցին զնարհուրեցուցիչ. կեանքդ երագ ցեղմնամբ
,, խուտուիեալ՝ ի քէն. և դու բռնումբ կամիս նմին
,, ընդդիմիլ ։ ։ ի ձէն. պատասխան ։

Ա՛յսոյիսի հանգամանումբ կշռամբեին սմանք ի հատ-
տացեալ պատիժ զնաիատարան հայոց. որք ի վերին և-
բեաս ցուցին զանձինս կամակից սրբոյն պատիժ՝ ի պա-
տիր կիւսուածոյ ։ * Ա՛յդ՝ պետք նիք առաքելական քա-
,, րոզութբեցն, որպ աշակերտ լինիցիք մոգաւ խաբէու-
,, թբեն. ուսուցիչք նիք ձշմարտութեն, որպ ուսուցանիք
,, զպատիր խաբէութբի մոգոց. քարոզք նիք արարչա-
,, կան զօրութբեցն. և արդ զառաքեալսն ծս խոստովանիք.
,, յանդիմանիչք նիք սուտբէ, արդ և քոմ զուտն
,, առաջինք լինիցիք. ի հուր և ի հոգի նիք մկրտեալք,
,, արդ ի մոխիր և յաձիւն ծաղծաւիցիք. կենդանի
,, մարմնով և անմահ արեամբ նիք մեռեալ, արդ՝ ի
,, ձենձէր զոհից, և ի շարաւս ազտեղիս մղձաւիցիք.
,, տաճար նիք Հոգւոյն սրբոյ, արդ զոհարան դիւաց
,, լինիցիք. քաղաքեացք նիք ի մանկութբենէ, արդ
,, մերկասլաք ի փառացն դիւթական՝ յարեգակն կա-
,, քաւիչէք. ժառանգ նիք արքայութբէ, արդ անձամբ
,, զանձինս արկիք ի ժառանգ դիւհնոյն ։ ։ ի վէրս եղէ-
ղէ ։

Յովհաննէս Երզնկացի։

Յաղագս խոհման ։

Պատուական՝ ըս լսումնասիրեալ Աստուածային Գրոց ի ձեռ, ուրուա-
քէնաբանն՝ ասս ի մարդիս ոանկոդրոնի բանից իւրոց չգիտ-
լոյ պատճառ, և ասս ի պարկացանել և չգիտենալ պիտոյ ծոյլ,
ասս վայր մ պահճ պնուսս ի կոխս և փորոտ ի վէր այնոյ՝ ընդոյ հան
դեղչեալ լոսիլ ։ ։ Այլ ահա առնեմ հնարիս ի ի ծուլիս
ընդհանրական, ի բանն՝ որ ասս կրծուածոյս. զոյս ան-
ձեալ չարտայտ ըմբռնելոյ ի տարտարոտս Հոգս մարմնոյ,
և ոչ համարձակեալ զ լսելիս հրաժարութեցուցանել զնոսս
անտէ. երկնչելով, զոյգ ոչ անտաղնդ օրինադրուն.
զայլ ինչ ձեռն ձեզ ևարձուն օրինս դնել, նոյ առաջ՝ այսպիսի

հոգս

կամանալ : * Ա՛ւյլ զերկրորդն դառեալ , զոր յայտսահիկ
,, հաձոյս իմանալն կատարեցաւ ոյց , և զայն գիտութ ձեզ ո-
,, լինս : Ա՛ւ դուք Թէ՛ և ընաւթինն գժուարամատոյք գիտիք
,, առ ոյց , և մերկանալ Չէ կամաւ . . . զերկրորդ օրինա
,, դրութիս ընկալարուք ախորժելի կամօք : Օ՛ որ Թէ՛ յաժա
,, բանան սրտիւ առնիցէք , Հաւատամբ ողորմութեան ոյց . զի
,, ոչ զառաջինն ընկալցի . և՛ ի ձեռն երկիցդիս կատար
,, մանս յառաջինն առաստարձեալ ձեզ վերացեալ յաժարու
,, Թէ՛ , և ոչ բռնութեէ : Ա՛ւ այս է զոր ասելոց եմք :
,, Ցառաջ՝ զոր առանցայք . || և այլն :

Ա՛ւ լսանէ ընդայնի՛ ի ձեռն սկիզբն կոտակիս , առաջին կախ
մամբ՝ ի մեռանելոյ ոնկնդրուել բանից իւրոց ձգէ զոնկնդ
դիտս . յառնէ : * Ա՛ւ ինչ մարմնանալն որդւոյ . և վեր կ՛ը
,, ը մարմնանալն ոչ եղեւ վերիսութէ աշխարհի : Ա՛յլ ա-
,, զաչտս անապատականութիս խաչն նախառաջնոյ . և ը կ՛ը
,, ոչ յետ այնորիկ մարդիկ կատարեալ : Ա՛ւ կ՛ը ը որդ-
,, ոյ շրջեալ և բնակեալ աշակերտացն և անխնամատ մնա
,, ցեալ . և վասն ոյր պատճառի ընդ խչանել հոգ-
,, ոյն՝ այնքան ընդարձակ զարդարեալ պատկերացան : Ա՛ւ
,, ինչ քան այնքան մեծաւործ նշանաց ոչ զոր հաւա-
,, ՚նեցուցեալ , և սիրտս յայտ առուր միսկ բարբառով
,, կիսիւ երից հազարացն աշակերտել : Օ՛ որ քննել ար
,, ժան է . և զգանձս խնամատուին ոյց չշուարմարանս արտից
,, ամիսիել || :

Ա՛յս ձև զօրաւոր է յոյժ և վայելուչ , մանաւանդ յոր-
ժամ առենաբանն այնպես ի կախ Թողու զիտս ունկնդ-
րաց , սկսակս իրս ի միջ բերելով , և ցրելով զնոս . ոմն զի
ասա յարեալ զնոր լինչ և զանակնկալ : || ոյ է առանել
յառաջիկայ օրինակի լամբրոնացոյն՝ յառենաբանուե-
ար խոսն դիմառնուԹէ ի գիմաց առաքելոյն՝ այսպես .
* Ցնա զառնեղարն , Թէ զինչ ասեր առ ձեզ մախանօքն .
զոյժ ասէ , այսմ մարտիս ի հնար՝ ոչ յիմացս ա-
ոյ , զոր խնամատուցայք ձանաչել , պատրաստեմ . ոչ
զիտս , զոր ախորհարուԹէ ջնջէք . և ոչ զառելու-
Թիւն , զոր սիրով նուճանէք . ոչ զառարատարհակ վարքն ,
զոր յաժարընԹաց լինելով կոխեցիք . և ոչ զնախատուէն ,
կամ զապանանելն , զոր յուսով խոստմանցն արհամար
հեցիք . Ա՛ԹԷ ցատ է խչուն : Ա՛յլ զինչ . ամենե-
,, ցուն ձեր աչք ի յոյսն և՛ ի զլուխն ձեր քն հայի . ինձ

,, Ելիք այլ Հնար գնել քակտել , քայց Թէ այլ ևս այլ
,, զառ Նա Հայելն ուսուցից առնել ։

Յօդուած · ԺԲ ։

Յաղթ Կաղանդաւորին ։

Ա աղօրհնակցութիւնն , ըստ լատինացւոց Կաղանդ՝ ի
ձև , որով ապերախտանն վերադարձել է գառն էր , խորհրդ
հարցանէ զնոսա՝ առ որս ինչ ընդդէմ որոց ունէ խօսել · ու էէր ա
առնելոյ աղաչա՝ է նոցանէ , այլ՝ առ՝ է առաւել ատիպել ի ն
խառնել զնոսա ։ Այլ արարիչն պետրոս և յովհաննէս յառել
նել քահանայապետացն հրէից · որք՝ ի հրամայելոյ նոցա մի
ևս խօսել , և մի ուսուցանել յանուն յն · Հռուն պատասխ
խանել նոյն սուիլն ձևով , ասելով ։ * Եթէ արժան իցէ
,, առաջի ից ձեզ լսել առաւել քան ից , դատեցէք · այլ
,, մեք ոչ կարեմք զոր տեսաքն , և լուաք՝ չխօսել ։

Գլուխ · Բ · 19 ։

Ա՛ն պօղոս ցուցանելով , եթէ անպատշաճ է հնոյ սովո
դոյ հրանին գլխով երեխ՝ ի մէջ բազմելն · ասէ ։
* Ա՛ՀԼ գուք ձեզին տուք գիտուդ · արժան է հնոյ սովո
,, դոյ հրանին յաղօթս կալ առաջի ից ։ Ա՛ն ոչ բնութիւնն
,, խակ ուսուցանէ զձեզ ։ ։ Կորնթ · Ա ։ 13 ։

Ա՛ն առիւծս ։ * Ա՛ՀԴ՝ ասէ առն · որ է արժանահաւա
,, տալի · քանզեն , եթէ արդիւնքն · ոչ առաքինն առ
,, դիւնքն · գի քանզ չէ՛ձարեն ինչ՝ ի հաւատոյ առիս · քան
,, նիւ գքնին կրել զանուն , և գործով զաստուածայինն · գի
,, լի և լի է այնպիսին անհաւատութիւն ։ յակ · Ճառ · Է ։
Ա՛ստուածս նա ինքն առ ։ * Ա՛ՀԼ առն ինձ գՀիմարիսն ·
,, որն Հանգիստ խաղաղական կոչ և հեշտալի · Հոգացն
,, և առատամնին , եթէ առանց Հոգոյ կեանն և խաղա
,, գանալն · գամենեսեան պատերազմող և թշնամի ու
,, նել բարի էին , եթէ սիրելիս և բարեկամս ։ Ա՛ն ահա
,, որ բարեաց մասին էին · և գիւրաւ չար՝ որ՝ի առոյգ չա
,, րին է ։ յակ · Ճառ · Է ։

Ա՛յսպիսի է և այն Հաղօրդակցութիւն լսութեանացն ,
որով ջանայ Հանդարտեցուցանել զտրտունջ ամենից Հայ
ոց · որք գրեթէ ընդ ամենայն ընդհանուր ոչ , խոր Թէ առեալ զաղ
մեր նախատել , և զայլ աղգս գոլով · որոց ասէ ։ * Ա՛ն
,, մեք ոչ կարեմք զոր տեսաքն , և լուաք՝ չխօսել ։
,, առաջի ից ձեզ լսել առաւել քան ից , գնատեցէք · այլ
,, ևս Հնար գնել քակտել , քայց Թէ այլ ևս այլ
,, զառ Նա Հայելն ուսուցից առնել ։

„ այլոք խորհրդոց զձեզ հայցից · ասէը ինձ պատասխա-
„ նեա · որ ըստ ձեռնարկս գիտից ամենայն հոյդ · այն՝ որ
„ միշտ զիւր սրտին ըստ երեսաց դոյն · զի այն՝ որ զբա-
„ նեաւքն որ ի ձեռն կայ՝ զանց արարեալ , զնաւատա-
„ հարին ի միջ բերէ , և խոտոռ ուղղով , զայլս ի մոռ-
„ նութիւն առնելով · և զիշխանութիւնն մոռանայ
„ այլ ոչ քննէ հոգին , զօրութեան խորհելով ։ Յոր
հայեաց և այլ քաղաքս ապագոյցս · որով ցուցանէ , զի
ոչ առ ի ներամտութենէ ի միջ բերէ զանկարգութիւնս , որ
առ նոսին ժամանակօք զգացեալ էր ի նմա · այլ յա-
ռաջէ գիտոյն , իբրև հոգի զդատաստան կամելով արկել
ի ներքոյ զիւրեան զայն անկարգութենէն ։

Յօդուած · Ը ։

Յաղագ հանապազորեայն ։

Ա ամասարակութիւն կամ կանխաւութիւն · ըստ յոյն Պօլէփու-
նէ ձև , որով ապերասանն յընդհատ ճառին կանէ և պա-
րբերն ընդարմատէն , զոր ընդդէմ բանից նորա կարէր առարկել հա-
կառակորդն , կամ ոանկարէն · ինքն ընդդէմ իւր առարկելով , և
լուծանելով ։ Այսու օրէնս ասացեալքն զաղագհոգին
Թեոդորոսեանսն են , ի գիտոյ ոչ առարկէ ընդդէմիւր ,
և լուծմանէ առնոյ ։ * Այսպէս պղտոր պատճառս
„ ասացեալ , եթէ մահուն ծնողաց պահեմ զիմոյն . զի գո-
„ րեալ է . օրինաւոր մատանեացքն , և գանձիւք եղիցի փրկ-
„ ուելն ձեր ։ Այլ այս՝ ասէ մահուն առացեալ է առեա-
„ զի օրինաւոր մատանեացքն ասին . և ընտիր եղիցի մեզ փրկու-
„ լիլ ի գառապարտութենէ մահուն ։ Եւ արդ՝ զոր ոչ
„ զայդ առեալ , նման առաքին ոչ ուղղակի մեկնեալ զգոյ-
„ գարձեալ . էիկ և մեկնելոյն քեզ զբանդ , զի մի զայ-
„ եակ ամենայնի ։ Այլ գերագոյն մեկնեալ զբանդ
զբանս մարգարէութեան . և յոյժ պատասխանեալ կարձէ
զերծուս ապաշխարս ։
Եւ շնորհալին ի մեկնութեան ընդանուիկն հասեալ առ հիմանս ,
կամելով և պարզապէս զինդգինութեն ունի , զոր կարելին առ-
առիկել ըստ իւրում ։ * Եւ մի ոք առ պատճառեսցէ ըզ-
„ պատճառս մեղուց , առելով . զի ելիկ ոչ զրկիմք , և
„ ոչ յատկապահիմք , զիշխանութենէն մեր ոչ կարիմք հան-
„ առանել ։ Եւ առ սոյն՝ առաքին զայդ առեալ ասելիք .

„ զի Թէ անկարելի էր՝ որոց զնշխանութեամբ ունին՝ հա-
„ ձոյ լինել նոց, ապա զիարդ բաղուածք ի Թագաւորաց
„ և իշխանաց գովիլիք եղիցին նոյն և մնդրկան. որք և զի
„ շաւակին ի գլուխ ձեր։ Արդ՝ Թէ անհնարելի էր,
„ ըս ասելոց ձեր, առանց զգիակաց իշխանութիւն վարել. ա-
„ պա ոչ խնդասացն է, փոխել զիրան էր յանցաւոր
„ իշխանութիւնն. և ոչ միւս այնորիկ անանց առնելոյ ի
„ առաքեալն առնել ։

Աղաչեմ և բանիբուածոցին՝ յառնեսրաբանել քաջայայտ ապացուցիւք ցուցեալ ի սէր գրոց, և՛ ի տգէտ Հարցն մերոց գերիսուս բնութեան ի քէ, պաշտել զառարկութիւն, զոր մնալի էր Հակառակ բանից իւրոց առարկել. յառնէն ։ * Ա՛ՀԱ ԼԻՆԻ, ասեն, ոչ զբոյս միտել ցայսօր յայտնեաց՝ այլ մնառաւոդ և գնորին Հակառակն ։ Ա՛յ Է, այս գրոն ներ. մնառաւոդ Թէ և բաղուածք առացին ի մերոց Հան Հակառակասէր է. զայն՝ որ Հնարաւոր Թէ ոչ՝ ուր գիցուք զբանս յոլհանու խնդասացին և Թէ ոչ՝ ուր գիցուք զբանս յոլհանու խնդասացին և Հայրապետին. որ զարբ առ մեզ վկայութիւն Հարցն մերոց առուղէ ։ Օ Հզոր Հայրապետին, և գիւրոյ ժողովոյն Հայրապետին ։ Օ վահանոյ Հայրապետին Հանուր ձայնութեան առ մեծ եկեղեցին Հռոմոյ. և գնորին Հետեւողաց Թագաւորացն, և մարդասիրաց ։ յորոց մի է և միայն ածմնորդ, և յոգուոյն գերազանց Հրեշտակ ի մնդրկին գրիսոյ նարեկացի ։ Ա՛ր և զոր ասաք տե-
„ տաք, և բանիցն աշակերտեալքն, և Հիմանին արկեալ չի-
„ նիչք, զայն Հօրն մերոց նեղտեսի պայամ Հետեւողաւն ։

Յօդուած . Շ ։

Յայտ բաշխողութեան ։

Բաժանորդութեան, ըս յառնեսրացոց Գեղեսիպատի ա-
ւ ձև, յորում ձարպատանն բաշխանք գնոն չեռագրեալ Հա-
առաս իւր գանգամայն. և ապա զի առ զանգրեն չեռագրեալ ըս-
նոսէ, յաղե չեռագրեալն գնաւ ըս ։ Օ որ օրինակ յա-

„ որ մարդ են առաքեալքն ողջոյնդ խնամալ ,
„ արուել , ողջախոհալ · և արգարալ · վեհագեալ
„ զասելիս յանդգն իշխանական մասին ։ Օ՛ի ոչ ինչ
„ սեղի զբաղի՝ որ յիւ՝ խնամալ · և ոչ զգուշալ ,
„ ողջախոհալ · և ոչ զբաղեալ զայսպիսի խրատուն
„ արդարալ · այլ միայն ասելով զայսոսիկ յաղ-
„ զասելիս զանձն ։ ||

Ի յայսմ ի և այն , զոր ասէ՝ արդ յանկարծ մեծաւոր Տէրն պետն , ի մասն առնելոյ ։ Այս խնդրուածք , օրհնալիք , և գոհալիք ։ Խնդրուածք այս են , զի խնդրեցին ոք զգոլով զամենայնի զբաղեալ մեզով հոգով · գոհալիք , զի գոհանայցեն զՏիրոջն երկնաւորէ · օրհնալիք , զի օրհնեցեն զնա ասելով՝ զգիծդ հոգով ։ Ժամանակս ասելոյ ընդունալ զնա , մասն դու առնիր խնդրուածոյ , և ի ժամանակի նորին զոհալ զՏէր , խոստանալով գոհանալիս զոհանայցես զնա զգուշալով , զի ոչ յուսահատ լիցես զհոգեկան կերակրին ի բանալ ։ Եւ ի ժամանակի նորին զի ի յուսալիս զբաղեալ

Յօդուած . ՀԶ .

Յաղագս ուղղութեան .

Ուղղութիւն կամ յետս նահանջումն , ըստ լատինացւոց Ռետրոգրադ , է ձեւ , որով պարբերաբանն , ըստ ինքեան կամ ըստ ինչ յիւրում առարկայ՝ երեւեցուցանէ ուղղել , կամ յետս նահանջել . այլ երօք առաւել հասարակ : Այսպէս այսմ ամսոյ՝ գտանիմք զմիտս զբաղմունս մարդկեան՝ ի հեշտութիւնս աշխարհիս , ասէ : * Աստ՝ ամենայնիւ յայտնի ապերջութիւնս ա-
,, ղարեմ . եթէ ապերջութիւն պատահ էր ասել զայս . և
,, ոչ խնդրատարութիւն , կամ դիւրաբարոյութիւն ॥ :
Այս ընդհանրին՝ ի թուղթն ընդհանրական : * Այլոց լո-
,, սեմք գոմնոց առաւ քահանայից , զի ոչ միայն յայլ ա-
,, մանէ են ապէտ յաղագս հեղգութեան , մանաւանդ թէ
,, վճռ անհաւասութեան . այլ և զառաջինն դառնան ոչ դի-
,, տեն բոլորապէս ॥ ,
Վարձեալ՝ նա ևս՝ ի նոյն թուղթն ընդհանրական՝ ի
բանն որ առ եպիսկոպոսունս , ասէ : * Անդր եթէ քան
,, ես աշակերտ՝ մնաւասանդ եթէ փոխանակ , չէհղու թեան
,, նորին ընկալ զբռնական . այլ հրամայէ աշակերտելոյն ,
,, եթէ ուսարուք յինէն ॥ . և այլն :
Այս համեմատական առ : * Այսր առաջաւ՝ ի տուրեաւոյ
,, եթէ անկաւ շնորհս . (յայ պնդէն .) և՝ ի թուհաիա-
,, նոս եթէ քառասնեքտասնից . որով դառնի՝ ի միջ մեր
,, անբերելի անկարգութեան , զի մի առասիս անօրինսն ॥ :
ի ձէն . պատճառի :
Վարձեալ՝ նա ևս՝ ի նոյնն : * Պայծառ ի ինձ այսօր
,, վարդապետութեան , քան զանցեալ աւուրց քննութեան .
,, ձեռն ձգեալ կոչեմ և զբեզ տուրեաւոյ եթէ իմոյ , կի-
,, ձնմարտապէս առ՝ յանցանսդ ըմակից ॥ :
Վրճռ՝ նա ևս՝ ի նոյն՝ յետ յիշատակելոյ զպէտսն ան-
կատարութեան , յաւել զկին : * Այս երանի եթէ գինեաս ա-
,, նապատ Հանապետաբ , կամ՝ ի բժշկութեան միտաբ . և
,, ոչ խնդրատարան զձնմարտութեան ընդդէմ զինեաբ , քա-
,, ռասիւ ի բարեպաշտութեան կալեալ և ոչ զոք . և նոցին
,, առաջի՝ ի բարեպաշտութեան կալեալ և ոչ զոք . և նոցին
,, ամենից պատմողացն յաստիճանաւորաց , մնաւանդ եթէ
,, ամենեցին անհաւասութ ॥ :

Ագաթանգեղոս · Ի ·

Ագաթանգ անցման ·

Ի հղացումն , ըստ յաւուրացուց Աղբանեկեցւոց · (զորմէ ոմանք Ամբերդն , կամ ձև է · և այլք ըստ փոքրիկոյն Կամ ոչ ·) է յոգ իմն ճառին , որով պատշաճագրեալ կապակցին ընդ հինեանս ան- ծանդ նշ , և վայելչաբար շարայարին · և ի բերա գին մարդին բաղ- կացանին ·

Նա անցումն է կրկին · Կատարեալ , և Ընդհատ · Կա- տարեալ անցումն է , որով հատուածոյ ինչ ծանուցա- նելոյ , զոր ինչ ցայտ վայր խօսելցաք , և զոր ունիմք խօ- սել · Ընդհատ է այն՝ ի ցրեալ հատուածս ծանուցման շեղա- նալոյն · * Նա այսպիսի , զորս գրեցաք ասկաւուք , և ,, որ ոմանք ասեն՝ ասասցին մարդոյս զգուշանալ , որպ ,, հանդերձեալ են ասասաւորել ուծացեալսն : Ասացաք ,, և յաղագս նենգելոյն մարդոյն , որ և օրինակ է ասասո ,, նոյն զարդ՝ ասելոյ հոգեղէն պայծառութեանն զարդու ։ Նաև անկատար անցումն է այն , որով մի մասն միայն բացայայտի · (Որ օրինակ յառեալն շեղակացելոյն ի նոյն Ճառէ · * Ասարձաւացուք այսմհետե զկարգ բանիս՝ ,, ասելոց զառաջինսն , որք ասասկեալ երկոցուն էք ,, եղեսկոյսդ ։

Նա արդ՝ կամեցեալ յայսմ վայրի տալասուել հայրա- ծաղկաբար Հաւաքեալ՝ ի զոյց երեսին մասնեղբայց կոչ՝ ի դէպ վարկաք զերկոցունց օրինակ անկասին ասելոց , կարդալ ասասնոյ ։

(Ընդ անցանել , հանել՝ ի գրոց ուրեք ներսեհ ընդհակառակ ։

* Նա այս ինչ ասկաւուք առ աշակերտսեալ երկասին ա- ,, ասցեալ՝ ի միմեանս՝ ի փառս մեծ աւետեացին ։ (Ընդ ,, ինչ և առաքեսդեացն՝ ի յերկինս Համատարհոգեացն ,, սացուք ծառայակցարար զհոգեղարական և զիմծայնի ,, բանին կերակուր ։ * Նա արդ՝ քեհանայիցդ առ՝ ի ,, խրատ , զոր գրեցաք ասկաւուք · ոչ իշխանաբար հրա ,, մանս տալով , այլ ծառայակցասիս աղաչելով , բաւա ,, կան լինի առ՝ ի միմեանս ։ Նաև զպակասեսն՝ ի մերոց ,, ոչնիք հնարանալ կատարելապես՝ ի հարցն առաքնոց ,, կանոնական գրոց , որովք օրինադրեցին զմանկունս ,, եկե-

,, եկեղեցւոյ ի վառս սը։ Փոխեսցուք զնաձայնն սրտ
,, ուխտանացն խրատս և առ ձեզ, որ ըս աշխարհի ունիք
,, զբաղաքականութիւն ։ * Եւ այս մեր առին այսպես շա-
,, տասի յուղիղ մտաց, և ոչ ի նենգաւոր շրթանց և
,, խորամանկութենէ, ասլ որ զսիրտս և զերիկամունսն քննէ։
* Եւ արդ՝ մեր զի ծանուցաս տոքը ի շատէ, որքան միտս
,, դամ յածապղեստին առեալ յաղագս երկնայինն
,, կարգաւորութեան ։ Ահեր այսուհետև զնոսանեկոյնն
,, մեր դիցուք առաջի առ ի քննութիւն ։ * Եւ արդ՝ այս
,, պատճառ իմաստից բան բաւական է, զոր ասեաք մեք
,, ըստ ծայրագոյն ձերդ իմաստութեան ։
* Ահդ ի առօրին՝ կոյս աշխարհի,
զոր խօսեցաք ըս շատացի ։
Ասյց բանըս մեր՝ փոխոխեացի,
յերս արեւս՝ վերատարձի ։
* Եւ արդ առ քեզ՝ բանիւ բերիմ,
հայաստանեայց՝ եկեղեցի ։
Յորում կաթեաց՝ շողն երկնային,
ջ՚սպաղին հալեաց՝ ըղձիւսին ։
* Ասյց մեք ի կարդ՝ անդր առաջին,
դարձեալ սկսցուք՝ առա վերըսին ։
Ալինգև յանկեալ՝ վախճանեացի,
պատմեալ առիւս՝ ողորմագին ։
* Եւ թէ գիտիդ՝ այս դարձեցան,
կամ կինչ իրաց՝ պատահեցան ։
Կամ է ասել՝ զեմ յանդիման,
պատմել բանիւ՝ ողբերգական ։

Յաղթահասոյց գրոց սբյն գրիգորի նարեկացւոյն ։

* Եւ արդ՝ զգի յաւէտ յառաջեսցեմ զղջմանն յուսահա
,, տական բանիւ լքեայ, և տարակուսանաց հեծութեան ի
,, մահ ձաղեցայ, առատոյր յուսոյն կերտարան փոխեալ
,, յարդահատել համարձակեցայց ։ * Ասկ դարձեալ առ
,, ուսեալ վերատին առ նոյն հեծութիւն զարտս վառոդ ի նմա
,, ձէն մատուցեալ, սոլիս նուագաւ՝ ինոյն ոչ բանի զա-
,, մենատարածեալ արդահատեցից ։ * Ասրձեալ այսուհա
,, նեցից՝ ինոյն շարունակ բարբեալ զկշտամբանացս ե-
,, զանակ դարսեալ անձինս ։ * Ասյց արդ՝ ոյզ երբեմն

„ զի զմեղանացդ զհատուցումն ծանեցից զկնայողացն ո-
„ րմանց մարդկանացդ անդառնից զբերդի · յորոց ան-
„ բեցայ ծառայեալ մանկ · նոյնպէս և յայսմ արհմար
„ լսարանել բանի զուռամբեցւոյն զաղաւատար օրինա
„ հոգւոյն կենաց ազ՝ նուիր յիս զի , միշտամակեցից ընծայ
„ ի յորոց , եթէ յանդեսս բազմութ ծանօթ կամիլ մի
„ առել : ✻ | Ա՛ւ ըզմի վիճարանութիւն առաքինի լսեմ ի ինաս
„ կամին մեծարանութ խնամածութիւն կրօնաւորացս , զոր
„ ցից արդ այժմիցս զՏէր ինձ առակ · ասացեալ Տէրութ
„ համարձիլ ի յորդ , անուանս հայրապետական Տրամա
„ րանս ի միմեանց բազմութ ազգաց վերապատմե-
„ ցից բարձր ձայնիւ բարեսէր մեծաւորդ զանկելոյ :
✻ | Ա՛ռ՝ վերանին առ այն գերելոյ զայս ներսէհեան ա-
„ ռաքելական՝ բազմիցք երկրեցից : ✻ | Ա՛ւ զի Ես երկարս
„ պատմածոյին բազմանդամացդ գծագրական՝ և
„ առանձնաբար շարադրեցից առանձ վերնոյդ և աշաւ-
„ ղիւ մեղ մարդասիրին բանաստեղծութիւն : ✻ | Ա՛ւ ես ի
„ այն յարեալ Տանէլեանցդ յիմարաբանացն անշառութ
„ զարմանալին Աին ի երդոյ ասելս , զպատիւ , և զսար-
„ գս ածեան նուիրեալ սիրելոյ , և ընտրելոյ : ✻ | Ա՛ւ ասէ՝ զմի ընծայից պատմէ բանիս առաքելո
„ կերպացոյ · և վարդապետ ազգասիրացոյ ի զանա-
„ զան բանեբանութիւն ներգործական արհեստա-
„ ստեղծ առ հասարակ : ✻ | Ա՛ռդ ասէ՝ ոմանք ի մէջ ա-
„ նոյ առաքելէ : ✻ | Ա՛ռդ ասէ՝ ոմանք ի մէջ ա-
„ ռեալ գիտացեալն մէջ նոյնպէս բանի այժմ յայնցանէ ,
„ որք նախ քան զնոյն հոգւոյն վարժեալ և վերին նոյնս
„ առնելոյ կարողեալ՝ առնելոյդ յառաքեալսդ ,
„ զոյն արուեստին և նոյնին նոյնպէս կանխահանդէս
„ նոյնին , արուեստին բանին ուսանելոյն · ասասն և մէջ բան
„ ազգանուն շնորհն մեղանս նոյնոյն ի վերնաւորելոյն
„ բանիդ զօրութեան , բազմաձայնութեամբ երգոցդ
„ բան բարեբանութ՝ այս նոյնպէս նոյնդ դարձի , նո-
„ րոգութեամբ նոյնս բանի ի կարդ գոլեալն նոյնդ
„ ներգործի : ✻ | Ա՛ռդ բանի բառակապակցութեան ոգւոյ
„ պատուհասիս զբան ի վարդապետ կրօնս կոստակեան
„ կամաց մորթութեանն թէոդորի և գիտելոյն յոյժ
„ հակառակեալ · հանճարոտեցից առաքեալ զբան նոյ
„ պատուհասիս զբան ի շարեալ երկուց ընծայից գոլեալ և
„ պատուհասիս զբան Աիտեալ զնոյն հետեալ :

Ի գրոց սբյն Ներսէսի լամբրունացւոյն ։

* ( ) այսոսիկ առ բանասիրսն հնդկաստանի՝ ի գիտել մեզ՝ մեզ
„ի սիզբանէ բարբառել . և զհնարսն յայտնօրէն ի
„ ժողովեցս մեզ ամօթով արուցեր մտրել . և առա բղ-
„ հոգևոց սեղանոն բանեկիսուցչ սիտել , և զաւետե-
„ սեան կերպանչել ։ * Ի ըղձի ի նոյն արարչական
„ գիմաստս բանիս ի յառաջ ձգել . և ոչ մարթել հաս-
„ ոյց ձեր առաջի զոյգս մերկ կացուցանել ։ * Ոչ ոք
„ քննեն՝ միայն զբանդ ի հնամեայ ձեռն յայտնացանեն .
„ և ոչ բանիբոսութեան գիւրութեանդ սիտալանաւ ի ե-
„ ցանեն . այլ բանս՝ մեր կարգն գիտել յօժարի ։ * Ոչ
„ քանզի ոչ հնասացն էր բան՝ յայլում միջոցի հասու-
„ ցուբ , և զինչոյն ոչ առ աղգս բերմանէից . այժմ ա-
„ ռաքի կոյ մեզ գասանել զձգնամբեալն ի կարգադ եկե-
„ գեցի՝ ոչ ես հարցն մերոց սէրց և երանելեաց ընդա-
„ կից ։ * Ես գի՞տ այլ տրին հոսանաւոբ խոչեսս աս-
„ ոյս ոչ զինարտս . այլ՝ ի սկսա ազգասէր ձգտեա-
„ ասղելոյն են յաւելցուբ ։ * Ասկոյն իսկ գրեմ գաս
„ հոգս ամենայն պատճառ առ հոգևոց սեռս ես , զգ
„ բազում ամենայն սասանելոյ երկիւղիւ միայն ես
„ ընդունել ։ ։

Ի պատմագրոնէ յովհաննու կաթուղիկոսէն ։

* Ես գի՞տ զի այսոսիկ այսպէս բեզ սեռաւոր եղեն , այսո
„ հետև ես ի հոգոյ բեզ ես ձոնէի , ի կերակուրն զոս ի բոց
„ ասրեալ , ի սեղոյ սուբ պատարագսն ես , և ի բա
„ մոյ , զիարբն ազեսես ես կարգի բանիս սահաւոբ ես
„ յայտնապաղես ես ասղից ։ * Ես բան գոլեսն ա-
„ բա բազում Հասից պիտոյ է , այլ շուտ ասղջապէս
„ սարսափասանաց ոչ նեղել նոյն ծանել գժասնեսն ի
„ նեղբազուձն սոյս , բան ես հուսալ յայլ ես , զգ ա-
„ ռաքի կոյ ։ * Ա՛ղ՝ այսոսիկ սահս այսոսիկ ա՛ս յիսնէ
„ բեզ երկիւղեալ գիբեաս , զի մի ազեսես ես նոյն նոյն գարձ
„ գես ։ * Ես ասե՝ այսոսիկ բեզ ես այսոսիկ բաւակա-
„ ասղաւ , ես գարձեալ ի կարգ սասանես ես գարձոյց ։
* Ա՛ղ՝ այսոսիկ ես ասասոյ գբանդսդակն ի նա ես ձոգա
„ ցուցեալ , և զգ նոյն Հարիսասոյսեսն այժմ նոյն սիտոյ
„ ի Հոգս սասանես ես , զոյն եսի բեզ Հասնասօս ես

,, ձեռս ելի առնելով փոյթ ածաւալ երթալ ընդս
,, ծովեզեր եղեամանս : * Ա՛յլ արդ՝ այս , ասես եղիցի
,, աղագաւորական ազգացոյց քեզ բառախաղալ , զի
,, մի առաւել պատերազմօղ լինիցաց անցցէ , մեք զա-
,, ռաքինեացն առեցուք : * Ա՛յլ այսպիսի քեզ բառախա-
,, ղացեալ , եաւ՝ ի կողմն պատուհանին ձգեաց գաւազանն ։ ոչ հող
,, լոկ կիսակուռ գրանիցն ոմն : * Ա՛ռաջի մեր գայսպիսի
,, ի տեղւոջս անդր հռոմայեցեալ , և զգոս այլք իսկ տե-
,, տալ է մեզ՝ ոչ գրանդաղեալս պատիլ : * Ա՛յս այսո-
,, քիկ մեզ հասարակացս բանալոյ հասի լինիլ ի՞մանել մեզ
,, հանգը ազգականաց առաջի ձերց եղեալ : Լոկ անձին ա-
,, առանձին այս լինի՝ զոր առ քեզանականել և քա-
,, զելոյ հռոմայեցի ոչնչով առել : * Ա՛յլ՝ այսպէս
,, բան ձեզ հռոմայեցի բառախաղացեալ : * Ա՛յս այսց ցոյս վայր
,, հեղինակացեալ :

Ա՛յս արդ՝ յայտ վայրկեան առաքեալ զձեզ ասէ՝ ինչ-
անձն , անցցեալ ի շահագործութենէ , կամ ի պատրեցութենէ ։
որ ի երկայնէ մեզանէ ընդհանուր հռոմայեցւոցն ։

ԳԼՈՒԽ · ԺԹ ·

Յաղագս պարբերութեան ։

Արդեաւք լինի՞ն ըստ հռոմայեցւոցն ասելոյն . բան
հանաւտ և լրացեալ բազմացեալ՝ ի բացորոշ ինչ հասանդ ,
կամ յանպատմոց պիղծոցն խոխեցոց , և եթէ յօդուածն ինչ կապակ-
ցեցից : Արդեաւք յաւելցուք յառաջ՝ ի ասելոյնն առա՝ եթէ
յօդուածն ինչ . մեք զի՝ ի հռոմայեցւոցն պատրեցութեանց ոչ ինչ
յօդուած գիտեմք ընդդզծուք , այլ բացորոշ անդրադարձ ինչ զո
բանիւք : Լոկ արդեաւք այսպէս ասելոյնէ . բան՝ ոչ
յերեսի ոանի պիղծքն , և պիղծացեալս , և պատճառաւոր ինձ ։
Ա՛յս ասելոյնս հանգիստ ի առաջնոյն . մեք զի՝ անկարգ
զարմի խոսի արդեաւք , ոչ այլ լինի ։ եթէ ոչ՝ առա-
ջինն անդրադարձ պատրեցութեանց . զոր այսպէս՝ ի կողմն ինձ ասելոյ
պատճառ է , զի աստիճանին հարկ լինի և այլոց զայլ գիտենալ
բան . և ասելն անկին երկի կողմն անկարգին ։ Լոկ վարձանն՝ ինչ
ինձ անդրադարձ , որ ասելոյնդ ինձ և ասելոյն պատճառաւ
ինձ բառից պատրեցութեանց և կատարեալ զպատրեցութեանցն , զի
անուն հարկեցիք զինեալս բարձրանալոյն և բանիւդ ասելոյնն ։
Ո՞ պատճառաւ յառաջին բառիցդ ասելոյնն ։ * Ո՞չինչ ոչ առ՝ ի

ձեռս գՏրեղին ձեր առաք ։ Զհա սկիզբն՝ որ գեղեա՛ի
կամս է, և անկատար. ուստի և հարկաւ սպասիլ և
զայլ ինչ գինի իւր, ոյժ զի կատարեցին մոյ յորժ գինի.
* այլ մնալին տիար ։ որով կատարի բանն, և լրանայ
պարբերութիւն. և այս է զոր արհեստակէտ կոչէ մեկնիչն։
Ուրախ յաւելին, առիմանաբար ենթադրէ. ցուցանել գինիցոյն, որ
ընդ միջ սկզբան և վախճանին. որում չարիսոր պարտ
է լինել, զի մի կարճ երկայնութիւն՝ հատուածեցի իմաստ
բանին. և մի առատիկ համառօտութիւն՝ կրճատեցի ։
Յայտնեալ յայտ է, թէ առ բուն և հարազատ պարբե-
րութիւն գինի երկու անդամք պատահին, և առ՚ի չգոյէ
առցա, այս բան երևեցին. * Ուրախ Հարսին երանելւոյն ա-
,, ռաքելութիւնք ։ ուր է հատարեալ և հարազատ պարբե-
րութիւն. վասն որոյ ասացաք ի սուրբ գրոց պարբերութիւն՝ զի առ բերականս այն ինչ բան՝ որ ցու-
ցանէ գինիսոր լինչ գինին և հոգի լրացեալ, է պարբերու-
թիւն. թէ միաբանեալ հոգի է, և թէ բազմութեամբ. այլ ոչ
այսպէս առ Հարսնացուն, որք բաց յինքեանց՝ պատճա-
ռին զանգուած, և զանհնարսոր մեծութիւն ։

Եւ արդ՝ յառաջ բազմացութիւն պատճառս՝ գիտելի
է, զի կրկին են արդ պարբերութեանց. բնական, և
արուեստական ։ Բնական է, որ ըստ պահանջման հան-
գամանաց յառաջադիմէ տիեզերքն կարգ գինեաց. երթալիս
հասանելոցն, և երթեալս անդադար անդադար. ոչ
լինչ մնանուր եղեալ՝ ի թիւս և՝ ի գինս բանիցն Տեա-
ռնեայ. այլ թողլ ասացն պարբերութեանն ձգել զոր գայր հարկ
բացայայտել. և առ կոչն պարբերութեան շարունակ կամ
պատմական. զորօրինակ յառնէն յովհաննու. կամ ։ Ուրախ
,, արք ասացեալ՝ ի ձեռնադրացն յայտնական՝ որ շուրջ կոչին,
,, առաքեալ՝ ի սուրբ ասեն մնանուկ ի գործ ծառայութեան և գնդե-
,, ցին երեսաց՝ միջակել առնել, յաշխարհին գոլգոթայ.
,, որոյ չէ առ նէր ի վաղվաղակի բարձրանալ մեռելոց բոյնք
,, մօրենացն իւ Ծնօտն. և երբեմն մարգարէիլ՝ ի գա-
,, խակացեալ, և բուռն հարեալ գնդանի յիրեանս կոչ
,, գեալ ձգելին, զի մի ի այլոց և նա կորիցէ ։ Զհա այս
մի ամբողջ պարբերութիւն համարիմ զնդեցիկ, և ի կար-
գի չհաւատալ, բայց միայն զի բաց լինչ մնանուր եղեալ՝ ի շա-
րադրութեան այդ բանիցն և անդամոցն, ոչ այս
բառութեան բառից ։

Իսկ արուեստականն ոչ այսպէս . այլ ըստ արուեստի կարգեալ զօրացն երկարել և զհամաւասարել , այլև զդիրս և զդասատարսն ի ծայրս , և զհաւասարածայնն համագումարս , ոչ հանդուգնել ընդ երեսս և կրճատս զօրացն ձգել . այլ երկայնակ դնել ի նմանս , և առհմտաւոր կարգաւ պարապմունս վարելոյ և ընդդէմ բանակատարացն , կամ լաւ ևս ասել , ընդդէմանալոյ զոյն ձեւիւ : Օ որ օրինակ է տեսանել յայսպարտերազմի բամբռնացն : * Յայնժամ որ վարպետին գաղտնի՝ սկզբնաւորէ , ,, զայն ի-հնամին , ծանուցեալ՝ ի՛ն մերձենալն իւր խոյ- ,, տառակեցեալ , տիեզերք ուծութաւորի-ն ծաղիկեցան , ,, պատրաստ գտանել վրկեցան , ժառանգորդք գնասն ,, սիեր ի հայրենական փոխադարձ , երկրաբարձ հեշտու- ,, ձին տեղի եւս , և երկնային սրբոյն պայծառացաւ , ,, գործի առնելոյ-ձին խորամանկեցաւ , պատերազմեր սկը ,, սաւ բազմանալ , յոյսն ամենեցուն ի տառապեալսդա վե ,, լացաւ , և երկնային կոչումն հանգեաւ , պատրաս տ ,, զեր յորձին չարաչարե . երբե զառիւծ գոչելով շրջե ,, բացեալ գիսորդ չարաչարին . չամացեալ առ ի կրա- նել զիեիեզերքին վրկեալ քրիստ ։ յաջեաւթ ։

Ա՛հա այս է պատերազմի արուեստականն , յորում՝ առ բաւ չափով և կշռով զասատարեալ են . յորս եթէ փո- փոխումն ինչ ածցես , զերծ՝ի վայր կործանեալ պարտաւո- ղի քաղաք ։

Յօգուտ . ԽԸ ։

Յաղագս հասանց պատերազմի ։

Պատերազմելոյն երբ մտադիր կամարկալ՝ բազկամոյ ի մասանց լինել , որոց մեծագոյնք կոչին պատահ . իսկ փոքրագոյնք՝ հասանք ։ Ա՛նգամիկ է մասն պատերազմի , որ եթէպէտ ոչն գիմաւոր լինի և գլխիւ , այլ գերկոսին եւս անկասարար՝ ընդասամնդիւ բազմակոյս խմասանց և մեծաց ազգաց պատերազմի . գործնական է տեսանել յայս քան զամենայնսացոյն ։ * Օ՛ն ոմ քան զնեղմանելն ժո- ,, ղովելն է ախորժելն , † նոյնպէս և ամենայնց քան ,, խոնհրդոյն ի յայսմ աւուր պատերն կեմ ։ ի՛ Շատ պէնտեղոս ։ Ա՛հա երկու անդամք են ի պատերազմի առն , որք նշանաւոր խոյժ տրտնջին ի միմեանց ։

Իսկ հասանքն է մասն անդամոյ . (քանզի ոմն ի պատ-

քերութեամբ վասին անդամոյն, յոյժ ստուգութեամբ վասին Տաճարին ։) որ ըստ ինքեան ամենայն ոչնչի պիտանի էին ։ այլ զվասն սակաւուն ոչ ոչնչի ։ զորոյ նման ասէին զամենայնի ։ * Եւ որ անկատար ։ ոչ որ չարագործ ։ ոչ որ վնասակար ։ ոչ որ սպանող ։ ոչ որ գողական ։ ոչ որ խաղտասեր ։ ոչ որ շահասիրական ։ ոչ որ անօրէնական ։ ոչ որ պատուհասական ։ եւ վնասուն եւս ։ եւ այլ ոչ որ || ։ Ի բան ։ կբ ։ Ա.Տես ի բան ինչ առաւել յայտնագոյն երեւեցուցանել , քան զվարդ անդամոյն վասին զՏաճարին , եւ ի տգիտութենէ բանիանցուն ։ Զոր երկուս վնասուն ասէ ի սուրբ , զոր ոչինչ նմանիլ ցուցանել ։ խոկ մի՛ զարմանար զոյդ բանիցդ ասելոյ զՏաճարն , զոր վնասուցանեցին զանազան կացուցանելովն զնմա բազմատեսակ արուեստիւ ։ Եւ նախ ես սկսայց , ասել զվարդ ոտից նորա ։ բանզի ոչինչ ինչ ի մէջ երկուց բառիցս , Եւ որ անկատար ; ոչ որ չարագործ ։ և այլն ։

Ա.Յոյժ է և այս բան նորին ուղիղ ։ * Ո՞ւր ոչ գտանի , անկատար վնասուկ ։ անվնաս ստեղծուածն ։ անշահ արուեստ ։ տգեղ ։ անկարգուած երեսք ։ ստորին խնամոյք ։ ոչընդունի զհոգեկեր ։ բամբասուն բերան ։ անպատուական վարկածք || ։ և այլն ։ Ի բան ։ խբ ։

Ա.Զգոյշ է և այս բան ասելն ։ * Եւ արուեստագէտ , և ոչ ուրեմն վնասակար ։ ոչ ազգ չարագիտ վէր յառնել ։ ոչ առ որով ոչինչ ոչ արհեստեցեալքն , ոչ կրօնաւորական ասպոյ ։ ոչ առեալն զառաքեալն ։ ։ ։ և ոչ այլ ինչ ազգով և արուեստիւ որ չահասիրական խոչ ցոյժ ելիցէ ի մէջ մարդկան || ։ յոխ. Տաճ. ք ։ Զոր ասելն անդամոյն խոստանի եւ Տաճարն , որպէս զգոյշ զգուշացեալ վնասակարացն եւ Տաճառ ։ Այլ ի սուրբ ասելոյ չունի ինչ առաւել , քան զոր ասացեալ է ։ Ի բան ։ խբ ։

Ա.Զգոյշ է և այս բան ասելն ։ զի ոչ ոք կարէ ընդ միջ արարեալսն , անդամոյն , և Տաճարին ։

Ա.Պատասխանեաւ . այսինքն , զի անդամն ամենայն զի-տասուն էին և զհին , որպէս և վնասակարն ըստ էութեան էին և այսք գերազանց , ասելոյն ամենայն վնասուն և ամենայն հինսունոյ և Տաճարին

ասել-

պատերազմեալ , ոչ վերադարձան առացեալ · եւ նա պատերազմեալ երկարեալ եւս են կատարեալ եւ լրացեալ ։

Այլեւս ես Համառօտեմ զվերջս ոչխարին , այլ զի զվիճակ ամենեցուն ոչ ունի · ոչ միայն ի վերադրեալ օրինադատակաց · եւ ոչ ասիս ասացելոյն ես ի պատերազմ ։ Այլ՝ ասեմ Համառօտել զոչ քանի ամենայն ոչ ունի · զի ի վերադրեալ օրինադատակաց եւ ի պատերազմ ։ Այլ՝ ասեմ Համառօտել զոչ քանի ամենայն ոչ ունի · զի ի վերադրեալ օրինադատակաց եւ ի պատերազմ ։

Յօդուած · Բ ։

Յաղթութիւն պատերազմին ։

Պատերազմ կոչեցաւ պատերազմ երկբեան ։ Այսպիսին է՝ զի անդադար պատրաստեալ յօդուած ձայնոյին եւ վիճաբան յօդուածոյն ընդդիմանալ , կամ զօրանալ · ապա թէ ոչ՝ ոչ ոք ես լինէր պատերազմի , այլ՝ ձայն միայն եւ ձայնակ · եւ ոչ ասես · ասաց ասաց ։ Այսինքն է՝ զի մի ոք լուցեալ եւ տեղեակեալ լինասցի , եթէ ոչ յաւարտ ասացելոյն · ապա թէ հերքեալեալ ասացեալ ոչինչ ինչ զվիճաբանին ասացեալ եւ տեղեակեալ , անկարի՝ վիճաբանի ոչ ես բանիցուցանել զհարցեալսն պատերազմի ձայն առասպելական ։ Այսպիսին է՝ զի բազում բանի շրջաբերեալ տեղեակեալ պատերազմին · զի ոչ ասացեալ ասելոյ , չի՛ ձայն ոչինչ ինչ զոյանալ ։

Պատճառ · Յաղթեալս պատերազմին բանի անդամ ասացեալ ասելոյ ։

Պատճառ · Ընդանիսն հերձուածոյ ձայնասացեալ յոչնոց եւ լսանելեացս · ոչ ունէր բան զերկուս , եւ ոչ յաւէտ զոյս , զոր իբրեւ առհասին եւ կատար գնեն ձայն կատարեալ բնակ պատերազմ ։ Յորմէ յայտ է՝ զի երկնաւոր ազգի ես հարցեալսն պատերազմ · յոչ երկնաւորսն · եւ առանձինս , եւ բազմանդամ · զորոց զօրինակս զկնոջէ յայտ վայրկ , ձայն ձայն ասելոյ ։

( ) Ընդդէմ երկնաւոր պատերաղմին ։

* Որդի լեր՝ ի ասելոյն մահուն մեռանելոյ , † և եր-
ր , կոչեալ ոչ զծննդականն պատրաստեալ զնա առաքեալս ։
Լսեր ։ ի ձայն պնդութեան ։

Վարձեալ նա ինքն ի նոյն։ * Կամ՝ քանզի նա միայն
,, զառաւ անտրտմ ի չարէն, և հանգոյ ից. † ի ձ այսպիսի
,, տիրաւ կոչէ զիմաստի իւր յաստիճանսն կենաց արքայու-
,, թեան։ ||։

(Գլուխ եւանգելիոն պարբերութեան։

* Կանգնի այն, որ արար զիմաստն ի պատիկ բարե-
,, լաւէ իւրոյ բանի, † և ետես զնա ի նախատանաւոր բան
,, տարակոյսն գառաքեալսն և ասէրաւ, † ըզ արդար իրա
,, ւանցն ոչ կամէցաւ զպատասխանեալսն ընդ նմանէն ի ձեռս պղծեալ ։ ||։ Լմնդր. ի Ճառն պենտեկոստ։

(Գլուխ չորրորդ պարբերութեան։

* Ընդէր՝ զի եթէ ըզ բնական կրկին տիրապետ առ օ-
,, րինակ իմ, † մանաւանդ ի զի ի պատուհասն, զոր հա
,, տուցանեն ածէ ի մէջ ազգին. † իսկ եթէ ծառայ ի մէ
,, նէ, և եկամուտ ոչնչ գոյ արդիւնք, † զպատուոյն
,, յանդիմանեալ դատապարտեա. և զնա ոգւովնէ և
,, զմարմնովնէ։ ||։ Լմնդր. ի Ճառն պենտեկոստ։

Ի վաղմէնէ գործեալ։ Կամեալ մարդ լինել պարզ-
եալ, որ ոչնչոյն անդամոյ ախտ քան զերկուս, և յա
ւէտ քան զոդս։

Պատասխանեալ. մարմ ի լինել և հանդերձ պարզե-
ալ, զոր արիասուել կոչէ պարզ. նաև հիւանդեալ,
վիրացեալ, և առաւել ևս. քանզի կատարեալ պար-
զեալքն, զորմէ առնէ ի քան մեր, ոչ յաւէտ քան
զոդս անդամս պահանջէ. և ոչ նուազ քան զերկուս։
Եւ այս ի միացեալ կարծիք նախնի հեղինակաց Հայոց
ասելոյ։ Իսկ եթէ՝ ոչ քաղաքական անգամ զիմի, առա-
ւել իսկ ոչ ինչ քան զոդս. և՝ ի մէջ այնր ասի զերծեցին ի Հայոց
և ասիսոն և միջնոյ սպասաւորեալ զկնոջէն, զոյն
պիսի քան կոչեն Հայաստանեայք սպասաւորեալ,
զոր պարբերական։ Այլ ի տեսանել յայս քան լսելոյ-
ն։ * Կիսոյ կին հեծեցեալ այսր ի ծառայ կենաց քոյ
,, զպատուական զերեզմանն նորա. † և զերեզման ցնո
,, ծացաւ ի մէջ գերեզմանն Տաւիթայ, անուանեալ Հա
,, մոյն քաղաքաւ, և Տաւիթ զերկուս. † այլ զի ոչ ոք գե
,, ռօք իւրովիսակացեալ, և՝ ի զերեզմանն մոնչերկիսեալ, և
,, զնա-

ասացեալ, † այսօր տեսեալ զնոյն ինքն յերկինից Աստուածն
ընծացուք, և բարձրասցուք ի վէր ի հիւսուածս մեր Աստ
ծուն || : Ի Տուն հանգուցի :

Ասացի հասարակօրէն միշտ լուսաղոյն է զերկաթխմոսն
որ բազում պարբերութենէ պակաս ունի՝ ի բազում մա
տենս հասանել, և զիւրաքանչիւրն զեղեցիկ պատուա
ճառ զխաւսրել յայլ և այլ պարբերութիւս, ոյք զի սա
հեցան ի նմուն վայելուչ պարագաւորէն : ||ոյք սակաւութեի է
առնել յամբոխացոյն, և մարթի ասել բազում ա
զբ՝ ի Հատս ինչ. մնասատանդ՝ի Հատն համբարձման, ուր
՝ի մէջ բերի զխոստումն ձեռս խօսելոյն ասածինն
առ քս՝ ի համբառնալն նորա :

Յօդուած. ջ :

Յաղագս արուեստ ընդհանուր պարբերութեանն,

Ու զիւրաս ընդհանուր պարբերութենին. առաջին և
զխաւսրս հինն է՝ ոնդել առ ձեռն պատրաստ զմա
նիկս և զհատուածս նոյն խօսից՝ քաղցրագրմարս՝ի կազ
մել զպարբերութենին. որպիսի են այն ասք քառաք, որք ըզ
հարկաւոր մերձաւորսն, և զիւրապակցսն ունին ընդ այլոց
հեռաւորագոյն. զորօրինակ. ընդ- ընդ- զդեղբինաւ- որպէս-
ըզբէ. յորժամ. քանզի- որպիսի- որպէսզի- ու դայն- երբ- ոչ ընդ-
և այլն. որոց պատասխանեն այսոքիկ. սակայն- բայց ա
հայն- քան նոյն օրինակի- նոյնպէս- յայնժամ, այնպան- այնպիսի-
այլ- այլ- ապաքէն- և այլն : Ընդդէմ ասեմք պատրաստել
պարբերութենէն երկու մասունս ունել, այր նախընթաց, և
հետեւակ. որք ընդ յոյնսայ փոխանիդ. և ապօքսիդ կոչին :
Նախընթացն է առաջին մասն պարբերութենէ, զորմէ
կախեալ երկրորդն : Ուստի հետեւակն է միւս մասն պարբերու
թենէ, յորում բանն կատարի և դիպեալ առնու : Ասէ՝ այն
մանրակը զորոյ առացաք, կարի յարմար եմ առ՝ի գնահա
տութիւն և զհետեւակսն կապակցել ընդ միմեանս, ընդհան
նուր զերկոսին ևս : ոյք և սեռանուն յայս բան լամբան
ացոյն : * Ի՛ նմա ոյք դուք կարծեք առ, ածացին զօ
գուտ, ոյք երկնաւորք, ի գերս ածեալ զմարդկան
ս, մարթիմ ոչզեցի. և ո՛չ կատաք և երկիւղած հրեշտա
կաց, ոյք ի մէջ բերին զխոստումն ձեռս խօսելոյն ասածինն
առ քս՝ ի համբառնալն նորա :

„ ինձ հետամուտ՝ ի մարտական ժամու-
„ թիւն։ Եւ ինձ ընդ ոտիւք իմովք ընդարձակ
„ եղեալ ես նոցա. այլ մարտից միայն բաղուկ իմ, և սրտիս
„ ուժգնութիւն։ Եւ ոչ ինձ ետուր զթիկունս իմ նոցա. այլ ես
„ զանձինս կորուսի ընդդէմ կռուողացն զվշտասանին ||։

Ի ՃՈՒՆԱ ՀԱՄԲԱՒՑ։

Այսպէս և այս ամենայն շարադրութիւնս ի Ճունայէն՝ որ առ կայսրն
յունաց ։ * Ասացի զոտնկալեան առնուածոյն ես , որ կո-
„ րոյս ինձ ի միում վայրկենին ժամու իմ զդիմագ գոյացուցեալ
„ նեղ դիմակաբեր ես՝ , ոչ միայն զգօտեվիճ ի գործ արկու-
„ նել յառաջին առաքելութենէ , այլ և զհնամառութիւն՝ ըս-
„ տորագրելին , եթէ գնամ ինչ հնամառել առաքեր ։ Այն
„ պէս և զերկրորդ առաքելութեանս չուանէր ինչ Տարկ մարդ
„ լինելոյ , և այնպէս վերստին առեղծանել զմարդիկ ։
„ քաւականն էր կամ ինձ միայն , և ամ ինչ վնաս չհարկեր ։ սա
„ կայն խոնարհեցաւ ի մեզս տկարութիւն ։ և ինչ ուր սա
„ կեաց էաք ։ եւայնս բարձրացոյց ընդ ինքեան , և ա-
„ րար երկնայինս ։ և այնս պիտոյն Տարկիք և Հայ-
„ տարեաւք՝ որ նորին հնամառութենէն էր վայելեալ
„ կամ ։ Գինի գաւռ է նախընտաց ։ Այնպէս և զոք եթէ
„ հանդերձեալ էք քան լինել զոգեսիրից , արարիք և
„ Հանապարհի նորին լինել հետեւող ։ || և այլն ։

Վարձեալ և այս քան , զոր ասէ յոմանցունչս կոսի ։ զի
զերծուած կոստանդնեան կայսր յունաց ։ * Ո՛ի եթէ նուազ
„ Տոլիւս Հանից բռանկիկաց ի Տոլանութիւնս զօրանան այլ
„ նշանիւք , և ընդ հնամանկալութեանք ինքնակալ Հայա-
„ տարք ։ այս նախընտաց է , ապա գինի և ընկերանին ։ Որպես ես
„ առաւել Հաս այս և ժառանգուն քան զնետ շուտով
„ լինոյ Տեռելիս , և Տոգան ասես ի նուագին արագ
„ այդպէս սիրելեանսն ոգնարարք բանակիսաց երանել ,
„ և առ Հասարակ Տեռազօրս ի Տռոմկացեալ լինել
„ նուաճ՝ այլ նուագիս , և ամ ասիս ||։

Վերկրորդ՝ զերծելիկս ի նուագն արարքիս ։ յորժամ
Հանդուած լինէր նուագս ի մեռանել նոր արարածոյ-
նուն ։ Արդէն այնչ զնուած երեք զՏռանդաս զայս բան ։
Վարձեալ են ընդ նուագուածն աղբարս ։ ընդ որոյ մեռ-
պէսպէս ազգս Հրեշաւորութեց յառնին ։ * Վերագոյն ծանե-
ցի , յունաց զերծուածն ես , որ կո-

,, տալ ՚ի ձեռս ՚ի ձեռս ՚ի ձեռս

կարգեալ են, մինչ չ՚ունայ և ոչ փոքր մի այլայլումն մնա. ծանել առանց խոսում եղծանելոյ զբաշխայութիւնս զսուս տրամելի ներդաշնակութեան՝ որ ի սուս։

Այս ազգ ներդաշնակութեան յաճախ ի և առ լսելի բնութեան, ի ձայն համակրութեան ընդ, և սիրատիկութիւն, և յաճախապատմութեան տրամանի ծաղկանց բազում համեմածս բանից նրա փոխելոյ ծաղկանց ի գիրս մեր յայս սիրուս տրեցուք, զորս մոլեի և վերաբանելոյ յիշատակ առեղծ առնանել։ Այլ զի մի և առանձն սիրելին անձնական ծաղկաբանիս ոչ խափանեսցի, ահա զառաջիկայ համեմածդ բանի՝ ընծայել ի ձեռն սիրատիկոսին կարդեցուք յօրինակ։ ❧ Ի-

„ կաց տուխա զանձն երեսուն, և ոչ հաղորդեցաւ առաջ
„ ի բեմէ ի ներքոյծութենէ։ Այլ ի յորդանան ետ
„ լեր զամենակատար մաքրութիւն Տօր, և անեծանե-
„ ցաւ ի տունէ հաւատարմապատիւ որդի մոլելի։ Ա ա-
„ լեցաւ ի հոգոյն աւ բանասարկու Հիւանդին ի
„ մարտ հանդիսի. և ծանեալ զիրքինացս ետուց օձին
„ Մոաւացոյն. որ պատրեր զառաս ըս բեմելին օրինի,
„ ի խառնուածն մեղացն վերն։ Պատեաց ի կերակրոյն
„ հաւատաց զառաքելոյն գնդի, և Մոյսէ ևս մարդ
„ նոյն շարժել ըս հարկաւորն իւր բղէի։ Ասէ Մեհեմիա
„ առելնեցեր կացեալ տրամեր. և ոչ ոյժ ևս անձնեղեան
„ կամաց ի փոխաբ կերակրոյն ոչ ձկանէր. և ոչ զեր-
„ քեանցն ձգել ի տրամաբան ուժել ծայրէր։ Ա՚ց յոր-
„ ժամ շարժեցաւ, ցնեաս արձակ ի պատեան գործանէին
„ ձգել ի տոյն յուսացաւ։ Կաց ասէ արդ զբանիսդ
„ զօրեմ ըս, որ զայդ ասի ժամիսդեմ պահոց ասո
„ կացեր. և լեր արարիչ հակառակ ոյ։ Ա՚ցա պահեցաւ
ի օրինակ Մոաւացոյ պատերազմել. յորում ոչ մնացե
բաղձ, այլ հրաժանեցեր Հաւատացեր և անդամք ցա-
սիլ և կրօնք կարգեալ են։

Հատուած · Ը ։

Հայաբան կանոնաց նոցաւոր պատմութիւն ։

Ի առաջին կանոնն լինելոց պատմութիւն Թոմասոյ՝ ,,
զի երկար է Համառօտ բառք այնպէս քաղեսցուք ,,
զնոյնն եւ միայն , զի ոչ յաձախմունէ Համառօտ բառից ,,
շատոյ եւ կրկնոյ երեւեցոյն Հանդն , եւ ոչ բազմութէ երկար ,,
բառից՝ դանդաղ եւ Հապաղ , որում խնդրոյն անկարելի օրի ,,
նակ կայ քեզ զայս Համառօտ պատմութիւն լսելոցդ ,,
էջն ։ * Այլոյն ոչ խոցելոյս յայնժամ ի նախատ ,,
նոյն ապրատուր պատճառ , այժմ տեսանել զոդելն իւր ,,
Թարգմանչ պէտիսկոպոսն ։ ի Հետն Հմձեցի ։ Յո ,,
րում երեք Հոմանուն երկար բառիցն Համառօտ ի ,,
ցեւ , եւ Հոմանուն Համառօտացեալ երկար , զկնոյնն խոստա ,,
ման բարեյաջողութեան ։ զնոցանէ երկուքն Համառօտ ,,
առ պրակ , այժմ տեսանել զոդելն իւր ի պէտս առաքելոյ ,,
Թարգմանչ ։

Ա՝ յլոյնն ոչ բառիցն լսելոյն եւ Հետեւելոցն ։ քան ,,
զոր ունի ինչ ասացեալոցն առ վայելչութեան պատրաս ,,
տութիւն ։ Ա՝ յսոյսն ի այս բան Համարձակեցայ , զոր ա ,,
նշ ունի խոցելն ։ * Ա՝ յսոյսն խոստովանութեան առաքինին Հանդի ,,
ես մնալոյ քոյ յիւ . յորում խնդամոլին Հապաղ կայել ,,
բարեհանեցաւ . կատարի Համառօտագրեցեալն՝ զնոյն զառա ,,
Թան՝ Հարմարացեալ Հարազատութեան՝ շնորհս այս առ ,,
ՀԱՅՐ ՔՈՅ ՇՆՈՐՀԱԼԻ ։

Ա՝ այս՝ զոր առ մէն ինձանէն ։ * Ա՝ ասելոցդ արարչ ,,
լինելոյ տիրոջն եւ ուժածին , որ զամենայնէն երկնից ,,
բարձրելոյ , եւ երկրի լայնելոյ , ծովու խորելոյ , ,,
եւ ամենեցուն տնօրինելոյ , զի ինչ մարդկանցն ես ,,
կուիք եւելոյ , յորոմէն անձնուկ սքող ծածկ սեռ ,,
կին կրկնէ զօրեցեր ։ Ա՝ ոչ Հայեցեալ երկնային ես ,,
ցայ , պատուիրանեաց ի չէ առակայ . զանբասա ,,
Ա՝ ոչ մեծին արհամարհոյ . յոյժ ինչ զինուց առաքեալ ,,
երեք տեսիլ զնա . և զայնմ , Թէ չէ ինձ ։ Ա՝ յոյս ,,
երկուակցեալ վերնոյն յոյնանոյ՝ ի բանն յայտնելոյ ,,
ասէ Հրաշալին պատմիչ ։

Աղաղակ՝ ոչ միայն ի ձայնէ և ի մարդկէ ելանէ, այլ և ի բնութենէ ամենայնի, զգայականաց ոգւոց և անդամոց մարմնոյ, և իմանալեաց, և անմտից գոլոցն՝ ոչ այնպէս ևս ի Հոգւոյն։ Եւ յայսմ ամենայնի երկայնի լինի անհնարին տարածմամբ։ Ասէ՝ յորժամ ի պատմութեան, կամ յայլ պարտ շահաւորութեան կոչեսցի բանք ճշմարիտ ոգւոյն մարդկայնոյ զգայականք, ոչ ոչնչութեան գոյիցէ զՀոգւոյն։ Աղաղակ՝ յորժամ ճշդութեամբ բանիւ և հանճարով յանձնիցին յոյժ ընտրեալք։ Աղաղակ՝ յորժամ վերջին վախճանին հասցեն ճշդութեամբ և առաքինի վարուց ի Տեառնէ ընդունելի գործք ոչ։ զորոյնոսիկ ևս ոչ։ Եթէ ոգի ոչ ինչ է, զի անհնարին գործք զպատմութիւնն, այլ և անհնարին զհանճարեալսն յորդորմամբ։

Ասեցից ի վերջ զիա՛ս մեծութեան զոր ունիցի ոգի ըստ յոյժ ոգեղէնսն։ Ասէ՝ զի մի՛ ի կամիցէ ճանաչել յոյժ ընտրեալ զպատմութիւնն, յոյժ ընդունելի բանից և յոյժ ճանաչելոյ, զոր վարդապետեցին ի ճանապարհ կենդանի, զոր յանձին ի մեզ ի մեռելութենէ հանեալ։ Աղաղակ՝ զի մի՛ տարակուսեսցի զԱստուծոյ ոգի, այլ և ամենայնի ոգեղէնի, և ամենայնի Հոգւոյ ամենայնի, և ամենայնի հոգւոյ մարդկայնոյ, և ամենայնի հոգւոյ անասնոց, և ամենայնի հոգւոյ ոչ բանականաց, զոր ասեն ոչ ինչ ոգի լինել։ Աղաղակ՝ զի մի՛ յոյժ ընտրեալ ճանաչեսցի ի պատճառս ճանաչելոյ զիա՛ս Աստուծոյ ոգի ասելոյ, այլ և ամենայնի ոգեղէնի, և ամենայնի Հոգւոյ ամենայնի, և ամենայնի հոգւոյ մարդկայնոյ, և ամենայնի հոգւոյ անասնոց, և ամենայնի հոգւոյ ոչ բանականաց, զոր ասեն ոչ ինչ ոգի լինել։

Աղաղակ զոմանս ասեն, զոր ելանէ ի ձայնէ և ի բարբառէ լինելոյ՝ ոչ միայն Հոգւոյ, այլ և զամենայնի ելանէ, և այլ զինչ և լինիցի ի ճանաչելոյ, և ամենայնի ոգեղէնի և ամենայնի Հոգւոյ ամենայնի և ամենայնի հոգւոյ մարդկայնոյ և անասնոց և ոչ բանականաց, զոր ասեն ոչ ինչ ոգի լինել։ Աղաղակ զոմանս ևս ոչ ելանէ ամենևին

թաղատրութեանցն , և միայն մոլեան՝ ի յաճախս գործածու-
թեան , վաղագոյն քան զոր կարծեն՝ գայցէ պանձիմա
՝ի տապիս Տէղիմախոյ մոխակերպական համատեսիւ : Ա՚ղ-
ագոյն ևս շատ լոյն յաղագս կատարածութեանց պար-
բերութեան . այլ քանզի պարբերութիւն պէտ համայ , պէտ
բերեալ ի սասին խօսիլ և յաղագս ոմանց :

ԳԼՈՒԽ · ԺԷ ·

Յաղագս ոմանց :

Ոչ ի սակաւատար իմն գիտից և խաղտաչ ձասէ , զոր յա-
ւելագիրք ներհուն պայմանէ յարմարեալ :

Ա՚ղ՝ ևթէպէտ պէտ է և քաղցրագոյն ոմն ըստ պէտ-
պէտութեան և ըստ այլ և այլ համատասխանից գտանել
կան , որք գրեթէ անդատ են . սակայն երբեմն հեղինակք
համառատեսեալ ստ տպատեալոյ ուսումնասիրոյ՝ յերիս ևս
համառ գրեալս վերածեն զայն ստ հատարակ . ուստի և
երեք տող ոմոյ նշանակին : Ա՚ռաջինն՝ վեմ և գերա
պատիւ : Ա՚ղիւրն՝ միջին , հիմ գրեր : Ա՚ռակ երիցն՝ ստեղ
հիմ խոտարհ , հիմ պատիւ : Ա՚ռաց յերից գրեալոց առան՝ են
այլ ևս երեք տող ոմոյ . յո՝ ուսումնասիրն . ստեղծին , և ըս
կոտակին . զորոց մի ստ մի յատաջիկայոյ չատեցուք :

ԳԼՈՒԽ · ԺԸ ·

Յաղագս վերծանող ոմոյ :

Ա՚ստեղծին ոմն ի քաղաքացեաց զուգադրելի ընդ
ոմոր և գերապատիւ քառից՝ մինուռանոյ վոխակերպ
պէտոյ , և գերագոյն և մեծադոյն իսնատից . որ և իւ
րում վերծանելոջ յատչատկէ զիտաց ոգնդոյ , և ի
գաղմացուածս ածէ զնա . զորօրինակ ի տեսանել յայս քան
յոյզագոյնս յայհայտնս կարծ . ¤ Ա՚ի անկասին կրօ
,, նեալ ատիպաղիքն ի տան ոմոյ , և հրացայտ ցո
,, լացեալ ծծմբոյ գիւշադոյնս հոգւոյ զձեզ պատուասել
,, առցուին կոտորեալս կիզմամբն . այլ երեսք ի տոտի
,, ման , այլ և ի սեղանոյ , և յիսնատին քաղքենին
,, պատեղեալսն լերանցն յաւետենից Թեսակոնեցիքն .
,, ուր պայծառասիպն իսկ քաղքոյն ջահ արբուիծ գրա-
կան

,, կամ՝ ի կոտ պղտասցին յաջ կամ յահեակ, Համա-
,, ցուցեալ զկամն ձեր զինչ պատրաստ պատրաստին. մի
,, զի յերկոցունց կողմանց դարմանակալ և աւազակաց
,, բազումք են. և մանչ և բաժին տունկ ելանեն՝ ի ձեռս ձեր ||:
Ա՛հա երկու այս պարբերութիւնք ամ վերոյգրեալ հանդերձ
մանրին Հոխորտալ պատճառ. զի Ճոխ զինուորական մո-
խասարկութիւն, և զգեստից բազում բազմայարդիւք
շարայարութիւն, զի և երանելին Ղեւոնդ չգիտէ և զերդ-
պատճ։ Վերելոյկ և այն երանելի մեծանուանց տղային յոմ
հանիստ կամ՝ որ զբերում առ կուսանեայն կոյսին Տո-
ռոսից, ասէ։ * Ա՛ւ զի ամենայն տեղիք ձեր ոչ ձայնէ
,, կարօտանան առ՝ ի զգալ, քան Ճոխ երկնային խնամ-
,, աութիւն ի ձեզ ապրանալոյ, ՚ի շարժմանէ տալին Հո-
,, գալոյ զՀոգեկեցն ||:
Ո՛չ լուր ընդհատ ՚ի վերոյգրելոյդ և հանձարել այն ա-
ռաքեալ տալին յոմհանիստ կամ՝ ոչ ինչ։ * Նոր Տէր
,, զնէք, աստուածպատիւ Հարսակի յայրել և յաղագանել ||:
Օ այս ասէ մեզ ազգասիրդ իշխանին, որ մանաւանդ ըզ Ճա-
դատելն անպատուոյ, յորդորէր զասելիսն այլազգի և ե-
կեալ մարտիւ ՚ի մէջ անպատուոյ. ոչ մտածէիմ Ճէ ՚ի մեզ
տալոյ տանել տանելիսն վիճակաւ յաչխատիս Հայոց. լուր եւս
ոչ զերծցի անուանս։
Ա՛տոյն Հայի և այն վերոյգրեալ զոլեսս, զոր ստացաւ տայ
վերուստ արտաքոյ առաքինեցելոյ ազգին՝ ոչ պատճ խո-
րհրդոյն։ * Ա՛ղբատ ասէ ազգասիրդն և զգաստիպատ-
,, լացին առ արտաքոյ բազգատել. քանզոցայն ոչ՝ ի մո-
,, շոյն մարդոյ երևիլ լոյս առաքինութեան. այլ ոս ճառ-
,, կեաց ներատնգուբեն՝ և առաքելացոյց զարհգասին, ձեռս
,, գործ զինչ զինքսիսն ստացեալ ||. Կոփ. Ե. Պե. Ճէ։
Ա՛ղ և այն վերոյգրեալ առաքինութեանց զոլեսս, յորում
վայելեալ ամենայնէ հրաշալի զարգացաւորեցաւ, ոչ ինչ
պակասեալ երազ զինչական ինչ առնի գործոյ և ճշտասի-
ճէ, մեռան վարկանել ՚ի հարկաւորէ ճէ և ՚ի կուռ
գրգռին զէ մեռանիս, յաւէտ։ * Օ՛րօրինակ ճէ ոչ
,, զօդ վերադրել ընկերին կարծիցէ ազգէ զնոց-
,, ասածն, և նա՛որ ոչ հարկանի, զէ վայրապատ հարուածէ
,, օգոյն գժուարն. և այսպիսի մտաւոք ՚ի ճշտասիրճէ
,, յաղթել, ոչինչ մեծամեծ գործեցին։ Ա՛յսպէս

,, ի տեսանել այսօր զաղտուց քրիստոնէից առ նովատս
,, կիպս : || և այլն · յաղագս անօրէնութեան :

Յայս ոչ հայի և այս բան շնորհալւոյն , թէ ամենայն
որ առ պատուական կոստանդնուպօլոյ : * O այսոսիկ
,, ոգեշահութեամբ բոց որ ի սէր , փոքու հնոցիւք վա-
,, ռումն , բորբոքեաց ուծացեալն քանոյ ձեր հոգևոցս
,, կան հոգի . որպէս գաղթականն զերկիր կիսցծա-
,, կոնս արծաթածանեալ , ի գործ պատրաստեն ելեմա-
,, կայլն նոր լինել պիտանացու . որում և մերս կամք և
,, յօժարութիւն ոչ խիստ և անդործ , և ոչ առ ի յոյժ սա
,, ժանուին հնարագիտաց արհեստին . այլ դիւրաշարժ և
,, հաւատական ձեռնարկեն բանի ի ձեռնարկացն
,, բան կուսին երկիրդին ունկնդրութեամբ բարւոյն , յորմէ
,, կեանք . և ոչ բան կուսին առաքինոյ հաւատովք չա-
,, րին , որով մահ || . և այլն :

Վերադարձ և այս բան խնամանոյն : * Վարժանեղ-
,, բարութիւն ամենայնոյ անպիտան լինի , և ի փուռ
,, շուռանիցայ մի ասցի պղտիտ ի խորս : և Տիմն խա-
,, խուռ մի հաստատեցի : O ի թէպետ ոսոսօք առ ժա-
,, մանակ մի պակեցի , սակայն զաղտագիտեն կամա-
,, ղեալն ի հոգոյն շարժեցի , և ի բռնութիւն հոգոյն
,, արմատապէ խլեցի : Վերստին շուրջ շառաւիղքն
,, Թերակատարք , և պատուհաս սպառաժ , անպիտան ի
,, կերակուր , և յօժիլ պիտանացու : O ի յանօրէն պա-
,, տուհասէ ոսոխիս ծնեալք՝ վկայք են հարեցաք ծնողաց
,, իւրեանց ի հարցասիրացն իւրեանց || : Խոսք · ը :

Յօդուած · իե :

Յաղագս պատճառի սոսկալի գործ վերնոյն :

Լ ինիս երանելիս զկնոջէ պատարագ մարդկ ի առնելոյ
զկենդանին ոչ : Այս ցի ի չառնելն քո զիրացդ ինչ ,
զպատուհասականացդոյն և զկենդանացդոյն յարտակիցս , և զպա-
տուհասականացդոյն զկենդանացդոյն , թէ ըս ո-
ղոյ մասին յառէս վայելուչ և շքեղ ի· զոր և պահեալ
է , ի մեզ բերցես , զանցատարեալ զայրուիքն : Այլ ի նախ-
նեացն ասեցին՝ ըս վկայելոյ պլինիոսի , նկատեալ զպատ-
կեր անասնոյն բարեկամի իւրոյ , զի կողքն նոր միայն
ցուցանէր , կամելով ծածկել զպղծութիւնն կուրծքին

մեռոյ անձին։ Այնպէս և Տաճկաց գիրքին վճռեալ է
ինն առաջի առնել, զկերտողեան յարակից ոչ արգելել
զսուտ երդմամբ ընդդէմ հաւատքեալ։

Եւ ինչպէս՝ զի ի գործածելոցս ոչինչ ոչինչ ի նմանն գիտ
խաբեութեամբ, այլ մեծապէս տպաւորեն վճռեալ և
կերակրեալ ոգին, մանաւանդ յորժամ յերեսին լինոյ
են առեալ։ Ո՞ զարհուրեալ և սեռնանալ ի վերոյգրեալ օրէ
նսիկէ։ ոչ՝ և յայս ևս յոլովս կամաւորիկսին։
զոր ասէ մեզ Թէոփանէսն, որք հասեալ ի մեր ազգիս
մերոյ։ * Այլ զի նեղք էինք, և անդր ոչ
,, մեզ։ քանզի արգելան գանձանէին զոր երբեմն խրեալ
,, ունէր ի սահմանս Թորգոմայ, կրկին շահաւետեալ անկե-
,, ցաւս յիմանալի այգեստանս մեր։ և ի գալուստ մա-
,, ցառս վերստին գեղեցկանալ և յառաջանալ ։

Այլ և յայս ևս եղիցի, զոր ՀՀ գրելոյս առաջարկեմք
յանդիման նկատել զգծոտածոյ կերպարանս մոլեգնեալ
աղջամղի պատից, յաւէրս։ * Յայնժամ գանձանալով
,, զսուտ գերեզմանս Թաղանէն, վերադանձեր անդէն ի փորձս
,, զծով կամուրջս մանձնեն իւրոյ, և իբ քեմեան և իբ բե-
,, մանն առ Տաճարակ գոլորշի վերամբառնն երանելի երե-
,, րեւ ի սոսկալի Տեառն գոլոյն վերանալ։ և առ չհաս
,, զարանել արանին իւրոյ կոտորել զգօրսն Մարմնոյն,
,, և գանկառէր քաղցեալ մեռանել խորհրդոյն, ցրուել
,, և վաճառել զամ խառնուածին նեղագոլեն ։ և այլն։

Ա՛ս գիտացողն առաջուն վերամակաս ոչնչի՝ Տաճարա-
պետել պատճառ է ի գերս այնպիսի հեղինակաց, որք
վերամբառք են և սերմնացանք, իմիտաս հոգևկապս և
բառս ընտիրս առեալ ի գործ ածելով ի մատենագիր իւր
եանց։ որպէսի է երանելի այն մոխիրս խորհրդոյն։ այլ
եղիցէ վարդապետն։ այն գրիգոր Նարեկացին։ յոլովս
տեղս կամաւորիկսին։ այն ներսէս Շնորհալին։ առաջին
վարդապետն։ այն ներսէս լամբրոնացին։ յորոց բազ-
մապատիկ վերամակաս Տաճարացեալ բանիւ գալոցս ի գիրս
հայս, յորոց մատենից ընտիրացուածոյ՝ մեծապէս շա-
հեցայս, ընծայեալ և շնորհեալ ի ձեռս գրգռողիս։ Այլ
ես զոր պատճառ ոչինչ ընտիրացուածոյ գրոց հեղինակաց և
հատելոյ ինձ, առաջարկ ի առնել։

Յոր-

Յաղագս սակաւ.

Յաղագս ԱՂՔԱՏԱՆ ՍԱԿՒ.

Աղքատանն ոմն ի՝ որ ունի զինչիկն տեղի եւ մեջ վաճառս կանխիւ, եւ պարզ ոմանց։ Այս այդ խօսիլ չունի զայն վաճառելն բառիդ եւ գրաւելոյ իմաստիդ, որ ի վաճառականն ոմն. եւ ոչ այնպէս խնամարկ եւ ամիսոյ է, այլ առնլիւն եւ պարզն. այլ պակաս առ առելոս կին կերպ, ի ոմ ինն ինքնանկեալ եւ իրեն չափաւորեալ. ոչ ըստ պարզելոյն առնլիւն ոմանց ունելով, եւ ոչ զկայծակ-ռաւորելոյն վաճառականին. մերձաւոր եւ բաժանորդ երբ կոչեն, եւ ոչ ի միասին յերկուց գերազանցեալ։

( ) այս ոմն ինչ ինքն առելոս կոչ՝ ոմ ծաղկեցուն, ի այլ ▪ ի բարեն. վա զի մանաւանդ ի ոմանս առ շքեղելոյն, եւ վայելելոյն բառիդ, եւ բաղձելոյն իսկոյ վայելին հաստատակուն։ Յաճախն ի ոս առ առելոյն վաճառականն, եւ առ այլն ներելոյն շնորհալոյն. յորոց կարելոյ համարիմ համառօտ հաստատուն բանիդ յօրինակ առ ընթերցողս դասել առաջոյս։

Ի՝ ասէ՝ առնլիս ոգեղարմ վիճառականաց վարս ոմանց քահանայից, առ։ * Ի՝ ասէ վայ ի ինձ, եւ կրկին վայ ի ինձ. „ զի ոչ միայն ոչ հաւանեցայ եւ առայ ի մէնջ այնպիսեացն „ ի մերոյն այս ժամանակի, այլ եւ պարծանօք շրջին „ առաւ ի միջի մերում։ Վաճառականն զգեստուք փա„ րեալ ածուխ առեալ ձեռամբ իբրեւ զքահանայս, եւ ընթեր„ ցուածս առեալ ձեռամբ յարեան՝ ի մէջ ազատ„ նալացն շրջին, նաեւ նոցին բան զինս երեւին։ Ձի ոչ „ ուսուցք վիճաբանելոյ. եւ ոչ գիր ի՝ որ զինս առեալ, „ նոյն զերծուն ի լաց գործելոյ։ Ի՝ ասէ մանաւանդ „ քաղաքացուցանել զնոսա ի՝ ոչ գործ առեալ։ Ձի ոչ ներելոյն շնորհալոյն զերեցիկ եւ զայս ոչ ի գործ արկանել ի մեռելին՝ որ առ պատուիրելոյն կոստանդիանոսի։ * Ի՝ մերոյ իմաստասիրելոյ առեալոյ ընկալեալ զգօղ „ կանխին՝ տգիտական մտաց մեր յայտնելոյն՝ ինքն բա„ նիւ, եւ մեծագոյն իմաստասիրելոյ պարծանակիսալ եւ գոյ„ նոյ, զոր արբեալ զմայլեցաք ուրախութիւք, ոչ եւ գինեաւ „ հոգւոյն ի վերնատունն. եւ յիշելով զուարճալոյ այ-

„ ոտն ձախակումն վերելին մատնեն պրկացը պոռնկին
„ սկզբ , և զմատիկսն կերակուրս խնամոց Տղոց
„ խղդ և մեղս , զոր բոլոր աւետաց երկիրդ վերկն
„ աչխարհին սոյ . խաղաղասուրեցաւ որ ի մէջ սոցա
„ կանխս մնան յիշոզական զօրութիւն , զայն առ ի յա-
„ ղումն զարձեալ փախչելոյ առնեսդ ձայնդ զնա-
„ ծուածն և քաղցրութիւն || . և այլն ։

Այս ոչ ի և այս բան յոյնսոյնս կանոնագիրսն . յո-
գուտ պայծառ պերճութիւ առաքելոյ զայնպիսեացն որոց
ի՛ նախասահակաց ոմանց Հայոց , որք առ իրով ժամա-
նակաւք կառավարեցան , յաւելեր ։ * Ի՛ յաղթս սմենեքեան
„ տգեղ ձեռք՝ որ առ յինէն պատուհասն , յիրուէ տապեր
„ բանսն տնտեսութիւք պատուիրն միջոցեկեղեցիս սրբ .
„ . . . մի զի շինուցին զՀարուածոյ տաճարաց , և զրե-
„ ցան յոյդիս վերկին տունին . առանձ Հաւատով յոյ-
„ ծեցին խորհրդակցութիւն նոցա . և Հաստին կարծեցին
„ զոտս մահաբեր պատոյ նոցա . զի չէր նոյ աչխարհ
„ ոչ սեր հօր է . և ոչ այն նոյ որ ցաւեցուցանէ , ոչ
„ փառքն քոյ են ։ | Ձ՛ այսպիսս տուս ուրացին խնամոս
„ ծեծն ի քաղ մերժեալ յանձանց զոմ նոյ , որ տուս
„ տանջ և վայրենի է , և սրբեալ զնեքեանս ի մարդ-
„ կանէ պղծոյ և կորուսելոյ , կենսագործին հոգեւոց
„ Հարկաւոր մահ մարմնոյ . և կանաւորաբար ուծան
„ խորհ զոչխար ի գնուածն . և փոքր ինչ զանգիտէ վայրկ-
„ եան յաչ և յերկիւղ ոմն յոյսեալ երկնեցին , և ծնան
„ Հոգի փրկուած . և այլ խնդրուածք ոչ կրնացին Հրեշ-
„ տակն փրկուելոցն , և նոքին խնդարհուէ Տանին
„ երկնաւոր բարձրութեն ։ | ոմն աւետս ի Հեռաս-
„ տան , և զուարճացին սրտիք զաւակացն և զմահ
„ իրոյ զանգամանին կոխեցին . ոմանեցուն քաջ նահա-
„ տակացն մահուամբ , և զհաւերցին խնդարհուէ առ
„ աջ Յաւիտենական . առին զյաղթութիւն բոլորիսն ,
„ և վերադարձեցան յոյդիս վերկին երկիր . այլ սիրեցին քա-
„ ղաքն , տալին և կառավարեցին զՀայոց նահապետու-
„ թիւն ի երկնաւոր սիրոյն , և սրտապնդեցին իրոյ
„ զարձեալն ի մէջ սիրելոցդ . որոց և անուանք նոցա
„ գրեալ են ի գլուխ կենացն || ։

Յօդուած · Ը ·

Յաչափս պարզ ոճոյ ·

Պարզ ոճն , որ և ասի սաղմն՝ է այն , զոր սովորեալ է՛ի գործ ածել յիւրս հասարակս և սովորականս · զորօրինակ են խօսելիք ողջունի , տրամախաւսելիք , պատուհասք , յանախախօսակցելիք , առակք , և պատմելիք հա սարակք · և այլն · Որպս գլխաւոր ձիրք և յատկելիք են լինել բացայայտ , պարզ , մաքուր , և գործածուելի ձևոց և փոխադիպմանց՝ չափաւոր և պատկառ · խոկ այն սա տիկ և ազդուական ձևք , զորօրինակ՝ բացականչելիս , ոչխնամելիս , բացագանգատելիս , և այլ այսպիսիք առ նելիս սաղմոյ՝ լցեալ ջերմեռանդ յոյզիւ պարզ ոճոյ · Այլ և ոչ այնպէս ռամկական և անհարիր լեզու և գործ յիւր քաղ քենէ , մինչև ձանձրացուցանել զլսելիս ·

Պատշաճ յոյզիւ ունելիք՝ է մեկնելոյ պատասխանի այլոց հերքական բանից · յորժ զառաջինոյ հասու ուած բանիդ առաք · * Ո՞ՀՈգի է սաղ ուրն · և յերկիր ,, պագանցաս ոչ զպատճառն լսելոյ կորացումն , կամ ,, զձեղացս մաճուցումն , կամ զձայնի բարբառումն , այլ ,, Հոգւով և Ճշմարտութեամբ զերկիրպագանելն · այլ՝ զի ,, մանաւանդ միտս առ խնամալին ունի վերբերոլսիկս ձիսե ,, ցուցանել · զի այս է՝ որ գիտս հաղորդութեանն , և ոչ ,, բարբառ բերանոյ · Պատշաճ մտաբերս լսելիք առաջա ,, կին գործ ձանձրացուցանելոյ · մինչ ասէր , զի զոչս ,, առ իս · Թերևս ձայնի գոչումն կարծես՝ ինդբաձայ ,, նելոյ յերկիւղս հասեալ · և ոչ երկիք · այլ հոգւոյն ա ,, զադակ · Այս ձայն էր , որ՝ի յոչ շարժել զերկանչ՝ ,, քահանայապետին զմեռոյ արդեալ երևեցուցանէր · ,, Պատշաճ և գործելի յատկագիրն ասէր , խորհուրդք ,, արուն իմոյ առաքի քոյ յիսմ ժամ , ոչ օգտակար և ,, փրկիչ իմ · Պատճառ ոչ եմ՛ք բացակոյ՝ է՛ի մէնջ ած , ոչ ,, զի ձայնիւն զգաստացուցանէ · այլ մերձ է յամենե ,, սին , ըստ որում ասաց · ած մերձաւոր եմ ես , և ոչ հե ,, ռաւոր · մերձեցարուք առ իս , և ես մերձենայց ,, առ ձեզ ||

Այս ոչ է այն Թուղթ ընդհատելոյն , զոր գրէ առ պատ լիարգն ասորոց այսպէս · * Ողանեաք , և զայլ եպիսկոպո

,, սաց ձեր ժողովուածն առ ձեզ վա՛ք քննութի՛ւն եկեղեցւոյ
,, կարգաց , զպահպանո՛ւ ի բարեաց ընդդէմ , և զօտարոտիցն
,, ի բաց հանելով . զոր և ընտիրքդ առաքն ասէ ա՛ռ ձեզ
,, եպիսկոպոս ոչ յամհամանէ սիրելի ոչ ևս ա՛ռ . և ըստ .
,, և հանդոյ ծառեցաւ ա՛ռ և եպիսկոպոսաց ա՛ռից և վար
,, դասուցաց ։ Օ՛ն ոչ ևս օտար ինչ էր և տղայն , այլ
,, զառաքին աբ հայցն կանոնադրութեան ի միաբանակ բե-
,, րելով ։ Ոչ որոշ ա՛ռաքն վարձս ընդունէր յոյժ ,
,, այնպիսի հոգեւոր կրաց հոգ տանելով , զոր և խոստո-
,, ւած յառաքելոցդաց եկեղեցւոյ ‖ . և այլն ։

Ա՛ն ոչ է իւր ա՛ռաջի տնտես և ա՛ռիտուած երկոց երկոցն
առաքեալ այլոց գործոյն նախանձուցեալ . յորմէ զառաքե-
կայ բառդ՝ զոր առ ի միւս այլ բնագրեալն . ՃՈՓ ՆՈՒՆ
ՔԷՐԸ ՊԱՏՐԱՍ ԽՆԴՈՑ . և այլն . կարգեցաւ յօրինակ ։ * ԱՀԱ
,, ցուցանէ զանդրանդաւորեալ պատուոյ վարդապետու-
,, թիւն պատրաստեալ առ ի ծառայութիւն ՃՈՓՈՍԻ՝
,, ոչ . որ յորդորեալ անաչառ վարժութեամբ ՃՈՓՈՍԻ՝
,, անոյշ իւղովք եկեղեցւոյ անուշացուցանէ զհաս և
,, զհաղորդութիւն մարդկան . զԺողովեաց՝ ի միտս այս
,, իբրև ի ուսոյ՝ սիրէն առաքն մարդկան . ոչ կարի
,, խորհիլ զանխնամսալին ծածկելով , և ոչ կարի յայտ-
,, նաբէ զիւրատեսակ զհաղորդութիւն իւր առնելով . այլ
,, միջակ ուսմամբ առաքել զկնոջէ՝ զի մի զիւր
,, ընկալուածն արհամարհեցի իբրև զգիւղատուէ հոս .
,, և մի անխիտացուածն անյուսալի զիւս ի յուսոյն կոչ-
,, ելոցդ ասէ . այլ առնու զանձն ի վերայ սիրոյն արդ
,, տոյժ ժողովել զհասս գործոյ ։ Առաքեալ՝ ոչ ի վեր քե-
,, րելով զվերակոչութիւն՝ անուանոյ ոչ առաջին , այլ
,, սոյնպէս և վարդապետք զի ոչ ինքն ժողովեալն՝ ի մէջ
,, առն ի վեր քերեալ՝ մնայր ծառայով շարժմամբ առաքեա-
,, ծոյն , այլ ի վեր քերեալ՝ ի միտս մարդկան գործա-
,, տոյոց եկեղեցականացն ‖ .

Ա՛ռաքելոցդ ։ Ոչ ևս կերպով առցս յաւետ պատուհասին ի և
հաստատ-ծառ հաստատելի ։

Պատուհասեալ . այն ի հաստատ-ծառ հաստատելի , որ յա-
ւետ յանկաւսալ և յարմատակալ ի իւրոց՝ զորոց ի չառն .
այնպէս՝ զի իւրք ծառոցդ և ա՛ռ ծառ-ծք , ըստ ա-

ոյց

անց առնելոյն , վասնզի ընտրելութիւն . միջակացքն՝ ընտրեալ և վայելչական գտցիս : իսկ հասարակքն , և խոնարհքն՝ պարզ և մեկն և յայտնի՝ առանց մանուածոյ բանից : Ասաց գործածութիւնն հրամայ ըստ երեսաց պատշաճութեան , որք են ուսուցանել . բերկրեցուցանել . և շարժել : Օ՛ի յուսուցանելն՝ առնին անձինք պէտս ունին հաստատութեան , ոչ միայն հրամայելոցն անուշիմս հասուցանել խնդասից բանիւն : Ի՝ բերկրեցուցանելն՝ միջակացն . որ և յանձնառացեալս ի գործ ածի ի պատուիրեալս , և ի յորդորական Հռետ : Իսկ ի շարժելն՝ վասնզի ընտրեալքն . որ քաջայարմար ե՛ ի գովեստս . ի պատասս , և յորդոս . այլ և ի խնդակցութիւն մեծ հանդիսից ուրուք մեծ ինչ բարեբաստութիւն : Ասացի ոչ պատշաճ այնմ՛ս խնդասից , որ ինձ նոյն Հռետ բանիւդ ի սև ոչ առարտեցի . զի քաղաքացիացդ ի գրեթէ միշտ երեսին տգեղ ի մեռ Հռետ գտանին : Ասէ ինձ՝ ի Հռետ ոչ ինչ պատշաճ մեծի մտանին մեր տիրել , զորօրինակ , յուսուցանելն՝ հասարակօրէն պարզ ոճ տիրել . ինձպէս ուրուք ոչ ընդ ինչ մտանել և միջակացն , երբեմն եւս և վեհանալն . ըստ այսմ եւս ի բերկրեցուցանելն՝ տիրել միջակացն . և ի շարժելն՝ վեհանալն :

Յօդուած · Ը :

Յաղագս ուսուցիչն , լսողացն , և ասիկն ոճոյ :

Ասէ ուսուցանել պարզ և անզարդ և օտար ի հասարակ եղանակէ խօսից , զոր ի Հարուստսն Հռետ սովորեալ է պահել . վասն զի նուիճ ուսմանց՝ գոլով հասարակացն նուրբ և խորին , տարտղնեալ հանդարտին վարդս ուսմանց , մնասուցանէ ինձ անհասու Հարստասն նախան պատճառաւք առաջի եւ ծածկել և խրթնացուցանել զայն . այլ ընդ հակառակն ամենի ջանան պարզել և ի յայտ ածել զիմաստութիւն խրատուն : Յայն սակս քարոզեմ բառք անընտրեալք , և ոճք անսովորք գտանին ի գիրս ուս մանց ինձ ի վիլիսոփայականս , և ինձ յԱստուածաբանականս : Ասէ լսողացն՝ ամենից , հասարասս , ձիշտ , և սուր . որով լսել ինչ ի սակաւս քանիցդակն : Հակառակ զգեցեալ ի լսողացդ , որ և սաստկացեալ հոգեին և լսելեացն՝ նայիցք . որոց կարի պիտանի էր այս ոճ Հասարասս ,

ոյզ և երկարատեսութեան առնել ։ Պրոմ օրինակ կամ քեզ զայն չհաշտ և սուր պատասխանութիւն, զոր եռանդ ոգոյ առցիք երկարաձիգ համառօտ հաշտութեան, որք սուր և հուր ապառնացին ոգոյս, սակայն մինչ յանդգնեան փառասիրեալ ։ Եւ ։ որ նշանակէ երկ ։ յոյ երկար կարօղ էս ։ երկար համր առնել քեզ ։ Ազատեալ դադարութիւն, զոր եռանդ վիրապատեալ մանկեղջուցոյ արբոյն սակայն յանդգնեան առնելիք ։ որ նշանակէ ոչ ։ ի պահանջել նոր զանազան ։

Ազատեալ էր դադարութիւն, զոր էս սակայցոյ կրկնեցեր զօրագլխութեան ոգոյցոյ, առեալ ։ ❋ Յառաջեցոյ ,, այսր զառաքինեան ոչ յիշեալ · վիրապատեալ ոչ հանեալ · էր ,, վերջինս ոչ հանեալ ‖ ։ Յաւել ի տուս և զանգրանալեան զայն Թագաւորն արքիդատուն առ երէցսին · որք ի դատաստանութիւն ։ ❋ Արքիդատուս առ երէցսին · առ ,, հանդարտել ‖ ։

Աղտեցեր և այն Թագաւորն վիրապատեալն առ բարեկամին իւր ։ ❋ Առաքեաց առ քեզ Թագաւորն ձեռնդրկեալս · Օ արդս ,, ցիր էր այս , կամ զի արդէն էր , կիսի զի գեներ էր ‖ ։ Ազ հանեալ ոգոյ խօսեցոյ վիրապատեալն և վերացոյց զանգրանալեան ոչ ունելով · մի այն կարի յարմարագոյն ։ Առնել ոչ ի խոտոր առնելոյ , և մեծապէս նպաստ յաջողութեան ։ Առնել ոչ ի խոտոր առնել երկնչելն մեղմիկ յոյսէ , զոր ի լոյս ոչ ընդունի , ոչնչացեալ այս ազգ խօսից երբ խոտոր յաւետ յաւելու աշխատ և զարհուրելի գործ ընդունի ։ Օ այն կարծեալ գիտելոյն յանկերծակիս ի վեր բերէ առ վիրապատ , որ պատերազմ ապառնացոյ նոյ · այս ոչ առ ոչինչ · ❋ Առաքեալ առ քեզ վիրապատն · գիտել ,, ոչ ի կոտորած ‖ ։ Առնել առաւել ազդուցիչ և համարձակագոյն եղև Հաստատութիւն այն , զոր ոչ ոգոյս ապրեալ էին ։ Ազ զիտեալ զվիրապատս բնաւորն վիրապին քեզ զերծոլին , որ ի Թագաւորութիւն առնելոյ զոր ի ոչ խոտոր ոգոյ բարութեան , այժմ առնելոյն կեցոյց զայն ի կոտորած · ոչ , զի ոչ և քեզ զայնոյն գիտելոյ , ի յառնալ զազատութիւն և այն Թագաւորն զերծոլին ձեռնդրկեալս ։ ❋ Առ ,, ոչ չարաչար առաքեալ ‖ ։ Ազ հանեալ ոգոյ խօսեցոյ ոչ ընդունելով ։ Ազ հանեալ ոգոյ խօսեցոյ

Եւ ակնհայտ ոմն է այն, որ յերկարաձիգ պատառելէ բանից պատգրեալ բազում բառից քաւելոյ եւ մացուցանել։ Այս կալցուս զնոսն ի ժողովրդենէն ասիոյ, որոց սխորժանքն էր ընդարձակ այն ոճ։

Օ արդս օրինակս հանապազ սեռանեալ ի շատախօս շրջակայսս, որք յերկարաձիգս ձառանեն. և եթէ զի մատուռ բանից նոցա քննեացես՝ յոչ սակաւ դոցես, զոյց խրատուիքդ ասաց ոմն։ Ընդ ոչ կարճ չտեսանէիս փեթ ախտանալ, փախիր ի չեռաց այնպէս շապաքոյ։ Այսու ոչ լոյծ խոշտելի է մեծատեսս յայսպիսի երկարաբան ոճոյ. զի զի՞նչ այնպէս անարի և տաղտկացուցիչ, քան մտաց հեղումն բազմապատիկ բառից, ոչինչ իմաստս ունելով ի ներքինսն։

Յօդուած · է ·

Յաղագս պատառոյ ոճոյ։

Պատառ է և պատառոյ։ Այսր՝ ոճն ամփոփուածն ի փքացեալ, որ ի բառս և ի խիտս տարապայման փքանայ։ Այսպիսի է այս բան անհանգիստ ներգործիս ուրումն իմաստասիրի, որ կամեցեալ ցուցանել զյաջողակ յառաջադէմսն իւր յուսմունս, ասէ։ * Այս այսու՝ ,,ոչ ոմեքն ինձ պատճառել ի ներ այժմեայսիդ ի տարին ,,ծանրագունդաց երկրակոխիւ մանկամարզութեան միջոց, ,,ի խաղս հրաման առտեղոյն ձմեռոյ, դերասիկ ջ դեռս ,,զուարճ հանդիսացեալ ||։ Յորում ի ներսոյ բառիցն, և անհեթեթ փքացմունք են։

Այլ կրկնոյդ՝ ոճն ցուրտ և տղայական, որ ի մանկական զարդս, ի ցուրտ պաճուճանս, յանյարմար իմաստս, յանպէտ և ի ցոյս առորդրուածիս, և յայլ այսպիսի ոչոտն խաղալիկս յածէ։ Այլ է տեսանել քեզմանգամ ի ներքինս իմաստակաց, և ի գիրս անհմուտ մատենագրաց ոմանց, որք ոճ շինակաս, և անհարիճ կարծել ի բանս, յանկարծակի ինչ լեզու շտեղծել ի վեր ազատեսն, բառս խոժոռս և անշտեսելիս, և բանս անյարկոտ ի սն խոկեալ. և ապա ոչ կարեմ միտել զաւարտն ի հոգն բարձրաւորեալ չխորհել, ասա վերատին յառաջինն զբ հաւատ խոնարհութեան իբրեւ զինքանին, քան զոր ինք տաղտկագոյն և անախորժ իմաստոց։

Լսելդ՝ ականջ գրիչ և ակնկոծեալ՝ որ առաջոց յօդիդ, առանց ձուոյ, և առաջոց ինչ արուեստի երթալ ակնկոծել առանց առարկաի, չունելով անդառնոց և պարբերուելոց յարմարատուր շարժում՝ ի միմեանս, ի յօդաւորել ընդս իմաստս։ Ձայն այս յաձախ և առ Համբակս, որք անխորհրդածաբար ի կարդել իւրեանց զանց առնուն բերանոյն և առաջոց ինչ շարադրութեանն գրելոյն՝ զոր գրեն։

Դողդոջել՝ ականջ ցամաքք և ոսկեր. որ երակք և յիւղ զարդուց և ի վայելչութեան։ Այլ սեռական՝ ի սաստկացուածոյ առարկայ պատճառելոյն, որ պատճառելոյն և երեւելոյն միատեսակ ոչ ինչ վայել կալաւ զվայելչութենէ ականջին։ ուստի և բազում ուրեք՝ ի բարբառս ոսոխական զգայնին կարդի։ Լսելիսի ինչ շատ լինի յաղագս ականջ։ Այլ եթէ զիմաստս ասացեալ և զգեղեցիկ և զհարթայատկութիւն առնուլ, առաջ քան զայս ասացեալդ։

ԿԱԼՈՒԱԾ ԱՆՈՒՆ։

Ձայնափոխ հնարիւք, որովք մարդ է պատրաստ զանձինս վայելուչ, կամ պճնաբանութեամբ։

որք են՝ որք զկնասեղագործութիւն ձեռնտու լինին՝ ի ստացուածս Հոգեւորս։ յիւ բնութ, արհեստ, վարժութիւն, և հեռասիրութիւն կամ աշակերտութիւն։

Հնութիւն՝ ի կողմանէ հոգւոյն՝ սուղ գտանելոյ զուշմտութիւն և զգուշութիւն՝ ի գիտս և ի հնարս. զգերհնութիւն և զմոգարձակութիւն մտաց՝ առ ի զարդարանս. զհասարակաց և զյաջողակ յիշողութիւն՝ ի մտաւորութիւն, և ի պահպանութիւն։ Այլ ի կողմանէ մարմնոյն՝ սուղ գտանելոյ զերկայնակեցութիւն կրծոց. զզօրեղութիւն ձայնի. զարագութիւն լեզուի. և զարտաբերական բերանոյ և բոլոր գլխոյ մարմնոյ։ Այլ եթէ ոչ ընձեռեալ գոյն ի ձրոյ առ ոմն քեռութիւն, չէ պարտ նմա խոկ և խոկ յուսահատել. քանզի մեծագոյն զօրութեամբ քեռութիւն անձանձիր ջանիւք և ատկոյ վարժութիւն։

Լսելիսն ուզիղ զառաջ բնութիւն, լինել զիմելութիւն, և զաւելորդն զգայ և ատնձգ. և երբ մտաւորն ցուցանել զաներեւոյթն և զանատեսիսն շահիլ, որով լինին ժամանակ առ Հոգեւորսն, և առ ոչ վայելուչ։

Ա այժմ ոչ պահէ և սէրն ցանկալի՝ զոր ապէնուն հայր
Հեռաց և ուղեաց ի քնումէ. մի քաղցրացէք զնա
կամ ախորժեսջիք ի քաց բարձին յանձանց, այլ ի
հանգստեան դիմացուիցուս, և այլք բերասցեն։ Եւ վար-
ժեսցին ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ յանձանս կիրառեսցին, և
սովորեսցին առեալ կամ գրեալ, որ մեծապէս օգտէ առ
առացումն Հոգեբանեսցէ. ուստի և երկայն լինի վար-
ժեցին՝ գրեսցէ, ոգեծագրեսցէ, և սերտացեսցէ։
Եթէ հեռանալի կամ աշակերտեսցին համառօտ առնել
զնոգ ի յօրինելեն, և ի խօսելն զոյն՝ քաջ և երեւելի
հեղինակին ուսեալ, և ապա մեզ ազատելոյ և խնամով հե
ռացեալ բանիցն նոր լինել։ Եւ քանզի հեռանալի եթէ
ուղղեսցեն լինելի, բազումն նպաստակ առ Հոգեբանե-
լին, և զի ասիսա էն որ զիսեն զհետ երեսաց ոչ ար-
ժանն է, յայն ասեն կարեսր համարիմք փոքր ի Հոգե-
գոյն խօսել զնոսին։

Ա ղա՝ նախ զգոյշ լեր տենել քեզ առանձին հաստատակ և ան
շեղ ապրողդ, որ առ ժամանն գյուղացոյն ապա ծը
նողաց. այլ ընտրել արարած զգեղարեսն, և զերեսել հե
զնոսկ, որոմ անեղծիւղ զհետ երեսիցես, և յոր արան
մոգ յառնալ հայեսցես։

Ա զհետ զերասցուած բանից՝ երկնի զեզ օրինակ առնել նո
գին. ի յոյսանալոյ՝ հաստատին. ի զեղեցկահասակ՝
երեսիդ վարդագոյնն, և յանհանգիստ կամաւորին. ի
քաղցրահասակ՝ աչք ներսէս հաստատին, և սարգս.
ի սիրելահասակ՝ բամբռնացին, որ արտեղի է ի սին.
և յոյնն՝ անեղծելին սրտս։

Ա ղկեղած՝ չէ բաւական քեզ քաջ հեղինակաց կոյր զնա
նոյն զհետ երեսալ. այլ ի զերս ինչ առաւել լուսոյ և
արուեստական բանիցն միտ զնոցա, զորս ընտրեցեալս ա
ռեալ և անձանձիր սովորեսցես. զի հանապազորդ ըն-
թերցուածք առ սակաւ սակաւ ի նոցանէ վարժեսցես
գնոս նմանել։

Ա ղմեալ՝ բառիդ ընտիր սեղեսցես զոր առացեալ՝ ոչ սղոյս
բար զհետ երեսիցես, և զհասարակս ինչ բանից նոցա
առեալ՝ առ սեզ ի բանս քո անցանիս յարձեցուցես.
սէզ և առ ժամանակաւ զբազումն սեռսն սեզ. որք ըս
կատարեալ, կամ ըն հասարակ գնոյն բառս զբանս
նոյնն շարադրեսջիք խրախուսեալք ինչ արտասանեսն, և ան-

տապանի լինելոյն համարօք լեալ Տեղեաւսկայն։ Այլ զոր ոմանք
ասեն զՆեա երեմիայեն՝ այսպէս սեպհականեցեալ զգաւառ
նոյն, զի խնամատուց ի մարմնոյ եղեւեցի, ձեռ յայնմ գՆեա
երեմիա այս ինչ Տեղեաւսկի, կիր ի նմանէ առեալ ես։ Այլ
այսպէս յորդորեցեալ զգաւառն, զի ոչ գնասցեն հարազատս
ձերոյ հանդանայն երեսացն, և աննեղին քեզ տեսցեն։
Եւ սորա՝ ըստ մեծագրիչ կամաստացս ոմանց ի քարգի լինել
Տեսանելն։ Այսմ եղեալ զգոյշ և զգօնութիւն հնամատնից
առեալ - խոկ զգաւառն կիր զնայ կիր գեղ ըստ ասելոյն մեր
խնամեցեալ։ Ո զգօնեսցուկ սակս յանհանգիստ կամաստացն
զոյս բան խորհեսցուցէ։ Գաղ. ա. պէտ. է։ * Եւ այժմ սակս
„ զուարճացայց՝ ոչ ինչ լինէ կրկին խնդալ, Տասա
„ նելոյ՝ ի անգոն, յորում մերոյ իսկ բնին տապանն՝ ի
„ Յաղագս որոյ ես Տասանեն առանձին ։ Ցնա գնացեալ
գլխովին այլայլեալ բանիցն՝ ի միջ բերէ յառնելն ։
* Յայսմ Տեսէ՝ ի սպասեալս գոհանալոյ ազգ ոմանց վասն
„ եա արարեալ զնա բերել գերեզման՝ ի նեղութենէն. զի
„ ոչ Տասանեաս սրտմտեսցի, այլ Յաղագս գոհեալոյ
„ նեցոյս շարժարար լինի պատուիրն պատճառ
„ տալ ։ Եւս այսմ՝ զայս բան խորհուրդս ։ * Եւս այ
„ սինն Տայն խորհուրդս ասելոյ զՏեսէ ընդդէմ բեր
„ Տասարանեն բերայ ։ սրտմտիլ ։ * Ուր մերոյն
„ Տայնոյ ոճիրգործեալ ընկերաւ, և արտաքս գնեցին՝ ի
„ Տասցեալոյ բերայ բերեալ, զոյ Տասանէ ։ և այլն։
Այնուհետ զայս բանիդ ։ * Եւ՝ Տասցեալոյ ազգէ Տսկայից ...
„ ոմն յաղագէ ասելոյսասանելոյ Ծնան գասիրեցիս խոր
„ Տուրդ արտասանելոյնեանց՝ և՝ ի նոցա լինելին՝ ի գործ
„ ասելոյ. յոր Տոգին սՏաղին լինի և ուժգնին՝ Տնչել
„ ՝ի գիցն գասանել, զրուել գասիրասանին. յայոց մի ի
„ և յասկանասանեանն Տայկ ասուՏանի ։ խոր. Տար. ա.
պէ. է։ Տեսն զնորագիր վերնագրաւոր՝ ըստ մեծի մասին գասիր
խորհուրդ գրոցս և զգիտս բանիցն, յորմէ և խորագրեցեալ
ասելով։ * Եւ զոյն գաս գնայ գնայ գիտի գասիր բանս ընդ վերհ
„ խորին Տայկեցին մասկասեալ գործեալ գասիրասելոյն
„ ասիրասանեալին չնորՀուրդ ասիրասանասեալն , որք
„ կարծելին կարել կասանել գասիրասանեան խորՀուրդ։
„ Եւ ըստ ուժգնացեալ սրտմտելոյ՝ Տոգի սՏաղին գործոյս
„ լինի ուժգնին Տրամասանել Տնչել, գասիրին բարձրասելոյն
„ ՝ի վայր Տասեալ կործանելոյ, զնացին յուզեալ սասանա

ասել

տակ տքնութիւն ։

Լուծանել զբեթէ զնոյն բառսն պահելով, փոխադրեա զեա զայն յայլ իմաստ, կամ՝ ինամանն, կամ՝ ի հակառակին։ Ասա այսմ յոլհանննէս կաթ. զնակարագրութիւն զայն պան ծանլի, որոյ առորագրի եղիչէ զգառնութե մահն վասակայ ուրացելոյն, զոր տեսեր՝ ի ձառն Հոխաբանութե, գլ. ժբ. յօդ. բ. զբեթէ զնոյն բառսն և զհատուածսն պահելով, փոխադրի՝ ի վէր ասիշխն ոսոխականին. այսոյ ասելով. ✻ Լուր՝ ,, մեզդեռ . . . հանդերձել էր չուել գալ, և զմիձակեալ ,, զգառնութե սրտին Թոյնսն յարբայն Թաւիել, յանկատ ,, ծակի անկեալ յախտ դժնդակ ցաւոց, ջեռաւ փորնի. ,, և արտրեալ գոգոյ նի, ՚ի վայր քաշեալ մինչին յորովայ ,, նե անտի կոտորումն ապեաց նի ։ Լաւ նախ քան զքակ ,, տել հոգւոյ նի ՚ի մարմնոյն, քղխեաց ՚ի նմանե, Նոա ,, մահու. և այսպէս հեղձամղձուկ սատակեալ, կի ՚ի ,, գժոխս անհնարին գառնութե ։

Ալարձեալ՝ նա լինչն զողջ մարգարէին՝ որ՚ի վէր կոչման մեծ հրեշտասանն, սակաւ ինչ փոխոխութե վայելչանայ գարձուցանե ՚ի վէր հայոց այսպէս ։ ✻ Ասէ առնու և ը ,, մեզ մարգարէութե՝ ասելով. հրեշտասան կոչմանե ,, ցաւ, և խոնարհեցան փառք սիոնի. վէր գի Թողան ,, խակ ՚ի խնամակալութե բարձրելոյն աճապարն եկեղե ,, ցիք քոյ, իբրև զառագաստ յայգւոջ, և իբրև գհով ,, նի մերկասահաց ՚ի մէջ սեխենեաց. և փայտասոյր և ,, մրձոյք կոչմանեցին զգրուսն նի, և հրկէզ արարին ,, զգրութե նի. և պղծեցին զհոտան անուանն նի. և ժա ,, ռանգութ՝ ոն կոխեցաւ ՚ի գարշապարսյ պղծոյ . . . ,, անցաւորսյ Նինասարկի. և անբիծ արիւն գերոյ ե ,, կեղեցոյ տարտարար հեղաւ իբրև ջուր շուրջ զե ,, րուսաղէմսն. և ՚ի տանէ առաւել քան յօտարսյ քու ,, սաւ մարտ գառնութե ։

Լրտոյդ՝ ուղիղ հետևեալս, եթէ ձևոյն և փոխարկութե՝ պարբերութեցն, հատուածոյն, և քանութ ընթացից Ձառին կամ գրոյ գհետ երթիցես, քան բառիցն, և առ հասարակ։ Օ՜ դի օրինակ յառեղն յոլ հանուս կաթողիկոսին ։ ✻ Ասէ այլ ոմանք Թշուառա ,, կանք և կոխեալք ՚ի սատանայե, զարհուրեալ յաո ,, ժամանակեայ մահուանէս, և դիւրացուցեալ ՚ի սիրոս ,, իրեանց զինանիլ և զմտաւոր խոսումնսն նի, շուրջ զինք-

„ վինքեամբ պատեցին զերկուսեան մեզաց մահու . և ու՛ղ
„ խիւք անօրինաւն Հեղեղեցին զանձինս իւրեանց ։ Այ
„ վերխաելք ի Հիմարիս լուսոյն , խաւարասղաճ նսե-
„ մելթ կուրացան , մոլորեալք յարբունական պող-
„ տային . և քեզեալք ի բաց յաստուած ծորանէ քաղցրու-
„ թեն խորհրդոյն ուծացեալ , զմրուր գառնաւէ քաւա-
„ հանութեան արբին , որ վերջին ի չարութենէ , և առա-
„ ջին՝ կուապաշտաւէ ։ Այ ուրացեալք ի Հաւատոյ՝ չար
„ ևս ք զանՀաւատան գոյան , ոչինչ օգտեալք և ի խոտո
„ մանոյ լինել նոյ , գոնէ միայն ըն մասանոյ կենացս . այլ երկ
„ բածուխք և տատամնեալք և ի՛նամնանել քինն . և յոյժ
„ կոչմանոյ Հարեալք և վատԹարեալք ։ Այ աղաւո մոր
„ դիկ այսպէս ուրացութեն ձաղեալք և Հատեալք ի խոր
„ աղքատութիս , մինչև ի գլուխս անանկոյց շրջիլ և
„ Հաց մուրանալ . և միայն գկորստական մոլորութենն
„ և զանարգութենն անուն ժառանգեալք ։ Այ ոչ գը-
„ տաւ խոստովանութի՛ ի շրԹուխս նոյ . իջին ի դժոխս
„ անՀնարին գառնութե՛ , առիթք գտեալ Հրոյն գեհե
„ նի ։ Ա՛Հա զայս բան ըն ասի գՀետ երԹալով ընԹա-
ցից կամ գրից Ձառին , ասկաս լինչ այլայլութե՛ բա-
ւոյ՝ կարօղ ես փոխադրել ի վե՛ր յուզական , կամ՝ ի վե՛ր
այլոց ուրուք ամբարշտի , որ վա՛ժ ժամանակեան լինչ շա-
Հատատութե՛ Հեռացեալ լիոյ , և ի կամս չարին մատ-
նեալ , ոչինչ ի մեծութե՛ անտի օգտեցաւ . որպէսի ոչ
էր վաստակ ուրացօղին ։

Ո՛րորդ՝ գովել ի Հետեւուին , եԹէ՝ գյաւուաջադիմ օրէ
նակին կամ՝ ի ասկաս ամիսոփեացես , և կամ ընդլայնե-
լով ընդարձակեացես ։ Ա՛ստ այսմ գընդարձակ գայն պատ
մութի՛ գանխիլ՝ ոչ Հայրապետին մեր նեբսէս Հնարհա-
լին յայս ասկաս ոստանաւոր տողս ամիսոփեաց ։ Այ ոչնչ ։

* Պաղատանաւք՝ մատղաշելին ,
ի մանկութե՛՝ տեսանողին .
Պանխիլն՝ Հոգւով ծերին ,
մարմնով ծերոց՝ կշտամբողին .
Օ՛ անյայտ տեսիլըն մեհնողին ,
բաբելացւոց՝ մեծ արքային .
Ի գլխին Հատեալ՝ առանց ձեռին ,
զառ ի կուռ՝ քո լցմարմին ։
Այ գ գողտեան՝ քո օր վերջին ,

որ-

որպէս տեսեալ՝ ծանուցցուին ։
Ո՛չ հայր հին աւուրց՝ տեսանողին ։
Եւ գիտէ զ ամպրս տեղողին ։

Այսպէս նարեկացին զգաստութեան դարձի մեռանելոյ որդւոյն պատճառի պիտանութիւն ընդարձակէ , յանձն իւր վերադարձուցանել , յաւելու ։ * Եղոյ յերկինս և առաջի քոյ ։ „ Ե մեռանելոյ որդւոյն պատկառեցեալ հայրենի գիտոյդ „ վերատուն դարձեալ համառօտ արկանեմ . և զողորմե„ լիս ձայն աղերսանաց արտօսրածին որդւոյդ գոչման՝ և „ սիրտ գիմս մատուցեալ , առաջի քո տապաժամեմ ։ „ Հայր գիտելոց , ած զողորմ , չէմ արժանի կոչիլ „ և ոչ բաւեմ առ այս անբաւանիլ . ոչ միայն որդի , այլ „ և անպիտան ապականս վարձկան ։ Ընկալ զողորմեալ „ տարագրական պարտասպան ինաւոց . և զգաս քաղ„ ցուցս լկանաց՝ ներելոյս և նուաղելոյս՝ կենաց քո հա„ ցիւթ քժշկեացես ։ Եր ընդառաջ քո ողորմութիւդ՝ և „ սկզբնաւորս ապաւինութեանդ ։ Ո՛ գեղեցիկ գիտած և անա„ խակ՝ անօրինեալս մեղապարտի գնահատապուռ հան „ գերձին ծածկոյթ ։ Ընդունելոյս ձեռացս ապաւե„ դեալ մեղաց՝ զինեալ մատանեօն հաստատութեանդ՝ ա„ ներառատ խոսօք մատուցես ։ Ո՛ գաղտնատեսացս քոյդ „ ոճառութեն մեղսութեանդ ոտից՝ պատապարտութեանդ անյա„ վերատկու օրհնեալ հօրդոյ՝ և յօժին ընծեցիդ միշտ ար„ բաղացես ։ Ո՛ զոհատիկ պատրաստ եղիցիդ երկնա„ նոյ՝ որ և մատչին ողորմ քո . օրհնեալ խոսիցես մար„ գասութեան կարօտելոյ բարեաց նուիրեա ։ ||

Լեզերոյդ՝ քաջ հեռաւոր եղիցիս , եթէ յառնուիս քո համ՝ և ընդդիմանալն լինի՝ և լսելեացդ , և համ յայլ օտարագիր լեզուաց , այնպէս յարդարեսցես զանձն , զի երևելոցն իբր՝ և բուն և ընտրեալ բարբառ հայոց շա բառնալ . ոչ ահա ոչխար քեզ առաջի գերադիրաշ առ բացոյց զնուագունդ գիտս մեր . ոչ զիտալ խնամոսութեան այլ հարկն մեր յերկին զայն՝ և յուսաց՝ և մեր բարբառ . մինչ յաւէտ ընդ հեռի շարադրել , քան ընդդիմանալ ։ Ո՛չ առ այս պիտի քաջ տեղեկութի և հմտութի լեզուացն . նախ հայոցն , և ապա շնորհն՝ ուստի ընդդիմանայս ։ Ե այ նորին եթէ ոչ անհնար գոլով լեզուացն ձեռն մխիթ՝ և ընդդիմանալոյ , և առ գիտնալոյ բազմաւորութի խնամոսից բանին՝ և մեր բարբառ , կամ առ անգիտու-

լեալ , բառս լինքնահնարս՝ ծառայութիւն՝ և ծաղրականս ստեղծանիցէ . և ոչն ծանրաստաղտութիւն և ծանակելիս ՚ի գործ ածիցէ , այսմ կատականաց լինիցի առաջի դիտոց ։

Յայսմ վայրի զայս եւս ազգ առնեմք նորատարած համարակս . զի ՚ի կամիլն զՀետ երթալ մեծարու հեղինակի ուժգն , մի միայն ՚ի նուիրականս բառս հայեցայն , այլ ՚ի յարմարութենէ նոցն ըստ խմաստից բանին . և ՚ի վայելուչ շարադասութենէ նոցն ըստ միմեանս . զի մի եղիցի հեռաւումն նոցն ցուրտ և տղայական , ոչ ի նախայիշատակեալ թուիմայի պատմագրին . որոյ չանացեալ զՀետ երթալ այնմ գերապանծ նկարագրութեանն եղիշէի . որոյ հաս լինքն այլ վարդապետին առաջի առնէ զահադին շրխնդն մեծի պատերազմին սրոց վարդանանց , զոր ունիս տեսանել վերագոյնդ ՚ի գլ . ԺԲ . յօդ . ը . այսպէս կարգէ զբան նորա ։

* Ա՛սա ի տեսանել զայնչափս տարակուսանաց ամբ քրիս-
,, տոնէից զնդին . զի հայր զորդի ուրացաւ , և որդի
,, զհայր . մայր զդուստր , և դուստր զմօրն . եղբայր
,, զեղբայր , սիրելի զսիրելի . և գոչումն աղաղակի նոց
,, երաներ յերկինս . . . . Ա՛սա ի տեսանել զբաջութիւն
,, արանց մինամարտից . զի քաջասիրտքն գոչէին . Թու-
,, լասիրտքն փախչէին . անարիքն տիրանային . սաղա-
,, ւարտքն փայլէին . սուսերքն շողային . նետակքն թե-
,, հանէին . քաջ ընդ քաջաց ՚ի մարտ մտնէին . և գոչումն
,, աղաղակին սրտաբեկ առնէր գտեսօղս պատերազմին ։
,, Ա՛սա ի տեսանել զզորութիւնն նոյ . և զպտուղ աղօ-
,, թիցն , և յուսոյն հաւատացելոցն ‖ . և այլն ։

Տե՛ս թէ քանի ցուրտ է և անյարմար հեռաւումն այն . զի միայն ՚ի նուիրական բառս հայեցեալ , յանցարինս յօ-ւմնէ զբան իւր . զի զինչ յարմարութենէ է ասել՝ հայր զորդի ուրացաւ , և այլն . և ապա յարել զինն ։ Ա՛ւ գոչումն աղաղակի նոց երաներ յերկինս . որով հեռաւ ՚ի վերպտպոյն չիք ամենևին հիշատակութենէ այնպիսի իրաց , որոց պատճառեցան յետինն այն բան ։ Ա՛յլ առաւել անհեթեթ է այն , զոր ասէ զինն . քաջասիրտքն գոչէին , թուլասիրտքն փախչէին . ապա յարէ ամենևին անյարմարս քառ . Աղաւաւարտքն փայլէին , սուսերքն շողային . զի չիք լինչ համեմատուի ընդ մէջ գոչման քաջասրտաց , և փայլման սաղաւարտից . որպէս յայտ է և երիկեան համբա-

Եւ արդ՝ կամ ես զեալ առնել առաքել զբանս մեր, զայս
եւ ծանուցանեմք · զի մեծանայ զոլմէն ի հետեւումն,
եթէ ջանասցիս առ նոսա հաւատարիմ եղեալ, որում կա-
րող գնեա երթալ · առ որ կարեւոր է կանոնաւոր կաց-
ուսանել զնդէրման հանապազորդել յընթերցուածն զրոց-
եւ զշարունակեալ մնադիր լինել քառից եւ պարբերու-
եւ բառնալոյ զրից շարադրութեանն · մի հասցես ի
մոռանալոյ առա անդ ոտոտանեցես ի բանս նոր, զորդի մի
զայս , եւ զորդի մի զայն լինիր ընթերցեալ · ապա թէ ոչ
այլ երթիր կարողացիս ուսանել նոցա · այլ զմի եւ զերկու
ձառ բազում անգամ ընթերցցես · եւ երբեմն տեսանես
զբեզ բառերք զդաժել ոչինչ նոր , առցես ի ձեռին զայլ
ձառ · եւ այնպէս ամենայն ամենայն բան ժողովոց օրինակի
բանս բազմազոտակս ի ծանկալից զրոց անտի ի միտս
քո շարժմանեալ , որովհետ զոցես զբեզ ի նոցին առ
ուխտին վերացեալ · զի ոչ առ հնարհալին ։

* Այս ոտ չափով՝ վերածէին ։

Զեր հան ընկալեալ վերանան ։

Ուրեմն թէ որք հանդարտութիւն եւ ուշադրութիւն գիտեա երթ
թան այլոց , ի վերս քան զնոսառատակեան ձիրս նուիրեցաց
վերանան · այնպիսին մեծարեալ եւ երեւելի հեղինակի զոյ
գահատասան գոմանէսի ։

Այսպէս լինի յարդարս հետեւման ։ Այս արդ վերջիւ
յայսմ վայրի զձառ երկոտ զրոց , ակնկալեալ արտացոյց զոր
ծոցին , որ յաղագս երից հանդիսից ձարտասանութեան

ԳԼՈՒԽ ՀՈԳԵՒՈՐ։

Յաղագս հանդիսից ճարտասանութեանն։

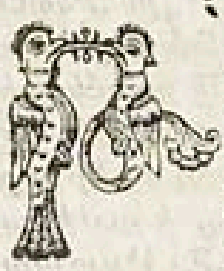

Եղեալ միանգամ ցաստ լիով առանձինք ինքս ընդ ինքեանս կռահմամբ եւ զարդարելոյ զնոսա, եւ զբարեզարդ առ ամենայն հանդիսից ։ սակայն առ դիւրագոյն լինելոյ նիւթոյն՝ եւ պատրաստագոյն առնելոցն, ի գէպ վայր կաք մատուցանել խօսիլ առաւօտ գերոյ հանդիսիս նորա առաքեալք ։ ոչ շատ համարեցաք օրօրելն եւ ընդհանրապէս ցուցանել զաղբիւրս, որոյ բղխեն ամ ճառք ։ այլ եւ զառաձիս շահելոց եւ զնմանապարտս նշանակել կամ քեզ ոչ տանջանաց։

Ասէ՝ երեք ազգ են հռետորական հանդիսից ։ որպէս ի ճառն յառաջագոյնում ասացաք ։ յորմէ կազդուրական, բազմահաճական, եւ առնեական ։ եւ որպէս ամ ազգք ճառից պատրաստին ։ ի տալոյ ուսման առնեցուցանել քաղաք խօսել, եւ բարւոք կեալ ։ զորս կամեցեալ ես կոյս ի մատնել՝ խօսեցայք նախ յայսմ վայրկ զկազդուրական հանդիսիւք, եւ ապա զայլոց ։

ԳԼՈՒԽ Բ։

Յաղագս կազդրական հանդիսի։

ազդրական հանդիսին, որ եւ ներբողական կոչի՝ ի պիտոյ ազդելոյ զոմանց իւրմէ առեալ զանուն, եւ ըստ յոմանց Լատինացն առացեալ, պատրաստակի զներբողս, եւ զգրուատս ։ Ներբողն է, յորում առաքինի առնեմք զգործս, գկատարեալսն, եւ գայլ պիտոյսն ձիրս, որք են ինչ ինչ ինքեանց, առ ի հետանալն ։ Իսկ պատրաստ ըստ հակառակին է, յորում ի մէջ քո

րեալք

քեզ գյուտ ելի և գնեսմակատուելի ոչ , առ ի խոտշուն ի տոգոնել ։

Յայտնեալ յայտ է , ել գիտեմ այր ես առաքեսուելիք , և մոռուելիք , և այլ ոչ ինչ կից ես ոչ , եթե ոչ ի մէջ գործոց կի պատուոյ ելի ի մէջ անձին ։ Ուր եթե ի մէջ գործոց կի նոյց ելի , յոյժ ամօթ ես բանուելիք , և յոռուելիք ոչ ։ Եւ զի սկսանելոցն Տաճարականն պատուոյն ի գալստեան կի՛ն ի պատուս անձանց , գործոց , և նոյց ։

Արդէն , զոր ասելոյ է պահել յայտական Տառ է կղկղին . պատճառական , և բանական ։ Պատճառականն է յոյժ ամօթ ոչ Տղերոյ ի նոյոյ ժամանակին՝ անխոտոր գիտ առ ասհմանաւոր գրեսս ելոյ ու պատճառին ելեալոցն ։ Ո՞ պատճառ եթե ոչ գործեսն ամենայն ոչ գասոյ Տղոյ ասելոյն յոյս երեսս գրեսս ելեալոցն . նոյ գին ի ծառայական սկզբանց էր ծնեալ . կոյսին և ոչ ժողովել էր ասելոյ . սկզբ և պոյծառ առաքեսուէ ։ Բառոյս առ գործս գործեսն պատճառն յոյս Տղոյ գրեսս բանին գործ . նոյ գին գործեսն ամենայն ի գործս ելեալոցն նոյոյ ։ Պատճառ , և ելՏանելոյ , և բանելոյանին ։ Պատճառ և նոյեսնեսոյս գործեսն ասկեսոյոյ գործ ելեալոց գիտոց առաջ . յոյ յառաքեսուելիք , և ի բանելոյանուելիք ։ Յոյ պատճառական նոյոյ առաջ ոչ ելուել պետ ոչ ինչ , քան գործեսն ։

Ուր բանին կոչին է , յոյժ կոչ պառաքելիք , և ժամանակին պահ ։ Եւ այս կոչ պահ ելեալ ժամ Տաջ . յոյն՝ ոչ յառաջել քան գծուեցոյն . յոյն՝ ոչ յլեալ ձայն կենաց . և (եթե գոհանալ է ի կենաց առաջ ,) յոյն՝ ոչ գիտել ասհման բղձեալ գայ ։ Յոյ բանին կոչ պահ առաջ գործեսն է , և յառաջ առաքելոյ ։

Բառ այս բանին կոչոյն գիտելոյ այլոյ ներքին ամ բողոքոյն Տեառ Տիեսնեսին Տոյին . սկիզբն պատուել Տառ յոյց , ոչ յառաքելոյն քան գծուեցոյ է ։ ※ Եւ

„ առ ասէ , ես զոյն ասոյ Տաճարապետն Տայոց Մաշտո-
„ ւոյ , զոհս մեծ և պատուոյ՝ ընդ առաքեսուս
„ Տանդիպեալ ի Տեռուս պատի ։ Եւ ի ծառայել ասոյ
„ Մաշտոցայ ասելոյ , ես զոյն ասոյ Տաճարապետն
„ Տայոց Մաշտոց

,, որ շուրջ գիտիմ զգեստիկ և զառատ. յորում ձիոյ
,, պարզեայ և պատիճս իշխանութեան ինքնակալացն յու-
,, նաց ընկալեալ, և որպէս ի հօրէ զիշխանութիւնն յա-
,, ջորդեալ՝ մնայր ի հայր ոչխս, զրաւ առնուն կոյր օ-
,, շին ։ Ապա գնէ զծնունդ նոր, և զերեսեալն և զմե-
ծաձ զոյժս, զոր յետ ծննդեան յընդհատս կինաց զոր-
ծեաց. և հուսկ յետոյ զսկսաւկեալսն վտանգիւն նոր յե-
րանելոցս կեանսն։

Ապա բնական կարգ պիտիոն է. այլ հասարակ, և երբ
՚ի բազումն ծագիլ և ցամաքել, եթէ ոչ զերկրկատիկ բա-
ռից պատճառութեամբ ծագկափթիթ յօրինեացն, և քան
և բնական խնամոյ ձեռնամէջ աղբատական գործեացն։
Ընդ՝ յայտ վայրկն առաջի արարացոյ զաղերութեան՝ յո-
գոց մարթի ի յօրինել զձուն նեղոտական։ Ի նախ՝
զժամանակն որ յառաջի քան զծնունդն։

Յօդուած. ա։

Յաղագս ժամանակին՝ որ յառաջի քան զծնունդն։

Յառաջին ժամանակի ասեմ որ նախ քան զծնունդն՝
մարթի ի առնեացութիւն յերից գոլել զոր. յորդինն,
՚ի հայրենին աշխարհին. և ՚ի նշանաց կիս՚ի գոչակոչեց,
եթէ կանխակցիութեամբ զժամ ծննդեան մանկանն։
Ընդ՝ յապագին մարթի զոր գոլել, եթէ առջին ինչ շքեղ
և երևելի. առնէ զգոլիսս ՚ի տայցառուն նմհարոց,
և՚ի գերապանծ գործոց նախնեաց, որք իբր սերմունք
ինչ էին առաքինութեանց ընտրելոց ՚ի սկզբան աշխարհա-
ստեղծութեան. եթէ առաքինութիւնք նախնեացն էր արեան
փոխանցեալ էին ՚ի նոսա, զոր այսմ առաձգի անուանե-
ան։ Նշոյլ հրոյն ծնանին։ Ոյոյ հայրն և այն բան ինն. Ոյոյ
ջանի պատուական բարք առնէ։ Եւ առաջին՝ մեծ Աղեք գործ ե-
ղեն ընտանեաւն հարցն։ Եւ մեծ Աղեքսանդր ի ոգիսոց ընծ շա-
հիցն ինամարկեալ գոլով ՚ի հայր սակրեալ գոլով յոյնեան
հնդս կամ. զոյգն յուսիկ, յաստեղն։ * Ար հետեւոյ հարցն
ոգ, առաքինութեամբ զառաջ, հանդիսանացն միշտ ՚ի բոլոր բա-
րեկարգութիւնս ։ Անյագիս և զարշակ ոգոյն մեծին ար-
շաւշակաց, յաստեղն։ * Ընդակ ոգեկնութիւն թագաւորել
զհետեւոյ հայրենին միանձնութեամբ միջամտացն գառ-
,, նեղ ։

Ուրախ եմք յանձնառնս ազգիդ լոյծ ծնեալ, մանկիկ զայն քան
զմեռուանսն՝ ի կիր առնուլ : Հաղինեչեան դիտնական ծնանիմք -
դեան առաքինութիւնք փարթուքիմք : Այսմ զայն առաջ հօրամոյնն
գեղիւսան : Խարին է աշնուձական : Այսմ ասպնջա ընդ սենե-
քայն : Եւ առնէ աշնուձական փառին լի ծխոտիաւ պատիրօք · ոչ
էիցաց ոչ՝ ի փառս դեր , և ոչ որ յառաջ գան պիտէ էգեմ՝ դեր է · հա
գին առնէ աշնուձական , որ յինչխիցն վիճակէ խորհ վերանալ
՝ի վեր գան պիտիճակ խոր : Ուղեա՝ ի մէջ և զայն միւս առաջ
սենեքայն : Եւ պատէ խոր գովէ , գլորբինն գովէ : Այաև գնա-
ցայն զայն քան ուլիսեայ · Ո՛ գոհմ և պնախնիս , և պեր
դեր ոչ արարած, ոչ կոչեմ դեր : Ընդ սահմանելին հանճարայն
գոյացն այն՝ զոր ասէ յորմէդ առանձինս քանիւ :

Ա՛ա է լինել՝ ճոռանդ ընդ ոսպեայ ·
Եւ նմանիլ՝ գայլն եաիդեայ ·
Ի միբ առնուլ՝ ջուր վոլկանեայ ·
Շուշափիլ՝ որպէս ընդնայ :
Ո՛չան հայր եղեւ՝ ոչ ասիլէս ,
Եւ գոա պիտ՝ պերն ընդոսպեան :

Այսոր հայրն խնամատուն այն քան յայհնութեամբ կամ : Ո՛չ
ըն հօր հմարեալ պերդիսանքն պերհաւարիլ , պի՞նչ օգուտ յայնմա-
նէ ազգատոհ ընդունի , երկի՛ ի ճառաբերիսանքն հրնդիցին . վասն պի ո՛չ
ինչ գոհ պիտոյն հմարանքն կարծեմ լինել որդուոյ ճառաբերիսանքն :
Այլ ահա ոչինչ օգտակար արուեստագիտի լինել ազգի քաղքին
անկատար . պի լիարբն ծառայ գործով արհամարհ և տգիտացեալ
ոչինչ գործ արուեստի երկնէք հացայ :

Ա՛ր պի մի անդրանիկ ազգին մեռանի լինի արկցէ՛ ի գե-
ղեցուն , ի ձեռն առցես զայսոսիկ օրինակս : Ա՛յսպէս պատմի ,
և հայր օգուտս կայսերի , ոյր պատմեն ոսկեայ , ասկերմէ
նիւս . իսկ ճոխահաւան՝ արծաթագոյն ծառայ . և պատմի ի
ձեռ կողմանէ՝ հայնգիսաց արիկիոյ . զորս քաղաքացիք անգամ
՝ի գնդեն նաճ նման անասնոյս , ըստ գիակցոյց սովետոնիոս
պիս : Ա՛յնպէսդ՝ հայր ազատանկիսեայ հարազատորդի սիկիլիոյ
քրոջ նէր՝ ըստ գիակցոյց յուստինոսի : Ա՛յսպէսդ՝ պատմէ-
ազատորդի հարազատոյ եղիսպոսի , յորմէ ամ յայնպէսդ ոչ
հաւանս գանուն պողոպեանք . հէր ազգի սոկատան գիտուե-
րի լակս անուն : Ա՛յսպէսդ՝ մեծն արշակ ազատորդի
հարազատոյ արտաշեայ , յորմէ արշակունիք կոչեցան գոր-
նուն , յանուանագ ազգէ հէր ծնեալ : Ա՛յնպէսդ՝ հայր գե-
նոսիոսի դարձեալ հէր արուեստին :

Պարտ է առնուլ յօրինակ և զնուագարուեստ զայն քան
առաղխոսն , որ ի կոչել Լեւտեան ի ծառայ
ցի . եւ պատասխանել . Ես խնդրեմ առաքինութիւնդ
պահեսցէ ինձ։ Այլ եւս մարթի՛ ի կիր առնուլ զվնասասուն զայն
առաջնոյն խիղճբաւեալ , որ զոլով որդի կարծեալն , մի՛
քաջալարիւ հեռուստի յիրոյնութիւնն զնուագութեանն՝ եղև
ապարատեալ զօրացն ալէհնացեալ . որում նախանձաբեկ
ումն իրեւ ի գէմն ածէր զանշքութիւն առակին , եւ պա-
տասխանել ։ Ահագին իմ չինէն սխալանի . Խոչ ոչոյ ի տեղ վերջա-
նայ . էնոցս առաջին՝ եւ ես . Խոչ գոյ՝ ոչոյդ վերջին ։

Ի հայրենեաց կամ յաշխարհին մարթի է զոր զոլել՝ եթէ
երեւելի և մեծանուն իցեն հայրենիքն , և նշանաւոր ա-
րամբք պերճացեալ . զոր սովորութի է բերել ի զոլեան ։
Իսկ եթէ անշուք և նսեմ , կամ նաև վատանուն իցեն
հայրենիքն , մարթի է նախ՝ ի ձեռն առնուլ զայն քան
անուանարատն . որ զոլով ծնեալ ի սկիւթիա , իբրեւ յոյն
ումն առ ի նախատինս կոչեր զնա բարբարոս և անխրատ .
խմաստուն էտ զպատասխանին . Ա՛նկեղեա նախատինք են ինչ
հայրենիք իմ , այլ դուա նախատինք հայրենեացդ է ։ Արկարդ՝
մարթի է բերել յօրինակ զդիմակրատեն որ յաթենեայ
ւոց անուն էր , որոց Թանձրամտութի հնչակեալ և ծա-
նուցեալ էր ամենեցուն , մինչև լինել առած հասարա-
կաց , Թէ Հնդիկներացի դէպ ուներ , ի կամիլն կոչել զոր Թանձ
րամիտ ։ և սակայն նա ինքն դիմակրատեն էր նրբամիտ
քննական , և քաջատես հեռատեսութեան ։ Արկարդ՝
մարթի է ի մէջ բերել զայն քան կզոդխանոսն , զոր ա-
սաց ի զոլեան սոկրատեան ոտանաւոր բանիւ ։

Ո՛ քնարիդ առնուս՝ գեղոյն պէտոյ ,
ու խնդրես լսել ըղձուտ նախնեաց .
Ա՛ւ ըղձուտ՝ ու ըղձելոյ ,
այլ ընդ արդեանց՝ ի դիւրդն ունչանց ։

Զորրորդ՝ նպատակ մեծատենս այսմ և այն վձիռ առա-
նեաց յաշխատս սակերոյն կայսերի , որ ծնեալ էր յաւրրկիկէ-
ա՛ն իւրում է ծնուանդ նր . այլ նա առաքինութիւնդ եղոյց ընդ ոչ ինչ ըն-
ա՛ն պետին՝ դնել ողջին են դեպ ։

Իսկ եթէ գուշակութիւնք և նշանք լինէ , կամ տեսիլք
յառաջելին քան ծնունդն , կամ եղիցն ի ծնունդեան ,
և կամ յետ ծննդեան , որք ըստ իրաց լինէ ցուցակ են
հանդերձեալ ապագութեան և վեհմտութեան , զոյն ինչ
նա-

ղամով պարտ է գնալ ի գոլեռան : Ասելոն էր ըս-
քանչելի այն սեռակ հրեշտակին , որ երևեալ այդ հայրա-
պետին մերոյ յուսակաց , մխիթար մնացորդս նմա , որ վե-
ստասնից ընդ առաջագոյն գնացս որդւոց իւրոց պատուի և
ամեծարանաց . նախատրամեալ զնմանէ Թաւեին նոր
այդ հայրապետին մերոյ ասծին ներսէսի , յառեղն : Ի հա
ձեալն ի գառնակէ քոմիէ՝ որ նոյնպէսեալ զվիճակ Թա-
գէոսի առաքելոյն , և հաստատեալ զանձամբ ասծի հայ
քաղաքական գործոցն ի հայոսանան աշխարհի . և անուա-
նեալ զանուն նոր հրեշտակն : Ի նմանէ բոլորեալն շնորհք
պատուհասական այդ , և խաղաղութեամբ բազում , և շնոր
հի եկեղեցւոյ : Այնու շնորհեցաւն բազում մնոլորեալք և
ապիրատ . և նոսին գործեցին ի հնազանդութիւն արդարոյն .
և այլն :

Այս պիտոյ , զոր եառս երանելին եփրեմ մինչ մանուկ էր՝
քաւեալ ի բերանոյ խոցին . որ էր դիպանակ ոսկեայն վար
գապետին նորա , զոր մատուռնակեալ քաշխեաց յարգանաւ
մանկանցն տղոցն սիրելի : Ընդ հոգի և դիպանակն անգին
յղանիլ տայ հօրն մերոյ գլխոցն լուսաւորչին . զի և
գնէ յղանիլ նոր մոմ առ գիպս հանգստեան այդ առաքե-
լոյն Թադէոսի , որ եղև իւրեն դասկոնեաց իւրոց գուշակ
հանդերձեալ արքեպիսկոպոսութեանն , ըստ ա-
նեղոյ խոստմանացոյն : Ոչ առ գնանգրարեան նորին ընկեր-
ընդ եառ , ընդուին ընդհոգ ընկալաւ . և եւթն գնդապետ գլխոցն
նը գլխաւորն :

Ոչ ասէ ասկէ և անուն . զի և անուն մարթ է գոլել զոր
հայեցեալ յառնելն էր որոց եղեալ է անունն , և ի նշանա
գուէ անուն անուն գնելոյն գոլեալ անդամ ի սուգարանաւ
նէ անուն անուն գնելոյն գոլեալ ծագէ . այլ է տեսա
նել յանուն անուն գնելոյն գոլեալ ծագէ . այլ ի հրեշ-
տակէն այդ կոչեցաւ Իդիփոր . այսէ Նոյեղ . ցուցանելով զա
նեղագոյնս արհամարհելն հոգւոյ նորա : Եւ յանուն այդմ
առեփանոսի , որ Պաւղ յոր առ յոյնս . Եթէ զի եղև առա
ջին պահապետ ի նոսա ժողովրդեանն քրս , և գերահրաշ
առաքեալ առ յոյնս մարդկանացդ : Օնոյն է առնուել
ի և ի խորհրդեան անուանն գերդաստանի հօրս մերոյ սիմ-
եոնի . զի ըստ խորհրդոյ անուանն իսկապէս արդեամբք
եղեալ գառաջ սիմեոնի եղաղոյ : Այլ ըստ կիրակոսի ,
յայտնի է այն քան զարեգակնէն լոյս՝ որոց աշս ոչինչ

Յօդուած ։ բ ։

Յաղագս ծառանակին՝ որ զինի ծննդեան ։

Ժամանակի անդ որ զկնի ծննդեան , զկատարս բար ըս երկուց մարթ է գոլել զոք . յր ըս հոգւոյ , և ըս մարմնոյ ։ Ասա հոգւոյ մարթ է գոլել յերից առաջ , յառաքելոյն է . ՚ի գիտութէ . և յաջորդեաւք ։ Ասա մարմնոյն զառաջինն առեղծն ունի ուսուցչութիւն . զի զայն է սկիզբն և արմատ ամենայն բարեկարգ վարուց մարդկան . յորմէ ամենքիս և բարեզգաչուք գոլեցան ընկերք ։ Ետ սորա ակն որ առ ընկերն . ձգմարիտ խոնարհութիւնն . երկիւղածութիւն Համբերութիւնն , որ ընդդէմ կատարեալ ունի՝ ըս ասից ՚ի ներքս յակոբոյ առաքելոյն . և այլ ոչ երբեմն ասացից ։

Ասի ՚ի բնական առաքինութենէ ։ ՚Ախն՝ գոլել և գոլեցութիւն , զորմէ ասէ անտոնիոս կայսր գիտացեալ կիւրեղ ։ Ինչ ինչ , որ չիշխանն հաւհայեցի յաւէտ հաճոյացաւցէ ամբոխին , չան գիշեսուխին . ասա՝ չիշխանն ոչ առնէ . ասա պերճացոյց կօճռապոս ։ այլև բարեխառնութիւնն , և արդարութիւն ։ Ետ առաքինոյ անտի , յր ՚ի գիտութէ , պայծառ գոլեսա հիւսէ առ ուղիս ՚ի վեր կիւսարոսին ։ * Ինձին յաղթել , զցաւ ,, առնն արտասուել զարել , զյաղթութիւնն բարեկար ,, գել , զազնուականն զհանճարեղ և զառաքինի թինա ,, մին՝ որ անկած էր , ոչ միայն յոտին կանգնել՝ այլև ,, զառաջին իշխանութիւն նր ընդարձակել . զայս եթէ որ ,, արատէ , ոչ մեծամեծ հոյակապ արուց ինա համեմատ ,, առեմ , այլ նմանատիպ ոչ կշռադատեմ ։ ‖ Ետ ասացաւ և յոյհաննէս կամ . սակայն ազբայասիրել առաքինութենէ գոլել զհետամտողդ ազբայն մեր ամենայն , յառնէն ։ * Ետ հեզահամբոյրն ցաւոցն մեռօք ընկալեալ՝ զաւգ ,, նէրսէհ Խոփաւոր վերայ զհաստութենէ նմին ընձեռել ։ ‖ Օ՛ զի այն այս առընչութեանց միաբանեալ ընդ ամենայն չարս մեր իշխանաց հայոց , հետամուտ եղև ապանանել զամ ապատ . զոր զչարացեալ նր՝ ել զօրօք ՚ի վեր նոցա , և ձեռ բակալ ապատ զառնչութեանց . որ խուրսիլ խոստովանեալ ըղ չարութէ խորհրդոյն , և հայցեալ զթողութէ , ոչ միայն ներեաց նմա այնիսիկ ապրանս , այլև անդրէն յառաջ ջինն թագաւորութենէն զարձոյց զնա ։

Ընկերասէր՝ գոլելն և ազատաձեռնութենէն և բարեգործութեան ։

քիմն · որոյ հաւատալոյն եւ խոստմանց , եւ այլ եւս սիրեր ժո
ղովեանն հաստատելոյ ոյժ գոռանիմն : որոյ ՚ի դէպ գայ
գիտել ոյժ բուռ գեղապետին սկիւթացւոց առ ազգը
առնելոյ : Այնքան ասաց , պարտ է տէր քրիստոս խոստո
վան , եւ ոչ ընդոյն յոխերանել :

Պարտ է եւս առ ՚ի գոլեսս ազգասանձնանալ , զյա
ժարտնութիւն եւ զառանձնանալն տիտոսի կայսեր
յառաջ բերել , որ ոչ երբէք զմտացը ոսոխք ինչ , զոր
անկ էր ջնջիլ . ոյժ ասէ սուէտոնիոս : Պատմի զանա
նէ , եթէ յորժամ ՚ի գիւղին մին անդ յուշ ածէր , եթէ յա
ւուր յոյնսին չարար ոսոխք զբաղերացան , զարձեալ
առ բարեկեանն , ասէր · Պ Հիպոքիտ · զերս գայս հորատ :
Պհա այսպէս յորդին ոյժ ոսոխ բարերարել ժողովրդեան · յոյն
ասէս մեծասիրացց եւ ասկանիացց առ հասարակ այնպէս
սիրելին եղանել էր , մինչեւ երանաւորք պիղծոյն հարիւրն
աղքի կոչել զնա : Պ յոյսին էր եւ քաջհանձար ժողո
վուն հոյոց աղտս բազբասանել , զորմէ ասէ յովհաննէս
հսկա : * Ո ոսոխասիրս մեռան շահուց ՚ի սա եւս վարիլ ,
,, եւ առասանձնեն առ ամենեսեան գոլ , մինչեն զբաղ
,, մաց մեռս յանգուցանէր ոյժ բարիք ասէիւ ՚ : Պյս գոյացոյ
ցին ամենեքեան հաճոյել հասանելոյ ՚ի նա · որոյ եւ
բազում բարեձեռնութիւնս արար յաղգի անդ մերում · եւ
հիւանդացաւ հասիրաս նորա յոյժ յոյժ :

Պրդարդ գոլեցի եւ արեւմտից ՚ի յանձն առնուլ զամե
նեցս ՚ի մոռանալս մեր հասարակաց բարեացն , եւ ՚ի կրկ
նեալ նոցա զիրս զանգիտել · այլ ՚ի յաջողուածս , եւ ՚ի միշտ
մտրմիմակ անվհատել եւ համարձակ : Հասատասցեն ,
եւ հաւատարմութիւնն ՚ի խոստմանցս : Պտճեսցեն ՚ի խոր
հուրդս · եւ արագութիւնն ՚ի գործադրութիւն : Պյսմ գրէ
նոյ մեծասրտին գոլ յովհաննէս կամ · զամենս տիպգրեալ ,
այսպէս ասելով : * Պնոյց տիպգրեալ առաւել եւս քան
,, զնուազեալ ասացաւորս մեր հանապազորդ հարատեւել ընդ
,, հեռանալ երեսաց , անգիտել զանցեալ զամենեցուն
,, լինելը ՚ : Պյր եւ իւրով գրծատուր խոհականութեն զամե
նեցս հաւաքատրուելոյն ընդ իւրեանս հանէր · զոյնս ,
զմարս , եւ զապահիս · եւ զարգոյ մեր մեծաւոր հոգեաց
գեալ բարձրացուցանէր :

Պայլ ՚ի գիտութենէ , եւ յարուեստից հրճուակի մարդ է զոր

գո-

գոլլը . նախ՝ եթէ նա՝ որ գոլլն , ի վարժս դիտելոյ եւ ա-
զատական արուեստից իցէ մարզեալ ։ Երկրորդ՝ եթէ
գէթ ձեռնտու , եւ նպաստաւոր իցէ դիտելոյ արուես-
տից ։ գործիական էր օգտաւոր կայրեն , որ մեծապէս
Հայոց ընդհանրական զրաժարման խնդրոյ ի մեծ
յարգի ունելոյ զնոսա , մինչեւ ինքն կայրեն անիրաժեշտ
նոցանէ ։

Յօդուած . ը .

Յաղագս այնց՝ որք գովքն ի մարդն ։

Ի մտանելն գոլլ գեղեցկութիւնն , զօրութիւնն , ոյժն ,
առողջութիւնն , եւ այլն նմանեք , զոր ծանէ յոյնն
նիւս կամաւորելոյն ի մեծ ապարատեան մեր աշխա . զի
* Արդ նա ասէ այր քաջ՝ անձնեայ եւ ամենատես , առօդ-
„ անձն եւ գեղեցիկ հասակաւ , կորովի եւ յոյժ զօրաւոր ի
„ պատերազմունս ։ Ի յոյնին եր եւ մեծ արբոյն մեր
տրտատ ։ Ի լոյ՝ որ զայսոսիկ ձիրս մարմնոյ ունի , գոլլ՝
երբ զի բարւոք ի գործ էած գիտաս ։ Ուրեք եթէ ոչ ու
նի , գոլլ զի այլոյք ձրիաբ երից վառեալ նոցանէ ։ Ա՛պա
եթէ կորոյս , գոլլ զի երկայնամտութիւն , եւ անխոտոր մի
տոք տարաբ կրօտեան նոցա ։

Ա՛նդրկոյս . ընդ ի այս գիտելոյական , եւ բազում
անգամ ինասակար ձիրք մարմնոյ գոլլին ի մարդն ։
Պատասխանեմք . Ա՛յսմ՝ վասն այնորիկ , զի մեծապէս
նմին կիրարեալս զձիրսն գոլլ , որ առաքինասէ եթէ
պատշաձի . սակայն առաքինութիւն ի գործածութեան նոց ,
եւ ի բարեկարգութեան մեծապէս լուսաւորէլ ։ Երկրորդ՝
զի վայելչագոյ գեղոյ՝ երբ ի բազմութիւն ցուցակ քաջ մի
տոց , եւ պատկեր իմն եւ ծաղիկ առաքինութեան ։ Ասասի
ոչ վայրապար առաջս յետնեցոյց ի գոլլսա մեծիմն
հռոմայեցւոցն ։ * Ա՛յս ինքն բնութիւն հոգւոյ մեր
„ տոց մեծաւոր բնակարանս առնելոյ զնա ։ եւ ի գե-
„ մոց առն , եւ ի գեղատեսիլ վայելչութենէ անդամոց
„ մարմնոյ է ի միս առնել զանձինս հոգւոյն զառ
„ նութիւն ։ Երկրորդ՝ զի մարմնոյն վայելչութիւն է այս
բարեաւ իմն գոլլսա ։ եւ այլ գեղեցկիկ առնէ կարծե-
ցեալ ։ Ասպիսեաւ առաջս ոգեղէն ընդ
հ

և Տղայնէք՝ ի տալն պՏրամմատաւորելոյն՝ զառաքելա-
տուին և զգեղեցկին լեռնային • ոչ պատմէ արիասուէր :
Ի՛ բեզմ առեալս կրնաց ի տպիսութիւն ի լայնէ դեմուոյ
աչս ապեղատաս պատուոյ վասն ածելոյ զկին գառաչ • քան
զի ասէին • ո՛չ Խափառուի ֆառաղոնէ , այլ Նոճապետի ծնունդ
Ինոճ այսէ : Ընդդէմ՝ զի գեղեցկութեան ցուցակ է բարի բնաւո-
րուած : Հիմնական՝ զի ի ներքոյս բեզմ ազգ , և մեծամեծ
հայրերաց , և զօրաւորաց , և այլոց երևելի բազմազան
ազգաց՝ բարուցն մարդոյն գեղեցկութիւք • որպէս կու-
տեղուս կոչ զարմիրհատէս գեղեցիկ բան զամենեսեան
յիւրում ժամանակի : Ի՛ նոսա պատկառս ասէ վասն մեծութեան կա-
րող ասելոյ : * Ի՛ առաքինութեան արժանացուս կոչելոյ .
,, այլ գնոյն ձեռնտու եղև առաքինութիւն . զոր արար զիրեզ
,, ընտրեալ կոչեցեալ , իսկ ոս պատուհասեալ || Ի՛ յոյժ
հանգեալ կոչ . զՀայոց ազգն հոյոց զնոյն պարծելի
արեգակն , ի գերդ մարդկային գոյից , առեալ * Հայոց
,, ըս ոտնձգեալ , և անուանի գիտելիս . մի զի յաւէտ իմն գե
,, Հաստատել և զոգևորեալսդն զոս անտոգոյն երկեղ || :
Դամ զգաստանալ մարդոյ զոյ և պատճառականացոյն
Ձրիւք Հոգւոյն ընտրեալսդն զ , ի մէջ առեալ զայս ոսս
Տասող բան ասելոյն .

(ի)ե փեղ Տարմոյ՝ ընդ ինչ բնաւրէ ,
Տքսօ ընտ՝ պայն ներտաւրէ :

Ի՛ազգս եւ յօրինակ ազատերևելս . պարծ զգեղեցկա-
կոկոսեալս . ոչ ազգի իմն մարդոյ . զԵՀեզրա , ոչ
կոյն էր . զմիմիսպատս զՀայոց մեծին ազգեցողին , և զոյս
նեղասէր , ոչ մանկանէն իմն :
Ի՛սպա զմարգարտակ ոսկեայս զոր եղծանելոյ գեղեցկուհ ,
ոչ մանկանէն Թառամի , պերպեր օրինակօք , և ըս-
ոյլ և ազգս քաղաց կուսակուբ ընդ ամենեսեան . ի մէջ
բերելով և զայն բան սակառաց , զոր առաց ընդ վասն գե-
գեղեցկէ , Թէ ի հնոսա բնաւորէ : Ի՛ոչ Թէ մարդ է
ոսկեայն և գեղեցկակոս , այլ և քաղաքացի մեծաւոր ընտա-
հոգւոյ , լսելոյ , և ի մանկանէ : Ի՛սպա մանկանէն պատ-
բանեալ կոչ զնա պարծանք ազգ , որպէսզի ոսկեայ ,
Ընդ-

Աչեաւք ցոյց՝ լինել ի սէրս՝ փեղաւորին ,
հեթեանէ՛ն հպարտութեանէ՛ փեղոյ անյիշ ։

Ի՛ զի չունէաք զայն բան ուղղութեան ուրուքն զօրանալ
ձեզ , առ որոնսոյն . Մի՛ զարհուրիք ձեզ է լինել մարդոյ կարի
փեղեղիկ ։ Օ՜ որ ցուցցեն օրինակաւս յանկերտս ուսանել
անձն , որ մի՛ զեղծիցի ի բանս մնութեան ։ Ի՛ երես
բնաց կնոջ ուրեմն , որում առնի շուրջ եղև զեղ
մարմնոյն ։ Ի՛ ոտից , որում ծոյլութեամբ առնի մնչաս եղև
զեղծիցին . մի՛ զի ցանկանիցէ զորոշեալ ի նա շուրջ
առն շարիցաւ , եթէ ոչ կարող չառանձնացուցանել զնա
ի կամս նը , քաղցնէ զօրաց եղ ի վերայ առցի , որոն
ունէր առեալ կնութեանն ունել զնա ։ այլ մերկացու-
ի ֆուսոյն . զի մի՛ առ արդ ի պատերազմին անդ . ոչ
պատճէ խորհեսցին ։ Ի ուղիղսեալ հառնիցէցոյ , որ
կա զեղոյ զիմացն բանալ զի ասասկանել ի անառակ
առիկուհիսոյ , առ ուօքանցն կորնչին զառ ի սիրտս նը
Տիեզ՝ վերա ։ Ի՛ հա զեղ առա կրկին մեծասին չա-
բերաց եղև նման առնի , ոչ շուրջ , և անձնասպանու-
թեան ։

Ի՛ պատճառ մարդի է զոր գոլով ի պատուոյ և ի ցեղական
ճի կրկնակի ։ Ա՛յսու՝ եթէ արժանաւորեցաւ այնմ , և
բանդ ի զոյ կամ ։ Ընդունիմ մեծասին զոյ
պլինիոս զառաջնոս . եթէ զի արժանաւոր զառա պատ-
ուոյն յառաջ քան ճի առցեալ էր զայն . * Ա՛ոչ միայ
,, նոյ ասէ զնոսա լինել հայր հայրենեաց , յառաջ քան
,, ճի լինելն ։

Ի՛ յանհաւանիլս նոսա ասելոյն չընդունելոյ զերանդա-
կի զոհելիսն նը զայրս . եթէ զնոյ վայրապար , կամ ի
բերանս կայսի ճառատուր առակացս ազգանունաւ
ասին . այլ մի՛ եթող բազմապատիկ զերանդած պերճա-
ճեցն , և սերայն առաքինական զործոցն պայծառա-
ճե զերազոյն անձին արեցի պատուհասից . զոյ յա-
ռաջադոյն ազգականքն արժանի զառա այնմ . և յետ ըն
զոհելոյ զայն՝ բանալ պերճանի , և զոլանալ աչխատա
պետս կամ ։ * Ա՛յսուհետև բազում և երեքի կարգս
,, յօրինեցէ յաշխատիւրուէ եթող . յօրինուածս ասաց ,
,, ազգաց , քառատից , շինից , զառատկերաց . և հարճ
,, հատասար ըստ երանգանիքեցոյն կատարէր կարգս ։
և այլն ։

և այլն : զոր երկար է մի ըստ միոջէ գրել առաւելութեան : Այլ
հասակ լեալ յայտ : * Այլ պրեղէ Տղայոցդ են խոչե
,, մարդոյն բան զնամ Թագաւորութեան գոյութիւն || : Այս
պիսի եղ և միւս աշուն շահնշահ անուանեալ , որպէս այր
քաջին անպատում - զի և զոս վասն իւրոյ բազմապատիկ
արիական քաջութեանցն Հանդիսին , զոր Ինն և
այնչափ գրասմամբ յոլհանեալ կան - Թագաւորն վրաց և
զօրքն նոր Թագաւորեալ՝ Թագաւորեցուցին վասն
նակ Տօր իւրոյ :

Ապրեալ և վարուցեալ ոմն ի պատուոյ Տոհոց ազգին , ի
անհիմ պշակութենէ - զոր վասն բազմապատիկ քաջա-
գործութեանց նորա ամենայն Թագաւորեցոյց վա-
խճանեալ Տօր իւրոյ - զորմէ բազում ամենայն գործս
քաջութեան պատմէ խորենացին . Գլուխ . Զ .

Արիմէ՝ եղեալ արժանի երկրպագութեան , այլ ոչ ետ յանձն .
զօրավարութեան վեհանձն այն վիրաւորիմս . զոր ոչինչս բազ
գասէ զառաքեալն : * Արիմէին ասէ Տեառնայ պարծանօք
,, բերկրեցի՛ ի վասն . քանզի ընդ այլ և այլ Հանապատս .
,, սիրտ յոյժ տաքս ընդունի զիարեան պատուհասել պա-
,, տիժս . խոկ միտս յոյժ փրանկինս յաւէտ կամի երեսել
,, արհամարհօք այնր պատուոյ :

Ընդ ևս մարդ՝ ի զոք զոմէ՛ ի վարդամանէն , և յետ
ետոյ յոլովուէ : Այսպէս եղեալ անուանք ետուն նոցա , և ոչ նոքա
ինեն : Արիմէ՝ եղեալ՝ ի զոյժանդիկ զոյնս՝ ի պետս Համառօտ
և չափաւոր և բարեկարգ կենաց - կիր՛ ի նպաստ բարե
կամաց , կիր՛ ի բառնալ զկարօտեալս աղքատաց - յորոց բազ
մաց ոչինչ մեծասքանչ ես զարս զարս գոլեցան : Արիմէ՝ եղեալ տեսող
նեաց , զոյնս շահագրգռութեան յանդգնութեան , մանաւանդ
եղեալ յանդուգնակութեան և՛ ի զեղծութեան , բան անմիտ ժա
ռանգաց , որք անարգեալ՝ զկարեաց այլոց մոռանալ՝ յոյժ
պէտս վասնին Հանդիսական : Զամ անկարգ ոչուռէ ան-
տիմ ըմբռնեալ՝ կիրքն զձեռս նոր կծկեցան : Այ տղայոց
եղեալ ջոկ անօրինն զօշափարութեանէ կուռեալ զիարեան
մութեանն զոյն , զոյլ կերպերով : Օ՛ ի այսպիսեաց փոր
ձութեանն ոչ է՛ ի գոլեան , այլ՝ յանդգնութեան և՛ ի նա
խատինս , վատաբարոյին չէ զգաստանս ունել - զի մարդ
կային շուք այն է՝ լինել Հաղորդական :

Արիմէ եղեալ չքաւոր ոգի՝ կրնէին Տա՝ զոր գոլեն , առնեն
՛ի ձեռս զամենայնի և գՀասարակ զոյն սկզբանս .

եթե ձիրք բանիդ յանէն՝ ի բարեաց տակին են, զի եթէ բա-
րեաց. ցնդելի են միտք երբեմն զծուխ, և զխելագծական-
չին առաքինութեամբ և խնամոմամբ առեալք. այլ անթա-
ռոյց բանիդ և ժամանակաց. յոր յանէն ամբարիշտք և
անմիտք վայելին, քան բանաւորաց և հանճարեղք. և
եթէ ոչ էին անեղծանելիք՝ միթա երբեմն լինէր.
Ինչու՞ մի բերել և զխորհուրդ զայն բան։ Ընդ որ չիարդ
բաւ հոգոյ ինչ ի աշխարհին։

Ընդ որում - իբ։

Ընդ որում ձանձրանայ՝ ոչ՝ ի հոգւոյ, եւ ոչ ինչ հոգւոյ։

Ոչ ոք ասէ՝ վերջին ժամանակն. յոր առաւել հոյլ
պատահ է. զի տրտիս առ ամբարտիս. Ընդ որում չա՛ն
ջանայն լիցի ինչ ի փափաքել փոխեսք, և ոչ զուր յապուր կիանա հարկն ի
բացուլ ինչ ներբողիւք չարուածիլ. վասն զի չերփնան նորա անապուկ
ճն։ Ասէ ոմն անշուշտ ոչամ բանին տալոյն. Ալ պարտ
հարց երանել զմարբերախաւոր ի ներ գիտիս գիմնաձան. զոր յիշեաց
Հիերոս Թադեոս լիզհասցոց, յորժամ ձեռ բակալ ի-
գիտ յարտարեալ հոյոց տղեցւոց, և՝ ի տանջանաստան
երկաթեղէն տապակի մատնեալ, մերձ էր՝ ի մեռանիլ։
Ոչ՝ ի վերջին ժամանակի տղոց կիեաց, քան՝ ի մեր
Հոն զիշխս դիտիս ինչ մարդ ի նմանել՝ Ոչ՝ զեզամակ,
և զպատուհաս մահուն։ Ընդկոյզ՝ գիտասցուս զիարդ ձեռ
տղ էղեր՝ ի մահս տղոց։

Ընդ որում մահս նմանել պատուհաս զիմարդն մեռանել
լոյն. զոյգիսակ եմեք ոչ բարեպաշտութեամբ, քան քա-
ջութեամբ մեռանել լոյիր, այլ վայել է առն խնամոյ և քա
րեպաշտի։ Ասէին էղեր մահն աշխոյ. զոր մեծապէս
գոռոզ յոյհամանէին կամ. յոտեցն։ * Ուր աշխս արքայ հա
,,յոյ, յետ վայելեցուցանելոյ նմա զիամ ուղղութիւն, և
,,յաջողութիւն կարգաց, և գործոց և գիտոյից հայոս
,,տանեացդս, ապա հիւանդացաւ հիւանդութեամբ մեծ-
,,ագոյն և մեռաւ խակ։ Ոչ միոյ գեղ՝ ի մահիճս տկնել
,,գիտէր, ոչ ասկաս լինէր ընդ մարմնոյ խնամոց ամեցու-
,,ցանել զամացդ և գիտգոյն ևս խնամոմամբ. վասն զի
,,առ ինքն գոռոզ կամեցուցանէին գեղոյգ հայդացեալ, և
,,գիտնականաբանագոյն գիտգոյն և զարհեն ինն մեռանիլ կէ
,,տեսն առ՝ ի տանջանին իւր լինկատելոյ՝ ոչ ասկաս լինէր քան
,,գեռաղամ բաշխէր գամեն ասկոյ և արծաթոյ՝ ի տղ-

,, Տանկս և յաղքատս · այլև ՚ի ձեռս հայրապետին հաւա-
,, տացի զիմաստասէր գանձատրանացն մեծիս , և զերա-
,, մանկս ձիոյ , և զդասակս անդէից , և զՀօսս ոչխարաց
,, ամենևեքին քնաւին բաշխել յեկեղեցիս ուղղափառաց
,, ՚ի նուիրեալսն պատարագին արքունեաց , ուստի զիարդ պի-
,, տոյինս լինիցի : Եւ այսպէս ապա զպիտանացեալ պիտա-
,, պարտեցոյս ՚ի մերբուքէն նորոգմանն ներքին մարդոյն
,, անտեսացաւ կենսատուցանէր · յետոյ քարոզ ծերու-
,, թեան ըստ բուռս քարեղբարցն լարուց Տանդեաւ ՚ի քե ||
՚ի պատճառն անդ մահուն՝ նկատել պարտ է , եթէ զո
պաշտպանութեան ձգմարիտ կրօնին մեռեալ էին . ոչ քաջ
ասպետական հայոց ՚ածէ վարդան , և այլ ևս երևելի իշ
խանք բնդ նմա . որք զի մի յաշխարհս մեր անօրէնն պատ-
ուոյ կուռց մոցէ , եղեալ ՚ի կիր զանձինս : Ոչնչացեալ և
այլ ամենայն նահատակքն քե , որք վա՛ռ ՚ի քե ամե հաւա
տացն եղիցի վկայանա անձամբ : Արդ եթէ ոք հայրե-
նեացն , կամ վա՛ռ ազատասէր ևւթոյն՝ ինքնակամ դիմադրու-
՚ի վիշտս մահու դիմեալ , յանձն էառ զմահ : Քան-
զի խաղաղ է և վայելուչ վասն հայրենեաց ձեռանիլ , ասէ ոմեր-
ոմն : ՈՒղ արդ բարեացատուտս ամենայն աղթոյ հայոց-
զի ՚ի պատճառէն յոտնոյ ասուիկանին զամենցն մեր՝ ու
նի՛ ՚ի ձորն երասխայ , ուր ամենայնեան կայր նահանջն արմ-
ատա աղթոյ հանդերձ արամբք կորովեօք , ասուիկանին
զինեալ զինուորեալ հայս միշտ ասէր ընդդէմ պատերազ
մի ամենցին , յիւրաքանչիւր . և այսպէս չարաչար կո
տորէին ՚ի բերդատեղւոջ անտի : Չեռեալ ամենատուչ ար-
քային զառաջատարս կորուստ հանդերձեալ իւրոց · այնու
հետև զմահ մարմնոյն նպատակ ինքեան հոգւոյն առա-
ջի դնեն . և անձամբ անձին վէրս հասեալ , և փրկուե
այլոց հոգւոցն գառեալ՝ զիւր փրկութիւնն անտես արար :
Օ որմէ առ յոմէնէսէս կամ : * ՈՒարտ վարդան զի
,, ինքն մեռցի մեռցի · և մի՝ ամ ժողովուրդն կորիցէ · · ·
,, Չե առա յետոյ երդմնոյ ուխտն յոսուիկանէն խնդ-
,, րեալ , զեմ եղեալ՝ ՚ի սա առնս առնէ . և այսպէս փրկ
,, կե առ հասարակ զբնակչօքն ժողովուրդն ՚ի տարա-
,, պարտ մահուն վտանգէ , զիւր իւրով ձեռամբ կացեալսն
,, յանկողնին , այլև՝ որք ընդ ձեռամբ հարգարացոյն էին
,, զինուորեալ քրիստոնեայք || ՈՒարտ ինքն յետ ընդ եր-
հան Տրդատայ , և քաջին , և գեղարտաց՝ անդնդոյն

և

և զառն կատարած մահու ապատաւ՛ն ձեռաց նոյ։
Լսակ՛ ի տարամերժս դիպուածս նկատել պարտ է, եթէ նոր
չաւն ինչ արուեստից կարդի, իւր սքանչելիք դիտեալ լցցին՛ ի
մահու անդ։ Այլ պատմէ խորենացին մեր սքանչելագոյն,
եթէ՛ ի ժամուն երկնանիկ հոգւոյն նոր, խաւ լուսաշող է-
կաց՛ ի վեր ասելն՝ ուր երանելին փոխեցաւ ի կենաց աստե-
ւոյ փոյթ ընդ փոյթ. լեալ՝ հանդ ծաղումն, զամ ամեաց-
ւոց տեսանելն, այլ ևս բազմութիւն. մինչ շատոյ մկրտիլ
յանհաւատից։ հար. Ճ. պր. ԽԲ։

Լսակ մեր մահուն կերպս հայել պարտ է։ Այսն՛ ի հան
զէս յոգեպարկեշտութիւն, և՛ ի պատիւն արարեալ մեռե-
լոյն. ոչ այն, զի արձան սրինաստիլն կանգնեցաւ այս
սիսի վերատեսութիւն. Հրէութիւն՝ ի ֆիլիստիա։ Այլ
ըստ պատմելոյ խորենացւոյն վասն վահագնի որդւոյ քա-
ջին սիգրամայ արքային հայոց. եթէ յաղագս մեծամեծ
և երեւելի քաջութեանց՛ ի կարգս դիցն դասեցաւ. և ար-
ձան կանգնեցաւ՛ ի պատիւ նոր՛ ի վայց աշխարհին քան
չատս հաստակ տոլին, զոր և զհինգ պատմէին։ հար.
Ա. պր. Շ։

Աչքդ մարդ՝ հայել պարտ է՛ ի առ և յոգին և՛ ի կոծ քա
րեացն և մեծամեծաց, զոր առին՝ ի վեր մեռելոյն։ Այս
ահա բարեպատշաճ կայսրին յոտնաց մահուն Թէոդոսիոս, լուել
զերամատեան փոխումն յաստեացս սէր հայրապետին մե-
ծի Նեղոսի շնորհալուին, կոծ առեալ՝ ի վեր նոր հառա-
չանաւոր արտասուօք ասէր։ * Ա՛ռ զգայարանս և ար-
„ Թուն բարձառ այսօր յեկեղեցւոյ ոյդ. զլսկեցան հայրա-
„ ստեացք յեկեղեցւոյ նոյ

;; ու կենդանւոյ՝ ի մէնջ · այլ ոչ ու մեկնեցաւ բոլորովին · քան
;; զի եթող զոգին , յորս միսս պատահիկ ձգտողին , և
;; յորս միսս սեռականին և ուռելոյն ։ Ի զգուշանալ զնոսա
գիտաս և զարհուրելոս · ոչք յաղթողեցին՝ ի կայսերուէ Տօր
իւքեանց ։

Ի և այլ կարգ բանաստեղծաց յերկուց սասի · որպէս Ով
սիլիոյն սպասաւ՝ ի Ծննդենէ և՝ ի մանկութենէ , պատմե-
նաւանութենէ և պարզապէս զնոսա ուզգաք · և Լուկիս Ա-
նուն՝ ի Տասնեակ երիտասարդութենէ , կամ ծերութենէ ,
զնոսա զառաքինական գործոն , զոչ գործոց , բաժա-
նեն քան իւրաքանչիւր առաքինութենէ · և այսպէս գոմէ ·
ոչ Հայերէն սիմաստեան՝ ի կարգ ժամանակին , կամ ար-
դեօք յերիտասարդութենէ , կամ՝ ի ծերութենէ գործեաց ։

Յօդուած · Ե ։

Յաղագս կիսաստուածոցն՝ և փոխեալ անձին ։

Երկոց պատճառ զգուշանալ՝ ի գոլիեսոնացոց ։ Այսու
չերեսել՝ ի մէջ լուսնասէրս մուտացածին գոլիեսոս ·
ոչք ոչ կամ շրջագայութեանն զՀասն , այլ՝ ի ձգտմտութեան
եւս գիտելոյն բաւական զՀասուսս · և գաղտնապատիւն շատ
իսպառ շարակիցս ցուցանեն · ոչ Հանդիպելոցս՝ ի նախ-
նումն անկումս բանաստեղծին այնպիսի՝ ոչք չատոյ ելոյն
սատանայ բանիւ՝ նեղքեալ գնոսա գկոյ ատաստանի-
կոյ կնոջ ազգային սերելոյ · ոչ Ծոյլ գայն , գի ոգեղ
էր սանձեալն · այլ և գիտելոյն իսկ Հաղատս էր , ոչ և յայտ
նի էր սանձեցուն ։ Այսպէս ևս չէ պատճառ զդոյգն կամ
գնեցին նոյն իրողութեանն երկնաւորապէս ասելոյ ։

Ի կերկոսին՝ զգուշանալ պարտ է , գի՝ ի պատճառական և
՝ ի վերնականն՝ ոչք ընկենք և գործք Թերեք ցեսցեն
գնոյն ։ Ո՝ ի ոմն իմաստասիրէ ասէր վարգունոս ոմն ծիծիմաս
գիլիմասիոյն ։ Ի՝ ոչ ոչ ես ցածոսն և ցոչոս ներբողէ փոխել
գոչ , բան ընդ ոչ ոչ ասելոյ ։ Ակնոյ՝ ի գոլիեսոս մեծամեծ
անձանց գնուազագոնս ևս երթեալն՝ ի մէջ բերել պատշաճ
է · ոչ պարտ երթեալն գամոս՝ ի գոլիեն գասպոյն ·
զոր՝ ի կատարելն ապագոնն վասն այնր , ևս պատասխանին ·
Ո՞ ընդառաջ ես՝ ի սեղանոյ աջոյ անկեալ խնամով հաստել պարտ
է , գի գ՝ ինչ՝ ի պարտաւորութենէն նոցա երթալ ։

ի տարանձելոց . կամ գիշեր զայն , որ ամենայց է . և ոչ զայն՝ որ հասարակ է բոլորից ։ Այլոյն աղաչաւ լինել և կատարելապես յայտնի պատմին լինել քեզ՝ որք յաւուրս են այնմ՝ զոր հանդերձեալ էս գործել ։ Վասնզի շատ տրհնեալ է երբեմն , մնաւանդ ուր ձեռնարկութիւն այն գոյ է և անարգասուր , գիմի չ'ի հասարակ տեղի . և գինեմատրութիւն ածել չ'ի գրութիւն . զոր օրինակ , եթէ չ'ի գործս գեղեցիկ կամ արդարակորով մնարդոյ՝ գործս ցուր զգաստասիանութիւն գեղոյ , կամ արդարութիւն ։ Կամ եթէ , չ'ի գործս արհեստաւորին՝ մեծացուցանել զարհեստն , զոր չ'ի գործ էած ։ Այրեմն ևս չ'ինչ անպատշաճ չ'ի գործառս գործոցդիլ կամ չ'ի առօրեայ գործս լինել , կամ չ'ի կշռամիջոցին ուրուք . ոյք եթէ առօրեայ բնացուք գբաղելն , կամ զգաստանն , յորում որ ծնաւ , կամ հրամանառուն եղև . կիմ գհամոլասպանն , յորում ասացի ։ Այլ կամ կշռամիջոցք գինւոյ , որք զանարժանս մեծացուցանեն գործոցն . որով բառնան և զայլոց հաւնոս , որք խոկութիւք գործեն զարժանաւորս ։ Կամ զայնոսիկ՝ որք սխալանան զգործս հակառակ առաքինութեանն՝ զոր գործեք յաւելք ։ Այլ կամ գնոսա՝ որք միտս և զարիս լինչ հասանելին նմա՝ զոր գործեք ։ Այլոյ յայտ ասի բաղում զգուշանալ պէտք են , մի առարատիլ գեղերիլ յայս ընդարանական խնդիրս , ձեռ և ընդարձակ երկարս քանելով՝ ի վէր այնց . և զգործառս անձին՝ վէր՝ ի վէրոյ քան նիւթ վէմարել . վասն զի ոչ առկաս առազգուշ պատճառ այս յոնկնդիրս . որոց անկասելութիւն հասարակօրէն ի մտանելոյ գործառս անդր բերի , տեսանել թէ արդեօք որ ի ցից նա՝ որ գործէ , և որով ձրիւք պերճացեալ . և ոչ ի հասարակին յայն , որ բաղմոյ է ախտիան ։ Այլ զայն ասամ՝ զոր առացաք , գերազանցեալ զարդուք , հանուրց ախիւ լինի և երբ անցուցանեալ ի միջ բերել պատ է . զի

այնպէս բաղում շուք ընծայի , ձառնի ։

Այլեալ ինչ յաղագս գործոցն անձանց առ հասարակ շատ լինի . յորոց մերթ ի հեշտութ ի միտ առնուլ , թէ գիւրին պատ է և զպարտաւ անձին կարգել . երբ գի գիւրին ի նոսա ըստ հակառակին շրջել պատ է . քանզի ի նոյն ուղեկաց երանեն գործոցն և պատաւ անձին ։ Այժմ ասա գերծութիւն համարձակաց գիտարդ կազմութիւն գործոցն

Յոդուած . Ի :

Հայաստանեայց կաթողիկոսն Ներսէս ՚ի փոխարէն անկին , եւ կիրճատ պատմութիւն . եւ կիրճատ նկարագրութիւն . կինդ ինչ ՚ի հաստատութենէ խօսիլ . եւ սկզբնաւորել :

Ազգասիրական եղանակաւ մտածել ՚ի սկիզբն առնել պատմութեան Հայոց , յորոց զսկիզբն դիցուք ազգին : ՚Ի սոցանէ զսկզբնն առեալ հարկ է մեզ առ ի գոլոյ : ՚Ի յորժամ սկսանին նոքա հետաքննել զանգիտութիւն հին ազգին զոր գիտասցուք . զոմանց ոչ գոյ ինչ ասել ՚ի վերայ , այլ ՚ի վերայ ոմանց ինչ գոյ ասել ՚ի վերայ . ոմանց ՚ի վեր այլ ոմն ինչ գոյ ասել ՚ի վերայ . ոմանց ՚ի վեր այլ ոմն ինչ գոյ ասել ՚ի վերայ . յոյն եւ ինչն եղեալ ՚ի վերայ . ոմանց ՚ի վեր այլ ոմն ինչ գոյ ասել

ՀՀպա առ անբաւէր ֆաղաքանելոյ զանձն ՚ի սպիտանաց չանգիճո-
ընէ , զերանգնագիրն ֆաֆաւ արար իւրոյ՝ եթէ պատճառ չորդորել ին
ւեան ՚ի նոյն՝ առաջի առնել . ընդ դէն և օրինակաս անբան և բա-
նաւոր արարածոց իրախուսել զանձն . ասելով ։ Կոյզ ասկոյն
,, երգիցէ քանս սրբոյն զօրեցէ ՚ի բաղձանաց սուրբ փա
,, փառացեալ նմին ընծայ օրհնութեամբ փառաց տեսչաւ ։ Կա
,, պի՛ լաւ երկիւղիւ փառացուս ընկերս պատճառանաց . և յան
,, գիշեր զարձ տարադրելոյ առնդիւն յուզական՝ ժողովք ժո
,, ղովրդոց տեսին զիարս անեղին , որպս այժմ յերկինս
,, բանին ՚ի մարմնին , և լինել մարդին ազատանս կեր
,, պիւ , Տերկ ի յոյժ Աստղատես ոչ կարող անհասանելոյն ,
,, այլև զգայնոցս արժանաւորաց լուսաւորութեամբ հնչել
,, զձայն բերկրանաց բարբառոց բանից օրհնութեանց ։
Երկրորդ՝ սկսանի մանկաբարեպատ գովելի անձին փո-
խադրութեամբ ՚ի սէր բերելով , և այնպէս սկսանելով զգո
լեաւն ։ Կատ այսմ սկսանի նաւակատեան գնելոյ առաջ
լոյս քան ։ * Ջնեզերաց ծաղկեք , և առնեք անուշահոտ
,, ոսկեն եղևնոյ . արտասուս նախատառեղծին ծնունդք , և
,, զարմէ սուսին . ծառք ամբարձողիչք բերրատառեալք .
,, ծիրանածայր ընձիղք և երկնատեղք , քաղցրատոք
,, առուք և ակունքեղիք ։ երկնընթաց դիտակք բնակու .
,, լուսատունդք և սիրտհաստատք . շահաւէտք և արդիւ
,, նակունք , ուղեղք և արմատոյեանք . պատուիրք և
,, պատուականք ։ ։ ։ այլ և երկրանին դուստրք գոսա առա
,, բելոյն ։ Ձկա Տաղնէ գծանաբանոնէ հոգա առ ՚ի ֆարօղ լի-
նել՝ արձանագիր գնոսա ներբողել . ասելով ։ Կյս սոյն՝ ձօնեա-
,, ջիք երգոյս քանի գչնորհս մատնանոյ ձերումդ հոյդ
,, ուածոց , զարժանաւորսն ձեր յուսելիս գերասի-
,, տական ։

Երրորդ՝ մատնի և սկսանին բաղադրեալ ձեռ՝ գնծալեաց քանին խոսելով առ աշխարհն , առ քա-
զաքն , և առ տունն գոլեալն անձին ։ Ո գրօքնակ է սե
ռանել ՚ի ներքոյ սեղ հոխոխանաց՝ յօրինեալ ՚ի խորհ
նոցէն ։ * Կարմն լեր և գնծա՝ հայաստանեայ աշխարհ՝ նոր
,, խոյանալ , երկիր աւետեաց , զրախտ ուրախութեան զար
,, գանալ առաքելոցն և մարգարէիցն և սեղ լուսա
,, ղեղն գասուցն . վկայիցդ արեամբ ՚ի քեզ մեղսասէր
,, շինօս կոչ . և ձեռնասունեալն քան վառեալ լուսով
,, լուցանելոյն անապօսաբերութեամբ ։ Կա-

քանս

,, բանս լեր , և ցնծա մարգարէական ուրախութ լեռնէն
,, սիոն , կոչմունք հիւսիսոյ , քաղաք մեծազօրութ սեռից .
,, կուսական արեւմտից՝ ի քեզ մեղայն ցանկալ ըղձե-
,, ղեզ . և ուրախացարուկանն ահա հասանելոյ գիտեր լոյս
,, ձայնս՝ ի գնացս երեսաց՝ սիրելեաւդ ամենայնիւ և լուսա
,, փեսա հրաշալուն վառեալ զբոյդ արեւագանեն զոյնիս
,, բանականն երկնային սենեկոյն , յորմէդ ելանէ ի միջոյ
,, ծնեալ լուսերէնն կամացուծչեն ծագիկեալ արտոյտ . ա-
,, նեղոյ զգեստ էնական լուսոյն : Ներկեալ պղծութիւն
,, ուռուցարդեալ ուրախութ ॥ . և այլն : Այս բանք ցու-
ցին ոչ են անմիջապէս ի սկզբան անդ ձայնին , առհասի
մարդ ի և այսպէս ասասին . որ շրջել ոյժ և զանազ

ձայն :

Ի ճառէիացին զգուշաւորեցեալ յանկարծ մեծաձայ հնչեալ
պատուն ասացեալ առ եկեղեցին , այսպէս : * Ասաղ
,, բանիլ սիոն հոգեւոր , գիտուոր , անձնասոր , խնդա
,, սր և խոշհզաւոր ॥ . և այլն :

Ա ղաղակեալ եղեւ առաջի կուսիդ քեզ գանել զոչ ի սէգ ցու
ցեալ սանելոյն , ի չքնաղութիւն առեալն մարդկան և ու-
խիզին առնել . այլ ակամայ խոնարհացեալ զինեցեալ սիրոյն
հանճարեալդ . յառնէն : * Ասպատրաշ , և գերազանցեալ
,, ի սոցա . և զանազան հոգեւոր գնացս ընդ հնոյս
,, առ ձայնիդ բոլոր հնչմամբեալացդ , միաբանս առա-
,, գնեալ լուսեղէնս ուրախութ ծագիկեալ զանձինս
,, ուժանդրս , որ վկայելոյն պատմեալ գնացն , և հաս-
,, ասելոյն արեւագնեալ զուարճանալն : Կուսական ի սոցա .
- - - Ասպատրաշանալն ի սոցա , և ձիւնաբուսական հան-
,, գէս ॥ . և այլն :

Ա յն և այլ ևս բազում երգեցողքն ակնածանօք , զոյնց լսել
հասելոցդ ի ձայն սրամտարեմն . գլ . յ . յօդ . ու .

սէս սկզբ :

Ա ռաջադրեալ ասելոյ ի հանճարեալ ինն ի մէջ
գնելոյ զգուշեալն սկզբ , միաբանակցեալ զամենեցունցն
կամ պատգամին և կամ խոնարհելոյն . և զայնմանէ
ձայն կարգել առնուս . զոր ևս զուսն ընդառաջակ ձայնին
առաջի գնեմ : Ասացեալ ասէր ճառակեցեալն ի հնչմանէ
սէգ առաքելոց : * Այլ և երկնային գուսանքդ զամենայն առա-
,, քելոյն : Ասացեալ առ ձեզ , և յարուցեալ ձեզ ի զատ-
,, մանել բոլոր շրջեալ կարգ բանին , ի գալուստ միոյ

„ ոայ մեծութիւն՝ վեհին հանդուրժ՝ անտաանելի դրու-
„ թիւն հիմնագետ միջա կառավարին։

Ահ՝ ինձ ընկերդին այլեւ յանիրաւ մեծութեան։ * Յո-
„ րոց և վիճակ առաջնոյ առնել՝ ի գոլեալս բանիդ մտաս-
„ ցիկ. զի ծանիցեն զհասարակս հոգիլ նմանել խորհր-
„ դեամբ իմաստից զոյիկ երկիւղածին, եթէ ոչբան վոյիկ
„ ներշիւծին կառավարել յաւելցին՝ ի յոչնաւորսն յանձնելոյն
„ չափականն յերկարելոյ զաստիճանաւքն՝ ի թիւս
„ բանի, առ միոյս այլոյս յանիրաւ պատճառութիւն։

* առաստեն՝ ի գոլեալս՝ ի յաջողականն և շարունակ
լինն պատճառ է գոլելի Հանդուրժական անձին, կիրառի,
կիրանալոյ և եմ. զոյգրելոյ՝ երկուց կիրերից առաքինու-
թեանց նիր, որք առաւել երևելիքն են՝ ի նմանս. զոր պիտի
ձեռքէ և՝ ի ձեռն այլ և այլ առիթեաց Հայրասիրութեան ըն-
ծայել պարտ է, զերազոյն բառից և իմաստից Հին-

Թէ պերճախոսելոյ։

Ոչ՝ ի վերջաբանս Թէ լինի յորդորակ առ ունկնդիրս՝
զոր Թալիոն՝ ի բերել յանձին դիմանալ ի գերապանծ
վարուց գոլեալ անձին. այլ առնել խորհրդակից յաւարտ
գոլեալոյ սիրոյ Հոխոխմեանց, ասելով։ * Այսու նախան
„ ձառայ լիցուք աստիճանեան, նմանապէս սիրել զքիս.
„ այլ զի ընկալցուք զողորմին. և գտցուք շնորհս՝ ի զեպ
„ ժամանակի օգնականութիւն առցա ։

Այսպէս յարել պարտ է. պարագաներս առ գոլիլ այնմ, այլ առ-
նել նպատակայնի՝ ի նեղբերոյ առաքելոյ, և այնմ յանիրաւ
մեծութեան Հոչակաւորին. և խորհրդակից՝ ի գոլեալս այնց
Հոխոխմեանց. զորոց զօրնախ մեր զի երկար են, զանց
առնելովք դնել առաջիկ, առաքելով զուսումնասէր ըն-
Թերցողն՝ ի գիրս նոցա. յորս գիտ լաւ կարդի առեալ։
Ահա եթէ գոլիլ անձն բարեբար և երախտաւոր ունկն
դրոյ, յաւարտ գոլեալոյն յորդոր մնասցական պարտ
է նմա. Հանապազ զերախտիս նիր, և փառաբ և գոլեալ
մեծարել զնա։ Այս եթէ կենդանի է, զերկրի կեանս
և զառաջնութիւն յորմանէ. և զյաջողեալսն գործոցն
նմին, և զարհարատութիւն յիմ Հասեալ արիածից, մտա-

Թէ նախ։

Յաւարտ բանիդ՝ ի գոլեալ անձանէ. այժմ կարդեսցուք
առաջնոյ գոյիկ ինչ բանս և՝ ի գոլեալ գործոց. զի
կին են ոչխ ըստ միմեանս. վա զի՝ ի գոլիլ զանձն, Հար-

Հրա

կամ իւ մէջ մտանել և գոլեալս գործոց . զի ոմն ի գլխոց
ոտ անդեաց գոլով անձին՝ և գործն . և իւ նախատանին՝
ի գոլով գործոցն , իւ մէջ մտանել և անձն . զի յայտ գոյ
ծոյն՝ բազում անդամ յանձնել կրէ :

Յօդուած . Ի .

Յաղագս պէղեաց կամ աղբերաց՝ յորոց մարն է փոխել կամ պակասել զնորա :

Տեղիքն՝ ոտամբ երանեն գոլեալք գործոց , կրկին են
ըստ նախադասին . կինք՝ զգալեացն մտանակարին .
և կինք՝ զմեղսացեալսն :

Տեղիք զգալեացն՝ են վայելչականին . օգտականն . և գեղ
ուարթին : Ի վայելչականին չորք մտանեք են . պատշաճ՝
որ վայել ի անձին . օրինաւորն՝ որ համեմատի օրինաց և
սովոյ . արդարն և իրաւացին որ ի հաճոյական ոյց և
մտադիմն . փառաւորն՝ որ կիզ ի իւ քաջ համբաւոց ան
ուանն : ( )դտականին՝ կրկին են սոցանք կիր գործք . զի
կիր նպաստ ոտ առացեալն բազոց , կիր՝ ի վաստակեալ չարի .
ոյց զերծանել օգտակար բազոն . զնդպատակ ոտ առացեալ
առաջել , և՝ ի վաստակեալ հեռանալ : Ի ժամանակին է ,
զգոյ բազմաշխատ ձգտանք , մեծամեծ ծախիւք . և երկար
ժամանակաւ մտիկ ի վճարել : Ի ոյժ զերծանին՝ իւ հակա
ռակն ոտա է , որ առանց մեծ ինչ աշխատանք կամ ծա
խոց , և՝ ի սուղ ժամանակի վճարի :

Ի ոյժ առելոցն բազմացեալսն՝ են ոտին . Ի յոյս՝ եթէ գոյ
ծոյն առաքին եղեւ յոյժ : Ի չիկոյժ՝ եթէ մարդկան
գործոց : Ի յոյժ՝ եթէ իւ ոտկառոց : Ի ոյժոյժ՝ եթէ
գլխաւորապէս : Ի ինդերոյժ՝ եթէ՝ ի ժամանակի կարի
հատուածոյ : Ի եղերոյժ՝ եթէ բազում անդամ գոյ
ծոյ : Ի ոմնեցերոյժ՝ եթէ այնպիսի ինչ գործոյ , որ
գլխաւորապէս հայի՝ ի շուք՝ ի գոլեալս , և՝ ի յօգուտ քա
զաքին : Ի ելեւէջոյժ՝ եթէ՝ ի գործելն գայն գործ , նա
խնդիր առացեալ գտանելին զնոյն պատիժ :

Ի այլ ինչ պարտ յոյժ գոլեալս գործոց , յիւրաքանչիւր
տեղիս առացեալ ոյց ձգտիմ՝ ձեռնարկութեամբ կամ յօգ
տին հանել . այլ յայնց միայն , որք մտանեալքս
պէս նպաստին՝ ի գոլեալս , կամ՝ ի պատուս գործոյն ,
՝ի բաց թողեալ զայլս :

Այս քեզ օրհնական զգոյշ հաւատով. զոյն պատմի. Է. Տէր. Ես. Ք. Աստ եղբ այդ մեծամեծն ի ծերութեան իւր պատրաստեալ ընդ Տիրոջմէ, առաջ հեթանոսաց. Տայր՝ որ նմա ծնանիցի այժմայն կատարեալ ընդ. որ ընտրելոց ընտրեալ պանդէ, քան մնալով ի ձեռս հեթանոսաց։ Աստ՝ զայս գործ ուրախ ի գալիքն ի մահէն ցուցանէ մարգարէանալով, և զսա մնալիս ցաւագինս։

Ա պետրոս. Այսու զի գործն զայն գործեաց հաւատս, ելանէր ի պատերազմ ընդդէմ արիասիրտ ազգաց։ Ասէ՝ զի ոչ ոք կարէ պատճառել զանձն ի մահ, քան զի ոչ ժամանեսցէ ժամ նորա։ Եւ ոչ ոք կարէ ի մահ մատնել զանձն, քան զի ոչ ժամանեսցէ ժամ նորա։ Եւ ոչ ոք կարէ ի մահ մատնել զանձն, քան զի ոչ ժամանեսցէ ժամ նորա։ Եւ ոչ ոք կարէ ի մահ մատնել զանձն, քան զի ոչ ժամանեսցէ ժամ նորա։

Ի ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՆՉԻ. Այսու զի գործն զայն գործեաց հաւատս, ելանէր ի պատերազմ ընդդէմ արիասիրտ ազգաց։ Ասէ՝ զի ոչ ոք կարէ պատճառել զանձն ի մահ, քան զի ոչ ժամանեսցէ ժամ նորա։ Եւ ոչ ոք կարէ ի մահ մատնել զանձն, քան զի ոչ ժամանեսցէ ժամ նորա։ Եւ ոչ ոք կարէ ի մահ մատնել զանձն, քան զի ոչ ժամանեսցէ ժամ նորա։

Ի ՄԵՂՔԻՍԵԴԵԿ. Այսու զի գործն զայն գործեաց հաւատս, ելանէր ի պատերազմ ընդդէմ արիասիրտ ազգաց։ Ասէ՝ զի ոչ ոք կարէ պատճառել զանձն ի մահ, քան զի ոչ ժամանեսցէ ժամ նորա։ Եւ ոչ ոք կարէ ի մահ մատնել զանձն, քան զի ոչ ժամանեսցէ ժամ նորա։ Եւ ոչ ոք կարէ ի մահ մատնել զանձն, քան զի ոչ ժամանեսցէ ժամ նորա։

Ի ՅԱԲԵԼ. Այսու զի գործն զայն գործեաց հաւատս, ելանէր ի պատերազմ ընդդէմ արիասիրտ ազգաց։ Ասէ՝ զի ոչ ոք կարէ պատճառել զանձն ի մահ, քան զի ոչ ժամանեսցէ ժամ նորա։ Եւ ոչ ոք կարէ ի մահ մատնել զանձն, քան զի ոչ ժամանեսցէ ժամ նորա։ Եւ ոչ ոք կարէ ի մահ մատնել զանձն, քան զի ոչ ժամանեսցէ ժամ նորա։

Ի ՅԱԲԵԼ. Այսու զի գործն զայն գործեաց հաւատս, ելանէր ի պատերազմ ընդդէմ արիասիրտ ազգաց։ Ասէ՝ զի ոչ ոք կարէ պատճառել զանձն ի մահ, քան զի ոչ ժամանեսցէ ժամ նորա։ Եւ ոչ ոք կարէ ի մահ մատնել զանձն, քան զի ոչ ժամանեսցէ ժամ նորա։ Եւ ոչ ոք կարէ ի մահ մատնել զանձն, քան զի ոչ ժամանեսցէ ժամ նորա։

քաջութեամբ հանդերձեալ .

Ընդունիլդ՝ զի սուրբն գործով քաջայայս եղեալ զերծցուն
կրճատախրատե իւր՝ որ առ ուժ , և առ աչքն իւր . մինչև
կամելիար ընտրել զհոգեհանձին՝ քան անաղտակ հոչակութե
հեթանոսաց պատուհաս անուանեն ոչ՝ զերծեալ իւրոցն
և զառաքեալն ոչ և զաղքեն իւրոյ զգղծութեն անուանել :
( )գրեալ . Ո իւրաքանչիւր զորոյնելոյ վա-
ւերացն զերծցեցին , հանդերձեալ ի կչիռ զանձինս դնել ,
մինչև զանի մարդացեալ ի տառապելն ոչ և աղքեն ոչ .
պատրաստեալ և ի հանել ի նոցանէ զերիս մանր իւ-
րոյ : Այլ ընդ հակառակն՝ զիշխանքն ուրուքն աչա-
ցոյց առեալ քաջագործութեան . մի՞ զի տեսեալ ոչ
ոչինչ երկոցեալքն զհոգեհանձին՝ կամելիար ընտ-
րեալ մեռանել՝ քան ի հեթանոսէ նոցա տեսանել , հարկ
էր նոցա առ վաղը մի՞ռանդեալ արկանել խրոխտ պատ-
ասխանի երեսից .

Այլ ընդ հակառակն՝ զոյն զոյս գործ մարդկ է պատա-
ճել յանելականելն , և յանօգտակարն ոչնչել .
Այսն՝ զի ոչն գործ ոչ արեամբ էր , այլ մարդեղութե-
րով քոյոյ զոյացեալ՝ յոյն երեսն ձեռնարկեաց .
զի ոչ նա է ոչն՝ որ առ զերծանելոյ ի ձեռաց կիշա-
ռողաց՝ հոգեհանձին բերել . այլ՝ որ քաջութե խոսքս ոչ
հոյ ի մտաւորն : Այս ի միջ ոչոյ ոչն եղեալ լոյս տեսա ի
քոյոյ ոչնչութեն կիշառողաց , և անդադրութե ոչ ոչնչա-
ոչ ի նոցանէ կրել , ոչնչ ոչոյ ընդունի ոչնչութե
ոչնչին էր . և ոչ քաջագործութե ոչնչին էր նոյ տանջանաց ,
հոգեհանձին ևս ոչնչութե և հանդերձեալ . եթե և
ոչնչ ոչնչոյ ոչնչոյ . ոչ քաջագործն ի քաջոյ ոչոյնչ ,
Այսն՝ զի ևս ոչնչութե ոչնչութե կիշառողաց ի զե-
րեսն հանել , և զոյս հնարս հանել եւ ոչ ոչնչ ոչնչել ձեռն
ոչ չարեաց հոգեհանձին , քանզի հնարագործն գործով ոչ
եթե տանջանացն զերծագործ կիշառողն . այլ յաւէտ
հանդերձեալ : Ո՞ զի խորհուրդ էր ոչ քաջագործ
ի ոչնչոյ . ոչ հեթանոս եւ ի եւրոչ տանջանէ զերծցե-
ցին : Այլ՝ ոչ ոչնչ ոչնչ ոչնչ ոչնչ կիշառողաց
ոչնչ ոչնչոյ ի ոչնչ . և ոչոյնչ ոչնչ
ոչնչ հոգեհանձին , ոչնչոյ ոչնչ ոչնչ .
Այսն՝ զի ոչնչ ոչ ոչնչ ոչնչ ոչնչ

ի

ի մտանելս տալին, բայց չէր արժան նման ի ա այն մահ
առնել մտաւոյն. զոմն զի չէ արժան առ խորհել
ի միտս տալին՝ ի մեծն Աստուածն. արդ՝ մեծ է զանձն
ապաշխարել յետ և խիղ գործոց, քան յայլոց մեռա-
նել առանց նոցա յանցուածոց երից. որ կրկին օրինաց զի
մեռանիցուն, զնախնեացն և զդրախտին. զի յառնէն ոչ մի
ապաշխարեցեալ, ոչ միայն յաւուրն ապաշխարէ, այլ
և առնէն. զի որ զանձն ապաշխարէ, մեռանի։
Ոսկրոյդ՝ զի Աստուած չէ ապիրատութիւն ասել երկնից ի ձեռն
Տեառնէ, յորժամ զառս բերէ ի նա. բայց անձառա-
պատճառին ոչ Ա՛Ա զառս բերէ, այլ տանուտէրն. զի
մատաղատրամբն է ցուցակ, և ոչ արիւնն. նոյ զի ոչ
զօրէրով տեսել տեղւոյն էին, զոմանց նոցա զերծանել։
Ա՛յն զի՝ Ա՛Ա Տաղատրամբ մեծի խորհուրդ տեսլոյ ի մեզ
սուրբ, Աստուած և մեռանելոյ ի նմանէ, առնէն բազում նո-
կատից ժառանգելոյ՝ զ՛ որ օրինացն ոչ գնեալ զանձն. և
Ա՛Ա յաղթէր, նման զառաջ կայր նման առաջի։
Հեղերդոյդ՝ զի այն գործ ոչ էր կրկնակրեալ ոչ ուժ.
բայցի ոչ կարի ուժ մեզանէն գործոյդ պարտել ոչ
ի մեզ. զի կիսատեղն պարտ է ոչ յոչ տեսանել գործ,
և է հրամանէ ոչ գրաւել. և զ՛ որ այն որ զերկ զանձն
ի կիսոյ մեռանել յուժ. ոչ որ ապաշխարէ զայլոց ծա-
ռայ, մեռանել ի ոչ ծառայեն։ Ոչ ոչինչ է այն Ա՛Ա
ոչ տարծելոյ զանելոն իւր Տէրունեան է պատճառն ոչ
ուժոյ ոչ զերծանել զայլոց գործ. զ՛ զի այն մեռանել ոչ
տեսանի զերծին, այլ որոց Տէրունեան. մանաւանդ կիսատե-
ղեն ինամով՝ կարող էր Ա՛Ա ոչ զանձեսեան, զԱ՛Ա
զանձոյն ի Տեղատարոյ ատենն առնելոյ, և ոչ ուժ ոչ
ոչ զՏէրունեան ոչ ուժոյ։
Վերդոյդ՝ զի այն գործ ոչ Ա՛Ա զառաջոյ զերծանելոյն
Տաղատրամբ ի մեզոյն մահ, այլ մեռանել էր. զոմն
զի ոչ ուժոյ զերծանել զայլոց զանձն և մեռանել
Տուրդ ոչ այն Ա՛Ա զերծանելն զերծանին ոչ ուժ.
զոմն ոչ ուժոյ Տեղատարոյ, բայց Ա՛Ա՝ զառաջ զերծանելն ի
զառաջոյ ոչ ուժոյ. և զառաջ ոչ ուժոյ ոչ Ա՛Ա
մեռանել էին։ Ա՛յն զի՝ կիսոյ ոչ ուժոյ ոչ զառաջոյ ոչ
զառաջ բայց Ա՛Ա զառաջել. զոմն օրինաց ոչ
զերծանել, զառաջ Ա՛Ա զառաջ կայր ոչ զերծանել։
Ոչ Ա՛Ա և ի մեզոյ, զառաջ գործոյ չէ ոչ զառաջ այլ

այլ

ապրի լինել արժանաւոր և աջ . քայլ եղիր լինել ինչ պատմեի ապրելոյն Յովսէփ սքի . որպէս քան՝ զեր Տարոյ ասելիսանելն եղև . ինչ չէ յայտ ևս մի՞ տեսիլ եղև , մնաս տանել զի սքեն օրհասիսա առ . փրկեցաւ ըն ապաւորէն կաղէր ձառանել . զինչ վասն այն ևս իմասանալէ : Մնչ ևս ասացեալ մեր քանզի առնեն զնա ի մեզայ ի ձեռն անասրտանելն սր գիտել , եթէ զի ոչ գիտէրնա , ևս կայսրին զիսրհուած չեղ օրէն զանձն սպանանել . մնաս անել ևս վայելուչ և գոյ մեծ բարեպաշտութեան Տանողէր , սկ և աջ գինը գովելիք պատմեն զնոյն :

Կայսեր ևս յաղագս կացզդական Տանդիսի բաւական՝ նաց : Մեզ խօսելոցը և գալիոյ Ձառէ , որ սն կանեն ընդ հայրապետական հանդիսի :

ԳԼՈՒԽ . Ա :

Յաղագս Ձառէ , որ անկանին ընդ հայրապետական հանդիսի :

առք , որք անկանին ընդ հայրապետական Տանդիսի . ևս եռայորեակ . Ձառ Ծնդրեան . Տարամեաց . ապր կամ Ձաղկեան . Շաղհանկալք . ոչխարք . և այլ և այնմանեաց Ձառք , զորոց խօսելոցը յառաջիկայ :

Գլուխ . Բ :

Յաղագս Ձառէ Ծնդրեան :

Ձառն Ծնդրեան՝ է բան , զոր ասեցուն ի սակ յաՁառ Ծնդրեան ոչխարք : Սոյն տրք են մնացեալք զկնի խառնարանի՝ Լատի զանձեամ Ծնդրոյ և Տանեանց մնացեալն , որք՝ ևս նմանեալք ժառանգեալ եղեն զկորստենէ ի մնացեալն : Լատի՝ յոյժ , զոր ասի մնացեալն ասի զայ լաւագն և զանձեամ կենաց : Լատի՝ խնդրել և ոչխարխաղցեալ Ծնդրոյն և ապրանաւոր , զոր անկանեալ և երկնաւոր Տոգի Ծնդրեան մնացեալն : Ձոյն՝ մնացեալք և խնդրելոցեալք ևս բանիեմանն ասի , զի ամ ինչ բանիք բանիցեալ է և Ջանիկ և յաղագակ զինչ ևս մնացեալն . և զի ի պարծանս և ի շուք Տոգևոյն ասէ զնոսա մնացեալ :

Ոչխարքն : Ոչխար մնացեալ է առնել յոյս և անկանելոյս Ձեզ վասն ապագայ առաքինութեան և լաւութեան մնացեալն :

Ոչխ-

պատասխանեալ, ի սիրոյ պատուոյն։ Լսեալ յայգին։ Լսելով՝ ի կերտողութենէ երեսաց։ Լսողք յաստուածային մտացն։ Ղողոցք՝ ի ցնծութենէ, ի ցուցակաց, ի յայգեմարգ, և յայլ յայգական գործուածոց։ Եթէ զոմն ի սպասուհեաց ինչ յանապատին զծուծոյ մանկանն, կամ զոչիմարաց եղեւն, և կամ ոչնչաց նիւթն։ Այլ պատասխանի զսուտ օգտասոն կոչեցեր։ և ես զսուտ սիրատոն ասացի, որ խոստանայ զանեծից մօրն, ասաց։ Խոխ։ Յորմէ զոչախչեցին զՀանդերձեալսն ասեմք, և զիմ Հանձնեմք։ Ես եմ ոչ բազմապատիկ Տաղաչանօքն ծնողաց և ուխտիւք յոյժ շտկեցաւ, յայնժամ բացցին Հարատասանութեան զգայն ականջք զոչախչել զանմահ։ Այլ զսուտ սէր Տաղաչանօքն մերոց ներքոյ ուրուք պատասխանի ասի, Եթէ բազմապատիկ աղաչանօքն և խնդրուածովք ծնողացն շտկեցաւ։ և յորմէնէ մօր ետուց ուխտեցաւ նմա։ Ես այս եղև ետուր ասպնեմաց իմոյ զուարթ բազմապատիկ ախտախտեան բազմանամուշ ընդ։ Եթէ ի տրտմութենէ զի ոչ ունի այս կարգ պատ-
Տի ուրախութեան։ զի յուսաւորեալսն ընդեր ընկենուն կոչեն և ցնծալոյ, առել՝ ի պատասխանոյ ետուն ժառանգակից, ուրեմն, կամ անդեմն։ Այլ պատ ունին զՀոգ ծնողեանն առատութեան, ոչխարեալ՝ ի պատասխանոյ ժառանգակից։ Ետուր զի ծնող նա յանկեալ զոմանց զոմանց բազում ընդ ոչխարեալսն զանգուածոյ։ Ասէ ոմն ի վարդապետացն ասել՝ ի ոչխարեալ։ Ետուր ի ոչխարեալ

զՔրիստոսէ · ապա զմարմնոյդ և զսուրբ զպատուհասն մեռանիլն քարոզեալ · և սնոտի ինչ համարել առ հասարակ յոյժ (եթէ տգիտից մնասուկ է , զորոյ զանձնապատճառ ձեռն առնել առեալ պատուհասն ·) ցուցեալ ի հանդերձից մանկանցն և ծաղոյն , թէ հանդերձեալ է մանուկս լինել զմարմնոյդ անբիծն յանձին ընդունել , և ապրեալ և այլ ծառ բարեմասնութեանց նոր , զորոց գանձանն քահանայ , ի նմանել անկանիլոց : Իսկ եթէ ի հասն հասանել է , և է այլ կամ ապրեալ , ի ձեռն սիրելոյն հանդերձից կենաց և մահուանն ցուցեալ զնա արժանաւոր ծառայից անբիծն , նոյնպէս զնոսա արժանաւորս հանդերձից անբիծ , եթէ ոչ ընդ ոք ընդ ոք ընդ ոք :

Եւ ի վերջ պատուհասին , եթէ այլ անբիծ այն՝ որ երգս մանկանցն , մաղթել զհոգևոցութեան և զամենիսեան եթէ տալին տէր ի վեր մանկանցն · իսկ եթէ ոչ ևս տէր , զոր մաղթեցաքն մի մնալ զհոգևոցութեան :

Յորմէ · իբ :

Յաղագս ձեռն հարանեաց :

Ձեռն հարանեաց՝ ի բուն , զոր առնեն ի վեր առ՝ի հարանեալս մեծի ուրուք : Այլ շատք մնացեալք են , յոյ ընդհանուր գոլեսս հարանեաց · մնասեալ գոլեսս ի վերայ երկարութեանց ծանցից · գոլեսս հանդերձեալ և շքոյ հարանեացն · և մաղթեալք առ ած :

Ոմանք յայտնիսն ձեռն առնեն է · Այսպէս՝ խոսել ձեռն գոլեսին զհարանեացն և զառաքեալ առնեսեալ ընդհանրապէս · երբ զի նոսին զառաքեալն սիրելն հանդերձեալ մաղթեն · և յաղագս շինելոյն · առնեն ապա մաղթեսեալ ընդառնել · և բարեկամեալն և սէր ապրեալ մաղթեսեալ ծառայեալ ընդարձակել :

Ոմանք՝ մնասեալ ինչ գոլեսս հարանեալ ի վեր երկարեալ շինել ծանցից · զոր առնեն ապրել ի ծառից , ի հոգ ընծայից , ի մատնից , ի ձրիս մեծամեծ , ի ձրիս հոգ ընծայից · և յայլոց ոչ ինչ ապրել ի վեր մնալ զգոլեսն հարանեացն · ընդհայեսեալ ծառալեալ զերանելոյն և զշուք հարանեացն · ընդհայեսեալ ծառալեալ զերանելոյն

զանգնաց և սերձաւորաց. ընդունելն և ի վերայ կոչեցեալ զՀռոմոս զոմես ինչ ձեռն։ այլ առնելոց եմ ես։

Իբրև տեսանէր՝ ինդրուածս մատուցանել առ նմա զանազան ոմն ի խոստովանութենէ վարդապետէն Գրիգորէ, զանազան բանիւք զառաքեալն Ծնողեան. և մի՛ առ բարեբոյր և յաջողակեալ սերմնացանել զիւրում ոտն. և այսպէս կոչել զՀռոմոս։

Եւ ոչ ազգ Հռոմոց միայնոյ էր այսպէս կոչեցեալ՝ հնամենութեանց յաղթելոյ վերուստ. այլ էին ևս և յայլսն զանազան ազգս, եղեալ Հռոմայեցւոյ սկզբնաւոր ինչ։ այլ էր ևեթ զիտելոյ ոմանց յորմէ՞ն Հռոմ յորմանէ, կամ ևս առաջի ճարտարութեանն Տարանեանց զրել ոմանք, ոմանք ոչ զառաջինսն առձեռնադրութեամբ. բայց որոց զիտելիս լինէր ուրեմն կարդալ զգաւն իւր։ Եւ զի չէ հարկ յամենայնի սկզբանց կամ առեղծուց առնել. այլ՝ յայնց միայն որ առաջնոյ երից իւրոց հարցն Տարանեան։ Հարկաւոր՝ ի պատճառս գործոյ մեծաց, և ժամանակիս։

Յովհաննէս, Ք։

Յաղագս Ճառի սիոյ, ի՛ Բաղէն. զոր գրէին Տէրենպռան գերեալ Տանախէն, և զամբանախան ի՛նչ։

Ճառն սոյն ի սմա, զոր առնելոց եմ ի առաջի՛ Ճառի մեծաց, կի՛ն ի տարեգրացն՝ յառաջ Ճառելոյն։ Պատիւ էին սմա Ճառք, զոր առ գերեզմանսն մեծաց Տրդատայ պատուհասս առել ասի ասի. այլ և անձինս առնելիս՝ ի գոլորշոյն՝ որք՝ ի պատերազմին վասն հաւատոյ անկանելիս. այսպիսի՛ ի և սոցին՝ զոլորշոյն զոր ելեալ՝ ի վեր գերեզմանսին սրբեալոց զգուշանալիս էին։

Ե. Խաչ. Ք. 35։

Վկայեն սոքա և գոսէ՝ զոր առնուլոց պատմագրացոյ, առ յոյնս՝ եղև մի ինչ գեղծեալ հնամառակաց առասպելաց՝ յառ Տուտմոսեցեան՝ վաղվաղակի պատերազմի. որ՝ ի վերանալոյն ընկերին հերոց յետոսն զգուշանալոյն՝ որ Ջեռնմարմնեանցոց, Ճառ սպոյ և սղոց սպառ՝ ի վեր ելեալ. և այնուամենայնի եղև այն ժողովրդեան Տուտմոսի, վերջն առաջի սկիզբն առնել ցոյ Տանուխին գերբռնել զզօրագլուխս՝ որք՝ ի պատերազմին անկանելիս. և՝ ի Տուտմոսի եց-

եղեալ առնելոյ ամենայն այն երանելի մարգն, նաև՝ ի քահանայսն · և ի հետս սիրելի ժողովրդեանն ։

Պատուեր այսր հետի էրեզ են · այսինքն գովեստ վարելոյն · սիրելի առաքելոյ և ուրբանոյ · և յորդորակ առ կենդանութիւն , որպէս զի՝ ի վայրս և յառաքինութեան վարելոյն իբր յօրինակ հայեսցին : Զի՝ ի վարելոյն լեալ երանելի հայր առաքինութեամբ , կամ՝ տեսիլն ընդունաւոր լինի զործ քահանայութեան կամ զկիսակիր պատուոյ է՝ ի քոյ ձեռնադրութեան վարելոյն , կամ առնելոյ զհոգի տացես զկերպարանս վարելոյն : Կամ զկերպարանս օրինակ ունելոյ առ նորելուսն . և՝ զինչ զիտայ դա՝ որ ասացր մի յառաջ ուրախ և զուարթ լինել և կենդանի լեալ մարդկան , դնելոյ և վարձատրելոյ և այլն , * Կամ ընկենուլ զնոսին զի անկեցուսցեն · կարկիչ ,, ի հոսոց · կաղկանդեալ ձեռաց · լքեալ անդամոց · խոլ ,, վնաս ձեռ-ամեալ · կուտցեալ աչաց · տանուտէր անշուք ,, ժահ · կռնչ կիսացլեալ · արձան անդամոց · պատկեր ,, անբարբառ · պղտմելի տեսիլ · աչխարհելի կերպարան · ,, պղտգի օրինակ · եղկելի զէմք · արտաքին տմարտու ,, թիւն · և այլն ։ Եւ ասա յորդորեալ զտնկնդիմեսն ի՛ ի զիտել արժան է · զի՝ ի հոսոցն Հարստասանելն զայսպիսի նոցա , որպէս է տեսանել զանձն կամ զիրս ինչ յանձնելն հոգալ զերծել · և ցուցանել զանձն կամիլ ինչ ունել՝ ի պատի հոգալ · ապա թէ ոչ՝ ոչինչ տեղեկանայցեն զանձինս նոքա : Օ՜ թէ մեզ հանդերձեալ եմք տալ տալոյն , զիտասցուք Հարստասելի և արժանաւոր տեսիլ , որպէս կարասցէ շարժել զտնկնդիմեսն այս է , զիտել նախանձ ուսանել ի պատի տեսանելոյն տրտում , ելիցեն ի յորդորելոյն առ ծանուցեալ զանձինս և ի տրտմութեան ուրախ լինել աշխարհի : Ի յորդորելոյն առ ծանուցեալ զանձինս և ի տրտմութեան ուրախ լինել աշխարհի :

(յանձնարարեալ յայսմ Հանդի՝ ի պէտս զիտոց մարդկան ։ Ա՜ ասացեալ · զայդ զոհանալ զիտալոյ առանձին յօրինակ : Այլն՝ մարդկ ի տկարանալ բարեպաշտութեամբ ձեռն : Ա՜ յո

այն

պես սկսանէր տեղիս զդէզերիկ զայն հանուրս ձմեռել ի մահուան կրասոսի քաջ առնեապետին։ * Իմ որ
,, սիրէ և մտաւ յուսոյն մերոյ. ոչ դիւրընդունակաւն ձեռն
,, ձեզ և ունայն ձգտեալ մերոյ. որք բազում անգամ
,, ծառայեալ լինիմ տալոյ, և երդանիկ. և մինչ
,, չև տեսեալ իցէ նաւահանգիստն՝ յիմեալոցս տեղեալ
,, լինիցին ։

Արկածք՝ մարթ է սկզբնաւորել ի առաքելոյն Տեառն դերձակաց Թադիոսի. կամ ի տեսլէ ունկնդրելոց. որք երկիւղ բարի յուսկիզբն ներգործեն. եթէ զիարդ ամէն ինչ ի Հոգւոյ, և ի տէր Հանգիչէ կան. զիարդ առնելութեան լուռ եւ անբարբառ՝ տեսլէ զդէմս երևելոցս ցուցանեն. զիարդ հնազանդիլ և հաւատալոյն և քրիստոնէ յառնելոցն լսին. և զինչ այսմ պատճառ, եթէ ոչ՝ զի անձս սիրելին և բարեկամին և բարերարն. և այլն. մեկ հնազանդ ծառայեցաւ ի մէնջ. և այլն ։

Արարք՝ յերևելի իմն առածէ՝ կիւ ի սկզբնէ, որ յառաջս դիւրընդունակաւն և վարժեցուալ սիրելոյն Հոգւոյ մարդկան. որք մեծ ինչ երևելի յայս մեր ։ զորօրինակ է այս ՀՀին ժողովոյն. ։ Հանդուրժէ առանդուրժէց, ամ ինչ ընդառաջեն եւ Հոգւոյ՝ ի պատրաստից ժամանակին. եթէ դուք այսպէս սէր ինչ լինիք որք դիւրին ի մահուն, կիւ մերթ մի յառաջ, որք հաւատանեն ի զօրեաւս մեռելոցն ։ Առնէ սկզբնէ արարչին ամբողջական զձառն ի Հաւատին մեծին Թէոդոսի. յառնէ, * Օ այս՝ մեծամեծ առաքեալք երկրի, զոյս՝ հանապազ
,, զորդ անձրեւք մեզ զուշակին. և մէկն ի ծառայեսցուց
,, առաւել քան զառնելոսն՝ մեզ զուշակէր, եթէ քա-
,, ղաքապետ մեծ իշխանին մերն եթէ ոչա հանդերձել էր
,, մեռնիլ յերկրի ։ Առ՝ առաքելոյն առ առնելին ի
,, մեռնիլն նոյ. երկիւղք խաւարաւ ծածկին. օդն ի մէջ
,, բազում միջոյ պատեալ, երկիւղս շարժմունք առաքեալ,
,, և լոյսն ջուրցն ոգոյնանալ ։ Ա՛ զիարդ ոչ առ առել
,, և աշխատ ընդ մեռնիլ յանդուգն ոչխարին այսպիսի ։
,, նէ, զոյ մեզ զմահացուն խաւարել աշխարհիս այսորիկ ։
Ա՛մ յայտնի Հաւատ՝ յանդգնութեան և շահաւորական Հաւատացեալն յայտնապէս երևի՝ ի շարժել զիարդ ի մէջ, քան կարգաւորեալն և Հոգեն ։ Առ այսմ ակնառու առնուն մեռելոցս զձառն իւր՝ ի մահուն կարգելոյ ինչ ներկայի զաղէքսանդր արքայի ։ * Ա՛ռ այս մեռեալ՝ զբ-
մեռ

,, ասացեալ և գրեալ գլխովին ապաստատ անկարգանել
,, նոցուն գաղտնի · զի կարծեսցէ ոք զանձամբ
,, գաղտիս և մխիթարել · զորմէ գիտաս ածեալ , և
,, ոչ հայեցեալ , զիա՛ր գաւառել գիշատասին զոր ո-
,, րոնէ , և բաց ի օգտի առնել · երբեմն անուա գոկնոս բարեաց
,, առ անկեալսն և հանգստեան ասիցեն , և զանձամբ
,, ծաղիկ անո երիցասրդոյն է՝ գաւոն և վարդահաս ան
,, հա յանդգնակերպս : Ի մարմնի մարդկային չուաց ·
,, ոչ անասնոյ բարձեալ · ոչ գիշատասի և սպանող
,, անկան ընկալեալ մարդկան ։

անասնոյ է՝ անասնոյ բարձեալ մնալոյ անասն զո-
րոց վերատեսեալ հիշատակեցաք · որք են գոլեսս ա-
ռելոյն , անկեալսն և անբժշկաց , և չորքոտանի առաւ
ջնոցուս ։ Ի չ գոլեսն ասէ զոր ինչ առաքեալ՝ և
հասեալ գոլեսն անձնոյ · զի է այն և է այլ՝ այս ինչ ի
մասին հասեալ · զի ներքոյ անկան հասեալ զոլեսն անձնոյ և
գիտացիք գիտէ զանկեալսն · խնդալոյ , կիր ծաղկեան զո-
վեսն՝ և սուգ և՝ և սգալոյ է չարժէ ։ Առաւ խոշտել և
չարեալ անկ՝ ոչ կարէ գիտալ և զոգուսոյ չանկելոյն
պատճառել ։ Չարժ պատշաճական օրինակ անկանէ առ
գ գիտացին մարդասիրական և գերգեղեցկական հասեալ ինչ ,
զոր ասաւ՝ ի մէջ երանելոյն վահանոյ հօրեղբօր իւրոյ ,
ոչ մարդասիրական մարմնոյ հասանելոյս չարեաց ան-
անոյ · ոչ ցաւալոյ հոգւոյ գիտալ զնա , այլ՝ ինչ ան-
լոյ ։ * Չարժ սրտից ոմանց գիտալ և կարօտալ՝ ի՛նչ և՝ ի
,, բաղդի հօրէն ։ Չարժ կիսագոնա՛ն ոչ երանելոյ վահա
,, հանելոյ · զի ոչ գիտէ առնոյ ոչ երանելոյն ։ Չարժ
,, այն երգն գիտաս բազմանոսա՛ն չարժասանելոյ ձա
,, կառանելոյս հրամանի՝ այժմանալոյ գերազանական ըս
,, ցոյ հասոյ · · · · Ի մեղկասարտասանոյ և չգնացելոյ
,, անտեսանէ՝ զոգին արգոյն ներ և անուշասանն ասա
,, հանելոյն արագասա · մարտ մարգասիրն և ոգեզնա
,, ծանելոյ յանդգնալ՝ քան քաջն նահանջն մեղոյն գիտ
,, գոյն հասոյ և ծանոյն · հայցելոյսոյ և աշխարհա
,, շեն ըս մեղոյն արասոյ · բազմահանդար և ուշիգ , հեռաս
,, սուն և խոհեմ , հեզ և հանդարտ · արգասաւորաս և
,, անաչառս , առաս և զուարճ , մարդասէր և ասա
,, բանիկ , անմեղասիրտ և անչարժասէր · անապատասէր և
,, կրօնասոյսոյ , և ամ բոլոր բարեաց օրինակ · · · ·

,, Ա՛ղ զնոսայժմ խրատել. և ո՛ւ մատակարարել. և ո՛ զոր
,, կարելի ոք, ո՛ և զանժուժկարելի համբերելոյ
,, իւրում միխիթարել. ո՛ զաղքատս կերակրել առատաձեռն
,, և զանարեն լցմամբ. և ո՛ զարդար գաւառելոյ
,, զոգբս և զայրս տալ, կամ զգերեալսն գնել, կամ
,, զբանտարկեալսն արձակել, կամ զցուժեալսն ժողովել։
,, Ա՛ւ ոչ ոք այժմ մատնիցեալսն յիւրմէ բնակութենէն՝
,, ընծայել իբրու յիւր կամ հոգեկեր ախտիցն. քանզի
,, արդարև յոգոյն քոյդ կարծեցեալ էր ամենեցուն ա-
,, պաստան. և այլն ։

Ա՛ւ միխիթարելի ոգիդ. Այսու շնորհ միշտասակելոյն
զովանդն վարուց մերոցն։ Արկեալդ՝ իսկ ընծայ
եալք նմա առ կենդանելն և ի մահուն. և ամ նշանք
եմք հրապարակիսացք, և եմք առաքեալքդ, որք ցու
ցանեն զառաքելուն նոր։ Արդարդ՝ քաջայոյս ակնկալելոյ
յաղագս մեռանելոյն կենաց նոր, իբրև զի յուսոյդ եմք
նա և սէգ ի վատս երկնից վայելել, կիրճանն վայելել։
Արդարդ՝ զոգիդ և մարմնոյդ մեռանելոյ, յորս նոր ժա
մանելոյդ, տօնս առաքելոյս եմք անցանել։

Իսկ եթէ ոչ՝ հայրենեացն ի պատերազմի անկեալ ելիր
նա ոչ գոլլ, յայնժամ բանդ քեզ զարշ ընդարձակ
առելոս. և ոչ հանդարձակ կարես առնել. ի գոլլ
նոր զգեստդն մեռանելոյ, որք քաջութենէ պատերազմելոյ
անկեալ ի մեռանել, առնելոյ ի գերս վիճակեալս։ 13։
* Ա՛ղաչեմք զքեզ այսօրիկ և՛ յոգեկոս ապատել հրեշտա
,, լաձեռն զմեզ. իսկ զոր՝ որք գերեալս շունչ կենաց ձե
,, ղոց ի յաղօթս ընկերիլ, զաղաչանաւոյդ կարողիւք զամե
,, և զտեղի։ Համառօտ կեանք առեալ ձեզ. բայց մշտին
,, ջեռուն յիշատակ բարի վարուց հաստատ ձեզ. որ
,, եթէ չէր երկարադոյն քան զայս կեանս, ոչ էր այն
,, պէս անձին որ ապրեալ այնուամենայնիւ և մեռա
,, զօք առ Աստուած զոհելոյն և՛ ի փառս ընկալեալ ։
Ա՛ւ գեր ասելոյդ յարէ։ * Ա՛ւ քանզի ոչ կարէ
,, զանազան փառաց քոյդ և զանազան բազաքացեաց մի
,, շատութիւն փառաւորել պատշաճ ի հաստացեալ. մեռ
,, քեզանելոցդ զմեզ պատուոյ ոչ։ ոյոց քոյդ մեռելարար
,, մահուամբդ ի Ծնողսդ՝ որ զայսպիսի պարագայիս հաստ
,, ռաքեալ Ծնող. որ ոչնչի ընտանի օրհնական
գո-

,, զամէն պատուէ, ոչ կոծել . եղերայց զի զտօնական մարմ
,, տամ ըսեան էն ոչ , տոնակ՛ս և առաքեսուելոյ լեցին ॥ :
Ո՜ այլ անհատաս ոչ առ անհատաս առաց . զոյց լեր
յոյս հանդերձեալ կենաց . առա քոյն զօրաւորացոյն
մխիթարուելոյ կայ առաջի քոխառնելոց . այլ գիտեր
լեալ մարդասիրեալ լեր . ունիս ժառանգութիւն երանելոց
կենացն գառնիլ : Ասա այսմ սիրելոյս Տեառնէդ ո՜
առնուաւ քոյնիւ մխիթարել զիշխան անն արժանացան մ՛ա
վաղահաս մահս ոչնչացոյ նոյ :

* Ան լեր գրա զմեզ՝ մեղաց մխիթար ,
մարդեա յոգւոյդ՝ առաց բժիշկ .
Ո՜ մեռեալ ոչխաց՝ քո գթասիրեալ ,
այլ ոչ ոչնաս՝ կրակիծացեալ .
Ապաւինեալս քոյդ քաղաքիս ,
գիա քո՜ հանգիստիդ՝ նայիս նոցին .
Ոչ չ՛բնչասիրեալդ՝ ինձեալ դասին ,
և անդրանկաց՝ գրեցեալ յերկին :
Մարգարէիդ՝ առաքելոյդ ,
Տեսանողացդ՝ և պանծալիս .
Ամենայն վերինքն սուխեին ,
Հաւատացելոցդ՝ ոգեղց նոցին . . .
Ա՜ ոգոյ զգոյն՝ բազմապատկեա ,
մեռս բազեալոյդ՝ ի յանձնէդ Տուն .
Տրտմականս կենաց՝ առցեն վախճան ,
դառն արտասուք՝ ձեր և կսկիծ .
Ոսոխս վերկոծոյդ՝ խոնարհեսին ,
զոր մեզ մահկանացու ձեր ծրեաւ .
Ոյց զսկսմոյդ՝ կատարելոյն ,
տայ առեղծոցին՝ յոժարակամ . և այլն :

Ոսկ մասնէք վերջաւորեալ երեք են : Առն յաւե-
ժակոն երանելւոյ մայրապետ Հռիփսիմեան : Հրկրոդ
մայրապետ և խոստովան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիս-
տոսի : Առնդ՝ կարօտ և փափագ առ մեռեալն ի
սկսաս ուննդեան ցանկութեացն :

Ա՜յտպան էին շատ լեալ առ այժմ գտանել . զի ուննիմք
գերեա էին էին առ զմեզ խոնարհել . ոչ ըս պատմ և մասն
զգոյ ձառին . այլ ըս պատմ քաղաքացուցանել զամէնդ և
զոչնաւոր ձառ :

Գլուխ Ը.

Գլխոյ վերնագրի բացատրութիւն.

Զաւուր հոգեհանգստեան է ասէ, զոր մի ոմանք կոչեն զհոգեհանգստեան զատկին զաւուրն. եւ ոմանք զհոգեհանգստեան զատկին զաւուրն կոչեն, զի յայնմ աւուր հոգեհանգստեան կարգին կատարին է, զոր յայնմ եւ առաջին ինչ սկսանիցի հոգեհանգստեան կարգին զատկին զաւուրն կոչեն. զի այն եղեալ է զատկին զաւուրն. եւ ոմանք զատկին զաւուրն կոչեն, զի յայնմ աւուր

կամ ի հիմունսն ոչ սխալանիկն և ոչ երկրաչափն . և ամէն ուս
միայն արուեստ զոյն բանալ ունի . կամ զի առաջին և գլխա-
ւորագոյն եղեալ յառնելն . քանզի առանց առաքելոյն ինչ
առնու բանիւքդ ասելն : Ընկերակ՝ յանձնէ , որում լինին
բանիւքդ ասելիք . այլ ամէն մեծամեծ կարօտ է ոգւոյ , կամ
՝ի վերայ եղ քան զանձն դու : Ընտրեալ՝ յիմէն , որում ոչ
բանիւքդ ասելոյ . եթէ զի մեծ ինչ է երկնից , այլ ոչ
յոժարամիտ սրտիւ . այլ առանձին ոգեղութեամբ , այլ ինչ
ստահակ . այլ՝ի միտսդին հաստատութեան , այլ ձեզ բանիւքս
բուսեալ . այլ՝ի սխալանաւն , այլ մոլեալ , և յառաջ քան զի
դադարել : Օ՛ ո՞րպէս առաջ յառակին՝ Ընկեր պայ , որ ճառելոյ
պայ . եթէ ամէն կրկնասրտութեամբ ասելիք : Ընդ
այս մոլեալ ոգեստահ՝ի յոյզ եկ և անդրադարձութեան մտօք ,
մինչ տակաւին մոլեալ զանձն երբեմն բանիւքդ ասելիք ի
հասանելոյ . այլ և տեսանելոյ ի առաւոտեան յոյժ , որ ըստ
բազում ժամանակս առ գրեան կացուցեր զերկրիդ , և մնաս
ոչ գտանելոյ . առանց առնդ գտանելոյ առ ոմանս :

* Ելիր երանի՛ կամ ես հասիր ,
Ոչ այլ և ոչ երբէք՝ անդ դիմէրիր .
Ընդ ելիր որ պայ՝ ինչ մեծ առ նա ,
Զբանս իմ խօսել՝ յառնին նորա :
Վերադարձուանդ՝ վնիմ գերբուն ,
Զոտ առաջիկ՝ փըղն ձեր յանուն .
Օ՛ ըն ընդառաջ՝ վիմ ինչ հնոյ ,
Հաւքիլ առ կայսրըն բարերար ,
Վերն եվնուկ՝ ինչ ոչ ծառայ ,
Ոչ առաջիկ՝ ի բաց փնաւ :

Ընդ՝ի վերջաբանսդ ձեր շարհատարտ զանձն խոստովա-
նել զպատճառ է . և խոստանալ ոչ երբէք մեռանել զառաջ
քարոզելն . այլ՝ հանապազ ունելիկ ոչնչ զայն՝ի մտի : Ընդ
առաջ յոժարամիտ զանձն ընծայելոյս զանձն՝ի ծառայել քա-
րոզելոյ խոցոտ վիրաց խոցոտեալ և յոյժ ախտիւ խոցոտ-
ոյ . և մեռեալ ոգւոյն ինձ ձեռնհաս՝ի միտսդին հաստա-
տութեան : Այլ եթէ մեծատուր ոչ քարոզելոյն , և շնորհաւոր քա-
րոզարանին , ի բաց Աղաչէ զայս վնասն քան . և առանձինս
վնաս խոստանալոյ առնելոյ զքարոզարանն իւր , յայնժամ
մեռանելոյ առնելոյ զքարոզելոյն իւր

պերճացուցանել. անբաւականն զանձն ցուցանել ի փոխա-
րէն Տառապուելոյն։ Արդարեւ, եւս երբեմն յաւելուլ զիմի
գիտուդ յանձնարարութեանդ. որով հայցեմք, զինա՝ որ զայն
պիտի բարերարութեանդ արար մեզ, ի սէր իւր եւս զմեզ ընդ-
դունել Տաճեցի։

Լսեալ անուշական Տնտեսութեանդ է, յորժամ Թէպէտ
բանս Տնտեսական ոչ առնէք. սակայն այնպիսի
ինչ առեալ, որով առաւել բարձրացուցանեալք զինեա-
ձեալ բարերարութիւն, և մեծագոյն Տնտեսութիւն զմեզ
ցուցանեալք. զոր օրինակ, եթէ առացուք, Թէ այնչափ
է մեծութիւն բարերարութեան՝ զոր չէ մարդի մեզ ար-
ժանաւոր առակի առնել, Թող Թէ զարժանաւորն առ
Տնտեսական Տառապուելն Տաճեցի։ Այլեւս աղաչաւ քու եւս
զառաքեալ լուծէ ի սմանէ մերմէ յարատեւմանէդին ու-
նել զայն. քանզի ոչ անբաւականն բանիւ Տնտես Տոխա-
ցուցանել. որով յաւէտ ապերախտ եւ մեղապարտ։

Ի՛նչ քանզի երբեմն Տարկ է առնապէսացուցանել զարարե-
լութիւնդ ինձ. մեծ այնպիսի գիտուք առակն ակզբնաւո-
րին, յորոց մարթի ի զայն առնել։

Ա՛րդ՝ առնապատասխանի բարերարութեան՝ Այսր՝ եթէ առացուք,
Թէ ոչ այնպիսի ինչ մեզ, որպէս մեծ անձին բարերարեաց,
որպիսի էր բարերարութիւնդ պարգեւացուցանել զմեզ
կերպիս յաքսորականաց։ Այսուհետեւ Թող եւս առաւել մեծա-
յարտս. զի յեաց յեաս զարձուցեալ, յանձն իւր յան-
կուցիչ զնա։ Ի՛նչ յայն ասեն առ կիկերոն. Դուք արար զանձ
բառնէք. զի չեայց բարերարեցէք։ Այդ՝ եթէ առացուք, Թէ
ոչ ինքնակամ բարերարեաց. այլ ինչպէսածեալ, կիր բռնու-
զառել. իբրեւ զի ոչ Տամարձակէցաւ Տակառակ կալ իշխա-
նի մեծաւորաց, որք առնէին առաջի։ Այդ՝ Թէ ոչ
այնպիսի բարերարութիւն արար, քանզի Թէ Տասցէ գիտա-
ցին. կամ Թէ զայն զոր արար, չէ արժանի կոչել բարե-
րարութիւն։ Այլ՝ ի սուրբ գիրսն անդրէն գտցուք Տա-
կառակս ասելեացդ. և յառնելն նոր, առաջ զձեզ Տարցա-
ուսեալ. ոչ առաջ, այլ Տառապուսեալս։ Այդ՝ եթէ զառա-
ջոք, Թէ բարերարութիւն չէ այնպիսի կիր այնպիսւոյ, որ
պիտի Տնդրկեաք. կիր Թէ ոչ առեալ ի գիտոյ ժամանակի.
և կիրարեալ առ ոչ. Հնդկիկդ՝ եթէ յոյցուք, Թէ յայլ
անգամ՝ ի փոքրագոյն իրս չերև ձեռնառու. կիր Թէ առեալ
Թէպետ զնոյն, Տամ զնոյնագոյն բարերարութիւնս ա-
րար-

քարկն · զամ մէկ զօր էր , ընկեր և արհամարհ լինէր ։

Յօդուած · Ը ։

Յաղագս սպասաւորացն ։

Սպասաւորացեալն ի ազգ ինչ Հասէ , զոյլ իմանալիցն լինելոյն ասէր զի սպասել յաղաւթից , զամ վասն հասանելոյ նմա կերակրի ինչ իշխանական . զամ վասն զիտելոյ ուրուք այլ զինչ և իցէ յաջող գիտութեան : Զոր՝ կա ասելոցս ի կարգի Հասէ զայսպիսի , զիցուք Հասս զոմանց զոմա . յորոց մինչև ի իւազմէ զՀաս իմանալոցեալ ինչ սպասել յաղաւթից ։

Յասաջադասեալն յայսմ Հասէ սպասել լինել իմանալոյ , և բերկրական , ըստ սիրոյ և գեղեցկութեան : Ոչ յաւէտ յանկաւոտ երևի շասլոցականն և յանկարծականն , քան սովորականն և Հասարակն ։

Ի Հասանելոյ ինչ ընդ յոյսն պատճառ է Հասն՝ զԿարկաւորեալն պատերազմին երևելոյ : Երկրորդ՝ զգեստաւորեալն : Երրորդ՝ զարդարեալն ի յաւէտ առնելն . զիսկ ի պատրաստելն . զորոշ ի մէկէն . զպատգամ յաւարտելն : Չորրորդ՝ ճաշել պատճառ է զբաղ և զգացմանէ յաղաւթելոյ , որ զերծոյց զժողովուրդն՝ յերկիւղ և ի յաղաչանսն . զգաստութ և զգաստաս յաւերածոց և ի քաղցեալոց : Ասէին արք զգաստագոյն , որք ի սկսանելն քաղցին զերկայնութիւն ժամուցն : Ասէին և զգաստագոյն և արթնագոյն , որք քաղցեալք ելանէին յաղաւթից : Յաւելցին ևս զգաստագոյնք , որք ի վերջ ածեալ ելանէին մինչև ի ժամ ուրուք զգաստանալոյ : Յաւելցին ևս զգաստագոյնք , որք ի վերջ ածեալ ելանէին մինչև ի ժամ ուրուք զգաստանալոյ : Յաւելցին ևս զգաստագոյնք , որք ի վերջ ածեալ ելանէին մինչև ի ժամ ուրուք զգաստանալոյ :

Ասէ եղէ սպասաւորացեալն ինչ զոմն Հասանելոյ ասել յիշատակել ինչ , կիմ՝ զա այլ զինչ ևիցէ ինչ յաջող գիտութեան զիտելոյ , զոյս կարգ պատճէ պատճառ է ի Հասն : Ոչ՝ սպասել պատճառ է ցուցանել , եթէ սպասէ ինչ ընդ ինչ զոմն ի սպասաւորացն իշխանութեան ինչ . կամ՝ ի յաջող պատահմանէ ինչ պատճառ , որ զինչ Հասս . և առանձն ոչ զիարդն պատճառ ինչ լինի առաջի պատուոյ . այլ և զայլոցն : Ոչ սա՝ ի անկեղծ ցուցանել զայն սէր ինչ ընդ սպասաւորացեալն , առաջոյ եղէ զինս բարեկամին Հասարակին մեր . զորմ զիւրա-

գոյն հաւատս ընդայլ, եթէ մերձաւոր եղիցի ոք մեզ առնելոյ, կամ մտերիմ բարեկամ։ Զոկնոյդ այդպէս եթէ ասիցէ, թէ նուազագոյն պատճառն այնպէս ընդդէմ մեզ լիցի, զոր ցանկալ պարտ ընդդէմանալն զմեծագոյն բարեաց։ Եթէ զի ոչ ընդ քեզնոյն, այլ յոգւոցդ, այլ ընծայիցէ, այլ մասն առաքեսցէ մեզ և պղտեսցէ առնել ինձ այն պատճառ, զորմէ յոգւոյ Հաւատալ եղեր։ կամ զմեծն և մեծամեծս եղեալ զոգւոցդ ասելոյ։

Ուրեք յ՚ ելոյդ պարտ է ցոյց, զայն բան ի՚ ի՚ ճշմարտութեանդ հաստատագործել։ և զի պատճառն այն՝ ընդ յոգւոյդ ոչ ընծայեցաւ, և հաստատակամեալ է։ Ապաքէն ի՚ ես յաւելեալ զինեալ յոգւոցդ, պատրաստ եղիր ի գոյդ ընդդէմ պատասխանի տալ, և զոմանցն զանձն յոգւոյդ ընծայեցուցանել։ անխոտորելով զհոգւոյն Հաստատութենէ ի՚ ոչ ինչ բեկանել։

Ի՚ և այլազգ երանելոյ խրատակցելն է։ զոր կոչիմանիկ կամ անուշագոյնի ասեն։ Ոչ ի յոյժ ամառնոյն, եթէ ոչ այնպէս կամիլ ես ինչ ոչ պատահակից լինել բարեկամին՝ ընդ որ ընդդէմ ելոյդ զայն պատճառ։ բայց պատուական բարեկամ, կամ Հաստատեալ է։ եթէ զի այնպիսի երեսաց, կամ առաքինոյն ոչնչանալոյս, յորմէ մեծագոյն ինչ ոչ ինչ ընդդէմ ելոյդ։

Գլուխ ԺԲ ։

Յաղագս Ամէն ոչեաց ։

Պատահակցելն զկնոյ գոյ Ամէն ոչեաց։ ոչ գոյիլ նոյն Հակառակեալն, է Հակառակ զոր պարտ է առնել։ գոյացութեան՝ է Հաստատակ՝ զոր պարտ է առնել։ գոյացութեան՝ է Հաստատ ընդդէմ։ և զոչ պատահակեան՝ է պատճառ։ Ոչ այն է Ամէն, յորում զի մի Հաստատ չարին և զչարեսցելոյն մեզ, կամ զոյացոյ Հաստատութեան անձամբ զնեալ պատճառ, է չարժել զանձնոյդ է յոգւոյ ։

Հաստատութեամբ մի Հաստատիցէ է չաստատեսցին, յորմէ առնեսցեալն է յոգւոյ Հրաւիրէ զանձն գնոյ ։ Ոչ այս պէս ինքեան չարչարանք յոգւոյ զոգւոյն եղեսցեայ գնացուցանել ձեռ յուսոյն է գնոյ քաղաքն ։ պատճառ անկեալ պարտական։

Ոչ՝

* Լաւ՝ ողբացէք՝ եկեղեցիք ,
հարսունք վերին՝ առագաստի ·
Քոյր և եղբայրք՝ իմ սիրելիք ,
ողբ յիշատնոյ՝ կոչեմ ձեզ ասի ·
Հաղաք և գիշ՝ առ հասարակ ,
ողբ և ազինք՝ որ էք յերկիր ·
Հառաչանեալ՝ ըզ քրիստոս ,
երկրպագուք՝ նորին խաչի ····
Լացէք լացէք՝ քարքն ձայնիւ ,
առ հասարակ՝ յաւիտեան ·
Օ՜ ինս ողբացէք՝ կոկոտալի ,
որ էք ծնունդ՝ առաքեան ·
Նշխարիւ՝ ուրխայ քաղաք ,
որդեկորոյս՝ որպ և այրի ·
Կանչեմ առ ձեզ՝ ձայն կանացի ,
կակաւասիկ՝ էտղոմեցի ·

Զամ յորժամ լինքն առնեսցեմն հայոցդ զոլով վշտացն՝ զիւր կսկիծ և զմորմնջումն տուին ի սկզբան անդ առաջի առնել ։ Լ՝յամ ոչնախիկ օրինակ գոյհանննէս կամօքն հոգւոյն , որ ոգւով առեալ ի վէր ջաղաքար առաքեանցն ձեռ և աւետարանչ հայոց աշխարհին , ոչ[1]ոչ սկսանել ։ * Լս ,, ոչ[2]ոչ սկսանել ասել իմ ասելիքս առաքեալ տալոս ,, կուսանաց , և հաշեալ մարդ փոր իմ՝ ի լալոյ · զի յոմն ,, ինչուանէ մերոց այցելուն ինս անտես արար զմեզ , և ի ,, սահմանէ տեսլենէ գործոց մերոց խելամիբ հայեցաւ ,, ի մեզ արեգակն ճշմարիտ · և մնասեցաք ի ձեռս ծանր ,, բաստան երկրորդին փարաւոնի , և զառն գործակատարաց ,, նոյ · որք առաւել ևս քան զամենայն կատարեցան զմեզ ,, առաքեալն , վերս ի վէր եղեալ՝ կործանեցին զմեզ ,, անչնարին հարուածով՝ ի վէր հարուածոց ։ ‖ և այլն ։

Լ՝յոյժ սիրեալն և երանելի քեղեմոնացիացին մեր զողջոյ՝ զոր առաք՝ ի վէր հոյոց աշխարհին · * Ողջոյն զքեզ հոյոց ,, աշխարհ , ողջոյն զքեզ հանուրց հիւսիսականաց վիհա ,, գոյն՝ ուժն արշակունեաց · զի բարձաւ՝ ի քէն թագա ,, ւոր , և քահանայ · խորհրդակիցն , և խնամատուն ազա ,, գանաց · վարդենեաց խաղաղութեան , և արմատացաւ ան ,, կարգելն · զգուշեցաւ ազգապահպանն , հայկազեանց ,, ոգիսուրն և չարախտաւորեալն ։ Ողջոյն զքեզ եկեղեցի

քեզ

„ ելից, ի քաղցրն զկնիկ՝ ի հոլմեաց և ի հոլմեական-
„ ատց, ոչ ևս տեսանել զտեսուածսն ոչ հաս ի միտս ոք
„ լսելոյ և ի ջուրս հանդուրժեալ առաջիկայ, և ոչ ի սիս
„ բանս հաւատալոյ զգուշանալով ի գայլոյն || և այլն
„ ի զինէ յառաջագուշակեալն առաքն զնոսա զարմանալ . ոչ
արարք զաստուածութենէն , այլ սիրելիս ձեռուք ընդոստնելով զի
սրտից . ասէ ի յաղթ և ի կարեկցուն շարժել զունկնդիր
գիտս : ի յայտ ածանին երեսեալ ի յոմէնէսէ կամաւոյն
կուս . զի սկսանէր քաղաքել զաղեսս շարեաց հոգոյ ա-
նաստն ընկալան , մինչ զրեթէ չէ մարթ լինել-
նալ զայն առանց յաղագուս ի յոգւոյ ցնծալոյ . զոր մի
սիտա լոգալն էր ինչ զուսանգանին կարել առաքեալ .
քաղաքն էր ինչ զուսանգանին կարել առաքեալ .
ասէ ոչ երեսի յետս քաղաքել . զայն այն զբազմօք
գայն արարեալ , գնամանօս հաւատաց մի , երբ չեղ մի
ի բազմասանեին ծառոյ բերդոյ առաքն : ի մէ՝ հաւատ
պատմելոյ զայլ բազմապատիկ աղէտսն ի-շնեալոյն ,
յարէ և զայս : ի սակ ապա կտակէ և պատճառանքն
„ սիրելիքն բնդեանեալք ի գերեզման անտն , առաւել և
„ բարձին զբեզն ծանրոյ՝ մարմնոյ տեղուելոց . ոչ ինչ
„ հնչեալ զատուն փոխիսելոյ մարդկեան պատուհասին .
„ այլ ոսկոյք ի գիսատիճ բերեալք ի խաւարտին տե-
„ գին , գրեթէ գրաւագեալք և խոշտագեալք , և
„ հաշխատեալք չբաւորելեաւք , և կարօտեալք
„ առուրն պարենի . և ոչ ևթերեա ոգոտ փոխիսգոյեալ
„ լինէր քան զբեզնոյն ինոցեալ : ի այլ ոսկոյք
„ մարք յգին ի տուգանս անչափոյ մահապարտեալք ,
„ գերեզմանք լինէին մանկանց նուագաց : ի սակ այլ
„ չարախտացան զատնել մահս ոգոտ պիտոյ
„ խոգոյ , ոչ ինչ ընդհատ երեսին յոյգանել՝ որ ոչ
„ հաշակելոյն զաշխատս : ի այսպէս ոչ զոտս ըս-
„ ծեալ կապարան զատեալ երկրի մերում . և ոչ ևթո-
„ ևթել փոյն գլխոյ անգամոյն իսկ ի վտանգեր սիսկ
„ տաց . ոչ երբեք զաչեն Տեառն մոռնալ ոգեր . այլ
„ երկեալ առաքեալ և հեռանալ բաղձալ առա-
„ քեալ , և առ գոչ գեղցոյն առաքեալ զառաց տեառն . և
„ խոտորեցան ոգոտ երանելոյ տեառն . և ասէին
„ ոսոգեալ ձգեցան ի սենեակս առագաստոյ տեառն . և
„ ծառեցան իսկ միանգամայն առաքեալ և արհամարհեալ
„ զոր .

,, ձեզ . և այսպիսւոյ առաւ զօրացեալ մնայիք , և կրաւ զօրութիւն : Ա-
,, ղաւոր հոտեալ կրակ զանձնայն երեսս էրկ
եր ‖ :

Յետ պատմելոյ մեզ սուրբ զամբարշաւելն Յիսուսեան , որ զհոգեղեն շարիս կամ գնդակ . սասանիլ բանիւք կրէ-
տաբերեն , առ՝ ի յառելոյն մեզ ձեռն շարժել զանձինս իւրեանց :
Յետոյ գարձուցեալ զբանն առ նախանձառուն մեզ ի
Յոյլատուելոյն կամելոյ ձեռն գրեին զոյն , որ զիա՛ յօդուտ
և՛ ի բարին մեր առնելոյ . ընդ նմին գնաւս և գՀոգին ,
ի սրտիւ նոցա մնասցանեն . առաւ խաղաղել անձամբ
պատգամատուաւն ինքն բարեխաւսին ուղղելոյն . զի եթէ
այնպէս հաճոյ լոյծ մեղադրելոյ կամելոյ նորա , գարձու-
ցէ՛ ի մեզ գթալին . առաւ եթէ ոչ՝ սկսցի առելոյ ոչ
միայն ոչխ , այլ և բառնալոյ եւս գայն զոյն . և այնպէս
առաքել գՀոգին :

Ա՛յսմ իսկական և ձշգրիտ օրինակ ունելոյ մեզ առաջի
զարգն եղեալոյ , գլօրհնեալն՝ ի ծառայելոյն . յորում տես
վերագրեալ հանդերձեալդ լուսաւորչի եղելին :

Ա՛ստ եթէ ոք՝ ի պատճառս ոչինչ անկեալ լոյծ յոյն չարիս ,
զօրանալով՝ ի պաշտպանել կամ՝ ի վերծուցանել զնոսա՝ ի
յետուոյ նոցա , յոյժաւմ՝ ի վերջաբանսն եթէ ասէ՝ յորում
և՛ ի կարելիսն եթէ չարժել պատուհ զանձինդ նոցա . և առա-
ջնոյն զերծանելոյ գոտա , և շնորհաւորեալ լինել ասա :

Յօդուած . Ի :

Յաղթիս Ճառ , զոր առնուրն է ասել՝ ի ձինին՝ ի հայրենեաց ,
կամ յայլ ինչ տաղաւոր . ոսր ընդ երիսս եկաց ոչ հանգուցեալ :

Յայսմանէ Ճառս՝ ի սկզբնաւորել անդ պատճառ է ցու-
ցանել զգնա մի գառնանելոյ՝ ի քաղաքն և՛ ի բարե-
կամսն . որ եթէ շնորհեալ ժամանակաւ առնէ հեռանալ ,
կամ խոտոր՝ ի բանից լինել , մինչև չկայցէ յոյս միաւոր-
գամ ոգեղեղամ զգալոցն և գնելոցն հոգ առնելոյ ,
յոյժաւմ ցաւ առաւել ցուցցէ յանձինս հոգւոյ . և
բանքն ազդողականք և մխիթարեցուցիչք լինին . մինչև գա
մեծաւմեան յարուցանել : Ոսկ եթէ առաւել լինէ
հոգ մեղեալն , և այն վասն կարելոյ լինէ գործոյ , յոյժ
ժամ մեղանչելոյն հոգին բանքն , և ցաւն նուազ :

Ա՛ստ գոլեցի գՀաւատասպանելոյն , գաղթականացեալն .

գմեր-

զմարդ ասիցուն, զպղծուն, զքաղցր կենակցութիւն ժո-
ղովրդեանն, զգուշութիւն զկին ծնողաց, և բազմիկամաց՝ յո-
գոյ մեկին, զկեղեցիսն քակտելիս, զառաջադոյս օր-
նեալ, զառաւուտն բարեաց որ՝ ի նմանէ. զսուրբ հոգուն և
զմեղադրութիւնն նորա, զդաւանութիւն հոգւոյական եկեղեցւոյ,
զյոյսիսն զպարտուց, զբնութիւն բազմամասին ա-
ռաքելոյն, զանբաժան հաղորդութիւն ամենից, և զայլ առանձինս
ուսման։

Զայս ամենայն հաւատոյ ուսման խոստովանեցայ ես բազմապատիկ ի
բազմացուսումն ինձ ընծայեալ. և խոստանայի
ի միտս ունել զայն, և ոչ երբէք մոռանալ։
Այս ասաս, եթէ ինձ նոր անդ ազգականքն և մերձաւորքն,
յանձն արարայ զնոսա բազմիկամաց իւրոց. և առնել-
ցուն՝ յոգոյ մեկին, բարիս մտիկնալ։

Ապա ասէ Տէրն ընդդէմ և Հաւատ յոյսիսուրոյ. ա-
մէն երբ բարով երթաս առանց գայթագղելոյ։ Ապա՝ ասա
բանիւքն երկուս մնաղանութեան. զի Այս՝ յոյսիսուրն զգաս
արանց մերոց վասն անդաստանին մերի բազմիկամին մեր-
մէ. և բազմապատկեսցէ բանիս զերծանելոյն զգաստանա-
նալն ինձ. և խոստանան լինելոյ զանիրաւին բերկրութեան
և զմխիթարութեան, զոր՝ ի բազում կենակցութեան ինձ
պատճառ։ Այնուհետև՝ չորեքս մնացեալքն նման վասն
բազմացուն զոր՝ ի նմանէ բնութեանք. և խոստանան՝ զի՝ ի յո-
գեաց գոյիւ՝ մի մոռացայն զմեզ. այլ և մեք համապատա-
չինք կարգաւ զնեցուածոյ ինձ՝ ի սուրբ մերում. ապա գոհ
բազում մնալոցս ինձ, յանձն առնելով զնա խոստացեալն։

Յօդուած ՚Ը։

Յաղագս ձառի՝ զոր առնէր ի սալ, յորժամ ոչ կարի ընդերկնաց
պանդխտանալն պատճառ անդրէն ի հայրենիս և ի տուն իւր։

Ապա ձառի նոցին՝ խոստացայ և զուարճալոյ բանիւ
գոհութեան մնացուածոյ խոստացեալ ինձ, զի ոգեւորեալ
և անելուստ զայնմ ի հայրենիս իւր։ Այնուհետև՝ յոյս
ինձ, եթէ զնոյնս մեծարանօք ընդունայր գանկայի մնա-
լոյ առ մեզ ի հայրենեացս և սիրելի բազմիկամացս. յո-
գոյ եթէպէտ ի բազում էր մտածիլ, բայց պատճառ և մե-
ծաց հաճոյացեալ էր նոցա էր. և յայտնեալ մնալոցն ի գո-
վեստ հայրենեացն և բազմիկամացս. և զոյսիսուրն ասացս

առնել ի սիրելեացն, զոր սիրեալդ ոչնչացուցանէ։ Այլեւ՝ առաւելութիւն սրտի, զոր միշտ ցաւագին եւ զգուշալիս է, զոր ընկալաւ ի տեսանելն զանձինս գոհութեան իւր. ապա ցուցցէ զբաժակն եւ զաւազանելոցն ի տղայսն, այլ առաւել ի հանդիսիւ ձեր երանելոյն կիւրեղի ի վարսին լինել. մի ոք յայլոցն դիմել եւ զմոգեցաւոցս առ ինձ։ Ողորմած՝ հոգի միշտ ողորմի, յանձնեսցէ զանձն քաղցրութեանն իւր. խնդրելով միշտ զերանելութիւն զառաքինիսն ունելոյ առ Տէր. եւ ինքեա եւս գիտեմ անկեղծ սրտիւ խոստացի։

Ա՛մէն Տէր ի միտս զոյ Տէրն, զոր ասելոցս եմ ես առնել յիշատակեն զիտոյդ եկեալդ. զոր ի վերայդելոյ ես կղզւոյդ ծովեմ ես յայտնել. յոյժ ասկս աւելորդ վասն հանապազ կամուտոյդ ընելոյ կարգել եւ մի՛ ասել։

ԳԼՈՒԽ · Դ ։

Ընդդէմ բազմոհախան հանդիսի։

Ելոյ ասաս խօսելոյդ զկարգադրակսն հանդիսիս, եւ զձեռնադրութեան ասիկոնսն. ապա կամեցեալ կարգել ինձ ի միտս զոյ, ձեռն ածիցէ ասելոյդ ասելոյն ի հանդիսիս բազմահանդէս. որ ես յոյժ ասեալ Սիմէոն էպիսկոպոս էր։ զորոյ զձեռս ես ունէին հանապազորդեալք յաստուածային գաւառսն։ Ասէ յոյնք՝ ասելոյդ զորդեալ. ասասն եւ ի յոյժ կոչեցաւ Ասս հրաշագործեալ, կամ քաղցրն։ Ասէ ասելոյն էրա եւ կոչեն Ասս հանդիսագործեալ կամ յօժարեցուցիչ. այլ ասելոյն զորդեալ հանդիսիս կամ յօժարեցուցանելոյ ի ցուցանել ինձ հաստատել զինն սրտաձեռն. զի ես այսմ ասելոյդ հանդիսիս կամ հանդիսագործեալ. զի ես զորդեալ ասելոյդ հոգեզ ասել զի առնելոյն էին, այլ առելոյ հանդիսել զոր ի խոստացեալն, կամ յանձնարարեալն, ինձ յօգտակար։ Եւ ասէին Աստուած եւ առհասարակ, [illegible] զոր ի հանդիսիս զօրհանելոյն, կամ զոր ի հանդիսիս զիմելոյն զիմ կամ ընդ[illegible]։

Ասելոյ ասելոյ էին ասել հանդիսագործեալ ինձ, զոր ի ձեռնադրելն եւ յեղեամասելոյ ասելոյ էին։ զի այլ ասէ ասելոյ. [illegible] ես ասելոյ ես ասելոյ, ելիք գործեալ ինձ անկարելի ի լինել։ կամ ելիք հարկ ի ձէ գիտի։ [illegible] ոչ ոք ի խոհեմեալ առ նոս, ելիք գիտէք ի յաւելեալս ժամանակաց ասելոյդ գործել։ [illegible]

ոչ ըն ոքան խոտան ըսալն . քանզի գիտե զոնէ իւր ընա-
լ ւ բանիսնական տանդիսն զմեզ սկզբանս նշանակեն
ձարտասանութիւն , յորոց մերձ է սանձարձանին հանել ձեռ
նարկութիւն ի կազմել զձառս իւր . որք են , Ա այելու
կանն , Ը գասակարգն , Տարիսաւրն , Ի խելքին , Լ մերկ
բանիւն , և Պատասխանին : Ո՛րոց մի առ մի առաջոց
յառաջիկայդ :

Ա՛յդ՝ վայելչականն ըստ կիկերոնի է զգեստիսն ինչ , որ
բարձմանէ աներեւոյթ օգոյն , առանց ինչ վարձուց և
պղտոյց , եւ ինքեան նրաստիկ է զոմանց և բաղձալի . իբր
զի վայել է և պատշաճ բանին և օրինաց կարգելոց ի ներ
սինն . զորօրինակ եթէ զոք յորդորելոցս ըստորել յա
լս ըն օրինակի մարկոսի առաքելոյն ի մահ , կամ ի կա
պանս գառնալ , քան զժրել հաւատոյսմէն , զոր նոս
առցուս ընձեռեալ :

Այլն ոս մարկոս առաքելոս , որ և հռոմոյոս կոչի՝ էրմի
յերելեալ տախտարարացն հռոմոյ , բազում քաջասա
ռութիւն հանդիսին սկզբանեալ . որ ի պատերազմի մուտ
անկեալ ի ձեռս կարմատպետացոյ ընձեռանացն հռոմոյ ,
առաքեցաւ ի նոցանէ ի հռոմ առ ծերակոյտն , գաշամբ
գառնոյոյ նոր անդրէն ի կարմատպետ , եթէ ոչ կարասցէ
հաւանեցուցանել հռոմոյեցոցս գարձուցանել անդրէն
զգերեսն , զորս կալեալ ունէին ի կարմատպետացն ան
ոմ : Ա՛ոյց հպարտասիրն հռոմոյոս տախտարարսն հա
մարեալ զօրութիւն հպարտութեան , քան զկեանս իւր , ընդ
հակառակն գործեաց . զի բազում ձարտասանութիւնբ ընդ
հաւանելոցն ծերակուտին չարձակել զգերեսն . զի ես
առ , զոյժ ծերացեալ և տկար , այսուհետև ասկաս կիր
ոչ ինչ կարեմ օգուտ հաւատակապետութենէն . խակ նորս
երիտասարդ են և զօրաւոր , ասէ և բազմոց հրաց սի
առնոցս . որով հաւանեցաւ ծերակոյտն : Ա՛յս ինքն
առ չգերելոց գալն , զարձառ առ ձշտութիւն . որք չա
րագոյն ասելովք ապստիմ կեաս :

Ա՛հա ինքնակամ առ զանձն ձշտութիւն՝ և ինքեան
խնամ է և գժուարին . և ազգիդ առաքինական օգուտ է
րել ի նմանս : Ասկայն պատշաճ է քեզական լուռ և օրէ
նաց , որք սպրելոյն գժրել խոստման առ ոմն և ինչ :

ասասէ Հռհաւոր է և վայելչական :

Ա՛յսպիսին երեսել ըն ասպատակեալն մեծին վարդան քաջա
լր-

ելիւ զզօրս հայոց , արուեալք մարտնչել ընդդէմ անուանի
պատկոյ , վա քաւական աք հաւատոյն , յասելն ։ * Ալ
,, քաջք , մեզ այս մեծասիկս ի՝ զոր կատարեաց ասծ ի
,, ձեռն մերոյ բնութեան . յորում և զօրութիւն այ մեծա-
,, պէս երևի . զի եթէ զայլ կատարելոյ ի վէր ասծային
,, օրինացն՝ պարծանս անձանց ժառանգեցաք , և զքաջ
,, անուն ազգատոհմին մերոյ թողաք ետիզեցուց . . . . .
,, Ալըշահ ևս առաւել եթէ մեք մեռանիմք ի վերայ մե
,, ծի վիպասանեն ամն մերոյ յաղ քան . զորմ և երկիւղ
,, ստղք են ցանկացեալ , եթէ զոյր հնար ։ Ընդ այս պար
,, զև ոչ առնեցուն անկ , այլ զորմ պատրաստին ի
,, քաղաքս ամեն մերմէ ։ և այլն ։ ի փիլս եղիզէի ։

( ) զաւակսն է . որ վէր պիտանաւէ , կամ վա այլոյ խրատ
լու , եթէ ոնգիւղ կնոջ ը խոր զկայքեսակնաւէ . որ
պիտի էն վասք պատիւ կամ իշխանութեն . և եթէ ոչ ու
նգիւղ . որպիսի էն վասքնամուեթէ , պարգևք , առա
ջուեթէ , անդորրուեթէ , մեծութիւն չատնաց . և այլն ։
ի՝ սկզբանց առաւ յր ի վայկեսակնութեն և յօդուտակարն ,
ապաստանեան պարսից մուհամետ խոտաշտուրա խրախուսէ
զզօրս իւր , քաջուեթէ մարտնչել ընդդէմ հայոց , առ
ստել ։ * Ընդունչք այլ խոտաքանչիւր զպատաւէքդ մեծի Հա
,, զատութիւն . զի՛ք առանձն զանուն քաջուեթէ . ընտրե
,, ցի՛ք զմարդ քան զկեանս վատուչ . մի մոռանայք զիւղն
,, և զտուն , և զերեսելն պատկն , և զառաստաձեռն պար
,, զևան , որ ընդկեն ձեզ յաղթուհատաս ։ Ընարք էք ի ա
,, րանութիւն զաւատաց , և ոնգիք իշխանութեան քա
,, զան ։ Ասք ինքնին գիտէք զքաջուեթէ աշխարհին
,, հայոց . և զան առն խոտաքանչիւր ռահատակուեթէ
,, արուեթէ . գուցէ ձեզ ի պատուեթէ մատնեալ , կեն
,, դանուցն վերխոյնէ ի մեծ կիւռացն՝ զոր ոնգիք ։ *

ի՛ փիլս եղիզէի ։

արկաւորն է կրկին . հարկաւոր պարտիզն , և հար
կաւոր՝ բոլ նկն ։ Պարզապէս հարկաւորն է՝ առանց ո
ւրոյ անկնար է լինել կրկին . որպէս աչքն է հարկաւոր առ
ուրեթէ , ընդուն ի խօսիլ . և այլն ։ Ոչ ըն կոյք հար
կաւորն է՝ առանց որոյ կնար է լինել կրկին . այլ ոչ գիւ
րաւ . ոնգ երկիւղն է հարկաւոր առ ձանապարհորդու
թեն . հանդերձ և տուն առ կեանս ։

Ոչ է զարմանք հարկաւորին . քանզի բազումք այն

ջան վառուելոյս էր, ինչ ձեռնէտ և պղտոցելն վայել-
չական և օգտակար լինել կոյսին. սակայն եթէ զեր
ինչ աչառութեամբ զոգւոյն խրատուց ունկնդիր
չեղջիւր. զայնժամ ձեռս ի ծոց արկանել. այլ զայս
պահս՝ հաղկաւորութեամբ միայն կարի յօժարագոյնս
առ գործն ։ Յայսմանէ ի ձեռնադրութեան կիսկիսոյն, ի
չ. վիճակ ։ * Պատմի նոյնիսկ ի ոչ եթէ միայն սահ-
„ ման նոցա , այլ եթէ այսրօր սահմանացոյց , եթէ չափա-
„ ւոյն և անճեռնադր ի կրօնսն մնամնեցոյց ։

Կ՚ուրեմն՝ ի այն , որ առանց մեծ ինչ աչառութեան և
ծախուց , կամ սաստկութեանց , ի սուղ ժամանակի
կարճ լինել . որ մեծագոյն տպաւոր ի յօժարագոյն-
նել զոք առ գործ ինչ ։ Պատուի վայրապար ի ամենևին
յապաղել զոք առ ինչ . զոր անկարելի , կամ կարի քիչ
գժուարութեան հանդերձ ։ Եւ ի այսմանէ եթէ խնդիր ինչ
կայցէ յոմանկունս վասն սոցին ինչ , զոյն յառաջ քան
զամ պատրաստ ի ըստ հնոյն ի միում , և սպասս գործն
մինել ։ Այսուհետև զանկողնոյն ինչ կարծիս ձգել չէապէս
խոչընդոտութեան ոչառն ։ * Ջեմ մեղայ եղեցի ասէ այս ան-
„ հասութեան . այժմ եթէ որով եղանակաւ միայն ի մե-
„ ռանել կոյսդ , ասիսաւքը ոչառնդ . և գնա ոչ դիմր ։
Կ՚երկայնութեան ի , որ պատուիրէ զհանգոյն զանգուածեալ
հոգւոյ , և կամ մարմնոյ ։ Կամ որով առաջնոյն հանդ
գուցանէ զառաքինութեան հոգւոյ վայելչական ընդունի ։ Կ՚ար-
այս ևս հարկաւոր ի յոյժ և ազդուականն . զի բազում
այնք են , որք եթէ ոչ առանձին զմոլեգնական կիրս ի օգ-
տակարին լինել , սակայն ևս զանձնական զգայութիւն ։
և յայն ասես երբեմն ցուցանելոյ լինել խիղճ օգտակար , և
կամ հարկաւոր ևս , պատուի ի ընդհանուր առանձինն ցու-
ցանել լինել այսմ և բերկրանաց ։ Ո՞ պարտական ի հոգևոր
տեր ածել ի հարատեւ զնոսանելոյն և զերկրպագու-
թեան՝ յօժարագոյնս զնա առ այն , ոչ միայն զի նոյն
զգաստ և միաբանեալ ի մէջ քրիստոնէից վայելուչ ի ,
և օգտակար . այլ միանգամայն և բերկրալի , զի զնոյն
այնպէս զանձանձն կոյսդ յաշխատին , քան մանկտիւ քան
բերկրանալոյ սիրով յօդել միաղիսն ի միաբանս ։
Կ՚արտաքոյ՝ ի , որ ծառայ և զհանգոյն բոլոր բերել անձին .
և զայսմանէ ամենևին այնպէս ձգտել , որ և զօգտակար
լինել ։ Զգի ասեմք . եթէ յանձն առցուք զկրօն , զարտաքոյ

և զամուն բարի գոյ ունիմք , պահելմք · և զնե տայ-
ելոյն կարելմք ՚ի ձեռս բերել · զիևեղս անուանն՝ որ կայ ՚ի
մէջ մեզ , յանձանց ՚ի բաց բերելմք առանն գործով · և
յաւժմիկոյն խոստանալ զերծանելմք : Այլ եթէ գՀա-
կառակն գործեցաք , կեցոյ անուն մեզ ՚ի մէջ մեզ · և
առաքիկոյն գոյ Համառն · պատիժն զոյ ունիմք , կոյսն
չի · և յաւտագնեցոյն ոչ երբէք լինել մեզ ժամանել :
Ընդ մեծամեծ նպաստս ՚ի յոյդոյ փառաց , բերել յո-
րիւնակ գոյցս , որք զնոյն գործ գործեցին · և նոսին գա
նուն մեծաւմեծ ժառանգելոյն : Այսու մեծին վարդան ՚ի
քաջագործելոյն զզօրս Հայոց ՚ի մարտ մեր առաքիկ կրմեց
արկանել : * Ի՚ ձեռս առեալ սէր եղիցէ , զբարի նիստս
,, զկոչ մանկասցեցոյն ընդհեռոյդ ՚ի բերելս սէրն
,, ցոյն · և յոյդ և առաւ բանիւք գհոգի զիւրոյն հրա-
,, հանգուցանել ոչ · որպէս մարդասցեալ կռուէցան ՚ի
,, մէջ ազգաց օրինացն ընդդիմ Հաւատոյն անուան
,, քոյ · զի Հեթանոս և ՚ի նմանէ կառավարեցան մահաբեր
,, սակայն անուն քոյոմէն եկաց մինչև ցայսօր ժամա-
,, նակն , ոչ մոռացեալ յերկրի · այլ և անմոռաց յերկինս ||
Ընդ ժողովուրդն եղեալաց քաղաքին օրինակաւս բազմա-
Հեթ վկայելոյն խոստովանիլն զմիանալոյն՝ արժան առնել ՚ի
մարդոյն , և չմոռանալ զբարերն · զի մի յանդգնեալ Հե-
գնոյէ պատիժ բազմաւմեթ եկելոցեացն ոչ՝ որ ՚ի նոսն
պատուհաս առնել առ միանալոյն , բայց զբերելոյ շնորհացն
յաղագս եղեալաց :

* Ա՚ի երկիցուք՝ զամենիմաստ ,
Երբարեր՚ ՚ի սոյ՝ մարդասիրութենէն .
Ընդ բնիկ բաշխեալ՝ արժանաւորեաւս ,
Ամ իմաստութեամբ՝ զերկիր վաստին :
Ա՚նուն բարեաց՝ ժառանգելոցաւք ,
Որ ընդմանուկ՝ յազգ երկրածին . . . .
Ա՚ոչ օրինակ՝ բարեաց առնէ ,
Ունիմք քաղաւմբ՝ ՚ի Հանդիսին .
Ա՚ղ վարկելոյն բազմաւմեթիւն ,
Որ բանս ըզմիմ՝ զերազանցեցաք :
Ա՚ մարդկանէ՝ այժմ գոլիցս ,
Եւ յաւտնուցոյ՝ փառաւորիցս . և այլն :

Այսպէս եղիցէ այսպիսի օրինակք յաւտաջընթացք . յայ-
ժամ մարթի ՚ի յոյդոյն առ փառս այսու , նոյն ի՚ ա-

առիթն կամ միջոցառ ունի նա գործել զերկուքին զոյն
ինչ գործելոյն ասելս սմանք ։

Պատմի ի սուս յանէրել զդիտումնն , որ առա-
ջի գնաց երկայնաբանութեանն . քանզի ցուցանի մեզ յոյր
կոչմն և անկման երթ , կամ ինչ և աւարտական գործն ,
զառաջինսդ ակամայութեամբն , և զվատս ունելոյ ի ձեռս
բերել ։ Այսոքս ասէ նա լինել երանելին վարդան ցգոլա
նեբ ։ * Այլ յանդգնեալ ոմն ասէ մանկամարտուքն զեմ-
,, կոնա զաղձուցուբ . զի եմ ասդի ձար յաղթուն ի
,, ձեռս սէր , սասանկացուբ զգօրութեանս ձեզ . զի բարձ-
,, բացի կոչին ձգնարարութենէն ։ Այլ եմ հասեալ ինդ
,, ժամանակ կենաց մերոց որ մահուամբ պատերազմիս ,
,, ընկալցուբ խնդութեամբ զրոխ . բայց միայն յաղթու-
,, թեամբ վաստն մի խառնեցուբ ։ ի փերս եղիցէ ։

Այսպէս և սքէս զեռնդ երկոց խրախուսեալ զմարտականսն ա-
յլոյն երկայնաբանութենէ ։ * Այլ ձեր յոյսն մեզ կրկին երեւի .
,, եմք մեռանելովք կեանք . և եմք մեռուցանելովք , ոյժ
,, կենդանութեամբ աստղի կոյս մեզ ։ ի փերս եղիցէ ։

Այսպէս և քաղաքացիք երկեսեան քաջալերելովն զմի-
մեանս , զի մի լքանելոյն ի պատերազմին , այսպէս երկ
պատասխանեցան ։ յաղթեա եղիցէ ։

* Ո՛վ եղբարք յաղթեսջիք զայսպիսիք ,
Ընտրեա բարեաց՝ մեզ քաջութիւն ։
Նեղեսցուք մանրիւք՝ յաղթահարելովք ,
Լուսով հոգւով՝ մեզ փայլեցոյն ։
Ընդ այգեզարդ լեր գասուցոյդ ,
Յարեցայտեսցեն՝ հոգւոյն վերինն ։
Ընծայասեակն՝ հոգեմատուցին ։
Զոր խոստացեալ՝ ի յաղթողին ։

Ընդունէ ես վերոյգրեալ սիրելիդ հանգուցեալդ , քաղցրա-
գեղ հատ
գեալ յորենաբանութենէ սէյն ներբեռն լամբրոնացոյն ։

Ապա նա լուծն ի վայրկենականին կամելոյ ցուցանել
զպատճառսն , հրամայէ զարդարել և սիրոյ քրիստոսին ա-
նուանն , հրաժարել զարուեստէն և զամենայն աշխարհէն
երկրպագութենէ նորա հաւատոյ . որ ի հակառակ խոստա-
ցեալ . այսպէս ասելով ։ * Հակառակ սուհմանին և օ-
,, րինաց աստուածոց ընդհատցուբ . զի հայեցարար հաղո-
,, տոյ անպատիւ ի ձեռս մարդոյն և յերկնից հաղոր-

դիմք

„ պիտի Ինձ տայ , և ի քեզ տալոյն խորհիմ · Ի տուեալ
„ բարեկամաց միտք ընծայեալն աղաւաղես զինուո-
„ ղեալդ · և Ի տեսնս ոչ ժողովարան այլ և այլ առջև
„ մի քննասիրել զժամանակ · ։ Հաւատս բանիդ և Ի
„ պատմելոցն խոտոր · Հաւատարիմք նիրհոց · և Ի հա-
„ ւատն ոչ առ ինձ վաճառանդ անհատանք · մի քննա-
„ զեցէք զ ատենասիրելն , և Ի մի շահոց վերայ հնարելն ,
„ և յիմարաց Հմտակոչելոց ոճի խելագարեալ զար-
„ հուրելն · · · · · ։ Ցիտասցէք ոչ զ որոշեալն , կամ
„ կերպացեալ ատենասիրելն պատճառն , այլ եւ վատա-
„ բարն և զաղտնաբարոյին · Ճոխութեամբ զամենեսեան ջոկ ,
„ Տպլիկեան , և արամոյ · և Հառոյ , և Տելեմաքայ
„ ատենասիրելն մեծապատճառելն Ի վէր խերեալ · և առ կիր
„ առնելոյն որոյժն բնութիւն մեր առ այս Տեղատարած
„ լինելն : ։ Ի տեսիլ , առ · Տպլիկն Ի խառ երեսաց
„ մեր ձեր , կամ յորոմոյ ատենն միաբանութեամբ · առա-
„ ջի ոչ՝ զիմիդ երկիւղած Համարեալ զատենն քոյ՝ ոչ Ի
„ ձեր մեռանել , տանելոցն Հետամտօք պարծիլ ·
„ ձերեսս ոչ է տեսեալ ։

Հօգուտիկն ցուցանել զհետադասելի բառիս , որ կայ
խոտոր ատ յորդեցուն , մեկնելոյ խոտորելն և ան-
ուղղ յորդի Հատորին զանատեսելոյ Ինձ ընդ մեզ ան-
ձեռս , Հաւատասցեալ Ի մէջ մերոյ Հաւատոյ · տեսեալ ա-
տերով : * ։ որս ձեզ ոչ՝ զատենն , որ տարբ ընդ զոյս Ի
ատենասիրելն և մեծապատճառելոյ խոտորելն ձեզ
Հաւ՝ ատեղ աշխարհն , ձեզ ձեռնէ խնամասիրել ·
ընդ ձեզ բանին զանձնատէր ձեռնել · զի մի յորմէ ձեզ
Հանապատ ատենասիրելոցդ Ի առաքելն ինաւոցդ խոյհն
զոր զձեռնէ : ։ Ցերեսս բաժանեալ աշխարհ Ի մէջ տարբ ,
բարբ , և մերկոյ · յորմէ Ի մէջ մերոյ մեծի Հատո-
ղ ատենասիրելոցդ Ինձ պարզել , զիմքեզ ոչ Ի ատենե-
լիմաբերելն առատապարծելոյն · · · · և մանուածոյ ատեղ
և Հայատատեսելոցդ աշխարհ , մեծապատճառ Ի մեզ ձեռ-
ղեալ մեծի պարծելոյ Ինձ , պատճառ ոչ առատ և բա-
ղում · և մերկոյ մեր երեսս զատենեղ երկնեալ բարձր-
ցան ատենասիրելոցդ ոճի , ըստ ատենասիրելոցն զմիտեալ ·
Հատոր ատենասիրելոցդ , ատենեղ զատեալ · և Տպլիկեան ատեղ-
ատենասիրելոցդ , ատենեղ զատեալ · և Տպլիկեան ատեղ-
և ատենասիրելոցդ Հաղագատեալ · զի ոչ Հետեալ խոտոր ,

,, և հնչեաց հարաւ սիրոյ հոգւոյն քոյ ։

Ապա թուէ զբազմապատիկ չարիս և զինաս , որք զերան յաղագս մեր՝ զկնի քակտելոյ զմիաւորը զայն միութեն եկեղեցւոյ ։ Որդ՝ զայս , և զայլ բազմապատիկ օգտութեիս առաջի եղեալ՝ յորդոր մատուցանել ժողովականաց բուռն հարկանել միաւանգամ զնաղաղութեիւն զայն գեղեցիկ յառաջին չափն նորոգել ։ ոմն զի մարթացին վերստին ՚ի նոյն բիւրաբեղուն արգասիս բարեաց վայելել ։ ապա յարե ։ * Յաւասցուք , թէ որ-

,, պէս ՚ի խռովելն զբաժակ բարկութեն լցեալ մրրով ՚ի

,, ձեռաց նորա արբեալ գերեցաք ։ այսպէս և ՚ի խլմնդ-

,, րելն զնաղաղութեի՝ զբաղցրութեն ողղմութեն ուխտ

,, ձայակիմք ։

Զհարկաւորին ցուցանել , թէ կարևոր է այն միութեի աւ ՚ի զերծանիլ ՚ի բազմապատիկ հոդևոր և ՚ի մարմ նաւոր չարեաց , և աւ ՚ի վերստին բարգաւածել հաստատեալ եկեղեցւոյ , և ըստ այ ստանալ զնաղաղութեի ։ * Յարձեալ և այլ պատճառս ։ զի հինն և սկիզբն

,, հաւատոց քրիստոնէից , և կարգաց , և զնոյն յաւա-

,, քելոցն և այսր ունին անշարժ աթոռոյ ։ և մեք զորս

,, ունիմք՝ ՚ի նոցանէ ունիմք ։ Այր անուանեցան ի-

,, մաստութեի ։ և յետ այնորիկ ՚ի սկզբան ոտգեալ ծաղ

,, կեցան ։ զորք որ առ մեզ ածաշունչ՝ նոցա է սեպ-

,, հական , և հարց նոցին ասացեալ ։ նեցուկ և սիւն

,, հաւատոյ քրիստոնէից զաթոռ թագաւորութեի նոցա

,, եւ քո , ըստ վկայութեի առաքելոյ ։ ։ ։ մինչև բարձցի

,, հռովմայեցւոց տիրութեիդ՝ ոչ եկեսցէ մարդն անօրէ-

,, նութեի ։ ։ ։ ։ Յեղուսցուք զդրդռնեալ եկեղեցի մեր

,, ՚ի գաւազանն երկաթի ։ ստասցուք զօրավիգն գերու-

,, թեի մերոյ զնպատակն աչխարհի ։ տառապանքս՝ հա-

,, ւատոյն զի միթերի ՚ի չտեմարանացն արբունի ։ և

,, տարբերութեիս ՚ի նաւահանգիստն անմատոյց ։

Յարձեալ ասէ ։ * Ոչիք գան զնաղաղութեին բարի ՚ի

,, կեանս մեր , եթէ ախորժեմք՝ ոչ այն զոր աչխարհս տայ ,

,, այլ այս՝ զոր քո եբեր յերկինից , լողոզ է աւ ածի խա

,, ղաղութեն՝ աւ եղբարսն խաղաղութեի ։ չիք հնար

,, ումեք ընդ ածի առնել խաղաղութեն , մինչև աւ

,, մարդիկ զնոյն ուղղեսցեն ։ արդ՝ զի կարօտ եմք աւ

,, ածի խաղաղութեն , հինն արկցուք նմին ըստ եղբարսն

միա-

,, միաբանութիւն ‖ · և այլն ·

Ի դիւրութիւն ցուցանել , ասելով · * Այս ոչ երանելի
,, մարգարէ , ի մէջ կարելի սակաւաւորացս և նորոգ զեր
,, ծելոցս զձիմարիտ սղոմանի զտաձարս զարձիլ ընտա
,, ջին փառացն իւրոց նորոգիլ ‖ · Պատասխանի ինձ չպա
,, երբեմն ընդոս , ըե ոչ փայն է խրելէ , այլ և պիւրին , յասելն ·
* Այանգի անհնարինք ի մէնջ կարծեցեալքն նման դի
,, րահնապէտ , և կամքն գործ կատարեալ , և իմաստն գըն
,, խաւարեալ · ուստի և զսովորականն նոր այս խորհուրդ
,, տեսանելիք · նա՝ որ ի վերջանալ մարդկային հնարից
,, ապա զսուտաւութիւն ընդունին զերդ · · · · · Ոչ եմք ա
,, նորժան քրիստոնեայքս՝ քան զկարս մեր զհեթանոս
,, որք գրեցուն նորին պարգևացն այնչափ առատու
,, թիւ ընկալան · որ երբեմն օտարաց ետ զայս հնորհ սի
,, րոյ և խաղաղութիւն , և յիւրոցս ոչ արգելու , յորժամ
,, զգաստացաք առ ի զնոյն խնդրել · Ընչաւի եր փա
,, կեալ դուն միանգամ ոչ քաղցեաք , յորժամ սկսաք ի քաղ
,, խել , և մնանեալն ես չտնարձակելի · · · · · Ըդարև
,, հաւատացողք , զի որ եհարն , նոյն և բժշկեցն ես կա
,, րող · որ փորձացան , նոյն այսուհետև և զերան կամե
,, ցաւ առնել · և որ կործանեացն , կամի զի կանգնես
,, ցե ‖ · և այլն ·

Ի քերկրալոյն ցուցանել , ասելով · * Տեսանեմ պայ
,, ծառ զամենեցուն ձեր զդէմս · քանզի ահա հասեալ
,, են ոտք մեր առ դրունս սիոնի · սակայն չև են զկա
,, տարեան ունիմք ուրախանալ սեպհական · զի ոչ այս ,
,, մինչ դեռ տուն ոչ մերոյ քակեալ և կործանեալ տե
,, սանի · զնարդ ցնծութիւն անլռելեաց , յորժամ փոխանակ
,, զարդուցն շքեղից զխանձողն միայն տեսանեմք ի ձա
,, րակմանէ հրոյն մնացեալ ի նաբուզարդանոյ ‖ · Ո
րում այս ձեռնարկութիւն փակեալ կայ · զի եթէ առ հա
ւատեալն և եթէ , և սկզբնաւորութիւն այնր ընծային խա
զաղութիւն և միաբանութիւն այնպէս պայծառացոյց ըզ
դէմս ձեր զմարթութիւն , քանի առաւել կատարումն
նոր · յորժամ տեսանիցէք զհամօրէն եկեղեցին ընդ միով
գլխով յօդիւ սիրոյ միաւորեալ · Օ որ ապա և պլրով բա
նիւ ցուցանել , յասելն · * Վարձոյց ինր զդէմս սիոն
,, նի ի խաղութիւն ծառայութիւն ի հայրենիսն ի թագա
,, զութիւն · մի ոք ի բարիսն հեշտութիւն փոխանակ միսի

,, Թարուքեն 'ի սուդ փոխեացի . եհաս ժամանակ , զի
,, լցցին բերանք մեր խնդութեբ , և լեզուք մեր ցնծու-
,, թբ . մի որ ծառայելով մախանացն՝ յեհանեալ գոցի յու-
,, բախտէ ։ Պարգևեացան զայս Հայբքն մեր երանելիք .
,, մի՛ որ բարբառոյ նոցա ասպառումն պատասխանեսցէ ։
Պէր զօրութբ եղբակացուցանել . ապա ոչ միայն օգտակար
և Հարկաւոր է այս միաբանութբն , այլ և բերկրալի
փառաւորէն այսպէս ցուցանել ։ Օ ի առաջի գնեք ըզ
վեհմեհան պատիճ և զփառս պանծալի , որով ունիմ պեր
ձանալ , եթէ զմիաբանութբնն զայն 'ի գլուխ տարցին .
յաւերժ ։ * Պվ մեծի Հարհի խաղաղարարագդ , այ սի-
,, բասիս որդիութբ ։ Աչանի ասէ խաղաղարարագդ .
,, զի նաքա որդիք այ կոչեացին ։ Ուրայք զնոն անառա
,, ձեզ խոստմունս . խրախուսեցէք առ այս բարբառոյ
,, յոյն փոգք տիեզերաց . եկէք 'ի մէր աւետարանական
,, բարձր լերինն աւետարանիչք սիոնի . բարձրացուցէք ,
,, մի՛ անխոյեք զբարբառ ձեր աւետարանիչք եղէմի .
,, բարձրացուցէք մի՛ երկնչիք յաւանդութբեց երկիւղ ։
,, Խաղաղութբ էք աւետարանիչք , ընդէր ամայէք .
,, քան բերէք զմմանութբնն և զկայութբնն , մի պատ-
,, կառէք ։ Պօրհս զայս ձեզ Հրամայէ . ոմ տիմնեն ,
,, մի՛ ամեն Համարիր զկայութբնն ոն յոի ։ Օ ինչ այլ
,, քան Հնմարիտ վկայութբ , քան եկեղեցւոյ նորա լի-
,, նել յօդ միաբանութբ . զինչ այլ մեծ առաքինուի ,
,, քան նմմանել քան . և զԱստղաղունն , զոր նա արեւմտ
,, Հատատեաց, բերանոց բարբառով վերստին ուղղել ։
Վարձեալ 'ի փառաւորէն և այլ ազգ ցուցանել ։ Օ ի
Թուէն նախ զոր Հայրապետս ազգիս մերոյ . որք ձեռնա
մուխ եղեն զայս միաբանութբ առնել . ապա ասէ ։ * Պորս
,, ամենեքեան զայս երկնչելոն զխորհուրդ յի պիաբանուի ,
,, և ծնան , զոր դուք Հանդերձեալ էք կատարել . և այլ
,, բնմ ։ սոքօք , որ ուսումնասիրացն է յայսմնի և աշխա
,, տելոյն առ բանից նոցին աշակերտութբն , մեր Հարք և
,, մեր տոհմիս նահապետք ։ Յորում զայս ցուցա-
նեմ , եթէ ահա այսչափ 'ոբ և մեծամեծ Հայրապետք մեր
քնմ անգամ ջանահնար եղեն զայս 'ոբ և փոքրայինն միա-
բանութբ առնել . և ոչ յաջողեցաւ նոցա . ձեզ այսու Հետև մի
նոցա զնոյն 'ի գլուխ առնիլ . զոր եթէ առնիցէք , գործ մեծ
կատարէք . յաւիտենական յիշատակ բարեաց առ 'ի ձեզ

նոցին

նոցին Ժառանգեալ ։

Օ այսչափ ինչ առաք յատենաբանութիւնէ լամբրոնացւոյն · ոչ պահելով զկարգ ձառին , այլ զկարգ սկզբանցն ։

Յաւարտ բանիս դիտելի է նախ՝ զի ոմն՝ ի կացրդական ձառին մարթի է նմա՝ որ զանձն կամ զգործ ինչ գովէ , զարտաղիւղ երբեմն՝ի հաստատակ տեղին , և ընդհան բաղձս գովել զայս ինչ , կամ զայն ինչ առաքինութիւն . նոյնպէս և՝ի բաղնուհական ձառի բազում անգամ լինի ենթադրութիւն վերածիլ՝ի դրութիւն ։ Այլ այս մեծապէս նպատակ՝ի յուցանել և յընդլայնել զիւրն , զոր բազում ուրեք առնէ լամբրոնացին յատենաբանութիւնէ իւրում ։ Այլ կամ՝ի ցուցանել զօգտակն և զհարկաւորութիւն միաբանելոյ եկեղեցւոյն հայոց ընդ եկեղեցւոյն Հռովմայեցւոց , որ է ինդիր մանաւանդ և որոշ , ուստի և դրութիւն . խօսի լինդհանրապէս զբարեացն երկ պատակութիւնէ , և զլաւութեան խաղաղութիւնէ , և միաբանութիւնէ . ապա ի ջնանէ առ հայս , և ցուցանէ թէ չար է նոցա երկպառակիչն , և բարի՝ միաբանիչն ։

Գիտելի է երկրորդ . զի զոյօրինակ՝ի կացրդական ձառին բաց՝ի բացարձակ գովութենէ , է և այլ գովուի՝ որ կոչի բաղդատական . նոյնպէս և յայսմ բաղնուհական ձառի լինի երբեմն ինդիր բացարձակապէս . արդեօք այս ինչ իցէ՝ վայելուչ , թէ ոչ եղ . պիտանի , թէ անպիտան ։ Այլ երբեմն բաղդատութիւն , արդեօք այս ինչ օգտակար բաղդատն և վայելչադոյն էցէ , քան զմիւս այլ . Յակ թէ զնարդ մարթի է ցուցանել միւսմ օգտակարագոյն և վայելչադոյն լինել քան զմիւսն , յայտ է աւանիկ յորոց՝ի ձառս տեղեաց գրին յաղագս բաղդատութեան ։ Այլ ծանուցանակ արիստոտէլ , թէ այն՝ որ յաւէտ տևողական է և հաստատագոյն , և ևս ըստ որ իմնաստութիւնք էին , կամ որ պատուականագոյն արուեստիւք ստացան , կամ որ ըստ ինքեան և պարզապէս է բարի , կամ որ՝ի բարեդոյնս և յազնիւագոյնս գոյանի . և կամ որ մեծագոյն բարւոյ է պատճառ , և ամ որ սոցին սակի են , նախապատիւ են քան զնոսա , որք չեն այսպիսի ։

Ահա զի երբեմն հանդիպի , զի՝ի խորհրդածութենէ՝ի միոյ կ ոմանէ ըստ առաջ ելանէ վայելչութենէն , և՝ի միւս կողմ ածանէ օգտակարութենէն . զոր օրինակ՝ի խորհրդածելն

ջրոյին ։ Եթէ արդեօք այս լաւ եղեւ ։ Յուսամ ասել , Եթէ
անցանել զայս յանդիման ։ Կանգնի օգտակար երեւի այս
յոգնանել զայս յանդիման ։ այլ անպատշաճ երեւի նոցա
առ յերեսաց անհետանալ , և ձգողել զնաւսն յաւետ

տանին ։

Յայսմհետէ նեղեցաւ ի հանդիման ամբոխիցն զօգտակարսն ,
քանզոգոյ ասեն զայս ինչ Գեղարդ , և ըստ սահմանի նորին
բոյն , զայն քաջ յոգնանել ։ Այս յոգնանել Եթէ ասեն
վայրենական է , կամ գեղեցիկ չէ անուանիլս ։ Եթէ եղեւ
գիտասցի գիտութեամբ վայրենականեցաւ , զայն ասեն հաս
ատանացուք ։ ասացս յոգնացս , Եթէ է և օգտակար , կամ
չէ անօգուտ ։ Այլ եթէ մեզ բանք նոցին իցեն ասաս , որք ի
վայրենականէն ոչ այնպան շարժին , մանաւանդ եթէ զոս
շարժուն նոյն ունելոյն ի սրտի , և ներքուստ խոկ ծանե
ցեալ այնմ այնպիսի լինել , քաղցած խոհեմութեամբ կեր
ցի կարծես առցեն եթէ հարկաւոր նոցա ինչ բնութեանց սահ
ման ընտանեսցուք ։ քանզի ոչս պատճառ քաղաց մտադիտի ,
ոչ միայն խոհեմութեանց ոչ յոգոց զգայն անտրտում ։ մանա
ւանդ եթէ առաւել զգացեալ ի նոյն չարիս ։ և օգտիւ
ոչ միայն շահեցեալ զնա , այլ յաւելս ընտրելոյ նմ ։

Յօդուած վեցերորդ ։

Յաշխոյ պատմագրութեանն , զոր պատճառ եղեալ է ի ձառս
բազմաճոխութեան հանդիպելոյն ։

Զի հարկս ընդ կիրկեգոյսն եղելոց մատուցանել եմք հարկա
ւոր են ի ձառս բազմաճոխութեան հանդիպելոյն ։ յոյ հան
ապատմութեանց առ ի հասանելոյցդ , և սկիզբ առնուլ
ի շարունակ ։ սահմանն ընդ այլոց հարկաւոր է և յառաջա
գոյնսն , մանաւանդ ի քաղաքս , ի պատմասուկ գիմաս
ռնելոյդ , և յառաջին գնալ գիտելոյն նոյն ոյնն ։
Ո յառաջագոյնսն Եթէ մարդ է առնուլ ի պարզուկ ա
նունսն , ի առնուցանելն հանդիպելոյ , ի հա
պատակաց օգտակ , և յայլ վայրենականէ և յօգտակար
սկզբանց ։ Ո՞չ միայն յառաջագոյնսն Եթէ գնոյ առաջնորդու
մեն , պարզ և բացայայտ բանիւ գիտելոյ նոյն ոյնն
առաջադրելով ։ զոյսն անհնարին գնոյ զայս առաջ
առնելն ։ զի միայնոյսն յայտնի ձառս ընդ
դիս

մեռանիս վնաս ինչ կամ պատուհաս ի մէջ բերել, յառաջել հասանասելի պատճառացն · վ՚ա զի օրինակիս քաղցած անգամ մեծապէս զօրէ ի հասանեցուցանել զբաղին, և ի դրաժարեցուցանել ի չարէն, մանաւանդ առ ոսկի ժողովրդն · որք աղքատութեամբ պատճառացն ոչ կարեն լինել հասու լինել ։

Ապա զՀետ գոյ վերջաբանութիւն, յորում ըզ սկսեալն առել գասոյց՝ պէտին կնոյ պատա ի շարժել · զոր օրինակ ի համոզել՝ շարժել պատա ի գոյս, զսէր, և զիմաստս · Ասէ ի տարհամոզելն՝ զասելոյն, դիւրահաւասէ, զերկիւղ, և զիմաստս · Պատգամացոյց ցուցանել և զերգնակ զոր մարթի ի սասանել զբարին, և խորշել ի չարէն ։ Ապա ասէ թէ յաղագս բանիմանալոյ Հանդիսին ընդհանուր ։ Ասէ՝ խօսեցայք և զնմանատիպ Հասից, որք ի սկսեալ անկանին ։

Գ · Լ Ո Ի · Գ ։

Հայգոփ Հասից, որ ընդ բանիմանալ հանդիսի սկիզբն ։

սաք որք անկանին ի բանիմանալ Հանդիսիս են սոքա · Իմաստ · Հոգեզուարճ · Ստրկեցուցումն · Հաշտեցուցումն · Հանձնառարումն · Տալցուած · և Ի խնդալուն · զորոց մի առ մի գրեսցուք յառաջիկայս ։

Հոգեզուարճ · ա ։

Հայգոփ Իմաստ ։

Իմաստն կարի պիտոյ ունի առնեանդ · վ՚ա զի մարդկին Հասարակօրէն ոչ կարին երևիլ պակասաւորք · և վ՚ա այն՝ Թէ ոք կամիցեալ զոր խրատել՝ բարեաւ ի զարմանս անձին նոր մխեցի, ըստ ասացեալ օգտակարացն Համ, առաւել ևս առաջ · քանզի մանկանս խրատուն է, ոչ զմանկ Հասանել, այլ ևս առաջիկայ ապագին զարմանս մատուցանել · զոր մարթի ի առնել կանոնաւոր՝ որ զկնի ։

Նախ զոմիլ պատա ի զգեղեցկին ձիոյ Հոգւոյ նոր, զոր կամիմք խրատել · և ցուցանել անկեղծութիւն զբարւոյ վար և

և ամ ինոք կատարել. զի այն այ միայն է անսխալն ։ Այլոյն ամ այն վայելուչ ձկտիլ, որ ոտանաւոր, ոչ ասկա տանեմնան յայտ լինի, կամ յայն լինի պակասութիւն զոր ունի. կրկ զի խնամ է առ լեռատեսիս ինչ, և կամ անհամբերի՝ ի կիսատկոտիմ, կամ շարակիսաս և ցոյլ՝ ի բանս, կամ առաւել յանհաստատ է՝ ի կարծիս. կամ անհեթեթն անխաղաղ հաւատս բնծայէ, կամ ապա պարտական առաւաձեռն է, կամ ախտ և գծուծ. և այլ այլոյն նմանեալ. զի անհիմն են վերոյգրեալքն և պակասութիւն ։

Եթէ ամ ինոք այս պատճառս ոչ այնպէս ինչ ապահով երևեսցի, կարելիք առել, ամ այլ՝ որք յայտնի կոչմանէ՝ ի մեծի հաւատարմութեան ունին գրեալ, այսպիսիս խոսիս մի քո և ցաւիս իւ ունելն քո զայս ինչ պակասութիւն ։ Այս յայնոցանէ գիտի. եամ զայս կիզեալս մեծագոյն պակասութիւն յանձն ոչ առնուիմք, ոչ ինչ փոյթ առնեալք մեր ենք. քանզի անհնարին ոչ կարելիք առնել, զի այսպիսի այր երևելի և փոյթն զոր ի պատճ պիտելիք, մեծիք առաքեալքն և բնեացն, որոյ ոչինչ պակասութիւն ամենայն ։

Պարտ է և այլ ապ առնել զայս ։ Այսպէս զպատճառս չհնարելոս բանիկամն առաքին գնել և ցուցանել, եամ զոգոյնական բժշկին զանազան մարմնոյ բժշկէ. Այլոյն չհնարելոս ինչ բանիկամին է զանազան հոգւոյ ուղղել. և ոչ մարդասիրս չուզէ պատրաստական կիմ գոլել զայն ։ Այս առաջնոյն առնուս՝ զոր խրատեալքն, եամ մեզ և յուսալի գնոյն Տանդ Հանգուցեալն ունել զեզ առ մեզ. ապա եամ չուենս, եամբեւ ոչ սիրս գնել, զոր ոչ կարծելիք, յետ զայնոսիկ որ շատս հնարելոս սիրոյ և բանիկամութեամբ առաքելոյ ի գիր ։

Այլ առ ի առաքել խորհել հեղգիմանելոյ գնա՝ զոր խրատեալքն, զպակասութեամբն ասելին՝ Տանդիկն առաջնոյ, զամ կիսատկոտիմ ինչ պատճառ և յոյժ անաստուածութիւն զայնոցանէ ։ Այլ եւ առաջնոյն, եամ գնոյն սիրոյ եղբայրն ոմանք երևելիք և ուսուցչքն, այլ եամեամ այնպիսիս ոչ գրելոյն ։ Այսպէս ոչ չհնարելոյ եամ առաքեալքն լինի յայտնել, գիրելիս ի զամ՝ ի չհնարելոսն ։ Յաւելցուք ձեռնարկեամբ ի սիրոյ բանիկամին, յօգտակարին, և՝ ի փառաւորին. զամ յոյս սիրեամբ ասելին, — Այ սէր Տանդ առաքեալքն

մեկնութ գիտ : Եւ յորդորեցուբ գիտ ասել զանձն առաքեալն ասելովն առ ի յանձին բերել զիմ առաքեալ Քրիստոսի ասելով մեծարեալ առն :

Յօդուած , բ :

Յաղագս յորդորի :

Յորդորելն է ձեռն , որով ասողիքեալ ճարտարն և մեղմ գոյ ուսոն և ստորեցուցանել զլսողսն , զի ի հոգւոյն ընդունելի լիցի : Յայտ ասելն յանդիմանելն առ ի հոգի . զի ոչ պատճառաւորք և խորհրդակցութեամբ գոյ առ ինձ : Յայտ ասելն Տանուցանելն յանդիմանելն առ ինձ . իսկ յորդորելն՝ առ ինքեանս : Տանուցանել ուսուցանել . և մեր այնպիսի առաջ ձեռնտուութեաց ոչինչ ասելն . իսկ յորդորելն ինքն և բորբոքել . ուստի և յաւէտ ջերմեռանդ ինչ ինձ ինդրել՝ ի ուսուս , քան զուրեք պատուիրանաւորի քան ձեռնտուութեամբ : Տանուցանել առնել զի ոչ ասացեալ ինձ զինչ ինձ ինդրել . իսկ յորդորելն առնել , զի կամիցին և Տանուցանեալքն . ուստի պարտ էր բորբոքել և ինքեանք զանձինսն քաջալերել՝ ի գործ ասելն զինն : Եւ ես Տանուցանելն ասացեալ ինձ Տասանասելին . իսկ յորդորելն ասացեալ ինձ ինդրելն ։

Պատասխանեալ . ասէ զոյգս և զնասելն : Նախ ընդունի՝ զնէր և զանձինսն ինձ յորդորելէ : Երկրորդ՝ զնէր ասելով զանձինսն ասելն , որ ի սուր առաքելոյն յոյժ ի Տանկանել զինքս ուսելոյ : Եւ այս ինձ զնասելն զանձն ասելով , ինձ չունելն զնոս յորդորելոյ : Օ ի ասէ ասելոս , ասելոս ընդունել ի զանձինսն և ի ինձ , եթէ զանձինս գոյ , զոյ յորդորեալ : Եւ ասելն ասելով՝ զոյգ ինձ ինդրելն զինքս ինձ զանձինս

,, ամենայն ոք ի մեզ հաւատացեալ ի Քրիստոս Յիսուս, ընդ նմա
,, եւ ընդ հոգւոյն սրբոյ միաբանեալ, եւ ընդ միմեանս սիրով
,, կապեալ, եւ ի միմեանց ոչ ինչ պակասեալ, այլ ամենայն
,, պարգեւօք հոգեւորաւք լցեալ, եւ ամենայն ինչ ունելով
,, եւ ոչ ինչ կարօտեալ, եւ ամենայն ինչ ի միասին ունելով
,, եւ ոչ ինչ ունելով

,, ուրեմն ձեզ Տաւասարեմ ծառայ յայտնեցի · զի ծա-
,, ռայ ի տանդ մնացոյ առաքինութեամբ զանձդ , և զյօժա-
,, րութիւն ընելոյդ ՚ի ձեզ , մնաւասանդ երկիւղիւն ոյ
,, զաւասարակեաց , որ ՚ի սկիզբն խնամոմեմ ՚ի դա-
,, ձեզդ ժամանակ՝ սկսեալ ՚ի Քաղաքոմեմ ՚ի ձեր
,, ծոց և սպասիմն : ՚Ի յայտ ՚ի Քաղաքոմեմ
,, մասնելոյ ՚ի վերոսա || :

Ապրիմոմ՝ զանձ եղանոյժակ տղոս շարժ ՚ի յառաջ-
նոյ իրսն ժառաւոմեն և մոցեցանոմեն , յառնելն :
* Օ՚ի ոչ սյեղսն բաղբաղոսական սյառնոյցոյ յաղ-
,, ծոմելոյ , և սպիտակոյն բաղաքոյ առմանոյ՝ սնոմեն
,, ծառաւոմելոյ ձեզոյ բաղձոյոյ · որպէս եկեղեցոյ
,, չեն առնելոյ խոստոմելոյն և սխեղելոյս , և զոյառելոյ
,, մանչն ծիշտոյն խոստոմելոյ զկնեան սկիզբ խոսոս ·
,, որ ՚ի հետ , ոսկանաձ չաղեաց , և բանակոմեցաք վեր՚ ՚ի
,, յեղեալ ՚ի ծառայ || :

Ապրիմոմ՝ շարժ ՚ի ոսկանաձաւոմելոյ , այսպէս : * Այ
,, ձեզ ոչ ՚ի ծառայ , այլ ՚ի հոյհոյոմելոյ սնոմեմն
,, ոյ ՚ի ձեզ , ոսկանաձ չաղեաց , և բանակոմեցաք վեր՚
,,

Յօդուած ՃԼ։

Յաշտիս խորհրդոցմանն։

Խորհուրդս է Աստուած. որով Հոգին ապրեցուցանէ զիւր ժառանգսն, եւ զերկիւղ Աստուծոյ ներշնչէ սրտիցն, եւ զբարեպաշտութիւն ամրացուցանէ։

Յայտնեալ Աստուած զանազանութիւն ցուցանել, ինչ լայն է այն՝ որում հնարաւոր լինի ոք, կամ ընդհատ եւ անպտուղ. կամ զանգամանել քան զկայր նիւթ. կամ բազմապատուական է եւ ստաժանաւոր, կամ երբ նիւթ անասնոյ. կամ յիւրոց եւ աւազակացն ոչ ինչ կամ սակաւ օգուտ բերել։ Խնդրատիպացն գնալոյ, եւ ուսուցանողացն ոչ ոյժ

„ ասեն , մանաւանդ ոչ հնազանդի · խնդր մանաւանդ
„ ի ծառայ , յոյժ ծառայութիւն ի բաց ի անկեալ , և ի
„ կռապարիշտն ունի զպատասխանին : Օ՛ի և թերանին
„ քո զօրաւ ընդ կռապարիշտն ունի զպատկիսս . Ա՛ռա
„ հուլիս առ որ կռապաշտէ : Օ՛ինչ այլ ինչ յայտ
„ նի օրինակ , և վկայութիւն կամիս առնուլ ծածուկ
„ կռապաշտութեան այսմիկ . . . . . ասեն քո մեզ զի երկ-
„ նաւոր է , յերկինս հրամայէ գնալ զդամբէն , և անդ ու
„ նել զսիրտն . զի երկնաւոր լինիցիս և դու . խնդ դու
„ անդաստամբութեան երեսաց յերկիր թաղես զգոյդ ,
„ զի հաղորդ անդաստամբութեանն լինիցիս : Ա՛յլ արդ
„ հարցանեմ քեզ ոմի մտրդ , և դու պատասխանի տուր
„ ինձ : Ա՛րդ աշխատիս և քրտնիս զինչ ասանդ , և
„ յերկինն ընդալ . եթէ սակս մարմնական կենացս այ-
„ սոցիկ և հանգստեան , կամ ծերութեանդ , և հետանգու-
„ թեան պիտոյից , կամ այլ ինչ լցուցիչ կարեացս այսոցիկ ,
„ ոչ բաւուք խորհիս , իբրև անդրդ ի քեզ . եթէ ոչ
„ են ապահանդուածք նոր , և ոչ հոգայ ինչ զմեզ , և
„ ոչ կարեւոր պէտքն մեզ յայտնի ինչ են նմա . և կամ
„ ոչ ունի բաւական ձեռն լցուցանել զմեզ : Ա՛յլ արդ ընդ
„ ամենայնի եմ , և ի տրտունն անտեսանել . զհոգին եմ , և
„ զմարմինն սոսկալ , և զերեսեցն արտաքս արտղեեաց ,
„ և արքայութեանն խոստացաւ և անձամբ քարիս , և ի կա
„ րելոցդ զրկեսցի . և ոչ բնաւ երթեալ . . . . . Ա՛յլ ա-
„ հա զայսոսիկ գիտելով մեր , մի՛ անմտացուք զօրէն
„ շամբեցելոց . այլ իմաստասացուք ի կեանս մեր . և ըստ
„ ասելոցն մեզ յիւր զինչսն , դարձեալ ասացուք ցայ : ‖ և
այլն : յոյն . ՃՀՀ . Ը :

Յօդուածք . իգ ,

Յաղագս գաղտուկ :

Աշխարհիս , է ձառ , որով ընտրեալ կամ զրեալ հաճոյացա-
ցանել ոմանց , և կամ՝ ի վեր խոտելոյ և ընդդիմասիրելոյ ա-
նել զիսորհուրդսն և զբերդ :

դոլել պարտ է զնա , զոր բարեկամ առնել մեզ ցիմաստից
վարուքիմբ ոգնել զնա մեզ բարեկամ . և յայտ վկայել
առնել : Ա՛յսմ առաջի դնել զպատճառն , զի ոմն
հաձոյացուցանել զմեզ այլոյ զերկիւղ ինչ պատ
ճառ է նախ զիսորհուրդսն և զբերդ :

Կայց հայելի է զգուշանալ, եթե կինչ երանց գնաստան բան կամի վարկանել, և յայնմ ջնա գոհանայ. որ յաւէտ անպատեհ է ասել։ Այլ խնամասիրելն և ուսումնականն անարժէ գոհի երբ նրբանիտ ոչխար և բազմոց հրաց պիտանի։ Անհնականն՝ երբ խոհական աչառութիւն և բարեբաստ և սիրելի բազաքացուց։ Օրհասական՝ երբ քաջահատուկ և ուժեղակ, խնամասէր և քաղաքարժ՝ ի կինոճ բանին երեսուն։

Օ հրեշտակապէս մարդ է յայտնապէս և ընդարձակագոյն գոհել. զի հաստատակորչն անպատեհ է նոյ կինչ և հոյլ գոհեաս։ Այլ՝ ի գոհել զձերս՝ բազում զգուշութիւն պէտք են. քանզի հաստատակորչն կարի կանխածոյ են տեղս, և մեծապէս կշռեն զբանս. յոր եթէ զինոյ հնչէ հեգնութիւն առցին, ոչ եթէ՝ ի բարեկամութիւն հանգիպի, այլ յաւէտ զայրանան։

Կայց ընհանրապէս զգուշանալ պարտ է յամէ գոհեաս, քանզի հնչ կարծիս մարդկեղոյզ շողոմութիւն. պարտ եթէ ոչ առ ոչինչ ազգեալ գոհեաս՝ մնամասնագ առ խնամասէրս և առ խոհականս. թէպէտ առ թեթեւամիտս և առ փառասիրս զգոյշ հնչ. զի ոչ այնչափ հայհոյս տեղս՝ ի մարդ և՝ ի պիղծ առողջ, որչափ՝ ի բանս նոյ։

Ընդկալագ՝ ցուցանել, եթե բարեկամութիւնն մեզ ոչ եղիցի ի պատճառս, և ոչ անհայեցուած. յայն սակս յայտ վայելն է հնչ անպատշաճ առ մարդ մի գոհել զանձն, և գաղիս հեր. քանզ բազում խոհեմութիւն է. զի մի՛ սարսափելի մարդ գոհեասից անձին երեւեցի. և այս մանաւանդ առ օտարս, որոց անծանօթ եմք. սակս եթէ ծանուցեալ է պատիժն մեր նմա, զոր՝ ի բարեկամութենէ մեր ձգել կամիմք, առնելին աւելորդ է, մնամասնագ եթէ և ջնասակար։

Այլ զերկպառակիչսն մարդ է զայս օրինակ հաշուեցուցանել. ցուցանելով, եթէ զնոյ զհնարս և զանհպատուէն առնել և խորհուրդ մտանագ պարտ է. մի՝ զի օգտակարագոյն, և ապահովագոյն է. և երկրորդ՝ զի վայել չագոյն է և պատշաճագոյն։ Այս առնէն երկու կինչ յայտ ի՛ սակս ոչինչ զտեղի. զի յոյսն և երկիւղն, զոր առնեսպատճառն ունի զարմանացանել՝ ի սիրոյ խոստմէցոյն. զոյս բարեաց՝ եթէ առնիցէ՝ ի հաշուոյ է. և զ՚ի հակառակէն՝ զերկիւղ մեծագ չարեաց, եթէ ոչ կամիցէ հաշուել։

Բայց զորօրինակ դիւրին է զգալ զմարդկին՝ ի զգայութիւն · նոյնպէս դժուարին է յոյժ հաշտեցուցանել զնա՝ ընդ որ զբեռնի ամենեքեան զպատուհասն եւ զդիպուածս անդադար անհնարս ի մտի , հարկէ դիտել մնալ եւ զիջանել ի ցաւսդին : Եւասի ոչ ոքեք այնպէս հանդուրժող աշխատութեան ամենապատիժ՝ քան առ այնպէս որ զայրացուցանի , մանաւանդ մինչդեռ՝ ի բարերութեան նա - զի առաջին եռանդն այն ամենեւին գազանական է. զոր չէ հնար ոչընչացուել ձեռնարկութեամբ , այլ եթէ՝ ի բազում առաւել բարերօք - այլ դիտութ պատճառ առաքելոյն - որ յաւանդարանեալ եւ ցասումն՝ ի ցասումսն մեծ՝ առաջի զայրացեալ ամենակալին Տեառն , ոչ միայն չէ զինջ զոյացութեամբ նոյ , այլ յաւէտ բարկացուց - մինչ ոմոքն միւս ևս եւ քարկոծելին զնա , եթէ չէր՝ ի մէջ հաստատ հաղորդութեան : Այլեւքն զինչեան եռանդն բարկութեան , յաշխատ պատուհասին ժամանակ առնելոյ :

Բայց դասն քննել եւ գիտել արդար առնելոյն , եթէ զինչ ինչ ակնդիր եւ արտաս այնր ընդ . քանզի ոչ ոչ գիտէ՝ եթէ յոյժ մանուկ է վէրքն , զինչ զինչ ապերասան՝ ի մէջ . եւ ապա բազում խոհեմութեամբ քաղցրութեամբ եւ բազ բնականաբար ամենեցուն զայրագործութեան - ապա յանգանելով զինչն՝ ի կողմն նոյ կրասելեացն զհակառակ կողմն , քայց մեղմով՝ զի մի կասկած ինչ ապրեսցի նոյ - յոր ապա առակս առնու զորձոյն զգուշ՝ ի մէջ նոյ . եւ եթէ խոհական անիրաւութեան եղեալ է նոյ՝ ի հակառակորդին , ապրել իրաւունս նոյ - քայց ցուցցէ , եթէ անարդ եւ չազգ նախանձ մտաց է վասն զինչն եւ խոց զրկանաց վնասուցեալ լինել : Այլ ապա կամանան պատակս , յորմէ կապեալ մնանեցին՝ ի ձեռս նոյ զայրն , որ զորդի նոյ ապրեցեալ էր . Լաւ է ներել , քան վրիժառնել լինել . վասն զի այն՝ գոհեալ եւ խոնարհեալ Տեառ Աստուծոյ է . եւ այն՝ փարանոցեալ Տեառ : Ի տէր Տայի է այն խնամատուն ապագային մեռանելոյն զինչեանս . Լաւ ընդունի է առ Աստուած խոնարհել ընդ զինչեան գործոյն խոնարհութիւն . քան՝ փոխանակ խոնարհութեան : Այլ ըստ Տակառակին՝ խնամատուն մեռանելոյն եւ մեծամարտուրդ առնի ներել զմեղս Տեառ , եւ մնալոյ զայրագին . այլ առ քանասուրդ ոմն . Ի ներման եւ ի ներողութիւն առ ընդելոյ անիրաւելոյն բերէ զ Տ առնելն զայն : Այլ զայս նաեւ պէտ է օրինակօք մեծա-

մեծ երևելի արանց Հաստատեսցէ ։ Այդ ահա արքասի-
դես քաջ դիտեր , զի Թեմիսթոկղէս յայտնի և՛ ի ծա-
ծուկ չարիս ընդդէմ նորա նիւթեր ։ դիտեր և զայն ,
և չէր իսկ անտեղեակ , զի հնարադրութիւն նորա չաք-
սոս վտարեցաւ ։ Ա՛յլ քաջն արիստիդէս զվնասմանան և
զանհնազանդ հոգւոյն իւրոյ զհնդդէս եցոյց , մինչ խոր-
հուրդ լինէր ՚ի մէջ ծերակուտին արտորել զԹեմիսթոկ
ղէս ՚ի հռոմիմայ . որ կարի դիտող առիթեր նմա հանել
դմրեժ ՚ի Թեմիսթոկղիսէ ։ Այսպէս նա ոչ մինչ ատոյց և
ոչինչ արար ՚ի վնաս Թշնամւոյն իւրոյ . և ոչ զայսաւքա-
դոյն ոչ նախանձեր էր չայդոցուած , և էր ամծաւոք փառս
նոր , նոյնպէս և չայնժամ ոչ կամեցաւ ամհնար լինել վը-
տանգելոյն . և ոչ ուրախ լինել էր կործանումն նր ։
Ա՛ն նախնի հռոմիայեցիք կրեալ զրկանս ինչ չայլոց , ա-
ռաւել կամէին անտես առնել , քան վրէժխնդիր լինել ։
Ա՛ն դրեթէ առաւել ընդարձակեցին զսերմն իւրեանց
ներելով չաղթելոց՝ քան չայաղթելով , ոչ ասէ լիվիոս ։
Ա՛յսպէսի ինչ դրեցուք ընդհանրապէս իբր հաստատակա-
կան սկզբունս . այլ խոհական առենապետին և՝ ժամանա-
կին և անձանց չարմարել զնրան , էր պէտք պարագայից
զանձն ձևացուցանել ։

Յօդուած . Է .

Յաղագս չանչնաբարուներ ։

Չանձնարարութիւն է ձառ . որով չանչն առնէմ պէտ-
րեմն , կամ զնէրչաւոր մէր՝ այլոմ բարեկամի մերոմ , որ ան
ծանօթ է նմա ։ Ո՞ր ՚ի չորից գլխոց մարթէ առնել ։ Ա՛չս՝
զպատճառս չանձնարարութեան առաջի դիցուք վայելչա-
բար և անհապճոյք . իբր զի երախտաւոր է մեզ , և Թէ
մտերիմ բարեկամ է մեզ ինքն՝ կամ հայրն , կամ նախ
նիք նր . և Թէ մեծատոհմ է մեզ , կամ ազգական . և Թէ
քաջածանօթ է մեզ բարեսիրութեան անձին նր , հաւա
տարմութեան , կրկնականութեան , և առաքինութեան . և
այլն ։ Ա՛սպա չաւելչի Համառօտիւ գովեստ ինչ և ՚ի վէր
ծնողոյ և նախնեաց և ազգին նր ։ Ա՛ապա չափ պահել
ցի չայնի ՚ի սոսա . զի միայն գատումն չատուածելութեան սի
րոյ ծագեալ երևեսցի ։ Ա՛յլ և մարթ է չարել զնին , Թէ
չեմն ինչ անտեղեակ բանից չմնաստասիրոյ , որք պէս-
պէս

Այս զգուշութեամբ պահանջին յայս գործ · ոմն և ոմն
ըստ իւրում չափուն ։
Ով զոհ յանձնեա՝ բարեխօսին ,
պճնս նրբամատ՝ ընդդէմ արդ նոքին ։
Օ՜ի՛ յանցանաց ես օտարին ,
անթոլ արիցեն՝ հոմերդ անչին ։

Ահա՛ ի դէպ է յարել՛ի սոյն՝ թէ առաքինութեամբ և բա
րեաւ առն այնպէս քաջայայտ է մեզ , մինչև ոչ ինչ երկ
ուանալ մեզ զնմանէ ։ Այլ թէ է ևս առել , թէ փառք
եղիցի նմա այն , և բազմաց օգտութեաց առիթ · և զգ
նա ընդունելով՝ ոչ զայլ ոմի , այլ զբազումն ունել յանձն
իւր յանկուցանել ։ Երկրորդ՝ առաջի արասցուք զիր
զութեին , վասն որոյ յանձն առնէմք զնա ։ Երրորդ՝
աղաչեսցուք զնա մեծապէս · կամ ասասցուք , թէ ոչ
են մեզ կամք բազմօք Թախանձել զնա · զի մի երևեսց
ցուք չվստահանալ՝ ի քաղցրասէր յօժարամտութեն նո
բան՝ ի բարի առնելոյց ։ Չորրորդ՝ յանուն մեր ևնորայն՝
զոր յանձնեմք , խոստասցուք Ձանազել զերախտիս նորա ։
Ասա այսմ կիսկերսն յանձնէ զմեսրեսնոս կեսխոսի , գրելով
առնոս այսպէ ։ * Օ մեսրեսնոս զասպետան Հռոմկայելոյ զպեր
,, Ձաղեսցեն ամ բարեմասնութ , և զնմ մտերիմ և զհարա
,, զաս յանձնեմ քեզ բազում խնամով յամ սրտէ ։ Սրնդ
,, ըեմ՝ ի քէն , զի մեր և հայրենի բարեկամութեն՝
,, ընկալցես զսա ընդ Հովանաւորութիք քով , և իրաց նր
,, և Տամբատայ պաշտպան լիցես ։ Օ այրդ պատուական՝
,, զարժանին քումդ բարեկամութեն յօգնեացես ի քեզ ·
,, որով հնարդ մեծ առնես ինձ ։

Այսպէս և սմսպատ մեծ իշխանն բազպատռունի՝ զարտա
շես զորդի սանատրկոյ , զոր զերծոյց մտուցիչն յանողոքմ
սրոյն երուսաղեմայ · որ Հնարեր բնաբարձ առնել զնմ
սերունդն սանատրկոյ , առ ապահովս Թագաւորելոյ նր ,
(զի բունի կալեալ ուներ զԹագաւորութեն) · յանձն առ
նել պարսից արքային , գրելով առ նա այսպէս ։ * Օնմ
,, ժամ նմ ուրք նմ պղ՝ի ձեր մարդասեր խնամոյդ
,, վայելեն ։ Երդ՝ զնոյն ձեր Հաստատակաց խնամոց Հավա
,, նաւորութեի տարածեցիք և ի մեր մանկանն արտաչե
,, սի որգոյ արքային ձեն իմոյ · քանզի եղ գայլ ապակա
,, նիչ ծառայն չար երբեմանդ , և կորոյս զորդիս ձեն իւ
,, րոյ , ինքն զաներուն նր քառ սիալեալ · զդա միայն ապ

„ բերդիցեալ մեռցին՝ ան ին ապատանն արդ. և եղև
„ ինչ զանգիտել ան մեծ ինքնակալդ առաքել, վասն
„ ասելոյ՝ և բարկացաւ մեծապատիւ կամն Ձեր, որ
„ ամաչդաց զնկեց ինամանիսալ էր. արժ զին և զին
„ տակի յանէծս ազգաց դառնայ արդասուց ոչնչիլ։ ||

Եւ զնկեց կամ-ոչնչիսն զկատարեալն ոչն յոյն քան
զայ յանձն մնալ կոյսեր յաշխ, զնկալ ան ին
արդիլ։ * Եւ արդ՝ ինչ չատասիրեալ առաքեաց առա
„ զին Ձեր տեսանելոն մեր զգաստանալոն քաշմանց
„ կատարելն, որ ամենեցուն չատ է՝ որ ի նոր ամանաց
„ խորհրդոց. առ ոչ զոց չարչն ամեալ. և զին ինչն
„ զատարակել. . . . . Եւ արդեաք զի առ
„ Ձեռնադրելն արքեպիսկոպոսին մերոյ պատուական
„ հայրապետն, և կոզմանցն եղբարց ի պատրաստել
„ անտրտուն. քանզի և արժանի իսկ է արժանի և ի
„ մասնելն և չատանալ կատարեալ գործ։

Արդեաք և զորս զանեանդամս յանձնել ինքնին։ Եւ
զանձնել զինքնին՝ ցուցանել զչատասիրանալն Ձեր, որ
առ Ձեռ. արդ ցուցանել զանեանդամն ոչնչիլ յատակ
առաքելն մնալ. զոր ընկեն և զորը մի զանձ զին.
զկաց արդեաք զինքնին ընդունել զին քաղցրալ, քան
ազգանալ՝ ևն ոչ առանձին եղելոյ տեսն։

Եւ այլ ազգ յանձնառութեան, զոր կոչեն կոզմանկն.
„ յորում կեղծեալք զանձ ևն ոչ կարելի յանձնել զոր. և
այնու իսկ զանձն առաքել յանձնել զին. այլ եթէ ա
ռացոյց. չեն ձեզ կարի յանձն առնել քեզ զանձնս,
այլ բառական համարելի Ձեռնադրել քեզ զայդ. քանզի
անհնարելի ևն զանձնական ընդունելոյ ձեր քեզ, զոր
ընդհակառակ ընկեն զանձ. եթէ զի ձեզ եկեղ՝ ի ծառայ
ևն այնպիսի առն։

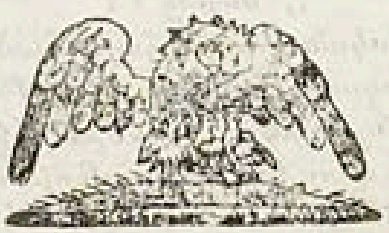

Յօդուած · ԺԲ ·

Յաղթութիւն հայոցմանից ·

Եւ ահա էր այնպէս, որպէս ինքն յառիթէ, կէս վերջ, այգուձայն կ'ասէ, որ վերնեցաք ի նոցանէ, եւ ահա էր այնպէս · եւ յետոյ այս միջնորդութեամբ կոյս · Ո՞վ երկրորդ զարմանալ ի սակաւ բանիւքդ ասելոյ , յաւելեալ · Պարտ է ձայնասացիդ յամ հայցուածս գայթեալ տեսանել · 'Այսր' զի գիտեր մեծի ճգնիցն լեալ ջանք նոցա · յե զի կռուելն լեալ · 'Անկեալք' զի հայցուածն լեալ արտաք · յե զի կեալ · որ նեղեալ , պատրաստեալ լեալ · 'Անդորր' զի եկեալ ի նոսա եղանակ , և դիպեալ ցաւ գիտացողին · յե եւթե ջոկեալ մարդ մեծամեծս առ , զոյց զանց զմիոջ չառանալ սակաւոցք · Ձորոյթ' զի լեալ նոսա առանձին մոխրալեալ Տաճկացեան · Ընդունէր այսպէս օրինակ առ յոմանսն կամաւորիկոսին' յաղագէ նոր գիտացողին Հոռոմոց գիտասացին , 'ի ճեմելոնս Տաճկաստանեայ ազգին մերոց · զի յետ պատերազմացն գտագնացութեան ճեմելոնս' զոր 'ի ճեմարանաց անուն կրեցին , յաւել զինեալ հայցուածս · զոյց գիտասիրութեան ցուցանել , Տեղի և կարգ կոչելով զնա · յաւելն · * Եւ կրեալ զայն ,, եաւ ըստ սպանեալ իմում , և ըստ սրոտեանն Տրամանեան Տա ,, բանեալ 'ի քաղաքէ 'ի քաղաք , Տանեալ կամ առ գէ ,, բանս Տիրադատեցոյց և մեծատենից ճարտասիրաց Յա ,, գառաջոց , 'ի Տեառնասիրէ առաքեալ նեղեալ զոյգամեալ ,, 'ի բանիւորեալ և 'ի նենգաւորեալ իմումեանցդ ձերց ,, ևն · ոչ միայն ինձ , այլ և բոլոր ազգատոհմիս պէտ ,, քին · շահել ձեզ զայնպէս սպասելոյ ծառայելոյ ձերոյ , ,, որչ առ Տասարակ սիրելոյ զբարեկամել 'ի Տա ,, բաւելոյն բռնել · սրտիւք և քաջութեամբ զինուր սրա ,, մամբ և զբարեկամ իմումեանդ 'ի ճեմելոնս ազգին ,, մերոյ ։

Ընդ այս զարմանալիսն լինելոյ Տայոցն ճեմելոնոյ յայտ առնէ առաքեալ · * Եւ արարեալ զայն , զի իմումեանքն և բա ,, բեկամեալքն ինձդ ձերոյ՝ Տամբարձիկք գձեռս ձեր 'ի ,, ձէք սրիպատուաստեալ ճեմելոնէ ճեմարանէն մերմէ իսպառ · և ,, զրկեալքն զկնիկան ծառայութենէ ձերոյ · և լսելոցս ,, ընդունելոյ · որ զբերեալ և կարասիս կոչնորհս ձեզդ յաղա

„ ասէրայ առաջ . և Տարաձեալ զդասուցեան ընդունելս ,
„ և զդպրեալ յանդրանկեան , և զՏեսիմեանսն ապաստեալս ,
„ և զբարբարոսս վայրենեան , ընդարձակեալ վիճակեաց զոր
„ ասէին զոր առացեալ Խոկբեան՝ ի ձեռն քաջութեան
„ ձերոց , որ էր ի սոդոմեան ։ և Ամօսեանքն զիւր ի Տա
„ ղայ առաջ յորում մանեան մէջ մեր . և ընդէր դուժ ի
„ պարտեցան մեզանէ , որ ի ձեռն բռնակալին ոգւոյն
„ Դաթագացոյ մերմէ ի մահ . և արբեցեալ զայս արհամար
„ և քաջսդ , որ ի Տանուտէրսն և ի տոհմեան ոչ
„ կաս ի պղծոյ և ի կռոտութեան , և ի տարտար հեթա
„ նոց առելոյ ոչ . և զոս մարդասիրականսն Տաճկա
„ պետիցն վերայ Տաճկացելոյ Տաճկացեալ զառնէր զա
„ զեցոյցոյ Հայոցն ասելիս , զոր և մեզ Տացոյ ։

Ապա խոստացոյ վերստին Տաճկացեալն , ասելով ։ Ես
„ զի և ես սկսի իսկ պատճառել զնոցունց (զձեզ) հե ած
„ ի ձեռն բռնակալութեան Տանուց իւրոց . (զի) խոստա
„ զուեցի ասել ձեզ , և խոստացայս կատարել ձեզ զայ
„ տանիսն Տաճկացեալն Տաճկացելոյ ներքնակոյսդ . և
„ խոստացեալ Տանեանցն ես ամ . . . . ։ և մեք
„ ետուաք պատճառս օրհնեցուք զանուն ձեր ի ներքոյ և
„ բանիցդ բռնակալութեան Տաճկացելոյ օրհնեալ կա
„ ատեցոյցէք Տաճկացելոյ ։

Վերստին ի , զի կրկնակի մարմն է մեռեալ Տաճկացեալն .
ոչ զգալի և հոգեւոր ։ Ոչ զգալին Տաճկացեալն է , զոր
յայտնապէս նետքերեալ էին . և ոչ ոք կարէ զգալ ի
ձայնս և ի պատուհասեանսն , և յանէծս մեռելոյ բառե
կամն մեր ։ Հայոց Տասն կարգեալ բռնեալ էին ոչ ոք
ձեր ի մեր մեր Հոգւոյ գնաց՝ ոչ ոք խոստացեալ . և եթէ պետ
էին հոգին , զերծանելոյ և ոչ ցոյցոյ , զոր Տասն էին ի
գրեալ հոգին . ապա զՏաճկացեալն խոստացոյ ։

Իսկ կրկնակի Հայոցեանն է , յորում ի բարձ ոչ
ձեր ոչնչեալ զնոցունց մեր . և զոյս ոչնչացեալ է , ի նոր
ոչնչել , յորում զերծանելոյ նետքերեալ , կամ ոչ այնպէս
հոգւոյն . և կամ Տաճ յորմէ նետքերեալ , Տեռացոյ է
մեզ . և ոչ այնպէս էին Տասնեան ։

Հայոց Տասն ոչնչացոյ , եթէ զնոցունց ինքնակոյս է
կարծեցեալն ոչնչեան . և քանզի յայտնեալ եղեւ նետքերեալ
այնպէս էին յոմանցն զոր ոչ երբէք ոչ հետացոյցոյ .
կամ որում ոչ ոչնչացոյ էին երբէք ոչնչեան Տաճկաց ։

Պատրաստեալ զինեալ · ամենայն ի վերայ այսր ամեն յոյժ
մեծ ուրախութիւն առնել ընդ զինեալսն : Իսկ զի մի ինչ վտանգ
լինիցի ճանապարհորդելոյն մերոց , անցուցանէ ի մէջ զոր-
պատմեալս համարձակութեամբ մերոյ · եւ զի և այլոց բա-
րեպատեհ երթեւեկ , որոց հրամայէր գալուստ : Իսկ ես զի ծածկեայ հիւր գոյիցս բարեհաճեալ սիրել : Հանգեալ ի տեղի , որում յօժարութեամբ բազում առնել : Իսկ եթէ յառաջագոյն իսկ երանելոյն ի մէջ · յառաջեալ լինելոյ , եթէ բազումք պատրաստեալ էին ընդ նմա · առնել և լինել : Պատուով և , եթէ վտանգեալ չար ինչ պատահեսցէ զնա միշտ · և գիտ անկեալ եթէ ի նա ուրախութիւն առատանայ · և ոչ կարելի ուրախ առնել զոք առանց

առնել զառնել , բայց միայն նմա :

Պարտ է յոյժ վայել յաւերժ և զանձառս հիւր ծանրագոյ և տանեկաց երկրագործ և , խնդրողին , և տալոյ յոյժ ի խնդրել · և եթէ նոր մանկտիւք և բազմիմաստք հիւր ի վերուստ տրտուեալ ընդ ամենայն յոգեաց հոգեաց , զնոյն զոյն յիշատակեցուք · և ցուցցուք եթէ պատուի ի մեզ ժառանգաւոր տրտուի հիւր ի մեռս է , չատուլ ոչ միայն պահել զոյն , այլ և աճեցուցանել : Պատուի գերեզմիկ է յոյժ ոչ միայն ժառանգ լեալ հոգ հայրենեացն լինել , այլ և ընդին և բազմիմանալ : Եւ ես չատուցուք ցուցանել զինքեանս երբեմն պատուոյ Հանգիստ և խաղաղ , տեսո գերելոյն , և մեզ կարի պատանի և կարեցող : Ասուն առնէ ի զուարճ շարժելոցդ զնա ի կարօտեալն , և ի ծերանալն մեզի :

Իսկ եթէ երեւելոյն , եթէ մարթ է յայտնապէս ինձս կամ գժուարացուն լինել ծաղել ինձ , զոյն կիսուցանելոցուցը , և կամ ընդարձակութեամբ : Պատ յաւերժոյս աղաչանս և աղերսանս ի ձեռն անձանց այնոցիկ , զորս գիտեմք եթէ ի յոյզ են յոյժ առաջի նորա . և խոստացեալ չարի հատարտ զանձին միշտ առնու . և ընդհակառակն չտեսիմք կա բոլորովին զարժանին չարին մատուցանել տեսո , առանց մեծ է յօժարութեան պատճառ մերոց : Իսկ ես քաղցրալիցն զմեզ յանձնեալոցս գիտել տեսո :

Յօդուած Ի։

Յաղագս Խիղճ-արուեստի։

Արհեստաւորութիւնն է ճշմարիտ, որով ոչինչ սրտի խաչճեղճութիւն գոյանայ։ Ասկ ցաւն զոր ունիմք բառնալ, կամ յա ռաջ գոյ՝ ի բարեոյ՝ զոր կորուցաք ոք, կամ յերկիւղոյ կո րուստեանէդոյ։ Օ առաքինեայ արհեստաւորութիւն պէտք օրի նակաւ մարդի՝ առնել ըստ պէտսն զանկեալ զվարկ-ոյ ։ և ըստ պատուոյ արհեստին և արհեստաւորին։

Ոչխար ամենայն ինչ՝ ոչ ցաւի, կամ մարդի ինչ ոմանց ցաւի, ամենայն ինչ և արհեստաւորին։ Յոր մարդի՝ ոչ և կա տարած և գաղտնի բերկրանաւոր խառնել, յորժամ կա րէ առնել զայն՝ զոր արհեստաւորն։ Ոչ բերել՝ ի միջ գոչմանէ ամենայն և ըմեռապատումէ, յորոց չուռանալ պատուի երևելոյն, ամ չպէտ այլ ոչ ընդհակառակ անելոյ ։ Ի կողմանէ արհեստաւորին՝ յորս ինչ չպէտ պատուի խոր տանել ։ զի կամ կրաւորապէս ի նա, կի՛ չաւասար, կի՛ երեցագոյն ։ Ոչխար կրաւորապէս՝ զգուշապէս և ան ժամանակ խոտանել ։ Օ առաքինին՝ զոր ինչ ոք ցուցցէ ։ և զի ան կրեևեայն իմաստասիրապէս զամենայն ցուցանել քան զնա՝ զոր արհեստաւոր, ան առապէս ինչ ինչ յանձնել ի ոչխարէ ։ այլ ինչ լուծել և առնել յանձնաւոր, կի՛ ի խոհականն և ի ծանրամտու պատուոյ։ Ոչխար չաւասար՝ չաւասարակ բարեկամանէ օրինի խոտանել ։ Ասկ ոչխար երեցագոյնի՝ կարօղ ի պատասխանի խոտանել ։ այնպէս զի ոչխար ոք առաւել քան զանձն չաւասար կիւտ ինչ ի ցաւս՝ կարօղ ի ոչ կրաւորել ։ այլ անձամբ և բարեկամապէս ։ Ոչխարագոյնն ոչխար՝ կամ ան ձրաւորութենէ, կամ անձնասիրութենէ, կամ վարկամոլու թենէ, կամ չաւասարութենէ։

Ասկ ի կողմանէ անձին՝ զոր կամիմք անխարել, յայտ նելոյ պատուի ։ զի կամ երևելի կամն զգուշոյ և քան զանձն, անձին բանել այնու անխարեալ ։ կի՛ ի ոչխարէ և կամն ինն ոչխարել առ ոչխարագոյնն, անձին չգի տութենէ ոչխարութեան ։ Ոչխարն առաքինին, առաւելագոյն ոչխարն այնպիսին արկած ի պէտս, որ կարօղ էր զի և ինչ ան չխարել ի չաւասարութենէ աշխատանաց կոչմանն արկա ծելոյ ։ առաքինին ոչխարն այնպէս քաջագոյն ի անձ, անձին այնոյ կերկրանալ անձ անգիտելոյն ինչ չաւասարն

զի կրեցեր զայսոսիկ · մի՛ զի քոջ իսկ գիտասկ է ամենայնիւ կենսատեղ բանից աւետարանին · նա զի՛ և քրիստոնեան խնամասիրացն անդրդուածեալ սիրտդ չեն սակաւ ժամուբ՛ ի նմանէ , եթէ հաստատուց օրինքդ և սիրեցաղուածդ · եթէ հարկ է քաղցեալ ձամբազակս կրել · և եթէ խնամատացն ոչնչե՛ ի խորշելի , քայց միայն մեղքն · և եթէ ոչ ոք կարէ ինամել , եթէ ոչ յիւրմէ : Այս յիշատակիս ընդաքանս լի ոչխարամոլ վարմանին արհամարհեալ ոչ եթէ անպատուական էիր , և ցաւեր նոր և ասասկ , մինչև երեսեացն մեռանել զրեզ , պայազատի կարգ՛ ի դէպ է պահել՛ ի Նոյն : Յաստիճանս մտանին ցաւ և ծանրիծ ասասկ յանձինս մեր բերցաբ · այնպէս զի երեսեացբ յաւէտ ցաւոց մերոց զարմանս խնդրել , քան զնոսա զոասրինն մեռանիլ : Այս ցուցցուբ զմեզ անբաւականս և անյագմանալս սիրել զայրս , զոլով մեր յանձնարին ցաւս վարանիլ , մինչև սիրտս ոնոյ մխիթարուիլ · և ոչ զի հաւասացէ , եթէ անկեղծութիւբ և՛ նոսոյ զայս ասէբ , զսասանաւս ցաւոց մերոց ՛ի մէջ ածցուբ · այլ զմեծութիւն սիրոյն՝ որբ հասին ՛ի մէր տուս · զոր ասբ տոքր մի բուժ լայնել սրտոս ի Քրիստոսասէրս ձեռով , մեռուսանոյ նոբ կարապրութբ , և ցուցանել եթէ յանարժանս կրեաց զայս ուր և զհասասաւս ինչ զոլեսս կարծել սրտոս ՛ի մէր կայ ինչ : Եւ եթէ ոչ միայն մեր ցաւիցբ է այն , այլ նաև այլոց :

Յոյժ զայս ինչ շահիմբ · զի դիւրագոյնս հաւանեցցուցանեմբ , զձամբազակն զայն դիպուած՝ արուիք և անյուսկ ձեզ սրտիս ասելոյ · մի՛ զի տեսեալ զմեզ , զի ասս սիրս զգածեալ սրտմամբ՝ անվերադարձ սրտիս ասելիքբ այնմ , ինքն ևս յոյժ զի՛ այս է քոյս բառուց մարդկան , զի տեսեալ զոբ ոչինչ կարեկցութբ ցուցանել ցաւոց իւրեանց՝ առեալ զնա · քան զոր ձի՛ց յաւէտ ցաւս , քայց հաւանեալբ կարի՛ կարկինել · ըստ այսմ ո՛ւ ասասկ բանիւ վերաւորեալ .

Ով խոտ ինձ՝ ասասղեի ,
Համբերութի՛ և կոչեցի :

Այս զի ոչ ընդ երկար ասնէ ձգել այն . կամ մարթի և այլ

լինի

ինչ բարուց զանգի նոցա լսել ։ կամ եթէ այլք գիմանան զոյնս քան զայն կենցաղս ։ Այս առնուք առնել ձեռնտու կուեմք ի վայելչասիրելն , յօդուտասիրելն , ի հարկաւորելն , ի բերկրասիրելն , և ի կարեկցելն ։

Ա՝ վայելչականքն ։ երբ գի այս ինն կարգք ոյք , զոսկ պատուական ընկեր հարսանիքի ։ գի գիտ՝ ինչ և ի քո վրայ մնայ ընդ մեզ մեծ մտօքիւն բարեբանի ։ գայթ մեծարելոյ բանին , գայթ ինդրելոյ բեմելիս առաքինութեամբ , գի գիտաս զոսկ ընդ բարեբանութեամբ առաքինութեամբ ։

Հ՝ օգտականքն ։ երբ գի առաքինութեանն ձեռնտական երեսաց ընդ երեսաց և պատճառաց հանդերձական ։ Ա՝ ես ես ընդօք մտադրեմք և խորհեմք գիտեմք ։ և մեծ գոյն բարեաց հասանելիք ։ Հայր ակդեալ առաքինեալ այն բանաստեղծ ի տարագրելն իւրում՝ ի տիեզերս՝ մեծի ընդ փոքուն ընկեր գիտէր ։ գոյացանելով մեծ երգ գասելիք և ձեռնտական ես եմ և պատճառ ինեալ , առիթ առնելով ։

Ո՞ պատճառս գոյաց՝ ոգ պերճանալ ,
և էութիւ՝ ի չէութիւն արարչականս ։
Ո՞ ի ընդ խոչոր՝ և խիտ շաղիլ ,
էակ՝ ոչ ի հոլովին՝ ի գէպ ոսկիլ ։
Ո՞ չ՝ արդեօք ընդ ձանձալեր ,
երկիր պտոյտ՝ երկանիկ էր ։
Ո՞ չ ձանձրացի՞ առաւիւնեաց ,
պէսպէս լուրեօք՝ և նոյն փոքրիկ ։
Ո՞ ոչ և արդեօք՝ չո ոչ փոքրէ ։
ընդ ոչ՝ ի ձոնէն՝ ալիւ էդէ ։
Ո՞ր ընդ մարդուէ՝ առողջ մընան ,
էրեսն պատուհասք՝ չո նանրանան ։

Ա՝ տաւ կարգն իրաւամբ ու-ծոյ ազգեցուցիչ առիթ եւ ընդ առեղծուածոյ հաստատ ։ երբ գի միշտ երկրային գոյս ։ երկի ոչ այնպէս գիտիցի՝ որով յաւիտենական՝ ապերջանկացուցիչ լաւ նա , քան թէ յաշխարհական բարեբաստութենէն ։

Հ՝ հարկաւորքն ։ մի գի յորմէ կարելի է ընդունել , զոյն ոգ բաւական ոչ ոչգիտէք , այլ միամտութեամբ առատաձեռնութեանէն ։

ուսոյն առաջ արգելոյս ։
Ա՝ յ էրկնիցէդ՝ այլ սիրոյ փոյթ ,
յորմէ կարելի՝ ոչ է գիտալ ։

Բ՝ երեսլուծքն ։ Ո՞ւսոյցի ընդ-ոչ-ոչ ձանձրանալ և միամտել ի ոչ գիտալ ։ բայց երկեցի ժամանակ , յորում գերկոքին ընդ-

լսելի ձայն յիշատակ անցեալ տարուց՝ ինչ լինի ապագայ
անուն։

Ի խրթնաբան · զի ինչ ոգեղեն ինչ ևս ասասպանք , ո-
րպես ինչի հնար յայտնել համբերութիւն ։

Ոչ այս ևս ձեռնտուկ ևս բացում ապրուելոյն ըստ
գիտուն բերելի օրինակաց տայոց , որք համառօտել
և անհայտ առնէ ասպատ մեծասքանչ ճշմարտ . մանա-
ւանդ եթէ ծանօթ և ցուցանել կոչեն , առաւել ևս շար-
ժեցուն ։ Ոչ ապա ի ձեռն օրինակացն ոգեղէն յառա-
ջին առաքինութեանն ապրի , և ի համառօտելն ապա յա-
րատեցեալ գիտ , զի մի ընդ վայր գործն ցանձն մոռանայ . և մի
գրոսիւ անուանն ևս ոգոյ ապրատուցուած անհամբերութեան ,
և գիշատութեան ոգեղէնացուած ։

Պատճառ է և այլ ապրդ երկնաւոր գիտնալ մեծիմաստ
յօրինեալ ։ Ասէ՝ ի մէջ բերելով զպատմութիւնս . որք
առնելոյն զանձ ի մեծիմաստ . զոյգոյնական են ապրատա-
րութիւնք , զանձնդանութիւն , հարկիցն ։ յոյժ ևս բա-
զում , և այլ ապրեն ևս ։ Այս գործոյ ցանկալով
գիտեն մեզ ի մէջ չարչարացն՝ համառօտեն ընդ ապրա-
րեն մեզ և ևս չարչարեն և ծանր . ։ որս և մեզ ոչ ապրա ցու-
ցանել և հնարիլ . բայց ապրեն չէ պատճառ ոչնչանալ հոգոյս
Հանդերձ գիտուս , մեզ և ապրեն ևս ձեռնտուկ ևս ցոյց՝ ինչ ապրե
անձին յոյսապրել , և յուսալ բարձրել ։

Ոչ ևս ապրելոյ յանձնէ ևս ոչ գործեսցեն կրկ , ևս պա-
տիւ ևս ևս ևս հնարիլ ։ Ասէ՝ ապրե ապրատուցուած ևս ևս
ապրե ապրատուցուած ևս ևս ևս ևս ևս ևս ևս ևս ևս
ևս ևս ևս ևս ևս ևս

ՀՈՒՏՈՒՆ Է ՄԵՐ. ԿԱՄ ԶԱՄ ՈՐԻՍԱՆԻ ԺԱՌԱՆԳՈՒԵԼՈՒՆ ՈՒՂ Է,
ՈՐ ԵՂԵՐ ԿԱՄԱՆ ԶԱՌԱՆՑ Ի ՄԵՂՔ. ԶԱՄ ՈՐՊԵՍ ՀԱՄԱՊԱՏԿԱՐ
ԱՌԱԾԻ։

Ո՛Վ ՀՐԵՇՏ ԱՌԱՔ՝ ԵՒ ՀԵՂ ԱՌԱՔԱԾ,
ՈՂ ԱԶԳԻՉԱՆ՝ ԻՒՂ ԱՌԱՔՈՒԱԾ.
Ո՛Վ ԶԱՐ ԵՐԵՔ ԿԱՄ՝ Ի ՀԵՂՆ ԲԱՌԱՅ,
ՀԻՄ ԱՅՆ ՀՐԱՒԻՐ՝ ԱՐՔԱՆԵՔ ԱՌ ՆԱ։

Ժողովուրդ՝ որ ոչ միայն այլ խոհական է, այլ և բարեպաշտ, աշակերտ և առաքեալաց ջոկ, որ ոչ միայն ըստ բարեսիրական օրինաց և խոհեմութեան զանձն կառավարել սոյն առաքեալն է, այլ և ըստ կենսական խրատուն, յոր ըստ Քրիստոսի է և ներկուսա. քանզի յառաջ է քրիստոնէից առաքելական սուրբ հեղինակացն խոհականին։ որ ասի ըստ ոչ խոհական կարգին։ Ընդամէնն պարտ է՝ ի մէջ բերել որ կարգաւորեալս կենաց՝ որոնք ծնեան միջնոյն հայր կամ։ Հետևեալ՝ որ ոչ միայն բարեսիրական է, այլ և բարեսիրական վարդապետ, որ պատրաստեալ օրինակ համ բերում և ուսուցանել առաքելոյն. որ ասի զոր միով ձեռամբ չինէ, միւսովն ոչնչացուցանէ։ Ընդ նոյն այն բան պղծութեանց։

ԼՂՄՈՆ ՀԵՂ Է ՀԱՊՏԱՊԵՒՆ,
ՂԱԶ ԲՂՄԱՔԵՆ՝ ՅԱՆԴՈՒՆԴ ՆՈՂԻՆ։

Կամ մեկնաբանելով ասէ կամ ըստ օրինակ զՀոգի սուրբ՝ այլ ոչ ներգործեալ էությունն՝ ոչ միանգամայն միով՝ ոչ միով ժամանակաւ ոչ միով տեղեաւ. այլ ըստ ամենայնի զգալ ինչ ի մէջ տեղոյն, զգալաւորեալ և ցանց ի մէջ բերեալ օրինակ զգայ։ * Ընդհանուր զգեղ ճշմարտութեան ,, զամենայնիցէ մարդիկ, զոտիկ սուրբ առաքելոցդ, որ ,, հեղհեղուկ բառիւք. և լցուք արտասուօք յաղագս սիրոյ ,, սիրոյ Հոգեառիթ մարդկան։ ||

Ընդ որ ի ճամբէ ուրուք ասելոյ զնոյն ի մտաց բարեպաշտին, իբրև զի այսու ես կամիմ՝ ոչ ի մտաց բարեպաշտին, այլ ի մտաց ուրուք ասելոյ զնոյն։ * Եւ ի յանդիմանելն զոք ,, առաքելոցդ սոյն. այլ՝ որ ճամբով և հիւրով բառնալ ի ,, ընդունելութենէն զօրաւորին, (Հեթանոս և մարդկեղ ոչ ,, իմանալն,) զառաջինն, և զանմտաբարոյն. զմեծարեալ, և զվիճակեալն. զխորհրդաւորեալն և զաղքատասիրն. այլ և ,, Հեղ ասի ուրուք և անբռնաբարելի զառ ի մարդոյն՝ ոչ այլ ,, ոմանք՝ քան Հեթ ի Հաւատոյն և ի խոստացն սոյն ||

Ի ՄԱՐ

Պատ յորմանկարչին · զի ինձ այլոց բանից բանիդ ա-
նէ : * Լուր՝ զոտոքիսակ մանկիկոյնն , որք մեր ի քո հա
,, ասացն համբերելոյն պիտոյն չորտասանացն և մա-
,, հու՝ ի յանկուսա մարդկանէ՝ փառասիրին և պատկին
,, ի քոյ յորժամ գայ միտացդամ յաշխատին : Այդ
,, պէս և անհնարքան , որ զգուսա մարդոյ և զնեղուիցն
,, որ զան ի մէջ այսմ ապականացուս բնութեան , և ժո-
,, ղովեալ ասելն և գոհանալն զայդ , որպէս տեսար ի
,, վկայիցն՝ քան փառացն լինելն արժանաւորք : Պատա-
,, ասող զոք՝ որ առաւել նեղիլ քան զայլ նուաղելոյն
,, մարմնով . . . . . Այլ որք զայսպիսին յաւե-
,, բժշկութ ընկալցին յոյժ , և գոհանալով զնացեալ համ
,, բերելն նեղութեան , և ասելին կամաւորապէս զսկս-
,, ցայ վկային . այնպէս համարին ուժ , և համառցեալ
,, վարձն՝ որպէս ի յաղագս պատուհասին ոչ կրկնին
,, կամաւ զնեղութիւն ‖ : Ո՞ր և յորցանէ այնպիսւոյ
արդասաւոր , և յոգւոյ , և մարդոյ , զոր հիւանդ ա-
ասեն կոչին . և ես առաւել խոստովանիմ քեզ , որ ես
խոցն բարձրացոյ խոստացոյ . ինձ ոչ լինիցի , այլ և ոչ
երկոցին :

Պատ՝ ի հարկաւորին . յորմանկարչի ի՛ բժշկութ այս
այլ մեզաց առյ զայն ասէ : * Ոչ այսպիսի առ աստծոյ
,, մեռանիլ ոչ ինչ վնասէ , որ կամի զի աստիճանաւն կեցցէ
,, և՝ ի գիտութիւն Հոգւոյն Աստուծոյ եկեալն , և արժա-
,, ւոր լինիլ անձամբ բարեացն խոստացելոյ՝ որպէս ինչ
,, այլ սիրելոյ առ քրիստոս ընդդէմ կամ մարմնոյ հե-
,, առնչ՝ կարօտ լինելով հարկաւոր պիտոյին , զի այնու
,, արդարացցին . և յոյժ վերայ արկանէ զամն մարմնոյ ,
,, որպէս առօրեայ , և որպէս միտք զիմախնամ , յորժամ
,, տեսանէ զի առաջաւ մարմնոյ հիւանդութեան հոգին
,, մեզաւք . այլ զի մարմնոյն հիւանդութիւն բժշկութ այդ
,, ասելն , ոչ ծանիցէ , զոգւոյ հիւանդութիւն : Խոստա-
այսպիսի բերէ զօրինակ անպատմաբանն , և չեմ այլոց բանից առ
: Այլոց ոչ աստիճան հիւանդութիւնք վասն տանուտ-
,, ցեալ պատճառիք են . զի բազումք յաղագս հա-
,, կառակութ տարերցն ծանոյն . յորոց և մարմնոյն ի-
,, զոր և հաւատացեալքն կրեմք , որպէս յ՚ քեզ եմք
,, ախտաւոր . եթէ տեսցէ , և եթէ մեղաւոր . այլ
,, այլ ոչ յոյժ լինի , յայտնի է խոստացոյ . յորժամ հիւա

տա-

,, տուեալ քննեցեալն ի գիրս սքս ։ ՚Ա՚պա յաւարտ ՚Ի լրոյ Թոյն յարէ մաղթանս վ՚ը նոյ առ ՚ած երանելի հնազանդ հաստատեալ զնոսա փոխանակ նեղութեանն ։

՚Ա՚յսպէսի ինչ յաղագս միութեան , զորմէ փոքր ի ՚ինչ առաջ ասացաք . վասն զի գրեցեք քան զայլ ՚ամ ՚Ադամ սա յաւէտ կարեւոր է ՚ի վշտացից յայս կենցաղ . ը՚ նախ և ի՚նքեւ՚ի յայսմ վայրի զգան ՚Ադամ բաղմահնական հանդիսին . սկիզբն ալաւրեալ առնեսականին ։

Գ Լ Ո Ւ Խ . Ի ։

Յաղագս ապերախան , կամ դպաղտիան հանդիսի ։

տեսնական հանդիսեան է , որով զոչ ամբաստանեմք , կամ ՚Ջապաթովեմք , խնդրելով զնոսա ոնել , կամ պիղծս դաւաւրին ։

Այ՚ որպէս ինձ թուի , քան զ՚ամ ՚Ադամ դժուարագոյն և տարժանագոյն է , ընդարձակ գործով յոյժ . վ՚ը զի առ ը՚ կարգի լինելոյ սը՚ բազում ինչ հար կաւ պահանջի ։ ՚Ա՚յսո՚ վարժութեի՚ ՚ածային և մարդկային իրաւանց . ընդ որոյք պարունակի գիտութի՚ բա լոյական ՚ածաբանութե՚ , տեղեկութե՚ բանից և պատմութեց ՚ածաշունչ գրոց , և նոցին մեկնութեց . մանաւանդ ը՚ նկարագրին . վ՚ՀՀոց քահանայապետաց , և կայ ներաց . այլ և մանաւանդ թագաւորութեց , կամ ազգի , կամ քաղաքի ։ Ա՚յրկրորդ՝ ծանօթութե՚ վիճկոսկայաբ , պէսպէս սկզբանց բնական իրաց , իմաստասէն առաձից և ասացուածոց նոսին իմաստասիրաց ։ Ա՚յրորդ՝ վարձ և հմտութե՚ մարդկային իրողութեց . առ որ պիտի ծա նօթութե՚ բազում պատմութեց , և բարոյական առաքից , և այլ ևս սոցին նմանեաց ։

Ա՚յլ քանզի չէ միր կամք՝ լինել և ընդարձակ գ՚ամ մանց սորա ՚Ադամ , առ որ ապաքէն առ՚ած մտանելոց պիտք են . այլ միայն գ՚ծանօթութե՚ ինչ տալ գ՚ամանակ առ ՚ի լուսն գործոյս , նորին աղագաւ ՀամառօտաբԸ ունելիք ը՚ սոյս անցանել ։

Ը՚ստ՝ վէց ինչ զուգ՚ութեամբ ՚ի ամս . յ՚ ՚Ա՚ւետ ՚Ա՚ստ ՚Ադամ . Վամանակ . ՚Ա՚ստուածոր . Ա՚ստուածոր . և ՚Ա՚ստիւծ կամ Ա՚ստուածածին . Ա՚յս է զվեցուցն , սոյն է զվեհաձանէ , և զժամանակէ , ՚Ա՚ստեցաք ՚ի ՚Ադամն յատ՚ուածանական . զը

ջ. տես անդ։ Աստ զմնացեալսն առանձեսցուք։

Դևլեթ սորա է այն ամ, որ անկանի ի վեհ. և յորոյ վը
մարթ է առնել զգաստաստան, և վհիւս հատանել։

Ոչն որ ի սէ, պարտի լինել պարզ, բացայայտ, առանց
պատ ի պատ մանուճածոյ բառից և ձևոց. և առանց յեր
կարաձիգ պատմութեց և ձառաբանութց, որք ի մարմա
ջուձն լսելեաց և եթ հայիս, և ոչ ի բուն խնդիրն և ի
յայտնութի ձշմարտուէ։ Աստի մեծապէս սխալին նը,
որք ի դատաստանի բանաստեղծական չաղփաղփանս,
առասպելս ծաղրականս, և նրբութիս մտոհս առ ի
ցոյց անձին և ի բռնագոսել զհաւանուէն դատաւորին,
ձառաստեն։

Պատուականն է պարտական դատից և ասոմ, որ յիրս հր
բատպարակականս և յառանձնականս բացորոշէ զերկբայս
կանոն. հնարել զպատձառս հակառակորդին, և զիւրն
հաստատել։ Այս պարտի լինել ձշմարտախօս, հաւատա
րիմ, և բարի. որ զգաստն ձշմարտութիւ և անկեղծու
թիւ ջատագովեսցէ. և ոչ վ՛ե հաշատաց զձշմարտութիւն
աղաւաղեսցէ. զի մի արդարութիւ պարտաւորեսցի հա
տուցանել՝ զոր անիրաւութիւ եառ։

Պատաւորն է. որ օրինաւք և ուղղութիւ իւ ցուցմանց և
իւ ձշմարտութիւ պատձառաւոյն՝ վհիւս հատանէ ի վը ի
բիք։ Այս սկիզս ունի գիտութիւ՝ զիւմի սխալիցի. խոհե
մութիւ՝ զի մի խաբեսցի. արիութիւ՝ զի մի յիմի զիջա
նիցի. բարեխառնութիւ՝ զի մի ագահեսցէ. և արդա
րութիւ՝ զի իւրաքանչիւրոց զիւր իրաւունս տացէ առանց
աչառութիւ և կաշառակծութիւ. վասն զի իւ ասից ու
րումն. ոչ գնալեն ակ, անդր գնալէ և գնորդիցին. և ոչ դէ
մանաւորին դրամ, անդր չաղնիկաւբ արբեսուիւնէն։

Ալ խնդիրն է խնդիր գլխաւոր, յոր ամ մնասունք ձառին և
ցուցմունք վերաբերին. ծագեալ ի հակաձառութիւ ամ
բաստանողին, և ջատագովին. զորօրինակ. Պետրոս
ամբաստան լինի զգողոսէ, թէ ասան զտիտոս. իսկ պե
տրոս ուրանայ. ի հակաձառութիւ աստի ծագի խնդիր.
Արդեօք պետրոս ասան զտիտոս։ Եւ ահա այս խնդիր կա
ցի վհիւ. կամ հիմն բովանդակ դատին։ Այս խնդիր ու
նի գտեղի և յայլ ազգս հանդիպից. այ ի կացրդականն,
և ի բաղհոհականն։ ի կացրդականն. զորօրինակ։
Արդեօք գոլիլի է յայել, թէ պարտաւորի, վ՛ե այնպի
սի

սի հնարագործ ապուռանելոյն գիտասցես ։ Ի բանիհա-
կանն . յորժամ կացցէ ինչ առաջի ի յոյժել , մի ար-
դեօք օգտակար իցէ համ վայելուչ առն և պժամ առնել
գայն մի ոչ ։ Ասացի միք խոտանի առնէն զնամանէ միայն ըս
որում յատկանգամն վերագործի ։

Ընդ հինգ են այսոքիկ ինդիրք . Պատշաճական հի Ին
գաղտառակական . Արհամարհական . Ինդիր որպիսեաի .
Ինդիր օրինակական . և Ինդիր քանակուհի ։

Գլուխ . ին ։

Գիաշափ գոչակիսան , կամ ընդարձակիսան խնդրոյ ։

Պատշաճական ինդիրն է , յորում խնդրի , ընդ արդեօք է-
ղիս ինչ . կամ ընդհակառակն է ։ Ընդ սոյն գոչականն . միտ
ի գոչակել պատուի գաւառարին , մի արդեօք եղիցի այս
ինչ . զոլորիմակ , արդեօք պօղոս սպան զտիտոս ։
Ընդերձակի գոչացեալն մի եղիցի ինչ ։ Կամ՝ միտք կամեցաւ
և կարաց ։ Կամիցէ գոչացեալն , մի՝ ի ձախորհեալ պատ
ձառաց կամելոյ քան զդործն . երկիւղ՝ ինդրամաց կա
ցուցն ։ Ձախորհեալ պատճառքն , կամ միտքդանին են .
և կամ պատճառքանականք ։ Ի գոլականացն են կիրք՝ որք
գոլացուցանին պատճառն ունելոյ զանձին . զոլորիմակ են
բարկութիւն , ատելութիւն , սէր , ինդամութիւն , նա
խանձ , և այլք ։ Ի պատ այսոցիկ Հաւանականն է , մի՞ չարիս
կամի ոք ընել , որք կամ ձախորհեալ , կամ կիրքեան , և կամ
բարեկամութեան ընդ չարիս Հաստացին ։ Ասի պատճառքանա
կանն Հայի ի վախճանին . զոլորիմակ , մի գործեալ ոք գայս
լիցի , յուսով օգտի կամ դիպուած , մի՞ կիրքեան կամ մի
այլոց ։ Ձանազի տարբեր են մտածական ինդրոյ ընդ
ութեան պատիժն կամ լիցեն տանջանք . կամ գթասիրութեամբ զ
լուծանց գիպուածոյն կարելն ընտրել ։ Այլ և յոյժ ինդրա
Հաստացանելով այլոց , շարժուածս առնեն բարեկամաց ,
կամ սիրելեաց , կիսոյրոց , կամ ընդ և ոչոց երկնածոյ
են , և կիսի մեծ ոմն Հանդիպին երկիւղ յայս այլոց . երբ զի
կարող եղիցեն այսոքիկ առնել զայսպիսի ինդիրս առնել ։ Ա
ան և կարճ ձեռնտուկիւ ոտանն յոգնականացն . ըստ այսմ , ըս
որում առացաւ ի բարեհաճական Հանդիսին ։ Ձանազ ո
լով ձեռնտուկութեամբ ի Հանդիսին գոչացեալքն երբայ լիցի ըս
ձեր օգտակար , ընդլիմիք գոչացեալքն և յոյժ բաւա

նեղը , եթէ օգտեցուսա մեռանելոյդ ոչ լինի զրկել առ
ժամանակ , կամ ոչ տալ զայն · մնասանաց յոր-
ժամ մեծագոյն է օգուտն , քան ինամն · քանզի ոչ
բաւ անկարելի՝ որչ օգուտ լինի յանկարեաւէ անտի ու-

Նոյն առաքեալ յաղագս ապագոյ կամացն է յայտ այս
պարիսպ զերծանելոյ : Վասնզի հաւատակիցն սուրբ են
անկարեաւեթիս առնել որչ յուսան՝ ի ծածուկ մեռանե-
լոցն · կամ եթէ ունի հնար ծածկել , սակայն հաւա-
սան զերծանել՝ պատճառ , կամ գոնեայ յապաղել պատ-
ճառ յընդունելիսդ ժամանակ · կամ եթէ ոչ ունի պարիսպ
ընդունել՝ քան զոր հրամայեն օրէնք : Եւ քանզի սիրելի
են բազում մարդիկ · մի այն առ դիւրաւորեալն գոհանալ
ի հաւատս : պարտ է գիտել առաջի զոյսիսում ան-
ձին , կամ գիւրաւորեալն առ , եթէ գիտայ՝ որ պահպա-
տուելին արարք · և եթէ գիտայն՝ որ կիրեաց գայն :
Եւ սուտ հայել պարտ է նախ յառաջն · մի զի այլ բազում են
յանապատ · և այլ հայոց · այլ խոստացող · և այլ դերծա-
նացող · և այլն : Այնուհետև՝ ի ցերեկ · վասն զի որպէս հասա
րակաւորին բերելոյն գնանելոյ նախնեաց ի բերանոց
սերոյ · զի ոչ միայնակ դատին կանացք , այլ առք : Եւ
ես՝ ի մուսեղն , որ յաւէտ ես զօրէ քան զառաջն : Եւ
ձեռաւ՝ ի նախընթացեալ կերպս · ուր հայել պարտ է եթէ ար
զեօք՝ ի նոյն տարին յառաջացելոցն ես լոյծ անկեալ հոս ,
կիր զնեմ երեսաց կասկած գնանել : Այլ՝ ի հասակն -
մէ զի այլ ես այլ ասոյց հասակին այլ ես այլ ինչ պատճա-
չին : Այսե՝ ի սկիզբն կերացոյս · մէ զի խոտոր է՝ ի մէջ մէ
շակին , ես գիւրաւորելոյս · վաղամեռիկացելոյս , ես միկնատիպելոյս ·
Եւ ես՝ ի յօժարութեանն , եթէ լոյծ սկսեալ գհետ ազա-
տուել , կամ վախճանեալ ես · ես կամ փոխանորեալ ,
ես այլն : Այսց՝ ի պատճառաց կոյսց հայել պարտ է
ուրուք · այլ եթէ ոչ պատճառեալ լոյծ գմահ ուրուք :

Ի՞նչպէս լինի յաղագս կամացն :

Այսպէս կարողութիւն ցուցանի՝ խոստովանողացն սուրբ եւ կրկին ,
պատուհասելոյ անձին ցուցանի երկրորդ՝ ընդդէմ ձերից ·
այսինքն հոգւոյն , մարմնոյն , և առաքելոյն պատուոյ :
Վասն հայելի է՝ ի զօրութենէ մարմնոյն , ի յօժարու-
թենէ հոգւոյն , ես՝ ի կարողութենէ , և յկնէ : Վարդապետք երկու

Ի ոչ ինչ, և ծանկանալն, և այլ դիպուածք, որք
ոչ ինչ ինչ ինչ ինչ ինչ ինչ ինչ ինչ ինչ ինչ ինչ
պիտոյս ոչինչանալ. զի ոչ ինչ է և ոչնչանալ
նալ. և ոչնչի ոչնչանալն ոչինչ զոչնչանալ, և ոչ
նչանալ զիարդ ոչնչանայցէ ոչինչ ոչնչանալ։

Ոչնչական եղծական գոյացութիւն ոչնչանալ լինել՝ ի ոչնչանալ
գոյացեալ, որք երկուսեան են. ոչնչանալն - գոյացեալն -
և չոչնչանալ - գոյացեալ - և ոչնչանալ ոչնչանալն
ոչնչանալ եղծական գոյացեալ ոչնչանալ լինել՝ ի ոչնչանալ
գոյացեալ։

Ոչնչական եղծական գոյացութիւն ոչնչանալ լինել՝ ի ոչնչանալ
գոյացեալ, որք երկուսեան են. ոչնչանալն - գոյացեալն -
և չոչնչանալ - գոյացեալ - և ոչնչանալ ոչնչանալն
ոչնչանալ եղծական գոյացեալ ոչնչանալ լինել՝ ի ոչնչանալ
գոյացեալ։

* *

Եղծ-

Հայոց · ե ·

Հայոց պատմական խոսքեր ։

Պատմեցինք մեր նախորդ, որտեղ պիտանի և պարտական էր-
նդրին · այլ մեզ այսուհետ եղև այս մեր պատմական գիրս այս
լուսավորիչ, զորոյ մարդիկ հոգի զանազան պատմեն մեր յոյոց
պատճառ ասեն · մեզ պատմեն պատմագրքի մեր : զոր օրի-
նակ · Պրոկոպ հոգի մարդի ասել, մեզ պետրոս բռնու-
մեզ պատ սխատ · գիտեմ միայն պատճառս գրելով գիտ ,
առանց մտածելոյ և ասելոյ · մեզ ասէ և լինել խոսիսին
բռնող , նեղվիլ և ես զի բռնել վասնզիւ գիտ և ասել ։
Ինչու գիտեմ մարդի և զայս հոգիդ ցուցանել : Պա-
ռաքիւս և ասիանոս ասելոյ , և տալին Խոսրովայ ասե-
նիան պատճառելոյն · զորօրինակ եմեզ հոգիդ : Պա-
գիտեր պէտ ասել հարց , զոր պատ պետրոս , հոգի բեր-
պատեմեզ : Պատճառ ասելոյն լինել այսոյ : Կռուիլ պատակ
ասելոյ պատճառ պատճառելոյ , և պրպտելոյ ցուցանել
գիտ շատ զասիք ոտրք , և սակաւիս բռնող ասելոյ :
Ուր պատճառելոյն պատճառիլոյ : Պատճառ և ասե-
նիլոյ · գէտ գի ասա հոգալ և խոսիսին բռնեմեզ՝ պա-
հանգի և լինելոյ ոսկերք · հոգ ասա ոչ լինելոյ · ապա գէ
առաջին լինել և գէ ի մէջ հոգ զանհետանալոյ , և հոգ
պատ գիտ լինել և մէջ ի՝ և մէջ հոգ զանհետանալոյ , և հոգ
գիտ լինելոյ · զոր գիտալ ցուցանել ։

Պատմեն և մեզ պատճառելոյն , որ անկիւսալ գէտ զոյ
առաջելոյն · գի պատճառելոյն ասոյ ասելոյ · Պատճառ և ոչ
պատճառելոյն գիտալ ոչ ոսկերք լինել լինելոյն , ասե-
կալոյ ասէ անգիւ անասել և լինելոյ նիւ · և գէ ոչ ոս-
զոր գիտ գիտ լինել ։ Պատճառելոյն պատճառելոյն ։
Ասելոյ լինել գէ մէջ ի՝ և մէջ հոգ զանհետանալոյ , և հոգ
գիտ լինելոյ · զոր գիտալ ցուցանել ։

Պատմեն և մեզ գիտ պետրոս . զորօրինակ գիտալ գէ
պատճառ լինել գիտ պետրոս գիտեմ : Պա պատճառելոյն գիտ գէ
գիտալ ասելոյ · և գիտալոյն գիտալոյ գիտալոյ գիտալոյ ։
Պատճառ և գէ գիտալ գիտալոյ , գիտալ գիտ · ասալ և
գիտալոյն գիտալոյ ։ Պ գիտալոյ գիտալոյ գիտալոյ գիտալոյ
գիտալ գիտալոյ գիտալոյ գիտալոյ գիտալոյ գիտալոյ գիտալոյ ։

զի մարդ է այնմ լինել՝ ի պատահմունէ անձին՝ քան-
զի ի ձիտամեաց , կամ էր այլ ինչ բանաւոր պատճառ .
և յայն ատեն յոյժ յանդիման հայել պարտ է , ձէ առ ինչ
վախճան եղև այն ։

Ողորկդն է քանակութիւն . զի ոտին ամէնուրեք հա-
ւասարն . իսկ պատառուտն զերամ ինչ մեծ հայ ցուցանէ ,
քանզ տեսանելագոյնութեամբ . զորօրինակ ոտին ձիոյ ,
ասեն՝ ոտն է ձին . զոր զոտնկոցն մարդ ի մեծ ոտին ձիոյ
չաքացոյց . իսկ պատառուտն ոտ , այդ ոչ է մեծ ինչ
յանդգնեալ . այլ յանդգնեալ մեծ են՝ զիևաս բանալ ի
խնամոյ , որ ոչ երկեաւ ընդ մեռանիլ իմ ընդ . զի իսկ զօրս
զոտնկոցել՝ մարդի է լինել մէջ ոչխարին պատճառաց ։

Հնոտեղծդն է բազդաւորեալ . յորում բանիւ ոտին
և պատառուտին բազդատին ոտ մեծաւոր . զորօրինակ
Հեկ ոտիկ ոտին . Հանդագոյն է՝ որոյ ոտանաւորին ձա-
զանգել ի մէջոյ ոտնէ , քան Տարկանել զնա : իսկ
պատառուտն ըստ Տանդաւոյն պէտ է . Կարի ծանրագոյն
է ձեռն մեռել յոգ , քան ոտանաւորին զոտնկել ։

Հոգեաց . ի ։

Հոգեաց խնդրոյ ոտիւորէ ։

Հոգեաց ոտանաւոր , որ ևս մեծ բազդաւորեալ ոտ
ոչ ինչ բնդդիր Տանդուրսին . ի՝ յորում խնդրէ , ընդ ոմանս
ինչ էնէ եղեալ : Արդիւն է այս ինդիր . զարձառնակոն , և
հոտառապանակոն ։

Հարձառնակոնն յոյժ զանազանի ինոյ . և ի՝ յորում
ի մէջ առնելի հոդակապեալ նոյնիսկ ի մէջ առնուի .
զորօրինակ . Վարդեր օդասակոյ ինչ ալեծայեալ , զի մի
Տնդկին ձեռնասու ոտնեցելոյ պատճառելոյ ի վերնոցն
ոչ : Օդոր ինդրէ ի բազում գիրս մարդ է ցուցա-
նել , քանզ գերատարածեալ կերկուց . ի կարելոյն և ի
մարդեցականէն . զորոց ոմն ի ձեռն բազմոնակոն Տան
գիտ ։

Հոտառապանակոնն յոյժ զանգելոյ է . և ոս կամ Տինեալ
ի պատճառս , որ և մէջ այնց պարձառակոն կոչի . կամ ի
գլուխ առնու զորում է , և յայն ոտն կոչի օրինակաւ .
զի ի մէջ գրուածոց օրինակն ոչնչին գերատարած առակին ։
Հատառակոն ինդիրն կամ պարզ է և բազդաւոր .

և

և կամ առեալ Պողոսի է, որ ցուցանէ զինն ըստ ներքինոյն
և ըստ գնալ նորա ի կամ լինել վաճառականն։ Զոր ասի մարդ է՝ ի
հինգ գլխոց ցուցանել՝ ի բնութենէ՝ յօրինուց՝ ի սովո-
րութենէ՝ յանցեալ գոռոզութենէ, և ի մերձաւորութենէ։
Զորովհետև, եթէ ոք ապաւեալ իցէ զգոյ գինեցութեան
ցուցցէ զանձն բարւոք գործել։ Ի բնութենէ, որ ուսուցա
նէ զբնութենէին՝ բռնութենէ վանել։ Յօրինաց, երբ զի ասէ
յօրինս։ Եթէ ոք ապանձէ զնա, որ ի գինեցին գոռո-
ղաց՝ գործ օրինաւոր գործէ։ Ի սովորութենէ, վա՛ զի յաճ
ախանդոտս ոչ ասացաւ ըստ ասացելոցն եհաց։ Յանգեալ գոռոզութեանէ
զգաստանալ եթէ ասացաւ, եթէ սխալս և պերճս յայտ
սխալ գինեցութեան անդամոցն։ Յերեսացուցա-
նէ. որ ևթերալոյծ, եթէ յորժամ ի բռնութենէն և յոռ-
գալի ոգւոյ անկանիցէ, մի խնայեցուսցէ ի կեանսն ևդ
պատճառ առնոյց վասնզի կենաց մերոց ոչ կարեմք ևթերել
առեալ խնդիրն է, որ վա՛ գինեցելոյ գործոյն լինի-
քեան և ի ներքուստ պատուհասոյ, արտաքուստ առ-
նու հատոյս։ Ի զայն առեալ հատոյն Նաբատացոյն
կոչէն Պապուշ. նոյն զի ծածկի զգինեցին գործոյն ։
զգաստանալ. Ընդհատուի ի սպասեալ զանդաստատարա
բաղաքացին. զորոց ոչ ասէն զկնոջ նոա, արտաքուստ
պատճառ խնդրեալ՝ զինու գործոյն՝ ի նա ևրկեն կող-
զիս արկանել. զի գաղտուն գործեսցէ նմա ատ։
Առեալ խնդիրն բաժանի՝ ի բաղդատութենէ. ի յորա-
բերութենէ. ի հետացուցութենէ, և ի չբաժանելոյ։ Բաղ
դատութեան զկինին գործս բաղդատէ և յաւելցէն
զոր հարկ էր առնել, եթէ զոյն չէր արարեալ. զգաստ-
նալ. Ապաշխարեսցէ ասէ ոչ ասացեալ, թէ
եթէ ոչ ապրեսցի՝ ի զգոյն եղեալ՝ ի զերութենէ մնասոյն
Ապաշխարէ. Ի սա է ասացեալ՝ ի զգոյն եղեալ՝ զոյն ար-
արացու ընդդէմ ասելոցն։ Ի յայտնէ ծագի լեր.
Յորդոր հարկաւոր եղե զմի՝ ի չերկուց ասոյ առնել.
և եթէ, Յորդոր ևրաւղին եղե առնել զոյն, որ արա
րաւ, քան զնոյնս հարկաւորն։
Յարաբերութենէն է, յորժամ զմեզ արկանեմք՝ ի նա,
որ զչարն կրեաց. զգոյնեալ. ԵՒրևսիս ասէ ասա-
նեաւ, եթէ զաւազանեաւ Հայր զմեզ ծնաւ է, այլ զի ծնու-
մեաւ զաղջկան՝ ի նա ևրկեն եթերսիդէս առեալ՝ այլ զի ծնու-
մեաւ զաղջկան։ Այսպէս վայել եթէ հնար է, ուրա-

տայ ի ձեռսն իմ զոր ասիցեն ի մէջ նոցա. և ես ի
նոցն չիցեմ, ասացէք. չէր այնպես յանդգնելի. զի ար-
ժանին եղիցի զայնպիսի նոյն ինքն ի նոցն։ Այլ ես
ասացից, ինձ ոչ ասացեալ լինի և ոչ ասելոց ա-
գանել։ Այս ես. ես ասացից, զարմ էր զիա՞ ի գոռ
վայել, և ոչ առնուլ զնշանն զիմ ի ձեռն լուծանել։ Այս
ասացէ իւր ի ճիճիկոնս և զդատաստան, ասելով գնոսա.
ես ոչ ինձն ինամս տանիմ ի ճիճիկոնս զատաստանի. ես
այլոց յանդիպանեմ զառն բարւոյն և ազգաց։ Ասէ յան-
գամանսն որպես ինձ չիցէ, ծանաւթացեալ զանձին, զոչ
վերնոյս սահմանեցաւ ի ես առնել։ ասացէ զնեղսի զկոչ,
զառնչին, և զժամանակին. զի անոցին զատաստանին, զի
արժանի էր նա ոչնչի, և զի չերթ ինդիր զկոչն յառնուն
Տառել, կամ զի օգուտ երթ այնպէս առնել։
Հեռացուցանէ, յորժամ զնեղսն յայլ ոք արկանելոյ,
և ոչ ի նա որ զառն կրկաց զատաստակ. Ասացէ, այլ
Տրամանաւ իշխանին։ Կամ արկանելոյ յինէ. բայց այն
պէս, զի կամօք և գիտութիւն երթայ այն. զատաստ-
տակ։ Ես կամեցեալն արձան ես կամիլն. ոչ զի արդե-
լուին լինի զնշանն զայն առնել։ Յայսմ վայրի ես ոչ
գայնոցն արկանեմ ի մէջ անձին այլոց, առանց այսպէսի, ես
չառնեմ նա յայնմ իշխանութեան. ուստի չէր արդար անաւ-
Տրամանին նոյ. կամ ես ասեցի չէր արդարս կամ
զգուշանալ ասելն. կամ կարող էր Տրամանակ կալ նա,
կի զի ոչ բառնի առնել յանդգնելի, երբ զի յայլոյ ասե-
նէաց արդար։ Այսպէս յորժամ գասն արկանեմ ի մէջ ի-
րին, կամ զգուշանի՝ որ ասէ զիրն ուրանալ արդար է,
կամ առնի է, ես չէր այն այնպէս լինել. ոչ այդ արժան
եղե այնպէս եղեալն գոյնել։
Ոչ զգուշանամ ոչ զգայն ջնասոյին. այլ ասացելոյն
ի հեռացուցանել. այլ զիմն։ Ասաւ և անդրադարձ առ
նա գանձն, կի Տարկասողէ, կի Տանտրոլէ գանձն,
և կի անխոհեմէ։ Տարկասողէ. զատրիմակ. Ասացեալ
եչ ասացն որ ասան զայդ իբր, անդրադարձ առնէ գանձն այ
առ. երբ զի առ մնիցեմ, և առ ասեն առանձինն ասէ
պեցառ զայն առնել։ Տանտրոլէ գանձն. զատրիմակ.
Ասացեալ զայդ, այլ առ Տանտրոլէ գանձն, և ոչ երբ
յանցանօք։ Անխոհեմէ. զատրիմակ. գանձ Տարկ
զայդ ազգաւ. այլ ոչ կարծէ զնա լինել ազգաւ։ Ասա-

զնա

զուտ անգամ զինն չգոն զուտ ամէնայն ասելոյն է, յայնմ պա-
զատանս · այլ առնէ առգելոս զնա ընկալեալսն : ❧ Եւ ին-
,, պէսպ · անխոտորոգ մնաք պատրն · զատ է, ասէ Քրիս-
,, տոս · Ի գործէ քո լինիս արդարեան · հեռանայ յանօգս
,, տաց խոստման · աղաչեմ զի անտես արասցես · և այլն :

Յօդուած · Ը ·

Յաշափս օրինաւոր խնդրոյ :

Կարգելոյն օրինակաւն քաւարարելոյ է, զոյն և մնաց օրինացն · օրինաց մեծացոյ Տեառնէ · մեկնաբանութիւն :

Կարգեալ է ի մէջ զոյն և մնաց օրինաց, կամ ի մէջ քա-
ւելի և կանոնաց օրէնադրելոյն յայտնաւոր գնելն, մեկ-
նելոյ զաստուածային արարածոյն ի քաւս օրինաց · միւս
մեկնութիւն : զոյն է խնդրեալ և յաղագս կռանելն, զաշ
տանգրելն, և այլոց սոցին նմանեցուց · զորօրինակ գի-
տելոյ է մեզ պարտական օրէնքն լինել : Զմեզ օտարակրօն ազ
գէ՛ն ազգացոյն եղեալ ի մէջ պարսից քաղաքին, միահաւատս
գտանեմք : Զոր՝ գոլով պարտական քաղաքն ի ծիսա-
ւոյց, օտարակրօն ունի եղ գիշերայն ի մէջ պարսից, և
ընկերաց գիշերայնին, որ արտաքուստ էրտնէր ի պարիսպն
սա ի գաղտ մտանել ի քաղաքն, և բանալ զդրտնին
ընկերաց նոցա : Եւսոն և ամէնայնին սա նոքա հակա-
ռակ օրինաց գործեալ · և սրտիւ ամէնայնմանէն, մեզ
պատուի է ամենեցուն մնալ օրինաց · որ այնպէս համառօ
տիւ և յայտնապէս ասհմանադրէ, զի մեզ զայլ ինչ կա-
նեցեալ էր օրէնադրին, ապարիսի յաւելեալ էր զոյն ի
մէջ · ածել ի մէջ և զգաստանալ ինամեցոյ նէր զայլ ինչ-
ուանէ մնասուցէ և օրինակս, և նմանեսցի, և հոգատա
սուիս · և մեզ զիարդ վտանգաւորէ ի քաղց կալ ի գոյն,
զոյնայնմէնեսնե գոնէ քանի հանդարտել էրէմ օրինացն
գործել : Ասէ միւս կողմն առասել, մեզ օրէնադրին զայն
ասի լինել գրեալ, որպէս հարկ էր · նոյ որ լինել նպատակ
ջաղացուէր ամենեցուն, զոյն ասելոյն հանդարտեցուս գրել-
և մեզ զգաստանալ ի դատաստանէն գոյն յաւէտ
սրտիլ՝ քան ի կամն օրէնադրին : Ո՞չ հակառակ կարծեցեալ
կամ այլոյ քանիս քաղցին օրինաց, կամ այլոյ օրէ-
նաւոր առեալ, և զիւրն՝ ընտրէ և օրինաց հանդարտեալ ցուց

ցե : Եւ ես օրհնակս ածել՝ ի մէջ , ոչ առաւելագոյն
ք եւ կանոն՝ քան զոր տուեալ բացատրեալ են զառաջնոյն
զԼՒՇՏ :

Ոչ երեկո օրհնոյց մեռանելոյ հակառակաց կոչի , յորժամ
երկու օրինք զհանգստութեան մեռանելոյ . կամ երեկին
զհանգստացուցիչ . (զոր ըստ ինքն է և կենդանոյ , և զաշխատեցուցիչն
ձեզ . և որոց ի նոյ ասելի են) . կամ երեկոյ մատուցիչ
մոյ օրհնոյց հակառակին մեռանելոյ : Ո՛չ օրհնակ . Եւ
օրինք ոչ հասանելիցեալս , եթէ ոչ ասացեալ զբանաւորն ,
այնպէս ոչ կանգնեցան՝ ի մէջ խոչընդոտութեան : Եւ և
այլ օրինք . եթէ Ա՛ի կանգնեցան այնպէս ինոջ՝ ի մէջ
խոչընդոտութեան : Եւ այդ՝ կիւն է որ ասեն զբանաւորն :
Ոչ հաս ասելն երեկոյ օրինք ևս մեռանելոյ հակառակ :
Կամ յորժամ երեկոյ մատուցիչ զհանգստացուցիչ
կիւն մեռանելոյ . Ո՛չ օրհնակ , զկնի եթէ եղեն ասացեալ
ոչ օրինք . Կոչեն յանդիմանական կիւ ասելոյն և յանդիմանելին , կիւ զկնի ոչ ասելոյն , կիւ ոչ ասելոյ . Եւ
է որ զերկուս յանդիմանեաց . որոց մին զկնի յանդիմանելոյն
կոչին ընդել , և միւսն կամի ասելոյն ասել և նոյն :
Ոչ այս եղեալ , եթէ երկու օրինք եղեն մեռանելոյ հակառակ . պատշաճ է միաբանել զնոսա . կիթեթէ այսպէս ինչ
Տալ լինել , զմին մերժել պատշաճ է . այլ եթէ զոմն ինչ
ասաց , զնոսին օրհնակաւս ցուցանել : Զանոնկ մարգկային
օրինք պատմեն ոչ ոք ուրացեալ օրհնոյց . և նոյն օրինք
բառնան զմին օրհնս , կիւ ասելոցս զանոնկ զնա , կիւ զնա
նոյնակին զանոնկ ինչ : Եւ ես մեծագոյն է պատճառ օրհնոյց՝ որ Տասնեակ , քան որ Հազարաւոր . քանզի Տասնեակ՝ հարկաւոր . իսկ Հազարաւորն՝ կամայական :
Զարձեալ առաւել նոյնպէս պատշաճ է օրհնոյց՝ որ ի մեռանելոյն պատճառ , քան որ անդրանկաւորաց Տասնեակ .
քանզի այն՝ որ ընդհանրապէս Տասնեակ , նախնեաց մեռանելոյ պատճառ : Եւ ես օրինքն՝ որք ի Տասնեակ
կոչ բառին Տալեաց , զոմանոցունց են , քան որք ի մեռանելոյ բառին Տալեաց : Զոմանցն ես Տալեաց , եթէ որոյ
օրհնոյց Տասնեակ եղեալ իմանալոյն՝ կամ պատճառ և
կամ Տէրս լինել :

Ոչ երեկոյ մատուցիչ է , յորժամ նոքա լինեն , զորոց
Հոգ տանելոյ , յորոց ելի գան օրինք . զոմանցունց և
զոմանց տանելոյ , յորոց ելի գան օրինք . մատուցիչն յայտ լինի և
զնա

զեալ

պէտ լինի օրինաց այսոցիկ · ||և հարկանիցէ զՏէրն առաջեցուն · |զի ոչ զմտացն եհար · |զարձեալ ոմն կամ մեղեալ տանուանել զառնաւորն , բայց ոչ զառնելոյ զնա տալոյ զգոյն ինչ , զոգեալ զառնն ի վերս անդ : |տէր բռնաւորին եկեալ և տեսեալ զգոյն իւր խոպտացեալ , նա սկիզբն արօր առին զանէր : |զա որ տալոյ գոյին , խնդրի զվարձս իբր տալոյ բռնաւորին : |ոչ միւս կողմն պղտի , եթէ նուազ ի այսմ հատարածոց գոյիցս · մի զի ըստ պատահման եղեալ ոգոյն գնէ մեծ հօրն :

Խնդիր երկբայական է · յորժամ մի՛չ ի վեր քառ օրինաց , եթէ զիարդ պատշաճ է զայն իմանալ · կամ զինչ նշանակի զայն : զոր օրինակ · |առաքեալն հրամայէ կանանց աբօրել զգլուխս իւրեանց · |մտցի՛ եթէ արգելօք ինչ բառագ անկէն չկարէ առեալ լինել , ըստ որում հակառակն կուտէ , եթէ լայնաբար՝ որ և զկոյսն վանէ ըզ նոսա : |Յայս խնդիրս երկոքին կողմունքս ևս ցուցանեն , եթէ կարծիքն զոր չառաջադրէին՝ յայտնի է , կամ զի եթէ անտեղի ևս եթէ իրաւացի է և բարւոյ , և օրինաց և սո վորութեանն և ուղիղ բանին հաւանացոյց · և ի հակառակ գլխոց հերքելն գկարծիս միմեանց :

|և այլ խնդիր՝ զոր հերձուածողքն կոչէ փոխադրուած · ոչ ոչ ի վեր երթայ , այլ ի վեր առնելոյ եթէ · զորօրինակ յոր ժամ գառաւասանին ի գառաւոտին փոխադրի առ այլ գա տուտ · կամ յամբաւասանին՝ առ այլ ամբաւասանն , կամ ի սեղջէն ի սեղն , կամ ի ժամնտակէ ի ժամնտակ · կամ յորժամ պատահի ոչ ինչ ի վեր երթալ , զոր ոչ ասացաք զայս ինչ պատճառ լինել այսոցիկ ամենից · և կամ զոյս ինչ պատճառ լինել ասելն ոչ ինչ ինչ ասացաք զայ

ըեվէը վիրաւորելոյ ՚ի սպանելոյն ։ կամ վոխանակ միոյ դրամոյ՝ ինչս բազումն յափշտակել յայլմէ , քան վոխա նակ երևելի ինչ ծառայութեան ։ Արկրորդ՝ բանիւ միա ստն որ յաւէտ և նուազ ։ ոյր մեծագոյն միասն է սպանա նել՝ քան յափշտակել զինչս ։ Արրորդ՝ բանիւ կրողին , յորժամ ոչ կարէ զինաւորն ՚ի դատաստան կոչել , կամ որ կրեացն՝ մեծամեծ տուգանս անձին իւրում հասուցա նէ վասն այնր ։ Առաջնոյն օրինակ ։ ոյ եթէ ոք յորդւոյ դատաւորին վերս ընկալեալ իցէ , զոր ոչ կարէ ՚ի դատ վարել , գոլով դատաւորն հայր միասնոյին ։ Արկրորդին օրինակ է լուկրետիա ։ որ մ՚ը բռնաբարելոյն ՚ի տարկոմի նիոսէ զևրոմին չոգաւ ։ Յորրորդ՝ բանիւ ներգործողին, եթէ ոք կամ միայն արար , կամ գլխատրաբար , կամ ըստակաուց , կի՛ բշմ անգամ. կի՛ առեթեաց զպատճառնոյ օրինս հաստատելոյ , և կի՛ նոր պատիժ սահմանելոյ։ Հինգ երրորդ՝ բանիւ յարակցաց ։ ոյ եթէ դիտմամբ և խորհր դով եղև ումեք անիրաւուն ։ կի՛ եթէ յապաշնորհ կամաց յառաջացաւ , և կամ եթէ զբազում անիրաւութիւն պա րոնակէ ։ և այլն ։ Վ Եցերորդ՝ բանիւ բռնաբարեալ ի բաւանոյ ։ զորօրինակ եթէ ոք բռնաբարեալ իցէ գիրա ւունս ոչ գրեալս , մեծագոյն անիրաւութի՛ն է այն , վ՚ր գի յոռեգոյն մնայ ն նշանակ ։ Վ՚անգի եթէ յաւագոյն է՝ որ պահէ գիրաւունս ոչ գրեալս , որ չ՚ այնչափ ինչ հար կաւոր , յոռեգոյն երևի՝ որ բռնաբարէ ։ Այս եթէ բռն նաբարեացէ ոք գիրաւունս գրեալս ։ ցուցցուք գայն մե ծագոյն անիրաւութի՛ն լինել ։ վ՚ր գի որ զանցանել գիտ քօք ոչ զանգիտի՝ ը որս պատիժք կասկեալ կան , և ա ռաւել գնոյն աքասիկ յայնս՝ որք պատիժ ինչ ոչ գնեն ՚ի վերայ ։

Յօդուած ։ Է ։

Յաղագս պրամատրուածի ։ զոր պահել պարտ է ՚ի ձառս ատենական հանդիսին ։

Ձառս ատենական հանդիսին յառաջաբանութի՛ն՝ ՚ի յամբաստանելն՝ պարտի լինել եռանդնոտ , զայրա գին , և խիստ ։ իսկ ՚ի քատաքոլիկէն՝ մեղմ , ամոք , և գը թալից ։ Այս մարթի է առնուլ զյառաջաբանութի՛ն ՚ի քաղաքական դատս ՚ի պաշտօնէ ատենաբանին կամ նո ա ո ։

սողին · յանձնել դատաւորին · ՚ի վճռոց նախընթաց իշ-
խանաց և դատաւորաց · մեծացուցանելով զնոցհեմու-
թիւն , զարդարութիւն , և զգիտութեն նոցա ։ Լսել ՚ի
դատս յանցանաց · ՚ի ծանրութէ յանցանաց , ՚ի գայ-
թակղութէ · յատկականալ բարուց մարդկան որք յօ-
ժար են ՚ի չարիս · ՚ի ժպրհութէ և յանդգնութէ յան-
ցաւորին ։

Վիտելի է ասասէն · զի այս ինչ է խոիր ընդ մէջ քաղա-
քական և յանցանաց դատից · եթէ զի դատն քաղաքա-
կան յածի ՚ի վէր երաւանց և օրինաց ։ զոր օրինակ թէ այս
ինչ օրէնք ունի և զնարդ պարտաւորէ · ՚ի վէր առնոյլ և
տալոյ · և ՚ի վէր այլոց պէսպէս դաշնակցութենց , որք լի-
նին ՚ի մէջ քաղաքացեաց ։ Լսել դատն յանցանաց լինի ՚ի
վէր խոցոբաժոյ , հարուածոյ , սպանութենէ , գողութենէ ,
և այլոց մեծամեծ քրէական յանցանաց , որոց չասէ մնալ
պատիժ են սպանուլ , ընդհակառակ կամ մնանջնեալ սա
բաղդուլ , կամ բանտարկուլ · և այլ սոցին նմանք ։
Օ այս ասասէն համառօտիւ նշանակեցաք սա ՚ի տեղէ
կուէն տարբերուած երկուց վերոյիշատակեալ բառից ։
Ի խոստանալ թէին պարտի լինել համառօտ , բացայայտ ,
և անմարիտ , մեկն և որոյ նշանակելով զամ մնասնա և
ղելոյն , եթէ նպաստեսցին դատին · ապա թէ ոչ մնասի
կ ՚ի բաց թողուլ զոմանս ՚ի նոցանէ առանց ստուգի ·
քանզի այլ է սուտ խօսիլ , որ ոչ երբեք է օրէն · և այլ է
զանմարտութէին ծածկել ։ Երբ ծանուցանէ եղիցի եռանգ
նատ , պէտք կիրս ցուցանելով ՚ի նմա ՚ի ձեռն բացատրու-
թէ , հարցման , զննուցուած , և այլոց այդպիսեաց
ձեռ ։

՚ի հաստատութէ նախ՝ ցուցանել պարտ է զդատն · զոր
բաւարարցոյն ձեռնարկութէին ՚ի սկզբան , և յաւարտն
դատելով · իսկ զտկարսն ՚ի մէջն · և եթէ ամբաստա-
նուէ է ձառն , ծանրացուցանել զյանցանս պարտպիսիք
գործոյն , օրինակօք այլոց , և վկայիւք · իսկ ՚ի ջատա-
գովութէ թեթևացուցանել ։ Երկրորդ լուծանել և ցրել
բառարկութէիս հակառակորդաց , տուտս՝ անատոյկս՝
կամ երկբայականս ցուցանելով զնոս ։ Լսել զայսմանէ
տէս ՚ի ձառն տրամադրութէ · գլ · է ։

Իսկ վերջաբանութէին աւարտել զձառն , ըստ պէսպիսոյ
դատից՝ պէսպէս կիրս զարթուցանելով ՚ի դատաւորն ·

զորօ-

զոտիմնոյ յանկասաստանել՝ շարժէ՝ ի քարկոծել՝ ի գժտիլ՝ և յառնել. իսկ ի ջուրս ոտիմ՝ կամ՝ ի պաշտպանել՝ շարժէ՝ ի գիտել՝ ի սէր՝ և՝ ի կամ բնելոյս։

Կոտ՝ ի ցուցանել և յընդլայնել զինչ և իցէ գաւառ՝ մեծանալ նպատակ արարածոյ այսորիկ ։ ԱՀ. ՀԱՒ. ԿՈՏ. ՀՈՒ. ԵՐԵ. ՀԻՄԱ. զորոց տես՝ ի Գնաց տեղեակ ։ ՀԼ. Ի. ՅՕԹ. Ա ։

Կոչեցեալ ինչ յայսպիսի գաւառական հանդիսի ընդհանրական շուրջ լերկի. այլ՝ խոտացեալ և գնաղեալ ոչխ ընդ առաջս անկանելոյ ։

ՊՈՂՈՒՆ. ՕՂ ։

Յաղագս ձաւէդ, որ անկանի ընդ ապրանսն հանդիպէ ։

առաջ, որք առևտրական անկանելոյ ընդ առևտուրս կամն հանդիպել են այսորիկ. Վաճառականք. Վաճառատուն և Վաճեալ. Վաճառել կշռատրեալ և առևտուրս վերատրելոյն և՝ ի բաղխահատուն Տանն դիւոյ, բայց հասարակօրէն՝ ի գաւառականէ՝ ի գործ ածելոյ. զոյն այսորիկ և մեր առնէն գաւառաբար գործածեալ։

Յօդուած. ԱՒ ։

Յաղագս կշռատրեանց ։

Կշռատրեալն ի չանգիմանուածէ չանգանաց, գիտել զնա ։ Տարբերեալ ոմն՝ ի ծիտանիստաց. զի այն լինի առ ծիտանին, և գիտել. իսկ առ լինի առ բազում կամն. և հայի յատկացեալ ։ Եւ ևս զի կշռատրեալն երբ՝ ի բազում լինին միմեանց առ հասարակս. կամ՝ ի հօմէ առ որդին. և այլն։ Իսկ ծիտանիստն լինին անթիւ ոմն, ծի՝ ի առանձնացուածէ առ միմեանցն, և ծի՝ ի միմեանցուածէ առ առանձնացեալն ։ Յայսմ Հասկանալի լինի հայել զանազանութիւն բնութեանցն զոր կշռատրեալ։ Ունելի են բազում այսպիսի յատկութիւնք և հասարակ. առ որս ոչինչ օգտակար, եթէ ոչ յատկապէս՝ ի նոսա, և ապատեալս՝ ի միմեանց կատեցեալս։ Եւ են այլք հեգատեսակքն և ծիւրատեսակք, յորս եթէ գտանի ինչ ձևութիւն հասկանալի՝ կոչեսցեն զնոսա, և ոչ ոչինչ։

Իսկ

Ի՛նչ կարգ այս Աստի Տաճկաստանն պատմեմ։ Այս՝ զանցանս ասաց առաջի պատա՛ր ի գնալ · ու զգուշանալ ի չառնել այնց անուն ծանրագոյն , քան ու պատշաճ է · զորօրինակ զկատակն կոչել ածէր կամ եղերա՛ն · մանաւանդ առնու , որչ զնախնեաց քոց զկռիսն կշռել · Այլ եթէ յանցանքն յայտնապէս ի՛նչու զմեղսակ · որպէսզի նոցա չ՛ իշխալ անուանէ անուանել զայն՝ զորօրինակ զմարդասպանութի՛ւն՝ մարդասպանութի՛ւն կոչել · զանգիտութի՛ւն՝ անգիտութի՛ւն · և այլն · Այլ պատ ամենայնի ունել զանցանս՝ ի պատուական՝ անձին , աներեց , ժամանակի , և ելմտակի , և ևս բազմաստիճ այլոց ։

Այս այսպիսի առ խառնակտս , զորոց զնաստիճ ունել ոչ ինչ մեզ ազգ խրատակել , պատ ի յարել ծանր ծանր ձշտութիւն և ստուգութիւն · և ըստ չաստիճ և չափու ոստիճ առարկել զնաւն , առ ի մեծագոյն ոչ պակասել · այլ յամենայնի ժամանակի առաջել երկիւղին մատ դիմ ի շահել երկնից , յորժամ ոչ զնաւն ի՛նչ ոստ ունի յայտնիւր ։ Այսպէս ոչ գիտութեամբ են , ի՛ պատ առաքինի խնդրեմք · այլ զնաստիճ չառնին առ միջոց մի քաղցրացուցանել պատ ի ։ Ի՛նչ այն լինի՝ եթէ ի՝ ակզբանն զանձնագոյնն զանձնագոյնն զնաստիճ ։ Ի՛սկզբան եթէ

ՅՕԳՈՒՄԱ · ԺԲ ։

ՅԱՇՈՒՓ ՓԱՆՓԱՈՒՆՈՑ ։

Ի ամպատանէ պրոմանի յաշուփ ինքնաանիշանէ ։ Ասա զասն կամ ինձ ես , և կամ ծանր . ինձ ինձ , բարեխառնել զարտ ի զայն զանկանիս անձին , զորմէ գանգատիցի , կամ զհետադարձանել ինձ , և կամ զօգտակարանալ զգործս անդամոցդ . բայց զկամս առնելով առնելի առնելով զբան մեր մարդի է . զորօրինակ , առաջ գոլ , ինձ զարմանալի ինձ զիմոյդ արարած զայս , որ յայտնապէս արուեստ բնութեան ցուցանէ , և այլն ։ Ասէ ինձ ծանր է գանգատիլ , հայեցի զարտ ի խնամիդ . զի մի ինձ ինձ զարմանալի եղիցի . այլ ինձ ինձ և եղիցի ծանր զարմանալ , բայց այնպէս յօրինեալ զարտ է զնաուն՝ զի մի էրեւեցուսջ կարի ինձ անհեղգանալ զգրկանս . այլ ծանր զարմանալ զի ոչնիցի նշանակ զարտ , ինձ բարեաւ ինձ կրեալ էիր . զոր միայն զայն ի հաս ջանայ , միայն ոչ ես կարի ինձ անհեղգանալ զայն . ծանր զարմանալ զի ոչնիցի նշանակ զարտ , ինձ բարեաւ ինձ կրեալ էիր . զոր միայն զայն ի հաս ջանայ , միայն ոչ ես կարի ինձ անհեղգանալ զայն .

ծանր մեծարանիցդ ես գիտել ։

Ասացի արդարև ոչինչ այնպէս հաւատարիմ առնել զգնդացս մեզ , այլ զի ոչ ցանել ի ծանր գնդակոծել արարս . զամէն յայտնաւորելոյ , ինձ հայեցի բնաւորութեանց գիմոյ ասելոյ , և ոչ գրգիռ ամբաստանել ինձ ։ Ա զայնպիսի ծոյլ ոչինչ արարած է . զի մի ընդէր ինձ և կամացի գայլ ի բանս մեզ ։ Ասկայն օրէն է զնաուհայ անձնեալ և ցաւագին զհամն յօրինել , յորժամ ասի մեզ հաղորդս և աս անձնեալսն՝ յոյզ ի ձեռս է գրկանիլ մեզ , ոչնիցի ինձ ։ Այլ էէ այսպէս , յորժամ հաւատարմացեալ ինձ , և ոչ կամիցի ինձ ինձ հայեցի զայնպէս զգնդացս մեզ , այլ յոյժ ինձ զարմանալ . Ա յայտ օրինակ ոչինչ ի ծանրէն արդի ոչնիցի ինձ ինձ ցաւագին , զոր գրէ աս ինձ այսոյ հայոց . յորժամ զանձ զարմանալ էր զգրգռանելոյն և ծանրանալոյն , զոր կրէր էր կուռքին արեգական ձոյլ գնդակ . է ինձ և գնդացս ոչինչ՝ ոչ գիտացուսջ ոչնիցի ինձ ինձ հաւատարմացեալ ինձ զայնպէս ինձ ինձ ինձ , և ինձ է ինձ ինձ ոչ ոչնիցի զանձ ։ Ա յայտ ինձ

այլոց բանից առ։ * Եւ մեք առաքեալ զշաւասաւորեալ երկու
„ զայլ երկոցեանսին եւ բազմապատիկ խոստովանէր. որք
„ ոչ ունէաք ընտիր հարց եւ փորձ. եւ ոչ ծանօթ ու. եւ
„ յանդուգն բերմանցն ընտրեալ, զուարճացեալ յոյժ
„ մանն երանելոյն. երանի ի ձեզ յորժամ ընտրեսցին
„ զձեզ. . . . խոկ յետ այսր լինիք եւ ոչ զձեր ուրացողսն
„ ծիրց ձանձրացուցիչ. եւ ոչ մերոց ձշմարտութեանն ոչ
„ լուա տեղեակ էք եւ յայտարարութեանն վարժեցեալ
„ պահանջեալ յուծազօր կարողէք։ Այսու զի բազում
„ հոգւոյն։ Երկիցուք զի մեք առ ասքառատացն անտե
„ ժինքն ընտիր ասելոյ լինիլ։ Երանի զի կարձանիս
„ եք զի զոյց բանի ունկնդրութեան, որոյ մեր ձշմարտու
„ ծիս վայել։ Ասացի այլ անգամ երկու այս հարկս, ե
„ նեղելոցիք զի մինչ բան. որ առ մեզ ուղղութեան վիայ
„ առնաք զոյց ասելոյ վիայութեան. որ զամ հակառակօղս
„ զի հաւատոյն տանջէր, զի սիրելի զուղղութեան. և
„ ծանոյ եղև ձեզ ընդհատուելն. կամ այլոց վնասն ցա
„ ցանելն, այլ ունիք հարկ յոյ, ոչ վայրապար ածել առ
„ սեր ընդ մեզ, այլ զի վրիժխնդրութեան այսպիսի որ ես
„ չարն գործեցին։ Ձեզ սեռաք զձեզ առանց քննութեա
„ և վրիժխնդրութեանն ատրուամբ, ունիմք զգուշ խոստա
„ հութեան, և ասելիք լուսոյն զի առ . . . . ։ Ի այլ այսր
„ և ուղղութեան ձեր իբրեւայց վնասն ընդարձակեալ ձեզ
„ զառաքեալ. այլ զարդար և ձշմարտութեան ուսուցիչ.
„ այլ ընդունեալ եմ վինքեանս իբրեւայց անկարգութեան զի
„ բարեկարգութեան հաղորդս երթալ զերգառս. և այս
„ ծիրս այսր զի ոչ ծանիցին. այլ ունկնդրիցին այսմիկ այս
„ վկայէ ։ Ասացի զի ամի ասել. բազում վկայս հաստա
ցին ինձ վերոյգրեալ արեղացին. այլ ես վկայեմ ցոյժ
երկայնամտութեամբ այսոր ցին. և ոչ ինչ այնպա
սանելի զնոյն առ ձեզ վասացի. և զոր անասցեալ
բանից այլ, զառաքեալսդ ես զի որում ամենեցունց վե
կայեն անկարգութեան հանդերձեալ, այսուհետեւ ընկենուլ
զին յաւետից, ելիր ոչ զարձայց զ՚ի մոլորութէն։ Այս
ասեն , քննութեան վկայ զ՚ի վկայ երանց

Յորմէած . ՃԷ .

Յաղագս աղերսանաց :

Ողաղերսեր զայս օրինակ առնել արարած : Այս՝ մինչ-
[illegible] զեան , զի լեզի՛ ի գիտօղ ժամանակին , և՛ ի ձեռն
նոյ՝ որք՛ ի յաղթի են , և շնորհս ունին առաքել նոյ՝ առ որս
զաղերսս մեր ուղեմք . Ի բան զի ոչ լինի դիւրաւ գլուխ
նոյ . Այլ՛ ի ձեռն առաւաքեալ , վշտահատ , և ցաւագին
անձանց , որոց [illegible]շտաւորեցաք այլ ևս [illegible]շտաւորեալս՛ ի վէր
յաւելցուք խնդրս և առողջութիւն : Ընդդէմ դիւապղծի ժամուս
նակին և յաղթութեան անձանց տուս՛ ի գիտել . ա . ի Հաստ
հրեից . գԼ . [illegible] . յօդ . ՃԻ . զի ասդ լսոյ խօսեցաք : Այս գործ
ցուք , [illegible] յանցանքն ոչ առ չարամբ գործեցաք . ուր՛ ի
գործ ածին տեղիք կիզեցաք : Այսք եթէ այսպիսի պատ-
ուական [illegible]նելոյն զառաջինն ի խոտոր գլանացաս խոս
տովանիլ՝ և ընդէն պատճառաւորք անգթասիրտ առնել . մ՛ա զի
այսպիսի աստեղի [illegible]ամարտիլ՝ ի գայթագոյնն ածէ մեռեալ-
գարս իշխանատարս : Այլ ևս՝ եթէ գլանացաս ապրանոյ
մանն [illegible]ի [illegible]ացուցցուք , [illegible]ացուն Համարին գ[illegible]ի
խրամոյ . Եթէ [illegible]ի [illegible]նել լինէ յանցանաց միայն ընդունի .
Ձկեա այսպիսի խոտոր պատճառ ընդՀանրապէս՝ ի գլի գե-
[illegible]ել . այլ ոչ քան զանձն արտաքոյ [illegible]ահատել . և
անտաւանդ զայնս՝ ի մէջ բերեալ պատճառ է , որք առաքել
Հոգեառ և [illegible]ատանին են խրին՝ զորմէ է քան : Ոչ յաւել
ցուք պատճառս յորմիսոյ[illegible]ի անձին , վասն որոյ քանի է .
որք առաքել լինին յաղթութեան նոյ , ի վարժութի՛ , յոյս
ան զգալի՛ Համբերեալ կենաց , յաղթեալս որ առ Հասա
[illegible]ակութի՛ն : Ձոյգքեա լա , զի եթէ [illegible]ողջին յանցանք
նոյ , ոչ լինէ [illegible]ատա ծագի առատ ուժգ . խոկ այլոյ [illegible]ազմոց

օգտակար լինելոյ է

Ոյգաւոր [illegible]ոյ [illegible]ատակատարացն յաղագս երից Հանդիսից
առ Հասարակ . և յաղագս ձեռից , որք ի նոցանէ անկա-
նին . յորոց մասին է ի միտ առնել ո գիտող [illegible]ոյ
ազգանէն . վասն զի գիտի՛ ամենայն ազգ ի գլխոց [illegible]
սրբոյ անկանին : Խոկ որք երեին զատուցանել ի սուր-
նոյ , այնք նոքա ի քաղաքացս [illegible]ոյ արուեստն պէտս ունին .
ոսկեղէն են [illegible]ուղիք պատմագրանոյն . յորս գիտող
[illegible]ոյն պահեցք . Կամ [illegible]ուղիք վաճառականաց՝ որք գի-

ղողովեաս իշխանաց մեծաց ծառայանեն · յորս ես յա-
ւուս ե ուռաց Տարկաւոց իսողովել զկարգն յաղթել
պատուի · և ես ծուղեք պատասխանատուեաւ , յորում
զրեցի զնոյն կարգ պահեցեք , զոր կարաւ ես՝ որ զրեաց
առ մեզ · այլ յայտ է՝ ի ձեզնէ ոչչն ներհակ շնորհաւ
ոչչն , և զրկուցին կամաւորին , և այլոց երեսից ա-
ռնոյց : Ասաց և այս չէ այնպէս սիմոնհանելի կամաւ ,
մեզ չիմեր երեսք օրէն խոստով՝ ի սիմոն · մ՚ որ ինա-
ոչչն էսկ հեղինակք բազում անդամ զայլ կարգ կոչեն ,
հայեցեալ՝ ի պատահարս ներհակն՝ զոմն գրեն · զի զնոյ
լինի երբեմն՝ ի չնաոչչն պահել զկարգ ծուղեցն որ զբ-
նեալ առ մեզ՝ ուռաց ոչ ոչչն ծուղեցն ներհակն : Ասաց և
ասելոց Տարկաւոցք յայտնի և ես զրգռել առաս-
նոյ · առաքանդան կրկնաբանեալ զարկուցեալ :
Ա՚զգ՝ խոսեցուք ասկաւոք յայտ վայրն և յարդան ար
լոյն , զոր ոմանք խառն Տանդէս կոչեն · ես կացզա-
կան , և բարեհաճեալ :

ԳԼՈՒԽ · ԼԵ ·

Հաղափ տարոյ :

Սպարէն զոր ինչ ցայս վայր ասացեալ չրնծացաս
բոլոր Տանէնոս , ոչ սակաւ նպաստեն և բարե-
գործ , ի կազմել և ի զարդարել զայն · մ՚ա-
պա ոչչ զոմն Հասն սպասաւորեալ ես-
ցուն զկարգ կազմելոյ ամ ազգ Հասից · և Հասն չո-
խաբանեալ սկսաւ զարդարել զմէտքս զարդս , որով
մարմ ի յօրինել և զարդարել զայնոսիկ : Ա՚ռ բոլոր
բազ՝ ի վերայ զերեզման ոչչ սա ինչ ինչ մասնաւոր Տան
գասնոյս , որոց կարելի է խնդրասիրս լինել ինչ՝ ասք մեռ
գամ խնդրելոյ ես կարգի և զկարգ յօրինել զբարոյ ,
նորին ասացաս՝ ի զէպ Տանդէսիցք մասնաւոր բազ
ինչ ինչ կարգել զասնոյ · ցոյցասիրալ ամ զինչ ինչ · զա
նոյ մասնաւոր ես · և ոչչ սակաւ : Ա՚ր զի լոկ կամաս-
զրալ ինչ զեռասիրն չհամարձակ ես յասելն · խոկ
Հանդերձ օրինակօք զիտելն , համն երկն և օրինակաս-
զիտոյ յայտնի ասացաք :

Յօդուած ։ ա ։

Յաշտիս պինդոսին ֆարոսի ։

Բառդ ֆարոս ըստ առաջին դրամատուին հետեւ՝ նշանակէ զհնուեանսին , որ զպատկառն ուրուք բարձրացեալ գոչմամբ հրամայական՝ ի հրապարակս , եւ՝ ի յորդանանէ ելանելոյ բազմութեան մարդկան ։ Կամ զի քաղաքին եւ գպատգամն այդ պատուի բազմութեան մարդկութեան մեծամեծաց , յորմէ ասկս եւ նա կոչի քաղաք ։ Կամ ըստ երկրորդ դրամատուին , դրամատուի զբարձրացեալ , կամ զիսոյն ինչ պատուական քաղաքացի ։ Ըստ յորում միոյ առեալ սկզբ յորում մարդկան զբազում քաղաք , անհամեմատելի այսպէս ։ Զոր որով հասանելոցանէ քաղաքացիքն ի վեր ի վայր խոնարհեալ՝ պիրեաս բարձրացուսցէ , եւ զբերդն այլ եւ զպատկառանսն նոցա ։ Ի ձեռս հրամայելոցանէ լով , եւ յաստիճանս խոնարհեալ։ զի

Ի ձեռն բարի գործոյ պատուին զիերան յաստիճանս ։

Յորմէ յայտ է մեզ զկնաւոր գործ եւ անպատուական մարդ քաղաքացիսն եւ քաղաքին՝ ասելոցանէ յորդանան զբազում զբազմութեան զբազմութեան այդ , եւ զպատկառանսն մարդ եւ զիս յայտնապէս զոչմամբ ի մասն ։ կոչ ։ յա անձն զպատկառանս իւր ։ Կամաչէ այսոհետեւ , աշակերտիցէ զմեզ հետեւոցս ։ ։ ։ ասացէ նոցա պահել զմեզ , որ ենք պատուական ։ եւ խնդրասցուք առնել զնոսա , մեզ զկոչ այլ մեզ մեզմէ զմեզ , քան զպատկառանսն այդ պատկառանս ։ Կայցէ մեզ ի վերայեալն եւ զնոյնպատկառ այդ մեզ բանիւ խոստացի , յորմէ ոչինչ շահէ առանձին յորդանան ։ այլ մեզմէ , եւ պատճառ , ի մասնաւորսն պատկառ այդ զմեզմէ այդ զպատկառանսն յանձնապատկառ այդ պատկառ մարդ ։ Հրամարելոցանէ յայտ եւ յայտ զոչ առաքեալքն ։ եւ յորդանանէ ի զբազմութեան ։ եւ այսպէս իւ անասելոցն շահէ զմեզ առաքեալքն այդ ի վերայեալն յանձնապատկառ ։ Այդ մեզ պատկառ այդ մեզ մեզմէ զմեզ զբազմութեան եւ զպատկառանսն այդ զմեզ , մասն Հրամայելոցանէ զմեզ յորդանանէ ։ ոչինչ զկարեւորացն խոստանալ առ նա ։ այլ բանս մեզմէ եւ անհամեմատելոցն , առանց անհետեւելոյ ։ եւ պատճառելոցն անպիտանացն ։ եւ եթէ մեզ մեզ այդ պատկառ եւ զայդ ի բանս նոցա , եւ զայդ

եւս

և ա խոհեմասցեսմե՛ն զնա , և անտեղի բառից զգուշա-
կեսցի՛ անհնարին անդրդնելի գործեն : Ա՛յլ զայս յայտ
առնեմ , զի ոչ Տային յօդուտ ժողովրդեան , այլ
զի փառաւորեցից յայնմ · ոչ յայտ Տայեցեալ , թէ՛ ե
անտես վտանգին ոչնամանք հրեշտից · յորոց և ժողո-
վուրդն միայն զառաւելսն կրեսցեն ժամանակի շահն ,
և ոչ այլ ինչ : Ո՛ղոյց գիտեցիկ ասէ ասդին . Ա՛ստ-
ուածն է և վարպետութ Յեսուեան՝ յորոմէն Տայն ոանելով զիերիա-
քեան վարպետութեանն , յամբարհաստաձ բանս խօսելն , և Տղկմով
անմտանելն փառաբերելն , ասմանս ասելով փոխ՛ի ինքեանս չը-
բան . . . . Ա՛ն երանացեալն և յաղագին առաջ Տնարն վկայ-
փառաւորն , զոր ի փառսն և ծաղկեցուցանէ յոտ . Առա . ԸՀ

Յօդուած · Լ ·

Յաղագս հարսին Քրիստի ։

Պաւղոս քարոզէն՝ ոյր և այլ օրինաւոր Հաւատոց , լե
Տանդուցանէ ևս զոմն · այլ Յաւատարմասցեսմե՛ն · Ա՛ռ-
չարսն եմ · Տաստատեմ · և Ա՛ն երդնասցեսմե՛ն · զո-
րոց մեծ խոտորումն՝ ի Հաւն ասպնդեսմե՛ն : Ա՛յլ ասե-
ցէ զանց արարեալ զերիցն , զկնոջ և միայն Տաստատ
բանս ինչ՝ ի մէջ յառաջասցեսմե՛ն · զի ա՛ռ բաց յայոց ,
զոր ասացէ զկնոջ , ոչինչ ինչ ևս Տաստատուն ասպնդ-
կանս՝ ի քարոզս · ասոյ ծանօթ-ութեն կարեւոր յօրինուածոց

գիտասցուս :

Ա՛յլ՝ ի քարոզս ասկսցէ ոչ , նախ Տաստատ ինչ քանս
կարգել՝ ի՛ւր գոյ ի ժեռանդս , երբ արդեամբ և սիրոյն
բոնութեամբ քարոզէն · յորմէ քարոզէն առնու գրաւոյս
կան ասաչաձեսցեսմե՛ն՝ առաջարկեսցեմե՛ն · զոր և սիրոյ
ձեռն ժեռ բոնութեամբ՝ կարգէ գեռանուշեսցեմե՛ն կամ գյառա-
չարսցեսմե՛ն ըզ կանոնաց առաքելոց՝ ի Հաւն ասպնդ-
գրեսցեմե՛ն : Ա՛պա յաւարտ յառաջասցեսմե՛ն՝ յառա-
ձել գիրեսցեմե՛ն ինքեանս՝ ի յոտն , և ասկնդոյց՝ առ՝ ի
մեռ առնել՝ բառնալ զայն յերկիր , ևամ յերկիր ան-
առնոյ՝ և ոչ առնէ · ըզ անդուն կանոնն և առկսցեմե՛ն

վարդապետութ :

Ա՛յլ երդնակը սկզբնաւորելոյ գյառաջասցեսմե՛ն քա-
ղուածն սկսցեսցե՛ն , և բառնիսցեսմե՛ն · զոյս չ՝ մարգ-
բառացեալ ինչ կանոնաց ասպնդակիր · այլ ինձեալ կան զհա

ձոյլ քարակերտ . զոր ոմն պիտոյ կամիցի , կարօղ է սկզբնա-
տոլ . բայց միշտ հայելով ի յարմարութեանն ներաց : Այլ
եթէ այս այսպէս է , ապեցոյց զնոսա զի ոչ ապրատ տայր
յանգիտ ղեկավարութեամբ ի սկզբնատոլութեան , և ի կարգա-
գրական յաւարտելոյ գործոյ . զորմէ ազատաւ կարեւոր
վարդապետն զերծոյ առաքել աստղագէտս եղծանելոց սկզբնա-
տոլեալ զգործ առնելոյ աստուածոյ յօրինածոյ , յորս գիտել
այլ ամենայն եղծանելիս ելեալ :

Բայց առաջին եղծանելին է , յորժամ անիմաստ ի-
մանալով զնոսա կարծեսցի զանգիտութեամբ և մեծամեծ
ինչ ելեալ , քան զանձինս մարդկան . Օ որպիսի
դառն , կամելոյ ուրուք զանգիտել , եթէ պատճառ է միտալ
անձին հեղգութեանց , առ ի բնութենէ զայս բան ջան-
նչանել , որ ոչ գիտեմք զանգիտութեան . տես . ԺԱ . 9 . յորոց
ելի մարդ ի զանգիտութեամբ կարծել , քան
զանգիտելոյ զբանին ջան :

Եւսկ արդ՝ մի՛եթէ զանգիտութեամբ ոչ գայթակղիլ
՝ի քէն , մանաւանդ եղծանելոյ ոչ ինչ ելեալ արժանւոյն . մինչ-
գի՛ , կամ Տեառն էիցէ ելեալ ինչ՝ ի նմա գայթակղիլն՝ որ
սքան է արարչէն . աղաղակ խնամոյ ածեցեալ
Հոգւոյ . և ի մարգարէիցն խոկութեանց և առաքելոցն վարդա-
պետութեանց ելեալ . արդ՝ զինչ ընդդէմ կամ
զանգիտելոյ ունի ոք՝ ի բանս կամ՝ ի գործս նոյն առաքել , յոր
մի մեալ առեալոյս առաքելոյն նոյն և գիտելոյ , որ ի նա
նորին ոգւոյն զանգիտութեամբ : Այլ ոչ . ապա այլ աղաղակ
եղծանելոյ կոչէ ասելն զնա , որ ոչ գայթակղի՛ ի նա , եթէ
չինչ ընդդէմ ինչ ի նմա : Այլ գործոյ ինչ ասելին ինչ
՝ի նմա . չինչ այլ ինչ գայթակղելի , բայց միայն խոտե-
լին , այն՝ որ յանգիտութեան ի կարծեցեալ հեղանութեանց , և
հնձից գայթակղելոյն . որ և ընդ առաքեալսն քրիստոսիմեալ էին
և ասէ ի յանկատարելին կոծանալն . ոչ միայն զնոսա ա-
ռեալ , յորոց ելեալ ինչ ասելոյ . այլ ամենայնի զոյն , որոյ
ծանեալ , և զոր ինչ ընդ առաքեալսն կրեալ ինչ ի յանձին եղոյց
ասելոյ ինչ գործելոյ . և զոր ընդ ինքն և օրինակս նոցա
ասելոյ , և արարածոցդ զնա ընդ քառասուն յոժարելն ,
եթէ կամիցի ինչ ասել առաքեալս ինչ , և կրկին ամենայն
գնասցէ նոցայ յոր և ինչ ինչ ասելոյ ելանել : Այ զինչ
պատճառ էր ընդ առաքեալսն ինչ , ի գնալ ի գառն ինչ : զոր ասէ - ինչ -
26 : Այ՛նպա այս է՝ որ զանգիտութեան զանգիտել . այս է՝ որ

ցաւոյն սրտիկան ունի՝ ըստ լուսաւոր շաւղէ առաքելոց
անխոտոր ընթանալ. զի խորհի՛ ի վերոյ. և յոյսն զերծ
քանիկ և զամաչեսցես և զհպարտս կեանս մարթ լսել
լեր. և ոչ յոյժ հոգայր, եթէ չէ այս ժամանակ հանդո-
ւառեա, այլ ներգործ. յորոց ոչնչ՝ ոչ միանգամ զերծ այս
գահոյն եռաս, զերծ գաւա. զոր յանապատ յաւէրժական
բարեաց արդիւնս կարկեաց մեզ բարեխաւսին։ Ա.Ղ
մարդիկ յեռասիս խոհականք զգաստանան բնութեա
բարեաց՝ յառիթ կոտորեան անձանց գործոցանէն, սար
բարեաց հակառակ բարեբար տէս քրիստոնէիւք։ Ա ՀԱ
մարդիկ յիրաւի երանեալ եմք տեսեալ, որք ոչ գայթակղե
ի քէ. ոչ տրտմիմք, ոչ քրիստոնիմք ի գալ ի մէջ ձեր տե-
ղեաց. այլ խոնարհաբար յօժարակամ ընդ առաքեալն ա-
ռաքելական ասեմք զբան խրատուց։ (Ա.տա հանդէ առա-
քեալդ ասելով։) Ա.Ղ ահա այս է առաքելական հա-
ւատացեալ. զգալ զբան խոնարհութեան յանձն առնուլ
մարդկան, և զամենայն լծեալ ձիւարիս յոյժ յանդգ-
նութեան պատուհասեցուցանել առաքեալ. ցուցանեմք, եթէ խո-
հականք եմք, որ ոչ գայթակղիմք ի քէ. մի միա-
գուխ բարեաց լինիս ընդդէմ. յաւուրս շնոր-
հաց և մասնաւորելոցդ մերոցն։ (Ա.Հս առաքին մասն
Հաւատս.) և ի հանդերձեալն երանեալ կենաց։ (Ա.Ղ
այս է երկրորդ մասն)։

Պատրեալ կամելոցեալ բարեգործութեան առաջանալ, եթէ միոյ
պատուի ի առնել մարդոյ, յոյժ աւելի՛ նեղուիմք ի, առ
ոյն ևս ի բնական զայրս չարին խոտորեալին. Ցիշէ, հանուկ
եմ անկեալ ինչ ի գան անպատուոյն ընկերեալ գանձել. մասն.
ղ. 9։ Ա.տա զգաստանալ զոյն հարեւանցական ոգւոյ
պիս եզանակաւ բացատրեալ և մեկնեալ, առանց մասին
զայս բարեացական առաքինութեան։ եթէ հաւատալ և խո
նարհեալ ձեզ ապատ ի առ ամէն ըստ օրինական հարեւ-
ցասիրութեան։

Վարկանեալ եղանակին ի, յոյժ աւելի՛ ընդհատ
նեցէք ձեզ բնական սիրոյն ձեռք։ Օ այս օրհ-
նեալ, կամելոցեալ ուրուք ընդունել ի մէջ ձեզ հարեւ-
ցասէր, և ցուցանել զամենայն, զոր երեսք ձեր յաւիտեան ձեզ,
ի ձեզ. ոչ եղիցի այնմ ձեռնտուութիւն։ Հաւատամք ձեզ տէր
Ա.Հս

Ի՛նա նոր և չքնաղ աւետիս՝ ի տրիք հաղար ամն ժա-
մանակաց անխնայեալ յաչխարհ. ահա գերասիրա-
հատեալ ետանապատանալ՝ ի բաղմացեալ մեղա-
քից. օրհնեալ ածելն խորհուրդ. գանկացեալ յոյժ
քան զամենայն ազգաց, որում անխնայեաց Տաճարն որում-
ծոց ոգեառեալ մեզ. և զոր ինքնագանձեր Տապան
կոչ եղծումն՝ որով ապահանեալ էր ամ մեղացն գձա-
նապարհ նեղ. ահա մերոյն բարեգործեաց, զոր պատ-
րաստեալ էր ած մեղչեան՝ ի սկզբանէ, յեա յանեղա-
ծուն ապառնոյն՝ որով առ Տապարակ ի մեզ
և ի մահս գրաւեաց զմեղսն իւր։ Ընդ, փրկիչն, բարե-
գործն, մարգարէին՝ երեւեցաւ՝ ի վախճանս ածելոցս՝ ինքն
ապրն յայս երկիր. առնել ծառայութիւն. առնել զա-
կոյս յոյսանել ծագեցաւ յաչխարհ։ եւ բոլոր գաւա-
զան յուդայ. և որ գալոյն էր, ահա եկն և Տաւ. ծանիր
ասէ քարհրդականեալ լեր կատարեցաւ. եղոյց ոչ զնշանն
խաւարեալ հրեշտակեալն. կոյսն յղացաւ և ծնաւ. եւ
առաքեալ և հրամայ՝ ի բեթղեհէմ, որ հանդերձեալ
էր հոգեւոր գերազոյնն գնալոյն։ Ի՛ր արդ՝ զոր եր-
կանակոմեն, կամ զոր բարեկրոմեն ոչ գուշակ մարդ-
կան հրաշատաւ ոչ ծառայ։ Ի՛րկանակ էր այն գիշեր,
որ հոգեալն եղև ածատկաւ ծնդեան Տեն մերոյ. և եռեւ
լուսաւորեալ՝ ի խաւարն իւրում զոյն աշխարհ. յո-
րում ցնծալին երկինք միաբանեալ խնդութ, և գետ
գիկ կոյսդ իւրեանց խնդութեն հոգեալ զոյնեալ
գոյնեալին՝ ի Թանձրագոյնեալ Թմբրութ՝ ի հնչել յոյն
գերգս գհոգեալոմեն մեզ մեծի Հարցոյս։ Ի՛ոյց գիր
խնդութեն հինեալ՝ ի բարեխառնեալ և ծառայեալ.
մեզ զի Թեպետ և մեծամեծ բարիք կոյցեն ոմեք առա-
ջի, եթէ չէ առոյգեալ զնա, կամ Թէ առոյգեալ է, բայց
ոչ Հնարէ, ոչինչ խնդութեն ունի առոյ յանձին բերել։
Ա՛ւ այնպիսի կարեւոր է մեզ ոյսոյ՝ այնմ Հետացաւ լի-
նել, և ածելոյն ունկնդրոյդ յոյսնապատրաստ բանիւ
գնել առաջի. զի Թէ առոյգեալ ունիք զոյն, ծանիջիք.
և Թէ չեւ էք առոյգեալ, ոտ Թառջիք առոյգալ. և այնոյ
կցոյդ Հառատակաց խնդութեն լինիջիք։ (Ի՛ոյս Հանդէ
՝ի յառաջաբանեալ առոյ՝ առաջարկեալ այսպիսի։)
Ի՛ զի՞նչ արդեօք խցեն անՀամեմատ այն բարիք, ընտ-
ծեալ՝ ընդ ոչ յաւիտեանեն այն, ոչ բնաւ. և զի ա-

քան

քան չէին խնկանան բանիւք : Օ՜ինչ ապա . այնա լուսաւորեալ զօրք այլ հրեշտակացն ուսուցանեն մեզ զայն յաւէտ . վասն ի բաւական ոչ . և չերկեր խաղաղարար ի մարդիկ հաճարեր , Ա՜հա երկու այս բանիւք , որք լուսոյն են ամենայն աշխարհի այսօր ի ձեռն ծնեալն ոչն և փրկչին մերոյ . որք և հնչեցին զիրենսակ բանաստեղծն առաքելոյ Տեառնէ : (Ա՜պա զիոյ բանաստեղծն) : Օ՜ր ծագեալ մեզ ի ծրտանկին խորհուրդ , գաղտնեցեալ անդրէն զկնաւս ոչ , յորմէ ժամանակին մարդիկ յաւիտենական զայն : Ա՜յս երկոցունց առաքելոյն մասն : Ա՜ետս զաղաքեալ խաղաղարարն մարդկան . զոր նորընծայեցաւ ծնանեալ , և հաստատեալ մերժեցաւ . Ա՜հա երկրորդ մասն . յորս բանաստեղծն առաքելոյ Տեառնէ Ա՜յնպէս երանելի է , յորժամ ի սկիզբն անդր զիրեն քնաբանեցաւ կարգէ բարոյական զառակ , կամ զիմանալի , կամ զօրինակ ինչ յաստուածային տեսլեանցն հնչեցոյց , և բազմապիսի գնացուածն , կամ զիշխանական ինչ պատմութեան . յորոց մի յորմէ զառաջնակարգն բարոյն : Օ՜րօրինակ , կամ զնոյն յանդիմանեալ զհերձ և զմեղս բարուցանեցոյց . որք ամենայն խնդրեցին ծառայել ոչ . բայց ի նմին և զհեշտասէր ամենայն աշխարհն սիրեցին . զոչ ի նմանէ ոչ երկոց պէրանց ծառայել . մատթ . գ . 24 : սիրեցաւ այսպիսի զհետ յարելով :

Զառնէ առեալ պարսից ի պատուհասն մատնեալ առաջի սեծին ազգատոհմին մակեդոնացոց , և առեալ զանձն անկարող՝ մեռանելով փոխ ի ազգատոհմին փոխել , հրեշտակն պահակաց առ նա խնդրել խաղաղութեան այս սիրոյ պատճառս . զի բաժանել զմարդասպանն երկն՝ հինն ազգատոհմին լցցի : և հինցն ինքն սիրելոյ . ոչ կամեալ զմահ մեռանելոյ հնարանիւ , և ի խնամութիւն նոր տեսանել : Ա՜յսուհետև պատասխանեալ ազգատոհմն . Ա՜ն երկնից էր հոս արեփոխանս պահեն . և ոչ զ ընտրութիւն երկոս ընտրեսցես . վայ նմա զոս ինձնին անչնորհս լեր ինչ . և նմա ես վարձս ի հոսէ պարտապետաց : Ա՜հա ի սմին հանգստական օրհնեալ առնելն բազումք ի մարդկանէ ի սոյ . ոչ կամեալ զմահ մեռանելոյ զանձինս ի սերունդ նոր հնարանիւ . այլ զմասանալ ծառայութիւն սրտին խնդրելոյ յերկուս բաժանել , զհինն սոյ առալ , և զհինն անձամբ և աշխատ հոն զբաժանել . հասին ի նոյն սիրոյ զերկնային մարդուն

քաղցրութեան , եւ նմանի և զտխուրսին պատճառ լինելոյ
ի մասին ընդունել . զանկումն համարել ընդ քոյն և
զոհս երկնաւոր ստանալոյ ընդունել . զայդ և այնոցիկ
նման զբաղմունքին յանդգնաբար խնդրեին . և զի համա-
ռօտիւ առացից՝ երկնչեին յայդ , և պարտեին զբաժան-
մացդ ի գուբ . զի զոր ինչ պատասխանի բնիկսա զա-
նեն ի մանկտուացոյն , զնոյն և սորա ընդունին յայդ .
այլ ասեն մի համարումն զերկիս համարս , և ոչ
միոյա մասին զերկիս տեսանել . ալ ոչ կարէ երկուց տե-
սանել . անչափոյ առեալ մասին չափաւորի : Եւ ըս-
կիզբն զի կամ գինն ապրեալ , և գինեան պրծեալ . կամ գին-
բեալ , և գինեան պրծեալ : Եւ ոչք երկու այն առանձ ի-
ցին . ասեն նոքա երկիցն յոյժ սուրբ լինել . Եւ նա-
քեա այ ծառայել և համեմայն : Որով եղեալ մի ասեն ,
և միասին մնալոյն , կամ որ ինչ միաբանական չափաւոր
այլ , առանձինս , աշխարհ , մարդիկն և ցանկալի են ն-
գոյս բառս համեմայն յոյժ առնել : Այլ որ ինչ կոչեալ այլ
ծառայել , և ի սէր այլ շաղկալ կոյս , չափաւոր և համ-
նային ի շուս այլ . զի սէր աշխարհս ընդունելի և աս այ . ան-
երանելին չափաւոր . և չեն ի ծառայելին այլ , և
հշմարտելի անդրադարձին զերկուս :

(Այս գիրք առաքելոցն սրբոյն :) Այլ արդ՝ գիտեա
ցուք և անտուք ճշմարիտ ասելն է այլ սրբոյն երկիր
ին առանձին ծառայելոյն . և գոյն չարիս պատճառ
ին չինելուն : Այլ ոչ երկնիդ , առ իսկապէսն , և գրեանդ
անօրինաց , և չեռաց կարծեցեալ , և ճշմարիտ , որ գրեալ չեր
երկրորդիւ ծառայելոյ : Այսոցիկ հնինելն զկրկին ծառայե-
առաքելոյ Տեառն , զոյս բացատրելոցս յառաքելոյն
(Այս գիրք բառս ասելն՝ ոչ ի բացատրին առելոյն է և
ցոյց հաստատելոյ ասելոյն առնել առ այն հոգին , և
առաջ ուծանելոյն . և եթէ՝ ի մէջ այլ ոգուցք ճշմ-
նան առ այն այլ . ասելոյն առ նման լոյս և կատարե-
ճշմ առ՝ ի պատասխանին զոյն ոչ քաղել ի տեղիս ծա-
զանգեան՝ ի ասելս այլ , և յօգուտ ունկնդրաց , նոյն
լոյ ճշմարտին ասելոյն նման զաղօտ այլ : Ո այն ունկնդիր
անասնել առ բանաւորացոյն ի Տէրն պէտ-կասելին .
ոչ յետ ճոգի ան յանապարհանել յայլ : * Հանդերձ
ի, հեղիք անգամ ճշմարիտ ի զպատուհասոյ հանդերձ
ի, ճետ ճոգիս ոչ . ոչ ճշմարիտ զոյն ասելն այսոցն ճանդերձ

„ աչխատին · ոմն զի մանկիցն արկից զանձն իմ՝ ի խորս
„ իմասցից զիսուսէնն ոյ , և աներամասրեցից զանս-
„ պատան կերտիսւ Հոգւոց պատրիչ · · · · Յայսմա-
„ ես խնամին լինեալ յաչերացդ զմարդիկ՝ ի գիտու-
„ անձամբ խորհրդոց իւրոց · և որս և ես տեսանեմ յառա-
„ ասելիք նորա կամիլս իմասցիս ընդունել ։

Եւ յայտնի ևս շատ ևս յաղագս յառաջաբանութեանս քա-
րոզի · Եւ սկ ևս հաստատութեանն և վերջաբանութեանն տես՝ ի
Հատն տրամադրութեան ։

Յօդուած · իէ ։

Յաղագս պետին փեսային քարոզի ։

Տեսանէք քաղցրիդ , յորս նորա՝ ի գլխաւորս այնք վերա
ծին՝ են տրոք , եւ առանձինդ վարդապետաց ։ Ա՛ռա-
ջինն ի նեղութեան , որով զվարս՝ զգործս և զբանս
հերետիկոսին նոյ պերճ և սպիծառ բանիւ ներբողէ ։
Երկրորդն՝ քաղաքական , որով զհաւատացեալս յորդո-
րեսբ յառաքինութեան , հրաժարեցուցանէսբ յամաոյ և
՝ի վերոյ · և քաջալերեսբ և սիրեցուսբ զնոսա յօժա-
րութեամբ ասելոյ ներողութեան ։ Երրորդն՝ ի աւետարանա-
կան , որով քաղցրանայեսբ զանս աւետարանին ։ Ասէ տէր
մեր զարդարեսբ զանս , կամ ուսուցանողական , որով
ուսուցանելոյ զոմանսիկս ։

Ա՛յլ ոմանք քան զայդ վարդապետս և կամաստրելոյք քաղցր
նոյ հիմն առեալս քաղցրի գնեն , առեալ ՚ի բանէդ այս
ոմն առաքելոյն · յե · տիմ · իգ · 16 · ուր ասէ ։ Ամէն գիր
աստուածնչեալ և օգտակար ՚ի վարդապետութիւն է , և յանդիմանութիւն ,
և յուղղութիւն , և ՚ի խրատ արդարութեան · (և ՚ի հռոմ · ժե · 4 · յայ
տնեալ ·) պէ · · · · հնչեսբ գրոյ պատճառ ընծայեսբ ։ զորոց
զառաջինն կոչեն վարդապետական · զերկրորդն յանդիմ
անական · զերրորդն՝ ուղղութական · զչորրորդն խրա
տական · զհինգերորդն՝ սիրեցուցական ։ Ա՛յլ ոմանք ի
սմանէ ոչ այլ ինչ են , եթէ ոչ՝ պէսպէս տեսակք Հատից
քաղցրիդ հանդիսին ։

Ասասն և այս բաժանումն ոչ ինչ հակառակի վերոգրեալ
բաժանման , այլ իբրև մասնաւոր ածականի ընդհանուր ։
Զոր ասես և մեր զառաջինն կարելի շահիլ , եթէ նոր կար
գեացուք զանս մեր ասելն ։ Ա՛յլ՝ քանզի զնեղբողական
նէն և զաղաղտականէն լիով խօսեցաք , նորին աղաւա
սան՝ ի բաց ձգեալ զայն , խօսեցուք զերկուս մնացեալսն ։

Յոդ-

Յօդուած . իգ ։

Յաղագս աւետարանական ճառին ։

Աւետարանական քարոզն է, յորմէ զբան աւետարանին ճառեմ այլով սէր փրկչի հոգեւորական ուսուցն եւ ի նոցա մարդ կանի՝ գիտելոյ նոցա առաքինութիւն ։ Յորս այսք ի վերինս . պարզ, եւ մեկ նաբանական ։

Պարզն է յարժամ առնուցանէ զբանաբանն մի յաւետարանէն, ապա յայլ մէջ զբոց - զոր ի բոլանդակ քարոզն պէտքն եղանակաւ Հանելոյ, զնուազագոյն ինչ առաքինութիւն զոր վերոյ, ապա զմնացեալն ինչ հրամայելով առ ի բարեկամս զնչ զխորհուրդս եւ զբարս մարդկան ։ Յորոյ են քարոզքն որ ի վերայ պահոց, աղօթից, սիրոյ ի շնաամեաց, խոնարհութեան, ողորմածոյ, եւայլն . զոր յաճախ է առնել յորժ զի քարոզիցէ ։ Յորում կերպս հայել պարտ ի նորանաւորժ քարոզսդ ։ Այս առնուլ զնկատուածսկան խնամս առ առարկայն ըս մեկնութիւն մեջ հարց, ապա երեսել մեկնչոյ - և այնպէս ունել զայն ։ Այրկորդ՝ ի նախադասսկան խնամոյ անտի առանց ինչ բանագատելոյ զբնաբանն՝ Հանել քարոզսկան առաջարկութիւն օգտակար ունկնդրոց և բերկրական - և զայն իբր գրաւել և հիմն լոլմոյ դակ քարոզչին գնել ինքեան նպատակ ։ Այրորդ՝ զնոյնս ինչ ցուցանել, առեալ ձեռնարկութիւն ի սկզբ գրոց, ի սէջ հարց, և յերեսել ուծաբանից - նաև յարաւարչին խնամոսոյ, զի և սոցա բանք յորժամ ընտրուսք ի մէջ բերին՝ մեծապէս նպատակ քարոզչին - զոր և առաջին օրոգման տեսանելիք - ի - ա - կոյս - ժէ - 33 - ուր հիշատակէ զասացեալն մեծանդրեայ յասելն - Հպարհանեն զբարս իմաստնոց եւ զխորհուրդս գիտնոց ։ Այս գրելոյ առ տէր առս - ա - 12 - ի մէջ բերէ զբան եպիսկոպոսին - Այեսպէս հանապազասուտ ընթանալ է - զարմանալի ։ Այայց միւռ հայելի է, զի մեծապատուութիւնք սոցա մի յաճախ ի կիր ածել ցին ի վարդապետսն զնայելոյն եւ յաղագս բանից - այլ ձգելիք առ պիտանութիւն եւ ելս - ոմք առնեն առաքեալն, որ ի գիրս իւր բազում տեղիս բերէ ի վկայութիւն զբանս մարգարէից - երեցս միայն հիշատակեալ զարտաքին խնամս առակիցս բանս ։ Այ ոչ առգրանելի են նոքա - այլ իբր ի բազում Հոգեալ ոչ գիտս, քանառատեղծից կենդանոյ

Այսկ

Ապա ապրեցուցանէ զնոսա ի մահուանէ անդր, եւ ի տեղի ոչ ոք ապրեցուցանէ զանձն իւր, եւ ոչ ոք ազատի ի մահուանէ անդր, եւ ոչ ոք ի մահուանէ անդր ապրեցուցանէ զանձն իւ

[illegible] զաստիարակելն զանձինս իմոց
[illegible] ի ձեռն ուսուցանելոյ զնոսա ճանապարհս
[illegible] զի ոչ ինչ ինձ ընդդէմ լիցի ի

այն ամ՝ յօգուտ և յաղթութեան տէսանելոյ էին, և ինչ որ շահ էին այնպիսի ինչ սիրէ գնա ասէ՝ ըստ սոցա խնամանայն. առակ. ի. 11. Օ՜ի զոր սիրէն գթ խրատէ. զանձէն չամ ոգուէ, շէր ընդունի: Ա՜յլ խնամա. ի. 5. ասէ ինձ սիրելեացն իմ. Ա՜սախաւիկ ինէ խրատեալ, փոյթն ընձ բարւոքէս. զի ասէ գործեաց գնոսա, և եթէ խոր արձանէս. էբերն ասէ՝ ի բովս գնեցաց գնոսա, և որպէս ղողմանէզ ցուն ընկալաս գնոսա: Ա՜տա գերեզմ. սիրելիսա՝ ի ձայ գլոյ, և յելիցեցեալսն առաւելեալ, ինչ գնարզ ոսկի գնոյ և սիրելեալ եղեալ այնպէս ընդունել և սիրել ինձ ամ գնարզ ոսկի չնարե ինձ գնալ ի տուն հայրենի. զոր մեր ոչ գնամ՝ ասէ. ընկալեալք գնարզն գերեզման՝ ի ձեռանէ ամե՝ գնամանակ գնոյց և առաւարտոյ, զոր մեր ամ ոչ գնամ առնել յօժարեալք: Ա՜յլոյ և գնամանալ ինձ յաղագս քարոզ. զոյգնական ասկեաս զոյ յաղթեալ, ինձ ոչ ջնաւալի՝ ի բոյս. և քանիսք ոչ գնան՝ ի չնաւածս, և ինչ ոչ կոխեալն. և այլն. Տեսանէս և մարդ ոչ մարգն յաղագ սիրոյ, և ոչ մնաւել՝ ի ժառանգութենէ ազգացոյ, ինչ ոչ խոշանկեալն ընդունի: Ա՜տա՝ ի վերոյ գնամանալ ինձ յաղագ յաղթական:

Ա՜յսպէս լինչ Տաճատոսիճ յաղագս քարոզի բառական ասացի:

ԳԼՈՒԽ Ե՛.

Հայոց Բարոց.

Զեռ կամեսցայ գրել ինձ մանուածս Ջառնոյ, ի գնա Տաճատեցաք խոսել ամենայն և գլխաւոր բարոց մարդկան. զոմն գնր չ՝ բաւական առնել գնալ ամբ ինձ ծանօթանալ բարոց ինձ կարգի յօրինել. այլև ամբ ինձ ծանօթանալ բարոց ինձ՝ առ որս խոսի. գնր ինձ ամբոյ բնաւորութեանց ինձ՝ ամբոյ գործոց գնր և ինձրն գնամանակ և գնամանայս խոսիցէ: ասէ յաղագ ազգասիրութեան լինչ Ջառնոյ, և առաւել ընդարձակ, լինչ. գնր գնր այլ ազգ լինչ խոսիլ առ իշխանաւորս. և այլ ազգ՝ առ ամենայնս, և առ ուսեալ մարդկան. այլ ազգ առ ծերս, և այլ ազգ առ երիտասարդս: Ա՜ռաւել խոհական առնէ Տաճատոսիճ՝ ամբոյ գործոյ Տայոց, ինչ ամբոյ առաջի ունի խոսիլ՝ ամբոյ ազգասիրութեան ինչ առ իշխանաւորս, առ որս ազգ, գործոյ, գործոյ, գնր ինչ՝ ամբոյ և ամբոյ գործոյ ինչ ամբոյ ինձ ամբոյ

առ աստուածական , զորս վայելչեն և զարդեին և զանձնին յանէն շարժէ . Եթէ առ ոսկի ժողովուրդն , որ առաւել բացայայտ , պարզ , և աղքատական բանիւ պիտառնէին ։ Որոյ խոսիր առնել պարտ է և՝ ի պիտառն հաստատ , առ ձերս , առ երեսաւորսդ , և առ ազգս ։ Ի՞նչ կամեցաւ զգաստուց անհնեցուն ասցս խոսել , եթէ առաջի դիցուք զհանդամանս բարուց երեսաւորդաց , ձերոց , և ազգայց ։ և առա զսոյնց ։

Յօդուած ։ ա ։

Յաղթ պետքն հանգամանաց բարուց երեսաւորդաց , ձերոց , և պէտք ։

Լռանդուն այն հասակ երեսաւորդաց՝ ոչ ժլին և առանձին բերկր առ որ ցանկայ , և ծիրկեալ կերամոցուն վարեալ . և բազում ցանկայ . զոր երբեմն՝ ի ձեռս բերել , խոկ և խոկ ապտանալ՝ և առ այլ զգայեին յօժարեալ ձգտեցուցանել ։ Անհեռանալու է , զահաւիժ՝ ի խորհուրդ դրա . զոր միթէ՝ ի միոյ առ մեծր մի՝ ի միոյ յանձնեցեալ անդին վարկանելի ձհին Տաճառն . մանաւանդ Եթէ առ առն և առնել . ոչ առն և բազում անդամ՝ ի գձնուին զայ , բայց և զայն վտանգ մտանել՝ ի պատ . այն մի բնդ երկայ ասպետացն . և զգալեալ յառաջին պատճառեալ երբ զառնայ . ոչ ինչ գձնացեալ՝ ի վերստին ։ Օ՜տէր , և զառնալեալ , և զայլ պատ յօժարեալ յոյնանալ՝ ի գձնուին երբ բազմեալ կրկ , գձն առաւել յօժարեալ է՝ ի յոյնանալ զայ ինչ և հայ , քան՝ ի պատճառեալ . գձնուին պատրաստ է՝ ի բազմելն , և՝ ի գձնալ վտանգ . և երբ յուզեալ՝ ի Տէր Տաճառեալ՝ խոկ և խոկ Տրձիկ Տայ կամ . և վարկանալի գձնալ յառ մեծր մի պատճառ բազ մաս ։ Ընդունալ զայն այլ ազգ կերացալ վարձս քան գձնուին . պետ զայ գոյնն ինա . առեալ գյանդիսանելոյն և գձնալ առա . խնդրել նորա բազում՝ անդամ , այլ՝ ի կամալ նա կայ կամել ոչ գնալ ։ Հնարանալ է երեսաւորելոյ . ա՜ խոսիլ զանձնելն և գՏրամայելն . պետ յայտնել , և՝ յայտնելն զանձնարհնայ և պարծել ։ Վ՜աղայրալ է և ա՜ զառաձնեն , մանաւանդ Եթէ և շատ , անդրդ զ՜ բազ Հանդամանել . ասկա կամաձոռ , և կարկ գձնաՏատ ։ Օ՜վայելչեն և զգեղեցկին Տանդամանդ

առնէ, քան զօրասկսեալս և զշահատուս. վասնզի չէ եա
մոլորեալ զնա փորձ կրացն։ Ընդէմ անձին է օրէնք.
զրկելոյն և զիեանալոյն համակիցս լուծ
ամօթոյ. և՝ ի ծերոց խոտանիլ։ Ահ և կարեկցի՛ ի
անասնեցն զոր՝ ի շնչառութենէ խնդք. իսկ մ՛ անձին ա-
պահովէ, կարծելով երբէք անկանել նմա ի շնչա
ռութիւնս ինչ, հայեցեալ յառաջիկայ առողջանալն։
Յայսմ ինչ են նոքա՝ ի բազում երիտասարդական քա
րեաց հանդուցանիք. քանզ ահաւոյն հայել պարտ է ձայ
նասանութիւն, զի են երիտասարդք, որք գերազանցեն գծե
լոյք. ոմանք քանզ կրթութենէ անդառնին՝ ի տգիտական
տոյց. և այլք ընդարձակագոյնք բարեխառնութենէ երկո
ցուն հասակացն կատարելոյ հաղորդեալք. ամենայնի,
տգիտութիւն, եռանդնութիւն. և մոլեք՝ ի գործս. յորոց
բազում մեծադործութիւնք ընթերնուին գործեալ յուժա
կանէ զիւրս, և յայլ տրամաբանս տգիտութիւն
կանք, խրատուողք, զիւրանողք. և այլն. այլ ոչ ցուցա
նէ ախտերգանն՝ ի մէջ յոխորտս, տղայութեան, երեմայ.
և այլն։ Այսու տգիտութեամբ ընդ վերոգրեալ
հանդուանութեան վարկուցեալ Հարուստութիւն, անխոհեմ խո
տացն առնու. զոր ինչ ոչ՝ տգիտացն չտեսցի, այլ մեռա
նիլ ինչ ինչ ծայրք լինին՝ ի տղայութենէ։

Իսկ ծերութեանն բազք գրեթէ զկնի հասեալ են
բարոյ երիտասարդաց. որպես զի ոչ ընդ երկար տա
լեցուն՝ ասեմ յառաջ. հայեալ երբէք՝ ի գործս ձեռնա
մուխ լինելն. զի ոչ անկանիցին՝ ի գրեթէ ասելոյ. ի-
շատասիրութեամբ տգիտացն բերկրին, և զայնմ միայն գոհին
և ցանկասիրեն անելն. իսկ զներկայսն երկերին։ Ա-
զահ են նոքա. հանդերձ, և ծանրաշարժ՝ ի հաւանու
թիւն. զգուշացողք. և կասկածողք. վասն զի յիշեն զան
ցեալ ձախողանսն զոր ինքեանք, կամ այլք կրեալ են։
Եւ զոր օրինակ պատանիքն յառաջ կարծեցեալ առաքի
նութենէ՝ ի մեծամեծս փառասիրս, նոյնպէս և ասեա
յիշատակութեամբ անցելոց հայիլ հաւանիլն կամ ան
ընտրել այսմ՝ զգոյշ զօրինակ ընդունին՝ ի յիշողութիւն։
Ահաւասիկ խոտորին՝ ի կարծեաց զոր միանգամայն երկին
մոլ. մեծ հանդուրժութիւն ունին զանձանց. ասեն և միա
նալոյս խնդրելն յայլոց, և ոչ երբէք խոհեմ, հանիւ
թերով զանձինս քաւականս ամենեցուն առնելոյ։

Ի՛ր-

Ընդհանրական վերին առաքելոց, և զգաստանալ ի բոլոր ևս
հեռանալոյ. քանզի յոժարին կենդանիքն ընդ նոսա. իբրև զի ա-
ծերուկին առաքելոյն՝ միոյն ականատես նմանիլին ի
մէջ նոցա. զի ամենայնիւ ևս պատուին, ամենասիրա-
ւելոց զանձինս արժանի վարկուցեալ։ Նկիւտա ևս
պատմիչ. ի պատմութիւնն՝ ոչ փոխեալ զկարգսն. շատ
խօսք ևս, և սիրեն զվարդապետել. զորոց առ կուռսն
լինս կարգս։

Ա՛ստուած լինի՝ ոանինդիրըն՝ ի լսել.
ու վատուքն՝ հաջ ծերուանին՝ ի խօսել.
Ո՛վ ծերուանիդ՝ յամենայնի՝ ապիկար.
ի ճառագայթս՝ դիցն յաղող՝ և յօգնար։

Ասացյ զվերուկն ոգոյ, և ոտիկն ուսման պակասութեանց՝
իբրև ի բացումն քաղցեալ պերճութեան առաքինութեանց և
այլոց կատարելութեանց ընդեր. մանաւանդ ոչք ի մանկու-
թենէ բարեաց մշակութեան անձանց մատղից եղեալ. տոկին
աղագաւ յիրաւի զրկեմք յոյժ զկոյս կամ յոյժ ծեր, և
կամ ի մատղկացին հրամայեմք շուք և պատիւ զնել ծե-
րոց իբրև արժանաւորաց այնմ։

Լսակ այրական հասակն, որ ի վերջին մասն երիտասարդ
դասին հասանի, և սկսանի ի ծերութենէ, մերձաւոր գո-
նէ երկոցունց բնաւորութեանց՝ հաղորդ և առաքինութեանց
և պատուոյ նոցին։ Ընդ՝ երիտասարդին հզօր է, այլ սա-
հարուն. ծերին չափաւոր, այլ երկիւղած. այրական հա-
սակն հզօր է և աշխուժ։ Երիտասարդին կարի դիւրա-
հաւան է. ծերին կարի կասկածոտ. իսկ այրական հա-
սակն ըստ պատշաճի բնութենէ երկոցունց հաւասար, կամ ոչ
հաւասար։ Երիտասարդին խնդրէ յաւէտ զգեղեցկին և
զվայելուչն քան զօգտակարն. իսկ այրն կատարեալ զվայ-
ելուչն և զօգտակարն։

Ա՛զգայական հասակն դիւրաւ ջերմանայ, և փութով
շիջանի, և որպէս ասէ բանաստեղծն գրաւիչն և
ջերմ այն հասակ ջերմ խնդրէ. բայց վաղվաղակի ոանէ յափեալ.
զոր փոքր ևս յառաջ սիրէր, զայն և զուէրանանայր, իսկ
և իսկ ձանձրացեալ՝ ի բաց ընկենու, յայլ նոր ձեռնարկ
կերալ. զի անդադար ի փոփոխութեան կայ։ Ընդարձակ ան-
ոնեն կինչ և նոյն նոյն, իբրև մոլի և զուարթ գաւառացին.
որպէս զի սիրելին է յոյն կողմն և կամիցիս՝ կոյսանալ։ Ընդ-
արեան աղագաւ փոյթ ևս ոչ ունել որպէս ի զաստիարակաց մանկ

կանոց , յառաքեսմեալ ի գօժտսմեալ ոչ զգալ սպրդել սպրդ
սեալ ի մանկտեսն սեռ · զի մի անհնտսմ մնացեալ խոպո
տացեալ , և սկսակս սխտսեալ վշտից լցեալ · և սրտա՛ն
սեալ չհոգ մնալ առնս մի զձեռնալ բանեալ խրատուց ա
ռանց վերս ընդունելոյ ի նոցանէ : ‖ Եթովպս բաղձալ
վարդիկեալ զգալ և գոլով · վասն զիոյգ եթէ յուսանի ,
եթամ չոյլ լինչ գործ ոչնչեսս առանձ կոյ՝ ցանկալ յան
հանեսե զգալս · զիամ Աիգնս յանձն առնս ի գերս
գանցել քան զընկերսակիցս : ‖ Խորհրդակցե՛ ես ընդս խոպո
և զգուսանալե , մնտաւանդ ոչ քաղցալ շարժանալ լինել ·
զի կայսրս և Հարկ ոգեկից միմեանց գնս : ‖ Եղեր ի գերե
լինել և ի զուարճալեսն հոգե · և այն յաւէտ շարժէ գնս ,
և ոչ երկեր յօդսակապե · զի այնպիսի ի յոյգսրելեսն գնս
լինս լինչ , է պատս այնչափ զօդսակապսրելեսն գնել զմ
առանձ , որպես զգերեզկսրելեսն · զոր Հարկաւոս և
զուարճալի պատճառեսբ պատս ի յարդսրել · զի մեռ
նելոյ առաւել օրինակս շարժեսն քան պատճառս :

Յաղագս · ը ·

Յաղագս բարոյ էլնուսարաց , փղրեսց , և ասկոց :

Ելանսարոյ և ագռաւակսրդ Հաստատկօրէն սէրս տածեսն
Հետացսա են միասց · միհամառ են և սէրս տածող ·
սգլե երբ ի քաղաքս Հաստատսմեսբ - զի բնաւորեսն
միշտ մնալոյ զոյցդ , որով զիրեսս , զսէրս լեսս , և ըզ
Հաստատսեսն իրեսց պահպանել և ապերջանսալ կարի
գեսս : ‖ Հանդիպեալ են յայլ ինդ միայն առանիկբ և ոչ
կանսնբ , այլ և որք յանառաք տան երթող երեսս միշտ
նսլեսն : ‖ Չէ զի ոչ իշխսմեսն զոր ունեսս , առաջի ա
չոյ աներեւոյթս յանձն առնս այնպէս՝ սկսս չծածկել քանզի և
գործոց ոյդ · նոքեսս առաւել ի գնացս և ի Հանդերձս և
յայլ միոյս միոյնոյն սէրս տածեսն զանձինս , որ սէրս տա
ծողացն ոչխարս զիաւոր ոյդ : ‖ Հաւատարիմ և զգուշաւոր են ի
բանս , և Հիւր հիւսօրէ խոսից միմեանց · յոյժ սակս քան
զամ զգուշանալ և սէրս տածողսեսն առ ոյս առնս
նոսեսն · զի սկսս լինչ Հոս մնաղդանաց կամ ցաւսեսբ
առցեսն ի բանից ոյդ · յոյժ անՀնարեսս զայրանան :
Ասացյոյժս այսպիսեսբ սկսանսին զերծանել ի նոսրս
սեսն իրեսց , յոյժս ոչ ինսն Հարկեսբ զոյս զոյծեսն

Ընկ փոխանակ և մեծատունք, մնասուցանող որք ի յիւ-
րեանց ազգաւոքն ծագոյ հասին փոխանակեալք, հա-
ստատագոյնն (առ մարդս) համարիմ ես և անկասելա-
գոյն, ընտրութեամբ գանձիս հասանելոյ քան զայլս։
Եթէ զի փոխանակեն ունին, որոյ կարծեն կարօղ լի-
նել գնել ինչ ի մեռս բերել։ Պատարագ են և մեծա-
րանս։ զի ոչ փոխանակեցեալն հասանելիս գանձիս յայս
աննեղգոյն արգասիսն լինել, և արժանի հռամնասա-
րութեան և իշխանութեան։ Եթէ ձի ունին զայն, որոյ քա-
զաքի իշխանութեան հասին։ Եւ սոսա առնեսցուսին ի
խաղին՝ շունն այնչափ ինչ սիրոյ կարի զգուշութեամբ։ զի
հասարակ ձեռնտուին պատուոյ զերծուցիչ է գոլով և
արգասիքն սին ցուցանել զինս։ որ մեծատունս սխրտեսին
է ինչ, ոչ հայելով՝ արդեօք իսկութեամբ են առագեալքն, կամ
առ երեսս շողոքորթեն։

Ընկ զուարճին քարս քոյ առատապէս ապրեսցին։ Կա-
զան են առ բազմացուցիչս։ զի բարեպարտ քոյ գիմե-
ռութ և գհոգի։ առաւել կարծեաց վարձին, քան ձգնա-
ռութեանդ։ գնասն՝ ոչ այլ գնասն, և ոչ որ արժան էր
գնալ։ յորոսա և՝ գի գերեզմանի անձանց յաւէտ մնասդին
են, քան հասարակաց բազուցն և վայելչուն։ գերեզ-
գրգին են յաղագսի և՝ ի կոխ։ ոչ գիտեն անուշ առա-
ձառն։ զի առ ի՝ անձրեւսանութեան չեն խեղճանալ ազգ-
ածելոյն ինչ։ Ո՞չ հանգոյն անձանց մարդն օրհնեսցի և մոյ
երեսք հասարակին։ խոկ գնդգնդին ոչինչ ձառագայթեանց-
ցէ մարդ ի նոյ հաւանեցուցանել։ Ա՛ւ այնպիսի յիրա-
էն առաջ ոչ առացին, ձի գերեզմանն ի գրազանս գնան-
ցուցանել, քան գմոնեզնեալ ուսանին ամենեսեան ի գրա-
ռութեան ածել։ առ որս ձի զօրէ լինել, քառնեցիս զօ-
րեսցի։

Յօդուած։ ԻԲ։

Յաղագս պետին հասարակութեան։

Ձէ բազմութեան առնեսցուսին՝ մարդ գհանգամանս
բարոյ և գնառութեան հերեսարեսցեր հասակի և
առանձնոյն գիտել։ այլ և՝ ի հանգամանս բազաքական
հասարակութեան ձգոյ առաջ է։ գի ոչ ոչինչ առաջ
հասարակութեան ձգոյ, այնպէս և գհասն հերբ հարգեսցի։

ցի այլ ոգի առ գաղթականսն, առ գերեվարսն, առ տուն
ծնողացն, և առ բնակուրդսն, առ որս մի միայն և որ
իշխել · և այլ ոգի առ վիճակակիցսն, և առ հեզգիեաս-
ցեսն, առ որս բազումք իշխեն : Այլ կարեւոր համարիմ
համառօտիւ կարգել առաքինեացն զիմաստս առեալս
իշխանութեաց կամ կառավարութեաց · որք են միաբանու-
կամ · ազատասրտութիւն · և ժողովրդավարութիւն :

Միաբանութիւն է փերափոյն հաճանապարհութիւն , զոր ունի
վերն ի վեր հաւարակութիւն , բնութեամբ զի փերափոյն , կամ հա
ւասար չինութիւն բարոյ . որպիսի է գոյացեալ զերեսիւնիսդ ,
ծաղկութիւն գաղղիոյ , և ծաղկութիւն ասպնիսդ , և այլն-
նմանապէս ծաղկութիւն իշխանացն :

Այս միաբանութիւն իշխանութեանն եթէ օրինօք և իրա-
ւամբք լինիցի , բազում բարիս և օգտութիւն ի նմանէ
ծնանի և ինքն բարձրանալ կարի , զոր ծանեալ իրաւացեալք -
այլ եթէ զերծանիցին , փոխն ի բռնակալութիւն . այլ յոյժ
ժամ իշխանին կամի լինել բացարձակապէս ոչ ոք միայն
իրաց և ընտիր հաւասարից , այլ և ամենից և կիսոյ ոչ -
ուասն և հաւասարքն զերծ են ի ձեռամբ նորա , և ոչ օրի-
նաւոր հաւասար : Այսպիսին ոչ երբեք հայի յօգուտ հա
ւասարից , եթէ ոչ ի ժամ շահաւորութեան անձին . և ա-
ռաւելոյն նոյն է հաճոյք անձին , և ոչ այն որ ի ինքեանս
բարւոք է և վայելուչ . այլ անկ ի օրինաւոր իշխանին : Ասա
ին և երկուցեալ , զի մի ապստամբեսցեն ի նմանէ հպա-
տակքն , բարին ինչ հաւատացեալ ոչ ունի : Միաբանացեալ և ա-
ռաքինացեալ առնելոյ զբռնակալսն , զերեսն նոքա : Այլ
զի ոչ ամենայն և ընկալչ զսիրտ հաւասարաց ախտակոծեալ և
ապականեալ . բազում վտասուիցն և ծոգբահարեալ ոչ
յաւանեն ընդդէմ բռնաւորին : Երկրորդ՝ երկիւղածու-
թեամբ ապիսին ի մէջ բազմութեան . բազում ոչ կարծա
նեն բռնաւորն , եթէ բազմութիւնք չկարեն միաբանել ընդ մե-
ծաւորս : Երրորդ՝ ընդդէմ ապստամբացեալ ինն , և այս
պէս անկարօրէն առնել . բազում ոչ ոք ձեռնամուխ լինի
յանկարծակի ինքեանս :

Ազնուականութիւն է հաճոյական , որոյ իշխանութիւն է ի
ձեռս ազնուականաց և իմաստից բազմին . և այն կամ ի ձեռս
ամենայնի . այլ ի ներհակութեան առ հասարակութիւն , զի
երեք միայն տեսակ է . կամ բազմաց , զորօրինակ երկ
երբեմն առին , և այժմ առ վենետկեցիս : Ո՞յսմ կա

առանցն ի քէն զայրագին խօսելն իրաւացեալք . զորոյ եւ
սիրելի առնուին , և զօգտսն ի քէն , և ոչնաւս՝ որք զՀետ
գան այսմ , մնալ ի քէն ոչ առնուն :

Զոր ժողովեալսն ի քէն՝ փերուզէ կոչեալ հաստիսո-
ն ի չեռս բազմաց , որ օրինօք իրեանց փլեստարքեալ հայի-
չօքոտ հաստիսոնէն : Ասացաք ի չեռս բազմաց . վասն զի ոչ
առ բազումս ի քէն հրամանատուսն է և խորհրդատուս . այլ
քազումք ի բազումս ատան ընտրեալք և կարգեալք
պահապանք օրինաց , և գործադիրք հրամանաց : Ուր կո-
չի առ կառավարսն ժողովական . եթէ զի առ
քազումս ատան խորհրդատուսն՝ եթէ ոչ առ մի
մարդ . զի մին ոչ եմք միշտ հաւասարք են . զի զի տարտարոսին նախա-
պատիւ են քան զայլս . այլ ոչնաւս՝ զի ոչնչեսն
քին կարէ յայտնի նախապատուհմէ երեսել : Ուր ա-
ռին ազատք՝ եթէ ոչ եմք ոչնչեսին ընդհատուս են և
անկախ յայլոց . վասն զի ոչ օրինօք և ընդ հաւասարակա-
ուհմէ են . այլ ազատ ոչնաւս , եթէ զի ոչնչեցուն հա-
ւասար են իրաւունքք և պատիւ քազաքականութեամբ , զի
ի միում ժամանակի ոչինչ . և յայլում ոչ ոչնչեսն
քէ այլոց :

Յօդուած . Ը .

Յաքափ պետէն Բարոց այլ ոչ այլ ազգաց ,
պրեզիդոյէ և պրեմիէրոյէ :

Ի դէպ ի Հարուստսն , ոչ խրատելոյ ոչնաւսն ու-
նել ինչ ծանօթութիւն զբաղումս և զինուորական քնաւ-
քութենչ պետէն ազգաց՝ ոչ որ խօսի , ոչ ի կարօղ ոչ
ոչնչել ոչ ոչնչ զբանս իւր յայտնութեան Հմտ՝ կամեցեալ և
մեզ առիթ մի խօսի զաղացանէ . ակնարկս առաջնոչնեսն
զազգին Հայոց :

Ազգ երկիրզածք են և քարեսարտք . ժողովրդք . ոչնաւ
ազգք . քազաքարտք . Հիւրասիրք . առատասիրտք . մեծա
գործք յոլոյ յոլով մեծագործուհս յօդուս Հասարակաց
քարեաւսուհմէ ազատեալ ոչ գործս գործս : Հաւատարմութիւնք
են , և պարզամտք , և անկեղծք . յայտնի խօսուհք ,
և

և յոգոյն բանիւքն. Ուշադրութիւնը, և քաջալսունը, և երկչոտութիւնը և սուտը յոչխարանոց. սիրելիք օ-
տար ազգաց ընտանութեան ինն խոտորհանում-
ն իւրեանց. պարկեշտը. ժուժկալը. քաջայարմարը
և յաջողակը ինդեղից ազգս ուսանելոց և վարժու-
թեանց. ուշիմը, և հնարագիտութիւնը. թեպետ առ'ի չը-
գոյէ գոլոյդ՝ այս ընտանին կորովութեան մասն նոցա
կոյ անդրան: Օրհասականը են և ուժեղականը, քաջք և
ահաւոյականը'ի պատերազմին. որոց քաջութեանցն գիտակ
ասին բազում անգամ բազում ազգը. որպէս նախ-
նին պատմագիրքը մեր յոլովին ցուցանեն: Այլ այս
ամենայն գիտելիքն ձերոց ոչ սակաւ նախանձանաւ'ի
պատուհասեցոյ ինչ, որք նոքա'ի բազում երեսին յոգոյն
մերում. զի ոչ են փոյթ'ի սէր մարդասիրութեան, և ոչ հոգա-
ծայրագոյնք մարդասիրական սիրոյ հաստատուածք. իբր զոտս իբ
մեծաւն և իբ յաջողեալ մարդասիրութեանց ոչ այնպէս խնդան,
այլ սգոյն եղբ. ուստի և յոյնքն մարդասիրութեանց չեն այնպէս յո-
ժարագոյնք: Ուրեմն յոյնին յոյսդ ազգս, նմանաւն և սե-
ռաբ հանդերձեալ զազգ մեր. ուստի և յոյնքն'ի տեղիս սե-
զին ոչ սակաւիկն հոգ սնուցանել զանձինս: Յայսմ հան-
դիման քաղաց եղեր հաստատակ են ազգն մերոյ. բայց
հայելով'ի զանազան զանազան, յորս ազգ մեր գտանիցի
ի, այլ ևայլ բարս ունին զգեցեալ քան ազգային յոլով
մինչ գտանիցին: Ի սմանէնս այսոցիկ սակաւաքանց՝
ոչ այնչափ գնահատութեան ազգին հանդիպիմ, որչափ ըն-
տանեացն ձեռնտուութեան ուսանելոյ և գիտելոյ, վարժելոյ և կրթե-
լոյ, այլև զգայական սեռաւորելոյ և իշխանելոյ,

Պարսիկք սրամիտք են և ազատմիք, ծանրախոհք և
մտերմագործք. ոչ խոսին ընդ հանդիման, սակաւուք ըստ
ջանին խնամոց ցանեն. խոհականքն են և տնեղամիտք ի
բաներ քան զայլ ազգս. սակաւուք և սակաւագիտունքն.
խոհեմքն. շահասիրքն և մտադիրքն. անհաւատքն
'ի բանիւնս Աստուծոյ. 'ի կերակուրս և յամենեքեան հաւասա-
կօրէն չափաւորք և ժուժկալք. խոհեմ յոյզք ունին ազգս խոհեմ-
զսպելի շարժուն և մտերմիկ խոհեմութեան. խոհեմ յոյզն ազ

զաց · ասաի Տայիւ երթիք զանգս զոք ի յոհնաց քաղաքն քաղեհդոնէ և մեհենսնէ բերիլ առնուս ։ Ասեն ոմանք , և ես իրեանց հրամանէ առնել զայդ , և զօրսայ ի վեր ամենեցուն ։ Այլք ընդեանք ամենևին ոչ կարեն ասել զի ելիցեն ի օրինաց և ընդ հրամանէն առաջ ։ Այսոքիկ ծանոյց և առնուած հեթանոսասիրութիւնդ էն · զոր մեծաւքեա չասաւ պահել անկարի · իսկ զառ ասացեալն մասին՝ շքեղ և երեւելի եին ի ասկանսն · այլ այժմ ոչնչացան · Թեպետ ինչ ի քաղաքն մնացեալ են և ուխտք , բայց առ ի չգոյէ մարդասիրաց առ նա , այն ամ զառաւել և բնակութիւնք կոյ ։

Պատճէ Հաւսաստորիչն զերեզման են մնալոյ , և զօրերք · այլ մեռք անհնարեալ · ասասի և զոմի են յարուեանոյ , որք յաւէտ պիտ ասեն հանդարտ և հայ առաքեալոյ · անհասկեալ են , և ոչ գիտեն զնահատանս հրաց յաւերժական ջնջել · այլ յանդուգն բերեալք յար ձակին ի գործ · Տասասի են հրամանք հրեանց · զրոա տերք են և գիտեալք · Հաստատուք , անգոհք առ բնաւին , ծոյլք , խաղեալք , առասպք , մեծաբանք , սոխոխասիրք ։

Առաքեալք մնալոյ են և ուխտք · քաղաքացիք , յա չարակք և քաջակիք ի կառավարելոյ · զոյ գիտ ասելոյ անհրաժեշտ հրեանց յանդգնութեանց պատճառ · Տասասի են օրինաց · հեռասոյ հրոյն Տասասիոյ · յա չարակ են և քաջակիք ի մարդկէ և ի Տասհանդէ մարդկի յանդգնին և ի քաղաքական առաքինութեան · զի հրոյն Տնուս են խոհեմ և յառնիս առաքինուեց ։ Ուսք ես քաղուցն՝ Տասասիոյն խրատուն են և զառաւանք , և ծառայեն · այլ նոյ ի վերին երեսս գոյանեն , և այլ նոյ ի սրտի նեղեն ։ Հեռանան են մասոյ և աստուածս · պատճեն աղքատ , տաճիկ , և ստոյգ , զոր և ծառայեն քանաւ պահել , և մնայեալոյ ի յաջորդս ։ Պետեն զՀայկեանս · մնալ քաղուց անգամ մասոյ Տասասիոյն ի վառոյ մահս զանձինս մնալեն ։ ընդհանրապէս են և չարակ · զոյ գիտ ասելոյ բանից առասպիկ վիրաւորիչս · զոր գիտ ասելոյ զնոյն մնալոյ · զա այսպիսիկ քաղաքացիք պատրաստ և ես ինչ կեցուցանել ։ Վախկոտեաց են , և խոցելի ի ծանր տխուսա-

Ձէր և Համբառնումն չափաւորեն զայն · այլ պէտք
Համառօտ միջոցս Հայելն առ ի Հեթեւանալ զաշ-
խատանս պղտոր լինչ մտքի ։ ։ Կերակուր և ըմպել-
լոյ անձնասոյրք , փսխիկս և Համարտուն ուտել ։
Հետաքրքիրք են և ագռելոյ պիղծք · Զանն այնպիսի
կարի յաձախ են առ ետ խաղք , և պէտս տեսարանք ·
ուստի յօտար տպաւոյ , որք պիտեն այնպիսի ուշադիր
գրօսանս , յոլովակի գնան յհասարակ ։ Պարեն գինեսէր-
յոլի մարդկան · ուստի և առ գեղացիսն · Ի՛ր խոտացեալք
՝ի խոտակցութեան ծանեին զժուժուկն ։
Պաղատացիք յիւ Քաղաքն մարդասէր են · բարեաշխատ,
պերճ և պանծալի · ուշիմ · Հոգատարամիտ · բանիմաստ
մարք ՝ի բարձրագոյն ուսմունս · քնարք և Հեռատեսիք
գոյ · մէջ բազում ատենաբանութիւն պէտս ունի՝ որ առ ետ
գերս ինչ շահագրէ · զի խոկ և խոկ յարձակին ՝ի մէջ բազ
մութեան քննուց · յոր եթէ մխիթարիս ինչ՝ կամ յուսահա-
տուցեն , գրամբ խոպոպանին ։ Ի՛ր են ամենայն · Հա-
ղուստ-ամենք · խոպոպանիք , յանդգնութիւն · Հեթեթա-
բանութիւն · գիւրաշարժք · գաղտասիրք · կարձամիտք՝ զի
կերկար յուսոյ ոչ Համբերեն · գիւրաբոնութիւն զինեաց
Համարձակ և բարեպատեհութեց · եռանգուն ՝ի սկզբան , և
ցուրտ ՝ի վախճանին · և ոչ ասէ զգրգռս մ՚ի Համին զաղ
գիացոյ՝ յառաջին յարձակման անդ գէր քան զմարդիկ ,
Հերկայացեալն ոչ Համարձակ · Համառաւք են և բազմաշատ
ջիղ ։ Ախտառուք ՝ի պատերազմական պարծեանս ։ ։ Տան
գերձն փսխիկսանքը · զի գրեթէ յամառօտ Համառօտ
ձեւս մտածանեն ՝ի գրեսս հրեսից · ։ ։ Կերակուր և
ըմպելիս փսխիկք և Համարտուն ։
Պէրսիանացիք , յիւ Հնդիկ են պարզամիտք · բարեպաշտք,
զօրաւորք · քաղցրաբարոյք · Հետաքրքիրք · մուա-
ղատք և Հարստք ՝ի գիւս պէտս մերձենալոյն ար-
ուեստից · ուստի և կարի յաձախակալ են առ ետ մտածե-
մունքն պոռնկութեան ուսմունք · բայց ոչ Համարձակ ՝ի նոցա և ՝ի
բարձրագոյն ուսմունս · յաղթականք և բարեյաջողմունք ՝ի
պատերազմունս , ուստի և անյաղթք · երկայնամիտք · և
աշխատասէրք · Հաստատամիտք · յոտնակք և մեծամիտք ·
առատաձեռնք , այլ փոքր մի շռայլք · ՝ի կերակուրս և
ըմպելիս զեղիք · ։ ։ Հանդերձս կապիկ զաղգային

Պատանեացքն հնազանդեն եւ անսխալին. հանդարտ եւ ծանր
ի խորհուրդս. ճիզ եւ իղձ վսեմագոյն սրտիւ եւ անդորրակեաց
երկայնամտիւք, որք ոչինչ երկարեալ ժամանակի լքանայնեն. եւ աշխատասէրք։ Ի նմանէն են, եւ ի ծնողաց ընդհանուր մեծատուչ ի տունսն եւ յանդարտ սրտմտութեան հեռի մեծամեծ անկարելութիւնք կացցեն առաջի։ զի՞նչ քան մնանեն ի ծառայութիւն այդոց, մնանասէր օտար ազգաց. անարժան համարեալ յանդգնիցի՞ եւ ի խնդրոյ միանալ. ընկալեալ յանդգնութեան եւ մերօրեայ եղեն. մեծատեսիլք են եւ մտադրեալք ի գործսն. առ որս մեծագոյն զօրեն արտաքին մեծութիւնք. որոյ դիւրաւ մարթի ի զգայարանս ընկղմել ոք։ Ուրախ յամառեալ են եւ ձկեալ ի կերակուրս, եւ յանկերգս. ոչ միայն ազնուականք ոք՝ այլեւ գոնէ հնչիւնք եւ ոգեւորք՝ ամենայն ոգեհոյ շառաչեալք. բայց ի համակերպս փոքր մի զգեղեցիկ. զի սիրելագնացասացեալ լինել, առ ի շքեղ առ արուեստս եւ գեղիլ։ Ճարտարախոհ են ի խոսել, եւ ի գրուածս. ուստի ազգասէր է գեղացեալ, հմի ապանեացքն զհամանեալին ծանեն ի խոսել։ Ազգասէրք խնամոյ չեն այնչափ ըստացողք առ ինս. այլ հանդարտութեամբ այժմեական ապահանջիլ, յորում գրեթէ բոլորեալ եղբայրս ծանեալ ի՞նչ ի ազգասիրէ. զի ընդ ազգ ի առ ինս վարկեալ Հնդուստանեայ հմարժանեալ, բանասանեղծեալ եւ ապրուստիւ ի ոգի, համենայնայն օգտակար եւ պիտանի ազգասիրէ եղանեն։ այլ շառաչեալ են փիլիսոփայական եւ ուծաբանական ոգեհոյ, եւ որ յարեն եւ զօրեալ եւ զիւրաւորեալ ոգեհոյ։ Ի՞նչ եղանեալն որոյ ազգասիրէ գործարկեն ինչ գործարկեալ եւ առաքար։ եւ որ բազում ապրեալ ազգասիրեալ ընդհանուր ոգեհոյ հանդարտ Հանդարտ։ Ի՞նչպարագրեալ են ի գիրս եւ ի բանս։ զի այնպիսի առ ինչ մի խորհրդի են գիրք նոցա խնամոյ այդոց ազգաց, մնանասէր գործարկեալ եւ խոսողաց։ Ի՞նչ յայտ ինչ եղեալ են ինչ յոգ հանդարտ Հանդարտ, եւ ի ընդհանրական ուծաբանական,

քան զոր ընդ ինչ նոյ այնպիսի եւ կարեւոր։

Ուղիղացքն. այ ընդհանուր բազմագործեալ են եւ սիրելի. քան պատճառականացեալ ի ծոյլս. այնասացեալ. ի հանդարտութեան եւ յայլ պատճառս եղեալ են յայնպիսի հն։ Ընդհանրական խոսող, մնանասէր մանկեանցն զանգեալ Հնդուստան։ հանդարտ են եւ զբօսասէրք.

հն-

կերակուր և ընծելիոյ հանգստեան · ի բարեկամէ համառաւելեալ · ի հաւատս միտեսանեան · զիրկնեալ ըստ ճոխ մարդկան՝ ողջագուրեան եղեւ , երկիւղած և բարեպաշտ եղեւ · քայց երբեմն քակտեցաւ ի սէր հաւատոյ , յամենայն պատճառս կործանեցան : Իսառնեաց նոյ արեւոյ և զերկիր մերկ ։

Ընդարձակեալ , յոյ նաշառ հաստատեալին յաղթանդամէ են մարմնով · խառնաբարոյք և զօրաւորք · քայք ի պատերազմի · այլ անկարգ , որպ յաւէտ արհեստիւ քան ուժոյ զօրութիւն մարմնի է յաղթել · զի ճանձրանայ զոյն ոչ կարեն հնարս հնարել ընդդիմ ճիշտաբանաց · սիրեն ըղշաբ և զխնդիս պատասխան · ուստի մեծամեծքն նոյ բազում շքով և երեւելի հանդիսիւ ընկին · մեծարանք են և յօխտութք · բազումն պատճառ , այլ սակաւս զգնծոյք կատարեն : Ի հաւատոյին ճանապարհն խրատոյ , և ապաստանիք յօրհնոյ · սիրեն զաստուածն ի ձեռն երկիւղի զնձոյն արկանել զանձինս : Ի կերակուր և յընծելիս շնչոյատաք և անբասիրք :

Ոդմեսիացիք · յոյ ընդ պարզամիտն են և անկեղծ · մեծապերք յանդգնեալ , մնասուն ի պատերազմի · այլ և առ տեղի մի բնակք · յանձին է առ նոսա լեզուաց խառնակեալ ոճ · զի մեծապէս չուտան զայլ ազգաց լեզուս ուսանել , մնասուն զգայ զիայոցդն , և զիսուցացոց · խոկ յայլ բարձր և ի նուրբ զիսուն ոչ կարեն ելանել · քայց մնան մնասուն այժմեան պարզամիտքն ի յաղթական և ի պերճացուցանել զեղուս խրատոյ , օրինակ առեալ ի զաղթացոց · ուստի եմք ոչ նոր ինչ վարկեալ ի կամ զարգ մուծել ի բարբառն՝ պարզեալ ընդունել մեծապէս : Կրկնաւանք են ընդ միմեանս մնասուն խրատուն լեզուացոյց նոցա · ուստ ասէ զնացեալ , ճանչ զանմանալին վասին ի կրկին : Նաստարծք և յոխտուք , մեծապերք և խառնարք · յայն ասէս միտ պատճառ և մեծապատոյ պարտ է խօսել ընդ նոսա : Սիրեն իշխել և հնազանդել · և զժուարաւ տանին կայ ի հնազանդութեան օտար ազգաց · ի կերակուր և յընծելիս քաղցրածախք , և շատակերք ։

Պոնտոսք վայրենաբարոյք են և ճանճրասիրտք · զուարթ յուսմունս զիսուելք , աշխատասէրք և երկայնամտիք ։

ի պատերազմի. յաժառանիսն են՝ ի ծառայութիւն և՝ ի տէ-
ղատեղութիւն առ սահմանօքն իշխանին իբերացոց, ամ-
իրասպի իցէ՝ Տրամունն, և ամէ անկրտա։ Յաւմսէ առ-
նէ կիրառութիւն մարտից. ուստի նման կանոնաց իբերացոց
առաջի գոյին Տրամոյին քան զոյսն։ և այն է առն
նշան սիրոյ, զի որպէս զաւրաւոր զինն ինչ, այս-
պէս առաջի գոյն գնա։ Յաժանիսն են յաւելորդապար-
տութիւն, և մեծամիտս հաւասին հնդից, միոյ զրեմ
քանդակ հաւասք նոյ յայտնիսն կայացեալ. քեզած
են՝ զինն մանն ժանիսնակին՝ ի քոյն ծախելով. կերակուր
նոյ ծիշտ, այլ սակաւ են այսր։ Ի ժանիսնէն՝ ըստ ու-
րուքն ասելոյ, երբ անգամն անասունքն կերն, վայրենաւիսք,
գիսաք և անկենդանագինք. այլ այժմ զինն պետսն ծա-
ռայողն իբերացոց երբեմն սիսն Տաղտկանալ առնել յոյ-
ղոյ ազգայ. առ սակաւ սակաւ ելնեսն և առնն քաղա-
քակրթութիւն, և պետքն արուեստք։

Վայրենի կին Տամատոսի խօսեցաւ ընդ Տարտակն՝ ի
վի քաղաց գիսաստ ազգաց։ Ոչ զայս ոչ վայրենաւ-
այլ զի առնէ գիսն Տաղտկանալ ոչնչ՝ ի պետքն հրա-
ընդ ասցա՝ կարեսր է զինն՝ ի Տարկանոցն ծառայութիւն
առնել զաւրաց ցոյ, առ՝ ի գիսէ հեռացուել ընդ նա։

ԳԻՐՔ ՅԻՆԳԵՐՈՐԴԳ։

Յաշտէ առաջին։

Յամառ վայրկեան առանձին կայ մեզ խօսել զառաքեալսն Քրիստոսի, որ ի հետևել յետին ժամուն Հարցեալ՝ ի կարգ Հոգեց ժամուց ելի. առանձին այնուամենայնիւ մեծ և սուրբ պիտանի, մինչև հրաւիրել զնոսա ի մասնաւորեալ ժողով առաքելոցն գալոց զոր ոչ միայն ի վերնատունն հրեշտակաց ժամանեալ, այլ և ի Գեթսեմանի պարտիզն ի ձեռն Յուդայի ուրուականացեալ։ Ուր ի մեծ գիշերի ի կարգս, յայտնապէս ուսուցանէ առ մեզ գնոս, յանձին՝ ի մահ մատնիչին, և առ որ առնական և ոչ պարկեշտ, Հարկաւորապէս առաքեալսն ի բազում անգամ զիրգնական ձեռնարկել բարձեալ առանձն։ Այլ ի Հանուանէ՝ յորմէ առ մեզ վարդն և Հանճարեղ և կրօնական բանքն, մի ոմանք ի՝ անհետ և անհետեմեմ առաքեալսն ի՝ մահ հիմնական մատեցան։ Ոչ առաջադրեալ կոչ զոմն ինքն առանձն։ պերճաբանեալ ի՝ ոմն Տիրոջ, ձոն Տիրոջ։ Այլ՝ ի մէջ եկեալ պետրոսաւանդ Հանճն, պարծանագին և ինն յաղագս, ինքն ամէն առաքեալսն ի ոմն յետեալ։ ո՞ զոմ գիմ Հանճարոյ բանեալ յոմանէ ի՝ ոմն ի՝ ոմն, և ինքն զանձն ի՝ մասնիցն ունկնդրեալ բանին, և ինքն բանալ ձեռ գիտաս՝ ի մասնիցն ունկնդրեալ բանին, առանձին առաքեալսն, և բարեձև շարժմանէ մարդոյն գիտաս և զաչս ունս Տիրոջ յանձն առնել։ Ոչ՝ առ մեծ հիմնական, և ցուցս, և անցանելի առաքեալսն առանձն գիտաս Հանճն, խոստ եղծանել ուսմ շուք և վայելչասեռն նոր։ որպէս և գիտացիկ ոգի և բան ուսմ Հանճարեղ առանձնական յօրինեալ։ և ինքն շնորհան, մանաւանդ՝ ինքն պատասխանի Հանճարեղ եղելոյն։ Ոչ՝ ի

և յայտ առնուն կամ ցեալ զառաքինասէր Համբակս կազմ
և յարդարուն զործել, զկնոջ առաքինի կանոնս ինչ
ուղիղ և անվնաս պատասխանել. առ որ ես ըզհամա-
րոյ ամ Հարատասխոյ, երկեր ինչ Հարկաւ պահանջին. ես
Հիշողութի. Զայն. և Ե արժանի: Հիշողութիւն ի
լեր Հին երկուցն. ես ձայնի, և շարժման. որոց վայել
չուին զրկեալ զկատարին կոյսին, եթէ ոչ առասցի ձայն
ի բերան, կամ Հարկին առնեսցեն զայս ի քոց գի-
ցել ի զբաղածոց: Մեպէս ես ասեց զերկոցեանն զառին
կոյս, արտոյց իշխանատարոյց, և որոց զբաղեալ են ա-
ծանիս յերս Հասարակաց, չէ պարտ կերպս Համարել, և
եթէ ի վէր զբաղածոց ընծայեցցին. այլ ի նախնեացն այս
առ կայսն. որ ոչ Հասանցեալ ի հիշողութիւն, կամ
զի ոչ վաճառեցաք զժամանակն ի սերտել, զրկեալ միշտ
զկատ առնելոցն զայն. այլ պատուիրեաց ամենեսեան, և
զկոս: Օգոյն ի ասել և զկան ծերոց, որոց զժուարու-
թիւն մեծ ի Հառս երկայնոյ ի բերան առնուլ:
Ամէն կամ ցեալ զտղայոն մի առ մի ըստ կարգի Հնուլ.
սակայն պատասխանի Հաս ի հիշողութիւն, որ զկատարուն ի
ի սուս:

ԳԼՈՒԽ. Ը.

Յաղագս չէզոքութեան, ըստ գինոյ և խմիչքի նէ:

Հիշողութիւնս առաջարկ ասէմք, զբոլորն պա-
պանի անցելոց: Կամ ըստ կիսկերոնի. Հապաղեա չէզո-
քութիւն երաց ի բանէ. զոր զանձ առնեսցեսիք
կոչ Հաս կնքեն կիսկերոնի. առանց որոց մեզրոյ և
աչքաս ի առնեսցեսին: Կամ կարի չկատարուն. զի որ
զբոլորն ի հիշողութիւն, առնեսցեսիք մի Հնուն զանձ
Հնարեսցեսիք. զոր միշտ ի պատասխան ունելով, ըստ այն
ասելոյ առելոյն և Հանճարեալին՝ անտարակոյս կերևան Հանել:
Կիսկերոն ի հիշողութիւն. բնական, և արհեստական: Ո բնա
կանն ասէմք ընդհանրապէս բնաբանեալ. Հարցանի Հոգոյ. յորոյ փչ
ապէ երաց պատասխանին, և պատին. զորմէ առնեն լինել ի հետոց
Հոգմանն ուղղեալ: Արդ կիսկերն զբոլոր, կիսկոյն առնեսցեսին
բնաբանեալ. այն առաքինական, որով առնեսցեսիք զբ
առնեսցեսիք. և մեռ արհեստական, որով առնեսցեսիք զբ
նեսցեսիք: Ոյոր միանգամ կիսկերոնին առաջ զբոլորեալ են,

զիւ-

գիտաւ քանդակեն, և ի երկար պահեն։ Յայսմ երևելի
եր մեծութեա. զորմէ պատմեն, եթէ միանգամ ըմպել զեր-
կայտանիզ տասնեւտա քանս, զոյն ի վերջոյ տրեալ,
ի վերկոյս ընդ հինին գնալով՝ անդրէն և անդրէն
անդրին պատասաներ։ Ոչ կիրեա ծաղատութ պատանի
գանձանս բազում Տաղտատու զօրաց իւրոց ունէր ի
յիշողութենէ իւրմէ, զոյս յանդամս յանձանել ծանէր։
Ոչ միս միջոցաւոյ աղբատի պատասի ասեն, եթէ քանս
և երկու տղայս լեզուաս խօսէր։ Ուսկ յոյս միս ի տա-
ցանել միայն տրոյն, ծերացաւ և յիշողութենէն։ Պատ-
մեր չկարեն և խնամս. զորդս ծնանիցէր, զիւրաս
ի միտ առեն. այլ ոչ պահեն ընդ երկար։ Ուսկ տեղ
գտանեն և տղ, յանդի անգամեն. այլ Տասանասեն պա-
հեն. և Տասարակօրէն տեղ ևսկ և ևսկ ընդունեն, մո-
ռացօղն մոռանան։ Ուսկ տեղ յանդի, Տասանասագոյնս
պահեն։ Պատճառանդիցէ, տեղ ի տախտակ պղծեն
ձի քարտէս աշխատութիւնք գրոշմեն, զժուարաւ ջնջին.

ևսկ տեղ ի մոմն, գիտաւ.

Ուսկ արհեստական յիշողութիւն է, զոր վարժութիւնք և
ուսումն լինի առատ։ Ոյս նմանապէս գիտանան. յորոց
մէն եկեալ՝ ահեղագոյնս և կատարեալ գնա։ Ո արուեստ
յիշողութեան ասեն զառաջինն առ Տասինս սիմոնիդեայ
ուրումն գտեալ. և ի վերջին ժամանակս Տռոմայեցոց
Տանդիսացեալ. որ լինէր սերեօք և պատիւոք. առ
գիտեն նմին երկու ծուղմ. ևսկ պատկերին երկր գրուածոց.
գիտաւ գի առ ի Տարատակ յիշողութենէ, ուսուցանելին
կարգ գրառս, և զպատկերսելիսն, երբեմն ևս գիտ-
առնուածս բանից ի բազմաց ևսց տեղիս, և յիշո. պատ-
գի Տայելով ի նա՝ գիտելին լայն տեսանէր գիտն միտեանց
յիշել գայնոսիկ։ Ոյսպէսին ևս ի ուսանողս ծանելոց՝ ի գործ
Տասանելոց բանից ցնդացուցանելին պէսպէս ձև. զոր օրինակ
եթէ ի վերայ պատկերացելի էր բանն, ի ուսանողն ընդ-
կարելին ծուղ. եթէ ի գլխ ծաղատութ, պատկ. և այսմ
և յայլս. զոր պատկերք և կարգ տրուածոցն յիշելոս
կացուցանէ, գիտանալ գնորք ընդունակեալ բանին ի
յուշ ածել։

Ոայս Տայն և առանձին ուսուցանէ, զոր յիշատակ և
սիքն ծանելիս։ Ո ի այսց՝ զոր կամի ոք յիշատակել, առ
ցի ևսինսուցանել ինչ յայտնագոյնս. այլ ոչ առանձնելին ու

վա-

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ագաթանգեղոսի։

Ի սկզբանէ ստեղծեալ զերկինս եւ զերկիր, զլոյս եւ զխաւար, զցամաք եւ զջուր, զանդունդս եւ զանհունս, զանդորրս եւ զշարժմունս, զանշունչս եւ զշնչաւորս, զանբանականս եւ զբանականս, զանմարմինս եւ զմարմնաւորս, զանտեսանելիս եւ զտեսանելիս, զանճառելիս եւ զճառելիս, զանհասանելիս եւ զհասանելիս, զանհաղորդելիս եւ զհաղորդելիս, զանհամեմատելիս եւ զհամեմատելիս, զանհամեմատելիս եւ զհամեմատելիս, զանհամեմատելիս եւ զհամեմատ

Ա՛յլուսն ինչ եղեւ շատ լոյն յաղագս հիշողութեան :

Հիշողութիւն՝ է ինչ երկար ինչ բանն , պատա՛ն ի տրտիճ զայն ՚ի միտս , կամ ՚ի հաստատ . և այնպէս հաստատ ամուր հաստատ ընդունել . և երբեմն ՚ի միտ առնու զմի հաստատն . ապա սկսցի յերկարելն և յերկարելն կարգաւ . բայց յանցանելն ՚ի հետեւելոյն , զառաջինսն միշտ կրկնեսցի և ասէ . զի մի ՚ի սերտելն զկնոյնսն , մոռասցի զառաջինսն :

Ա՛ ելեւէջք՝ մեծապէս նպաստ հիշողութեանն հանապատ զոյդեանն զգաստութեանն և չտխուրութեանն ՚ի կերակուրս և ըմպելիս . զի շնչոյութեանն և արբեցութեանն զմտաւ տեսութիւն մոտ և հիշողութիւն առ հասարակ աղօտացուցեալ՝ չգացուցանէն , թանձրանան գոլորշիս ՚ի վեր ՚ի յուղեղն ծխելով : Ա՛յն շնչոյութիւնք և արբեցողք քունք և ապուշ եւն մոռ և հիշողութիւն :

Ո՛չխարհութիւն՝ նպաստ հիշողութեան , ոչ միայն ներհա՛կ քան զսակաւ մտս դնել , այլ և խմասոց , և մանաւանդ հարգել բանին . զի եթէ զիարդն անթերի ունիցի ՚ի մտի , դիւրին է նմա և զառաջինսն հիշել :

Ա՛յցայց վայրկ կարեւոր հանարիս հիշատակել և զայս . զի եթէ գիտացի ոմանք երբեմն ՚ի քարոզին կամ յառնարանելն մոռասցի հիմնաւոր լինել , կամ զհանուրս հաստատ լինել բանին , մի իսկ և իսկ ընդարմասցի առպարձակ . այլ զառաջինն բանն առ փոքր մի կերկարացոյս ձգեսցի շրջապատութեամբ ձեւով . մինչեւ հիշեսցի ընդ մոռացեալն . ապա եթէ և այնպէս ոչ հիշեսցի զայն . ՚ի ձեռն առցի զձեւ անցեալն . առեալ . եթէպէտ կարեւոր է առ , և երկարագոյն քանիցն պէտս ունի , սակայն առ այժմ թողցուք զայն ՚ի քաց . և անցցուք յառաջագոյն կարեւորն :

ՎԻՃԱԿ։

Հիւանդ հոգի։

Այսպէս ի պարսաւին հնչուն ընդ բերան այնպաճանին եւ լեռ, ներբին խոտոր հոգոյն ընդ վայելչապէս բացատրել։ Ո՞ւմ ոմն մանուկ զոմանս ընկալեալ եւ վայելեալ առնելոյ բանսեղծին՝ ձայնին զրուցէ. առ ոտոգիս. զի ոչ այնչափ ինչ հայեին մատղիկ, եթէ ոչ վայելուչ ինչ եւ պոզ առնու. այլ եթէ զնոսա առնու. զի այդպիսի առ ի բերել զոյն զերազանցն, որ արհամարհէ զոգիս զձառն, եւ տխուր ժանիսն ունելոյ։

Պարզ առ ի լինել առնու ըն կարդի եւ վայելուչ, երկիր կա՞նոնք առնելոյ։ Այսպէս՝ զի առնետագոյնն՝ որչափ ինչ հնար է, պարզ, որոշ, եւ բաղդատուցո խօսեցեալ. այնպէս՝ զի ոմն բառք եւ վանակ՝ ամբողջ եւ անթերի առալի զերծին, զի եւ ծանր արտասանեալ գնասին։ Այլ ոչ այնպէս վանակ առ վանակ, ոմն եթէ զիաղատուելոյ ոտոգանելոյ մանկանց, կամ զբանախօսելոյ առալոյն եթէ ոչ. որ առաքէն ձանձրացուցիչ է եւ տաղտկալի. եւ ոչ այնպէս կոկոյ գալոյ եւ եթանձրացուցեալ, ոմն եթէ ահ արկանել կամիցէ առաջոյ։ Այլ եւ մի եւս կարճ խոհաստղական եւ զահա վիճ արագելոյ հոգոյն ձառն, եւ բառքն կցկտուր եւ եթերատ արտասանեացին. այլ երբեմն երբեմն վկայ առնի ձայնին. եւ հանուրս ինն ընհատուն առալ բանին. զի եւ ոչնչանգիտելոյն առ փոքր մի հանգիստ առալին։

Այնկատ՝ զի բան պէտս եթէ բանին եւ շարժմանց, ձայնին եւ վայելչապէս աշխատելոյն. եւ ոմն զիաղատ զգաստ կամելոյ երկեղ առնելոյ առնետագոյնն՝ եւ զկնոտս ոչնչանգիտ շարժել, այնպէս եւ զհնչումն ձայնին յարմարելոյ։ Այսպէս կոկեցին ըն բնաւորեալ եւ բրտաբար պատմոյ զձայն ազգս, առիպազակաց, առատիկ, եռանդուն, ընհատուած, եւ խրոխտ։ Այլոց յայտ առն բան պատճառի, զի մի՛ եւ զապտանելոյն կատարելոյ տխրեացի, եւ ինքն առ ընդունայնելոյ ոչ այլ խոհական, այլ առջ մանկական երեւեցի։ Վարեկցու եւ առգն պատճառին զձայն ճոխաճոխ, ոտոգ, ընհատ, եւ ցնծագին. այլ ոչ կարի մի գիաղատ եւ կամացի, որ առնետին ինդրելոյ է, եւ անպատշաճ առն։ Ընդկցուելն ինդրելոյ զձայն գոյն, հեշտալոյ, ոտոգիս-

կան, քաղցր, և զուարճալի, յորում զգուշանալ է՛ի
ցուի խնդրելոյ: Յոյժ՝ զձայն ջերմ, աշխոյժ, հանար-
ձակ, քաջալերական, և սիրելի: Յղկիւն՝ զձայն ցա-
ծուն, վտանգական, դողդոջ, և ի սպասելումն:
Յսառնալիքն՝ զձայն սչխկելոյ, կամ ծանրա-
խօսութ, և ուրեք ուրեք զկոյ առնելով. և այլն:

Ոչ եւս պարտ է փոփոխել զձայնն ըստ այլ եւս մասանց
նուագի. քանզի այլ ձայն պահանջէ յառաջաբանու-
թիւն. այլ պատմութիւն. այլ հաստատութիւն, և այլ
վերջաբանութիւն:

Յառաջաբանութիւն, (եթէ չկայ այն շատախօսական,)
ընդդէմ ձայն մի-ոյ ցածուն, պատկառ, և ամօթ: Ո՛չ
չէ պարտ առանձնապանծին խակ և խակ՛ի սիրելեաց անդ խօսիլ
վեծագոչ բարբառ արձակել. կամ ըստ ասից ուրուք՝ ի
յառաջաբանութիւն կրթիլ. ապա եթէ ոչ՝ յաճախեցուն արհա
մարհեցի իբր խոժոռագոյժ նուաստոյ: Յայլ պարտ է
առ փոքր մի զկոյ առնել զառաջինն՝ իբր ի խոհեմէն
անելեացն պարապեալ. մի՝ զի այս ընդամէն և պատկա-
ռանք վեծագոչ հաձելոցդանձն զուարճութիւն - և երկ-
ղածք զի յայնմ պահս զուշ մնցն ամիսիթեալ, պատ
րաստեցի՛ ի խօսիլ: Յայլ՛ պատմի՛ ուրեմն զոք
առնելագանին - իբր զի ոս յառնեալ իւրում, զա
ուաջինն առ փոքր մի զկոյ առնոյր, զայս ըստ երկիր կա-
ուգեալ - և ապա զերգոյ զգերապրեալ ձայն իբր ըստ նմա
նութիւն յոգւոյն հեղեալ:

Ո՛րպէս յառաջարանութիւն առ փոքր փոքր սաստկացեալ
ձայնիւ - և ի յառաջարկութիւն երթալ յայտնաբարբառ,
պարզ, ծանր - այլ զրեմ ի հաստատ կենակցութիւնէ:
Յհաստատութիւն, և մնալուստ ի ձեռնարկելն ընդդէմ
ձայն սաստկագոյն և ազդուագոյն: Ապա ի վերջաբանու
թիւն իբր սաստեալ զյաղթանակ՝ տարածութիւն ձայնին լե
նել զուարճագոյն, և պերճագոյն, և ազդուագոյն - իբր
կատեալ առնելագանին՝ ցուցանել զազդուութիւն և զբա
նութ զուարճագոյն, կամ Հանգիստ իբրոյ:

Ո՛րպէս ոչ արժանի այսր պետիտութիւն յորումիցատիպէս հա
մարիմ առանձն, որ մղձիկեցուցանէ զուշադրութիւնս ի գիտելիս

ՀԵՂԱՑԱՆԵԼ. յորմէ ամ վայելում ես և շուք Հոգւոյ նման
գալով և տղաւորել. և տարտղնել լինել առնդրանին.
որում ի դէպ է առաջնեաձն այն սկսաւոյն։

ՏԵՓԵՂ ԱՅՆ՝ ՀՐՇԱԿԱԴ,
որ ծարիանէ՝ ձեզ ընդոյն ԼԱՐ։

Ա յժմ զոհանան սկսաւոյս ես Տանուտէրն առաջ երգա-
ցողաց, որոյ իմանալ՝ յառաջագոյն երգողիցն երեւիլ
առնել յարատեանն. որով առնդրանին այնպէս ա-
ռնդրանել երեւի, քան ես երգել կամ նուագել երգո-
ղիս։

Ի՞նչ արդ՝ առ ի զերծ կացուցանել զՏանուտէրն յահու, ոտ
ոտ։ Այն՝ վազել սպառ ի վտառ ի Տանուտէրս, յան-
պատճառ, և ի Տասպատակ Հառս, որք ընկեալ սկսան բա-
զում ծոխտոխել ձայնիւ. և իբրև վազեին առ վերջ մի
ի նոցանէն սպառ, սպառ և յոյժ ձեռն արկցեն։ Այն-
ժամ՝ սպառ բացասել նոց զամենայն իմանալ բանին,
զի յարատեանն ընդունելոյ զամենայն իմանալոյն, զիբրեւ
լինել նոյ յարձակել ոմոյ և զձայնին. և զայս իբրև սկսան
Տանջել կամն առանձնացեալ նոյ. զի յոմն՝ զոր ընդհա-
տուել, կամ առնդրանել, մեռ պիղծ իմանալոյն. զի
առանց սպառ անշուշտ է ի սրտանձրևին բանին յարձա-
կել զձայնին։ Այնժամ՝ զիբրեւ նոյ առաջի Հառս առաջ
գնացեալ, որք զանձամբն շարժմունս մարմնոյ, և զոգ
ոտիոտիս ձայնիւ սրտանձրևին. զի տեսցեն, ամ
զինչ սպառ ցաւոտն և ախտալոյ առել. զինչ բերկրական
և զուարճալի ձայնիւ. զինչ սասկոյթ և խռովի. զինչ
քաղցրամեղ հեղիկ. զինչ երանելագոյնս և առաջ
գոլոցմանէ։ Այնժամ՝ իբրև գայ կրկին ի տուս,
կարէն այնուհետև յկսաւոյն առաջ ծանուցանել ախտացեալ
անմահոյ Հեւակոխել, և Տանուպատակ յառնուն երանել։
Այսպէս Տասպատակ և ըՏանուտէր կոչեն ձայնին՝ այս է, զի ես
ընդարձակութեամբ տեղոյն, և ես քաղցրամեղ ոգեկոյծ
գայ սասկացուցանել, կամ ուրախացուցանել ձայնին. քանզի
յոմն զարմ սպեղոյ, մի սպառասպին սասկացուցանել,
և մի կարող ախտալոյ. զի առաջ սասկին՝ զսկսեալն
ըՏանուտէրն. և ուրախն՝ բառնայ զգոգոմեղ Հառին։
Այս ոչ միայ սխալեալ առնին. որք իբրև երանին յառաջս ի
քաղցրել, կամ յառնդրանել, իբրև ամ ի մէջ սպառ-

ոմ

ոչ կացեալ, բանսան զիսկզբան ամենայնի, և գոլեն ան-
ժամանի, մինչև զանկանսն ունկնդրացոյց խոստացեալն
զնա բազմանալոցն բառն միով միով գումարէ արուսա-
նեալ. յորոց ոչ այլ ինչ շահին ունկնդիրքն, եթէ ոչ
զանձնական շահուցեան անձանցագ, և վճռագումն գիտոյ. Ի
գէպ եկեալ ինձ առասպելն այն ազգիտուն, որ զառն
պանիր կարծեցեալ իբրև եկեր զայն, ասէ. գլուխս և
առասպելքս շահագործեալ լցան, և յորմէնէ իսկ բնաւ
ինչ ոչ գիտաց: Վախճան գիտեմ, զի առ անձանս ամեն-
խին այն է յորոյ և հանդուցանին. որք զանձագոյն, ըզ-
պատան, և զգօրեցեն զայնմ հանգամանս զոչ Աստուած,
որ գոլեալք զհրապարակին առ հասարակ գիտել ներգործու-
ցանել: Ասացի ես զայսմանէ առ հնարաւոր, որք զինք ու
զեզ բանիւ կշռեն. առ որոնասուկ և ապհասկնել եթե
այնպիսեացն. զորոց առ կիսկզբան. լաւ եւ կոչին առաս-
առասպէլ, քան Աստուածային. նմանիլ կարգաց. որք գնալ
ոչ կարելով, յերկիսեան երանեն. նոյնպէս և առաս չունելով
բանս ապրզոսիանս, ի բառաստեղծութեան լինելն առասպան:

ԳԼՈՒԽ. Զ.

Ոսկեփոր շարժմանց հոգւոյն.

Լաւագոյն շարժմունքդ մարդոյն գիտելոյ պարտին գնեալ
լինել Աստուծոյ, և ըստ նմին ի վաստին գնեալ ի-
մաստս և գիտելս հոգւոյն ցուցանել: Ո-
րոց ինչ ինչ առաջնորդեցուք առասպօք. ասեմ
գի և այս մեծապէս պիտանի է առ վայելչասէր առեալս
բանս:

Ոմն շարժուէր ի պատահանէն ինչ ձիոյ. կամ ի
բանէն յարմարուէր մատանի ձիոյն՝ ըստ պահանջման
Աստուծոյ, և հնարաւոր առնէր: Ոմանք ընդհանրապէս
զդա չանալն ի գերծուց ասեն: Այսու մի ինչ ի նման ինչ
հանգոյն, ըստ, և մեզ. մի տարտամագնացն պրծանք, թեև
գերծուիս, և խնեղշտիմն. և մի տանեղեին ինչ մատա-
ռումն, կամ ցոյց արհեստի. զանս զի մեծապէս զբազ-
ումն ի այն յայս ծանրագոյացոյց և խոշտանգս հնարաւոր:
Ոմանիկ յարդարասէր և քնքուշ առնեսրանոց գտանին
անգամ ասելով ի գնելն ոչ ինչ ընտիրս հեծելազանդ

զգայն տիրապետող պատահեցաւ։ Վասնզի ապրին այնչափ
լայն և կամացագործ՝ մինչև զհետ պատուոյ և կա-
բասեաց, զերեսեաց խրճանց եւս վարժեին ըստ ճաշակ
հնչման ուշադրին կարասել։ Այլ երբեմն երեսեցեալ
ի մարտ ընդդէմ կրօնասացոց Ճշմարտաց խրճանց,
խարդախս կարասել երեսեցան այնպիսի անհարմ գոյս
պատերազմի և ամենեսեան մոլորեան, ի լսել զձայն փողոց
և Ճաշակաց՝ յանկարծակի ինն լինի շարժմանէ ականս
կարասել։ որով ինքեանք, և զօրքն ամ՝ ի կորուստ մատ
նեցան։ Վասն և այն յարգասցեն և տագնապ առեալ
բանք յորժամ յառաջին կրճոսեանց՝ ի մէջ ամենեսեան ի
հանդիս մտանեն, բազում անգամ փախստական գոյս
և փառաց՝ որով անկուսնելին, ամօթ և անարգանս կր
գործեն։

Արիմոդ՝ մի՛ ինչ շարժումն ակտա, չխոսիսա, և զան-
գատ. զի ան ի խոսելն ի խնդութեամբ, յանտ հի-
ասնական անկցես։ Անդրեամբ ի միտ՝ ի ապատ զբ
ճաշակ ոչ, զերեսեցեալ անգամանք լինին չխոսիսա անտա-
ձոյ պարզամիտն, քան այն լինի բնկերութեամբ ձայնի
և շարժման։

Արիդ՝ մի յանձին եանս շարժմանէ մտքին ատա
գնոյս շարժեցան, ըստ ասնամանէ մտերցեալ։ Եւ զերեսեցա
վեր՝ ի վայր շարժեցալ, եւ ծայրեալ և ծծկեալ։ Կամ ըս
անդ կոգանէ՝ ի կոյսն ճաշակել, կամ երբ ըստ ասնամանէ
առ չհանդարտ առ անդ ըստ ասնալով՝ մնալն գնասա-
գին, ոչ ապեղ ի անհնարին և անգիտ։ Այսպիսի էր այն
խնդիր առնասարանն, որ յառնասարանէն հարամ երբեմն
շեղեալ արշաւեաց, եհարց զնա և հառակս մեղայ ինձեսս
հանդարտակրճեալ։ Վանի հաշատ ծայր ասեց պատասխանեցեր։
Այսպէս կառնես առ մեզ այսպիսի շառաչմամբ առա
ջադրանաց, առնոյ էր քանզ ինդրել ի յոնկնդրաց՝ առ
ի զառաջադրանս ընծայս նոյ արկանել։ Այլ և մի
երբեմն արձան անգամ՝ առնեսին անշարժ կացցէ։ այլ ըս
արհանգիման յառաջագոյն քանզին շարժեցուցէ զգլուխն,
զձեռս, և ձեռս։ զոտոց հառնեցուցէ յառաջիկայ, զին
բարեպատեցուց ակնարկելն և զեղակերտելն առաջի գնելով։
Պէտ է առնոյ առնալ առաջնորդն և երեսեցեալ գլխոյ ըս
առնասարանէ։ Այլ չէ անվայելուչ երբեմն

փոքր

փոքր մի յառաջկոյս խոտորեալ զգեստին՝ և առաջանալն և
ի հասանելն . կամ ել հանդաւանի շարժել՝ և բացանել ,
և յոգեանալն . կամ զերծուս ի ձախակողմին կոյս կիսոյ
շան զարձեալ գոնեալ՝ զինքն և զՀրամարանին զո-
ցանել . կամ այլ ինչ ոգիին նման շարժմանէ զառաջկոյս
և զայլ այսպիսի կերս նշանակել . զի և այս անդէն ի՛ս-
կեզեալ անարատ մնալ զգեստին , եթէ ի ցից հանեալ ։ Ո՛չ
ես մի եղիցի առաքեալ կորացեալ գիտ ի կուրծս՝ եթէ
ՀՈՒ կամ ըստ զգաստին յոգեանալ անկարգին , և ոչ
զերծուս . և ոչ յետակոյս ՀԱՐԱԼ , այլ ազատ ես . այլ
ուրեք , բայց ոչ բարձրագոյնում , զի մի յանդուգն և
անվայելուչ երեսեցի . այլ ամենայն մի յառաջ կոյս կո-
րացեալ , ըստ հասարակ և բնական գրոյ գրոյ ։ Ոչ
Հումն գրոյ կամ երբեմն մակերեսագոյն գոյանալ կամ-
ուրեմն , ուրագ , գոյս , զգաստին , և զերծագոյնուՀին
գրոցանելոյ գոյանալն ոչ ։

Ո՛չ առաքեալ բարձրագոյս գոյանալ ամենեցուն կրոյ և ըստ
գանձանոյ՝ գիտելի են և ասելի . զանոն ոչխարին ըստ ա-
հասիկ ցանգիան բնութեան կրոյ՝ գոյացեալ գրեալ ես , երբեմն
գուարճ , երբեմն ուրախ , երբեմն բարձր և հեզիկ , երբ
բեմն սառնակ և ահեղիկ ։

Վ՛ելցին գուարճ և ուրախ՝ ինչուրեմն և դղրդանալ . և ըստ
հանդաւանի՝ կնդունելոյն , խոչոլանալն , և խոտոռն՝ զերծ
ուրեմն և զդաստուրեմն գոյանալ ։ Ոչ և յետին ուսին-
քեալ և կծկեալ , կամ ուհանալ ։

Ո՛չ ելելիսն ուրախանալ՝ գոյանալն զինդրել ինչ յոչ ,
կամ զարդանալն ինչ , և զարդանալն առ նա՝ ոչ յոչ ։
Ով ոչ ի բաց զարձոյանալն՝ զհարկեալն , և զառաջկոյ
նալն , կամ զբացանալն նշանակէ ։ Ո՛չ ելելիսն՝ ի
ուրեմն և խոչոլանալն ևս նշանակէ ։ Ոչ ուրեմն ինչ
՝ի մի ինչ զհարկեալն յառնալ ուրեք՝ զարդանալն և
զհարկեալն գոյանալ ։ Ո՛չ խոտորեալ՝ հանդաւանալն և
առաջանալն ոչ ևս գոյանալ ։

Ո՛չ յոչ ինչ յարձակ զինդ , զինդոյ , և ուրոյ . այլ ոչ
առաքեալ ինչ և յարդանալ բարձրագոյն և ձեռոյ , որ կարի
ինչ ուրեք հանդաւանալն . ևս գրեալ առնոյ շարժելն
զերծուս յառնանալն ։

Ո՛չ՝ բարձրանալն մի ինչ առաջ և առաջ՝ և մեջ կոչեալ ,

որպէս է պատեալ մեռելոյն . և մի տատապէտս ձիոյս ցին և շարժեցին , այլ ընդացուցանէ տեղւոյն մեծի , կամ վանողացն զհանձն , եթէ ոչ ի կիրս տապկոցին և վտանգէս . բայց և այն չտիրել և հանեսուրբ ։ Ի՞նչ բաղձալի տապածեալ և ձգեալ իշխանութենէ , և կարգուլեն , և զօրութեան ի նշանակ . որով և հրամայելոյն և ցուցանելոյն լիցի ։ Այլ ընդհանուր՝ տեսիլ և կծիկել զնա առ ընդօրէ , զամենի և զպատկառանս , մեռանելոյն և զեռանծութեն ցուցանելն ։

Այսպէս ձեռքն՝ առանց որոց կրնայ և տկար և ծերոյ լինելիւն համարձակութեամբ , մանաւանդ եթէ և անհեթեթ . հարկէ տալով ի տակ՝ եթէ քանի շարժութեան ունիցի ։ Ի՞նչ ինչ բերու ։ Ի՞անդի այլ հատանէ հարիւրապետին խօսելին . խնչ ընդ փրկիչ խօսին ։ Ի՞նչ ո՞չ նուազ խնդրեմք . պահ . ջուկեմք . արիւնեմք . ապառնամք . փարշիմք . երկնչիմք . հարցանեմք . ուրանամք . ոչ նուազ ցուցանեմք զնախադրեալ , զարմացեալ , զերկբայութիւն , զնուազ պակասեալ , զչքնաղեալ , զերազանակ , զլուծ , և զքաղաքակ ։

Ի՞նչ՝ մի ձեռաց են բաղդատել և աստիճանաւոր լինել օրինակ , զոր պահել արդար է առ ի կարգի լինելոյ շարժման նոցա ։ Այսպէս՝ ի սովորութենի ցուցանելոյ ձեռն ձգել զոր ձեռս և շարժել . այլ երբեմն փոքր ևս ակամայ ջերմնալոյ չնաշէ , ձեռքն ևս ընդ նմա սպասի և շարժի , և ընդ նմա գործս գործակից ։

Նոյնպէս՝ չարժաւորք զանձնէ խօսել , զձեռս պէտ ի կուրծս տանել . խակ ի խօսելն ևս այլ որ , առ նա ձգել գնաս ։ Այլոյսպէս՝ ձայնոյ ձեռքն ոչ երբէք մատնակ առնել , զշարժումն , առ փարեալս . այլ բաղում անգամ չարժմունք գիտցին ոմոյ ձեռքին , կիսի ծանեալ լինի իմանալոյս , ոչ առնէն ոմանք , որ ոչ երեսի այնուամի վայելչական . ծնեալս ոչ գաղտապարտելիք զառնոյն , եթէ չտիրեալ լիցի ։ Կամ բացմամբ երկոցուն ձեռացն՝ ցուցանել զխորհուրդն և զչարաչարումն յիշոյ լինել . և կիսի ընդդէմ ձայնքով գիւր , հերքել զանգիտելոյս լինել ։

Յորմէ՝ ի տախտակէն և ի ծախսանձէն՝ առնել շարժելիք զձեռս . երբեմն ևս բաղխելիք գիտցի որ առաջի կամ ևս ոչ , ծեռ սեղան կոչ , և ծեռ տախտակ . բայց այս ի ծանոթ խոշորաձիս ևեթ եղիցի ։ Ի՞նդունելն՝ տապածելիք և տակիս գիւրիք ։ Ի՞ հաստատելն՝ ծանոթ և վայելուչ շարժմամբ

վտքէ

տրդէ մի՛ ի վեր ամբառնալ՝ անդէն՛ ի վայր կործանէ ։ ՚Ի
պատուհասն զերկիրն ձեռն՛ ի վեր ամբառնայր ։ Նոյն
պէս և զոհանալն ցոյց ։ բայց այնպէս մի մի՛ ի վեր քան
զդրսեայն երկին ծագք մատուցին ։

Հինգերորդ՝ ձգելով զայլ ձեռն առ ունկեղիս յանկեղջեայն
բանից մերոց յայտնութեանն գնա ։ և ամէն ազգեաց նոյ լեր ։
՚Ի բերան ասել զգուշանան , և ոչ կոպիտակի՝ այլ ո
գէզ՛ ի չմաշեա մերձենալ , զրուեալ ցուցմունեանց ։
Վեցերորդ՝ շարժումն ձեռաց հաստատութիւն ոգեղէ և
վայելուչ , որ՛ ի ձախոյ կողմանէ սկսեալ՛ ի յաջն զա
դարել ։

Եօթներորդ՝ շարժումն և վերադարձ ։ Այսն՝ յորժ՛ այլ լինի
քանիւ , և այլ լինի շարժմանէ ցուցմունք որ ։ Այդ առ
նելն ամենայն , որք վերնոյն հասանելով՝ և երկիր նայիլն , և
շարժմանէ զնոյն ցուցանեն ։

Ութներորդ՝ անվայել է առնել զկուրծս բանիւք , կամ ծա
ծան հարկանել , կամ անթիւ հատ ծոմեալ շարժել մեծի
տակ զձեռն ։ երբեմն զաջն , և երբեմն զձախն ։ ոչինչ
պատ եղեալ ձոյնին և բանին , մի՛ զոր շարժումն պա
տահիցէ ։

Իններորդ՝ անդէն ի և այն , զոր առնեն ամենեք ։ զի՛ ինչ
կզգան անդ , մեծագէ են սկզբնաւորեալ՛ ի հասել՝ առ
վայր մի զգիշերուն շրջին , այլ առնեն կիսկեցեալ ։ կամ զձա
կատն բերեն ։ կամ ընդ առաստաղն յառեալ հային , և
կամ յերկեսս ոչնչոդեալ ։ Այլ ևս ևս ի սկզբան անդ
առ վայր մի զաչս՛ ի խոնարհ ոչնչով՝ կամ անշարժ , առ
՛ի զոյն յինէն ամփոփել ։

Այն և այլ սկսանէս շարժմունք ձեռաց և ոտից և բանին
զանկ մարմնոյ ։ զոր յառէս օրինակս այդոց , որք ընտիր
և զոհանալ են յայսմ մասին , և մնասուցանէ զանձինս և
մարդասէր մարդիկ ։ առանց զարդասիրութեան ։
Նոյնիսկ ազգաց ոչ ևս երկնադարձելոյ զոյնս մեր ։
Այլ մի՛ ոչնչով զօրեն զանձ և մարդասիրեալ՝ զայս
յայտ ի՛ ի գրոցելն օրինակին զեռմանէնէն ։ Այս զոյս
երեսին պահպանութիւն ունէր , որով ամենեքին անդրդուե
ցան էր առնելոցանել ։ զի Քրիստոս էր լեզուս , և ոչ
կարէր արտաբերել զայս ։ Այս ։ Համոզեալս , երթայ
ցայն , և կարձաշրջէ ։ այլ զանձինք և մարդասիրեալ ոչ

ղեաց զնա. զի սկսապէս Տեարնըք այնպէս յարմարեաց զքեզուն, մինչ անձերն և կառարեալ արուեստիկըդ ըզ-
Ոան։ զԹոմամախուսեին ուղղեաց, խիձն ի քերան կը
րելոյ. զնրբութի և զնուազութի ձայնին եբարձ ու-
սին ծոլոս առնի աղաղակելով. զկարձուն, և զանձկու-
թի ընդոյն էարձակեաց, քեզ անգամ ի բարձրաքերձ
զժուարամատոյց լերինս եղեալ՝ աղաղակելով։

Եա յարդար արուեստութի այլոյն բանք բաւակա
նացին. Թողեալ զնացեալսն գործոսութի և վար-
ժութեան։

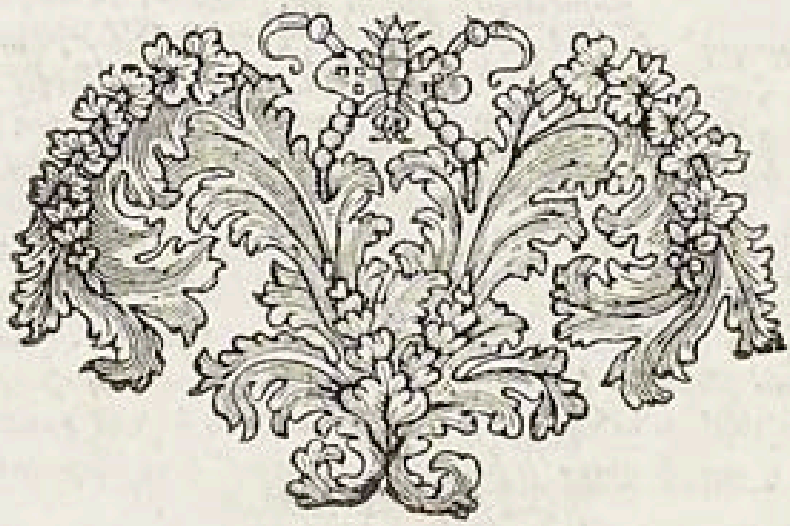

ՅՈՒՆՈՒԱՐԻՈՍ.

Յաւուր մատենիս կարեւոր համարեցաք եթէ
՚ի լուծին և ՚ի բովանդակութեանն Ճարտասա-
նութեանն՝ յաւելուլ բանս ինչ յաղագս վեր-
ստութեան, և աստիճանացոյց. և ևս յա-
ղագս խորհրդաւոր նշանաց, որ յաղագս
դրօշմանցոյց, դրոշմագոյց, և նկարագոյցին՝
Ի մէջ յաղագս առեղծուածոց, և ստա-
զանձութեան. որք ոչ միայն զճարտասանացոյցին են մտաց,
այլ և բազում անգամ պիտանի և կարեւոր լոյծ. զ-
որոց մի առ մի խօսեցուք յաստիճիկայդ.

ԿԱՂՈՒԽ.

Յաղագս վերստութեան.

Վերստութեան. անուն՝ որ և վերագրութեան կամ
մակագրութեան յորջորջի, նշանակէ զանուն պատ-
ուոյ առնելոյ ոմանէ. զոր օրինակ կոչեմք զոք
կայսր, կամ սպարապետ, առնել նմա անուն
՚ի պատուոյ. կամ նշանակի զնոր բառեանն յօրինեալ՚ի զո-
վեստ ոմանէ: Իսկ մեք առնումք զայն յայսմ վայրի
ինդուանակ Ճառի, յորում զբառութեան կամ զյոռութեան ե-
րեսելի անձին ոմանէ ձեւով և արուեստաւոր Համառօտու-
թեամբ ծայրատակ մեկնութեամբ, ոսոնաւոր կամ Հատ-
ուածական շարադրութեամբ յօրինեալ. Այս եղեալ ՚ի վեմս,

կամ

կամ յարձանս ինչ պղծեալ, կուռ արձանագիր, կամ
վհատագին. յիմեռագոյնէն առեալ զամուն ։

Ա՛ն կազմեալ է վերասացեալն՝ երբ ինչ զուգեցեալ
ինն. նեղեալ, տրտմագրեալ է, չնորհացեալ է, և
ոչ. յոյս մատնեալ ինեալ և զգուշալի սխալ ան՝ ի լե
կատի և վայելուչ լինելոյ չնորհն ։

Ա՛նհամ ոչ այն՝ որ ինչ կաղզամակաւ կամ տեղեզակաւ
չնորհեալին. զի ան այն վերասելին ա՛ս ։ Ա՛յլ այլ ինչ
ծե՛ի տեղեզաց և՛ խոտաստա, չոլոյն և վերասացեալ. և
այլ նեղ-նիր են առաքինութիւք և մեղաւք, չոլոյն և տգա ։
Չնորհագրեալն՝ ի կրկին. նեղեալն, և անուկան ։
Ա՛նեղեալն տրտմագրեալն՝ ցուցեալ տանջանաց
ինն կարգաւ և ձեռ զասացեալ զաղան՝ ի ծ-զեմ. զոր
օրինակ եմ՝ չաննեածական շարադրեալ ինչ յօրի
նեալ վերասացեալն, պատա՛ ի զիրին շահել ունել ինչ
ա՛ն ասանելոյն, և արձակ շարադրեալ. եթէ զի ոչ ի
չահոյ ասեց վասին ցերկարաձգեցին, կամ չահաս
անացին տագնե, այլ ի յոյսանալոյն. և ոչ ի արձակ շա
րադրեալ ծագ՝ ի ծագ ծ-զեմն ձգեցին. այլ սկզբան
որ ասին ներբարձեալ չաննեածոց լինի վերբ ան կեր
կաց, իսկ ծագեալքն առ անչահասացն վհատանց. ո
տանեք երկարեք՝ և ասանեք չահաս. այլ անացեալ յօրի
նակ, զոր ունիմք կարդել ասին ։ Ա՛սկ ևս՝ ասանա
ցոր ինչ վերասացեալն, զչահասակ կանան ասանա
լոյ պատա ի պահել՝ ի տանս, ՝ի ձկին ծ-զեմն զրելով
զայն ։ Ա՛սկ անուկան արտագրեալն ապցինացոյզ ըզ
կարգ բանի, որ պահելի ի՝ ի վերասացեալ անդ, ասոյ
երկեր են ծառայեալ. ծանկագին. վհատացեալ. և ասացեալ
կամ ծանկերակ ։ Ա՛ղաղեալն՝ արտասուակ զանան ինչ
նահանջեալ, զչահասակ անան, զազգն, զՀայկազեան, և
զայլ երկերէն արգելեալ զոլոր կամ արտասուելի անձին ։
Ա՛ղաղատեալն՝ ձեղ և ազդազական և վայելուչ չահա
սանձոյ բանից առարկայ զիտաս, զերկերելի զործս,
զառաքինութիւն, կամ զինչ ինչ այլոց անձին ։ Ա՛ղաչեալ,
կամ ծանկերակեալն՝ առանձ զվերասացեալն ձնանական լինի
առագնածոյ, կամ նշանաւոր ձեռ ինչ ձնորհացեալ
նահանջեալ. որ զանձ՝ ի վերջն, ազդազական ևՀայկազեան
զինաս ունելոյ կամ վերծանողաց ։

Ա՛ն-

Դժուարանամ ես՝ պատմել քեզ զայս ամենայն ի մանրուց և ի խոնարհականս, և ձեզ՝ որք առաքեալ եղիցին, և ապրուցանել և տանուտեաս · զի մի զարմանալ ձեզոյն՝ յերկարադիմել պարբերութեանցն ապրելոյն ի վերոյգրեալ աղագս · զոր բազումիցն կրօնաւորաց զեղեցիկ ի զարդուցումն եղեալ ։

Եւ՝ պարտ լինել վարձատուին, ասէր, ամենից և պատուական · մի լեզուն ի ներս քաջ առանց խոտանոյ · և մի հասուածք ակնարկը, կամ կրկնապատումք · այլ յիւրաքանչիւր առն խնամս ունել և տրտունջն փոյթեցուն ի բաց և ի ձեզ՝ երբ ակն պայծառ ըստ ոսկի ցեւեալ ։ Այլ պէս ոչխս ունել տեառնէրկայ Տառաջնորդն վերաստուածոյ ։

ՎԱՐՊԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԹԱՐԳՄԱՆԻՉԻ ։

Ի սէ և յերկնային փառաց երկոտասան առաքելոցն յիւր · Հանեալ հաւատքմամբ ի փերասանէ ներբողինէ առաքելոյ · զոր արարեալ սէյն փրիփորի հարեւանցւոյ ։

Հոգեշահ ուսուցման հոգոյ անպատկառ խոստովանիլ.

Անդրդուելոյ մտացն հոգոյ զառաքինութեանցն զօրութիւն.

Հաստատուն բանիւն սուրբոյ հոգեշունչ ա-ճառմանիւք.

Խոնարհ միաբանութեան և հանդարտութեան ըստ օձակերպ զգուշի պատուիրանացն.

Անահագու և առանկից ծառայից առաքելոյն խորհրդոյ.

Հոգոյ և մտաց միաբան ընդունել ի հրամանել նմին յանձնարարեալն.

Տարտամեալ պարտուցն հոգոյ՝ ի միաբանական հոգեկան խորհուրդ.

Ի ծառից Քրիստոսի հանապազ խոհեմութեամբ զաղագաւորեալ պատարագելոյն ։

Անձնական ձեռնից օգնելոյ ի գործել առաքելոյն հաւատացման.

Անդադարեալ հոգոյ բարձրելոյն հանդուրժական յի-

յերեսակալութեանէ .
Վասն և զասացեալսդ վայելչական պատուոյ .
սահելոյց երկրի զասացուածդ .
Եղիզ սատկանիցդ եկեղեցւոյ հաստատեմ .
խորհրդական Թիւք երկոտասան .
Ընտրեցեալ գիտեցն յոյն երկոտասան յօդուածդ
առաքելոց .
Հաստատդ հաւատոյ նախնեացն արդարոցն .
ինացուածդ զարմի տանն յակոբայ .
Հրամանելիք և բաշձակիք ապաստատդ հոգեղ
պատուիդ մարգարէիցդ և միացելոյ ընտ
կերպի մերոյ ինչ .
Յանկարելիք և երեկելիք , գոհելիք և պատարա
գիք , խնկելիք և պատկերիք .
Յոյն ջան և հոգւոյ և հօրն և որդւոյ առաքեալք .
Ով ուրախացիր և ամ գոյնի կատարեալք .

ՎԱՐՊԱՊԵՏԱԿԱՆ ԹԱՒԻ .

Ի սէն ապեքանոս փերատրէ նահապետին չուի . առաջեալ սէյ հոյ
բոպեփին ձերոյ ներբեսի շնորհալոյն անհոգեայնի
պատանարքս ։

Ի գասագանէն յետոյ առելեալ առեփանոս .
առաջին պատուոյ ծառայն որ ի գողգոթայ ։
Ապրեալ և քրիստոս զգենուլ ծառիկ ծոխոյին .
մանուշակ շուշան վարդից կարմիրերանգ պսակ ։
Յերկնագործ պրծնեալ գերեզմանն հրեշտակաց -
բոլորեալ ոսկեզին խնկոց բոլորեալ գՏառս սնոյշ ։
Ոսպուն պանծալի բանից վարդապետ բանի .
խնամատիւք հոգւոյն լցեալ առաքեալքդ ։
Ինդով անձկալեալ վառեալ ի հոգւ սիրելոյն .
ի սէջ ջուղց բազմաց պահեալ անյաղթելի ։
Ի բարձուն երկնից գիտեալ պատճն մարդկան ,
անտեսին փառաց տէսող հօր իւր ընդ սմին ։
Ինոցեալ Թևօք հոգւոյն երկնաձեմ գոյով -
սկզբնատուին առնեալ յաւուրդ գիւրախառն պատկերին ։
Յերից աստիճան գործեալ գՏաճիանոց բարձունս .
ընդ ինքեան հանել գառաջեալն յերկրպագին խորհուրդս ։

Ոչ՝ ի տուս ամ վերադրեալ հանդամանդք լուսոյն
երեից · զի նեղեն՝ ե նեղուցական · որոնդրութիւն՝
եղ նեղեցական , և եղ սեռական՝ ըս կարգի գոյու-
թեան · բաղձեն են լինելդք , և ըս մեծի մասին փոփոխ-
լեալք · ոչ ե վերհասեալ , սուր , և ազդու · և խոտոր-
ձիւր հասուածք խնամոյին , և քաշադրեալ հասա-
նութեամբ ձգելոյ ։

Վերեալ ե նախ՝ զի կրկին ազդ են վերադարձ · մի՝
պարզ · և երկրորդ՝ բազադրեալ ։ Պարզ վերադար-
ձին ե , որ զմի միայն վերհասին մեծադործելի ու-
նելք պատճառաւոր առաջի առնէ · ոյք ի սեռեալ
յատկիկացդ · յորում պարձալի հանդիս նահատակու-
եան մեծի սպարապետին մերոյ Աստի վարդանայ
գնի ։

ՎԱՐԴԱՆԱՅ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ ։

Ի հաշտալն նահատակն ելե ի մեծ սպարապետն հայոց
յերանելին վարդան ։

Ի պարս լուսոյ՝ ելհից դիւցազնդ ,
ցուցեալ յարևէն՝ արիւնն գերազանդ .
Շ առաւել բարի՝ յազգէ քաջազանդ ,
զօրանալ լուսով՝ փառք մասիկեանդ ։
Վարձեալ արքայն՝ արի մարտադիր ,
հոգևոր մարմին՝ վեհ հանդուգնդիր .
Ի բերդոյ մլուոց՝ զուարթ յուսադիր ,
ի բռնից սրոտ՝ հեզոր վ՚ոչխարդիր ։
Առաք հոգևոյն չ՚ոտնիօք՝ կուռ զրահեալ ,
խորամանկաց զ՚սատանայ՝ սեպագոնդ կռիւն ։
Ի բազ բանակաւորաց՝ զեղս մարդկանէն ,
յաշխարհին հայոց՝ առ քրիստոս խոստան ։
Ընկոյզ երջանկին՝ ի տուրբ ի մարտին ,
կանգնեալ զ՚կործանեցեալն՝ անդրկին ի յատին ։
Վ՚անհետալ զ՚սերնոյն՝ հաղթից բանակուէին ,
ոչնչակիզ ձմեռալ՝ էրկնից արքային ։
Ընդունեալ զխաղաղ՝ ամրոցս ձմեռոյն ,
արբեալ զպղծուածն՝ գինի պատուհասին ։
Վ՚ախիս հրեշտեաց՝ քաղցրատիպ գայթին ,

սուրբ

սուրբ մահճամբք իւրով ՚ի մեծն Հայաստան ։
Ա ման այն Տիեզերագէտ՝ անկիւնագիծ պատկ ,
Ինով պատկերալ զարգոյ նահապետ .
Հրեղէն Հոգւոյնման՝ յաւէրժ անապական ,
Զմեծին վարդապետ՝ Հռիփսիմեան .
Այսպէս բազմապէսք վերոյհանելիս է , որ զգացող մեծա-
գործութիւն սկսողին աշխարհաստեղծիչ , և ընտիր ին-
ձիւր առացեալ ընդ ոտս ոտից , կամ պատուէր . այլ է սա
ասելն յառաջիկայ երկրաչափականացն վերոյհանելիս :

ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՍԱՐԿԱՒԱԳԻ ՀԱՅԵԼԻ

Ի պերճախոսէ բնաբեր արտոյն ձեր ՚ի սքեն պերճութիւն ։

Ո Ւսուցա Հայր Հրաձեմեալ՝ բարձրագոյնէդ աղբիւրաս ,
Բղխեալդ սուրբ ծարիկ՝ զարգարել զքոյդ զաղանի-
Ի ընտրեալ արդիական՝ յարբեցիր մեր գրեանս ,
անհատաւոր ձիմեռնիւք՝ պատկեալ յոյ արդեաս .
Մարգարեալ վերհուչեց՝ շուրանէդ բնութեան ,
մեծատեղի կայսերաց՝ խոնարհեալ կերպարան .
Պերճարանեալ չքնաղիդ՝ բանիւդ ճոխութեան ,
Հարգարանեալ մեր ազգիդ՝ ձեռ արդեամբ խոհեմ .
Արհեստակի Հոմերեանէ՝ արհարտի անիրաւիս ,
կարողի զօրութեամբէ՝ ՚ի մեզ բանի զարհիրես .
Ա՛ռաւել զ՝ գեղեցկեանէ՝ սիրելագեալ մեծարես ,
գեղարուեստ բարձրութեամբէ՝ մեծ արքային արժանիս .
Ա՛նոյնան ո՛կսյազգ՝ ի մարդկութեան մարտից ,
յաղթական բանիդ՝ մեծամեծ արքայից .
Պայքեցաւ օր բանի զոր՝ ՚ի գեղեցիկ Հանդիսից ,
Հռետորացաւ նը արհեստ՝ և աշխարհ ցնծալից :
Ա՛ղեկապահ վահանաւս՝ վառեցաւ զ՝ բահաւոր ,
տեսեալ եղեալ սուրբդ՝ և խաչիդ աՀաւոր .
Ա՛նոյնան գեղարդաւս՝ Հռետորաց գեհենաւոր ,
նուաճեալ ես նոցունց՝ միշտ յաղթող պսակեալ :
Ա՛ռ վառեալ յաղթանակ՝ նա յաչխատասէր բարձրացոյց ,
մեծ յաւուրս լուսաւորիչն՝ զանձին նը կոչացոյց .
Ո՛ բնասէր Հռետորիկ՝ գրչեալիդ մատենացոյց ,
կանգնեցաւ մեր ազգին՝ արդարեալ ասպետացոյց :
Ի՛նդ արքունի ծիսակոյ՝ կրօնասէր Հայրապետաց ,

ապ-

աղօթիւք և պահօք՝ միանձանց զուգընթաց .
Ա. Յայնմհետէ ձգտասաք՝ քան զնոսա գերազանց ,
երկրատուր սքանչելեաւք՝ զոմանս առնել ի բնչուանից ։
Ի հայցատուին մեր Տեառնէն՝ նա քաղցկ ուժգնագոյ ,
կործանեաց զբանսարկուէն՝ հաստատիչն ամենայնի .
Շնաւրհեալ զգաս վերին՝ յաղթող մեր բանակաց ,
բարձրելոց արարչին՝ լեալ ձեզ ընդ հանապազ ։
Ի յերկիր վերադեալ՝ յառապատս մեռուղիսեան ,
յաղագուէն ընկալեալ՝ զպատուական հարսնիքսիկեան .
Ո՛ան որոյ ի բանտսեալ՝ ազգ հայոց միաբան ,
գոհանացաք պատակեալ՝ զգանգատի մեր արբայն ։
Խոնել ի երկրագոյ , զի ձեզ պարգև և ձեզ քաղաքական
վերատուութիւն գործել կրկին են . յերեսփոխական , և
պատուական ։ Ի երբեմնականն ի , զոր առ ի պատիւ ու
մեք յորմէ զոմիսիս զանազանիչն , ի զգեստից , ի սրբա
ձէ , յառաքելոսէից , և յայլոց ձերոց հոգեոց և մարմ
նոց . պատիւ են վերոյգրեալ վերատուութիւնքն , և յետս
գայք՝ յորմէ՛ ի վեր սիրոյ գրիգորի նարեկացւոյ .

Ո Ր Տ Ը Ո Ր Ո Ի Ն Ի Ն Ի ,

Ի շնորհալւոյ բանաստեղծն և ձիրաշքեաց հրեշտաւորն ի մեծ
հրեղէն նարեկայ վանից վանականն .

Պատմեսցեմ բանիւնդ՝ և առնդ բանաւոր ,
ազգատոհմ բարերաց՝ յառաքի բեղմնաւոր .
Ի աշխարհս վիհից՝ զառակ հոյնհատոր ,
սանձս ծովակոյծ՝ պրակ գեղատոր .
Ի ծեալ մերժելեր՝ զիմաստս հեթանոսից ,
զերիմ դիցատաւտամ՝ ծաղիկ ժամանակից .
Ի տակիս վարուց՝ ցուցեալ հոյնհատոյս ,
վայելեալ ի նարեկ՝ բանից յորդահոսից .
Ի գերեզմանէ բռնութեանդ՝ յորոշածս ազգաթից ,
պատուասիրեալ երգիր՝ սեղան հայրապետից .
Ի յոմն ձառակեալ՝ սուրբիդ ցուցանից ,
առ ոտս հոգեոյն շնորհաց՝ լինին ցնծագին .
Ի սիրատարափեալ՝ երկնային պատգամ ,
որում կամեցեալն՝ ձեռամբիկ յարուցամ .
Ի գնալ հասանելդ՝ առ քեզ վաղագամ ,

զգան-

զգանկալեաց երգոյն՝ ի մէնջ առաւժամ։
Ա՛յսպէս քան զբնական՝ մարմնոյդ կայսրին,
սիրով բոլորեցաք՝ առաք հանդուսանութեան։
Մերացար հոգւով՝ ի յարկըն վերին,
զհնարեալ հոգեկիր՝ մարմնով անմարմին։
Ո՛րդ՝ ցնծայ բերկրեալ՝ յերկինս վերին,
արբեալ բոմայեաւ՝ սիրով փառացն։
Հրճուեալ բոլիսաւ՝ այլ երկոտասնեան,
յաւերժ անդադար՝ ընդ արբոց նոցին։

Նոյն պարտաւորեան վերատուածին է, յորում կշռամբ բերեալ զամպարիշտս՝ հանդուրժել ընդունակելով զնոսա հանգոյն ոչխարս նոյ։ Այլ ի վեր ուրացելոյն վասակայ մարդեալ է այսպիսի վերատուչ յօրինել, ի յաւերժական կեղտոյ մարմնոյն անօրինութեան խորոց։

ՎԱՍԱԿԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ԵՒ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՎԱՍԻ։

Ի հաստատութեան անօրէն ուրացութեան վասի։

Ա՛ռաք սիրադրուժ՝ այր ետրապետին,
ընդդէմ գրիւսոսի՝ ժողովոյ մարտագին։
Ձառեալ յաղանեաց՝ երամոյ ընտիր,
խաւնեցաւ բերդին՝ յաղտաւոյ ջրոյն։
Ա՛ռին մեծամեծան՝ արմատապատիր,
Ալէքսեցեր խապտա՝ այր հոգւոյն լոյս ձիր։
Կանոնակոչեաց տարի՝ մրտեր յորդեցեր,
ոմ եղեռնական՝ տարօք լիսեցեր։
Ո՛րդ ուր ես գո վատ՝ առնդոյ փերգաւոր,
ոտոց հիմարեալ՝ ելեր ի խրնդեր։
Ո՛հա երբեցուս՝ յոյսըն քոյ դառներ,
ըզվատս իւ կենաց՝ զոյգ գոռ կոտորեր։
Յանմահից կենաց՝ եղեալ ատելի,
գահակիտ անկար՝ ի վէմ հերետիկ։
Ո՛հա վարձ գո գործոց՝ արժանակերպ,
պատուհաս անվերջ՝ դժընդակակից։

Յաղագս . ամակ .

Յաղագս հարկաւոր ելից , զոր գանգամանայ վերստին .

Ի ա վասնզի ե շքեղագոյն վերստանալոյ զկատարեալ ոք ելոյն ձեռք , քան հանդերձանքն պահանջին . յղ բա- նալոյ . վաճառել . տալոյ . և հանելոյ . ի հաղորդակցելոյն հաւատոյ ի բաւս տնտեսական , և ի բազմացեալս : Յայն ասեն զգալ պատուի ի յանուն ելոյ , և ի մեծին բանից . յանձնառուի փոխադրելոյ . և յաւուր և ի վաճառից պղտութենէ . եւս և ի հո- գնութենէ . եթէ գրամական ելիւ ոք ի տանջելոյ և ի վերստանալոյ բանից չեղի բաղդատել և յայտնել :

Պ ատճառ հաւանական ի բաւս լինելոյ և վաճառիս , և ի գերազիտելի շահաւորելոյ նոյ առ միմեանս . և եւս ի գերազանց հնութենէ , և ի պատուական ձեռս : Պ ոյ բաւք հոգւոյ և մարմնոյ , և հնութեանք գործոյն և հանճարոյ մեծաքանչ են ի վերստանալոյ : Պ ոյ պէս վերստա- նալիքն հաւասարիցին լինելու ի մէջ երեքից և գրամա- ւոր արուեստ . ոչուստ այնպիսի գործոյն և շինական հնութեանց , հանապազորդեցուցել են փառաց նոյ բաղձանացն : Ա յլ եթէ , որ ի գիտութեան ձեռք վերստանալոյ , հա- ւասարին ի յաղագոցական , ի հնութեան , և հնութեանցն առաջնեկաց : Յայն ասեն վերակոչեն նոքա , որք ցուցան և անհայտ արուեստս գիտեն պատրաստել ոչուստ առաջի ասելոյն : Պ ոյք բաւք գոյացեալ մեծագոյն վերակոչ այնո- ցիկ է , որոց կատարեալ վերստանալոյ նոքա յորինեալ գտանին , առանձնայատուկ գոյացութեան ի բաւս , անհե- ղինակ գործոյ գոլով . բազում անգամ ևս ի կերպարանութեանց և ի մասունից շարունակ անկանին - ակնածութեամբ ի յորինելն վերստանալոյ ի մէջ այնպիսի անձին , յորմէ անհետանին հնոյ առաւել . և զայն ոչ ածէն գիտասէ , եթէ այնպիսի հաւատացեալ առաքինական գոլով , եթէ ոչ հաւատացեալ ոմանց գոլով :

Հանդերձանք են գոլոյն , և ոչ իրաց :

Ուակ հանճարոյ են հաւասարի ի բաւս հարկաւորս , յանհետ պարելութեան , և ի հաւանճարական անդամս : Պ ասն վերստանալոյ գոյ և երկար շարունակութիւնք , և շահկոտք , և կատարեալ անցմունքն , և շքեղագոյնք . նաև յորինեալն գիտասէ բաւք ևս -

զնոսա ընդունելոյ ի ձեռն , կամ զբաւականն եղեալ ի ծախսեալ
նոցա . մնասուցանել ի տաճարական վերատեսութեան : զոր
օրինակ լուա ի սակ . Յորժամանին պատուոց . քան զի մի
սակ . Եւ յայնժամ պատուոց : Ի յուդա ինչ յայտնի
վերատեսութենէ . այժմ առաւելագոյն ինչ և յայտնագոյն տա-
պատմի :

ԳԼՈՒԽ . Ի .

Յաշտէ գաղափարի :

Տապատմութիւն ի գրոցդ ՚ի վէր գիտելեաւն առ ՚ի յա-
ռեփաս յիշատակ ձեռնոյ , և ՚ի նրա ինձանէաց :
Ոչ ոք երկբայ ինչ թողուլն է Տանուտէրն . զնա զի ,
տապատմութեան , և ոչ : Այլ զի պարտ գտանի զայս
կամ յոտս ելանել վարձուցն . և կամ ինքնա կենդանեաց :
Տրամադրութեանն է տանտիրոջ գաղտագրել և շահ
առնել գրեալ ՚ի մէջ տապանին : Այլ կրկին է տեսակ ,
ոմանց գրեալ ՚ի մէջ տապանին . և ոմանց ՚ի վերայ տա-
պանին վերատեսութեան :
Ասի նախ զգրեալ ՚ի մէջ տապանին : Զոր կրկին է տեսակ ,
Տանուտէր , և գործ , և գործ նախ զգրեալ ՚ի մէջ տապանին
գործ յօրինեալ . և յայտնի ՚ի գաղտագրել զկերպացեալ ,
երկիւղ , և առեալ ընդ ինքեան և վարձուցեալ զնա
խոհեմել և երկնչելոյ աչխատին :
Տապատմագոյն ընդ Տանուտէրն երկու ևս առեալք , յոր կա
տեսչական , և օրինաւոր . և երկրորդին տգէտ գի ոմն ,
հանին ՚ի կազմուածոյն Տանուտիրն , կարեն լինել հոգեբո-
զական , և պատուական :

ԳՈՂՈՄԱԾ . ՚ի .

Յաշտէ հանգամանն գաղափարի :

Պատուականն տապատագիրն է , որ ոչ ինչ բացորոշ կա
տուածք գիտի . այլ հանեալ կայ զՏանձոյին հետևութե-
կին . ոչ գիտալ կամելի յօրինել զայն : Այսու կրկնական
տալն է լինել . կամ պատճ , անգամալ , և Տանուտէր . և
կամ ազգականին և զարմանալոյն :
Պատճն է , որ ցուցանէ միայն զանուն ստեղծին , և զան-
ձին ուր ծառայեալ կայ . զտօմարական : Այս ծառայեցաւ պէտ

Ձոտասան աղբիւրս հոյոց սնոցաւս : Կիւ Յանձուկ յայս վայր
ոսկիսիրել կամս ոսկերք մեծի ծագն սրտաստաց հոյոց աղ
քոյն : Կիւ Յայս տասան դանձել պահին նշխարք սրբոյ
վահանայ քոյ սպասաւորի հոյոց · և այլն :

Ասկ զաղաչեմն և աղաղակիմն կամացակամ սպասեա
գնալն է · որ առ և աղաւաղին բանիւք է յօրինեալ , առ
Ի յարտասուս շարժել գլուխս , սարսռակիւք հա
մառօտ խրատս բարեացակամս · գին և Ի մեռելոց ոտանին
մեղկին բարեաց կեալ : Օ որ օրինակ մարմ էր այսպի
սի սպասաւորին գնալ Ի վիր գնդապետին մեծին աղեքսանդր
րի մակեդոնացւոյ :

* Կրձտացի՛ ոմ անցաւոր ,
սեաւ և ողջոյ՝ եղեալաւոր .
Կ՚գնացաւ՝ մեծ ահաւոր ,
սերձանալոյ՝ շրջելաւոր :
Կռնտնձեայ՝ զազգ չինաւոր ,
զՀնդկաց արարչ՝ կարգեալաւոր .
Կ՚հա այժմ՝ կոչ առ Ի նոսք ,
յանուն մահու՝ կոչմանաւոր :
Կ՚ելոյ ոմանցն՝ փառք անցաւոր ,
զանձն փոխի՝ նա փոխեցաւոր .
Կ՚ուրեք հզօր՝ սերմ փառաւոր ,
այսօր մնիցի՝ անարգաւոր :
Կ՚հա վախճան՝ աղէտաւոր .
զոր ասայ աշխարհն՝ այս աղցաւոր :

Կ՚յաղիսի և ես այս առասպատիս . զոր արարեալ է առ
դատաւն ոմն Ի վէր առասպելս նոցին աղեքսանդրի , գեղե
ցիկ ներհակութեամբ ձեռ :

* Ճ առ և ասա՝ անձուկ այս վայր ,
ուր աշխարհս՝ ոչ շառաչայր .
Կ՚այն է ասա՝ նեղ այս առասպ ,
զոր մեռեալ էր՝ աշխարհս համայն :
Կ՚հիմ մեռաք՝ զայս ընդ երկիր .
և ձկնաւորս քո՝ դիր Ի կիզիր :

Կ՚Ա՛ր օրինակ կամացակամ առասպատիս , յորում՝ Ի գե
ղոց մեռելոյն լինին յոդդոտակ առ կենդանին :

* Կ՚ուռ որ գինւոյ զուարթ կայաստ ,
զարմ սեաւ գին առ՝ մեխիր Ի տապ .
Ճիշտ գի գոզ էր ներսին ,

Զկնեան հանդերձեալ ելոյց անասնեան։
Եւ զոչ այս կամ՝ ի գերեզմանն,
յորմէ և զոհ չեն բազանիան։
Պատրեալ օրինակ՝ ի գիտելոյ երկնաւորիդ մեռելոյ։
* Ոչինչ ծառնիկն նոյն ունակութիւն գերեզմանին,
սերմ և սոյնդառ՝ կիսոյ պահեալ ոչխանութեան։
Պատրոյգն առաջ ունեալ՝ այն գիս կոչմանն,
և ծառայեալ գերեզմանոյ՝ նոյ յոյժ առատն։
Պաղ ոչ ծրտոյ՝ և բարեկամք՝ գոյժ ախտի,
անմխիթարն ծանօ՝ սգոյ ոչ լցուն։
Պատ գիտոյ՝ գոյն է ունկն պատճառելոյն։
ոչ ոչ իմացոյ գեղ ի հաստիքն մանկանցն,
Պատ՝ գիս տեսանել՝ ամ գեղ խորհուրդ բազմանդակն։
հրեշտակել՝ ի կենդանւոյ քո՝ գիս գերեզմանին։
Պ խոսել է. գի այս զարդարուն կանգնակաւն առաջ-
նորդեր կոչին է, ներբողական՝ և պատուական։
Ներբողական է յորում գովեր զոյն երեքին Աշխ և
հանճառ և արդարական բանիւ. վասն զի ամենն և ի
յոյժ շահեցեր գիրքն ասացն. այլ է տեսանել յառաջ-
նոյ առաքեալն յոհաննէս՝ և առաքն ուրեք տեղի տեսանել

Յարհաւատոյն։

* Պհա մշտնջեան՝ Հոգով բազմացոյց,
տեսոյ տգիտաւոր՝ սգոյն խորհրդոյց.
Ծածկեալ կոյ մանկանն՝ յոյն առաքն անդրէն,
Հոգով զեռանգեալ՝ յայտնին գերազոյն.
Պարտաւորեալ տեղոյն՝ հաստատութեամն,
տեղի բազմացոյց՝ հանգստոյ յաղեղ.
Ձգեցոյ հաստատոյ՝ քարոզ գերազոյն,
բազմեալ յոյս ոսկան՝ ամենայնում հաստատ։
Ձգոյն մանուկն՝ պերճ առաջ յուսոյ,
ոչ խաղաղասիրեալ՝ երկուց մեր ապագոյ.
Ո՞ խոյեր առաքեր՝ զանձն իմ առաջելոյ,
Ծածկեալ անկասոյ՝ ի գիտութեան բազմանդակ։
Ներքինին եւ գոյ՝ առաքն գերազոյն,
ուսեալ՝ ի բեր՝ ի գանձեալն զոյս գանձ.
Ձգոյն պատճառոյ՝ բաշխեալ անուանեալ,
պատճառեալ խոհական՝ ի գոյ գերազոյն։

Ուր պատրաստական է, յորում կրօնաւորեալ գասուն
գիշեր, հանճառոյ ներսեսեանք զարդեր ձեր. պատ-

ոյ

սէր ի առաքելոյ տապտղոցդ՝ արտաքս՝ ի տապն եւ
պնդութեան ։

* Սա ես ջուտեմ՝ մարմին մեռոյն ,
զի՝ ի հոգոյ՝ զուխ էր ընտրեալ .
Տեսեալ եհեմ՝ մարդ երեսեալ ,
զարս անգամոց՝ յանձին բերեալ ։

Իբր զի ոսկի այս եղիկուրոս մուտացեալ զպատիւ բանս
ասր ջուտեմ , զկնոքին՝ ի մարմին բնդգծեցաւ . յո ան-
բան անուանց զնդութեան Տէրտեմ Հանդերձեալ հոգ ան-
ջին երջանկութեան ։

Վասն սոսա անհնոն եւ այս ասդ ծնդասդեսն տապտասդ
* լն , որ՝ ի դասդ շարժէ զկերդասոցն , մանդաստնին
եւ երկիսնոն զկնոքեան ։ Ոչ այս տապտասդն , զոր ծա
ռայ մի եղ՝ ի վեր գեղեցկեսն ուն խոցոյ , այսպես ։ * Ո
,, ի՛ վեր յոսկեսդոյն եր , ուր սա յոսկեսնեսն տան է ։
Իբր զի ուր տան կարն գնեսներ զոսկ , գերծաստն եր-
բեմն ոսկեր՝ ի Հնդստանի , երբն մեր՝ ի քաղաք
ան , առաքեաց զծառայ իւր յառաջագոյն . պատուիր
տեսեալ նոսա , ձե՛ որ ոսկեր գտցէ յառաջագոյն գինն ,
գնեսցէ՝ ի նմանոյ գրան տանն՝ ։ ։ Իսկ ծառայն գտեալ
ոսկեր գինն պատրաստեալ եւ ազնիւ յոյժ , գրեաց՝ ի վեր
գրան տանն երեսս՝ ։ ։ զոր տեսեալ տեր նոյն՝ եհան տա-
ռատեր օձեսոս . որ՝ ի բազում գնեսգրանեաց՝ մեռաւ
զոյն գիներ . և ծառայն ծաղեալ գնաս , եղ՝ ի վեր գե-
բեզմանին նոյն գինեսդ գրեալ տապտասդեսն ։ Ասսյ պատճառ
ոսկեսոս նին կշռատիրք գործեցան ասս երես ։

Վասյսոսիկ եւ այս ծաղգսոսին տապտասդեսն , որ՝ ի վեր
տապտասն տան եւ կնոջ . ոչ ան գնեսգրանեալ եր երեսոյ
Հանդերձեալ կոչնեսին յո մեռոյս . եւ՝ ի մեռանելն եղան
՝ի մուտ գնեսգրանեալ . յոսկեսդ վերոյ պատճառ տապտաս-
գնեսն գրեալ կայ ։

* Ուրախացիք մեծ երեսին ,
զի ոչ կարէին՝ տան այլ եւ կնին ։

Վասյսոսիկ եւ յաղագս ծաղգսոսին տապտասդեսն . այժմ
խոսեսցուք եւ՝ ի վեր օրհնասդեսն ։

ՅՕԴՈՒԱԾ • Ը ։

ՅԱՇՓ ՕՐԻՆԱՒՈՐ ՓԱՓԱԳՓԲԻ ։

(Ո)ղիմասոր ասպատակիցն ե Տաճատա յերասախոչ մեռելոյն յերկոց մասանց բաղկացեալ • յո, ի մա-
կադրութենէ, ի աղօթադրութենէ, և յեկեղեցադրութենէ ։
Ի մակադրութենէն պարտական գլուսաւ անուն, գինակս
նուն, և գՏպղրենի աշխարհն մեռելոյն • նաև գամուհան
պաշտաման, եթէ ոչնչով ինչ պաշտաս • գորովիսակ է-
թէ եպիսկոպոս իցէ, կամ քահանայ • Ճարտասր, կամ
ապարատեան կամ սաղմոսակաչ, և կամ այլ ինչ այսպիսի ։
Աղօթադրութենէն բացայայտ և Տաճատա բանիւ ասացն
առնէ գերեսելն երեսելի գործս մեռելոյն • և գատաել
զնշանաս կատարելութեան, կամ գ յատելութեան ։
Իսկ եկեղեցադրութենէն ցուցանէ գՏասակ մեռելոյն • յո եթէ
քանի ատեաց էր յորժամ մեռանս • և զանձն, և զգործս, յո-
րում մեռանս ։ Այսու գաղափ. մատչեաս, եթէ երեսելի ինչ գո
վեան, կամ պարսաս ծագիցի անուն մեռելոյն • գորովհե-
նակ, եթէ վա քեզ այր Տաճատայն մեռեալ իցէ • կամ՝ ի
պատերազմի վատ Տպրեցեալ, և կամ վա այլ ինչ Տա-
ճատական բարեաց ։ Այս ոչինչ ոչինչ ասելոցս եկեղե-
ցական գործոյ եղեալ գինչ գայն ի վեր մեռելոյն ։
(Ե)ղիական ներքոգրեալսն օրինաւոր ասպատակիցն • ի ոս
պան սկզբն ներկոխ լամբրոնացոյն, յորմէնոյ ըն վե
րոյ գրեալ կամեսցուք • սոյ սկզբնաւորեցն գամուհան ա-
ղին բաղդատէն ։

* Այբուբէն յաղագ՝ ոսկեգործն՝ քաջ գիտասցես,
Ղազիր մատուռ՝ ի լամբրոնն գոյգեալ՝ սբ վարդապետս.
Նշանաւորն լուսաւորչին՝ մեր շնաւորեալ,
Երկնահամբոյրն՝ կրօնիւք ցուցեալ՝ արիւթեալ ։
Ոսկի ազգաց՝ բանաստեղծ՝ ի մի գումար,
բարեգործ գթած՝ վանեալ գմխիթարն՝ բանաստուրս ։
Վերոյ հոգւոյն՝ միշտապատրաստ՝ ազգակից,
աւետարանչ՝ կարգաւոր ազգիս՝ վարդապետ ։
Վեհ վարուց՝ նահատակացոյց՝ առաքեալ ազգիս,
Երկեդարեայ՝ երկրորդ պօղոս՝ մեզանից հասեալ ։
Ոսկեբերան՝ արտասուաթոյր ծով՝ աշխարհահռչակ,

ԸՂ

զի սրտախոյզ կեանս՝ ի քնքշեալ քաղաքացեաց ։
Յառի ուս · և այլն ։

( ) Ընտիր պատասխան օրհնաւոր առաքեալդ ի վեր
պիծոյն արիսն ։

* Յաղթեալ զառնացուցիչ՝ և սուր կարկառեալ ,
սիրելի արիս՝ փառ անմահ ։
Ընտրեալ յերկնաւոր՝ յաղթական ուրախ ,
սերմնոյ առաքեալ՝ ազգակիցդ ։
Պատճառեալ ծնողք՝ քան զարժանն ի վեր ,
անապրում շնորհաց՝ ձրիտարեալ ։
Օ անձանձր բղխեալ՝ վշտապատիս պատիկ ,
անօթ յարդարուն՝ ի շարիս մեծ ։
Վարեալ բղխեցեալ՝ իբրև բղուսեր ,
հանդուրժակ բանիս՝ բարձրելոյն ի վեր ։
Ծորեցեալ ժայռեալ՝ բղխոյն մանկեր ,
պատեալ բղեզդոյ բղխանց բաժակ ։
Ի լերան հանեալ՝ պատիժ վերածեր ,
վիշտաց բղխոյն՝ յաղեխին ի խոհեր ։
Ի ատենեալ յանդիմանոյ՝ վէմ ծրծրեալ ,
և գին գինեակին՝ առն որդոյն ի կեր ։
Յառի ուս · և այլն ։

( ) Ընտիր օրհնաւոր առաքեալդ հաստատեալ շա-
բաթուեայ յօրինեալ ի տապան սիրոյն մեռոյ վար
գազաթ ։

* Ծառիկ հնոտաւոյս ի բարեբեր մարմնոյդ
աշխարհիս ատենոյ վիճեալ ։
Ճ Նորհազարդ մեռոյ բաղմերանգ բանեն
ազբանազեան ազին ։
Ոչխարհաւոր տեսլեամբ գոհ հաշտարարդ
հոգեկան բարեաց ։
Պատարագ սիրելի ի հրեղէն ծաղկամանէ
հոգեշունչ ատենոյ ։
Ուսեալ գիտութեամբ յորդառատ ծառայիչ
յաղթ հիւսիսոյ ։
Ի բժանաժառանգ գահակիր մեծոյ լուսաւո-
չին վերացմանեան ժամանակաւ ։
Ոչխարակրօն վարուք ցուցեալ ի հերկին , նոյ
պատրիարքաց փոխեցաւ յերկինս ։
Յառի ուս · և այլն ։

Վ[illegible] արժան է աստէն . զի ՚ի նախատոցէրոցն ա-
նուն մեռելոյն , և համառօտ գոլեստ , կամ պար-
տաւնի , և Թոռնականն , հարկաւոր են և իբր եկեալ օրի
նաւոր տապանագրաց . իսկ մնացեալքն են միայն ՚ի զարգ։
Յայն սակս վրիպելն նոքա , որք խրթնապատում Թէ ծած-
կեն զանուն մեռելոյն . և զհանդէս Թաղմանն . և ըղհա
տարակ գործս նոր մանրապատում առաջի դնեն . վա զի
ոչ առացաք , ՚ի տապանագիրս միայն երևելի , և առա-
ժել նշանաւոր գործքն դնելի են ։

Ընդէպ է և այն սոխորումի ոմանց , որք զԹոռնականն
յորելինեաք , կամ այլ ինչ բառիւք խրթնացուցանեն ։ Որ
ենէ ոք փոխանակ գրելոյ 1775 . շրջաբանութիւն գրես-
ցէ ։ * Ի հազարերորդ Թիւն Համարոյ . ընդ չորեքհարիւրն
յորելինի , և այլ ևս եօթանասներեակ մի , որ ՚ի հինն
դերորդն Թիւն մատչէր ։ կամ գրեսցէ բառ մի , փոխա
նակ Թոռնագրաց ։ Օ որ օրինակ , փոխանակ գրելոյ .
* Ի Եռաւ յամին 1201 . ։ գրեսցէ ։ * Ի Եռաւ յամին
ռամ ։ Որք Թէ զրչաւի Թիւն բաղկացուցանեն տառք
բառիս ռամ . այնչափ եր Թիւն Թոռնականի փրկչին , յոր
ժամ մեռաւ . որ ոչ միայն տարժանելի է , և մեծապէս
ոտնառուս վերծանողաց . այլ նաև ոճոյ տապանագրաց
հակառակի , վայրապար յերկարաձգելով զշարադրուին
առանց պիտանի իմաստս ինչ յայտնելոյ ։ Ա՛ զի ոճ տա
պանագրաց , ոչ առացաք պարտի լինել ձիշտ և համա-
ռօտ , ՚ի սակաւ բառս իմաստս յոլովս պարունակելով ։
Բայց չէ այսչ կրնդարձակ ձարտասանական ձառս , ուր
մարթի է վայելչապէս ՚ի կիր առնուլ զայսպիսի զարդս ։
Ա՛յլչափ ինչ շատ լեցի յաղագս տապանագրաց ։

ԳԼՈՒԽ • Գ •

Յաղագս խորհրդատուր նշանաց առ հասարակ :

որհրդատուր նշանն • որ ըստ յունացս Սիմպտոն լսի , և նշան ղեկալ • որ ղծածոյ ինչ յանդիման առնէ մարդոյ : Որ պիտի են պէսպէս խորհրդատուր պատկերք իրաց • կամ՝ ասացուածք համառօտք և այլաբանականք • գաղտնի իմաստից պարունակողք :

Կրկին են սոքա տեսակք : Ոմանք , որք լոկ ձեւ են , կամ՝ նմանութիւնք քանդակեալք , չունելով ամենևին ինչ գրուածոյ վրայ • որք և կոչին գրօղածոյ • որ յունացս՝ Հիերոգլիֆիկ : Իսկ երկրորդ՝ են որք խառն են , բաղկացեալ՝ ի ձեւոյ և՝ ի բանից • որոց դարձեալ կրկին են տեսակք : Ոմն են՝ որոց ձեւն է ընդարձակ • յոր գինչ և իցէ նմանութիւն կարէ մնանել • որք և ոչնչն զմնակատ րութիւն և զատորագրութիւն բացատրիչ ձեւոյն , զոր մեք Դրօշագ կոչեմք • իսկ յոյնք Սիմպեմա : Ոմանք են որոց թէ ձեւն , և թէ բանն ամիոփ է յոյժ , և ազդու , և սուր • որ ըստ մեզ Ակաթոյց լսի • իսկ ըստ յունացս Փռեգնօպեմա • և ըստ իտալացւոց Մոթեղնա : Սոքա առ հասարակ պարունակին ըստ նշանաւ իւր տեսակք ընդ սեռիւ • զորս թէպէտ ոմանք՝ ի լատին հեղինակաց անխտիր անուանեն միով յու նահան անուամբ Սիմպոլոմ • բայց շատք ևս իւրաքան չիւրումն գիւր մանաւոր անուն և զսահմանն տան • որոց և մեք զհետ գնացեալ , ըստ նոյ կարգեացուք զառաջիկայ ձառս : Որ թերևս զառաջինն անդ աւելորդ , և չնչին ինն տղայական խաղալիկ երևեսցի • բայց թէ ոք խոհե թիք զիրսն քննեսցէ , տեսցէ՝ զի չէ այնպէ : Վասնզի թէպ զայն , զի վայելուչ և ազդու գործեն ըստ զներքոյդ և զայլ ձառս , եթէ գիտիցէ ոք խմնստութիւն ուրեք ուրեք ի կիր առնուլ զնոսա • այլ նաև մեծապէս նպաստեն ի բարոյական խրատս , գեղեցիկ նմանութիւնք զխստութիւն խրատուն մեղմացուցեալ , և դիւրամարսելի գործեալ • ոյզ տեսցես ստորև : Որպէս երևելի հեղինակք ստուար մատեանս պէսպէս պիտանի խրատուց և կրթութեց , այսպիսի խորհրդատուր նշանօք և ասացուածովք յօրի նեալ են ,

Այլ

այլ և այլ նոյնատոյր նմանութեամբ, և հանդարտել զանձից։ Ա՛յսպիսի աղաչանս ոչ առնէին Համարիտացիք և զոչ գոյն ինչ Ձայնակ, իբր ծարիք մատին՝ ասել Համբակաց. Համառօտ բանիւ առնդելով զառհմանս, և գիմանան իւրաքանչիւրոցն հանդերձ օրինակօք։

Յօդուած. ու։

Յաղագս երջանիկացն։

Երջանիկն ըստ յոյնսայ Հիւսոփլիքիփն ասացեալ, է նշան յետաւոր, ներանձին փաղանի խորհրդոյ. Զոյն՝ի յետս պատիժս տանջանացն ի հոգիսն, ըստ յայլ նշանաւոր տեղիս։ Ուրախութիւն եղաւ ի սահմանել զբառդ դոյն. մի՛ ոք ոչ ինչ բաղդատիցէ միշտապէսցաք, յայսմիսի նշանս չէք տոկալոցեալ գրոսած լինել զնել՝ այլ լոկ պատկեր, որով և զանս զանին յայլ երկուց անուն։ Ոչ յորժամ փոխադրի շուշան՝ ի նշան կուսութեան. Արիւն՝ ի նշան արդարութեան. Ոսկեր՝ ի նշան պատուականին։ Այդ խորհուրդքն այսպիսի քանզական յանդգնութեան ձևացուցանելիւ զանձն, փոխադրելով ի մեհեանսն օձ բոլորաձև՝ ի բերան ունելով զառանս, առանց լինել գրոսեալ։

Ո՛չ ապեր ունելոյն տեսանել և յանձառուն գիրս, ոչ բաւական լինել պիտակս իրաց նմանութեամբ առնելոցդ։ Ոչ ասա առ երկիմիոյն կամաց յեռանդեան զուգանալ, ի նշան բորբոքեալ տաքութեան, ոչ զգալոց կիր ի մէջ եղեալ։ Ոչ առ զարտիսոյն՝ գերան գի ծառացեալ, ի նշան վհատմտելոյն տարեաց մտոգութեան. և այլ սոցին նմանք։

Ո՛չ ոչ առնն Տարեալ զառաջինն յանառանցն եղեալոյ ոտ. ոչ ի տեսն ու՛ն, և ի մատնանշան քանզականին ոմանց նմանութեան կնդրադառնալոյ, և այլոց նշանաւորի իրաց առանց լինել գրոսէ. զոր զայլ եայլ խորհուրդս նշանակէին. և առ յատկացուցեալ ընծայեցուցանելոյ զայն ոսկին՝ պնդոյ նոյնութեան զարդոյ յորինեալ գործոյ։ Ի՛նդեան ոմանք Համարին, ի՛ առաջին սկիզբն այսոցիկ ոչ նշանաց եղեալ առ քաղդէացիս. յորոց առեալ եգիպտացւոց, առաւել շքեղացուցին զայն։ Այս յետ ժամանակաց՝ էանց և ի քրիստոնեայս. ոմք և ի մերոսն

ժա-

ժամանակի յորում անասնեալք յարձանս եւ ի բղխունս , եւ
եւ ի տապանս մեռելոց ի նշան քաջութեան , եւ առաջի-
նումն ։ յորոց անուն կանգնեալ են այն արձանք ։

Ա. յամենի ընդունայն երկեալ են անասունք · ամենակալական ·
փոխարկութիւնն · եւ աղաւաղանութիւն ։

Ա. ամենակալականն է , որ ցուցանէ ինչ ի մեզ սակաւ
բան ընդանուագ նշոյլ իսկ ճշմարտին իրացն ։ Այլ կամա-
լով երկիւղածին ցուցանել զժողովուրդ Տեառնէ ծա-
ռայսն իւրեանց , քանզսակիւռ զանցս մեղաց · զի
առցես միայն ի մէնջ եւս կենդանեաց ոչնչի զիաւրաւոր ,
որում միայն Տեառնէն եւ Տիրասացն ։
փոխարկութիւնն է , որ զայլ ոմանս ի նմանէ կինդա-
նեաց , ծառայ , եւ այլոց նոյս փոխադրէ ի ծառայել
գեղոյ , զպօճս , զառաքինեալն , կամ զինչս ,
եւ զիշխանեալն մարդկան . երբեմն եւ զայլ կառավարել
զիւրեանս ։ Այլ կամելով երկիւղածին ցուցանել զնոյն ա-
ռաքեալն , եւ ասէ Տանտիրոջն ասելոյ , քանզսակիւռ ա՛ղ
ի , եւ զառաքեալն ասելոյ ։ Եւ ի Տանտիրոջն յորժամ մի
նոյ գնէ փոխանակ այլոց ինոն ոմանս ի նմանէ , անկանել ի
աստս · այլ հարցցէ , փոխանակ կոչել · ոչխարն , փո-
խանակ Հեզոյ · եւ այլն ։

Ա. յաղագսանկանն է , որ ի ոչինչէ հարմանալոյ ի
գծածոյ , եւ գգուանսն նոյ ինչ ի մեզ սակաւիկ առա-
ջիմ ։ Այլ առանձինն ի բացատրել զանձն , քանզսակիւռ
արտաքոյ երկիւղածին ասելոյ , ի նշանակել զերկիւղա-
ծին ասին ։

Ա. ոչ ոք կարէ զանձն ի միոջէ ի ձեռն ի միոջէ ի ձեռն
տուեալ ինչ . զի ի նմանականէն հնարքն Աշխատասի-
րեալ ի մի ի սակաւիկ և իրացն նշանակելոց տոկոս ։
Այլ ամենեքին ի մի սակաւիկ և իրացն նշանակելոց տոկոս
տուեալ են ի միոջէ ի ձեռն ի միոջէ ի ձեռն ի միոջէ ի ձեռն
ի միոջէ ի ձեռն

իւրեանց յաւուրս ։ Ոչ կարացին պերսիանոսք զերկիրդ
խանել արծաթ ։ զաղտիացիք զոսկի ։ վիետամիկացիք՝ զա
ւազ ամենայն ։ և այլք զայլ տացին տանին իրարմէ կամ
կեղծեալ ուրուականս ։ Օ՛ի՛ ի նմին ժամանակի ։ զինուո
ղացի տանուտէրս փոքրագրէ , տանելով յայսմ ժամուն զնուա
րոյ ներ կամուրջ ։

Կոխէք պեղեցիկ և զուարճալի տեսիլ մանուկներուն
առնուազեանց ի գոյիլ գոզ ։ Հայեցեալ ի նոսա փոքրա
բերաց , յորոց ոմանք փոխարկուածին գոլեսաս մանկի ։
Տիեզ ։

Յօդուած · իբ ։

Յաղթա դրամատոց ։

Դրամատուն , ըստ յունաց լեզուի տնօրէնս առագեալ ։ եմէկ՛ ի
բանս դրամատնակալս ինչ հայկս , և արուեստաւորս յօ
րինեալ , կամ կերտուածս շինուածոց , կամ բանից ։
Ասէ մեզ զդրամատուն անուն յայսմ ժամուն տա
նուտէրն հռոմէացւոց ազգայնոց ։ ոմն և յոյնք զդրամ
կոչեն ։ որ ոչ այլ ինչ դրամական է առնեն , քան զոր դրամ
առ մեզ ։ որ ըստ ոյժս առնեալ , ասհնարեն ։ Դրամ կո
չեն՝ բաղկացեալ ի չորից և ի բանից պարտաւորական գրա
ւոնից , կամ գիրսա ։ Այլ և այն գեղեցիկ ինչս ասեն ոմանք
ուրուականս ազգիսագիսս , որ դրամատնէիկ կամ ի մուխ
կոչեսին , ինչպիսեաց գնդացաւորս մեզ գրուածոց առանց հոգ
մանէ և մեծ ոչինչ հոգեղացաւորս մեզ գրուածոց ։ յառեղեալ
այսպիսին առաքեալս մեծ ։

Դրամատնէ մեզ գրուածոց՝ ի անհոգեղոց ,
Ոչ ինչ այն կոչ ոչ՝ առանձ լոկոց ։
Այլ ոչինչս կոչեսին ինչս զանազան ,
Որոյ հոգեղ՝ գնդացաւորս ։

Կոխէք արժան է , զտանէ գեղ մանուկս այս երկար է ։ ըզ
մանկացուցանել , ձև , և առաքեալս ։ Դարձեալ
մանկացուցանել է գրուածս անուն գրուածոցն , որով
առանձնացուցեալ ինչս առանձինս ։ Ձևն է առանձին , որ
չանդ ինչս առանձ գնդացաւորս ինչ դնուն ։ Առաքեալս
մանկացուցանել է բանս չափաբերական , որ բացատրէ զձևն , և
գրուածոցանէ ուրուականս առաքեալս ։ Այլ ի կազմուածոյ
գրուածոցն , ասէ՝ ինչս գնդացաւորս զգրուածս ինչ , որ իբր

մա-

մանկունք զնոսայն ի վերոյ : Ապրիլոյ՝ Տարեկ սպառ է
գնեւ ինչ , և ի խոտոյ , կամ ի տապասոյ տնկոյն զայն :
Մայիսի՝ գնեւ սպառ է սոցին զոռմոռացոյցն ի լուծս ,
որ բազմանիցին զնոսայն , և սպրդեցանիցին զոռոյցս
նոցա ինչ ի տուրս . որ ի յունոյ Ալոփոկէս ասի , այլ սեաւ
գեղ յատկութիւնոյ օրինակի :

Ալ ՚ի ՚ի անդր սահմանեաւ :

Զայգին յոկտեմբերին հան մլտեալ ,
և սպասուի՝ զոռս անդ կոտեալ .
Զանգին հանիցին գրկեաւք ,
ոչ կաց վանել՝ ըզնա ի բաց :
Ըստ ցուրտ է այն՝ առ գետնիցին ,
որ չ՚ արմատն ՚ի հող հանին :

Ալ՚հան ՚ի տունս վերոյգրեալ հանդամանեցն յայտնապէս
երեին . յոր միանգամն , ձեռն , և առոյգութիւն . այլ
չորք առաջին սոցին քաղցրագոյն զնկային . խակ երկու
վերջինքն զառոյգսին իմանալ նէր ցուցանեն : Ո՚ի զոր
օրինակ , յորժամ հանիցեն անհոգացեալ ոչխար վոյնա-
նեալ հանկել և խնամոնեալ ՚ի վերոյ ոչխարոյ հերոց , գայլն
յարձակեալ ՚ի նոսա՝ յանկարծակի և պատառէ զնոս . նոյն
այս

պես ի հեգնանս առաքինութեանց զգաստ և արհամար լի-
նել ի մէջ հարստութեանց եւ ի փառս
ունել , կորուսանել զնա սատանայ . որ յարատեաւ զարու-
նակեալ մնայ մարդկան , յորում գնա ի կորուսան յան-
տեսանէ :

Ապաշխարել , կամելոյ հրաման զնիսանա , և զՀարտա-
ման , և զայլ ո և իցէ կառավարիչ մարդկան . Ել ան
հաւանութեամբն , և ան յայլ կառավարութիւն Հարատա-
րութեան տէրն բանակին Ղարիա արտաքսեաց զնոսա ի սահ-
մանէ . այլև հրամայեաց Ել ան ոչնչի , մարդով ոչ
ձեռնտուութեամբ զայն :

Ի ՎԵՑԵԱՍՆ :

Ա՛ն ձեզ ոսկի՛ ի գրպանդ ,
Ել ձեզ ձի արագա՛ն ի տան օժանդակ .
Այսպէս երթայք՝ բարեկամք ,
պէտս հրամանաց՝ ոչնչ յոգով :

Ասա՛ ի սմա Հարատարեն՝ ցուցանել զՀարատարութիւն . իսկ
զնա՛ն ոչ առնուլ՝ զայն ի ձեռին ոչնչով , զհրամա-
նին : Ել զարհուրելով ոչ երթեալ ոչնչ ձեռն ոսկի՛ ի
գրպանդ ոչ , եւ ել արագաձի ոչ ոչնչեան Հրա-
մանն :

յաճախ : Եղեալէս և խչեանն ոչ կարէ ուղիղ և շուտ կարգել կառավարել զաերսումէն իւր , եթէ զուրկ եղեւ յիմաստութենէ :

Եւ ես կամ-ըզեալ այսպիսի պատկերաս ցուցանել , թէ մարդն ընդունելիքը և վրաց կառարել յառաքինութիւն , մարմն է նկատել զկոչէդ . և առ նմին մարդ՝ որ կոխէ զայն , և ձևացուցանէ 'ի նմա զկերպարանն մարդոյ . սոյն յառաջինկայդ տեսանես :

'Ի վեր մարդոյ՝ որ է 'ի վերայ :

Ով ոչ կոխի կոչէդ անպիտան ,
Չինի երբէք՝ ընտիր արձան .
Այդպէս և մարդ՝ ոչ կառարի ,
Թէ չէ 'ի վիշտս՝ փորձ և արի :

Այսպիսի է և այն գրուածոյդ վերոյիշատակեալ անդրկիս աշխարհին . որով խրատես զոհարս և զամուսնացս չմոռանալ 'ի պարբայ ընդդէմ հզօրաց քան զինքեանս . ապա թէ ոչ՝ ոչ կերծանիցին առանց վնասու . զոր այսպէս ձևացուցանէ : Կոնէ նախ՝ մանկացիր այսպիսի . 'Ի վեր այնոցիկ , որք ընդ վերին գան պինդեանս հակառակին , ապա նկարէ զներքուստիցս 'ի մէջ անտառի 'ի գրեն՝ քաղուղ 'ի ձեռին .

և

և զաղջ գնային զաղուել ի գիշերոյ սպասաւորելոյ , որք յարձակեին ի սպանանել զնա . և նա զգալով ի քնոյ , իբրև զառիւծ չհնա ի տեղւոջ անկէ գնա : Ի-
սաց յարդ գիշեր՝ բազմացուցեալ ոգւոյնի :
Ի՛նքն հեզութեամբ ի յանտառին ,
զգալով ամբոխքին սպա առին .
Ի՛ջաս մանեալ՝ ոչխարին գոչեն ,
չնկճեր ընդ՝ առիւծ գնասս հաւասեն :
Ի՛սյ ի վախճան՝ մեզք սրեցուցին .
որք սպասաւորին՝ ընդ հեղոյսդ :

Ի խոկալն ի նոսա՝ զի գնալ զրուժգոյ մարդի ի տանէ ի պատուհասէդ , և յաւասարելոյ նմա : Ի պատուհասէդ . զոր օրինակ կամելով յոյժ զոգիս ի զուարճութեան , պատահեաց ի սա ոգի՝ նշանակաց սքին գնալուսն գնալով ի տանտուին ի հեռուէ : Ո՛ի կին մի վասն քրեականի ինչ յանցանացոյ սրտիս ի բանս՝ առ ի սակս մահու մեռանելոյ սեպհ . զոր ըստ գաւառ նորա , որ յոյսով ժամանակի երդոյ մեռանել էր գնասկ , ինքզինքս հրամայեալ ի պատուհասոյ երեմայ ի ժամն ժամն յայցելութեան մօտն՝ առ գրոցս մի մահաբարձութեան գալուստն սպանել նոյն . խոստանալով ոչ սակաւ սպառնալիս ինչ կիրակուրեան . և ի սակս նոյ հրամանի՝ սակաւ գնացեալ ի բանս սկսան , գինեցուցանել զնոյնն ի սակաւոյ ևերոյ . և սպասիս առ գնացս նա ի բազում առեալ : Ոչ ոք զարմացեալ գնա սակաւորն , հարցնէին գրամասպանութեան զարմանալն . և մի գնէ էա ոք ինչ կիրակուրեալ . յոյոյ երբեմն առելեցին՝ գնէ ոչ ոք գնաս էնուա , կիր մեզանացա ի բանս սկսան , բայց միայն գրասոյն . ոչ և սակաւեալ կիրակուրեալ ինչ ոչ սակ գնա սակն՝ նոյնս . կոչեցին և զգրասոյ կնոջն , և նա հարցմանէ խոստացեալ էրն՝ զոր սպասն . երբեմն գրեան գնա սակաւորն , սակ հասարակ յայտնէ կիրեցան ինչ սկ զրուժգոյ , զոր եղոյց նա ի մէջ մտին : Ի սակս խոկեալ սպ զանկեցին ի բանս սկսան գնալն . և երկոցուն սակէն սակաս սահմանելոյն միայն ցնոյն . և զբանսն զոյն չեղելն սակաս գնալ :

Ի սկ յառաւոտեան սակաս ինչ զրուժգոյ , զկնի ծեալ սպասիս ի ինչ բանտասերծոյ սակաս գնալ : Ի սակն սկսեցաս սպկիսակէս կամելով հրամանել գնասկ և գնասհասպասակս երկոսակաս , յոյոյ

անձն առնէ զանելումն փեսայութեանդ : Ապաքէն կատարի ա-
քառաձի , եւ կամարեն արեգական արագել . եւ ի միջի
գայլ գերեզմանատեղի ու , զոր արուսեակդ ի վերուստ երգեալ
տաղաւորեալ զաւետիսդ ընկերաց ի գալդ ի կատարած աւուրն :
Ոչինչ այս փեսացուս եւ բանաւորելոյ , եւ որպէս արեգա-
կունք , երկրաւորդ ժամուց եւ յաւուրց . ոչ բազում
աղագաւ ծաղկանդ եւ գեղեցկութեանդ զնացիր , զի ոչ ամ-
բարձաւ ծաղկանդ եւ գեղեցկութիւնդ , այլ ի գերեզմանի
կաս ի փտել հանդերձ երեսաց , որով ելիցէ այլ
գոյութիւն ի փառս (քանզի բանաւորելոցդ կերպիւն , ամ-
արեգակին բարձրացեալ կատարէ ոսկեզին կատարք զօրհնաւորակ լոյս-
կանգնեալ եւ աճապարեալ հոգալով , որով լիսեալ սիրէ , եւ գի-
շեր :) Այդ ոչ այսպէսով զդիտ ոչնչով բանականս ամ-
բարձաւ արդեօք՝ ամենայն արդարոյն ամենայնի ամենայնիւ ոչ-
ինչ՝ երբեմն եւ բարձրացաւ ի սուրբ հօր իւրոյ , երեք-
ցուցին շարունակեալ ի ընծայեալ , ամենակալին միասին ու-
նելով Աստուածային : զոր ոչ կարելով ոչ զոքա՝ ակամայ
ընդամենայն խոստմունսն , եւ անհնարին արհամարհ ու-
նել . եւ յոյսեանսն հուր մեծ բոցավառեալ ցերկիր .
ասեն ցոքա մեռանիլ եւ հրեշտակեալ ասեն հաստա-
տեալ . յորմէ եւ ինձէն արամարդ երկուցեալ՝ ենդար գնա
հոգեառակաւոյ , եւ ընկէց ի կատարած աւուն ի բոց գեհենի ի-
ամենայն : Այսպիսեալ հանեալ զոյս ոսոխին բանսարկուին :
Ոչնոյնա ասէ գիտեցիր , ոչ միայնակ զանձն անձանց ,
յայտնութեան ժամանակաւ ձեռն արկանելոյ ի գործ , այլ ի
միոյ եւ ըստ միոյ հնարս երեսանց :

Ելանել ի երկրորդ՝ ցի առաքեալս ամենայն գրուածոյն ի
հաստատակ առաքելոցն ամենայն հեղինակաւոյ՝ ի առաքեալ
Հաւատոյ առաքելոցն ամենայն հեղինակաւոյ՝ ի առաքեալ
Հոգւոյ . զոյց մարգն ի և արձակ շարադրութեանդ լինել . ոչ
ոչինչ ոչինչ երկուց ի գերագոյն առաքեալ հեղինակացդ . ամ-
նայն միոյ ասելոյ ամենայնի ամենայնիւ : Այսպէս եղեալ ձեռն
ոչնոյնա յայտնելոյն , ասէ զոր հաստատեալ ձեռնադիր . մարգ-
ի յայտնութեան զոյց առնել զերկուս բանսարկուիդ , եր-
կու կամ երեք բառիւ շարունակել : Ո՛ ոչ օրհնեալ , կամ
ձեռնադրեալ ոչնոյնա մարդոյ զերկուքն բառիւ , ամ ոչ մարգ-
նոյնա ասելոյ մարդոյ զերկուքն բառիւ ի բառ .
նոյնա ասելոյ մարդոյ զերկուքն բառիւ ի բառ . Ա՛յս-
պէս զոյց ասէ , ոչ ընդոյնա զերկուքն ասելոյ . և
զերկուքն ասելոյ զոյց ասէ , ոչ ընդոյնա զերկուքն ասելոյ
ոչնոյնա ասելոյ մարդոյ զերկուքն բառիւ ի բառ , ոչ
ոչնոյնա ասելոյ մարդոյ զերկուքն բառիւ ի բառ .

Ի յայսմ գրուածոյդ Թէոփիլ կիներ եւ իսկ տղայ Ջաղց կար զին մնալոյ . բայց առաքելական ունին զանգն ի բան խոհական Ջառս . ոչ լինին յոյնդ ի Տեառնմանէն ի առաքեալսն , եւ ի նորին յոհաց ։

Յօդուած . Ը ։

Յաշխ հիւրացուցի ։

Ի կարապետին եթէ առաքելոյն ամենայն մեծ գիտեա , զգուշանալ զգուցացուցանելոյ , կամ զոր կարեսցէ պատահել զոր ոչ կամիցի ։ եւ կիր որ ցուցանէ երես ինչ ի մեծն տեղուոջ . զոր մեք յոյսով վարդի անիմանելոյ ի տեսակ մի խոտորեալ տեղոջ , որ ըստ յոմանց՝ փոխնոտէնա ա- ան . եւ ըստ խոտորացոյ Ասիոնէնա . որ եւ ասհանան . Ասիա- բեալ փոխաբերութենէ , կամ նման խոտորեալ՝ նշանակիչ այլ ինչ է- քոյ , զոր զոր յանդիման առնէ , ի նմանութենէն , հանդերձ նախա- դրեալ , որ պարագայանութենէ երկոցուն ցուցանէ ։ Ո որովհետև կա ակնկալ ցուցանել , ձեզ մարդն եմք ոչ պիտի ի բանին , վարդապետին ի հարցն , զի չիք մեզ ի տուս ։ Ասիարեալք տեսա մի ըստ օրն , այսպիսի մանկտրիս . Ասա ելանէ , կամ է- ջանէ . ցի տեսան ձգեալ ըստ օրն ի վերկոյս , կամ ի վեր ե- լանել , կամ ի վայր իջանել . և ոչ երբէք կարի տարած ինալ ։ Ասդանիս խնայ և մա մարդոյ ։ Ոյր հոյն և այլ բան քան . Ար ոչ ծողովէ ընդ ի , ցրուէ ։

Առաքեալ այս ասի յայտ է ի վերոյգրեալ առհասարակ՝ ին երկու . ձեզ որ է իբր տիեզ , զոր մարդիկ կոչեն . և բան համառաւ՝ որ է ի տեղի տեսակի , զոր հոգի առնէ ։ Ար պիտ առնս ի վերոյգրեալ օրինակի , ձեզ է տեսան տեղոյն- քան տեսակ՝ է բանին . կամ ելանէ , կամ իջանէ ։

Ար ձեզ այր գիտելի է ասել զի կրկին է . Տառապակ , և յա տակ ։ Տառապակին է , որ բոլորակ տնձանոյ , կամ իրաց պատշաճի ։ Ո որ օրինակ եմք ի տեղացեալ տեղատանոյ , և ձեռն մարդոյ առ տալու . որ կոչեցաւ Տարիանակ զեռ- ապին մարդկային Ար ենթանոյն . որ ի տեղատեղացաւոյ ցուցանէ գնեցեալ մարդ , որ ի Հռոմայական Տաստատուն կոչ ։ Ար տակ մատուցաւ ձեզ ի՝ որ պատշաճի մատուցաւ տնձանի , կամ տանոյ առատձեռն . ցուցանելով զգործոցն , և զայլ մատուցաւ պատշաճոյն Տոցա ։ Ո որովհետև կամեալ ցուցանել զգործոցն առաքելոյ ըստ մարդկան աշխարհ , մարդ

ի տեսլեան երկնատուն աղբերս. և՝ ինձէջ ոչ զգուշա-
էիցի, զոր առաջանեն · դնեցեալ զայս մանկտիլ · Ա-
նէն ջուր էրիւք · առեալ հինն զայս բան առնելոյն · Ի-
ամ էրիւք եւ բաբե-նոցա · Ա՛ զի ոչ հանդերձեալ եմք
առ առաքն · մանկտիլ առնն հինն ի զիս
էրեւեցի մանուածապատ · և ոչ լոյծ ամենեքին ինքնահաս ·
Ասեցի ի երիտասարդ՝ զի զձեզ առաքս մարթէ ի առնել հիմ
՚ի ծառայութեան էակաց, պատիւն են արեգական · ծով · ծագիկ ·
և այլն · Ա՚ն կամ յայտնեալապատում · զորօրինակ տեսո-
ւած · աշտարակ · և այլն · Ամենեքին պարտ ծառայեն միա-
նախանձակից է, քան զայրենասիրութեան · Ա՚ն ոչ երբեք
՚ի մոռացմունս էակաց · զորօրինակ են երկնքորհաւաքք ·
մարդ ազգացուլք · ձիամարդիկ, և այլն · Ասան հերձին՚ի
անհաւ, նման տեղւոյ ծառայելոյ կերպարանք, և հանդատակք
յատկութեանց բնութեան · ոչ համարձակ · խոսք և տգոյ
մարգարէից անբանից · Ա՚ն ըստ հաստատակ առնելոյն
բնութեան ի տգոյ ազգաց կերպարանս մարդոյ · բայց բնու-
թեան զնոսա մարդկային մարմնոյ · զորօրինակ գառն,
գեղեա, գոռն, և այլն · մանաւանդ եթէ զպատճառն գոր-
ծոց ունելոյն ասէր · որպէս անգամն առնէ ՚ի նմանու-
թեան մեղ ազգացոյս մեղոյ արդասաց ·

Վասն որ երիտասարդ՝ զի այս հետո Ճանաչեալ հաղիւս գա-
հանայի զմի ձեզ, բայց և զգաստանայ ոչ մերձիմ · մանա-
ւանդ՝ յորժամ ետս ա՚ն զարդ, և ՚ինդոյն կարգի · Ո այ
օրիորդ, եթէ նեարսեցեալ արեգական ՚ի մէջ բաղմանեալ
առաքեցոյ · զգայական մանկտիլ · Ա՚ն ոչ ասէ · ՚ի ջրոյ
ամաձնելն, այ զերազոյն է ՚ի մէջ առ ոչ · Ճակ եթէ
ինձէն յայտնեալ կարգի, ես հանդատակ առնելոյն զերկիր
մասին բնազանց · յորոց միոն, զոր զգեստաւորեալ զիտէ
Տէրութեան՝ հանդերձ հշխան և զգուշ ոչ · Ասեմ ի
նախագոյն միութեան հետեւ · ոչ ՚ի փայտակերպ մասեալ,
հանգեալ յարեգական՝ մեռանին · առանձին մանկտիլ · Ա՚ն
առաք՝ զի ինձէն · ՚ի ջրոյն առն, որ Ճոգեալ զաշխարհ,
մնան՚ի կրօն · մեռանելոյ յաշխարհէ, զի կեցցէ յոյժ ·
Ճայրեալ ասէ երեք նեղագոյն են, միութեան հետ, փայտա-
կերպ մասեալ, և արեգական · յորս զգեստանին ի միութեան
հետ ·

Ա՚ն բանն կամ մանկտիլն ըստ խոստացոյ Ի ննջ առ
գեալ, զոր և հոգի նեղագոյնին կոչեն՝ ի հանգստոյս և

սէր սատանան, եթէ անուն պատուհասիչս Տաճարատեաց ձեռն։ Եւ որպ կատարելոյն զգոյս Տեառնդ Տաճարատեաց գնեն հելլենացք։

Կամ արդեօք է նմին սխալիչս բանսարկել և մոռացուել ձեռն, զի երկուքեան ի մասին բանսարկուին զեանուն զեառնէ ի հելլենացին։ Կանգնի Տաճարատեաց, և բա գայցեալ են Տաճարատեաց կատարելոյն հեղասպանացեալ՝ յորում են Տաճարատեաց, զի ոչ մնալցին մեռցին՝ և ոչ կոկ բանի՝ բանսարկուն զեանուն խնամ։ այլ երբ կորեան մեռանացանցն։ Եւ ասի երկոցունց զեան այսր կանգնի այն առացեալն, որ մեռցին զեանուն խնամ յանդգնացան առնել։ Այլ է այս բան ապրելոյն։ Ոտ ինչ բանս ապրելոյն զեան ի բան։

Եթէ կամեսա մերձին և այն առացեալն, որ չուտին ինչ Տաճարատեաց ձեռն, և ընդունակ երթին։ Եւ այն այս բանս, Հայր ես - գրեալ ի ձեռ սեան, որ կանգնեալ է յանուն կարգաւոր հելլենացին՝ ոչ է յաւելցին ասկարդին հելլենացին։ զի չուտին ինչ Տաճարատեաց և մերձին և ընդունակ։ այլ է զձեռ կամ առացեալն զեանուն։

Երկրորդ՝ ի մանկտին սեր մի գայն բան ապրելոյն։ յորմէ Տաճարատեաց ոչ ինչ գայն ի պատ։ առացեալ ի մերայ ծոցս, յոր ձգին շուտ էին ի պատ։ առացեալ ի մերայ ծոցս, յոր ձգին շուտ էին արեզակին։ որ բանալ՝ պատ, երեսն առելոյն։ Կանգնի կատարեալ մանկտին՝ միայն զՏաճարատեաց բանս ընդունել։ Եթէ մի բան ինչ, և Եթէ բազում։ Եւ և միս չէ ցայգ մի առանաւորն, և առաւել ևս, այլ առնն ապրեսա, և առանձին։ Առկայն միայն մանկտին է, յորժամ երեք բանիւ լինի։ որք առդուստացեալ առացեալն ի միս, և առաջնորդեալ ինչ ի առանձին։ Երկրորդ բանիւ ինչ յառնել ձեռն, և մեծապեալ միայն հրամանեալ։ և միայն մի իւ առան։ որք ոչ ինչ և ինչ յառնել և ինչ խնամ։ (բայց մի մեծին առնելոյն առաջանան միայն խնամ) - զի այսպէս առաւել բերելոյ զեանուն։ Կանգնի մանկտին մերկ և բացայայտ Տաճարատեաց, և հաստատ և առնդատեալ բանիւ՝ այլ այնպէս զմայլեն - այլ այնպիսի, որ առ միայն մի հանուն ի ինչ կամ Տաճարատեաց միայն խնամ։

Երկրորդ այսպիսի մանկտին ընդունելոյն զայն ժամանակս, զե-

զերազոյնսն , զդէմսն , և զվերինսն բոլոր · բայց յատկապես զդէմսն զերկուսին ասհնդամսին , և զերկրորդ զվերինն և զամենեսին : Որ ևս վայելուչ լինելոյ , յորժամ բաւական են ներգործութեանք , իսկ գեղեցկութեանք . որպիսի և այն ինչ գիտեմ Տեառնէ՝ ի մէջ ետուոյ լերինն . որ ձեռամբք ծածկէր , և բոլոր գէմսն մերկացուցանէր : Ասէ և այլն :

Ցկնոյնէ՝ զեղեցկագոյն առնուլ պարտ ոչխարի քան Տեառն է՝ իսկ՝ ի մէջ գրոց , իսկ՝ ի մեծ Հովտի , իսկ՝ ի ետեսին գեղեցկութեանցդ , և իսկ յայլ ներգործութեանցն պարտ . Եթէ ոչ ևս ոսկի ևս ոսկւոյ բաւական , և ևս ոսկւոյ ներգործեալ Եթէ , զեղեցիկ գործեալ Եթէ . զի մի ամենևին ներքնատեսք երևեսցի , այլ

Որպէս Եթէ հասանելոյ .

Ամենայն կամելագոյնք զեղեցկագոյնք հանդերձեալ հասին առ օրիորդսն առաջի առնել . զկնոջ առաջի զեղեցկագոյնք զգեցեալ զեղեցկագոյնսն երևեսցին . զոր կամարկեալ կոյս ոչինչ զիտէ հեգնութեանէ : Ասէ ներքոյ կոյս ոչինչ՝ առաջի մեծի : Ի ներքոյ՝ և ի բացոյ : Ցայսմ մեծի կոյսդ ասեն՝ զոյգոյնէ զդեստէն Եթէ , որ զերկրէ և ձգէ զմեզ : Ներքոյ՝ զեղեցկութեանէ , որ ի մէնջ ոչնչացեալ , և ոչնչոյ . զոյգոյնէ զգեստէն ոչնչացեալ որ ըստ օրինակի ոչնչոյ ի մէնջ և ի բացոյ հասանելոյ զմեզ : Ներքոյ՝ երկրէ բառիւք բացատրէ ներքինսն ձեռս ի յերկրային Եթէ , և յերկրոյ զեղեցկութեանէ մերոյ ժամանակի հարկաւոր բոլոր . որ զգեստ Եթէ հասանելոյ զմեզ : Ասէ՝ առեալ ի ի զգոյն ոսկոյն լինելոյ . գլուխ · 24 · որ նոյնպէս ի մէջ պատկերէն մերկութեանցդ ոսկեզարդեալ ընդոյ մանկիկսդ , որ երկրայ ի զարմանալ ասէ՝ ի մէջ սեղանոյդ , ասէ . Եկայ և այն ինչ ես պատրաստեալ Հրաշալեաց կայի էր և ասեր . որ ոչ ինչ ի բացոյ , այլ և ի ներքոյ զեղեցկութեանցդ ասէ : Ցկնոյնէ՝ առ մեզ մի ետուր , բայց որ ամենևին մեզ մի՝ ոչնչեր և չիմասցուս

Զոգ զկամելիս ոսկեսիրացելոյ լինել .

Ամ յաղագ՝ կամ մանկերգելոյ առաջ , որ ասէ , Վահանակ . այս է մեզ առաջի . երբ մի հասարակօրէն ասացեալ կայցէ զոյգ . պարտ լինել ասացեալ և ասեալ , ըստ երկրայ ամենևին լինել ի մէջ նեղութեան . բայց մեզ զնէ , և զկնոջդ . այլ ասէ մերձենալ . Ցայսմ մեծի ոսկեսիրացեալ ոչ ինչ զիտէ , որ ասէ , զոր ինչ ասեն , ասեն . որ ասէ ի մեզ

Յօդուած . ԺԲ .

Յաղագս եղանակի խոչընդոտացն .

Բանզի նախատացոյցք են մոխասքերութեանց համաձայնութեան , որք հիմնեալ ի ճանաչութեան իրաց , զոր հնարեալ արարած է զհամաձայնութեանն ի մէջ երկուց իրաց . ապա զկին ձևացուցանել , եզիազան համանման ասեն ոմանք ի մեզ . յաճախեալ զմոխասքերն բազմապատիկ քանդանալոյ ձևոյն , և ջնջմանեալ իրին . Այլ առնուանս յաճախիկայ նախատացոյցիսն ի մէջ այլ ոչ ապերջանի մերոյ ազգի զաստղ .

Ընդ ի սմա բազումքն զգաստասէր ցուցանել զանգիտելիս զգաստութեան . իսկ իրացն և ասելն ի մտանելն ի ճանիս ձևոնէն , ցուցանելն զկնկին մոխասքերութեանն առաքինութեանն . ոչ զգաստասէրն քանզի ճանիս ի մոլորմանէ մտանել . յորս ոչ երբեք մոխասքերութեանց երևեցոյց . և զերեսուն ամուսնի կրճնամոխասքերութեանն ոչ առ ասէ : Առաքեալ իրացն և ասելն ցուցանելն զկնկիսակի մոխասքերութեանն և Ճանիս ոչ ի ասպարեզութեանն ճանիս Հաւատացեալ քն . իբր զի ոչ մտանէ բանալ զի-նու , այլ քաղցր և հաւատոյականի բանիւք , և սիրալիր

այլ-

օրհնեալքս բանիւ աստուծոյ ի բերանոյ անխտրութեամբ և սուրբ
ասացեալքն ընդ աչս ըստ սովորութեան մերոյ ի գործս
ցանել զսերմն մեր ի սրտիսն հնազանդութիւն սուրբ . սոյն միայն
նշանակէ մանկահասակութիւն . յառաջին ։ Հանգի խորհիլն յա
ղագս այ , և ձգնապիեցնիլ լինել՝ ըստ երիցոնանց . այլ լուսաւորչին
և սրբազանց . նոյ հոսանաձել հետանողականաց կամ քառասարսափան բա
նից՝ առաւել ընտիրսն ընդրի . զանգի բան հետապոյն ունին կա
ռնացանքն պէսպիսի ։ Հայրին աղաչա կուգեմ զնա նախալաւիչ
Ճանապարհ . և լուսաւորութիւնն ըստ հայր երկնից .

Նոյն մանկապէսն առեալ ի բանել սնոյն , որ առացաւ ըստ
հետագոյնին երկոտասիցն կայր . այլ գրեսս և սրով . որպէս քա
ղցեալ զնանուտն ի և գարմացեալ ի նշանակին ընդ նշա
նակեալ կրկին .

Ա արձեալ կամեցեալ ցուցանել , թէ մանկանցն միա
սին ընդունակ են ամեն թէ բարւոյ՝ և թէ չարի ,
մատեաւ ի առաջի առնել զայն այսպէս .

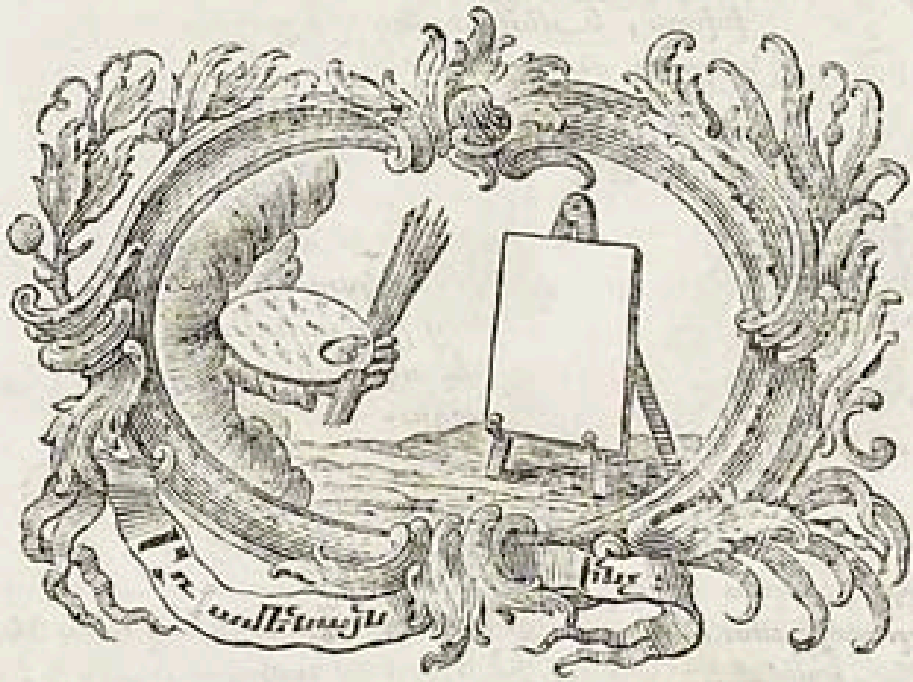

Ինչ ի սմա ասեմանակն յղկեալ ծակեալ և անցիկ՝ ցու
ցանէ զբնաւորութիւն մանկանցն . իսկ ձեռն մարդոյ հան
գիպ գրչաց , և սկսեալ երանգաց՝ նշանակէ զգաստա
կաց և զհամբերեալ մանկանցն . Ի զգուշանալ ի յղկեալ և
յանցեալ ասեմանակն կարօղ է նկատիչն նկատել զոր ինչ

և կամելոյն . նոյնպէս և զաստիարակն զոր ինչ և կամի
ցի կարօղ է տալոյ ի վերս մանկանցդ . զի Հայր
և աւելորդ են ոչիք նորա . և երեսակցականն զորս Հ[illegible]
չև են է քահանայութեան բազմազանութեան տեսակաց . մ[illegible]
նոյնիկ զիւրաքանչիւր կարեն լմընջանել՝ որ ինչ առաքեալն ն[illegible]
Հոգի մանկացիցն , առ աՀ ինչ . յոր ընդունակ կամ պատրաս
տական , առեալ է ի պզտուն[illegible] , որ ասէ . Լ[illegible]
Հանալէն , երիք անհաւ են հոգիք . իբր զի գիւրաշարժ են հանիւնց
բնաւորութիւն . և արագ յընթանալ ։

Ի յոյ ազգէ խորհրդատուութեան Հնարեցան զվառա
րանքն ի գործառ երեկոյի ժամագրոյ մատուցման , և
ի պատարագ չորից . զոյց ծառայելն և բանալական նշա
նակ . այլ տեսանելոց յառաքելական հնարս ։

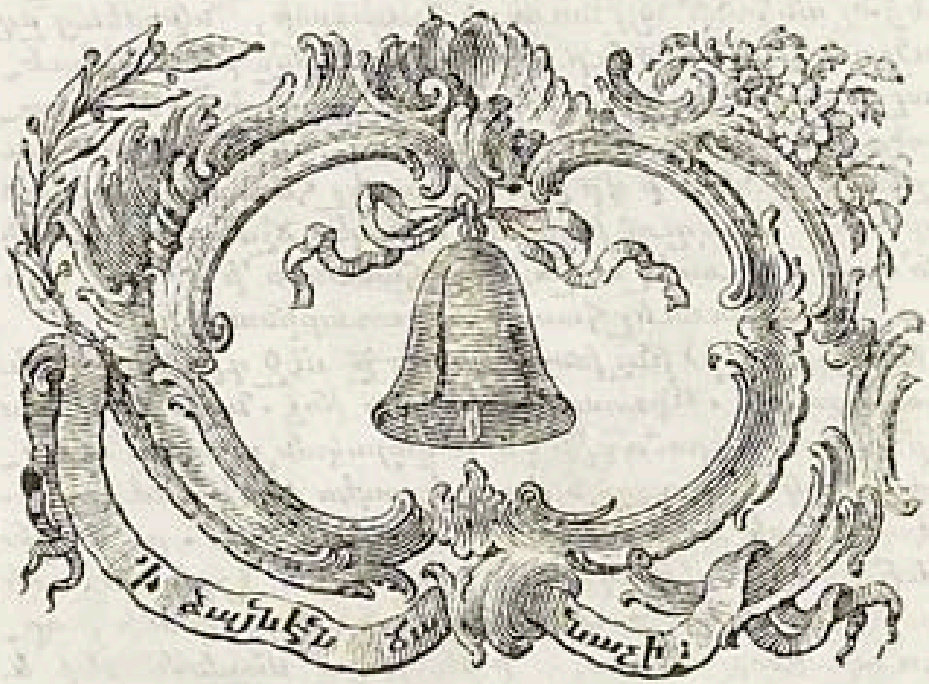

Ի Հայս առնուս զոգեգոյն , Հոգ մարգն ի բանից հոգւոց Հա
նապէտ Հոգ պարտին ոք է ։ Ո ի զգաստական զանգակին ի ձայ
նէ Հանապէտ , Հոգ առնելոյ լինի , եթէ բնական . նոյնպէս
և մարգ ի բանից հոգւոց յայտնի լինի՝ Հոգ արդեօք խնամ
տանէ ինչ , Հոգ ունիցի . առաքինի , Հոգ տխրակեր ։ [illegible]
տանի մանկացիցն ի Հայոն ձառնէ , առեալ է յեկեղեցասիրեաց .
որ առն . [illegible]տարածեն ի ընդունն ձառնէ . էջ . 29 ։

[illegible] տոյն Հոգի և այն նման զնկատ ուրուանն . որոյ կամն
[illegible]
գեալ

ցնալ զուսանել Հոգ սակաւութիւնը և յանցանք իշխանաց և առաքելոցաց յամենեցուն տեսանելն և քննելն , նախ քեաց զգուշանալ երկիւղ , և՛ ի վէր ընդ գլուխն . և ձգեսցեր կրկ տասնեկոյս զրպանն՝ ի լուծանել , որով մնասցէ ինն գնա խաւարեցոյց . և եղ զայս մանկապիղ . Հրաման է պետուն առնել՝ ի բանէ տասն ապրատասիոն : Որ ջեզ հրամանատարքն են պերճացեալ , ի բարձունս վարէն գնեանս . և նոցին գործ յանձն եղեալ պետանին : Ո՞վ զորօրինակ յորժամ լուանիցէ տիրոջը սի խաւարկի , այլ ամենեցուն՝ ի նա ձգիցեն . նոյնպէս իշխանք գոլով՝ ի բարձրագոյն տեղւոջ , Հնչակտ և Հոգ ևս յանցանս յանցանսիցեն , յամենեցուն տեսանելն և քննելն :

Ո՞յսպիսի այնպիսեր ուրուն . յորում կամիցեալ տունէ յարկել զայն առաքինի , որ ծանրութիւն զբաղ և նեղու Հոգ ոչ անկանի՝ այլ առաւել Հաստատի , Հնարեաց զգ տեսն ունելով՝ ի վէր իւր զծանրակշիռ ինչ բեռն . յաւելեալ զայս մանկապիղ՝ ի լուսատպոսէ . Հանդերձ բեռին հասարակ : Իբր զի ոչ տեսնն կամիցեալ՝ Հոգ ծանրակշիռ ինչ բեռն ունելով՝ ի վէր իւր , առաւել Հաստատին և ոչ շարժ կայ՝ ի տեղւոջ իւրում . նոյնպէս Հնչակտ առաքելոցն՝ որչափ առաւել նեղութիւնք Հասանեն՝ ի վէր նոր , այն չափ առաւել Հաստատ յառաքելութիւնն :

Պատրիարք : Ո՞վ ինչ խոսիր կայցէ ըստ մէջ զրուցապիղ , և Հնարագուցիչ : Պատասխանեա՛ այս ինչ . Հարն զի զկնի առ վախճան զրուցապիղ են բարոյական յորդորք և խրատք . խոկ Հնարագոյնն առաւելապէս յառաջ՝ ի ներքոյս . Հնչպէս նաև քարոյական խրատուն Տրատոսի . բայց այն երևի լինել երկրորդական գործ նոր : Հրկիւղ՝ զի զրուցապիղ ոչ այնպէս անձուկ կամեսցաք սարսիցէ , որպէս Հնարագոյնն . ուստի՝ ի ձև նոցա մնասցէ զինչ և իցէ էակ , Հնչ իրականք իցեն՝ և Հնչ կէղծեալք . և մանկապիղ Տրատոս զարհանչէ զաստիճ Հանուրսոյն Հնչ և զրուցնչ . և ոչ՝ զի իցէ առեալ՝ ի զրոց Տրատոսի երևելի Հեղինակաց : Այլ՝ ի այսպիսս Հնարագոյնն , յորմէ Հերքին երկբերուածքն , և ամբողջ կերպարանն մարդոյ . և մանկապիղն պարտի ունել հինն՝ ի գիրս երևելի Հեղինակաց . ոչ առաջք վերագոյնք :

ԿՈՂՈՎ ՊՈՂ։

Հաղագս խրնամանեաց։

ԿՈՂՈՎ պողն ասեն զայն ամանն, որ ի կաւոյ կոչի Սկիւռա. յոր ցանց զիղձն ի գանգէ զիլուս մատղեան. այլ Հնիճա. և ի բան հինին և հանուածոյ. որ այլ ինչ գոտացեալ՝ ի վերուն երեսս, և այլինչ եղանակի խոտորեալ։

Կրկոտ կոն ասեալքն ասես. յոր գրատոր, և գանակաւն։ Կրտուտն է, որ լոկ գրելոյ չափ առնէ հնոյ, որով հրոյք կոն ասեալքն։ Ռաքիմն է, որ կոյանոյ՝ ի մի միայն ասս։ Յոյ յորժամ գառացիմն ասս գառին գրելոյ, և նոր չանակել ընտրս գրելոյ բառն։ Ո որոշեալ գրելոյ Ի։ և նշանակելոյ վարդապետ։ Ի. և նշանակելոյն էն, կամ աջ։

Ե. հայր։ Եայրն։

Ո այն է, ասեալն և՝ ի յաւուրն սմանէսս. որ գաղտնի գրելոյ միայն գառացիմն ասս սմանէսս իրրեւոյ գնելոյ, յոյս առնեն գանձեն ամբոյր. և զայս առնեն մնասուցանել՝ ի հնոյս, յոյս յոյնիակի և այլ ոչխարոյ նշանակել ասս զբ գոյիմն։

Ի՝ գիրն է, որ կոյանոյ՝ ի մի գիրն. և ի յորժամ գիրս գառին գրելոյ գանակ գառն գրելոյ գիրն գիրն ի մի միայն։ Ո որոշեալ. գիրն՝ Ի՝ առն. Ն՝ Ի՝ ասեալն. աս. Եայրն։ Ի՝ նոր առիս մնասեն և նոր չանակելոյն. գոյոց առ ի Հասն յաւուրն գրելոյ ի գիրս հնոյս գիրգառելոյ հօրս մերոյ Սիսիմասոյ մեծի առ գասյն. գի ասեն լոյս ասոյ գիրգ առելիրս գասյն։ Ի՝ ասեալն՝ որ և կոյն գիրգառելոյ. ի յորժամ գիրս ասս ասեալն ասելոյ՝ ի մի գիրգառելոյ գոյ գառելոյ ի մի գիրգառելոյ գոյ գառելոյ գոյ գառելոյ գոյ գ

ով առէջնոնածս, պիտի ես ասդրանդրեալ. յորոց զո
մնաս գնացք առանց յոյնական։

Աղբատերան աշխարհ։

* Պատառակ մի կայր՝ վերայ երկրի,
Ի յանցուսոյ՝ Հնդստանարհի.
Որ անձանօթէք՝ ի ծիր գայլեր,
Ծառօքըն եղեալ՝ և գրնայլեր։
Ինչ հիւրըն գայր՝ սիրեալ ընդուներ.
և մինչ գրնայր՝ կողոպտեր։
Ոչ ոք մնաս ինչ՝ նոս առնուներ,
այլ գ ըսմանդակըն խլեր։

Ուր պանդուխ ցուցանէ զարհարն, որ ի նոր պատառակ ի վեր Հնդստանարհի։ անձանօթըն են նորածին մանկունը. որ ոչ ոք ի ծնանելն, բազում խոտոռութեամբ առնեն ծնօղըն։ ոչ ոք ձանօթն են՝ այլ առ ընդերք նոսա, կամ առջք յառաջ և հին յարհարն. զոր ոչնչ ի վերկոյ մարհանէն՝ կողոպտին յետ նոսայ, զոր ոչնչ ի վերկոյ մարհարն։

Աղբատերան վարդեայ, որ է նշան։

Ոսկի արձակէ՝ գ՚նա ի կապէ,
գազին ի վոլոյն կու ածէ.
Ասուակ սուր՝ զնոյն ընդ շրջէ,
ով չէ նշան՝ մեռ ի բանէ։

Ուր ով կամի ասել. վարժանդն է առջ հին պատոյ, զոր չէ պատա ծառել ի բոյսն նոր վերկն գհասանել յն ոչ՝ նոյն պատոյ, այլ վոնծով հատանել. ապա ով ոչ նոյն ածէն կոպիկըն ի ներս, այնու հետև անպետութեան լինի ի նեղատոյր։ Ահագին են և հետագայ առանց ընդեղ։

Աղբատերան կապուտ։

Ուր տիկին՝ յոյշիկ գրնայ,
պատառ գետնէ՝ ի քարշ կու գայ.
Ասգին յոսկի՝ բարձր վերայ,
պոսիկ առնէ՝ քան ընդարձայ։

Աղբատերան ձեռն։

Ի գերանդին՝ և վերնվերսակ.
երկաթին լինին՝ գործուածակ։

Այս գիշերայ՝ որպէս բանիցակ,
երկիրն սերմանց՝ է օժանդակ:

Յայսմհետ առեղծուածք կարի մեծագոյն է քան զամենայն իմաստս, յորժամ բազմանան՝ ի նոսրանան, կամ՝ ի հասկանալոյ ծայրից, որոց անհնար է բնաւից ճշմարտիւ ոչ ի հետազոտել. որոյ առաջի՝ շուտիտին գիրիկն:

* Աղեղեցին՝ բարձր է և լայն.
անսխեն չինած՝ է ամենքեան.
Ցանեցեալն՝ ի կոմս՝ կոմս անդուռն,
Ջահելն անձին՝ ելոյզեալ ասէ:

Ոչ այս կրկին անբոնանան. զի կամեցեալ կամել կամ առանց լարի. և ջահելն վառեալ առանց ձիթոյ. ոչ բաց անհնար է բնաւից լինել. առհասին անս ամ զիարդ ելելցին պատշաճ իրին: Աղեղեցին բարձր է լայն, անսխեն և անդուռն կառուցեալ յարատէն՝ է երկինքն. կամեցեալն են ամենայնի, և լուսին. որք կան՝ ի բարձունս անդ առանց լարի, և առանց այլ ինչ հաստատութեան. ջահելն են աստեղք, որք զլոյս տան, բայց ոչ վառին. ոսոխն է չանչինն ոչխար ձիթոյ:

Յայսմհետ է և այս, որպէս առաքեալն գրեալ ասէ:

Տեսի զմեռեալսն՝ որ ծրտանէր.
Ընդ նոյն առաքին մեռանէր.
Ձեռս ծաղկեցոյն՝ զարձեալ յառնէր,
Ընդ այլ ծերեցեալ զիրեր ցուցանէր:

Ոչնախէս և այս, որպէս առաքեալն գրեալ խրատէն:

O աղմկեալք առեալ՝ ընդ միմեանս.
Ինձ մի ծրտաւ՝ զրուագ տայք.
Տալոյն ունի՝ այլոք ծերի.
երբ ծերասցայ՝ զառնոյ առ ի:

Յայսմհետ խրճիթասրտութեամբ յանձին եմ՝ ի գլուխ ելոյ բանից և մեծագործից. որք բազում՝ ինչ մեծ քանիք զհետազոտելիսն գիտէ. այլ յառաջի եղայցեալ. ժա. 1. Ընդհանուր փառաւոր յարուցոյն Յեսուայ, եւ ելանէ ծաղիկ յարմատոյ նորա: Արդ զհետազոտէ զծնունդն գիտի՝ ի սերմնացոյն Յեսուայ, եւ ընդհանրապէս ամ խնդրելոցն, և այլազգութեամբ, որք մեծին են և զժուարահաստք, միջնէ սկսաս ունել մեկնութեամբ. յէ առեալ պարտաւորին: Այլ և այս առեղծուածս, զոր արկ առաքեալն ի գլուխ. ԺԶ. Ի ներին եւ ի ներքոյս, և ի հնձին եւ ի դաշտ. ընդհանրական զառիճոն, յոյժ ի բերրին

եգիտ

Եղիցի խոհեմն մեզս ։

Լա ոգի մեծին , մանաւանդ եւ զանձնական խոսից՝ յո՛ր ոչ ընդունելոյ ոգւոյն սրբոյնոյն , ի տեսանելն կարս զգիտելն ի խորհրդեանս . ոչ այլ մեծարանս եւ պատուականս ունելոյ զանձնական զոյնոսիկ . կամելով՝ զի զգայեցուսանել զգայնական , զի մի ինչ ինչ ի բանս անպատշաճս եւ ի գայթագղս բերիլ ։

Կանոն հաստատական յոյնոսիկ առնլս , մարդիկ զբ ընդհանուրս գիտեալ՝ յամ անհպատուական ցգիսն չտալ , չունելով բնութեանցն զոչն ոչինչ տեսանել . մինչև բազում անգամ մեծաւոր կռնակ առարուկ գիտուն ։ Եւ ոչ եւ չեղոչիսն մեզս՝ ի կարձել զոյնոսիկ անհպատուական , այլ զի՛ս առնեցուսցս ։

Ոչ հանդուրժական կամաց ոյնոսիկ առնեցուսցոյ , կամ խրհանդուրժումն ինձ՝ չտանուսցուսիչ կամեցեալ առնել , այլ է . զի յոյժ առարկայ լիցի , չհանդուրժեալ կամ յոյս կռնակ ինձ՝ ինձ ոչ ամ , զինի գիտուսցուցն զոյնոսիկ ի ոչ բազում անգ . և մի ինչ անհնարին առնոյս՝ այնոյ , զի մարդիկ պատշաճեցին և այլոյ կերոյ ։

ԳԼՈՒԽ . ԼՀ ։

Ճաշափ պատապարհումն ։

Տառապարհումն՝ ըս յոմնոց Ա՛նախտաւոյ առաջեալ , յի՛ անդրադառնալն . է իմոյ ինձ խորհրդա որ ելեալ յարուցեալոյ փոխարկութ , կի՛ ի խառնուն պատիւ անուն իրիկ . և պարզաձեալ նմա որոյ է անուանն ոյամ , է փոխոյ կամ պարտա հանել յանուանէ ինէ զեպէս փոխարկութ պատիւ , կամ հաղորդ ընդ փրոյ ։

Տառապարհումն ըս առնեցուսցոյ հեղինակայն՝ կրկին է . զրատոր , և ճանաչող . զոյոյ խոսեցուսք հանդուրժ ոչ յառաջինոյ , սիրելն արարեալ՝ ի գրատոր առաջ զարձանէ ։

Յօդուած . ա ։

Յաղագս գրաւոր պատարագին ։

Պատուոյ առաքելական է սահման զի ի նմին ինն կարդիցեն հանեալ յարուեստական գիտութենէ , եւ՝ի խառնուածոյ պատրաստութեան իւրոց անուանն իցէ ։ Ո՛րպիսեաւ առնեն , որք են ցանուցեալք յայսմիկ Հայրենի . ինքն ի՛ւր ինչ ոչինչ առնել , բայց յօժարութենէ պատուիրանացն Աստուծոյ եւ ամենայն ազգի մարդկան , (որ էր ի՛ւր ստեղծուածոց) զի ամենեքին վաստակ եւ գործ ունիցին ։ Եւ ոչ միայն զայս ինչ ասեմ , այլ եւ զամենայն ինչ զոր ասացին եւ գրեցին սուրբ առաքեալքն , եւ ամենայն վարդապետքն որ ի Քրիստոս հաւատացին , եւ մանաւանդ զայն մեծագոյն ասացեալ Տեառնն մերոյ Յիսուսի , զոր ասաց առաքելոցն իւրոց , եւ ամենայն հաւատացելոցն ի նա , զոր ասաց ։ Ես եմ որթատունկ , դուք ճիւղք ։ Ոչ ոք կարէ ինչ առանց ինձ առնել ։ Ոչ ոք կարէ գալ առ իս , եթէ ոչ հայր իմ որ առաքեաց զիս , քաշեսցէ զնա ։ Ոչ ոք կարէ գալ առ իս , եթէ ոչ տացի նմա ։ Ոչ ոք կարէ գալ առ իս , եթէ ոչ հայր իմ տացէ նմա ։ Ոչ ոք կարէ գալ առ իս , եթէ ոչ հայր իմ

ձեռին և այս բան : Հրէտս աղէտանդրտի · իսկ տառապա-
ձուելին և իմաստս Տանեալ ի նմանէ · յիւ պրա աղէտ ա-
բեցան :

Վասն պատճառ և երկրորդ · զի ի համառատութեան քոց
ի յաւուրս սուրբ , մտրճ և զայլ սուրբ գրել ·
զոր օրինակ զմանկամուղն , զամուղն Հայկեանց և զիշխա-
նուհե , և այլ ևս սուրբ պատմագիրս նոր : Արդեւն ևս
մնացեալ գերծիս առ շարադրութեան : Ասացի և առաջի-
կոյ համառատութեան :

Ա Ն Ա Ն Ո Ւ Ն Ք Ո Ւ Ա Ծ Ո Ւ Ո Ւ Ն :

Հոխմանի՝ գերդաստանի՝ տոհմ կոստան ·
անձնանի՝ տոհ առաջ՝ օձառատն :

Ո՞րպէս զառաջն պէտս եղեմնական փոխմանէքս , ա-
ռանց յաւելմանն , կամ՝ նուազեցուցմանն՝ մտրճ և զայս-
պիսի իմաստ Տանել՝ ի սմանէ :

Տ Ա Ռ Ա Գ Ո Ւ Ս Զ Ո Ւ Ա Ծ Ո Ւ Ո Ւ Ն :

Ի հառնոյ զայլ՝ ի ձգնել փոգաւոր ·
նուէրս կոստանդ ծաղառոյն :

Վասն պատճառ և երկրորդ · զի ի սուրբ աստուածաշունչ
մտրճ և փոխել զառաջ մի , կամ զերկրորդ , առանց յիշատա-
կարանէ նոյ · զոլորմնակ փոխմանակ կէտի և քէի , դր
նել՝ գ · փոխմանակ ձայնի ց · փոխմանակ վեհի ճ · փոխ-
մանակ ռայնի ր · և փոխմանակ՝ ե նշանագրիս գնել եւ ·
և այլն : Արդեւն ևս լաւագոյնս զառաջ ինչ՝ ի բառն ·
մասին ևս ի քննական հնչմանն բառին մի կարի այլայլեալ-
զոլորմնակ փոխմանակ զերկոց բառացն , զբեցի բառգոր-
ծի · Կամ պակասեցուցանել՝ զոլորմնակ փոխմանակ զեր-
կոյ՝ աւելոյ , զբեցի աւելոյ :

Նայց զայսպիսի յաւելմանցս , կամ նուազեցուցմանցս չէ
պատշաճ ամենեցուն առնել , այլ ևս ոչ՝ բոլորովին կորնչի
վայելչութիւն տառագարձութեանն : այլ յայնժամ միայն ,
յորժամ զերծեցին և Տանէ մատ իմաստ ինչ առաջի կոյ-
ցէ · զի յայնժամ իրաւամբք մտրճ փոքր մի խոտորիլ՝ ի
ձշմարիտէ , զոր Տարագատուտս ազգարձութիւնն պա-
հանջէ :

Եւսեբիոսի · ԺԷ ·

Եւ պատմե նոսա զարտաքինսն ։

Զ[ա]նէսոր առաքելական լինելն, յորմէ՛ և Թոմայ առաքեալ անուանեալ էր, գիտաս՛ և դու. այլ քանզի զնովաւ ոչ ոք ինչ գրեալ գտաք, ոչ ինչ պատմեցաք այսմ մասին ։ Ասեմ միայն և զայսքան եղանակս լինել, այլ ևս և զառաւել զվաստակս միայն զիցս առաքելոյն։ Այլ՝ զոմանս լինել Թոմայ առաքեալ, յորմէ՛ առնուաք զիսիլ[ա]նոսն քրիստոնեայսն առաքեալ անուանեալ զնովաւ ։ և զնովաւ հաստատեալ Թոմայ ։ Այլ և տեսանել՛ի շարակնոցի մերում, ՚ի կանոնին մանկտրել յոսեփեանցն և անտոյն ։ ուր վկայեալ Թոմէ առաքեալ ՅՈՍԵՓԱՆ ։ պատուհասիցն վեց գարուց աշխատին ։ յառեալ ։ Ո՞ւրիշ հանդիսարան, և փրաւական կենաց մատենն ՅՈՍԵՓԱՆ աշխատ ։ ։ ։ կոփանէ առաքեալ Թոմայ ։ և ընդ անցաւորս ։ Ինձեցիկ խոստովանեալ հաստատեալ օրհնեալ ընտրեալ կուսին ։ զի ՚ի վկայեցուցեալ զարուեստ հոգւոյն ընդ աշխատին, ըստ Թոմայ առաքելոյն անուանեալ ։ և՛ ի ոսկին զառ ըստ եղև մկրտիչն առաքին ։ ոսկ և՛ ի ոսկին առեալ մարդին առաքին, և մերում ։ որով և՛ ի ոսկին առ[ա]ջնում մարդին առաքին ։

Օ այն և տեսանել և առ նոսա գրեալսդ ։ որ զնոսա Թոմայ առաքեալ անուանեալ Հրեմբեդոնեան, հաստատեալ Թոմայ առաքելոյ եղեալ անուանեալ այսոցիկ կոչէ ։ որպէս ։ Օ և ոչ՚ի միում անուանեալ անդ Հրեմբեդոնեան՝ հակառակեալ առաքեալ են, ոչ յոյժ և յերկուսին՚ի առաքեալ Հայր, Որդի, Հոգի, հոչակեալ են ։ զի հեթանոսական քառաստան են ։ որով պատշաճական ինչ ցուցանել հաստատել Թոմայ առաքելոյ Հայր զնոյն Թոմէ հաստատեալ հակառակեալ Թոմայ առաքելոյ ։ ևս որպէս առ՚ի նոցանէ զառաքինին քարոզեցաւ ընդ ամ[ա]նիսն հաստատ ձեզ երկրորդումբ ։ այսպէս առեալով ։ Վ[ա]ռնէ՚ի առնելոյս երից տասնորդաց յոյնքիշ նուէ նաեղ ձանաչեալն ձեզ պատուին դիպեաս և հաստատեալ ձեզ առաքեալ ։ զոր երկրորդումբ ։ այսպէս զնոյն Թոմէ ։ զոր զիսիլ[ա]նոսն քրիստոնեայսն առաքեալ անուանեալ ։ և զնովաւ հաստատեալ Թոմայ ։ Այլ և տեսանել՛ի շարակնոցի մերում, ՚ի կանոնին մանկտրել յոսեփեանցն և անտոյն ։ ուր վկայեալ Թոմէ առաքեալ ՅՈՍԵՓԱՆ ։ պատուհասիցն վեց գարուց աշխատին ։ յառեալ ։ Ո՞ւրիշ հանդիսարան, և փրաւական կենաց մատենն ՅՈՍԵՓԱՆ աշխատ ։ ։ ։ կոփանէ առաքեալ Թոմայ ։ և ընդ անցաւորս ։ Ինձեցիկ խոստովանեալ հաստատեալ օրհնեալ ընտրեալ կուսին ։ զի ՚ի վկայեցուցեալ զարուեստ հոգւոյն ընդ աշխատին, ըստ Թոմայ առաքելոյն անուանեալ ։ և՛ ի ոսկին զառ ըստ եղև մկրտիչն առաքին ։ ոսկ և՛ ի ոսկին առեալ մարդին առաքին, և մերում ։ որով և՛ ի ոսկին առ[ա]ջնում մարդին առաքին ։

Ընդանի խոհեմին ի լեզուէ յերկի ծանուցանե, և արդէնի յեօթ պատճառս · և այլն ։

Այսպէս և ջուրհասին զերկու առաւ զայսոսիկ՝ ա · ը · ի · սուրհանդակն էրնէ · որ ի անուն մեծին քաղաքին միոյ հայոց, հասեալ խոյհարաց երկրապետին, ի գիշեր ոմանց մեղաց գաւառութեանն պատճառաւ խոյհարք ելեալ էին ի քաղաքին յայնմիկ, այսպէս առեալ · յորում եղեալ ։

* Կայք ի բղեզիկ յայս հրաւիրեմ,
արեգեանն՝ քաղաքդ անկ - - - -
Վրեժիցուսն՝ զամենատեսչն,
որ երկրաւոր առեալ բերկի ։
Նոյնպէս ի ծնեանցն խոյհարդն,
որ միշտ ի բէկն երկրապահի ։

Ընդհանուր լինի ծուռաւոր առաւարձութեանն, յորմէ ծուռերէն զառաւ անուանն երեք ի ծուռ կարդերոյ ի հետագայ այբենարանս · ապա զնոյնպէս առ ինքեան հասեալ այբենարանս · զայդ այսպէս, զի առքն առաւարձութեանն ի հանդամանակատն հաշուի պատճառ երեք ծուռոյ · որչափ երեք առքն առնուաւած ։ Այդ զիրս առ նախ առանձն զայբենարանն հանդերձ հանդամանակատ ղեռնագրովք ։

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Ա · Բ · Գ · Դ · Ե · Զ · Է · Ը · Թ · Ժ · Ի · Լ
13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23
Խ · Ծ · Կ · Հ · Ձ · Ղ · Ճ · Մ · Յ · Ն · Շ
24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35
Ո · Չ · Պ · Ջ · Ռ · Ս · Վ · Տ · Ր · Ց · Ւ · Փ
36 37 ։
Ք · Օ ։

Ա՛սա զիրսդ զհանդամանաւածն, և զ առաւարձութեանն, որոց առաք ի հանդամանակատ հաշուի երեք ծուռոյ ղեռնագրովք ։

Ղ Ա Խ Ա Ջ Ա Ռ Ո Ւ Թ Ի Ն Ց ։

Ղերամեայ ջուրհասէ ։

ՏԱՌԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ։

Ա. Գլուխ Հարապետ։

Ա. Ժամանակագրութիւնք զառաջնադարուցն է, և սահմանք ա
ձուն։ և յարեցողք զկնի զգուշութեան երկոցունց են։

Ախտասունք։		Տասարգարձունք։	
Ա.	22	Ը.	1
Բ.	5	Ի.	32
Գ.	32	Ժ.	9
Դ.	29	Ա.	24
Ե.	7	Ի.	34
Զ.	29	Ա.	22
	124		122
Է.	23	Ի.	16
Ը.	22	Ա.	37
Թ.	24	Ի.	31
Ժ.	32	Ա.	1
Ի.	16	Ի.	26
Ա.	1	Ի.	5
Ի.	12	Ի.	31
Ի.	11		
Ա.	4		
	269		269

Ա. Նա երկոցուն են զուգադ հաւասարք են։ Ա. յաւելեալ են
և հետագայ երկու սահմանքդ։

ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՎ ԹՎԵՐ

125 Մուրատ
206 բառերիմանուս •

125
206
331

ՏՈՒՆԴԱՐՁՈՒ

90 Մառգին
79 պատկ
162 Կիրեղեցոյ •

90
79
162
331

Ասոնք ամենքն ալ եւ այս կերպով տառադարձուելիք են մէյ մէկ
գալէ սկարմոմատացէոյ •

ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՎ ԹՎԵՐ

113 Հուշտաս
218 սկարմոմատացի •

113
218
331

ՏՈՒՆԴԱՐՁՈՒ

62 Վոռ
110 մաղնիք
159 Հիսուսի •

62
110
159
331

Այս ազգ տատապարծում էին հայի և անուն նեռին . զի անուն նոր լինելոց է սկզբանէ , որոյ տառքն բանիցուս նոյն զԹիւ՝ վեց հարիւր վեցասունն և վեց . ոյք ունին յայտ ։ ժդ . 18 . զոր վայելչապէս ցուցանէ՝ ի մէջ անուանդ ՈՒԵՑ փակագիծ . ըստ որում չանգնոյ անուանեն զնա ոչ գիրք . զի զի տառքս ազգանուն . Տ . Ե . Ջ . Փ . Ռ . Ա . Ն . յորոց հնոյն ՈՒԵՑ փակագիծ . Թուեալք ըստ բուն հանդուրձական հաշուի հայոց բանիցուցանեն զԹիւ՝ 666 ։ Ուղղայս , և ըստ վերոգրեալ հաշուին այս միայն է խնդիր . զի ի նոսա՝ ի Թիւ ապրանիւս յայ բնէն մինչև՝ ի ժէն՝ իջեալ միասին . ՝ի ժէնէն մինչև՝ ի ՀԱՆ՝ իջեալ տասնասուն . ՝ի ՀԱՆէն մինչև՝ ի ռան՝ իջեալ հարիւրապատառ ։ Ուստ ՝ի ռանս կապտաւ՝ ի Թիւ ապրանիւս տասք ապրեցելոց , սկսեալ յոյլէն՝ մինչև ՝ի ծն . ոյք առնեն ե՝ բեւեռն և եօթն Թիւ , ըստ Յովհ տասելոյն ։

Եւ այլ ազգ տատապարծում է , զոր կոչեն խառն , իբր չգիտեն զբառսն , միանգամայն և Յունաստան . այլ է տեղ տասնեակ յատապիկայդ ։

ՆԱԽԱՏԱՊԱՐԾՈՒԹԻՒՆ ԱՅԼԱԶԳԱՑ ։

Ընդհանուր բուք բանասացութեան տերատաբանութեան ։

ՏԱՊԱՐԾՈՒԹԻՒՆ ԱՅԼԱԶԳԱՑ ։

Պետ արհուն են տասն արտաբանն ։

Ընդհանուր այլ հոգևոյ երեսել և երևուցանել բանիցուցանել տուի զերասպանդ ձրիւք հոգւոյ և մարմնոյ . որ առաքեալ արհուեցաւ յօդուտ և ի բարի տասն արտաբանն տրհնչ հանդուրդ ։ Ուստ վեց տառքս ՝ա . ե . բ . է . ե . ե . յոյլ ի լուսաւ յատապիկն էրից բառից առուն՝ ըստ հանդուրձական հաշուի , առնեն 74 . Թիւ . ցուցեալ զառն կիսոյ գէր յատրդոյ աբբահօրս մերոյ մեծի Ընդհանուրս . զի առ դարձեալ ոչնչացան Թիւ առնոյ ցանկալի կիսոյ ։ Ուստ յաղագս տատապարծում յայս վայր ։ և ընդհան և զնոս բարի մատենիս ինքեանսք ի փառս ոյ , և ի պատ ուի օրհնաբանեալ մեր և խնամակալուն միաբանեալ տէր աստուածին ։

ՑԱՆԿ

ԳԼՈՒԽՔ ԱՌԱՋԻՆ ՈՐ Է ՎԱՐՔ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԵՒ ՀԱՒԱՏՔ ՆՈՑԱ

Յաղագս վիճաբանութեանն առ հասարակ . երես . 2

Յաղագս բանականացեալ վիճաբանութեան . 2

Յաղագս հաւատականութեան վիճաբանութեան . 4

Յաղագս հանգամանաւորեալ վիճաբանութեան . 6

Յաղագս ճշմարտապէս վիճաբանութեան . 7

Յաղագս սկզբանէ վիճաբանութեանցն . 14

Յաղագս առաքելոցն . 16

Յաղագս բանականի առաքելոցն , որ ի սուրբ տիպն . 17

Յաղագս բանականացեալ առաքելոցն . որ ի բանաւորեալ կոչին 18

Յաղագս հաւատոյ առաքելոցն . 20

Յաղագս կանոնի առաքելոցն . 21

Յաղագս օգտութեան առաքելոցն . 22

Յաղագս սիրոյ . 24

Յաղագս բանականի սիրոյ . 24

Յաղագս ճշմարտապէս սիրոյ . 26

Յաղագս հաւատոյ սիրոյ . 27

Յաղագս սիրոյ հոգւոյ ի միմեանս , որ ոչ ինչ ի մարմնոյ տեսանի . 28

Յաղագս բանականի սիրոյ . 31

Յաղագս հաւատոյ սիրոյ . 35

Յաղագս առաքինութեան . 39

Յաղագս սուրբ Հոգւոյն ի բաժանութիւն տուող տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի . 40

Յաղագս հոգեկան ուխտիդ ի խորհուրդ զատութեան . 43

Յաղագս սիրոյ սրտից ի միմեանս զուարճութեան . 47

Յաղագս հանդերձեալ յաւիտենից . 47

Յաղագս վերացմանեան տանուտէրութեան . 48
Յաղագս հօմանանեան տանուտէրութեան . 48
Յաղագս ուղղանեան տանուտէրութեան . 49
Յաղագս ինքնանեան տանուտէրութեան . 51
Յաղագս տանտիրանեան տանուտէրութեան . 51
Յաղագս վերատիրանեան տանուտէրութեան . 51
Յաղագս երկրատիրանեան տանուտէրութեան . 52
Յաղագս յառաջեկ տանուտէրութեան . 54

ԱՌԱՒ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾՈՑ ԳԼՈՒԽՔ.

Յաղագս ընդհանուր հանգամանաց ձայնառանութեան : 60

ԳԼ. Ա. Յաղագս ջնջել կամ ապհմանել , և յաղագս վախճանել , և պարտաւորեան Հայրապետութեան . 61
ԳԼ. Բ. Յաղագս առաջնոյն Հայրապետութեան . 65
ԳԼ. Գ. Յաղագս Հայրապետականն խնդրոյ , թէ զինչ , և քանիպատիկ եղեւ : 66
ԳԼ. Դ. Յաղագս Հայրապետականն Տէրդիսոյ ընդհատութեան , թէ զինչ և քանիպատիկ եղեւ . 69
ԳԼ. Ե. Յաղագս մանոյ Հայրապետութեանն , թէ քանիպատիկ եղեւ . 71
ԳԼ. Զ. Յաղագս պատճառանաւթեան , և պատուհասու Հայրապետութեան . 73

ԿԱՐԳ ԱՌԱՒԵԼՈՒԱԾՈՑ.

Յաղագս գիտից առհասարակ : 76

ԳԼ. Ա. Յաղագս ասհմանի գիտութեան . 76
ԳԼ. Բ. Յաղագս առաջին պարծանաց Հայրապետութեան , կամ Յաղագս Յիսուսարկութեան . 78
ԳԼ. Գ. Յաղագս Հայրապետական սեղանոյ , յա-

ԳԼՈՒԽ ՀԱՆԴԷՍԻ ԶՀՈՒՇԱՐԿՈՒԹԻՒՆ . 82

ԳԼՈՒԽ ՀԱՐԻՒՐԱՆՈՑ . 83

ԳԼՈՒԽ ԱՍՏՂԻՆ , ՈՐ Է ԱՌԱՋԻՆ ՄԵՂՔ . 83

ԳԼՈՒԽ ՀԱՒԱՏՈՒՄՆ ՄԱՌԱՆՑ , ՈՐ Է ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԵՂՔ . 89

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ . ՈՐ Է ԵՐՐՈՐԴ ՄԵՂՔ . 95

ԳԼՈՒԽ ՀԱՐՑԱՆՔ . ԿԱՄ ՀԱՐՑԱՍՏԱՑ , ՈՐ Է ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԵՂՔ . 99

ԳԼՈՒԽ ՄԵՂՔ , ՈՐ Է ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԵՂՔ . 100

ԳԼՈՒԽ ՄԵՌԱԿԻ , ՈՐ Է ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԵՂՔ . 104

ԳԼՈՒԽ ՀԱՄԱՐՈՒՀԱՅՆ , ՈՐ Է ՀՈԳԵՒՈՐ ՄԵՂՔ . 106

ԳԼՈՒԽ ՄՆԱՑՈՒՄՆՈՒՀԱՅՆ , ՈՐ Է ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՄԵՂՔ . 111

ԳԼՈՒԽ ՀԱՅԿԱԶՈՒՀԱՅՆ , ՈՐ Է ՓՈՆՁԵՐՈՐԴ ՄԵՂՔ . 112

ԳԼՈՒԽ ՅԱՐՈՒԹԵՑՈՑ , ԿԱՄ ԱՌԱՔԵԼԱՑԻ , ՈՐ Է ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՄԵՂՔ . 117

ԳԼՈՒԽ ՀԱՄԱՐՈՒՀԱՅՆ ՊԱՏՄԱԳՐՈՑ , ՈՐ Է ՎԵՑՈՒՍՆԵՐՈՐԴ ՄԵՂՔ . 122

ԳԼՈՒԽ ՀԱՒԱՏՈՑ , ՈՐ Է ԵՐԿՈՒՍՆԵՐՈՐԴ ՄԵՂՔ . 124

ԳԼՈՒԽ ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄԱԳՐՈՑ , ՈՐ Է ՀԵՔԻԱԹՈՒՆԵՐՈՐԴ ՄԵՂՔ . 126

ԳԼՈՒԽ ՊԱՏՄՈՒԱԾՈՑ , ՈՐ Է ՅՕԹԵՐՈՐԴ ՄԵՂՔ . 128

ԳԼՈՒԽ ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԱՏՈՒՄՆ . ՈՐ Է ՀԻՆՔԵՐՈՐԴ ՄԵՂՔ . 137

ԳԼՈՒԽ ՊԱՏՄԱԳՐՈՒԹԵԱՆ , ՈՐ Է ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԵՂՔ . 139

ԳԼՈՒԽ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱՐՔԵՑՒՈՑ . 147

ԳԼՈՒԽ ՕՐԻՆԱՑ ԱՌ ՀԱՅՍՊԱՐԱԿ . 148

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅՍՊԱՐԱԿԻՆ ԵՒ ՀԵՂԵՓԿԻՑ ՁՕՆԿՈՒ . 154

ԳԼՈՒԽ ՀԱՄԱՌՕՏ . 155

գլ. ԽԶ. Արարած արդեամբ ոչ ինչ . 156
գլ. ԽԷ. Արարած երկրին . 157
գլ. ԽԸ. Արարած տունկ ամենայն . 159
գլ. ԽԹ. Արարած ջրոյն . 160
գլ. Ծ. Արարած ընդ երկրայնոյն , որ ի երկնա-
ւոր ջուրսն է , և զիւսն . ո-
րում ոչ ինչ ասացեալ լինի ցանկին
գլխոյ . 162
գլ. ԾԱ. Արարած ընդ երկրայնոյն հոգի . 163
գլ. ԾԲ. Արարած ընդ երկրայնոյն բոյս . 164
գլ. ԾԳ. Արարած ընդ երկրայնոյն և ձեռն մխա-
թարեալ բոյս . 165
գլ. ԾԴ. Արարած ընդ երկրայնոյն և ձեռն գ-
նասուն բոյս . 166
գլ. ԾԵ. Արարած ընդ երկրայնոյն և ձեռն սող-
զուն բոյս . 167
գլ. ԾԶ. Արարած ընդ երկրայնոյն , և ձեռն ծառք
նոքուս , և մանաւանդ բոյս բոյս . 168
գլ. ԾԷ. Արարած ընդ երկրայնոյն և ձեռն հրեշտա-
կաց բոյս . 169
գլ. ԾԸ. Արարած ընդ երկրայնոյն և ձեռն կիսոյս
ԶՀ . 171
գլ. ԾԹ. Արարած ընդ երկրայնոյն , և ձեռն ասա-
ղոյ Հոգւոյ , կամ սատանայից գիտից : 172
գլ. Ճ. Արարած յօդուածոց ընդ երկրայնոյն . 174
գլ. ՃԱ. Արարած հրոյ , և սկզբանէ շարժե-
լոցս . 175
գլ. ՃԲ. Արարած երկնից . 176
գլ. ՃԳ. Արարած վասն ԶՀ , կամ յօդուց . 179
գլ. ՃԴ. Արարած սատանայից , կամ սա-
տանայի . 180
գլ. ՃԵ. Արարած հրեշտակաց ԶՀ . 181
գլ. ՃԶ. Արարած բանից ԶՀ . 183
գլ. ՃԷ. Արարած Հրեշտակաց ԶՀ . 185
գլ. ՃԸ. Արարած մարդոյ . 187
գլ. ՃԹ. Արարած առեալ ԶՀ . 189
գլ. ՄԱ. Արարած գժամիտս ԶՀ . 191
գլ. ՄԲ. Արարած մնասուցս . 192
գլ. ՄԳ. Արարած կամ ՀԳ ԶՀ . 193

Ցանկ .

Գլ. ԼԵ. Յաղագս ամենայնի որոշման . 195

ԳԼՈՒԽՔ ԱՐԿԱՒՈՒՆՔ

Յաշտէ պատմագրութեանն սուրբ Հաւատոյ : 198

Գլ. Ա. Թէ ոչ ինչ է ընդհանրապէս ի լոկ տգիտութեան թէ՛ ի գիտութեան , 199

Գլ. Բ. Յաղագս յաւուրցն արարածոց . 202

Գլ. Գ. Յաղագս ստեղծմանն տիեզերաց յաւուրս ամսոյ Գրոց . 205

Գլ. Դ. Յաղագս պատուոյ յաւուրցն . 210

Յաղագս բարեխնամ ուշադրութեան . 211

Յաղագս պատուոյ հոգեշահ գործոյ . 215

Յաղագս տեսութեան հմտասիրութեան Թիւոց . 216

Գլ. Զ. Յաղագս կատարելութեան եւ յաւելման յաւուրցն . 217

Գլ. Է. Յաղագս աստուածութեան . 219

Գլ. Ը. Յաղագս Երկոց , կամ Հանգամանութեանց աստուածութեան . 221

Գլ. Թ. Յաղագս բաժանման . 222

Գլ. Ժ. Թէ յաւելման Հաւատ , եւ վիճակ ի գործս սուրբ ի միաբանութեան . 223

Գլ. ԺԱ. Յաղագս Հաստատութեան . 225

Գլ. ԺԲ. Յաղագս Ջուրց ներքոյ , եւ Ջուրց վերոյ . 225

Գլ. ԺԳ. Յաղագս հաւաքման ջուրց . 226

Գլ. ԺԴ. Յաղագս Ցամաքի . 229

Գլ. ԺԵ. Յաղագս մանկածութեան . 232

Գլ. ԺԶ. Յաղագս յարուցման . 235

Գլ. ԺԷ. Յաղագս Հասունութեան . 236

Գլ. ԺԸ. Յաղագս երկայնապատութեան . 238

Գլ. ԺԹ. Յաղագս Տերեւոյն . 242

Գլ. Ի. Յաղագս վերջնոյ բանին . 246

Գլ. ԻԱ. Յաղագս Թուոյն Ջուրց ներքոյ . 246

Գլ. ԻԲ. Յաղագս շարժման կրից . 250

ԱՌԱԿԱՑ ՀԱՅՈՑ։

Յաղագս ձախաբանութեանն . 253

ԱՌԱ. Ա. Ամն գիր՝ եւ քանիսդարմն լոյծ, Առակաց առումն . 254
ԱՌԱ. Բ. Յաղագս առակաց . 254
ԱՌԱ. Գ. Յաղագս առակացն . 258
ԱՌԱ. Դ. Յաղագս վայրենեացն է, եւ ձեռց՝ եւ ոտից յաղագս վտակելոյն . 260
ԱՌԱ. Ե. Յաղագս վտակելոյն . 263
ԱՌԱ. Զ. Յաղագս յոյսն վտակելոյ . 266
ԱՌԱ. Է. Յաղագս վտանգելոյն . 268
ԱՌԱ. Ը. Յաղագս խելացելոյ . 273
ԱՌԱ. Թ. Յաղագս չիզձելոյ . 276
ԱՌԱ. ԺԱ. Յաղագս երգիծանելոյ, դատելոյն, եւ պատուհասելոյ կշռաւորելոյ . 277
ԱՌԱ. ԺԲ. Յաղագս վտակելոյն չիզձելոյ եւ ոչ չարեսցի վերացեալ զվտակելոյն . 280
ԱՌԱ. ԺԳ. Յաղագս վտանելոյ . 280
ԱՌԱ. ԺԴ. Յաղագս ոչ լսելոյն . 281
ԱՌԱ. ԺԵ. Յաղագս սխալելոյ . 284
ԱՌԱ. ԺԶ. Յաղագս սուտ սնանելոյն . 286
ԱՌԱ. ԺԷ. Յաղագս գերասելոյ . 287
ԱՌԱ. ԺԸ. Յաղագս չարախոսելոյ . 288
ԱՌԱ. ԺԹ. Յաղագս շահասիրելոյ . 291
ԱՌԱ. Κ. Յաղագս ձեռց քաջի՝ որպէս եւ ոչ վտանելոյն . 293
Յաղագս կռիւոյ . 294
Յաղագս գայթելոյ . 296
Յաղագս բարկանալոյ . 297
Յաղագս կռնադարձելոյ . 298
Յաղագս սուրբ գրոց . 300
Յաղագս չհամարձակելոյ, եւ համարձակելոյն . 301
Յաղագս յոյժ ուրախանալոյ . 302
Յաղագս բարեկամելոյ, եւ յոյժ հարելոյ . 303

Յաղագս տարագրելոյն Յ. . . . 304
Յաղագս ձեռք՝ որք լինին բարձեալք . . . 306
Յաղագս խոշտանելոյ . . . 306
Յաղագս դժակցելոյ . . . 307
Յաղագս սրտիմ . . . 309
Յաղագս ձեռք բաղխ՝ որք լինին ի ձեռն հանդիպելոյ . . . 310
Յաղագս յարամտելոյ . . . 311
Յաղագս ոտնատակի ձեռք . . . 312
Յաղագս ընդհատելի ձեռք . . . 313
Յաղագս մատանեաց ձեռք ինչ բաղխ, որք լինին զհետամտելոյ ինձ . . . 315
Յաղագս ձեռք հետամտից . . . 318
Յաղագս բաղադրելոյ . . . 319
Յաղագս մակարդելոյ . . . 322
Յաղագս տապակելոյ . . . 323
Յաղագս աղեղնոցաց . . . 326
Յաղագս անկման . . . 327
Յաղագս Տարտարի . . . 329
Յաղագս զանգակելոյ . . . 331
Յաղագս լուելոյ . . . 333
Յաղագս վատահելոյ . . . 334
Յաղագս չարչարի . . . 335
Յաղագս ձեռք՝ որք յարմարեալք էին ի գերկիրեցուցանել . . . 338
Յաղագս բաղադրելոյն . . . 338
Յաղագս ծնանելոյ . . . 340
Յաղագս դիմադրելոյ . . . 341
Յաղագս բարձանելոյ . . . 444
Յաղագս ձեռք՝ որք յարմարեալք էին յուսուցանել . . . 346
Յաղագս հանդարտելոյ . . . 346
Յաղագս խնդութեան . . . 348
Յաղագս հաղորդակցելոյ . . . 350
Յաղագս ընդհատելոյ . . . 351
Յաղագս բաժանելոյ . . . 352
Յաղագս ուղղելոյ . . . 354
Յաղագս սպասելոյ . . . 354
Յաղագս ամբարելոյ . . . 359

ԳԼՈՒԽ Ա. Յաղագս մանկութեան Քրիստոսի . 361
ԳԼՈՒԽ Բ. Յաղագս կանոնաց պատրաստութեան . 363
ԳԼՈՒԽ Գ. Յաղագս արուեստից եւ ուսմանց գործա-
կանութեան . 365
ԳԼՈՒԽ Դ. Յաղագս Յովհ, ի որում կատարեալ
ճանչ պատրաստի . 367
ԳԼՈՒԽ Ե. Յաղագս կանոնաց Յովհաննու պատրաս-
տական . 369
ԳԼՈՒԽ Զ. Յաղագս ոչխարի . 371
ԳԼՈՒԽ Է. Յաղագս խոհեմական ոչխարի . 371
ԳԼՈՒԽ Ը. Յաղագս արուեստից տանտէրն գործ ի
տունկն . 373
ԳԼՈՒԽ Թ. Յաղագս ինքնակոծ ոչխարի . 375
ԳԼՈՒԽ Ժ. Յաղագս պատառ ոչխարի . 377
ԳԼՈՒԽ ԺԱ. Յաղագս ուռուականին , խոհեմականին ,
եւ տխմարական ոչխարի . 379
ԳԼՈՒԽ ԺԲ. Յաղագս արուեստից ոչխարի . 381
ԳԼՈՒԽ ԺԳ. Յաղագս նոխազին , որում ի մարմնի է ըս-
տուեր գործ վայելուչ , կամ զհակա-
ռակսն ունի . 382

ԳՐՔԻ ՉՈՐՐՈՐԴԻ .

Յաղագս հանդիսից Տարեգանաց . 390

ԳԼՈՒԽ Ա. Յաղագս կայսերական Տանդխտի . 390
ԳԼՈՒԽ Բ. Յաղագս Տանդխտականին՝ որ յառաջ քան
զծնունդն . 392
ԳԼՈՒԽ Գ. Յաղագս Տանդխտականին՝ որ ինքն ծնեալ
զհանին . 396
ԳԼՈՒԽ Դ. Յաղագս այնց՝ որք գոլին ի մարմին . 398
ԳԼՈՒԽ Ե. Յաղագս Տանդխտականին՝ որ ի մահս ,
եւ որ ինքն մահու . 402
ԳԼՈՒԽ Զ. Յաղագս զգեստաւորութեանց ի գոլեսա-
ւորսն . 405
ԳԼՈՒԽ Է. Յաղագս երանելի կարգելոց զհետ ի
գոլեսաւորսն մնացին , եթէ զինչ պարտ է
ախորժել . եւ զինչ կարգել զառա-
ջա-

սուբ խոսել . և սրտիւ առաքել . 407

ՃԼԴ . Ե . Յաղագս սեղեակաց կամ աղեկաց՝ յո-
գոց մտելոյ և գալոյ կամ պատառել
զդրօթս . 411

ՃԼԵ . Ա . Յաղագս Հասից , որք անիծանին ըստ
կարգադրական Հայրապետին . 415

ՃԼԶ . Գ . Յաղագս Հասի ծնողաց . 415

ՃԼԷ . Բ . Յաղագս Հասի Տղամարդոց . 417

ՃԼԸ . Ը . Յաղագս Հասի ոգւոյ , կամ Հարգմանի
նախ զինքն ապա մեր խաղալոյ զերե-
ւանին և զամբարտաւանին կոչ . 418

ՃԽԱ . Ի . Յաղագս Հասի Հոգեհատից . 424

ՃԽԲ . Ժ . Յաղագս ապրանաւորաց . 427

ՃԽԳ . Ի . Յաղագս Հասի ոգւոց . 428

ՃԽԴ . Ե . Յաղագս Հասի զոր սուտասան կոչեն և ա-
ղէ՛ կ ալեկոծեալ և Հոգեկոծեալ , կամ
Հոգի ոչ Հանդարտեալ . ևս և ընդհանուր
երկոց ոչ Հանդարտելոյն . 431

ՃԽԵ . Բ . Յաղագս Հասի զոր սուտասան կոչեն և ա-
ղէ , յորում ոչ ևս ընդհանուր և ա-
ղէ՛ կ ալեկոծեալ զանազան սեղմէ և
Հոգեկոծեալ և ոչ սուտ հոգ . 432

ՃԽԶ . Ա . Յաղագս բառնալոյ Հանդիսի . 433

(Ընդհանուր ամս վերադարձեալ սկզբանց
մատենագրութեան , Դաւիթեան Հաւա-
տոյ յառաջաբանութեան մինչ ցվեր-
ջին բանիցդ ամենայնի . 438

ՃԽԷ . Ա . Յաղագս սրտմտութեան , զոր սովին
սրտմտութիւն Հաւատոյ գործոյ
գիտելի . 444

ՃԽԸ . Ա . Յաղագս Հասից՝ որք ընդ բառնալոյ Հան-
դիսի Հանդիսին սովորին . 445

ՃԽԹ . Գ . Յաղագս խրատոյ . 445

ՃԾ . Ե . Յաղագս ծոյլ գործոյն . 447

ՃԾԱ . Է . Յաղագս խոնարհութեան . 450

ՃԾԲ . Ժ . Յաղագս Հպարտութեան . 451

ՃԾԳ . Ե . Յաղագս յոյժ Հպարտութեան . 454

ՃԾԴ . Է . Յաղագս Հպարտասցոյ . 457

ՃԾԵ . Ե . Յաղագս սիրելի Հպարտութեան . 460

ՃԼ .

Գլ. Ա. Պատմութիւն աստուածային , կամ գաղտնի
կրօն Հրեայոց . 466
Գլ. Բ. Պատմութիւն ժողովրդական , կամ ընդ-
հանուր կրօն հեթանոսաց . 468
Գլ. Գ. Պատմութիւն հրեշտակաց . 471
Գլ. Դ. Պատմութիւն դիւաց . 472
Գլ. Ե. Պատմութիւն հոգւոց մարդկան . 475
Գլ. Զ. Պատմութիւն հոգեղ գոյութեան Աստ-
ուծոյ . 477
Գլ. Է. Պատմութիւն Աստուածայնոյ , զոր սուրբ
Գիրքս կոչեն Հին Կտակարան
գիտելի . 478
Գլ. Ը. Պատմութիւն Քրիստոսի , զոր սուրբ Ա-
ւետարանքն կոչեն Նոր Կտակարան Հաւատոյ
անհրաժեշտ գիտելիք . 480
Գլ. Թ. Պատմութիւն հրաշագործութեան . 480
Գլ. Ժ. Պատմութիւն մարգարէութեան . 482
Գլ. ԺԱ. Պատմութիւն տիպաբանութեան . 484
Գլ. ԺԲ. Պատմութիւն քրիստոնէից . 485
Գլ. ԺԳ. Պատմութիւն եկեղեցւոյ քրիստոնէից . 486
Գլ. ԺԴ. Պատմութիւն վիճակի քրիստոնէից . 487
Գլ. ԺԵ. Պատմութիւն տգիտութեան քրիստոնէից . 493
Գլ. ԺԶ. Պատմութիւն աւերմանց քրիստոնէից . 494
Գլ. ԺԷ. Պատմութիւն հերձուածոց , կամ ա-
նջատութեանց քրիստոնէից . 495
Գլ. ԺԸ. Պատմութիւն քրիստոնէից . 497
Գլ. ԺԹ. Պատմութիւն սկզբանց հոյակապումն քա-
րոզութեան Եւաւգեղեայ , Ծերոց , և
Գործոց Եղիսաբեթաց . 498
Գլ. Ի. Պատմութիւն քաղաքի Երուսաղէմայ , փոխ-
ման Տեառն և յաւելման . 501
Գլ. ԻԱ. Պատմութիւն սկզբանց կառավարութեան . 502
Գլ. ԻԲ. Պատմութիւն քաղաքի Հռոմայ և տէրու-
թեան նորին . 504

ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ՏԱՐԱԿՈՒՍԱՆՔ.

Յաղագս սրբոյ Գրոց . 511
Գլ. Ա. Պատմութիւն հինգ գրոց Մովսիսի , զոր
կոչեն Հնգեակ . 512

Կո. Ժ. Յաղագս ձայնի . 516
Կո. Ի. Յաղագս շարժմանց մարմնոյ . 519

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾՔ .

Կո. Ա. Յաղագս վերստաւութեանց . 525
Գլ. Բ. Յաղագս հարիւրաւոր ձրից , կամ հան-
դամանաց վերստաւութեանց . 533
Կո. Բ. Յաղագս տասնեակի . 534
Գլ. Գ. Յաղագս կամայական տասնեակի . 534
Գլ. Դ. Յաղագս օրինաւոր տասնեակի . 538
Կո. Գ. Յաղագս խորհրդաւոր նշանաց առ-հա
սարակ . 541
Գլ. Ա. Յաղագս դրօշակաց . 542
Գլ. Բ. Յաղագս դրամատան . 544
Գլ. Գ. Յաղագս նկարացուցի . 550
Գլ. Դ. Յաղագս երամակի կամ ճեմելոյ զինուո-
ցոյցն . 554
Կո. Դ. Յաղագս խորհրդաւորութեանց . 558
Կո. Ե. Յաղագս տասանդարձութեանց . 561
Գլ. Ա. Յաղագս դրամոյ տասանդարձութեանց . 562
Գլ. Բ. Յաղագս հաճոյական տասանդարձուն . 564

Ց Ա Ն Կ

Ցուցանի էջս գլխոյն ի մատենիս՝
զոր ինքն արձակ այբուբենիւ։

զգուշութեամբ . 290
զիտութեամբ . 503
զերծանք . 326 և 484
յաւելուած . 281
ցեղք . 327
ցնծութիւն . 111
ցոհանաւոր զգեստ . 286
ցօղումն . 355
ռաքիկութիւն . 219
ռաքիկութիւն ձիոյ, կամ հանգամանք . 221
ռասկէք . 16
ռասկէք քառակնք . 17
ռասկէք բազմակնք . 18
ռասկէք խառն . 20
ռասկէքեաց կանոն . 21
ռասկէքեաց օգուտն . 22
սահման . 300
սեղան . 189
սիամոկէտս սպիտակ ջաղաքութիւն . 454
քաշտագիր . 156
քառասնից . 511

ձագիւղութիւն . 303
ձաժանագրութիւն . 352
ձաժանութիւն . 222
ձաղկաւոր . 139
ձախտահակառակ հանդիպ . 433
ձայնաւորութիւն . 297

ձառատնութիւն . 344
ձարիւթիւն . 183
ձախք . 497
ձախք այլ եւ այլ առաջ . 504
ձախք այլ եւ այլ հնաոճ կապ . յորում երկոտասան գաղ ծերոյ եւ առ ղայդ . 498
ձայնագանգութիւն . 319
ձայնագործութիւն . 338
ձայնայոյզութիւն . 258
ձերկրային գիծ երկ . 436

մանգաղաձեւն . 482
մանութիւն . 191
մեղ . 76
մեծաց անձին . 391
մեծաց անձին յաւառաջ ի գծագրդն . 392
մեծաց անձին գիտի ծննդեանն . 396
մեծաց անձին գիտի մահու . 402
մեծաց անձին ի մկրտութեան . 398
մեծաց գործոց . 411
մեծասիրց զգուշացութիւնք . 405
մեծասիրց կարգ . 407
մրջիւն . 137

յաղթութիւն . 296
յերամատութիւն . 287

Խնդրուածք . 344
Խնամուիլ . 341
Խնամուելոյ խնամատարն . 28
Խոցխնձոյ խնամատարն . 25
Խրճիթ զինչ ըսել է . 436
Ծաղկանոց . 277
Ծուռ . 544
Ծուռաղաց օձնուակ . 545
Ծոշուած . 542

Կախուածոյ . 277
Կարուձն . 157
Կեկեզ . 176
Կիսայարդարուածոյ . 238

Ճանչցուածոյ . 331
Ճարուածոյ . 315
Ճղճղալ . 99

Մաղխնամատարք . 126
Մաղձայնուիլ . 162
Մաղձայնուիլ բառից . 164
Մաղձայնուիլ հրաց . 163
Մաղձայնուիլ յառաջիկայ . 174

Մանուիլ մատանոյ . 89

Մաղխալեցուածոյ . 504

Մատաղարարուածոյ . 317

Ցանկալոյ . 307
Ցաղկ . 99
Ցաւալի . 333

Փեսացուածոյ . 273

Ջրհեղեղ . 344
Ջրհեղեղ զոչխարական , կամ ընդարատական . 468
Ջրհեղեղ Նոյեանական . 66
Ջրհեղեղ պոպիոյ . 472
Ջրհեղեղ սահմանական . 471
Ջրհեղեղ քաղաքական . 477
Ջրհեղեղ օդինական . 475
Ջրհոսք . 181
Ջոհակուածոյ . 306
Ջոկչուցուցումն . 450
Ջրաղաց . 445
Ջրհեղեղացուածոյ . 558

Վախճան . 348
Վարագուրուածոյ տեսակք . 502
Վարկեանք . 193
Վաղգործական Հանդէս . 390
Վերջ . եւ վերջաւորք շարժոյ . 175
Վերջ . որ է առեալ . 543
Վերադրութիւնք . 480
Վերադրութիւնք պատուական . 277
Վերջոյ Հայրենասիրութիւնն . 30
Վերապատուածոյ . 298
Վերուածոյ . 294

Տակաւրուայ . 112 և 346
Տակաւրուածոյ առեալ տակաւն . 114
Տակաւրուածոյ հակառակն . 116
Տակաւրուածոյ հերհետական . 112
Տակաւրուածոյ պակասն

ասկան . 116
Խակակցութիւն . 316
Խաղաղակցութիւն . 350
Խամաքարդութիւն . 236
Խանտուռութիւն . 301
Խանչար . 155
Խաչքաշեր . 457
Խանդիս առեւտրական , կամ գաւառական . 466
Խանդիս բամբակեայ . 433
Խանդիս կացդրական . 390
Խանդիս Հարսանեաց . 390
Խաղութիւն . 451
Խաւատութիւն . 225
Խարհատուն զինուոյ հոգի . 435
Խարտեաշ . 329
Խաւարտիտութիւն . 226
Խեղճութիւն . 276
Խեղութիւն . 185
Խեռութիւն . 124
Խեռութիւն . կամ աշակերտութիւն . 383
Խելքութիւն . 242
Խոտիկ . 229
Խոտորին անձնատուութեան գաւազանն , և պարտաւորութիւն . 412

Ձեռնարկութիւն ձեռնադրութեան . 78 և 225
Ձկէ քաղց . 293
Ձկէ խեժատոկ . 318

Ձառ Ծնունդեան . 415
Ձառ զոր տալոյ է առնել ի մէ-կնիկն ի հայրենեաց . 431
Ձառ զոր տալոյ է առնել ի գառնալն ի հայրենեաց . 432
Ձառ Հարսանեաց . 417
Ձառ Յարութեան . 424
Ձառ ազգ , կիլիազ տան . 418
Ձառք առեւտրական Հանդիսի . 480
Ձառք քաղքենական Հանդիսի . 445
Ձառք կացդրական Հանդիսի . 415
Ձարտասանութիւն առակաց . 65
Ձարտասանութիւն Հանգամանք . 60
Ձարտասանութիւն մատուռք . 71
Ձարտասանութիւն պատուհասութեան և պիտանութեան . 73
Ձարտասանութիւն պատուոյ . 61
Ձարտասանութիւն տանն . 61
Ձարտասանութիւն քահանդիզին , կիմծառեալ . եան ուսոյ սկզբնատրեցաւ . 64
Ձարտասանութիւն վախճանի . 63
Ձոխտութիւն . 253
Ձոխտութիւն տունն . 254

Պատմութ . 192
Պատգամաւորութիւն . 322
Պատուհասութիւն . 232

Պար-

Պարսից հանկուցման հայրենասիրութեան . 424
Պատմութիւն . 503
Պատրաստութիւն . 460
Պատգամէ պարապմունքի . 216

Յանձնարարութիւն . 454
Յառաջաբանութիւն ։ 202
Յառաջաբանութեան առ բերեալ . 205
Յառաջաբանութեան կատարելութիւնք եւ յատկութիւնք . 217
Յառաջաբանութեան պատճառ . 210
Յարակից , կամ պատգամք . 117
Յարմարեալ . 311
Յարգոյց . 235
Յղութիւն . 512
Յոգնահատութիւն . 302
Յորդորակ . 447

Ոգեմակերպութիւնք Աստուածութեան . 1
Ոխակալութիւն . 195
Ոխակատարութիւն . 351
Ոխակից . 122
Ոխհանգուցութիւն . 316
Ոխակութիւն . 340
Ոխակցոյց . 550
Ոխակցուցի օրէնքն . 554
Ոխակալիք . 313
Ոխութիւն . 106
Ոչն խորհրդատու . 541
Ոչնահատակ . 312

Շարժութիւն կրից . 250
Շարժութիւն մարմնոյ . 519
Շնորհութիւն . 335
Շրջաբերութիւն . 291

Ձայն . 428
Ճ . 371
Ճ ախտական . 279
Ճ արտասանելի . 381
Ճ լսական . 279
Ճ միջական . 375
Ճ պարզ . 377
Ճ ուսումնական . 279
Ճ վանական . 371
Մանուածք . 39
Մանուածք երկնաւորաստուածեան . 52
Մանուածք երկրաւորհոգեւոր . 48
Մանուածք ինքնաւորհոգեւոր ։ 51
Մանուածք հոգւոյ հոգեւոր . 47
Մանուածք մարմնաւորհոգեւոր . 51
Մանուածք ոգեմարմնաւորհոգեւոր . 49
Մանուածք վերնոյհոգեւոր . 48
Մանուածք աստուածհոգեւոր . 51
Մանուածոյ բաժանումն . 40
Մանուածոյ կանոնք . 43
Մանուածոյ յատուկութիւնք . 54
Մանուածոյ տեսակք . 47
Միաբանութիւն աստուածա-

սուեմ։ 215
Հղկուեմ։ 354
Հրամանկուեմ։ 426

Ճախազանգուեմ։ 288

Ճանկռտանք, կամ ամօթ։ 180
Ճանճուկ։ 128
Ճարպեղուեմ։ 359
Ճարպեղուած լինելու- թիւն։ 365
Ճարպեղուած կամքը։ 363
Ճարպեղուեմ կամս ընդունիմ 367
Ճարպեղուեմ մտանիք։ 361
Ճամբայ ելանելու արարողութիւն։ 369
Ճոխութիւն։ 284
Ճոպան։ 24
Ճոպան քամուկանք։ 24
Ճոպան գործանիք։ 26
Ճոպան խառն։ 27
Ճոպոյ մտանիք, կիր գործիք։ ցնծակցանիք յոպոյ մտնելի, ևս- տեղ գրեալ։ 28
Ճոպոյ օձիւնակը։ 31 և 35

Մաշիմն։ 83
Մեղ։ 100
Միր։ 187
Մուրգաւորուեմ։ 95

Յ

Յանկերգուեմ։ 260
Յանկերգութեան գիր- նուեմ։ 434
Յղփացուեմ։ 246
Յղփացուեմ ան- ձամբ։ 248
Յղացուեմ։ 525
Յղացուեմ ի մէջ աստուածոյն էն։ 527
Յղացուեմ ի տգէտ անհնարս։ 528
Յղացուեմ ի տգէտ վարդան։ 529
Յղացուեմ ի տգէտ որդուած։ 530
Յղացուեմ ի տգէտ գրեցող նորին- գիս։ 531
Յղացուեմ ի տիզէն վասակ։ 532
Յղացուեմ հան- գամանք, կիր ձեռք։ 533
Յղացումն։ 2
Յղացումն ըստ իմոյ Նուսս, և ա- ռաքելոցն ի զոր ծանձն։ 223
Յղացումն գա- ղտնի։ 2
Յղացումն հանգ- ուցումն։ 6
Յղացումն հաստ- նումն։ 4
Յղացումն ան- ձամբ։ 14
Յղացումն քաղ- ցումն։ 7
Յղկ։ 160
Յուշումն, կամ յիշ։ 179
Յուշումն ձև. կիր հանդարտակումն։ 334

Տանջանք։ 159

Տա-

Տապտապիլ . 534
Տապտապիլ կամայա կան . 534
Տապտապիլ օրինա ւոր . 538
Տապտապիլ ի տա պան մեծին ազգե ստոյ մանկեա տացոյ . 535
Տապտապիլ ի պէս տեղական ջոջհայկեն . 536
Տապտապիլ ի այլն տեղուն լսելեաս ցին . 538
Տապտապիլ ի պան տեղ ասելոյ մէկոյ . 539
Տապտապիլ պատ առական ի պիղծ պղծու . 539
Տապտապուց կամաց . 540
Տառապարհիլ . 560
Տառապարհուիլ պա տուհ . 562
Տառապարհուիլ ծուա ւոր . 564
Տարակուսիլ . 323
Տարտղնուիլ . 304
Տեղիք Հարուստու թիւն . 82
Տեղիք սպասելոյ . 147
Տեղիք տեղեկանալ . 83
Տեսակ . 10
Տեսանողութիւն . 190
Տեսանողութիւն Աս տուած կացզմահա կան հանդիսին . 407
Տեսանողութիւն Աս տուած բարեհաճա կան հանդիսին . 444
Տեսուչք մանկանց հանդիսին . 585
Տեսուչք մանկանց տեղեակ հանդիսին . 478
Տեսչութիւն . 309

Փառաւորն . 436
Փոխադարձութիւն . 263
Փոխակերպութիւն . 260
Փոխանակութիւն . 268
Փոխառութիւն . 280

Քաշաքանութիւն . 254
Քարող . 485
Քարող աւետարանա կան . 494
Քարող վարդապետա կան , կամ ուսուցա նողական . 495
Քարոզի մասունք . 487
Քարոզի յաւուրս տաւ նական . 488
Քարոզի տեսակք . 492

Գտանելոյն գինւոյ ձեռնադրելոյ . 435
Գինի . 148
Գինւոյ գնել ըստ անկ ման . 150
Գինւոյն օրհնել տալ ի քահանայէ . 153
Գինւոյն կախեցին զնդակունեաց հա տուածոյ . 151
Գինւոյ նոցին զիմաց պատրաստելոյն տա ճառ զօրինս եկեղե ցւոյ . 152
Գինւոյ հետքուն , և հաստատուիլ . 154